ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1

MARDI
1er NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.558

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.558

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ -

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՓՐԿԵՑ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ -

ԾԱՆՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ, ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ -

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՅՈՅՍԸ

ՓՐԿԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԸ

Ընկերվարականները անքուն գիշեր մը անցընելէ ետք միայն, է որ յաջողեցան փրկել կուսակցութեան միասնականութիւնը, գոնէ՝ երեւութապէս: Լիոնէլ Ժոսփէն յաղթական դուրս կ'ելլէ եւ չի ծածկեր իր գոհունակութիւնը: Իր փակման ելոյթին մէջ է, որ կը շեշտէր. - «Միրապետեցինք մեր տարբերութիւններուն, յստակացուցինք գանոնք: Կուսակցութեան համար, կը խորհիմ թէ աւելի մեծ է որ նոր թափ մը առնէ, կառավարութեան համար՝ ապահովութիւնն է իր կողքին ունենալու աւելի միաձայն կուսակցութիւն մը զօրավիգ կենալու համար, Հանրապետութեան Նախագահին համար՝ գոհունակութիւնն է նկատելու, քաղաքական այն խմբակցութիւնը, որուն վերանորոգման օժանդակեց, աւելի քան ոեւէ ուրիշ մէկը, ինքզինքը խելապէս կը գտնէ իր քաղաքական դիրքորոշումներուն մէջ»:

Շաբաթ գիշեր կը սկսէին վիճաբանութիւնները կուսակցութեան երեք հոսանքներուն միջեւ, թիւ մէկը՝ (Միթերան, Մօրուա, Ռոքար), 2-ը՝ ՍԵՐԷՍԸ (Շըվէնըման) եւ ինքնամատակարարման հոսանքը, երրորդը, նաեւ մկրտուած նոր-Ռոքարտիէն: Կիրակի ցերեկուան մօտ է, որ կը հաղորդուէր թէ միութիւնը փրկըւած է եւ համագումարը ձեռք ձգուած: Բանակցութիւնները դժուար եղած էին, անշուշտ, եւ ամէն մարդ քիչ մը ջուր խառնած էր իր գինիին, ելքի մը յանգելու համար: Շըվէնըման գիջումներ ըրաւ (կուսակցութեան մէջ 19%-ը կը ներկայացնէ), հաստատելով հանդերձ թէ զօրավիգ է կառավարութեան, կը խորհի թէ իմաստուն բան մը չըլլար, կուսակցութիւնը վերածել «կառավարութեան շուքին»:

Ժողովին բացման առթին, Հանրապետութեան Նախագահը ուղերձ մը ղրկած էր, որ լուեցաւ փոքրամասնութեան կողմէ: Միթերան ողջունելով պատգամաւորները, կը շեշտէր. - «Պէտք ունիմ եւ Ֆրանսացիներն ալ ինծի հետ, ձեր մտքի ազատութեան եւ ձեր միասնականութեան»: Եւ ժողովականները լաւ հասկցան, ի վերջոյ, թէ երկրին ներկայ դժուարութիւններուն մէջ, երբ արդէն որոշ դժգոհութիւններ կան ձախի վարած քաղաքականութեան նկատմամբ, պատեհ պիտի չըլլար պառակտուած պատկերը պարզել ընկերվարական կուսակցութեան:

Նոր տնօրէն կոմիտէի մէջ, մուտք գործած են 11 հոգի, որոնց կարգին երեք նախարար՝ Էտիթ Քրէսոն, Անտրէ Լապառէր եւ Էտմոն Էռվէ: Ընկերվարական կուսակցութեան «Խորհրդարանը», որ կ'ընտրէ Ա. քարտուղարը եւ գործադիր բիւրօն որոշում տալու գլխաւոր մարմինն է երկու համագումարներու միջեւ: Կազմուած է 131 անդամներէ, որոնք կ'ընտրուին ըստ՝ Նախապատրաստական նիստին ներկայացուած խրաքանչիւր բանաձեւի արդիւնքին: Ասոնցմէ 102-ը կը պատկանին թիւ 1 բանաձեւին (Միթերան - Ժոսփէն - Մօրուա), 23-ը՝ թիւ 2-ին (Շըվէնըման) եւ 6-ը թիւ 3-ին (Նոր-Ռոքարտիէն):

Աւելցնենք թէ այս համագումարին ամրապնդուեցաւ նաեւ Նախարարապետին, Մօրուայի դիրքը:

×

ԱՆԱՏՈԼՈՒ

34 ԳԻՒՂԵՐ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

Կիրակի առտու, ժամը 7-ի շուրջ է, որ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները բուռն երկրաշարժի մը կ'ենթարկուէին, 7,1 զօրութեամբ Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (0-էն 9): Երկրաշարժը կը ցնցէր Էրզրումի ամբողջ շրջանը եւ նոյնիսկ արեւելեան Անատոլուի մայրաքաղաքը կը խնայուէր, շուրջի գիւղերու մեծ մասը քարուքանդ կ'ըլլային եւ յարաբերութիւններն իսկ կը կտրէին դուրսի հետ: Կարսի շուրջն է, որ ամէնէն աւելի զգալի եղած են ցնցումները եւ Խորասան, Սարիղամիշ, Նարիման, Բասեն քարուքանդ եղած գլխաւոր քաղաքներն են, Հայաստանեան սահմանին մօտ:

Զոհերու թիւը ժամէ ժամ կը բարձրանար եւ Երկուշաբթի առտու արդէն 510 մեռեալի խօսք կար եւ 365 վիրաւորի: Անհետացածներու թիւն ալ մեծ է եւ հազարաւորներ անապաստան մնացած են: Շրջանը առաւելաբար քրտաբնակ է: Կարմիր Մահիկը, թէեւ չի հասնիր ամէն բանի, տրուած ըլլալով աղէտին ծաւալը, բայց եւ այնպէս, մերժեց միջազգային Կարմիր Խաչին օգնութիւնը, շեշտելով «մենք կը բուժենք մեր վէրքերը»: Այս ձեւով, Հանրապետութեան տարեդարձին յաջորդ օրը եւ երեսփոխանական ընտրութիւններէն ութ օր առաջ, Թուրքերը կ'ուզեն զարկ տալ ազգայնական զգացումներուն: Քարուքանդ 34 գիւղերէն զատ, կ'ըսուի թէ հարիւրաւորներ ալ մեծ վնասներ կրած պէտք է ըլլան, ամբողջ շրջանը լեռնային ըլլալով եւ բնակութիւնները հողաշէն եւ փայտաշէն, թեթեւ ցնցումներու իսկ չեն դիմանար: Մնաց որ օդը (հազիւ 2 աստիճան է) եւ անձրեւը ալ աւելի դժուարացուցած են օգնութիւնները: Որոշ վայրեր արդէն միայն թռանով կարելի է հասնիլ, ճամբաները կտրուած եւ անգործածելի ըլլալով: Մինչեւ 1000 մեռեալ կրնայ ըլլալ, կ'ըսուէր Երկուշաբթի ցերեկ:

×

ԺԸՆԵՒ

Երկուշաբթի օր, Ժընեւի մէջ կը բացուէր Լիբանանի հաշտութեան ժողովը: Կը մասնակցին նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ, տիւրզիներու պարագլուխը՝ Վալիտ Ճումպլաթ: Ոչ-լիբանանցի երեք անձեր ալ ներկայ են՝ Սուրիոյ Արտաքին նախարարը, Սաուտի Արաբիոյ դեսպանը եւ Ռեկընի ներկայացուցիչը: Լիբանանի նախագահին կ'ընկերանան Քամիլ Շամուն, Փիէր Ճեմայէլ իսկ Ճումպլաթ իր կողքին ունի Ռաշիտ Քարամէ (սիւննի), նախկին նախագահ Ֆրանճիէ, Պէռրի (Ամալ շիի շարժումի պետ): Անկախ դէմքեր ալ կան, ինչպէս նախկին վարչապետ՝ Սայէպ Սալամ, Խորհրդարանի նախկին նախագահ՝ Օսէյրան, մինչ Ռեմոն Էտտէ, չափաւոր, մերժած է ներկայ ըլլալ:

Մասնաւոր լաւատեսութիւն մը չի տիրեր, բայց բոլոր Լիբանանցիները կը գիտակցին թէ «վերջին բախտն» է, կը մնայ որ նոյն գիտակցութիւնն ունենան ոչ-Լիբանանցիները, անոնք որոնք ութ տարի է արգելք են որ Լիբանանը կրկին՝ Լիբանան ըլլայ:

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՄԲ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԴԷՄ

Մինչ Թուրքիա իր Հանրապետութեան 60-ամեակը կը տօնէր, Շաբաթ առտու ձեռնառումբ մը կը նետուէր Պէյրութի թրքական դեսպանատան վրայ, երեք զինեալ երիտասարդներու կողմէ, որոնցմէ մէկը, անմիջապէս կը ձերբակալուէր, ապահովութեան ուժերու կողմէ: Ֆրանսական մետիաները հակիրճ տեղեկութիւններ տուին միայն այս մասին եւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Պէյրութի Օռիանթ - լը Ժուռի Հոկտեմբեր 30-ի թիւէն: Դէպքը պատահած է ժամը 11-էն քիչ առաջ: Մազդա տեսակի կառք մը հասած է Պաապտա, այն շէնքին առջեւ, ուր կը գտնուի Թրք. դեսպանատունը: Ձեռքն ունենալով Քալաշնիքով ձեւի հրացան մը եւ միւսը ձեռքը՝ կաշիէ փոքր պայուսակ մը, կառքի ետեւը նստած երիտասարդը, իջած է եւ շէնքին մուտքին նետած է երկու ձեռնառումբ, նիւթական վնասներ պատճառելով, կրակելով ալ պատուհանին, որու ապակիները ջարդուփշուր եղած են: Ապահովութեան ուժերը վրայ հասած են եւ կրակ բացած: Այն առթեն, կառքը գտնուող երկու անձերը փախած են, տեղւոյն վրայ ձգելով երրորդը, որ անմիջապէս ձերբակալուած է: Իր վրայ գտնուած են նաեւ չորս ուրիշ ձեռնառումբեր: Ձերբակալուածին անունն է, ըստ լիբանանեան օրաթերթին, Նշան Սարգիս Դանիէլեան, որ Արդարութեան պալատ առաջնորդուած է և հարցաքննուած դատաւորին և ատենապետին կողմէ: Դանիէլեան ըսած կ'ըլլայ. - «Պուրճ Համուտի կամուրջին, երկու հոգիներ, որոնք կառքի մը մէջ էին զիս կանչեցին: Մէկը որ ըսաւ թէ անունը՝ Մոհամետ է, առաջարկեց որ Թրք. դեսպանատան դէմ յարձակումի մը մասնակցիմ, շեշտելով թէ այդ երկիրը պատասխանատու էր բազմաթիւ Հայերու ջարդին: Կառք մտայ, խորքին մէջ, չանդրադառնալով թէ ի՛նչ կ'ընեմ եւ մասնակցեցայ արարքին»: Ձերբակալման հրամանը ելած է եւ ենթական փոխադրուած առանձին խցիկի մը մէջ եւ այցելութենէ՝ զուրկ:

Քիչ ետք, արարքին տէր եղած է, հեռաձայնելով մամուլի օտար գործակալութեան գրասենեակի մը, յանուն ԱՍԱԼԱ-ի անանուն խօսակից մը, ըսելով. - «Այս գործողութիւնը կատարուած է Նահատակ Վիգէն Այվազեան խումբին կողմէ: Այս ձեւով կ'ուզենք ցոյց տալ աշխարհին թէ մեր կազմակերպութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը եւ թէ պիտի չենթարկուի աշխարհակալ ուժերուն եւ իր գործակալներուն: Հարկ է, որ արեւմըտեան երկիրները եւ անոնց գլուխը՝ Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգներն ու Թուրք Փաշիստ թշնամին, որ կը գրաւէ մեր հողը, գիտնան թէ կը քանդենք լըռտեսութեան եւ ոճրային իրենց բոլոր հաստատութիւնները, մինչեւ ազատագրումը Հայաստանի»: Ռումբ նետուած է նաեւ Շթութկարտի թրքական հիւպատոսարանին դէմ, 2 հազար մարքի վնաս հասցնելով: Ոչ ոք վիրաւորուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ կը վերադառնայ դէպի ժողովրդավարութիւն: Երկուշաբթի առտու դեռ վերջնական արդիւնքները չկային, բայց քուէներու կէսի քննութիւնը յաղթական կը հանէր արմատական կուսակցութիւնը, ձայներու շուրջ 54%-ով, մինչ Փերոնականները 37%-ի շուրջ էին: Քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԵԿՏ. 20-էն սկսեալ կը ջնջուին Ֆրանսա բնակողներուն համար, արտասահման դրամ տանելու սեղմումները: Տեսրակը կը վերցուի եւ իւրաքանչիւր ճամբորդութեան համար կարելի է 5000 ֆրանք հանել երկրէն: Ապառիկի քառթերը (քառթ տը քրետի) սակայն կարելի չէ գործածել, բացի այն ծախքերուն համար, որոնք գործի հետ կապ ունին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային ախոյենութեան դասաւորման գլուխն է Դնեպր, 47 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Սպարտակ (Մոսկուա) 45 կէտով: Արարատ 5 վերջիններուն գլուխն է 28 կէտով:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Հոկտեմբեր 30-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Էթուալ (Տրանսի) պարտուած է Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսէն՝ 1 - 2, Քրէսի եւ Իվրի - Ա - Ալֆորվիլ հաւասար են 2 - 2, ԱՍԱ (Իսի) կը յաղթէ Փլէսի - Ռոպէնսոնի 5 - 1, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ եւ Փերթիւի հաւասար են 2 - 2, Թոնոն պարտըւած է Լիոն - Տէսինէն 1 - 2, Օպընա եւ Վալանս 0 - 0 :

ԱՄԵՆԱՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Նոյեմբեր 2, Չորեքշաբթի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է Նոյեմբեր 1-ին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 3 :

"ՄԵՆՔԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ"

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԲԱՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Դ.

Ամիսներ անցած են եւ Զարեանը այլեւս Պէյրութցի է: Լքած է նաեւ պանդոկը եւ փոխադրուած առանձին բնակարան մը: Իր գրականութեան հանդէպ մեր հիացումը կը մնայ անաղարտ, բայց մարդը կորսնցուցած է հեռուներէն մեզի ներշնչած հմայքը: Կամաց կամաց կը տեսնենք թէ իր մէջ անհատը հականիշն է իր տաղանդով մեր մէջ կազմուած պատկերին: Անհամ խօսակից մըն է, անտանելի մեծ խօսիկ մը, անսրբագրելի միթոմանի մը: Իրմէ չենք խուսափիր, բայց նաեւ չենք փնտռեր զինք: Սոսկալի կրկնող մըն է ու սուտը - իրաւը իրար խառնող: Իր միտքը միշտ իրականութիւններէն դուրս կ'ապրի եւ իր շինած մտապատկերներուն մէջէն կը խօսի աւելի, քան թէ փաստացի իրողութիւններէն: Երբեք չէք կրնար ըսել թէ իր պատմածներէն որը իրական է, որը երեւակայութիւն: Պատահած է որ անձնական յուշեր պատմէ ընպանացի զրադէտի մը հետ, բայց յետոյ դուք կարենաք ստուգել, թէ յիշեալ զրադէտը մեռած օրին Զարեանը ... տասնըմէկ տարեկան պէտք է ըլլար: Եւ ընդհակառակն, պատմէ Լենինի հետ իր մտերմութիւններէն, Լեմանի ափին, անոր հետ պտոյտներէն, եւ բնականաբար դուք ալ մտածէք թէ նորէն «սկսաւ փըչել», բայց եկուր տես, օրին մէկը մէջտեղ ելլէ Լենինի մէկ նամակը, որով ջերմապէս կը յանձնարարէ ուսանող Կոստան Զարեանը պելժիացի մէկ բարեկամին...

Այսպէս է ընկերային Զարեանը իր մըտաւորական կերպարանքով: Հնձուած արտին մէջ բարձրացող հսկայական կալ մը, որ պէտք է կամնել, երնել՝ որպէսզի յարդը երթայ հովին ու հատիկը մնայ: Բայց ինչ որ կը մնայ, ոսկեգոյն առոք ցորեն է, արգաւանդ ու բերրի հողէ մը ցայտած եւ քիչ անգամ տեսնուող հայ գրականութեան անդաստանին մէջ...

Երբ լոյս տեսաւ «Նաւը լեռան վրայ» վէպը, խանդավառ հիացումով գրախօսական մը գրեցի: Զուշացաւ Օշականին սաստը. - «Զտեսութիւն է ըրածդ, գրեց Օշական: Զարեան բառերու կախարդ մըն է ու դուն տարուած ես այդ կախարդանքէն»: Ըսածը չհասկնալու տալով, պատասխանեցի. - «Բայց արուեստագէտէն ի՞նչ կը պահանջենք եթէ ոչ այն, որ յաջողի մեզ կախարդել»: Դեռ իրար չէինք տեսած Օշականին հետ եւ նամակներով կը թղթակցէինք: Բայց երբ օր մը Հալէպ եկաւ, Եդուարդ Տասնապետեանին հետ - ա'ն ալ Զարեանապաշտ մը - ուզեցինք նեղը դնել Օշականը, փառաբանելով «Նաւը»: Կը յիշեմ Տասնապետեանին մէկ խօսքը. - «Ամբողջ վեցհարիւր էջերու երկայնքին, Զարեանին ոճը չի դադրիր փայլատակելէ»:

Օշական ջղայնացաւ, եւ ձեռքը բռունցքի վերածած, գոչեց.

- Այդ վեց հարիւր էջերը այսպէս կը քամեմ - կը քամեմ՝ եւ միայն վաթսուն էջ կը մնայ...

Եւ անմիջապէս յետոյ.

- Բայց այդ վաթսուն էջը հայ գրականութեան անմահ էջերուն մաս կը կազմեն...

Ծի՛շդ ինքն էր, դժուարահաճ, դաժան, անողոք եւ արդար Օշականը:

Արդարեւ, ո՞ր հեղինակն է որ երջանիկ պիտի չզգայ, իր գրածներուն գոնէ տասը հարիւրերորդը ապառապրուած տեսնելով անմահութեան համար...

×

Եւ սակայն, Զարեանը Զարեանն է, մեծութիւն մը: Եւ քանի որ պատիւը ըրած է մեր մէջ ապրելու, գաղութը պէտք է օգտուի իր ներկայութենէն եւ մտաւորական մեծ պաշարէն: Դիմում կ'ըլլայ Ամերիկեան Համալսարանին, որպէսզի ամպիոն մը տրուի իրեն, որպէս արուեստներու եւ հայագիտութեան դասախօս: Համալսարանը յօժար է ընթացք տալու, բայց այդ նպատակին սահմանուած գումար չունին պիւտճէին մէջ: Վահէ Սէթեանը յանձն կ'առնէ, երկու տարուան համար տարեկան երեք հազար տոլար տրամադրել Համալսարանին, եւ Զարեան կը հրաւիրուի դասախօսելու: Այդ մեծ հաստատութեան տնօրէնը, մըստըր Փենրօզ, նամակով մը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Սէթեանին, կ'աւելցնէ. - «Այսպէս արտակարգ օժանդակութեամբ երկու տարի հոգացուելէ ետք, վստահ եմ Համալսարանին վարչութիւնը յետագային պիւտճէ կը տրամադրէ պահելու համար այս ամպիոնը»:

Չեմ գիտեր թէ ուսանողները որքանով օգտուեցան Զարեանի դասախօսութիւններէն, - իր խօսքը գրչին հմայքը չունէր եւ ոչ ալ կրնար դասաւորել լայն գիտելիքները - բայց գիտեմ որ Զարեանի ոչ-լուրջ եւ անյարատեւ ընթացքին պատճառով կորսնցուցինք այդ դարաւոր հաստատութենէն ներս հայագիտական մնայուն ամպիոն մը ունենալու պատեհութիւնը...

Զարեանի նիւթական կացութիւնը մըտահոգիչ կողմ մը չունէր: Ծչդուած գումար մը - ոչ շատ մեծ - կանոնաւորաբար կը ստանար Ամերիկայէ, կնոջը ծնողքին կողմէ եւ անմտահոգ կ'ապրէին:

Այն օրերուն, դեռ Զարեանը չեկած, գրասէրներու խմբակ մը կազմած էինք, Տիրան - Տիգրան, իրենց տիկինները Եօլանտ - Լիւսի, Մուշեղը, ես եւ քանի մը ուրիշներ, ընդամէնը վեց - եօթը հոգի, եւ շաբաթը անգամ մը կը հաւաքուէինք Արլըքէն նպարավաճառին վերնայարկը, քանի մը ժամերու զրոյցով: Բայց Զարեանը գալէն ետք խմբակը լայնցաւ եւ հաւաքոյթներն ալ սկսան տուներու մէջ տեղի ունենալ, միշտ ճչդուած յայտագրով մը:

Այս անգամ Տիրանենց տունն ենք եւ հաւաքոյթը նուիրուած է Մաննիկ Պէրպէրեանին որ այցելութեամբ մը Պէյրութ կը գտնուի: Ներկայ է Զարեանը, որուն հիւրին եղբայրը Շահան, Վահէ - Վահեանը, Տիկին Սեդան, գրասէրներ, չորս քսան հոգի: Նկատելով որ Մաննիկ Պէրպէրեանը արձակ բանաստեղծութեան ներկայացուցիչն է մեր գրականութեան մէջ, ինծի պարտականութիւն տրուած է ամփոփ զեկոյց մը կարդալ արձակ բանաստեղծութեան մասին, որմէ ետք կը սկսէր սաւլիսը:

Ես բաւական խնամքով պատրաստած եմ գրութիւնս, ութ - տասը էջ, ու կը կարդամ: Ի մէջ այլոց, ըսած եմ. - «Արձակ բանաստեղծութիւնը շատ դիւրին կը համարուի, բայց շատ դժուար կը գրուի: Եւ բոլոր մեծ բանաստեղծները իրենց լըրիւ հասունութեան շրջանին է որ փորձած են այդ սեռը: Այլեւս ինքնավստահ ու ինքնարու, իրենց խօսքը ինքնին բաւ համարելով արուեստի չափանիշներուն եւ թօթափելով յանգին ու վանկին նպաստը: Օրինակ՝ Պոտլեռը»: Օրինակ մըն ալ կուտամ Կոստան Զարեանէն, կարդալով իրմէ քառեակ մը, ուր պարզութեան ջատագովանքը կ'ըլլայ:

Հազիւ վերջացուցած, կը խօսի Զարեան, դժգոհ եւ խիստ դէմքով մը.

- Իմ քերթուածը լրիւ չկարդացիր, ուրիշ քառեակներ ալ կան.

- Գիտեմ, պարոն Զարեան, այդ բանաստեղծութիւնը դուք ղրկած էք ինծի, Վենետիկէն, տպուած է «Նայիրի» ամսագրին մէջ: Բայց ձեր մասին չէր այսօր իմ խօսքս, այլ ձեզ վկայութեան կանչած եմ հիմնաւորելու համար արձակ բանաստեղծութեան մասին պաշտպանած տեսակէտս:

- Ի՞նչ տեսակէտ ... դու ոչինչ էլ չասացիր արձակ բանաստեղծութեան մասին: Ինքդ էլ մի արձակ բանաստեղծութիւն կարդացիր, ոչինչ չասելու համար...

Մարդը պարզապէս կռիւ կը փնտռէ: Բացայայտօրէն ջղային, անտրամադիր՝ լաւ օրը չէ: Իսկ ես գիտեմ որ ապուշ բաներ չկարդացի: Ուրեմն կը պարտաւորուիմ կռուելու, երբ ինձմէ առաջ խօսք կ'առնէ Շահան Պէրպէրեանը, օրուան հիւրին եղբայրը, մեղմ ձայնով բայց կտրուկ - եւ կտրո՛ղ - բառերով.

- Կը սխալիս, Զարեա՛ն, շատ լաւ բացատրուած էր արձակ բանաստեղծութիւնը: Ես ուրիշ տեղ չեմ կարդացած այսքան յստակ վերլուծում...

Շահանը՝ մանրակազմ, ազգուն մարդ մըն է, Զարեանը՝ մարմնեղ հսկայ մը: Բայց Շահանին խօսքերուն վրայ յանկարծ կը սմքի, ուսուցիչէն յանդիմանուած աշակերտի պէս: Չէի գիտեր թէ այդքան մեծ հեղինակութիւն ունի Շահանը, այդքան մեծ ազդեցութիւն, Զարեանին վրայ:

Սկսած եմ ճանչնալ մարդը եւ յետագայ փորձառութիւնները պիտի հաստատեն տպաւորութիւններս: Երբ իրմէ աւելի զարգացած եւ հմուտ մէկուն առջեւ գտնուի, զարմանալիօրէն համեստ ու հաշտարար է Զարեան: Տկարին դէմ՝ անխըղճօրէն բռնակալ եւ արհամարհոտ:

Մեր առիթը այլեւս բերանը չբացաւ ու ես պէտք չտեսայ պատասխան տալու: Մանաւանդ որ Մաննիկ Պէրպէրեանը դոհ մնացած ըլլալը կը յայտնէր նստած տեղէն, նշանակալից ժպիտներով եւ ձեռքի շարժումով մը: Երեկոյթը շարունակուեցաւ բնական ընթացքով: Տիգրանը ուրիշ օրինակներ յիշեց Փրանսական գրականութենէն: Սեդան առաջ բերաւ ամերիկեան գրականութենէն Ուալթ Ուիթմանը, Ռաբինտրանաթ Թակորը եւայլն: Հիւրասիրութիւններուն, խմիչքներուն հակառակ, Զարեանը մնաց կուզպ եւ անգիջող: Քէն բռածի պէս էր: Բաժնուելու պահուն առաջին մեկնողը եղաւ:

Սանդուխներուն վրայ, դեռ փողոց չհասած, Շահանը կ'ըսէ ինծի առ ի լուսաբանութիւն եւ ... մխիթարութիւն.

- Մի՛ նեղուիր: Զարեանը Պոլսէն գիտեմ: Հաւաքոյթի մը մէջ ուշադրութեան կեդրոնը եթէ ինք չէ, անհամ մարդ է: «Բարձրավանք»ի օրերուն անգամ մը նոյնիսկ Թէքէեանին վրայ ձեռք վերցնելու կ'ելլէր, եթէ Օշականը չըլլար:

Ուրիշ օր մը, երեկոն յատկացուցած էինք Պետրոս Դուրեանին, ծննդեան հարիւրամեակին առիթով կարծեմ: Այս անգամ Տիրանենց տունն էր եւ աւելի քիչ մարդ կար: Զարեան սկսաւ, առանց յառաջաբանի.

- Ես տեսել եմ նրան...

Զարմացած, իրարու նայեցանք: Ի՞նչպէս կրնար տեսած ըլլալ իր ծնունդէն առաջ մեռած մէկը: Մեր շփոթանքը Զարեանէն չվրիպեցաւ: Շարունակեց, անայլայլ.

- Ուզում եմ ասել, տեսիլք էր: Մի օր, Սկիւտարում, վերջալոյսին, Պետրոսը յայտնուեց ինձ: Պահանջ ունէր ինձանից, ինչպէս դաժան պարտապահանջ: Եւ ես ազատուեցի այդ հալածող օպսեսիայից այն օրը, երբ գրեցի իմ «Աստուածը»ը:

Ես արտասանեցի նստած տեղէս.

«Մեռած, մեռած բանաստեղծի մի աշխարհ է կենդանի»:

Եւ արժանացայ Զարեանի վեհանձն մէկ ժպիտին, որ այդպէս տեղին կրնամ յիշել իր բանաստեղծութիւնը: Բայց վստահ չեմ, եթէ Դուրեանին տեղ մեզի անծանօթ օտար հեղինակ մը ըլլար օրուան նիւթը, Զարեանը անձնական յիշատակներ կը պատմէ՞ր անկէ: Ես տեսել եմ նրան ...

×

Կեցուածքներ ընդունող եւ թատերական ժեսթեր սիրող մարդն էր: Այն աստիճան, որ ով գիտէ ինչ քմայքի պահու մը դէմ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Պետրոս ԱԴԱՄԵԱՆ

Գրեց՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

Չեմ յիշում Ադամեանը եղել է Պետերբուրգում թէ ոչ, բայց յիշում եմ նրա բացառիկ յաջողութիւնները Օտեսսայում, դարձեալ ութսունական թուականների չգիտեմ որ տարին: Այն ժամանակ Օտեսսայի քաղաքապետ էր յայտնի բռնակալ եւ ստարատեաց ժեներալ Զելիոնին: Ադամեանը խաղում էր ռուս խմբի հետ: Նա այնքան մեծ յաջողութիւն է ունենում, որ գոռոզ ժեներալն անգամ գալիս է իր հիացմունքն արտայայտում եւ վերջը բարեկամանում է հետը որ հրաժեշտի օրը ուղեկցում է նրան մինչեւ կայարան:

Տաս - տասներկու տարի յետոյ, երբ ես իբրեւ աքսորական Օտեսսայում էի, ռուս, հրեայ եւ յոյն բուրժուա ընտանիքների մօտ սալօնի սեղանի վրայ տեսնում էի Ադամեանի լուսանկարը եւ մի ռուսերէն բռօշիւր նրա մասին:

- Լա՞ւ է խաղում, - հարցնում էի ես:

- Ահ, անմոռանալի է նա, - հառաչում էին տանտիրուհիները:

Բոլորը Ադամեանի անցեալ երկրպագուներն էին: Եւ շատ անգամ էին նրա գեղեցիկ գլուխը զարդարել վարդերով:

Ադամեան - Համլէտը կանանց երազի առարկան էր: Քանի քանի քնքոյշ սրտեր է յաղթել դանիական իշխանը հայ դերասանի միջոցով:

Յիշում եմ այն օրը, երբ մի ռուս ժեներալ Թիֆլիսի մէջ ալեկոծուած փընտռում էր իր ամուսնուն, չգիտնալով, որ չիկահեր գեղեցկուհին Ադամեանի ետեւից վազել է Բաքու: Յիշում եմ Օտեսսայի յոյն ու հրեայ նախկին գեղեցկուհիներին, որոնք մտաբերելով իրանց երիտասարդութիւնը, չէին կարողանում առանց խորին հառաչանքի արտասանել Ադամեանի անունը: Իրանք հայ դերասանի երկրպագուհիներն էին իրանց ուսանողութեան տարիքում:

Բայց ի՞նչպէս էր վերաբերւում ինքը Ադամեանը դէպի կին էակը: Չեմ կարող այս առիթով նպաստաւոր կարծիք յայտնել նրա մասին: Ադամեանի հոգեկան աշխարհը չափազանց խորն էր տոգորւած համլէտականութեամբ, որպէսզի կինը նրա համար լինէր երկրպագութեան առարկայ: Նա աւելի առաջ էր գնացել քան իր ուսուցիչն անգամ: Նա չունէր նոյնիսկ այնքան ներողամտութիւն, որ իր Օֆելիաներին ցոյց տար կուսանոցի ճանապարհը: Նա աւելի գործնական էր: Կնոջ մէջ նա իտէալ չէր գտնում եւ խօսում էր նրա մասին արհամարհանքով: Պարզ ասեմ, Ադամեան արտիստը սիրոյ մասին գաղափար անգամ չունէր:

Արական սեռին էր տալիս նա բոլոր մարդկային արժանաւորութիւնները, մերկացնելով կնոջը լաւագոյն արժանաւորութիւններից: Տաղանդաւոր արտիստը ամենավատ հոգեբանն էր եւ բացի Համլէտի հոգուց, ուրիշ հոգիներ չէր ուսումնասիրել:

Հարկաւ, Ադամեանը իր ներքին աշխարհը թաքցնում էր կանանցից, բայց պատահում էին երբեմն սուր աչքեր, որ թափանցում էին նրա հոգին: Եւ թափանցող կնոջ հիասթափումը լինում էր կրկնակի ուժգին, քան չթափանցողի յափշտակութիւնը:

- Եթէ ես եւ այդ մարդը լինէինք մենք միմիակ Կաւկաս կղզու վրայ, դարձեալ չէի մերձենալ նրան, - ասաց մի օր ինձ մի ռուս գեղեցկուհի, որ դերասանուհի էր:

Ես պատրաստ եմ ամէն օր հիանալ Ադամեան Համլէտով, բայց երբեք բեմից դուրս:

×

Ադամեանը հաւատում էր հոգիների անմահութեանը. Նա սպիրիտիզմի երկրպագուներից էր: Համլէտի հօր ուրուականի երեւոյթը նա համարում էր իրական:

Ադամեանի մտաւոր զարգացումը թէեւ միակողմանի էր, բայց նա մինչեւ այժմ իմ ճանաչած հայ դերասանների մէջ ամենազարգացածն էր, բացի Գէորգ Պետրոսեանից: Շէքսպիրից դուրս նա եւրոպական գրականութեան մասին շատ թոյլ գաղափար ունէր: Այնուամենայնիւ միշտ հաճելի էր նրա հետ խօսել գրականութեան եւ արուեստների մասին եւ լսել նրա ինքնուրոյն եւ յաճախ շատ տարօրինակ կարծիքները: Բայց նրա խոշոր տաղանդը սքօղում էր նրա զարգացման թերութիւնները:

(Շար. 6)

քին անցուցած դիմակը ի վերջոյ փակած էր մորթին, իրական դէմքը ընդմիշտ ծածկելով: Կը սիրէր որ հաւատանք թէ իտալերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն գըրող բանաստեղծ մըն է ինք, եւ հայերէնը կը գրէ այնպէս, «ի միջի այլոց»: Առասպել մը ստեղծած էր իր անձին շուրջ թէ հայերէն լեզուն սորված է շատ աւելի ետքը, հասուն տարիքին: Ամբողջ եղածը այն է, որ ուսանողութեան շրջանին ֆըրանսերէն նախափորձեր ունի եւ քանի մը քերթուածներ տպուած են իրմէ այդ լեզուով, եւ աննշմար անցած ըլլալնուն, ըլքած է օտար լեզուն եւ փարած մայրենի լեզուին, ուր կը մնայ ինքնատիպ ոճի անգերազանցելի վարպետը:

Գալով իտալերէնին, ահա թէ ինչ:

Հռոմ կը գտնուիմ 1947-ին: Կ'այցելեմ Թագուհի Զարեանին (Կոստանին առաջին կինը) ծանօթանալու համար իր աղջկան Նուարդին, որ գնահատուած արձանագործուհի մըն է: Նուարդը տունը չէ: Ամուսինին հետ գացած են Ճենովա թէ Նափոլի, դիմաւորելու համար Զարեանը որ Ամերիկայէն կու գայ ... իր նոր կնոջ եւ անկէ ունեցած զաւկին հետ: Իսկ Թագուհին – մարդկային կերպարանք առած երկնային հրեշտակ մը – տաղնապի մէջ է: Ո՛չ Զարեանին բերած ամերիկուհի աղջամբին համար: Խօսք չունի այդ մասին: Այնպիսի խոր պաշտամունք ունի ըլլալիք իր մարդուն համար, որ ամէն ինչ ներած է անոր եւ հաշտ է ինչ որ ալ ընէ: Իր տաղնապը ուրիշ տեղ է: Նոր եկող զոյգին համար բնակարան վարձած են մայր ու աղջիկ, տուն - տեղ կը պատրաստեն նորեկ ամոլին, եւ տաղտուկներ կան, մանր - մունր պակասներ: Յետոյ, ուրիշ հոգ մըն ալ կայ: Թագուհին կ'ըսէ.

- «Նաւը լեռան վրան» իտալերէնի թարգմանել տուած եմ, չեմ գիտեր Զարեան պիտի հաւնի՞:

- Բայց չէ՞ որ Զարեան ինքը իտալերէն գրող է արդէն:

- Չէ՛ տղաս, իտալերէն գիտէ, բայց ոչ գրականութիւն ընելու աստիճան ...

Իսկ ես կարդացած եմ «Բարձրաւանք» հանդէսին մէջ, թէ այնտեղ տպուած Զարեանի փիլիսոփայական թէ այլաբանական մէկ պօէման, «Երեք Երգեր», հայերէն կը տպուի թարգմանուած իտալերէն բնագրէն...

Այդ կինը տեսնելով իր այդ հոգեվիճակին եւ ապրումներուն մէջ, այդ պահուն կ'ատեմ Զարեանը առանց զինք տեսած ըլլալու: Ուրիշ աշխարհէ մը եկած ոգի մը ըլլար կարծես, ազնիւ, ազնուական, գեղեցիկ (ոչ ամերիկուհի աղուած չոր ձուկին պէս որ Պէյրութ ճանչցայ տարիներ վերջ եւ որուն ամուսինը եղած էր Զարեան): Ազատ էի, կրնայի քանի մը օրով երկարաձգել Հռոմ մնալս ու վերջապէս տեսնել պաշտած գրագէտս, բայց չուզեցի: Թագուհիին դատը իմս դատս էր: Ես, նորօրեայ Տօն Քիշոթ, մտածումով տէր կը կանգնէի դատի մը, ուր, անիրաւեալը ինք դատ չունէր եւ հաշտուած էր կացութեան հետ, բայց ինծի կը թուէր, որ երբ Զարեանը տեսնեմ, պէտք է որ Թագուհին պոռթկայ իմ մէջէս...

- Տղաս, պէտք է որ ճաշի տանիմ քեզ, բայց գիտեմ որ արեւելքցի ես եւ պիտի չուզես որ կին մը վճարէ...

Թագուհիին քովէն մեկնեցայ, ինչպէս դուրս կ'ելլեն սրբատեղիէ մը: Վերջին խօսքը եղաւ.

- Թէեւ կրնաս զաւակս նկատուիլ, բայց հայրս յիշեցուցիր...

Անքակտելի բարեկամներ դարձանք: Այլեւս չտեսայ զինք: Բայց երբ ճանչցայ ճարտարագէտ Արմէն Զարեանը, հաստատեցի թէ մօրը հարազատ պատկերն է, նոյն ազնուական դիմագիծերը, նրբութիւնը, նոյն մեղմութիւնը: Կը թըղթակցէինք Թագուհիին հետ: Երբեմն գեղեցիկ յօդուածներ կը ղրկէր «Նայիրի»ին, «Թ. Զ.» ստորագրելով եւ միշտ չմոռնալով յիշեցնել.

- «Տղաս, չըլլայ որ մականունս լման դնես: Զարեան արգիլած է: Կը բարկանայ...»:

Ծեծուելի՛ք մարդ...

(Շար. 4)

ՀՈԼԱՆՏԱ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Արեւմտ. Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, նաեւ արեւմտեան աշխարհին մաս կազմող բազմաթիւ հողամասերու վրայ, շատ յաճախ հրապարակ կու գայ օտարահպատակները հիւրասիրելու հարցը: Յատկապէս՝ աշխատաւորներու կապակցութեամբ: Պատճառները ծանօթ կը մնան: Տասնամեակներ Արեւմտ. Եւրոպա թէ այլուր, - անշուշտ բարձր ճարտարարուեստականաց երկիրներ, - նոյնիսկ կը քաջալերեն դուրսէն ժամանողներուն ներկայութիւնը, իբրեւ կեցութիւն եւ աշխատանք: Տնտեսական տագնապը, վերջին երկար տարիներուն, նոյն մարդոց եւ հաւաքականութիւններուն մօտ՝ Կօ Հոմ, թարգմարանարար՝ տուն գնա, նկատելի տրամադրութիւն կը դառնայ: Իրաց այս շրջագիծին մէջ, կ'արձանագրենք յատկանշական երեւոյթ մը, Հոլանտա:

Վերոյիշեալ երկիրը՝ օտարահպատակ բազմութիւններ, աշխատաւորներ հիւրընկալելու համբաւ կը վայելէ: Ասիկա իրողութիւն կը մնայ: Սակայն, վերջին օրէնսդրական ընտրութիւններուն, ինքզինք կեդրոն անուանող, բայց իրողութեան մէջ ծայրայեղ աջ կուսակցութեան թեկնածուն կը յաջողի տեղ գրաւել Երեսփոխանական Ժողովին մէջ: Կուսակցութեան ընտրական նշանախօսքերէն գլխաւորը կը դառնայ օտարահպատակներու հեռացումը, բնականաբար, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Այս կուսակցութեան ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Հանս Ժանմաաթ, իր ընտրութենէն ետք աչքառու անուն մը կը դառնայ, քանի իրականութեան մը հաստատումը կը կատարէ, - այն թէ՝ քուէարկուներէն ոմանք, առնուազն նկատելի թիւով, կը մտածեն, թէ օտարականները իրենց երկրին «ցաւերուն» գլխաւոր պատասխանատուները կը մընան: Հետեւաբար, պէտք է ձերբազատիլ անոնց ներկայութենէն: Ուստի Հոլանտայի ներքին հարցերով պատասխանատուներ կը հարկադրուին գրագիլ հարցով մը, զոր մինչեւ երէկ կ'ուզէին անտեսել:

(Առ ի մանրամասնութիւն կը յիշեցընենք, թէ փոքր թիւ ներկայացնող քաղաքական կուսակցութիւններ կ'օգտուին երկրին ընտրական համեմատական տոկոսի դրութենէն: Կեդրոն կուսակցութիւնը, անցեալ տարի, Սեպտեմբերին, կ'ապահովէ 68.368 ձայն, - 0,8 տոկոսը քուէարկութեանց մասնակցողներուն, - Ուստի՝ մէկ աթոռ: Օրուան վարչապետը՝ Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ Ա. Վան Ակթ, կը գայթակղի երեսփոխանին մուտքին համար: Այս իմաստով կ'արտայայտուի):

Երեւոյթը զարմանալի անակնկա՞լ մը կը նկատուի: Ո՛չ: Լրագրողներ շատ լաւ գիտէին, թէ ժողովրդական խաւերու մօտ այսպէս կոչուող օտարամերժ տրամադրութիւններ գոյութիւն ունէին: Արտայայտութիւններ կ'ըլլան այս ուղղութեամբ հանրակառքերու, տուներու, սրճարաններու, խանութներու, շուկաներու մէջ: Մամուլը կը նախընտրէ «լռութեան օրէնքը» կիրարկել, որպէսզի իւղին վրայ կըրակ չձգէ:

Երեսփոխանին ընտրութեան առիթով, Ամսթերտամի Կեդրոն - Ձախ նկատուող Հէթ Փարուլ օրաթերթը կ'որոշէ թղթակիցներ ճամբել մայրաքաղաքին, - Լա - Հէյ, - այն թաղամասերը, ուր տեղացիները օրն ի բուն օտարականներու կը հանդիպին: Տրուած պատասխանները աչքեցուցիչ կը նկատուին. հիմնականներէն մէկը՝ կը խորշինք, եւ հիմա չենք տատամսիր արտայայտելու մեր տրամադրութիւնները: Հարցը այն կը մնայ, կը գրէ օրաթերթը, թէ անցեալ տարուան վիճակագրական տուեալներով, Հոլանտայի բնակչութեան հինգ առ հարիւրը, ուրեմն՝ եօթը հարիւր հազարը, օտարականները կը ներկայացնեն:

Ամէնէն բազմամարդ համայնքը. երկու հարիւր հազար Սուրինամուներ, մօտաւորապէս կէսը Հար. Ամերիկայի երբեմնի հոլանտական գաղթավայրի (*) բընակչութեան: Ասոնց կողքին՝ հոլանտական Անթիյէն 30.000 եւ Մոլուքուայէն 35.000: Բոլորն ալ իրենք զիրենք Հոլանտայի հպատակներ կը նկատեն, իրաւամբ:

Օտար աշխատաւորնե՞րը: 140.000 Թուրքեր, 94.000 Մարոքցիներ եւ գնուլիներ:

Նոյնիսկ երկիրէն արձանագրած տնտեսական տագնապէն առաջ, այս վերջինները մնայուն յարձակումներու թիրախ կը դառնան: 1973-էն 1976, նոր փաշական կուսակցութիւնը արշաւներ կը կազմակերպէ Թուրքերով խճողուած թաղերու վրայ:

Կուսակցութիւնը կ'ըսէ, - ժողովուրդին դժգոհութիւնը կ'արտայայտենք: Պետութեան նիւթական յատկացումներով կառուցուած մզկիթները, հնարոյր թաղերու մէջ, տարբեր աշխարհ կը պարզեն: Մենք, Հոլանտացիներս, օտարականներ կը զգանք այդ շրջաններուն մէջ:

Թ. Ա. Թ.

(*) Նախապէս Կույան, Հոլանտական: Անկախութիւն ձեռք կը ձգէ 1975 Նոյեմբեր 25-ին:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ
Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 25-ԱՄԵԱԿԸ

———×———

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ»). - Միլանոյի Հայաստանեայց Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ 25-ամեակը տօնուեցաւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 23-ին, հոգաբարձութեան կազմակերպութեամբ: Այս առթիւ, հրաւիրուած էր Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ առողջական պատճառներով չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ զինքը փոխարինեց Դիւան Եպիսկ. Նազգաշեան:

Արարողութեան ներկայ եղան բարերարներուն ընտանեկան պարագաները՝ Տիկին Մարթա Տիարպէքիրեան, Պ. Պ. Մանուկ Տիարպէքիրեան եւ Թադէոս Շիրինեան: Յետ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն բարերարներ՝ Սարգիս եւ Յովհ. Տիարպէքիրեանի ու իրենց ծնողաց հոգիներու համար: Օրուան պատշաճ իր քարոզին մէջ, Դիւան Եպիսկ. վեր առաւ եկեղեցւոյ հիմնական դերը հայապահպանման նկատմամբ եւ գնահատանքի խօսք ըրաւ բոլոր անոնց որոնք իրենց եկեղեցաշինութեամբ կը յաւերժացնեն նաեւ իրենց յիշատակը:

Պատարագէն ետք, Հայ Տան մէջ ճաշ մը տրուեցաւ բարերարներու ընտանեկան պարագաներուն ի պատիւ, որու ընթացքին խօսք առին հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան, Պ. Պ. Արտա Սրապեան, Սարօ Խիտավերտեան եւ բժ. Տիգրան Ալեքսանեան, ինչպէս նաեւ արքեպիսկոպոսարանի ներկայացուցիչ՝ Գերպ. Փիցցակալի:

Հաւաքոյթը փակուեցաւ Տէրունական աղօթքով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Ո՛հ, Համբի՛կ, Համբի՛կ, իմ խեղճ Համբի՛կս, կը հեծէր Սոֆի ձեռուընե - րուն դէմքը ծածկելով, արտասուալից:

«Սոֆիս, բսած էր ան, մի՛ մերժեր զիս եւ սէրս, վասն զի պիտի մեռնէի առնէ, ու դուն պիտի զրկուէիր այդ սէրէն, ու պիտի դժբախտ, թշուառ ըլլայիր, վասն զի այդ սէրը միայն կրնայ պիտի ըլլայ քու երջանկութիւնդ ապահովել. քու կեանքիդ սիրոյն՝ իմ սէրս մի՛ մերժեր»:

Իմ սիրոյն սաստկութեանը մէջ ան դուշակի ոգի ունեցած էր: Աղերսուած սիրոյն մերժումէն յետոյ քիչ քիչ ամէն բան ջախջախուեր էր:

Ու աղջիկը, իր ապաշխարող զղջումին մէջ վառին, ուրիկային դէմ իր մէջ հետզհետէ, կամաց կամաց վառուող ատելութեան ու վրէժխնդրութեան հրդեհին մէջ, այլեւս սէրը չէր որուն՝ իր ներսը արծարծուիլը կը զգար մերժուած սիրահարին համար: Գութի զգացում մըն էր հետզհետէ աճող ծաւալող, իր բովանդակ էութիւնը պարուրող. գութը որ ցաւ մը, տանջանք մը կ'ըլլար, ապաշխարանքը որ խղճի ահաւոր խայթի մը համեմատութիւնը կը ստանար:

Երթալով, աւելի յստակ, աւելի որոշ կերպով կը տեսնար թանկագին ու անըստգիւտ ճշմարտութիւնը այն զգացումին զոր իր այդ ազնիւ ու անուշ բարեկամը տածած էր իրեն համար: Ու, հակառակ որ ինք գիտակցաբար, անդթօրէն անոր կեանքը խորտակած ըլլար, անիկա, ներողամտութիւններուն ամէնէն վսեմը, անյիշաչարութիւններուն ամէնէն զմայլելիովը, իր Սոֆիին կեանքը փրկեր էր, հոն, վերը, դահավէժի մը մահացու եզրին վրայ, աւանդավէպերու անտառինակ պարիկի մը պէս յանկարծ դուրս ցցուելով թաւուտներու խաւարին մէջէն: Աչքերը բանալով՝ անոր հուժկու թեւերուն վրայ գտեր էր ինքզինքը: Ո՛հ, անակնկալներուն ամէնէն անակնկալը:

Ու իր սարջանքին զառանցոտ սաստկութեանը տակ մանկամարդ աղջիկը, նորէն, ի՛նքզինքը յանկարծ այդ բազուկներուն վրայ կը տեսնէր: Կը տեսնէր իր վրայ սեւեռուած այդ աչուըները, իրենց վայրենի պշնումին մէջ տակաւին անոյշ ներողամիտ ցոլմունքով մը, կրուած այնքան ահռելի տուայտանքներէ, հոգեկան այնքան ահեղ ցնցումներէ ետքն ալ:

Այդ դրկին վրայ, իր սթափումի մէկ րոպէին, զգացեր էր, այդ էութեան փոթորիկը, հաղորդուող, սարսափեցնող ջերմութիւն մը որ մագնիսացուցեր էր զինքը, բարախում մը որմէ անոր ամբողջ մարմինը կը դղրդար, կարծես համաչափ աղդարարը ներքին բոցավառ հնոցի մը: Վերակոչուած այս յիշատակին տպաւորութեանը տակ, հիւանդ աղջիկը կը սկըսէր դողդղալ. ակռաները կը կափկափէին, ճակտին վրայ պաղ քրտինքներ կը թորէին, շնչառութիւնը դժնդակ կ'ըլլար, մատուըներովը, ջղայիրկ ու դողդոջուն, աւարկաներու կը կառչէր, սեւածիր աչուըներուն տարտամ ու սարսափահար նայուածքովը, դէպի անորոշ կէտեր, ուր կը կարծէր ընդնշմարել ֆանթասթիկ ուրուագծումները այդ տեսարանին:

Մերժուած սիրահարին մարտիրոսացած սիլուէթը, տանջանքի զալարումներուն տակ այլակերպուած, յածելով մինչին մէջ, մերթ պատառուն քուրջերով ծածկըւած ողբալի մուրացկանի մը կերպարանքով, մազերը մինչեւ ուսերը վար թափուած, յուսահատ, անմարդկային, մերթ, գերագոյն յանդիմանանքի վսեմ ու ապետական ժեսթի մը մէջ, սիրտը ցոյց տալով իրեն՝ լայնախոց վէրքով մը պատառուած, ուսկից արիւնը կը ծորէր անհատնում կաթիլներով. ու մերթ առաջուան հեզ, անոյշ, խոնոտ տղան, գեհնամած պաղատանքի մը կեցուածքովը իր - անգութ աղջկան - սէրը մուրալով:

Գիշերները քանի վրդովուեցաւ ցերեկւան տեսարանները կրկնուեցան, աւելի տխուր աւելի ահարկու, աւելի հոգեցունց: Առաջուան կեանքը հետզհետէ կը պատկերանար, եղերախաղի մը յստակ ու բնական հոլովումը, վերը, Մաթոս ամիրային կիսաւեր ապարանքին եւ յետոյ, անոր կործանումէն ետքը փոքր տան մէջ ապրուած քաղցր ու անվրդով կեանքը ձիւնոտս Թումիկին ընտանիքին հետ:

(Շար. 177)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին եւ իրենց մօր ու մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԷՄԻՐԵԱՆԻ

մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

×

Այս առթիւ, Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն յիշատակին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին բժիշկ Ժորժ Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գրիգորեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց հօր, մեծ-հօր, աներհօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Տօնապետ Տօնապետեան եւ զաւակները, Տօնապետեան ընտանիքները (Ամերիկա), Քէփէնէկեան, Թէրզեան (Պոլիս), Վրթանէսեան, Թոնկուրեան, Տատեան, Մելիքեան, Էնէզեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Ճեպրայիլ Պահատուրեան Շարվիլէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման տարեդարձին առթիւ, Նոյեմբեր 6, Կիրակի, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրեցեալ բարեկամներուն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱԼԻՈԶԵԱՆ
ՅՈՎՀ. ՊՈՍԹԱՆԵԱՆ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՊՈՉԵԱՆ
ՊՕՂՈՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
ԱՐԹԻՒՐ ԹՐԷՆԵԱՆ (Պոլիս)

յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 500-ական Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Այրի Տիկին Թամարա Արսլանեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր կամ մամուլով յայտնեցին իրենց ցաւակցութիւնները՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան առիթով:

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան կը նուիրեն 150 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

RECHERCHONS

Jeune homme ayant sa carte de séjour et de travail, pour l'emploi de manutentionnaire dans un magasin de prêt-à-porter.

COMPTOIR DE CONFECTION

86, rue de Clery — 75002 PARIS

Tél. : 236. 37. 18

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Նոյեմբեր 5-ին, Շաբաթ, ժամը 15-ին անդամներու եւ համակիրներու ի պատիւ:

Գեղարուեստական բաժինով:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Salle «Moderne»
Place de la République
92270 BOIS-COLOMBES

Մուտքը ազատ է:

CHATEAU DES FLEURS

Nuitée d'Automne

de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de MARSEILLE

Samedi, 26 Novembre

RETENEZ VOTRE SOIREE

Programme détaillé ultérieurement

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ — ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES — MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

— Chorale du Collège Mekhitariste, direction : *K. YANBEKIAN*
— Allocution du représentant de la congrégation mekhitariste
— Déclamation : *SARKIS BOGHOSSIAN*
— Allocution de M. DE LABRIOLE, Vice-Président de l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales.
— *JEAN-ETIENNE AKIAN*, (santour)
— Allocution d'un représentant des anciens élèves mekhitaristes.
— *M. KOULAKSEZIAN*, 1er violon alto de l'Orchestre de Paris
— Allocution du Pr. MAHÉ (successeur du Pr. FEYDIT à l'INALCO).
— Déclamation : *Mlle. KEMPETIAN*
— Allocution de M. le Pr. Gérard DEDEYAN
— Ensemble de danses folkloriques N A V A S A R T
— Participation de B E R N A R D D E D E D J I A N
— Remise d'une œuvre d'art au Pr. FEYDIT et allocution de ce dernier qui clôturera la cérémonie.
— Programme présenté par *Mlle. I. BASMADJIAN*

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphithéatre se fermeront à 15 h. précises.

Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Libraire SAMUELIAN** : 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN** : 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet** : 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE** : Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR** : rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club** : 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE** : 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT** : 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI** : 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ — U.G.A. - ARDZIV

GRAND BAL DE NUIT

SAMEDI 5 NOVEMBRE, DE 22 H. A L'AUBE

A L H A M M B R A

340, Bd. Chave —MARSEILLE

Orchestre : RAOUL DARMANTE

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փոն տը Շէրի Շարվիլէօյի Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Ա. տարեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի ՆՇԱՆ ԵՒ ՖԻԼՕՐ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցաշէն բարերար Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ միւս բոլոր բարերարներուն եւ սատարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի տեղւոյն երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

Ժամը 12·30-ին, Ազգ. Տան «Ճ. Պահատուրեան» սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան հեռաձայնել Ազգ. Միութեան նախագահ Պ. Արիս Խաչատուրեանի:

Հեռ. - 832 - 18 - 51

Ճաշագինն է՝ 100 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

Դեկտեմբեր 3-ին.

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA

et la gracieuse participation de
Y O R G A N T Z

— Aucune invitation ne sera delivrée sur place —

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Յանձնախումբը կը կազմակերպէ սամունքի երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4-ին, ժամը 20·30-ին:

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

բանախօսութեամբ

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

հետ:

նախագահութեամբ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ

Հերմինէ Երիցեան (երգ)

Դաշնակի ընկերակցութեամբ

Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3

JEUDI
3 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.559

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.559

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ԱՒԵԼԻ՝ ՓԵՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Միշտ դոեւմնդիշ է, երբ կարելի կ'ըլլայ մենատիրութենէն անցնիլ ժողովրդավարութեան, առանց արիւնահոսութեան: Եօթը տարուան զինուորական վարչակարգի մը կը յաջորդէ ժողովրդապետութիւնը: Մարդ մը՝ Ռաուլ Ալֆոնսին, յաջողեցաւ տեսակ մը դրաւ, առանց երբեք զիջում ընելու զինուորականներու, չքաշուելով խօսք հակելէ անոնց քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ Մալվիններու ատեն զօրավիգ չկեցաւ: Դեռ կը հաւատայ քաղաքական բարոյականի մը եւ այդ եղաւ ընտրապայքարին իր դրլխաւոր նիւթը, աւելի քան 200 ճառերու ընդմէջէն: Այսօր, այնքան իր յաղթանակը չէ որ ուշադրութիւն կը գրաւէ, որքան՝ երկրին ամէնէն զօրաւոր նկատուած կուսակցութեան - Փերոնականներու - պարտութիւնը: Այս առաջին ազատ ընտրութիւնները ճայներու 52%-ը տուին երկրին ամէնէն հին կուսակցութեան՝ արմատականներուն (կեդրոն - ձախ): Հոկտեմբեր 30-ին, Արժանթինցիք ընտրեցին 600 մեծ ընտրողներ (ընտրական ժարմին), որոնք Նոյեմբեր 30-ին, պիտի ընտրեն Հանրապետութեան նախագահը: Ապահով է, Ռաուլ Ալֆոնսինի ընտրութիւնը: Ենթական տիպարը կը նկատուի միջին դասու դաւառացիին: Զաւակը բանկացի դաղթականներու, ծնած է 1926-ին, յաճախած է զինուորական լիսէ մը եւ պահեստի ենթասպայի աստիճանով ելած է անկէ, 22 տարեկանին: Ապա, իրաւաբանութեան հետեւած Պուէնոս - Այրէսի համալսարանը, զոր աւարտած է փաստաբանի վկայականով: Քաղաքական ասպարէզ մտնելով, նախ երեսփոխան ընտրուած է եւ 1963-ին դարձած՝ փոխ - նախագահ Խորհրդարանի արմատական խմբակին: 1976-ի պետական հարուածէն ետք «անապատի անցքն է»: Մալուիննե - րու ատեն է միայն, որ չուքէն կ'ելլէ եւ բացէ ի բաց կը յարձակի զինուորականներուն վրայ: Յուլիսին, նախագահ կ'ընտրուի արմատական կուսակցութեան: Քանի մը ամիս ետք, հոգւով - սրտով նետուելէ ետք ընտրապայքարին մէջ, կը տանի փառաւոր յաղթանակ մը: Պատեհապաշտ չէ, զոր չահած է սակայն, առայժմ ճակատամարտ մըն է եւ իր առջեւ ցցուող դժուարութիւնները փոքր չեն: Նախ կայ երկրին անտեսական վիճակը, քանի երկիրը սնանկութեան դուռն է: Դրամահոսութեան սակը 400% է տարեկան, ճարտարարուեստը կը բանի միայն 40% համեմատութեամբ եւ արտաքին պարտքը 40 միլիառ տոլարի հասած է: Այս ծանրակշիռ կացութեան հետ, Ալֆոնսին դէմ պէտք է դնէ պարտուած փերոնականներուն, որոնք, պարզ է, գործը պիտի չդիւրացնեն: Իրենց ձեռքն են երկրին երկու գլխաւոր սենդիքաները:

Ֆրանսայի մէջ ալ, ձախ - արմատականները յաղթանակ կը պոռան, արժանթինեան արմատականութիւնը շատ մօտ է ֆրանսականին եւ իրենց նախագահը կը բացատրէ այս առթիւ թէ. - «Երբ պայքար կը տարուի ազատութեանց եւ մարդկային իրաւունքներուն համար, օր մը չէ օր մը՝ արմատականութեան հետ է հանդիպումը»:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԺԸՆԵՒ. - ԿԸ ԽՕՍԻՆ
ՊԷՅՐՈՒԹ. - ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

Հոկտեմբեր 31-ին, Ժընեւի Ինթէրքոնթինանթալ պանդոկին մէջ է որ կը սկսէր հաշտութեան ժողովը, որ պէտք է ելք մը գտնէ Լիբանանի թնճուկին: Ձեւական հարցեր ուշացուցին բուն բացումը եւ վիճաբանութիւնները սկսան միայն Նոյեմբեր 1-ին: Նախ հարկ էր համաձայնիլ սեղանին ձեւին շուրջ, ապա երբ Զուիցերիոյ Լիբանանի դեսպանը՝ Ալպօ Ծումպլաթէն առրճանակը կը պահանջէր, նախ քան ժողովասրահ մտնելը, տխրգի պարագլուխը կը պատասխանէ. - «Կուտամ եթէ Ամինն ալ տայ»: Երբ կ'ըսուի իրեն թէ Լիբանանի նախագահը արդէն տուած է, կը համակերպի:

Ինը Լիբանանցի են, որոնք պէտք է լուծում մը գտնեն, եթէ կ'ուզեն փրկել իրենց հայրենիքը եւ ոչ՝ անձնական շահերը: Նախագահին պատուիրակութիւնը, հարկ է ընդունիլ, ծեր է եւ հաւանաբար դեռ կ'երազէ հին Լիբանանը վերահաստատել: Ամին Ճեմայէլի կողքին են, արդարեւ, նախ հայրը՝ Փիէր Ճեմայէլ, 78 տարեկան, որու բերդն է՝ Պիքֆայա: Ինքն է որ կը հիմնէ Քաթայէպները 1936-ին, ներկայ ըլլալէ ետք Ողիմպիականներուն (Պեռլին): Կը խոստովանի թէ գերման երիտասարդներու կարգապահութենէն շատ տպաւորուած է: Սիրուած կամ ատուած, ըստ կողմերուն, իրաւարարի մեծ դեր խաղացած է իր երկու զաւակներուն միջեւ եւ երբ Պէշիր սպաննուած է, ջանք չէ խնայած, որպէսզի լիբանանեան ճակատը չպառակտի: Միւս երեք կողմնակիցներուն, ամէնէն ծանօթն է, նախկին նախագահ՝ Քամիլ Շամուն, 83 տարեկան, յիսուն տարի է երեսփոխան է: Հիմնադիրն է ազատական ազգ. կուսակցութեան (60-ական Թուականներուն), 1958-ին, ինք է ամերիկեան ուժերը հրաւիրողը, վերջ դնելու համար մահմետական պահանջներուն եւ կարճատեւ քաղաքացիական պատերազմին: Չէ մոռցած թէ ինչպէս Ճեմայէլի զօրքերը «մաքրած են» իր քաղաքազօրքերը 1980-ին, բայց եւ այնպէս լիբանանեան ճակատի նախագահը կը մնայ: Հին «աղուէս» է բայց միշտ կայտառ: Սայէպ Սալամ ալ 78 տարեկան է, նման Ճեմայէլի: Տեսակ մը կնքահայրը կը նկատուի Պէյրութի սիւննիներուն: Նոյնքան հակահամայնավար է որքան քաթայէպները և մեծ արհամարհանք ունի լիբանանեան ձախին նկատմամբ: Քանիցս վարչապետ եղած է, իրեն համար Ամին Ճեմայէլ օրինաւոր Լիբանանը կը մարմնաւորէ: Վերջապէս՝ Ատէլ էլ Օսէյրան, նաեւ 78 տարեկան, շիի, Խորհրդարանի նախկին նախագահ, ճեւով մը կը փոխարինէ ներկայ նախագահը, որ կը մերժուէր Դամասկոսի կողմէ:

Միւս կողմը, քիչ մը աւելի երիտասարդ են: Եթէ Վալիտ Ծումպլաթ միայն հինգ տարի աւելի երիտասարդ է Ամին Ճեմայէլէն (36 եւ 41), իր կողքին է Սուլէյման Ֆրանճիէ, 73 տարեկան, Լիբանանի նախագահ 1970-էն 76, իր «մնայուն» բարեկամներն են՝ Սուրիացիք: Ինք է որ կը հրաւիրէ զանոնք, որպէսզի պաշտպանեն քրիստոնեաները ընդդէմ պաղեստինեան - յառաջդիմական յարձակումին: 1978-ին կ'ամբաստանէ քաթայէպները, որ կը գործակցին Իսրայէլի հետ: Տարի մը ետք, քաթայէպ զօրագունդ մը կը մտնէ Պէյրութի մարոնի բերդը՝ Էհտէնը եւ սպաննէ Ֆրանճիէի տղան եւ կողմնակիցներէն 3 տասնեակ: Ռաշիտ Քարամէ, 61 տարեկան, սիւննի, վարչապետ եղած է տասը տարի, 1955-ի եւ 70-ի միջեւ: Իր բերդին մէջ, Տրիպոլիս էֆէնտին է: Անկարելի չէ որ նախարարապետ ըլլայ կրկին, եթէ Ազգ. Միութեան կառավարութիւն մը կազմուի: Նապիհ Պէրրի, 44 տարեկան, նոր դէմք մըն է, Ամալ շարժումի քաղաքազօրքերը ամրապնդած է 80-ական Թըւականներուն: Զափաւոր է եւ զօրավիգ կեցած է Ամին Ճեմայէլի ընտրութեան: Կ'ուզէ որ իշխանութիւններու հաւասարակշռութիւն տիրէ, այսինքն հաւասարակշռութիւն մը վերահաստատուի ի նըպաստ շիիներուն, որոնք ամէնէն բազմանդամ զաղութն ըլլալով հանդերձ, ամէնէն անտեսուածն են: Գալով այս պատուիրակութեան պարագլուխին՝ Վալիտ Ծումպլաթի, կը թուի թէ «պապային տըղան» ըլլալէ զատ մասնաւոր արժանիք մը չունի: Նոյնիսկ իր արտայայտութիւններուն մէջ, անպատասխանատու մը կը նկատուի: Մեծահարուստ, աւանդապետական ընտանիքի մը գլուխը, պարագլուխն է ընկերվարական - յառաջդիմական կուսակցութեան: Չի հեռանար սուրիական զինակցութենէն, բայց չի կրնար անգիտանալ թէ հօրը սպանութեան մէջ, Դամասկոս այնքան ալ անմեղ չէր:

Առանց կողքին, Սուրիոյ Արտաքին նախարարը, որ երկու ժամ գլուխ գլխի տեսնուեցաւ նախագահ Ամին Ճեմայէլի հետ: Սկիզբէն գլխաւոր դժուարութիւնն է՝ Լիբանան - Իսրայէլ դաշինքը, որու ջնջումը կը մերժէ Ճեմայէլ, քանի որ այդ նախապայմանը եթէ ընդունի, Պետութեան օրինականութիւնն իսկ է, որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ:

Մինչ կը խօսին Ժընեւի մէջ, կռիւները վերսկսած են Լիբանան տիւրզիներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ: Միաժամանակ Ծումպլաթ ազնիւ ժեստ մը կ'ունենայ, ազատ արձակելով քրիստոնեայ հազար դաղթականները, որոնք ապաստանած են Տէյր էլ Քամար եւ ուր 25 հազար ուրիշներ պաշարուած կը մնան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան նահանգներու երկրաշարժին մեռեալներու թիւը, հաւանաբար, 2000-էն պակաս չըլլայ եթէ նոյնիսկ պաշտօնական թիւը, Չորեքշաբթի առտու, 1233 մեռեալ է եւ 550 վիրաւոր: Զօր. Էվրէն եւ վարչապետը այցելած են աղէտեալ շրջանները: Աւելի քան 44 գիւղեր քարուքանդ եղած են, 20 հազար գիւղացի ալ անապաստան մնացած են:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պաշտպանութեան յատուկ միջոցներ ձեռք առած են իրենց դեսպաններուն եւ դիւանագէտներուն համար, գաղտնի սպասարկութիւնները «լսած» ըլլալով Քուպայէն տրուած հրահանգներ ահաբեկչական արարքներ կատարելու Ամերիկացիներուն դէմ: Ամերիկեան օդուժը «ձախող» ռմբակոծութիւն մը ըրած է, ռումբեր նետելով յիմարանոցի մը վրայ, զոր շըփոթած է ռազմագիտական կէտի մը հետ: 17 մեռեալ կայ: Ասկէ զատ, եթէ նոյնիսկ Ուաշինկթընի զինակիցներ ալ (Անգլիա, որ ամէնէն հաւատարիմն է, արեւմտեան - Գերմանիա, Ֆրանսա եւլն., եւլն.) երեւութապէս դատապարտեցին Ամերիկան, կարելի չէ ուրանալ թէ Քուպացիք միայն շինարարական բանուոր չէին...: Պրինօ Ֆրափա տոմսով մը կուտար արդէն պատկերը («Մոնտ»ի մէջ). - «Քուպացիք որոնք Կրընատ կը գտնուէին, կատաղի դիմադրութիւն մը ցուցաբերած են «մարին»ներուն, ինչ որ անակնկալ մը եղած է Փենթակոնին: Նախ ներկայացուած որպէս բանուորներ, որոնք նոր օդակայանը կը շինեն, այդ տղաքը քաջ ու արդիւնաւէտ զինուորներու վերածուած են: ... Զէնքերն առած են, յարմարելու հիանալի կարողութիւն մը ցոյց տալով: Ինչ որ ծանօթ չէ, այն է թէ Քուպա վերադարձին, զինուորական չքանչան պիտի ստանա՞ն թէ աշխատանքի չքանչան»: Հետաքրքրական ալ կրնայ նկատուիլ թէ ամերիկեան միջամտութիւնը դատապարտած է նաեւ Աֆղանիստան, զայն որակելով. - «Անընդունելի միջամտութեան մը փաստը երկրի մը ներքին գործերուն»: Չորեքշաբթի օր, կռիւները դադրած էին այլեւս եւ բնականոն կեանքը վերսկսած, մինչ կառավարիչը վերջնագիր տուած էր Քուպացիներուն, որ մեկնին: Այս հարցին զոհ դացած է խորհրդային ճայնասփիւռին խմբագրապետը, որ պաշտօնազրկուած է, հաղորդելէ ետք թէ Կրընատ Սպանիա կը գտնուի:

ՓԱՐԻԶԻ ռիւ Սէռիպի ամերիկեան Փանամ ընկերութեան գրասենեակը մըտած են Չորեքշաբթի առտու, դիմակաւոր քանի մը մարդիկ եւ պատանդ բռնած ներսը գտնուող պաշտօնէութիւնը եւ յաճախորդները: Ժամը 11-ին կը պարզըւէր որ չորս Թուրքեր են, Տեւ - Սոլի անդամ, որոնք կը բողոքեն: Հազիւ կէս - ժամ տեւած էր գրաւումը որ վերջ կը գտնէր առանց միջադէպի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21 / 27)

ՆԿԱՐԻՉ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՍԱԲԷԿԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ռապաթի (Մարոք) Խորհրդային Մշակութային Կեդրոնին մէջ կազմակերպուած է փրոֆ. Եդուարդ Իսաբէկեանի նըկարներու ցուցահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Բարեկամութեան Սովետական Ընկերութիւններու Միութեան եւ արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան: Այցելուներ կը դիտեն Հայաստանի ժողովրդական նկարիչի ծաւալուն գործերը՝ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի անցեալին ու ներկային նըւիրուած աշխատանքներ, բազմաթիւ դիմանկարներ, բնանկարներ, եւայլն:

×

ՅԱԿՈԲ ԿՈՋՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է ալպոմ մը, նուիրուած Յակոբ Կոջոյեանի: Պատկերագիրքին մէջ տեղ գրաւած են նկարիչին լաւագոյն գործերուն վերարտադրութիւնները՝ պատմական եւ արդի թեմայով մեծ կըտաւները եւ գծագրութիւնները, ինչպէս նաեւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի եւ բազմաթիւ հէքեաթներու եզակի նկարազարդումներ: Երեւան կը գտնուի նկարիչին տուն - թանգարանը, ուր հաւաքուած են անոր կեանքին ու գործին մասին վկայութիւններ: Իր գործերուն մէկ մասը կը գտնուի Հայաստանի պետական պատկերասրահը:

"ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ"

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Ե.

Կոստան Զարեանը իր յետին մազերակներով Հայ էր ու հայրենապաշտ՝ իր գրականութեան մէջ կը պոռթկայ արդէն հայեցիութիւնը խրաքանչիւր տողէն, ցեղապաշտութեան հասնող մոլեռանդութեամբ: Բայց հոս ևս դերին դարձած էր թատերական իր խառնուածքին, անխմանալի սփեսութեամբ մը կը տարուէր բարձրէն տեսնելու Հայութիւնը եւ Հայ կեանքը: Զարեան Կիւլիվերն էր Լիլիփուտներու աշխարհին մէջ, ու երախտապարտ պէտք է մնայինք, որ իրեն պէս հսկայ մը կը զիջանի մեր մէջ մնալու եւ ատենը մէկ նայուածք մը շնորհելու մեր խեղճութեան: Այդ դերասանութիւնը երբեմն սուղ կ'արժէր իրեն:

Երեսունական թուականներուն, հին եւ նոր սերունդներու միջեւ խուլ պայքար մը կար, թէ գրական մարզի մէջ, թէ քաղաքական: Շահնուր - Շուշանեան - Նարդունի, ամբողջ գրական փայլուն սերունդ մը, «Մենք» անունով գրական հանդէս մը կը հրատարակէին եւ անխնայ կը հարուածէին հինները: «Մենք»ը շուտով կը քայքայուի եւ ծնունդ կուտայ «Մարտկոց»ին, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ գրական «Մենք»ին քաղաքական տարբերակը: Լոյս տեսած է Զարեանի «Տատրագոմի Հարսը»: Ահարոնեանը խանդավառ հիացական մը կը գրէ, գործը համարելով «Շէյքսփիրեան մի ստամա»: Շուշանեան կը հակադարձէ «Մենք»ի մէջ, պոռալով, որ Շէյքսփիրեան առամա ըսուածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ «մտքի ընդարձակ գիջութիւն մը»: Հասնողը հասածին հարուած մը կուտայ ու կ'անցնի: Անտառի օրէնքն է, հինները եւ նորերը...:

Զարեանին վայել չէ այս խաժամուժին մէջ մտնել: Ապոզոնին կը մնայ իր բարձունքէն պատգամել: Ուրեմն ահա թէ ինչ է հինի եւ նորի պայքարը ըստ Զարեան մարգարէին. - «Բաքուի փողոցներում, շները քգլտում են եւ ապա կանգնած միզում են մզկիթների պատերի տակ...»: Գացէ՛ք հասկցէք թէ ինչ է հինի - նորի ձեր պայքարը, խեղճեր, Հայեր, բոլորդ մէկ տոպրակի մէջ:

Այստեղ է որ, ինչպէս կ'ըսեն մուքարտը կը բռնէ Շաւարշ Միսաքեանին քիթը, եւ իր համբաւեալ չափաւորութենէն դուրս գալով կը պոռթկայ.

- «Կոստա՛ն, անորակելի սրիկայ մըն ես դուն»: (*)

Քիչ մը ուժեղ էր անշուշտ, բայց միայն մէ՛կ անգամ ըլլալուն ... դէշ չէր: Գուցէ եւ զգաստացնէր եւ օգտակար ըլլար ենթակային:

Գալով Շուշանեանին, Զարեան իր երկնամերձ Ողիմպոսէն վար իջած, վէպի նմանող շարքի մը մէջ («Հայրենիք Ամսագիր») ձեւը գտաւ սահեցնելու. - «Շուշանեա՛ն, ո՞վ ես դուն, մազերուդ մէջ ոջիլներ...»:

Ցուցմոլի լեզուով՝ մէկով մէկ, ուրեմն հաւասարութիւն, եթէ ոչ ինքնատիպութեամբ, գոնէ զռեհկութեան մէջ: Գիջութիւն, ոջիլ...:

×

Զարեան Պէյրութ մնաց շուրջ երկու տարի: Բայց երկրորդ տարուան կէսերուն ես Ամերիկա գանուեցայ եւ աչքէս հեռու մնաց: Երբ ինծմէ վերջ Վրացեանն ալ Ամերիկա եկաւ, տուած առաջին լուրը եղաւ.

- Զարեանը գնաց:

- Ո՞ւր գնաց:

- Պէյրութէն Կիպրոս, ենթադրեմ չգիտեմ ուր:

Տուն տեղ հաւաքեր մեկներ էր, պայմանագրութիւն մըն ալ ստորագրելով Համազգայինին հետ, իր գործերուն հրատարակութեան համար, հինգ հատորներով, եւ անշուշտ կանխիկ գանձելով հեղինակի իրաւունքները: Վրացեանը զարմանալի, բայց ոչ հաճելի բաներ պատմեց Պէյրութի մէջ Զարեանի վերջին օրերէն: Բայց ես անձնապէս ներկայ եղած չըլլալուս, գանց կ'ընեմ: Մնաց որ, Զարեանի ուսերուն համար ամէնէն ծանր բեռը երախտագիտութիւնն էր եւ շատ դիւրութեամբ կը թօթափէր այդ նեղացուցիչ ծանրութիւնը ու կը թեթեւնար: Ապարարոյ բառը Զարեան - մարդուն համար պէտք է ստեղծուած ըլլայ, ինչպէս եւ հանճարեղ մակդիրը՝ Զարեան - գրագէտին:

Շուրջ տասը տարի լուր չունեցայ Զարեանէն, մինչեւ որ օր մը իրար գտանք Երեւանի մէջ, վաթսունական թուականներուն: Վերջնականապէս հաստատուած էր Երեւան, կնոջ եւ զաւկին հետ, որոնք շատ չմնացին այնտեղ: Ըսին թէ կարճ այցելութեամբ մը Զարեան տեսութեան գացած է, Հոլանտա թէ Տանըմարքա, կրտսեր զաւկին, եւ քանի մը օրէն կը վերադառնայ:

Հարցազրոյց մը կազմակերպուած է գրողներու տան մէջ, ու ես պէտք է պատասխանեմ տասնեակ մը գրողներու զանազան հարցումներուն, որոնք, միշտ անմեղ չեն եւ փորձանաւոր նիւթեր կը շօշափեն: Կը պարզուի որ քանի մը ամիս առաջ Զարեան ճառ մը խօսած է Երեւանի ձայնասփիւռէն, գլխաւոր նշանակէտ ունենալով Դաշնակցութիւնը եւ անխնայ հարուածելով: Եւ Պարսկաստանէն «Ալիք» թերթն ալ, պաշտպանելով Զարեանը, կը գրէ թէ «Գրագէտը դեր չունի խօսածներուն մէջ, որովհետեւ այնտեղ կը ստիպեն որ այդպէս խօսի»: Հիմա ինծի կը հարցնեն թէ ինչ է կարծիքս այդ մասին: Կ'ըսեմ.

- Զարեանը հասուն մարդ է եւ իր խօսածներուն պատասխանատուն ինքն է:

- Բայց դուք չասացիք թէ ինչ էք մտածում «Ալիք»ի մասին:

Եթէ մտածածս ըսեմ, գիտեմ որ գոհ կը մնան: Որովհետեւ բնաւ լաւ չեմ մտածեր այդ թերթին մասին, որ կը համարիմ Սփիւռքի հայ մամուլին «յետին աստղը»: Շատ ծաղրած - քննադատած եմ «Նայիրի»ի մէջ: Հալէպ անկլին մը դիզուած կը մնային «Ալիք»ի չբացուած ծրարները եւ միայն դերասան Մանուէլ Մարութեանն էր որ կուգար ատենը մէկ կը վերցնէր: Այս մէկն ալ շնորհապարտութիւնը անտանելի գանողներէն ըլլալու է, քանի որ իր յուշագրութիւններուն մէջ, Հալէպ իրեն եղած բոլոր օժանդակութիւնները կը վերագրէ Զարեհ Սըրբազանին, գանց ընելով այն մէկին անունը որ թէ մէկ յենարանը հանդիսացաւ իրեն: Անցնինք...:

Բայց այդ պահուն կը խուսափիմ «Ալիք»ի մասին կարծիք յայտնելէ: Ի մտի ունիմ մեծ օրինակ մը: Անգամ մը Չըրչիլ Ամերիկա կը գտնուէր եւ այդ օրերուն շատ սուր կերպով կը քննադատէր անգլիական կառավարութիւնը որ Աշխատաւորականներուն ձեռքն էր: Թղթակից մը հարցուց թէ ինչ կը մտածէր վարչապետ Էթլիի մասին:

- Ես, ըսաւ Չըրչիլ, անգլիական կառավարութիւնը կը քննադատեմ միայն Անգլիոյ մէջ: Անգլիայէն դուրս չեմ խօսիր այդ մասին...

Լեզուս կ'այրի որ ըսեմ թէ ես «Ալիք»ը երբեմն կը կարդամ որպէս ... երգիծաթերթ, բայց սրամտութիւն մը ընելու սիրոյն չարժեր Չըրչիլ դառնալու առիթը փախցնել: Այնպէս որ, յամառօրէն պատասխանս հետապնդողին (Գեղամ Սարեանն կը կարծեմ) կ'ըսեմ.

- Ճի՞շդը կ'ուզէ՞ք, բարեկամ, ահա պատասխանս ձեր տուած եւ տալիք բոլոր հարցումներուն: Ես շատ լաւ գիտեմ որ այստեղ ուզածս չեմ կրնար խօսիլ, բայց եւ ոչ ոք կը ստիպէ որ չուզածս խօսիմ: Ես ալ այստեղ խօսեցայ ձայնասփիւռէն, եւ խօսքս կէսէն կտրեցին: Բայց կտրուածին տեղ ուրիշ խօսք չդրին: Կարճ՝ Զարեան խօսեր է իր ուզածին պէս, թէ որքան անկեղծ համոզումով խօսած է այդ պահուն, այլ խնդիր...:

Երկու օր ետք Զարեանը վերադարձած է ուղեւորութենէն: Առտու մը կը մտնէ Արմենիայի սենեակս ու ինքն ալ հոն է, դեռ բնակարան չէ ստացած - ամբողջ դանդուածով կը լեցնէ խուցս ու կը պոչէ.

- Ծառուկեա՛ն, - դու վատաբանել ես ինձ...

- Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն Զարեան, ինչպէս կրնամ...

- Ասել ես Զարեանը կեղծաւոր մարդ է...

- Թիւրիմացութի՛ւն: Ես ըսի՝ Զարեանը զգացումներու մարդ է: Տուեալ պահու մը ըրածը կրնայ հակասութիւն կազմել այդ պահու մը ըսածին, բայց բոպէին ներշնչումով խօսելուն, եւայլն, եւայլն, եւայլն...:

Նստաւ: Կամաց կամաց խոժոռութիւնը նահանջեց: Չեմ գիտեր, համոզուեցա՞ւ թէ ոչ, բայց հազուստներս հագնելէ ետք երբ միասին դուրս կուգայինք, արդէն մեղսակից էր ինծի հետ եւ կ'ըսէր.

- Ծառուկեա՛ն, գդո՞յշ լինել, այս Երեւանցիներն էլ քիչ բամբասող չեն...:

(Շար. 5)

(*) ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի - լրիւ տողն է.. «Եթէ ոդջերը լռէին, մեռելները պիտի աղաղակէին, - Կոստա՛ն անորակելի սրբիկայ մըն ես դուն»: («Յառաջ», 1932, Ապրիլ 13):

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

—×—

35 տարեկան այս երկիրը բացառիկ երեւոյթ մըն է իր նորաստեղծ պատմութեամբ, աշխարհագրական վտանգաւոր դիրքով, եւ քաղաքական համաշխարհային տարողութեամբ: Այս տարօրինակ ժողովուրդը, կամայ թէ ակամայ, նախանձ, եւ հետեւաբար ատելութիւն կը ստեղծէ, բոլոր մարդերէն ներս, իր արձանագրած առաջնակարգ յաջողութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ իր ծաւալապաշտ քաղաքականութեան պատճառով, սակայն, այս փոքր, բայց հզօր Պետութիւնը, իսկական պայթուցիկ ռումբ մըն է որ՝ զետեղուած աշխարհի ամէնավտանգաւոր շրջանին մէջ, կրնայ օր մը չէ օր մը, համաշխարհային պատերազմի պատճառ դառնալ: Պեկինի մարգարէական թաթին տակ, գիտակից իր զօրութեան, յենած Միացեալ-Նահանգներուն, հրաւէր կը կարդայ ո՛չ միայն միլիոնաւոր Արաբներուն, այլ եւ Խորհրդային Միութեան: Փոքր բացառութեամբ, կատաղօրէն ազգայնասէր, մղուած դարերու կաշկանդումէն ծնունդ առած ուժականութեամբ՝ կ'երազէ վերապրաւել Դաւիթի Թագաւորութեան սահմանները, իր կարգին ճնշելով եւ արտաքսելով, դարերէ ի վեր հոն հաստատուած Պաղեստինցիները, որոնք որպէս նոր Հրեաներ, մեծ մասով տեղահան կը թափառին երկրէ երկիր: Այս պարագան անկեղծօրէն կը մտահոգէ շատ մը Հրեաներ, երկրէն ներս կամ դուրս, որոնք դարերէն եկած բնազդական աթաւիզմով դէմ են ամէն տեսակի բռնատիրական եւ հարստահարիչ վարչակարգերու, եւ չեն վարանիր դատապարտել իրենց երկրին քաղաքական ուղղութիւնը:

Այս համեմատաբար փոքր հոսանքը չէ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Պետրոս ԱԴԱՄԵԱՆ

Գրեց՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

Ադամեանը կաթոլիկ էր, բայց երբեք իր կրօնական դաւանութեանը որեւէ նշանակութիւն չէր տալիս: Նա չէր սիրում հոգեւորականութիւնը, մանաւանդ կաթոլիկ Հայերին, չնայելով որ իր հօրեղբայրը թէ մօրեղբայրը մէկն էր նրանցից:

- Հոգեւորականութիւնը, - ասում էր նա, - մի աւելորդ տարր է: Աստծու եւ մարդու միջեւ միջնորդներ չպիտի լինին:

Այդ դէպքում նրա վրայ կարծեմ ազդել էր նկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկին, որի հետ նա բարեկամացել էր Ղրիմում եղած ժամանակ:

Մի անգամ նրա մօտ հանդիպեցի մի հայ քահանայի, որ եկել էր իր հիացմունքը արտայայտելու նրան:

- Դուք եւս, պարոն Ադամեան, մի տեսակ հոգեւորական էք, - ասաց քահանան, կարծելով, որ մեծ պատիւ է անում դերասանին իր համեմատութեամբ:

- Այն տարբերութեամբ, տէր հայր, պատասխանեց Ադամեանը, որ դուք այստեղ ստանում էք ձեր վարձն՝ խոստանալով միւս աշխարհում վճարել, իսկ ես միւս աշխարհ չունիմ:

- Ուրեմն դուք չէ՞ք հաւատում հոգիների անմահութեանը, - հետաքրքրուեց քահանան, որ ուսեալներից էր:

- Ընդհակառակը, ես գուցէ աւելի եմ հաւատում, քան դուք: Բայց միւս աշխարհում ես խանութ չունիմ:

Քահանան լռեց շրթունքները կրծոտելով: Երբ նա հեռացաւ, Ադամեանը ասաց.

- Այդ մարդիկ կարծում են, որ մեզ մեծ պատիւ են անում իրանց այցելութեամբ:

Քահանայի համեմատութիւնը նրան վիրաւորել էր:

Ադամեանը շատ էր սիրում երեխաներին:

- Իսկական արտիստները դրանք են, - ասում էր նա, - խաղում են առանց յուշարի: Օ՛հ, ես պաշտում եմ փոքրիկներին:

- Ինչո՞ւ չէք ամուսնանում, - հարցրի ես մի օր:

- Ամուսնանա՛լ, - պատասխանեց Ադամեան հեգնական ժպիտով, - դուք ինձ անիծո՞ւմ էք:

- Ամենեւին:

- Բայց ամուսնութիւնը դերասանի մահն է:

- Քի՞չ կան դերասաններ, որ ամուսնացել են եւ սակայն կենդանի են:

- Ո՛չ, արուեստի համար նրանք կէս անդամալոյծներ են: Ես ցաւում եմ նրանց մասին:

×

Ադամեանը պոլսեցի էր, մի կաթոլիկ ընտանիքի զաւակ: Որքան ճիշդ է չգիտեմ, բայց պատմում էին, որ պատանի հասակում եղել է մի ալիւրավաճառի մօտ գործակատար:

Պոլիս է եկել ժամանակի ամենամեծ անգլիական արտիստ դերասան մը: Ադամեանը վազել է թատրոն եւ սպրդելով բեմի ետեւ, կուլիսների արանքով շունչը զսպած դիտել է ողբերգակի խաղը եւ այդ վայրկեանից յափշտակուել է թատրոնով, վճռելով անպատճառ դերասան դառնալ:

Կրկնում եմ այն, ինչ որ լսել եմ շատերից, վերցնելով ինձ վրայ ոչ մի պատասխանատուութիւն:

Ինքն՝ Ադամեանը, իր անցեալի մասին չէր սիրում խօսել:

Չորս տարի բարեկամ եմ եղել այդ մարդուն եւ երբեք մտերիմ: Դերասանի եւ քննադատի դիրքերը մեր մէջ եղել են միշտ մի թէեւ թեթեւ, բայց անյաղթելի պատնէշ: Սակայն Կ. Պոլսից նա ինձ գրում էր իր կեանքի վերջին տարիները, եւ ես այժմ էլ պահում եմ նրա թղթերի ծալի նամակներից մի քանիսը:

Մեռաւ նա, ինչպէս ասացի, կոլոր... դի ախտից Ազգային հիւանդանոցում: Եւ մեռաւ, չթողնելով իր մեծագոյն տաղանդի մի որեւէ հետք, բացի իր աքանչելի լուսանկարներից:

(Շար. 7 եւ վերջ)

որ երկուքի կը բաժնէ Հրեայ ժողովուրդը. կայ շատ աւելի մեծ երկուութիւն մը, համազգային տարողութեամբ որ շատ աւելի սպառնական է, երկրի ապագայ գոյավիճակին եւ դասակարգին մասին: (Խնդիրը, Արեւելեան եւ Արեւմտեան դասակարգերուն մասին է) Նախ խօսքը տանք այն կարեւոր փոքրամասնութեան, որ ազգայնամոլութիւնը հայրենասիրութենէն զատորոշել գիտէ, եւ կը պայքարի ներկայ կառավարութեան բռնագրաւումի քաղաքականութեան դէմ: Ասոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Ազգէնազներ՝ տասնեակ հազարներով փողոց ելան, բողոքելու համար Լիբանանի պատերազմին առած ուղղութեան դէմ, երբ բանակը, ինքնապաշտպանութեան պատրուակով ճամբայ ելլելէ ետք, իր իսկական դիմակը ցոյց տուաւ, արշաւելով դէպի Պէյրութ: Պատերազմի տեւողութեան ընթացքին կատարուած այս ցոյցը յայսօր ո՛չ մէկ ժողովուրդի մօտ տեսնուած բան մըն է, եւ այս բացառիկ քաջութիւնը, միմիայն հիացում եւ պատկառանք կրնայ առթել, այս ամէն ուղղութեամբ տարօրինակ ժողովուրդին հանդէպ:

Ի տես դրուեալ շրջանի կացութեան, հրեայ պահակախումբերուն եւ զինեալ քաղաքացիներուն, անուանի լրագրող մը կը պոռթկայ. «Ինծի համար աս պարզ բռնագրաւում մըն է, կատարուած իմ ժողովուրդիս կողմէ, անհա՛ւանելի իրողութիւնը, ե՞րբ եւ ո՞ւր տեսնուած է որ հրեայ ժողովուրդը կեղեքէ եւ հարստահարէ ուրիշ ժողովուրդ մը, այսօր ցեղային մեր դարաւոր արժանիքներուն կարեւորութիւն չենք տար, հետեւաբար մենք զմեզ հրեայ կոչելու իրաւունք չունինք այլեւս: Այս ընթացքով Իսրայէլի ապագան, ուշ կամ կանուխ, անորոշ պիտի մնայ»: Սոյն գաղափարներու կողմնակիցներուն շարքը հետզհետէ կը ստուարանայ, ըլլայ մտաւորական, ըլլայ համայնական (քիպուցիմ) տեղայիններու շրջանակներուն մէջ. Հաւանաբար նոյն պատկերը կը պարզուի Սփիւռքի Հրէութեան մէջ: «Պէտք է Իսրայէլը ազատենք դրուեալ հողամասերէն, որոնք քաղցկեղ մըն են հրէական մարմնին մէջ եւ կը թունաւորեն մեր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, ազգայնամոլութեան եւ զինուորական փառամոլութեան ախտով», կ՚ըսէ բոլորէն յարգուած ծերունի փիլիսոփայ մը՝ վերջիններէն մին այն խմբակին որ երազեց կերտել օրինակելի Իսրայէլ մը, եւ անխարդախ ընկերվարութիւն մը, ազատութեան եւ արդարութեան նշանաբանով: «Ինքզինքիս հարց կուտամ կ՚ըսէ, միջին սերունդին պատկանող նշանաւոր գրագէտ մը, ի՞նչ պատահեցաւ մեզի, ի՞նչ եղանք, ինչո՞ւ համար պաղեստինցի տղաք բնազդաբար ձեռքերը վեր կը բարձրացնեն, ի տես հրեայ պահակազօրքին, ճիշդ այնպէս ինչպէս հրեայ տղաքը Վարշավայի կէթոյին մէջ»:

Մինչ այս դասակարգի մարդիկ, - ընդհանրապէս Ազգէնազ ընկերվարականներ - հարց կուտան երկրի ապագային մասին, եւ անկեղծօրէն կը քննադատեն Իսրայէլի քաղաքական ուղին եւ մեծամասնութեան կենցաղամշակութային եւ ծաւալապաշտ մտայնութիւնն ու բարքերը, անդին միւս համայնքը, բոլորովին կ՚անգիտանայ ինքնաքննադատութեան նմանօրինակ մտածելակերպերն ու հարցերը: «Այս բոլորը «ճերմակներու» (Ազգէնազ) պատմութիւններ են, կը պատասխանէ քմծիծաղը շրթներուն՝ մարոքցի հրեայ մը, չեն կրցած մարսել Պեկինի յաղթանակը: Այո՛ Պեկին «ճերմակ» է, բայց մեր կողքին է, մեզ չի խաբեր, ա՛ն է որ մեզի վերադարձուց մեր արժանապատուութիւնը զոր անոնք խլած էին մեզմէ»:

Ահաւասիկ հոս է որ ի յայտ կուգայ Իսրայէլի միւս երկուութիւնը, շատ աւելի յատկանշական եւ ճակատագրական երկրին ապագայ ուղղութեան եւ տեսակին մասին: Ինչպէս գիտենք, Իսրայէլ կը համախմբէ երկու ցեղախումբեր, բոլորովին տարբեր մարդաբանական կազմութեամբ, եւ մանաւանդ, կենցաղամշակութային ապրելակերպով: Արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի Ազգէնազները որ մեծ մասով Քազարներու ժառանգորդներ են եւ Սեֆարատները որ Միջին Արեւելքի եւ հիւսիսային Ափրիկէի Հրեաներն են, այսինքն պատմական Պաղեստինի Հրեաները, որոնք արաբական արշաւանքներու շրջանին հաստատուեցան հիւսիսային Ափրիկէէն մինչեւ Սպանիա եւ հարաւային Ֆրանսա: Այս երկու ցեղախումբերու հակամարտութիւնը, շատ հին պատմութիւն է հրէական պաղթաշխարհին մէջ, ես անձնապէս կը յիշեմ, երբ հիթլէրական սարսափներէն փախելով, լեհ, գերմանացի Ազգէնազներ խուժեցին Փարիզ: Տեղւոյն Հրեաները - մեծ մասով Սեֆարատներ - չէին վարաներ ամէն տեսակ վիրաւորականածականներով որակելու զանոնք: Այստեղ միջանկեալ կրնանք յիշել՝ մեր ճակատագրի եւ հոգեբանութեան նմանութիւնը հրեայ ժողովուրդին հետ. նոյն երկուութիւնը, նոյն երեւոյթը, նոյն վիրաւորական ածականները, զոր մեր Արեւելեան հատուածը կը շնորհէր, հայրենիք ներգաղթող Արեւմտեան հատուածին, անցնինք...:

Արդ ներկայիս, ինչ որ մտահոգիչ է հրեայ յառաջդէմ տարրին համար, նոյնն ինքն Իսրայէլի մէջ ստեղծուած կացութիւնն է որ կը թունաւորէ մթնոլորտը, երկրի գոյութենէն ի վեր: Տեսնալու համար այն անդունդը որ կը բաժնէ այս երկու համայնքները, կը բաւէ մտիկ ընել վերը յիշուած Սեֆարատ հրեան, որ տարիներու կաշկանդումէն յառաջացած ընդվզումով, կը պատասխանէ «Մաթէն»ի Ազգէնազ թղթակցին: «Դուք մեզի անբանի տեղ կը դնէք, տեսակ մը յետամնացներու եւ աւելորդապաշտներու բանակ մըն ենք ձեզի պէս ընկերվարականներու աչքին. բայց հիմա մենք «սեւերս» հպարտօրէն կրնանք ցցել մեր գլուխները, Պեկին մեզ լաւ հասկցաւ եւ պաշտպանեց: Ճիշդ է դուք մեզի հայրենիք մը եւ երդիք մը շնորհեցիք, բայց մեզմէ խլեցիք շատ աւելի կարեւոր բան մը, մեզ վերածեցիք տեսակ մը թերմարդու, որ միայն աւելածու կամ սպասուհի կրնայ ըլլալ. մեզի վերապահեցիք անտանելի եւ աղտոտ աշխատանքները. այդ օրերուն դեռ դրուեալ հողերու Արաբները չկային այդ գործերուն համար, բայց մենք կայինք: Այսօր ձեզիպէններուն համար շատ դիւրին է խաղաղութեան անունով, դրուեալ հողերու պարպումը պահանջել, ոռնալ Պեկինի, Շարոնի, Շամիրի դէմ, որովհետեւ յետոյ, Արաբներու բացակայութեան, կրկին մեզ պիտի զրկէք, ձեր աղտոտ արտաքնոցները մաքրելու համար: Շատ լաւ կը յիշեմ այն ժամանակները, երբ առաջին անգամ զաւակս մանկամսուր տարի, այդ օրէն իսկ զգացի երկրիս անարդարութիւնը, որովհետեւ ինչպէս ամէն տեղ, հոն ալ տնօրէնուհին «ճերմակ» էր: Իսկ չորերը լուացողը «սեւ», իսկ դպրոցը՝ ուսուցիչը թէեւ մեզմէ էր, բայց տնօրէնը «ճերմակ». գործատան մէջ մեծաւորս խարտեաշ էր. իսկ երբ, պատերազմէն վիրաւոր, հիւանդանոց մտայ, վիրաբոյժը Ազգէնազ էր եւ հիւանդապահը Սեֆարատ, եւ այսպէս ամէն տեղ: Առաջ կ՚ամչնային մեզմէ, պէտք է զաղանի ապրէինք, երկիրը մաքուր եւ օրինակելի պէտք է երեւար «ճերմակներու» աչքին. ուրկէ՞ եկան, ո՞վ են այս վայրենի Սեֆարատները, իրենց արտառոց սովորութիւններով եւ հնամենի բարքերով: Սակայն այսօր մեր զաւակները հպարտ են իրենց ծագումով, որովհետեւ, վերջապէս Պեկին եկաւ եւ մաքրեց այդ բոլորը, միեւնոյն ժամանակ մեզի սորվեցուց գոյակցութիւն եւ հանդուրժողութիւն. բարեբախտաբար, որովհետեւ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կրնար պատահիլ ձեր գլխուն»: Բոլոր Սեֆարատները որ երկրին մեծամասնութիւնը կը կազմեն, շատ հաւանաբար բուռն ծափերով կ՚ընկերանան այս սրտէն բխած պոռթկումին:

Դիմացի «ճերմակներու» հակազդեցութիւնը կը տարբերի նայած մտայնութիւններու, մասնաւորաբար ընկերվարականներու մօտ, որ իրենց վարուելակերպի ձախաւերութեան եւ խտրական ոգիին պատճառով, կորսնցուցին այս համեստ կամ աղքատ դասակարգին վստահութիւնը, որ տրամաբանօրէն պէտք է ընկերվարական քուէարկեր: Ինքնարդարացման գլխաւոր յանկերգն է «կը հասկնանք, բայց բաներ կան որ չենք կրնար ընդունիլ»: Կ՚ընդունին թէ Սեֆարատները շատ աւելի կապուած կը մնան հրէական աւանդական փիլիսոփայութեան, բայց նոյնպէս քարացած մոլութիւններուն: Ուստի դանդաղներ կը լսուին քիչ մը ամէն կողմ այս մարդոց վարք ու բարքերուն, յետամնացութեան եւ կոյր ֆանաթիզմին մասին:

Պեկինի պատուհանին տակ ազգէնազ ցուցարարի մը սպանութենէն ետք, «ինչ որ տեսայ գլխ ափ ի բերան ձգեց, կ՚ըսէ վերը յիշուած լրագրողը, այդ օրուան կատաղի ատելութիւնը, ո՛չ թէ խաղաղասէր ցուցարարներուն՝ այլ պարզապէս ազգէնազներու դէմ էր, ո՛չ թէ դրուեալ հողերը վերադարձնելու պատրուակին համար կ՚ատէին մեզ, այլ իսկական ցեղային ատելութիւն մըն էր որ կը պայթէր Ազգէնազներու դէմ: Ահա այդ առթիւ էր որ գրեցի նշանաւոր խմբագրականս թէ, «անոնք մեր եղբայրները չեն» որ մեծ իրարանցում պատճառեց: Այո, մենք հիմնեցին այս հայրենիքը ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարներու եռանդէն մղուած եւ մինչեւ վերջ պիտի պայքարինք, Արեւելքցիի խաւարամտութեան դէմ, ով ալ ըլլան այդ մարդիկը»:

«Տասը տարի կայ Քիփուրի պատերազմէն ասդին, կը գրէ «Մաթէն»ի թղթակիցը, որ երկու համայնքներու հակամարտութիւնը, աւելի զգալի դարձաւ, ծնունդ տալով երկրորդ Իսրայէլի մը, մեծամասնութեամբ արեւելքցի Հրեաներ ծաւալապաշտ գաղափարներով սնած, եւ այդ օրէն սկսած խզումը անխուսափելի դարձաւ, ո՛չ միայն այս երկու ցեղերուն մէջ, այլ եւ Ազգէնազներու խաղաղասէր եւ ծաւալապաշտ հոսանքներուն միջեւ. վեց օրուան պատերազմի 7-րդ օրէն իսկ, ինքնապաշտպանութեան պատերազմը վերածուեցաւ, աշխարհակալական պատերազմի: Իսրայէլ վերածուեցաւ պաղեստինեան հողերու բռնագրաւիչ եւ հարստահարիչ Պետութեան, որ միմիայն ուժին վրայ կը վստահի: Արդ, կայ ու կը մնայ իրողութիւն մը. այսօր կան Հրեաներ՝ Հրեաներու դէմ, Հրեաներ՝ Արաբներուն դէմ, Հրեաներ՝ գրեթէ աշխարհի մեծ մասին դէմ»:

Բարդ եւ տարօրինակ երկիր, բարդ եւ տարօրինակ ժողովուրդ, կարող՝ լաւագոյնին բայց նաեւ ծայրագոյնին:

Գ. Տ.

ԴԷՊՔԵՐԸ ՅԱՌԱՋԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան Ազգային վարժարանի տնօրէն նշանակուած է Գահիրէի Գալստեան վարժարանի տնօրէնը՝ Նշան Վարդեան: Ազգային Իշխանութեան կողմէ բազմամեայ կրթական մըշակին նշանակումը վաւերացուած է Կրթական Նախարարութեան կողմէ, հետեւաբար Նշան Վարդեան այսուհետեւ կը վարէ զոյգ վարժարանները:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակումբի Լ. եւ Ս. Գարագաշեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանեան լուսանկարներու ցուցադրութիւն մը: Միւռնորհնէքի առթիւ Հայաստան գացած ուխտաւորներէն երիտասարդ լուսանկարիչ Հայկ Աստուրեան 400 նկարներ առած է տեսարժան վայրերէ՝ վանքեր, կոթողներ, արձաններ ու զանձեր, ցուցադրելով 36 հատը: Մեծ բացական եղած է Արարատ լեռը, որ 13 օրուան շրջապտոյտի ընթացքին, ծածկըւած մնացած է մշուշով: Ցուցադրութեան առընթեր սփռուած է հայկական ժողովրդական երաժշտութիւն:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Նայիրի» դպրոցին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ի առաւօտեան, տօնուած է Մշակոյթի Օրը, աշակերտութեան նախաձեռնութեամբ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է դպրոցին տեսուչը՝ Սամսոն Առաքելեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են աշակերտներ՝ արտասանութիւններով: Բանախօսած է Նազար Շահվերդեան: Հուսկ, բանաստեղծ Ալմին կարդացած է իր գըրած «Մշակոյթի ասմերգ» քերթուածը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Որքան երջանիկ էին հոն, այդ ծառազարդ վայրի գեղեցկութեամբ բարձունքին վրայ, մեկուսի ու խաղաղ, մարդկային դաւերէն ու նենգութիւններէն հեռու: Ո՛հ, եթէ հոն մնացած ըլլային: Շքեղ գինանկարի մը վրայ նայող իր անշուք սենեակին կարօտը կը քաշէր: Հապա ընդարձակ պարտէզը իր յորդազեղուն կանանչութեամբը, պտղալից, հովանուտ ու զով ծառերովը:

Ու այդ ախտաւոր հեշտալի կեանքէն՝ Սոֆի հիմակ այնպիսի մանրամասնութիններ, աննշան ոչինչ դէպքեր կը յիշէր: Բազմաթիւ տղայական պարագաներ այնպէս կարեւոր հանեմատութիւններ կը ստանային իրեն համար, որ անոնցմէ ամէն մէկուն վրայ երկար ատեն կանգ կ՚առնէր, անկէց սփոփանք մը փնտռելով իր տխուր հոգիին համար, որ սակայն կարծես աւելի ու աւելի կը դառնանար, իր կարօտին ու պղջումին կիզանուտ սաստկութեանը տակ:

Յանկարծ, օրին մէկը, անդիմադրելի փափաք մը զգաց իր մանկութեան վայրերը տեսնելու, անոնց մէջտեղը գտնուելու: Երկու տարուան միջոցը որ անցած էր զանոնք լքելէն ի վեր, հեռաւոր ժամանակի մը տպաւորութիւնը կը թողուր իր վրայ: Ի՞նչ եղած էին իրենց տնակը, պարտէզը, ծառերը, դրացիները, Հռոփ հանըմը, ու Համբիկը, մանաւանդ ա՛ն: Մանկան մը պէս հրճուեցաւ երբ մտածեց որ կարելի էր վայրկեաններ ու ժամեր ալ ապրիլ նորէն այդ սիրելական վայրերուն մէջ, տեսնել, շօշափել, ու համբուրել այն առարկաները որոնց մէջտեղ ամէնէն անոյշ ու անամպ րոպէներն ապրեր էր իր կեանքին: Ու կ՚ոգեւորէր խեղճ աղջիկը, արիութիւն մը կը զգար, աչքերուն տրտմութիւնը ուրախութեան վաղանցիկ շողիններու տեղի տալով:

Ու օր մը մօրը հետ դուրս ելաւ, պտոյտի մը պատրուակին տակ, գարնանաբուկիզրի պայծառ ու խաղաղ յետմիջօրէ մը: Ճամբան, Սոֆի մայրը կը տանէր դէպի այն փողոցները որոնք իրենց նախկին թաղը կ՚առաջնորդէին: Խեղճ կինը, իր աղջըկան ներքին ցաւերուն եւ դիտաւորութիւններուն անտեղեակ, կը համակերպէր՝ ինչպէս մայրերը կը համակերպին իրենց հիւանդ զաւկըներու քմահաճոյքներուն:

- Մայրիկ, աս փողոցէն երթանք:
- Երթանք, աղջիկս:

Ու կը հեւար Կիլլիկ հանըմ այդ զառիվերներէն վեր, որոնցմէ շատոնց ի վեր իր մեծակառոյց մարմինը չէր մագլցած, եւ որոնք հիմա հետզհետէ, անզգալաբար, հին յիշատակներ կ՚արթնցնէին իր մէջ:
- Աղջիկս, կ՚ըսէր երբեմն կանգ առնելով շնչասպառ, աստեղէն ո՞ւր կ՚երթանք կոր:
- Անկէց երթանք, մայրիկ, կ՚աղաչեմ, կը կրկնէր Սոֆի անհամբեր եւ շտապելով:

Յետոյ վերջապէս հասան այն վերջին ամայի փողոցը ուսկից քանի մը քայլ անդին իրենց հին բնակարանն էր: Հոն լուացարարուհին վերջապէս անդրադարձաւ:

- Քա աղջիկս, ըսաւ, մեր առջի տո՞ւնը կ՚երթանք, ուր կ՚երթանք:
- Չերթա՞նք, մայրիկ, կը հարցնէր Սոֆի, առաջուան տուներնիս տեսնալ չէ՞ս ուզեր, մայրիկ:
- Հիմա հոն մարդ չկայ, աղջիկս. Հոռոփենք շատոնց ելեր են անկէ, մարդ չեղած տեղը ի՛նչ երթանք...

Այս յանկարծական տեղեկութիւնը պահ մը սառեցուց աղջիկը, որ խռոված մօրը նայեցաւ շուարուն:

- Հոգ չէ, երթանք, մայրիկ, ըսաւ տրտում ու խորունկ ձայնով:

Վերջապէս հասան այն անելը, որուն խորը փայտէ խոշոր դուռը կար, սեւ եւ կոնծած: Դուռը բանալու հարկ չեղաւ, վառնզի անիկա, վերին ծխնիէն անջատուած, կոնակի վրայ շրջեր էր, կարծես իր անկումին մէջ հետը վար առնելով նաեւ պատին մէկ մասը, ուր լայնափեռեկ պատռուածք մը գոյացեր էր: Քարերը եղծըւած էին՝ հողերու եւ փայտերու խառնուրդի մը հետ: Այս աւերին ի տես, վիշտի շարժումով մը, Սոֆի, ոտքունած, զողդողջուն ճիչ մը ունեցաւ:

(Շար. 178)

Պ. Նուպար Եուսուֆեան եւ զաւակնե-րը՝ Արամ եւ Վահէ, Օր. Եղիսաբէթ Պօ-ղոսեան (Պէյրութ) Օր. Անահիտ Պօղոս-եան (Քանն), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօղոսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօղոսեան եւ զաւակ-ները (Պէյրութ), Գուլայեան ընտանիք (Պէյրութ), ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, ազգականին՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Պօղոսեան, 41 տարեկան)

ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին, քրոջ եւ ազ-գականին՝

ԱՅՏԱՅԻ
(6 տարեկան)

մահերը, որոնք պատահեցան ինքնաշար-ժի եղերական արկածի հետեւանքով, Հոկտեմբեր 23-ին, Կիրակի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մար-մինները կը փոխադրուին Քաննի լ'Ապատի գերեզմանատունը, ժամը 11-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Գրիգոր Ֆաքիրեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ֆաքիրեան եւ զաւակները (Մար-սէյլ), Ֆաքիրեան եւ Բանտիկեան ընտա-նիքները (Երեւան), Սրմաքէշեան, Թիր-եաքեան, Զորմիսեան ընտանիքները ցա-ւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ ազ-գականին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆէ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՖԱՔԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 30ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, կը խնդրուի ծաղիկ չղրկել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Մարիամ Վարդուկեան 500 Ֆր.:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փոն տը Շէրի Շարվիէօյի Ազգ. Միու-թեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Ա. տա-րեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիս-կոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատար-ուի ՆՇԱՆ ԵՒ ՖԻԼՈՐ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ՝ Պա-հատուրեան, Պաթմազեան, Խարբուքլը-եան գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցաշէն բարերար Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղեց-ւոյ միւս բոլոր բարերարներուն եւ սա-տարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարա-զատներուն համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Զէքէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գըստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԶԷՔԷՄԵԱՆԻ
(Մալաթիացի)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 11-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին, 6 ռիւ Շարլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակ-ները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տի-կին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ-տօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին եւ իրենց մօր ու մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԸՄԷՐԵԱՆԻ

մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ, Կիրա-կի, Նոյեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

×

Տէր եւ Տիկին Ճեպրայիլ Պահատուր-եան Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման տարեդարձին առթիւ, Նոյեմ-բեր 6, Կիրակի, յետ պատարագի հոգե-հանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրեցեալ բարեկամներուն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱԼԻՈԶԵԱՆ
ՅՈՎՀ. ՊՈՍԹԱՆԵԱՆ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՊՈՋԵԱՆ
ՊՕՂՈՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
ԱՐԹԻՒՐ ԹՐԷՆԵԱՆ (Պոլիս)

յիշատակին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Յանձնախումբը կը կազմակերպէ սա-մունքի երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Նոյեմ-բեր 4-ին, ժամը 20.30-ին:

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

բանաստեղծուհի

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

հետ:

նախագահութեամբ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ
մասնակցութեամբ
Հերմինէ Երիցեան (երգ)
Դաշնակի ընկերակցութեամբ
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Մուտքը ազատ է:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

ԵՒ
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Սիտի Այաշ, 276 Պուլվար Վօլթէր, մեթրօ Նասիոն Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ.:

Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապա-հովել:

Հեռաձայն. -

325 04 13 606 27 51 379 08 03

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ — U.G.A. - ARDZIV

GRAND BAL DE NUIT

SAMEDI 5 NOVEMBRE, DE 22 H. A L'AUBE

ALHAMBRA

340, Bd. Chave —MARSEILLE

Orchestre : Raoul DARMANTE

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

— Chorale du Collège Mekhitariste, direction : *K. YANBEKIAN*
— Allocution du représentant de la congrégation mekhitariste
— Déclamation : *SARKIS BOGHOSSIAN*
— Allocution de M. DE LABRIOLE, Vice-Président de l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales.
— *JEAN-ETIENNE AKIAN*, (santour)
— Allocution d'un représentant des anciens élèves mekhitaristes.
— *M. KOULAKSEZIAN*, 1er violon alto de l'Orchestre de Paris
— Allocution du Pr. MAHÉ (successeur du Pr. FEYDIT à l'INALCO).
— Déclamation : *Mlle. KEMPETIAN*
— Allocution de M. le Pr. Gérard DEDEYAN
— Ensemble de danses folkloriques NAVASART
— Participation de BERNARD DEDEDJIAN
— Remise d'une œuvre d'art au Pr. FEYDIT et allocution de ce dernier qui clôturera la cérémonie.
— Programme présenté par *Mlle. I. BASMADJIAN*

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphitheâtre se fermeront à 15 h. précises.

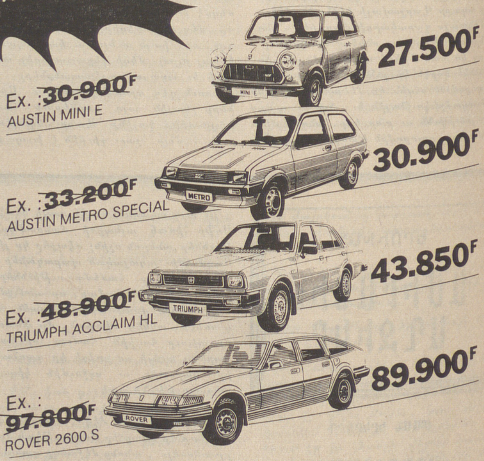
Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Libraire SAMUELIAN :** 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN :** 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet :** 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE :** Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR :** rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club :** 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE :** 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT :** 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI :** 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

MODÈLES 1984 AU PRIX 1982*

AUSTIN ROVER ATTAQUE !

Du 26 Octobre au 13 Novembre.

* Prix tarifs clés en main en vigueur en Novembre 82. Offre valable pour toute commande passée du 26 octobre au 13 novembre 83 d'une Austin Mini E ou Mayfair (toutes couleurs sauf noir), Austin Metro Special ou E (toutes couleurs sauf noir), Triumph Acclaim HLou HLS (Oporto ou noir), Rover 2600 S boîte 5 vitesses toutes couleurs. Peinture métallisée en option.

AUSTIN ROVER Pense Castrol

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, RUE DE TILSITT, ÉTOILE - 17e Tél 380 55 11

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 NOVEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.560
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.560

ՁԱՅՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆՎԱԼԻՏՆԵՐՈՒ պատուոյ բակին մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, պաշտօնական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, մեծամասնութեան թէ ընդդիմութեան պատկանող, իրենց վերջին յարգանքը տուին այն 58 Ֆրանսացի վայրաչուներուն, որոնք զոհ գացին, իրենց քունին մէջ, Պէյրութի անըմբռնելի ոճիրին: 58 դագաղներ, Եռագոյնով ծածկուած եւ յետ մահու տրուած զինուորական արժանիքի խաչը, շնորհուած անոնց որոնք «մեռան խաղաղութեան համար»: Ոչ ոք համոզուած է սակայն թէ անկարելի խաղաղութեան Լիբանանի մէջ, ինկածներ մեռողները բանի մը համար կը մեռնին:

ԺԸՆԵՒԻ ժողովը խզումի դուռը հասած էր Զորթշարթի, բայց վերջին պահուն, բուռն ելոյթներուն յաջորդած է ողջագուրումը: Մէկ կէտի շուրջ, բոլոր ժողովականները համաձայնած են՝ Լիբանանի արար Պետութիւն մը ըլլալու բնոյթը ընդունելով: Ուրիշ շատ տակաւ կէտեր կան, սակայն, ի մասնաւորի Իսրայէլի հետ համաձայնագիրը: Բայց, կացութիւնը նոյնն է, մինչ ինթէռքոնթինանթալի սրահներուն մէջ կը խօսին, Լիբանանի մէջ կռիւներն ու ռմբակոծութիւնները սաստկացած են Հինգշաբթի առտու: Բախումներ կան տիւրզի եւ քրիստոնեայ Լիբանանցիներու միջեւ, բախումներ կան սուրիամէտ եւ ՊԱԿ-եան Պաղեստինցիներու միջեւ, ու անդին ռումբեր ալ կը տեղան մայրաքաղաքին արեւելեան կողմը:

ԿՐԸՆԱՏԷՆ 2500 ամերիկացի զինուորներ պիտի քաշուին, 24 ժամէն, ըստ ամերիկեան հրամանատարութեան յայտարարութեան: Կը պարզուի, որ տեղւոյն վրայ գտնուած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնցմէ կը յայտնուի որ Խորհ. Միութիւնը, հիւսիսային Քորէան եւ Քուպան պատրաստութիւններ տեսած էին կղզին կամրջագլուխի մը վերածելու զանազան գործողութիւններ կազմակերպելու համար:

ՍԵՐԳԷՅ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ, մարդկային իրաւանց զինուորագրեալ մը, երկու տարի բանտարկութեան, հինգ տարի աքսորականի եւ երեք տարի ալ պարտադիր բնակութեան դատապարտուած է Հոկտեմբեր 26-ին, Մոսկուայի հարաւը՝ Կալուգայի դատարանին կողմէ: 43 տարեկան, 2 զաւկի հայր, Գրիգորեանց, կը հաղորդէ «Լը Մոնտ», արդէն 5 տարի բանտարկութիւն ըրած է 1975-էն 1980 «Խորհ. Պետութեան դէմ անուանարկութեան համար»:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԵՒ ԿԱՐՍԻ շրջաններու երկրաշարժը դեռ հետեւանքներ կ'ունենայ եւ ողջ մնացողներն ալ, անապաստան մնալէ զատ, գայլերու սարսափին տակ կ'ապրին: 20 հազար վերապրողներ, սովէն, համաճարակէն եւ ցուրտէն զատ, իրենք զիրենք պէտք է պաշտպանեն լեռնէն իջնող գայլերուն դէմ: Այրերը բիրերով կը յարձակին, բայց շրջանի միակ հարստութիւնը՝ կովերու, այծերու եւ ոչխարներու հօտերը աւելի վտանգուած են եւ դիւրին կեր են:

ԺԱՆ - ՓՈԼ ՊԵԼՄՈՆՏՕ Թուրքերուն թիւ 1 թշնամին դարձեր է իր վերջին ֆիլմին պատճառով: Մշակութային նախարարութիւնը եւ Փարիզի դեսպանատունը բուռն բողոք բարձրացուցած են, որովհետեւ Պելմոնտօ ծաղրի նիւթ դարձուցեր է Թուրք դիւանագէտները:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ մերժած է Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի դիմումը, ինչ կը վերաբերի մահապատիժներու գործադրութեան: Փեքինի համար, մահապատիժը բնական է եւ երկրի մը ներքին գործերուն մաս կը կազմէ, «Կարմիր Դրօշ»ն ալ կը շեշտէր վերջերս թէ չինական արդարադատութիւնը պէտք չէ խաթարուի. «մարդասիրական եւ հաւասարութեան քաղքենի տեսակէտներով»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21 / 27)

ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Մինաս Աւետիսեանի ծննդավայր Ջաջուռ գիւղին մէջ հիմնուած՝ նկարիչին տուն - թանգարանը, կարճ ժամանակուան ընթացքին դարձած է Հայաստանի տեսարժան վայրերէն մէկը, Շիրակի սարահարթի բնակիչներուն պարծանքը: «Նկարիչ դառնալու համար, - կը սիրէր կրկնել Մինաս Աւետիսեան,- առաջին հերթին պարտական եմ իմ հայրենի երկրամասին, նրա լեռների անկրկնելի գեղեցկութեանը»: Եւ գոյներու այդ խելայեղութիւնը, անամպ երկնքի հմայող կապոյտը կարծէք բազմած են տուն - թանգարանին մէջ ցուցադրուած կտաւներու վրայ: Պարզ ու հասարակ, բայց եւ նուրբ ճաշակով ու սիրով ստեղծուած են «Տեսարան Ջաջուռից», «Գիւղական անկիւն», «Լեռնային բնապատկեր» գործերը: Գիւղական թեման կարեւոր տեղ կը գրաւէ Մինաս Աւետիսեանի գործերուն մէջ: Յատուկ ջերմութեամբ լեցուն են անոր բնապատկերները, կեանքէն առնուած տեսարանները եւ նաթիւռ մորթերը: Ան գծագրութեան նուրբ վարպետ էր եւ թատերական ներհուն նկարիչ: Տուն - թանգարանին մէջ կարելի է տեսնել Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» բեմապարի նըկարչական ձեւաւորման ճեպանկարները. աշխատանք մը՝ որ դարձաւ անոր բեմանկարչական արուեստին գագաթնակէտը: Թանգարանին մէջ յատուկ բաժին կազմած են նամակները, նկարիչին խօսքերը արուեստին մասին, զանազան երկիրներ կազմակերպուած ցուցահանդէսներու առթիւ եղած գնահատանքները, իրեն մասին գրուած յօդուածներ ու գիրքեր: «Մեր թանգարանը դեռ շատ երիտասարդ է, - կ'ըսէ անոր տնօրէնը՝ Լեւոն Խաչատրեան, - բայց մեզ յաջողուել է ստեղծել մի պատկառազդու ցուցադրութիւն: Դրա նիւթերը չարունակ աճում են, վերջերս մենք նուէր ստացանք Մինասի մօտիկ ընկերների՝ մի քանի հայ նկարիչների գործերը: Թանգարանին իրենց ստեղծագործութիւններն են նուիրել Հենրիկ եւ Ռոբեր Էլիբէկեանները, Յովհաննէս Մինասեանը, Մարտին Պետրոսեանը, Ռուդոլֆ Խաչատրեանը եւ վրձինի ուրիշ վարպետներ»: Մինաս Աւետիսեանի տուն - թանգարանը այցելած են զբօսաշրջիկներ Մոսկուայէն, Վորոնեժէն, Բաքուէն, Թիֆլիսէն եւ այլ շրջաններէ, հիացումի տողեր արձանագրելով տպաւորութիւններու մատեանին մէջ:

×

ԻՐԱՒԱՐԱՐ ՍՏԵՓԱՆ ԽԱԶԱՐԵԱՆ «ՈՍԿԷ» ՍՈՒԼԻՉՈՎ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ըմբշամարտի ծանօթ իրաւարար ու մարզիչ Ստեփան Ղազարեան արժանացած է ըմբշամարտի միջազգային դաշնակցութեան «ոսկէ» սուլիչի, ութ երկիրներու՝ Խորհ. Միութիւն, Յունաստան, Միացեալ - Նահանգներ, Զուիցերիա, Ֆինլանտիա, Արեւմտեան Գերմանիա, Եուկոսլաւիա եւ Ճափոն, իրաւարարներու կարգին: Ստեփան Ղազարեան ներկայիս նախագահն է «Սեւան» մարզական ընկերութեան: Կիեւ տեղի ունեցած ըմբշամարտի ախոյենութեան մրցումներու ընթացքին, դաշնակցութեան նախագահը (Եուկոսլաւ) յանձնած է պարգեւները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻԼ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵՆԷ

Բ. (*)

Արշակ Զօպանեանի և Լեւոն Բաշալեանի միջեւ թղթակցութիւնը կը շարունակուի հետզհետէ աւելի մտերիմ ոճի ու բարեկամութեան մը մէջ: Ձենք գիտեր թէ Զօպանեան ինչեր կը գրէ Բաշալեանի, բայց գիտենք թէ Բաշալեան ինչպէս կը պատասխանէ Զօպանեանի նամակներուն: Շրջանի հեղինակներուն բոլոր հոգերը կը բարախեն այդ նամակներուն մէջ. ապրուստի դժուարութիւն, գրաքննութեան արգելք, գրչի մարդոց ներքին մրցակցութիւնը, եւայլն: Այս բոլորին առընթեր Բաշալեան իւրաքանչիւր նամակի մէջ չի մոռնար իր տպաւորութիւնները փոխանցել Զօպանեանի գրականութեան ու յօդուածներուն մասին: 1893 Դեկտեմբեր 28 թուակիր իր նամակին մէջ կը կարդանք հետեւեալը.

«Գալով ընդահանրապէս գրածներուդ, կ'ուզե՞ս իմ կարծիքս և հասարակութեան կարծիքը: Ես շատ հաճոյքով, խիստ մեծ հաճոյքով կը կարդամ գրածներդ եւ եթէ զուտ գրական ու գեղարուեստական հանդէս մը ունենայինք միայն զարգացած մտքերու համար, իրենց յարմար շրջանակին մէջ կ'ըլլային հոն: Բայց ըսեմ որ Հայրենիքի կարդացողներուն հարիւրին 90-ը չի հասկնար կոր քեզի, շուարած կը մնայ կոր: Ինք ո՛ւր է եւ դուն գինքը ուր տանիլ կ'ուզես կոր: Եւ գքեզ ամէնէն աւելի սիրողներն են, որ այս կարծիքը կը յայտնեն կոր քեզի նկատմամբ...: Գրեթէ ամէնուն համար, Փարիզէն մէկ բան լաւ գրեցիր դեռ. «Բեր - Լաշէզ»ը:

Բաշալեան միշտ նոյն անկեղծ բարեկամը ըլլալ կը թուի, որ իր խօսքը չի խնայեր: Բայց քանի կը սահին տարիները, ցուցմունքներն ու քննադատութիւնները հետզհետէ իրենց տեղը կը թողուն գնահատանքի ու գուրգուրանքի: Զօպանեա՞նն է որ կը սրբագրէ ինքզինք, թէ ոչ Բաշալեանն է որ կը փոխէ իր կարծիքը: Այդ մասին գրականագէտները թող արձակեն իրենց վճիռը: Մենք պարզապէս կ'ուզենք կանգ առնել այն լաւ բարեկամութեան վրայ, որ չի վնասուիր քննադատութենէն:

1894 Մայիս 20-ին գրուած նամակի մը մէջ ահա Բաշալեանի քանի մը տողերը.

«Ի՜նչ ազուոր, լեցուն, հետաքրքրական բաներ կը գրես կոր Հայրենիք-ին: Ըրէ չըրէ, տեսնուէ անուն ունեցող բոլոր վարպետներուն հետ եւ գրէ մեզ տպաւորութիւններդ: Ի՜նչ գոմփլէ բան էր Տօտէի վրայ գրածներդ: Քիչ մը առաջ ստացայ Քոփէի վրայ գրածդ ալ: Դեռ ամբողջովին չկարդացի, բայց վստահ եմ որ կատարեալ յօդուած մըն է: Կիրակի պիտի հրատարակեմ: Ինչ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէ»:

Բաշալեանի համար վրայ կը հասնին փոթորկոտ օրեր, օրեր՝ լեցուն դժուարութիւններով ու մտահոգութիւններով: Յետոյ կը սկսի անոր ալ պանդխտութեան շրջանը: Սելանիկ: Ապա Լոնտոն: Իր նամակները հետզհետէ աւելի տխուր, աւելի մտահոգ կը դառնան, աւելի կը ծանրանան անձնական հոգերով: Այս նամակներուն մէջ քիչ տեղ տրուած է այլեւս Զօպանեանի մասին իր կարծիքներուն: Բայց 1899 Փետրուար 20-ին, այսինքն Զօպանեանի մէկ նորավէպին Բաշալեանի կողմէ մերժուելէն ճիշդ տասը տարի վերջ, Բաշալեան Լոնտոնէն սա տողերով կը սկսի իր նամակը.

«Սիրելի Արշակս, եթէ հոս ըլլայիր, բոլոր ուժովս կը պագնէի քեզ: Երէկուան նամակդ անչափ ուրախ ըրաւ զիս: Առի յօդուածդ, կարդացի խանդով ու հաճոյքով, ու տուի անմիջապէս գրաշարին չարելու»:

Բաշալեան այլեւս նախկին վերապահ հրատարակիչը չէ Զօպանեանի նկատմամբ: Յաջորդող նամակին մէջ, միշտ նոյն յօդուածին առթիւ, ան կը ճշդէ թէ «բանաստեղծի ու դիւանագէտի խառն տաղանդ մը կայ այդ յօդուածին հեղինակին մօտ»: «Ջերմագին անդամ հաւնած էր զայն»: Քանի մը ամիս վերջ, Ապրիլ 2-ին ան ուղղակի հիացող մըն է այլեւս Զօպանեանի:

«Յօդուածդ առի, ո՜հ, ի՜նչ լաւ բաներ գրուցեր էիր, ու ի՜նչ տաք, ի՜նչ ազդող կերպով: Բանաստեղծ - ընկերաբան - իմաստասէր - խորհող - հայրախօս - դիւանագէտ - նահապետ մը կ'ըլլաս կոր: ... Անմեռ խօսքեր են բառերդ»:

Եւ վերջապէս 1925 Մայիս 23-ին, Զօպանեանի ուղղեալ իր վերջին նամակներէն մէկուն մէջ Բաշալեան սրտի սա խօսքը գրի կ'առնէ.

«Ստացայ «Հայրենի Քնար»դ, ինչպէս անկից առաջ ստացեր էի «Տղու Հոգիները» եւ «Դէմքեր»ը: Ժիր ու անխոնջ ձեռքով մը կը հաւաքես ասդին անդին ցրըւած ատաղձներդ, կանգնելու համար գեղեցիկ շէնքը, որ քուկդ պիտի ըլլայ ու պիտի մնայ մեր գրականութեան մէջ: Ու գիտես որ իմ յարգանքս ու հիացումս այնքան կ'երթան ճարտարապետիդ կարողութեանը, որքան այն կենդանի ու անվկանդ գործունէութեանը, որ քեզմէ կը բխի ու կը ծաւալի»:

37 տարիներ անցած են ուրեմն Բաշալեանի անկեղծ, մտերիմ առաջին ցուցմունքներուն ու քննադատութիւններուն վրայէն եւ այդ ցուցմունքները չեն արգիլած որ երկու գրչի մարդիկը սիրեն զիրար, հաւատան իրարու, ուրախանան իրարմով: Բաշալեանի նամակները, առանց որ մենք խորանանք պատմական մանրամասնութիւններու մէջ, մեզի կ'ըննեն թանկագին թելադրութիւն մը. չվիրաւորուիլ քննադատութենէ, նոյնիսկ եթէ պատահի որ անիրաւ ըլլայ ան:

Ռ. Հ.

(*) Ա.ը տես՝ Հոկտեմբեր 29/30

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՆԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Պորտուգալի երիցագոյն սերունդին վերջին ներկայացուցիչներէն՝ Հրանդ Անտոնեան իր մահկանացուն կնքեց շաբաթ մը առաջ, Շաթիյոնի իր բնակարանին մէջ, անշշուկ, քանի մը վայրկեանի մէջ ու քանի մը օր ետք, ըստ իր փափաքին, մարմինը հրկիզուեցաւ:

Այնքան կայտառ էր ու միտքը այնքան պայծառ, որ երբ խմբագրատուն կուգար, ոչ ոք կրնար հաւատալ թէ 90-ը անց է:

Այն քիչերէն էր, որոնք Ֆրանսա հաստատուած են դեռ Ա. աշխարհամարտէն առաջ իսկ եւ հակառակ երկրագործական վարժարան յաճախելուն, ամբողջ կեանքը զբաղած է դրօշմաթուղթով եւ մեծ մասնագէտ մըն էր այդ ճիւղին մէջ: (Ջըրգած սեւագրութիւններէն, պիտի տանք հատուածներ):

«Յառաջ»ին կ'աշխատակցէր ոչ միայն դրօշմաթուղթերու վերաբերեալ յօդուածներով, այլեւ՝ հին օրերու անոյշ յուշերով, որոնց թէեւ, ինչպէս իր սերնդակիցները, ուշ ձեռնարկեց եւ մեծ մասն ալ՝ հետը տարաւ: Դեռ վերջերս, աւըստրիական արձակուրդէն կը գրէր մեզի թէ պիտի պատմէր, անպայման Պորտուգալի «երջանիկներուն» մասին:

Ծննդավայրին ու ամբողջ անցեալի մը կարօտը սրտին՝ Հրանդ Անտոնեաններու սերունդն է, որ օրէ օր կը մարի, հետը տանելով պատ մը «պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»:

"ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ"

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

(Զ. եւ վերջին մաս)

Նստած ենք Արմենիայի մուտքի սրահը, ուր անկիւն մը սուրճի էքսփրէս մեքենայ մը տարուած էր այդ տարին։ Գեղեցիկ նորութիւն մը, որ աւաղ, շուտ անհե - տացաւ եւ անգամ մըն ալ չտեսայ։ Չորս հոգի ենք ցած սեղանի մը շուրջ, բոլո - րովին պատահական հանդիպումով։ Չորսին երեքը, ի՛նչ մարդիկ։ Աշոտ Յով - հաննէսեան, Արտաշէս Կարինեան, Գուր - գէն Մահարի։ Երեք հոգի, բայց Սովե - տական Հայաստանի պատմութեան երեք էջերը։ Պատկառելի - չըսելու համար պատմական - երրորդութիւն մը։

Ինծի համար բոլորովին նոր յայտնու - թիւն մը կազմող պարագայ մըն է խօ - սակցութեան նիւթը։ Ես միայն լսող եմ։ Կը խօսին թէ Սթալինեան հալածանքնե - րու շրջանին ո՞վ աւելի շատ զոհեր տը - ւաւ, Հայաստա՞նը թէ ... Վրաստանը։

Մահարին կը պնդէ թէ առաւելագոյնս տուժողը Հայաստանը եղաւ։ Միւսներէն մէկը - չեմ յիշեր որը - Վրաստանը կը համարէ բուն նահատակը։

- Զարենցի արժէքով զոհ չտուին Վրա - ցիները, կ'ըսէ Մահարին։

Միւսները կը հակաճառեն։ Դժուար հնչուելիք վրացի բանաստեղծներու ա - նուններ կու տան եւ այդպէս կը շարու - նակուի։ Անշուշտ ես ի վիճակի չեմ հաս - կնալու, բայց այն փաստը՝ թէ նման հարց մը վիճելի կրնայ համարուիլ այն - քան լաւատեղեակ անձերու կողմէ՝ մը - տածել տուող պարագայ մըն է։ Ուրեմն, կրնայ պատահիլ որ վրացի Սթալին մը նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի չարիք գոր - ծած ըլլայ Վրացիին, քան թէ Հայուն կամ Ռուսին, ահա՛ անհասկնալին...։

Մեզի կը միանայ Զարեանը եւ լուռ կը նստի։ Ինքն ալ միայն լսող է ինծի պէս։

Մեծ դռնէն ներս կը մտնէ Հրաչեայ Գրիգորեանը, մեծ թղթածրար մը թեւին տակ, եւ առանց մեզի մօտենալու - քէն են Մահարիին հետ եւ այն ալ իմ պատ - ճառովս, բայց ատիկա ուրիշ պատմու - թիւն է - ձեռք կ'ընէ Զարեանին։

- Բարձրացի՛ր, գալիս եմ, կ'ըսէ Զար - եան նստած տեղէն, եւ աւելի ցած ձայ - նով կ'ըսէ ինծի.

- Ճանաչո՞ւմ ես, ի՞նչ մարդ է։

- Դուք ի՞նչ գործ ունիք հետը։

- Նշանակել են իմ գրքի խմբագիր։ Վե - րանայում ենք հետը «Նաւը լեռան վրայ» իմ վէպը, որ շուտով կը տպագրեն։ Ու կրկին կը հարցնէ.

- Զասացիր ինչ մարդ է։

- Աւելի դէշը չէին կրնար ընտրել։

- Մօտի՞կի՞ց ճանաչում ես։

- Դուք ալ կը ճանչնաք։

Եւ կը յիշեցնեմ Գարեգին Կաթողիկո - սին մեր այցելութիւնը իրեն հետ, տա - րիներ առաջ, չէֆ - աւագակի պատմու - թիւնը եւ իր վճիռը - «ոչինչ մարդ»։

- Այ առաջին օրից զգում էի թէ լսել եմ նրա մասին, բայց չէի կարող յիշել երբ եւ ուր...։

Ըլլալ, հետեւելու իր խմբագրին, որ - պէսզի միասին «վերանային» - հասկցէք աղաւաղեն - այդ չքեղ գործը։ Բայց այդ մասին ես իմ կարծիքս ունիմ։ Ճիշդ է, որ Հրաչեայ Գրիգորեանը բարի պտուղ մը չէր, բայց վստահ եմ որ բոլոր խա - թարումները գրքին մէջ եղած են Զար - եանին կրաւորական հաւանութեամբը եւ իր կամքով։ Գիրքի մը խմբագիրը Հա - յաստանի մէջ պաշտօնական գրաքննիչը չէ՛, ըստ որու անպատեհ (կամ...պատեհ) տողեր եւ էջեր կրնան մկրատուիլ, այլ հեղինակին տրամադրուած խորհրդա - կան մը, որուն հետ համաձայնաբար գրողը կրնայ սրբագրութիւններ կատարել իր գործին վրայ, միշտ վերջին խօսքը մնա - լով հեղինակին։ Խմբագիրը հաշտարար տեսանն է, գրաքննիչը (կլավլիտ կոչ - ւած) վերաքննիչ ատեանը, որուն վճիռ - ները անբեկանելի են։ Այնպէս որ, ինչ որ եղած է գիրքին մէջ, եղած է Զարեանին հաւանութեամբ, չըսելու համար մեղ - սակցութեամբ...։

×

Իրիկուն մը առաջարկեց.

- Արի մի քիչ ման գանք։

Սկսանք քալել Աբովեանն ի վեր, դառ - նալու համար Լենինեան հրապարակը։ Յիշեցի որ Հայաստանի խորհրդայնացու - մէն անմիջապէս յետոյ Զարեան ընտան - եօք Երեւան գտնուած է քանի մը տարի որպէս համալսարանի դասախօս («Անցոր - դը եւ իր ճամբան») եւ հարցուցի.

- Շատ փոփոխութիւններ կը տեսնէ՞ք, պարոն Զարեան։

- Փոփոխութի՞ւն։ Ի՛նչ անմիտ բառ։ Սա վհուկների շնչով հողից ժայթքած ու - րիշ քաղաք է, ուրիշ աշխարհ։

Յետոյ կ'աշխատիմ որ խօսակցութեան նիւթը Պէյրութի շուրջ դառնայ, իրեն ծանօթ անձերու մասին տեղեկութիւններ կուտամ։ Իր կողմէ ոչ մէկ հետաքրքը - րութիւն։ Լման երկու տարի ապրած է Պէյրութ, ծանօթութիւններ, կապեր, ըն - տանեկան յարաբերութիւններ ունեցած է, բայց ես կը խօսիմ, ես կը լսեմ։ Կար - ծես Պէյրութ բառը ձանձրոյթ պատճա - ռէ իրեն...

Լենինի արձանին մօտ էինք, երբ աջ թեւը շարժելով արձանին ուղղութեամբ, ըսաւ.

- Սրա հետ շատ ենք ման եկել Լեմանի ափին...։

- Եւ միասին էժանագին պորչ էք կե - րել, աւելցուցի ես, յիշելով «Անցորդ»ին մէկ տողը։

Բայց անկեղծ ըլլալու համար, հեգնա - կան էր իմ յիշատակութիւնս, որովհետեւ չէի հաւատար թէ Լենինի հետ կրնայ գործ ունեցած ըլլալ եւ այդ «պորչ»ի պատմութիւնն ալ կը համարէի իր հեր - թական սուտերէն մէկը։ Դեռ Լենինի նա - մակը չէր հրատարակուած որպէսզի գիտ - նամ թէ այդ մէկը ճիշդ ըսած է ... բա - ցառաբար։

- Գրողներո՞ւ հետ ինչպէս էք պարոն Զարեան։

Հարցուցած չըլլայի։ Սկսաւ լուալ բո - լորը մէկ ջուրով։ «Մէկը միւսի կրկնու - թիւնն է։ Մէկի ստորագրութիւնը կարող ես դնել միւսի գրութեան տակ, եւ ոչ ոք չի բողոքի»։ Հասկցածս այն եղաւ, որ մէկուն հետ մտերմութիւն ունի։ Մտեր - մութեան անընդունակ էր արդէն։ Սեփա - կան ջերմութեամբը ինքնարաւ ըլլալուն, ընկերական ջերմութիւն չէր փնտռեր։ Ըսաւ.

- Էդ. Թոփչեանը լեցուն մարդ է, կա - րող ես զրուցել հետը բարձր մակարդա - կի վրայ, բայց նա էլ գրող չէ...։

Իմանալով որ Հայաստան կը գտնուիմ Վազգէն Կաթողիկոսին հրաւէրով, կ'ըսէ.

- Նա արժէքաւոր մարդ է։ Նրան կը նուիրեմ Դիւցազներգութիւններու իմ վեր - ջին գիրքը, ինչպէս «Տատրագոմի Հար - սը» նուիրել եմ Ահարոնեանին։ Արժանի է...։

Նորութիւն մը ինծի համար։ Ուրեմն Զարեանը իրմէ դուրս «արժէքաւոր» մարդ կրնայ տեսնել աշխարհի մէջ...։

Պանդոկ դառնալէ առաջ, առաջարկեցի որ տոլարի պառը մտնենք։ Ընդառաջեց առանց խանդավառութեան եւ միայն մէկ բաժակ վերցուց։ Ինք բան չըսաւ, բայց յայտնապէս ներքին դժուարութիւններ ունէր։ Ուժատնը անց էր։ Ո՛ւր էին «վա - տորակ ուիսքիի» օրերը...։

Յաջորդ երկու տարիներուն, Զարեանը չտեսայ։ Պանդոկը չէր։ Բնակարան ու - նեցած էր։ Իսկ թէ Երեւա՞ն կը գտնուէր թէ դուրսը, չիմացայ եւ ճիգ մըն ալ չըրի փնտռելու։ Գրող բարեկամներս դրեթէ չխօսեցան իր մասին։ Բացայայտօրէն պա - ղութիւն կը տիրէր Զարեանի հանդէպ, չըսելու համար խորթութիւն։ Իր շուրջ տիրող ցրտաշունչ կլիման դուրսէն չէր գար, այլ կը բխէր իր անձէն։ Ինծի հա - մար պարզ էր։ Քաշող եւ նոյն ատեն վա - նողական բան մը ունէր Զարեան։ Ցա - մենայնդէպս, գերագանցօրէն ընկերական եւ թոնիրի թարմ հացի պէս տաք սրտով Պարոյրը, Վահագնը, Համօն եւ միւսնե - րը չէին որ ստեղծած պէտք է ըլլային իր շուրջ այդ սառուցեալ գօտին։ Ինքն էր, իր տարօրինակ կեցուածքներով, չինծու ձեւերով եւ ցուցադրուած գոռո - զութեամբ, որ ստեղծած էր այդ կա - ցութիւնը։

Վերջին անգամ, մահէն քիչ առաջ, ի - մացայ որ արկած մը ունեցեր, սրունքը կոտրուեր է և անկողին կը մնայ։ Թորոս Թորանեանին հետ գացինք։ Ամիս մը հի - ւանդանոց մնալէ ետք պնդեր էր որ տուն բերուի եւ հիմա պառկած էր մահճակա - լին մէջ։ Արեւոտ սենեակ մը, մաքուր եւ կոկիկ։ Տունը մարդ չկայ, բացի տաս - նամեայ թոռնիկէն, ուշիմ եւ աշխոյժ տը - ղեկ մը, Արմէնին կրտսեր զաւակը։ Հայ - րը գործով Մոսկուա կը գտնուի եւ ինքն է մեծ հայրիկին հոգատարը։

- Է՛, Զարեան, ինչ կայ չկայ։

Այլեւս անիմաստ կը գտնեմ ընկալեալ «պարոն»ը։

- Տեսնում ես, Ծառուկեան, ինչ արե - ցին...։

Անմիջապէս չեմ հասկնար, բայց հե - տըզհետէ կը պարզուի որ կազմակերպ - եալ դաւադրութեան մը հետեւանք կը հա - մարէ իրեն պատահածը։ Երկիմաստ բա - ռերով, թաքնիմաստ խօսքերով կ'ուզէ հասկցնել թէ արկած չէ, այլ ... դաւի մը զոհն է։ Զհասկնալու կուգանք, բայց ինք կը կը պնդէ, կ'ուզէ որ հաւատանք թէ գիշերը, մութին մէջ, մէկը, եւե - ւէն...։

Այնքան կը յամառի, որ խեղճ թոռնիկը տեղը նստած մանչուկը կ'ընդվզի.

- Ինչե՛ր ես ասում, պապիկ, տանը ոչ ոք էլ չկար։ Մենք մենակ էինք, դու խո - հանոցումն էիր, մի կարճ պահ լոյսը հան - գաւ, դու չօփաժի երկաթներին հանդը - պեցիր եւ ընկար...։

Յայտնի է, որ թոռնիկին հետ առաջին անգամը չէ որ այս տարակարծութիւնը կ'ունենան արկածին շուրջ։ Եւ խեղճացի տղան, իր պապիկը համոզելէ աւելի, մե՛զ է որ կ'ուզէ լուսաբանել, որպէսզի սխալ տեղ չերթանք։ Իսկ Զարեանը, ներողա - միտ ժպիտով մը տղեկին կողմը նայելէ ետք, կը դառնայ ինծի.

- Երեխան չգիտէ ... բայց դու հաս - կանում ես, չէ՞, Ծառուկեան...։

Եւ կրկին տղուն կողմը դառնալով եւ գլխու ցոյց տալով.

- Դու փոքր ես, բալաս, չգիտես, բայց Ծառուկեանը գիտի, նա կը հասկա - նայ...։

Անշուշտ որ կը հասկնամ, Զարեան, ու գիտեմ որ եթէ Թորոսին տեղ Կարպի - սը ըլլար հետս, պիտի չընչար ականջիս. - «Սա էլ գժուեց...»։

Կ'ուզեմ նիւթը փոխել։ Ես գիտեմ որ Զարեանը կարելի է կաշառել միայն ... Զարեանով։ Արկածը եւ «դաւադրութիւ - նը» մոռցնել տալու միակ կերպը խօսիլն է իր գրականութեան մասին։ Քերթուած մը ունի Զարեան, նուիրուած Կոմիտասի աճիւնները Հայաստան փոխադրելու դէպքին։ Բանաստեղծութիւն մը, ուր Ե - ղեռնին խօսքը չկայ, ջարդի եւ արիւնի գրուագներ չկան, բայց այնպիսի վերա - ցում մը կայ - խորացո՛ւմ մը - որ կու - տայ այդ բոլորին սարսուռը, ի տես դա - գաղին որ կ'անցնի Մարմարայի ջուրերէն ու Պոլսոյ առջեւէն։ Ապրուած եւ ապրե - ցընո՛ղ բանաստեղծութիւն մը։ Կը խընդ - րեմ որ այդ քերթուածէն քանի մը տող գրէ իր ձեռագրով, որպէս յիշատակ։ Արդարեւ, երկար ատեն Զարեանը «Նա - յիրի»ի աշխատակից ունենալով մէկտեղ, դեռ իր ձեռագիրը չեմ տեսած։ Նամակ - ներն անգամ կը գրէր մեքենայով։

- Սիրով կ'անէի, Ծառուկեան, բայց տողերը չեմ յիշում։

- Ես կը յիշեմ, դոց գիտեմ։

Թուղթ մատիտ կուզայ։ Ես կը յուշեմ, ինք կը գրէ քանի մը տող, մեծ դժուա - րութեամբ։ Ծուռ ու մուռ, այլանդակ ելեւէջներով ձեռագիր մը։ Սպասելի չէր արդէն որ պառկած դիրքով եւ այդ վի - ճակին մէջ սահուն դուրս գար, բայց այդպէս՝ կրկնակի արժէքով նշխար մըն է։

Տղեկը մեզ ճամբու կը դնէ մինչեւ սան - դուխները ու կը վերադառնայ իր հիւանդ պապիկին։

Թորոսը, հապէս բարի եւ վճիտ հոգիով տղայ, ճամբան, տրտունջ ունի, որ Զար - եանը հարկ եղած ակնածանքով ու սի - րով շրջապատուած չէ գրողներու կողմէ։ Կ'ըսեմ.

- Հոգ մի ըներ, Թորո՛ս, եթէ այս քը - սաներորդ դարէն քանի անուն պիտի փրկուի Հայ Գրականութեան հաշւոյն, անոնցմէ է Զարեան, եւ առաջին տասնեա - կին մէջ...։

Ո՞վ կրցած է մտնել հայ գրականու - թեան մէջ իր առաջին գիրքին առա - ջին էջին վրայ սա տողերով։

Ուզում եմ լինի իմ երգս խոնարհ
Ինչպէս կտոր հաց սեղանի վրայ
Աշխատաւորի,
Ինչպէս համեստ հարս՝ ծաղկած ճշենի՝
Որ գարնան տենդով վառում է աշխարհ
Ու լուռ տառապում տարփատենչ
սիրով,

Գաղտնի վշտերով ։

Ուզում եմ լինի իմ երգս խոնարհ
Ինչպէս կտոր հաց սեղանի վրայ
Աշխատաւորի...

Եւ այս մեծ գրողին - որ Լենինի բա - րեկամը ըլլալու պատիւն ալ ունի - այս մեծ բանաստեղծին հանդէպ՝ լռութիւն Հայաստանի մէջ։

Ինչո՞ւ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

—×—

Մոռցուած կամ անտեսուած պատերազմ մը, որ սակայն ամէն օր հարիւրաւոր զոհեր կը խլէ երկու կողմերէն՝ Իրաք թէ Իրան։ Զոհերէն դատ կայ նաեւ դրամա - կան տագնապը։ Իրաք մեծ կորուստ ունի քարիւղային իր շահերուն վրայ եւ նա - խագահ Հիւսէյնին ժողովուրդին կը դիմէ, մանաւանդ՝ կիներուն, որպէսզի իրենց ոսկի գոհարեղէնները տան հայրենիքին համար։ «Մոնտ»ի մէջ է, որ Ժ. Փ. Փե - րոնսէլ - Հիւկոզ կը խօսի այս մասին։

Պաղտատ. - Երէկ՝ հարաւային ոստան Պասրայի բնակիչներու պատուիրակու - թիւն մըն էր, վաղը մայրաքաղաքի ար - ւարձաններէն նոր - Պաղտատէն կամ Զու - պայրտայէն մարդիկ պիտի գան։ Այսօր անոնք եկան հանրակառքեր լեցուած, Նինուէէն, գաւառաշրջան մը Պաղտատի 400 քիլոմեթր հիւսիսը, գիւղապետեր զինուորի համազգեստով իրենց զաւակ - ներուն հետ, մահմետական պեղչէկուհի - ներ, թաղուած սեւ քօղերու տակ, Քաղ - դէացիներ, Ասորիներ իրենց փոքրիկ խա - չերով, Քիւրտեր ուռած տափատներով, առանց իրենց կիներուն, Մուսուլի առեւ - տրականները փողկապով, սեղմուած ի - րենց հագուստներուն մէջ, նաեւ ամբողջ խումբ մը զաւակներու, ապշած ու տօ - նական զգեստաւորումով։ Թաղապետու - թիւնը, բոլորը տեղաւորած է իր ծախ - քով, քաղաքին կեդրոնի պանդոկներէն մէկուն մէջ։ Առաւօտուն կանուխ զանոնք կը փոխադրեն Նախագահին պալատը։ Կը սպասեն համբերութեամբ, տպաւորուած ընդարձակ չքասրահին ոսկեզօծ հայելի - ներէն, մարմարներէն եւ բիւրեղներէն, զոր աւարտեցին Իրաքի հաշեմիթները 1958-ին, իրենց գահընկէցութեան տա - րին։

Տարեց զոյգերու ամուսնական մատա - նիներ, կնոջ մը ամբողջ կեանքին համար ջնարակուած ապարանջաններ, երիտա - սարդ հարսերու զարդեղէնները, այրերու մատանիներ, նաեւ ոսկեայ ատամներ, կոտրած մանեակներ, բրիտանացի նախ - կին տիրակալներու մաշած դրամներ. ա - մէնքը այս բոլորը տուին Պետութեան «որպէս ճիգ մը պատերազմին համար»։ Որոշ չափով մը, այնպէս ինչպէս եղաւ 1915-ին Ֆրանսայի մէջ, երբ Ֆրանսա -

ցիները պատասխանեցին Ա. Ռիպոյի - տնտեսութեան նախարար - «ոսկիի արշաւի կոչին, կամ մանաւանդ՝ Իտալիոյ նըման, 1935-ին երբ Մուսոլինի Եթովպիոյ պատերազմին շրջանին կազմակերպեց ազգային մատանիներու հանդիսաւոր օր մը, որ գանձին ապահովեց ոսկեայ իրերու դէզ մը, ազգային խրախոյսի որպէս արտայայտութիւն, ուր Թագուհին եւ գրագէտ Կ. Տ'Աննունցիօ յատկապէս նկատելի դարձան:

Իրաքի մէջ, Պաասն էր, արաբական վերազարթնումի կուսակցութիւնը, որ իշխանութեան գլուխն է 1968-էն ի վեր, որ այս տարի ունեցած է գաղափարը այս հանգանակութեան, որպէսզի «իւրաքանչիւր հայրենակից ինքզինքը նկատէ մասնակից՝ հաւաքական պայքարին, ընդդէմ պարսիկ թշնամիին»:

Արիւնի տուրքին - զոր վճարեցին արդէն Իրանի պատերազմին սկիզբէն, 1980ի Սեպտեմբերէն ի վեր - կուգայ միանալ ուրեմն ոսկին: Զորս ամսուան արշաւէն ետք 50-էն 100 թոն արժէքաւոր մետաղ կը հաւաքուէր, ինչ որ համարժէք է 800 միլիոնէն 1.5 միլիառ ֆրանքի: Այսքանով չէ փակուած սակայն հարցը, քանի որ Իրաքի ղեկավարներն գիտեն թէ, միայն վերջին քսան տարիներու ընթացքին 500 թոն ոսկի ներածուած է որ կը ծառայէ միայն անձնական գործածութեան: Շնորհակալութիւն յայտնելու համար նուիրատուներու, եւ քաջալերելու հայրենակիցներ, որոնք տակաւին «չեն կատարած իրենց հայրենասիրական պարտականութիւն»ը, նախագահ Հիւսէյին սկսած է շաբաթը չորս անգամ ընդունիլ այցելութիւնը «օրինակելի հայրենակիցներ»ու ներկայացուցիչներուն:

Երկար սպասումէ մը ետք, վերջապէս ան կ'երեւի պատուոյ սրահին շէմին, զինուորական համազգեստով, ձեռքով բարեւելով, սպիտակ ատամներու ժպիտով, փայլուն պեխերով եւ գոհունակութեան փայլեր աչքերուն մէջ. երկու կամ երեք հարիւր հրաւիրեալներ մէկ անձի մը նըման կը կանգնին ոտքի, անմիջապէս որ պաշտօնեան ծանուցանէ. «Հանրապետութեան նախագահ պ. Ս. Հիւսէյին, պետը», զուսպ ծափահարութեամբ մը, համայնավար Պետութիւններու խորհրդականներու կեցուածքով:

Նախագահական յարկէն սպայի մը թեթեւակի մէկ նշանով կը դադրին բոլոր ձայները: Սատտամ կը սեղմէ իւրաքանչիւր այր մարդու ձեռքը, կիներու դըլխուն կը դնէ պահ մը իր ձեռքը, կուրծքին կը սեղմէ երիտասարդները, - կը համբուրէ տղաք որոնք տասը տարեկանէն վար են: Ընտանիքի պետերէն ոմանք շատ յուզուած կ'երեւին երկու բառ արտասանելու համար, ուրիշներ, ընդհակառակն, կ'արտայայտեն հաւատարմութեան կամ երկար կեանքի մաղթանքներ, ոմանք կ'արտայայտուին բանաստեղծական սա ձեւի կաղապարներով. «Կուզէի որ արիւնս վերածուէր ոսկիի, որպէսզի կարենայի քեզի նուիրել մինչեւ վերջին կաթիլը»:

Այս ոչինչ է սակայն բաղդատմամբ շարունակութեան: Անգամ մը նստելէ ետք երկու դրօշակներու միջեւ, նախագահը կ'ըսէ. «լսեցի թէ ոմանք ինծի արտասանելիք քերթուածներ ունին...»: Ու «Տիմանչ - Մարթէնութեան» մթնոլորտի մը մէջ կը սկսին տողանցել բարձրախօսին առջեւէն գրողներ կամ հայրենասէր աղջնակներ որոնք ապահով ծիծաղ կը պատճառեն իրենց շիրիմներուն մէջ Աբու Նուասի եւ այլ ծանօթ բանաստեղծներու, որոնք փառք Աստուծոյ միշտ կը վայելեն նոյն ժողովրդականութիւնը, Միջագետքի մէջ, Պաղտատի Աբբասեաններու խալիֆայութենէն ի վեր (Ը. - ԺԳ. դար): Վերջապէս կը լսէ վերջին տողն ալ ուր անպատճառ «մարտիրոս»ը կը յանգաւորուի «երկիր» բառին հետ եւ կը վերսկսին ծափերը: Նախագահը կը վերադառնայ իր գրասենեակը, որուն կը հետեւին իր սպաները, որոնք տակաւին հանրային Գանձին չեն նուիրած իրենց թիկնոցակին վրայի Սատտամի զարդասեղները:

Կրկին ու կրկին ըսուած է որ Իրաքցի ժողովուրդը քաջութեամբ կը դիմագրաւէ պատերազմը: Թէեւ անշուշտ պիտի նախընտրէր որ իր վարիչները այնքան փութկոտ չըլլային զայն յայտարարելու մէջ, որքան այն պարագան, թէ հասած է ժամը քաղելու եկամուտը օգտագործելու ազգին շահուն համար:

Ի՞նչպէս անկէ ի վեր տեղ տալ ինքնականութեան եւ բռնութեան երկրի մը մէջ ուր հսկողութիւնը կը հասնի անպատմելի սահմաններու: Կ'ըսուի Պաղտատի մէջ թէ մայրաքաղաքի բնակիչները պէտք է աւելի «դրդուած» ըլլան իրենք զիրենք վեհանձն ցոյց տալու, քան գաւառի բընակչութիւնը: Ի՞նչ բանի կը յենուն այս «դրդումներ»ը: «Ոչինչ, պարզապէս բարձրաստիճան մէկէ մը հեռաձայնի կանչի մը», «Քու ոսկիներու հարցին մէջ պարտականութիւնդ չես կատարած եղեր»: Եւ խօսակիցը պարտականութիւնը կատարելէ ուրիշ ելք չունենար:

Գաւառներու մէջ, ուր մարդիկ զիրար աւելի մօտէն կը ճանչնան, բարի նախանձը որոշապէս մեծ դեր կը խաղայ: Հարուստ ծանօթ պէտէնի մը, ազգակից Շամմարներու մեծ տոհմին, հպարտօրէն կը յայտարարէ օտարազգի իր բարեկամներէն մէկուն. «Մենք հինգ քիլօ ոսկի տուինք, մեր քովի ցեղախումբէն 2 քիլօ աւելի»: Եւ այսպէս շարունակաբար: Կիները, յատկապէս քաղաքացիները, որոնց մօտ նախագահը որպէս քառասունինոց գեղեցկադէմ այր մը կը վայելէ իրական ժողովրդականութիւն մը, ամէն պարագայի վճռական դեր մը ունին գոհարեղէններու հաւաքին մէջ. «Սատտամ մեզ կը պահպանէ, այս իրեն պարտական ենք, ան մեր ասպետն է»:

Իրաքի Պաաս կանանց կազմակերպութիւնը, կը նկատուի արաբ կիներու հաւասարական շարժումներէն մէկը, որ որոշ ազդեցութիւն ունի:

1982-ին, Պաասի իններորդ համաժողովը չվարանեցաւ իր նպատակներուն առաջին շարքին վրայ տեղ տալու աշխարհականութեան եւ կնոջ ազատագրումին: Նոր և կրկնակի մարտահրաւէր մը Իրանի: Կնոջ ազատագրումի նիւթին շուրջ կարելի չէ ըսել թէ շօշափելի արդիւնքներ արձանագրուած են - բացի ամուսնալուծման մարզէն, որ կը միտի փոխարինելու կնաթողութիւնը - այնքա՜ն զօրաւոր է այրերու ընդդիմութիւնը: Իրաքցի կինը կը շարունակէ ուրեմն արժել այր մարդու մը կէսը, սակայն վարկաբեկիչ այս կացութիւնը դատապարտող ամբողջ կլիմայ մը ստեղծուած է տեսակ մը մեղսակցութեամբ՝ կիներու եւ վարչաձեւին միջեւ:

Ոչ մէկ կասկած թէ Պաաս հասած բազմաթիւ ապարանջանները տրուած էին աւելի սիրայօժար՝ քան արական մատանիները: Սակայն ի՞նչ պիտի ըլլայ դերը այս ոսկիներուն այն թոհուբոհին մէջ զոր Մերձաւոր արեւելքի դիւանագիտական շրջանակներ կոչեցին «դարուս ամէնէն անմիտ պատերազմը»:

Մահմետական աշխարհին մէջ Իրաք միակ Պետութիւնն է արաբ-մահմետական որ կը բանաձեւէ լաիք իտէալ մը- պաասական Սուրիոյ հետ. իր դրացին ու թշնամին:

Աշխարհականութիւնը Իրաքի համար նախ կը նշանակէ վերաբերումի հաւասարութիւն, ժողովուրդի մը համար որ սերտօրէն կապուած է իր զանազան անձնական կանոնադրութիւններուն, ընդհանրապէս ներշնչուած՝ սրբազան գիրքերէ: Այս մթնոլորտին մէջ, պաղտատեան մամուլը օր մը կը պախարակէ եգիպտիներու քծնող ընթացքը, որոնք երկար ատեն մըրտուած էին «սատանային հետեւորդները» կոչուելով գրեթէ, եւ ուրիշ օր մը կը գայթակղի տեսնելով որ Իրանի մէջ իրաքցի քրիստոնեայ գերիներ կը զրկուին պատարագէ: Պ. Թարէք Ազիզ փոխ նախագահը Խորհրդարանին եւ արտաքին նախարար, Լիբանանէ դուրս միակ քրիստոնեայ պատասխանատուն է, որ ներկայիս որոշ ազդեցութիւն մը ունի արաբ Պետութեան մը ներքին քաղաքականութեան վրայ: Արդէն այս ինքնին՝ երեւոյթ մըն է:

Այսուհանդերձ, աւելի հասարակ մակարդակի վրայ, ոչ-մահմետականներու համար, ինչպէս կիներու, հաւասարութեան մարզին մէջ նախաքայլեր կան միայն, իրաքեան դպրոցներու մէջ կը բաւէ որ դասարանին մէջ միակ մահմետական աշակերտ մը գտնուի, որպէսզի իսլամական ուսուցումի դասընթացք հաստատուի, սակայն 50 % քրիստոնեայ աշակերտութեան մը գոյութեան պարագային միայն կրօնքի դասեր կը տրուին...: Իսկ ոչ-մահմետական չափահասը երբ կ'անցնի Գազիմէյինի շիիներու մեծ մզկիթին առջեւէն որուն չորս հոյակապ ոսկեայ գմբէթները - ոսկի մը զոր ոչ մէկ իշխանութիւն պիտի համարձակէր գլանալ աստուածութեան - կը կայծկլտան Պաղտատի ամէնէն բազմամարդ արուարձաններէն մէկուն մէջ, վստահաբար կը մտածէ ինքնին, թէ լաիքութիւնը պիտի կարենայ յաջողիլ մուտք գործել բարքերէն ներս, երբ սրբավայրին դռներուն վրայէն վերցուին արաբերէն-անգլերէն երկլեզուի արձանագրութիւնները. «ոչ-մահմետականներու մուտքը արգիլուած»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 63ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 63-րդ տարեդարձին առթիւ, Հոկտեմբեր 23-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ութ հազար դիւցազուններու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին:

Ապա, Լաֆայէթ ճաշարանը հաւաքուեցան հայրենակիցներ եւ համակիրներ, ոգեկոչելու համար իրենց պապերուն յիշատակը: Բացումը կատարելով տոքթ. Յ. Գրքեաշարեան շեշտեց Հայրենակցական Միութեան դերն ու կործուն էութիւնը գաղութին մէջ: Հայրենակից Վ. Մընակեան, որ դեռ նոր վերադարձած էր Հայաստան կատարած այցելութենէ մը՝ Նոր Հաճըն աւանի հիմնադրութեան 25-ամեակի տօնախմբութեան առթիւ, թարմ լուրեր հաղորդեց հայրենիքէն եւ Նոր Հաճըն աւանի յառաջդիմութիւններէն:

Ճաշի ընթացքին, մատաղի հետ բաշխուեցաւ Հայաստանէն բերուած լաւաշը:

Օրուան բանախօսը՝ տոքթ. Բ. Խրլմեան, ոգեկոչելէ ետք Հաճնոյ հերոսամարտը, անդրադառնալով անցեալի հետ մեր կապերու պահպանման անհրաժեշտութեան նշեց, թէ անցեալին նայիլը նահանջել չի նշանակեր, այլ՝ քաղել դասեր եւ ներշնչուիլ մեր պապերու կեանքի օրինակէն: Բանախօսը ապա շեշտը դրաւ հայ լեզուի եւ ազգային աւանդութիւններու պահպանութեան անհրաժեշտութեան վրայ:

Հուսկ, խօսք առին Ս. Մահտեսեան եւ Գ. Ադամեան, թելադրելով երիտասարդներուն շարունակել երէցներուն գործը, որպէսզի միշտ անմահ մնայ Հաճնոյ հերոսամարտի յիշատակը:

Մ. Գ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂ, ՄԱՐԴ ԵՒ ԳԻՐ

Հեղինակ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
Հրատարակութիւն՝ Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի (Թիւ 8)
Անթիլիաս, 1983

×

ԶԱՓԱԾՈՅ ԵՐԿԵՐ

Հեղինակ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Խմբագրեց՝ Յարութիւն Քիւրքճեան
Հրատարակութիւն՝ Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի, Թիւ 17 (վերահրատարակութիւններու ֆոնտ) :
Անթիլիաս, 1982

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Մայրիկ, աս նայէ ի՞նչ է եղեր:
- Հէլպէթ, զաւակս, նայող ըլլող չկայ: Մանկամարդ աղջիկը, երկու կողմէն փէշերը ժողվելով, բարակ ոտուըներովը զգուշութեամբ անցաւ քարերուն վրայէն, պարտէզ մտնելու համար: Մայրը իրեն կը հետեւէր. աղջկան շարժուածքին մէջ տենդ ու անհամբերութիւն կար: Դռնէն անցնին, գրեթէ վազելով գնաց իսկոյն գտնելու իրենց նախկին բնակարանը: Անոր առջեւ հասնելով կեցաւ, շնչասպառ, տակնուվրայ: Աղեկէզ ճիչ մըն ալ հոն՝ երկու ձեռքերը այտերուն զարնելով.

- Ա՜խ, ի՞նչ է աս, Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ է աս...

Ու կը դիտէր, աչքերը արցունքներով ուռած, բուռն ցաւին տակ արձանացած:

Տնակը աւերակի ամէնէն սրտաճմլիկ տեսարանը կ'ընծայէր, որ երբեք դիտուած ըլլայ: Բնութիւնը, ամայութիւնը, ժամանակը մոլողներ էին անոր վրայ, հաշմեր, յօշոտեր էին զայն: Կարծես՝ տապարներու մոլեգին յարձակում մը կըրած էր: Երդիքը, իր բոլորտիքի կապարէն քակուելով, փլեր էր, իր այդ ծանր անկումին մէջ երկու սենեակներու միջնորմին մէկ մասը իր հետը փլցնելով: Պատերուն ծեփերը, ձիւնէն ու անձրեւէն քրքրուելով՝ թափեր էին, երեւան հանելով սենեակներուն վանդակակերտ կմախքը: Տախտակամածները, փրցուած ու տարուած, մէկ մէկ խոռոչներ էին՝ լեցուած տանիքին փլածքներովը՝ փայտ, հող, կիր, քար խառնիխուռն: Ամբողջ շէնքը, խարխուլ սարսած, մէկ կողմի վրայ ծռեր էր գինովի մը պէս: Երեւոյթէն այնպէս կարելի էր ենթադրել որ հովի առաջին ուժգին հարուածէ մը բոլորովին պիտի կքէր, իյնայր, կործանէր մեծանուն ամիրայի մը փարթամութեան այդ յետին նշխարները, որոնց առջեւ հիմա կանգնած, լքուած աղջիկը աննկարագրելի յուզումով կը դիտէր իր մանկութեան այդ օրրանը, նուիրական իրեն համար, սիրելի յիշատակներու խնկաբոյր սրբարան, ուր իր կեանքին երջանկագոյն շրջանը ապրեր էր: Ամէն բան կը կործանէր հիմակ ուրեմն. իր երազները, յոյսերը, սէրը, իր մարմինը, սիրտը, հոգին, իր սենեակը, տունը յիշատակները ամէն բան, ամէն բան կը կործանէր կ'իյնար միաժամանակ, անողոք եւ ահռելի զուգադիպութեամբ մը:

- Մայրիկ, տե՛ս, տես ի՛նչ է եղեր տուներնիս, կը մրմնջէր Սոֆի, աւերակներու այդ տխուր կոյտը ցուցնելով իր մօրը, որ, ինքն իսկ, վայրկեան մը ցնցուելով տեսարանին տրտմութենէն, կեցած տեղը կը մնար ափիբերան, կարօտի ինքնաբուխ հառաչանքով մը.

- Խրնէկ հոս անցուցած օրերուս...

Ու աղջիկը կը մօտենար փլատակներուն, ձեռքերովը շօշափելու համար զանոնք, շէնքէն՝ ծանօթ բեկորներ գտնելու եւ անոնցմով սփոփուելու համար: Իրենց նախկին սենեակէն՝ տեղեր, մասեր կ'ուզէր ճշդել, որոնք բաներ մը ըսէին իր սրտին, որոնց մխիթարութեանը մէջ սուզուէր, մխրճուէր, բայց չէր յաջողէր՝ այդ խառնակութեան մէջ ամէն բան անճանաչ դարձած ըլլալով:

Բայց Կիւլիւկ հանըմ շուտով սթափած էր իր ցնցումէն:

- Սրտեղէն երթանք, աղջիկս, կ'ըսէր, տեսնելով անոր յուզումը... Նայելով ի՛նչ կ'ըլլայ...

- Բայց Հոռոփ հանըմե՞նք ուր են գացեր, կը հարցնէր Սոֆի՝ աւերակներու այդ լռութեան մէջէն ապրուած տառմի մը սրտաճմլիկ աղմուկը լսել կարծելով:

- Չիյտեմ, աղջիկս, ո՛վ կիտէ ո՛ւր կացեր են. ասկէ ելլալնուս պէրի հի՛չ իրաւու երես տեսա՞նք... ո՞վ կիտէ, ո՛ւր են: Երթանք սըկէ, Սոֆի, կը պնդէր մայրը, ուզելով աղջիկը հեռացնել այդ տխուր վայրէն, ուրկէ անոր կրած յուզումը ակներեւ էր:

Բայց աղջիկը չէր ուզեր հեռանալ, իրեն համար դժուար ըլլալով բաժնուիլ այդ վայրերէն, որոնք անմեղ, խաղաղ, երջանիկ օրերու դրուագները կը պատմէին իրեն հիմակ՝ ա՛յնքան բարբառուն տխրութեամբ մը:

- Մայրիկ, դուն հոս նստէ, աղաչեց իր մօրը, սրբելով զայն որ նստի ինկած գերանի մը վրայ. ես քիչ մը պիտի պտտիմ պարտէզը:

- Կը յոգնիս, զաւակս, կէչ կ'ըլլայ, հազըրդ կը շատնայ:

- Չէ, մայրիկ, հոգ մ'ըներ, հոս աւելի աղէկ կ'ըլլամ, տես ի՛նչ աղուոր օդ է...:

(Շար. 179)

Այրի Տիկին Վահագն Ասլանեան, Պ. Հրաչ Ասլանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱԳՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Հոկտեմբեր 29-ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը (ռիւ տիւ Մենիլ)։

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ատրինէ Ասլանեանի եւ զաւկին։

Ժերանեան ընտանիքը խոր կսկիծով կը հաղորդէ՝

ՓԱԹՐԻՔ ԺԵՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 24-ին, կառքի արկածի հետեւանքով։ Ողբացեալը, 28 տարեկան, հիմնադիրներէն էր եւ գործօն անդամ Ավինեօնի եւ Վօքլիւզի Հայերու Միութեան։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Ժերանեան ընտանիքին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայ Կազմակերպութեանց Միացեալ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Լիզպոնի Թրքական դեսպանատան հինգ անձնազոհ հայ երիտասարդներուն. -

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃէՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԻՐՃԸԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

հոգիներուն համար, այս Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

×

Տիրամայր Վերգին Բապուճեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, իր հարազատները այս Կիրակի, Նոյեմբեր 6, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

×

Այս Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հոգաբարձութեան, Տիկնանց Յանձնախումբին, հանգուցեալ - անդամ - անդամուհիներուն, ինչպէս նաեւ՝ եկեղեցւոյ եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐՔԷՕՅԼ. - Պ. Ազատ Դարբինեան իր կնոջ՝ Շաքէ Դարբինեանի մահուան քառասունքին (մեռած Սեպտեմբեր 29-ին) հոգեհանգստեան առթիւ կը նուիրէ 1000 ֆրանք Ռատիօ - Ազգին, 1000 Ֆ. Իսիի հայկ. դպրոցին, 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Չէքէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՉէՔէՄԵԱՆԻ
(Մալաթիացի)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 11-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին, 6 ռիւ Շարլօ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

PRET-A-PORTER De LUXE

Kazazian

40, rue des Jeûneurs — 75002 Paris

Tél. : 236. 73. 48
236. 43. 32

Cherchons couturière à domicile TRES QUALIFIEE pour le flou -pas mécanicienne-.

MCA DECINES
et
COMISSION CULTURELLE DE L'UNION NATIONALE ARMENIENNE DE LYON

CONFERENCE
ET
RENCONTRE
avec
VAHE OCHAGAN

Vendredi, 4 Novembre, à 20 h. 30
Salle de l'église
ENTREE LIBRE

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

ԵՒ

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Սիտի Այաշ, 276 Պուլվար Վօլթէր, մեթրօ Նասիոն

Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ.։

Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել։

Հեռաձայն. -

325 04 13 606 27 51 379 08 03

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր։

Կը հաղորդէ թէ իր դարմանատունը կը գտնուի՝

2, Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

SOUTIEN A DIALOGUE RADIO DES CHRETIENS DE MARSEILLE

— Dimanche, 6 Nov., de 10 h. à 12 h. MESSE célébrée par
Mgr. H. Vartanian
Chorale Sahag-Mesrob, dirigée par
Kh. Yalmazian

— 13 h., REPAS au centre culturel, suivie d'une PARTIE ARTISTIQUE

Participation au repas : 80 F.

RECHERCHONS

Jeune homme ayant sa carte de séjour et de travail, pour l'emploi de manutentionnaire dans un magasin de prêt-à-porter.

COMPTOIR DE CONFECTION

86, rue de Clery — 75002 PARIS
Tél. : 236. 37. 18

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱԼԵՐՈՒ ԵՒ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ն Ո Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

SOUHAITEZ
UN JOYEUX NOEL ET LA BONNE ANNEE
DANS VOTRE LANGUE MATERNELLE

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83. Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 NOVEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO: 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.561

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.561

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ ՓՐՈՖ. ՖԷՅՏԻ

Պատուական Ֆրանսացի, հայագէտ, աբեւելագէտ, բանասէր, հայախօս եւ հայասէր, Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի ֆրանսահայ կեանքին մէջ իր երկարամեայ եւ օգտաշատ գործունէութեամբ, ազնիւ ծառայութեամբ, եզակի դէմք մըն է:

Շատեր, օտարներէն, ճառերով յուզած են Հայերուն սրտերը, օրօրելով զանոնք քաղցր երազներով: Սակայն շատ քիչ են անոնք որոնք գիտակից մեր անցեալին մեր հոգեկան բարձրութեան, սիրած ըլլան մեր տառապող ժողովուրդը իր հարուստ մշակոյթին մէջ, իր ասպետական պատմութեան մէջ, մեզի հետ ապրելով, մեզի հետ զգալով մեր ցաւերն ու տենչերը, մեր յուսալքումներն ու մարտնչումները: Ֆրէտէրիք Ֆէյտի այդ քիչերէն է: Եւ եթէ յոբելեանները հանդըրւաններ են մեր երախտագիտական զգացումները արտայայտելու, մեր հարկը տալու Մշակոյթի եւ հանրային գործունէութեան բազմարդիւն վաստակաւորներուն, Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի արժանի է օրուան մեծարանքին:

Սուրբ Ղազար եւ Սորպոն: Երկու դարաւոր տաճարներ, լոյսի եւ իմաստութեան, որոնք գծած, ներշնչած եւ արդիւնաւորած են յոբելեարին կեանքը: Հետեւաբար մեծարանքի այս հանդիսութիւնը ուրիշ վայր եւ նախաձեռնութիւն չէր կրնար ճանչնալ, քան՝ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնը եւ Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը:

Ֆ. Ֆէյտի հայերէնը սկսած է սորվիլ իր յատուկ միջոցներով, առանձին: Աշակերտած է Արեւելեան Լեզուներու դպրոցը անուանի հայագէտ՝ Ֆրէտէրիք Մաքլէրի, հետեւած է Բարձրագոյն Ուսումներու դպրոցը Անթուան Մէյէի դասախօսութիւններուն եւ Կաթոլիկէ Ինստիթիւի մէջ որպէս ուսուցիչ ունեցած է Հայր Մարիէսը: Սակայն Ս. Ղազարի հայկական հողի փոքրիկ եւ ազատ մասունքին մէջ է, ուր շրջած եւ շնչած են շատ մը քուրմեր Հայ Մշակոյթի, որ Ֆ. Ֆէյտի կատարելագործած է հայերէնը, սորված է գրաբարը, ուսուցիչ ունենալով գրաբարագէտ Յովհաննէս վրդ. Թորոսեան: «Հայերէն լեզուի քերականութիւնը», արեւմտահայերէն բարբառ, լոյս տեսած 1935-ին, եւ գրապանակներու շուրջ կատարած իր ուսումնասիրութիւնները, նոյն շրջանին, զինքը արժանացուցած են, հակառակ երիտասարդ տարիքին, անդամ ընտրուելու Սուրբ Ղազարի Հայկական Կաճառին, 1937-ին: Նոյն տարին է որ իր առաջին հրապարակային դասախօսութեամբ, տրուած հայերէն լեզուով, Փարիզ, «Հեթում Պատմիչի» շուրջ մուտք կը գործէ հայկական շրջանակներէն ներս, շուտով դառնալով ծանօթ եւ գնահատուած անձնաւորութիւն մը: Դասաւանդած է Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանները, բայց մանաւանդ Սորպոնի մէջ, շուրջ երեսուն տարի՝ 1949էն 1977,ստանձնելով Հայոց լեզուի ամպիոնը Արեւելեան Լեզուներու Դպրոցը: Ուստի, որպէս մեծավաստակ ուսուցիչ բազմաթիւ երիտասարդներու, հայ թէ օտար, սորվեցուցած է հայերէն լեզուն, արեւմտահայերէնը, պատրաստած է հայագէտներ:

Ֆ. Ֆէյտի ունի գրական բեղուն վաստակ մը: Բազմաթիւ գիրքեր ու յօդուածներ գրած է հայագիտական զանազան հարցերու շուրջ: Երկու անգամ, 1948-ին եւ ապա 1964-ին, հրատարակած է իր «Հայոց լեզուի ձեռնարկը»: Աշխատութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարած է գրաբարի քերականութեան, Հայոց լեզուի պատմութեան, հնչիւնաբանութեան, Մեսրոպեան այբուբենի, հայ մատենագիրներու, ժողովրդական բանահիւսութեան, Հայոց հեթանոսական աւանդութիւններու եւ ուրիշ շատ մը հարցերու մասին: Աշխարհի տարբեր քաղաքներու մէջ մասնակցած է միջազգային համագումարներու, գիտաժողովներու զեկուցումներ ներկայացնելով հայագիտական հարցերու շուրջ: Գրած է բազմաթիւ յօդուածներ հայ մշակոյթի, հայ լեզուի վերաբերեալ, որոնք լոյս տեսած են օտար պարբերականներու, թերթերու մէջ: «Լը Մոնտ» թերթի 1965 Ապրիլ 23ի թիւին մէջ,ստորագրած է յօդուած մը Հայկական Եղեռնի յիսնամեակի առիթով:

Ուստի, գերազանցօրէն մտաւորական հայագէտ, Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի իր աւելի քան կիսադարեան վաստակով անգնահատելի ծառայութիւն մը բերած է հայ լեզուին եւ մշակոյթին:

Սիրելի յոբելեար, մեր յարգանքի, երախտագիտութեան, գնահատանքի եւ մեծարանքի խօսքերէն անդին աւելի բան մը կ'ուզենք ըսել: Կ'ուզենք ըսել թէ դուք հայ էք ե՛ւ հոգւով ե՛ւ սրտով եւ մենք ձեզ կ'ընդունինք հայ ընտանիքին մէջ՝ իբրեւ լաւագոյն անդամ եւ քաղաքացի:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՅՆԱՆՄԱՆ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԴԷՄ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈ՞Ր ԶՈՀԵՐ

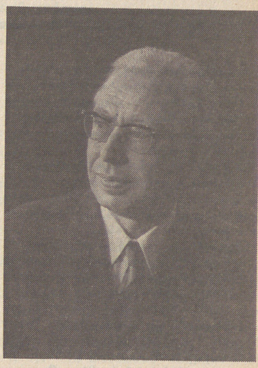
3 ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ ՍՈՒՐԻ ՄԷՋ

Նոյն սենարիօ: Այս անգամ Հարաւ - Լիբանան, Սուրի (Թիր) մուտքին: Ուրբաթ առաւօտ ժամը 6-ին, ինքնաշարժ 1 կամ 2 բեռնակառքեր, պայթուցիկներով լեցուն կը մտնեն իսրայելեան կեդրոնատեղիին բակը: Հոն, երկյարկանի 2 շէնքի մէջ կան 200 Իսրայելացի, բայց նաեւ պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերիներ: Հասած հատուկենտ տեղեկութիւնները լրիւ պատկեր մը չէին կրնար տալ, Ուրբաթ առտու, պատահած արարքին ամբողջ ծաւալին, ոչ ալ զոհերու թիւին մասին: Առաջին լուրերու համաձայն իսրայելեան հրամանատարութիւնը երեք օրուան լուսարգել հաստատած էր Սուրի մէջ եւ փակած Սայտայի մուտքին կամուրջը:

Յատկանշական է, որ այս դէպքը կը պատահի քանի մը ժամ ետք այն համաձայնութենէն, որ գոյացաւ Ժընեւի մէջ եւ որ առաջին քայլ մը կը նկատուէր հաշտութեան բարդ ճամբուն վրայ: Արդարեւ, ժողովականները համաձայնութիւն մը ստորագրած էին, որ կ'ըսէր. «Նկատի առնելով այն պարագաները, որոնք ընկերացան Մայիս 17-ի (Լիբանան - Իսրայէլ) համաձայնագրին եւ միջազգային երկդիմութիւնները, որոնք կրնան ծնիլ ներկայ կացութեան տեւականացումէն, ժողովը կը խնդրէ Հանրապետութեան նախագահէն, որ շարունակէ իր ճիգերը Լիբանանէն ներս եւ միջազգային գետնի վրայ, վերջ դնելու համար իսրայելեան գրաւման եւ ձեռնարկէ միջազգային խորհրդակցութեանց, ապահովելու համար Լիբանանի բացարձակ եւ ամբողջական գերիշխանութիւնը իր ամբողջ հողամասին վրայ եւ ազգային բոլոր մարզերուն մէջ»: Ասիկա, եթէ ձեւով մը կը ջնջէր Լիբանան - Իսրայէլ համաձայնագիրը, միւս կողմէ ընդունած կ'ըլլար Ամին Ճեմայէլի օրինաւոր ղեկավարի հանգամանքը: Ժողովը կ'ընդհատուէր Ուրբաթ առտու, որպէսզի Ճեմայէլ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք դլուխ հանէ իր առաքելութիւնը: Եւ ճիշդ այն ատեն է, որ կը կատարուի ոճրափորձը, որու տէր եղած էր «իսլամական Ճիհատ»ը, այսինքն այն կազմակերպութիւնը, որ ստանձնած էր նաեւ Ամերիկացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքները: Միւս կողմն ալ երկրին հիւսիսը, լիբիամիտ եւ սուրիամիտ հոսանքի պատկանող Պաղեստինցիները կը շարունակեն կռուիլ, մինչ Սուրիացիք անխնայ կը ռմբակոծեն պաղեստինեան գաղթակայանները, ուր արդէն 200-է աւելի մեռեալ կար, Ուրբաթ առտու, մինչ Արաֆաթ կը շարունակէր դէմ դնել: Յստակ է, թէեւ որ իր «վերջն է» զոր Դամասկոս կ'ուզէ: 70 հրադունդ կը թափի մէկ վայրկեանի ընթացքին Պաղեստինցիներու գլուխը:

Իրաց նման մթնոլորտի մը մէջ, դեռ բաւական լաւատեսութիւն պէտք է, հաւատալու համար, թէ օր մը Լիբանանը կրնայ խաղաղ Պետութիւն մը դառնալ:

Ֆ. ՖԷՅՏԻ

Ծնած է Փարիզ, 1908 Ապրիլ 15-ին:

Երկրորդական ուսումը կ'առնէ Վէրսայլ «Լիսէ Օշ»ի մէջ, ուր բախտը կ'ունենայ աշակերտելու լատիներէնի ուսուցիչ Պ. Կրանսէնեը տ'Օթըրիվի որ իրեն կը փոխանցէ քերականութեան սէրը: Այլապէս խոր կերպով տպաւորուած Շամփոլիոնի եգիպտական գիրերու գաղտնիքը լուծելու պատմութեամբ, եւ այս մասին միայն երազելով, կ'որոշէ նուիրուիլ արեւելեան հին լեզուներու ուսումնասիրութեան, երբ 16 տարեկանին գաղթական հայ ընտանիք մը կուգայ բնակիլ իրենց մօտ: Երեք ամիս ետք այդ ընտանիքը կը մեկնի քաղաքէն, իրեն ձգելով սակայն հայերէնի քերականութեան գըրքոյկ մը՝ Գազանճեանի «Առաջին դասընթացք»ը եւ Տէմիրճիպաշեանի հայ - ֆրանս. փոքր բառարանը: Ասոր օգնութեամբ կը սկսի կարդալ հայերէն գրուած քերականութիւնը, եւ այսպէսով առաջին քայլ կը նետէ հայերէն լեզուի ուսումնասիրութեան մարզէն ներս: Կանոնաւոր այս աշխատանքը կ'ընդմիջուի, - հետեւանք նիւթական կացութեան հինգտարուան շրջանով մը, որմէ ետք կը յաջողի Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ Ֆրանսերէնի ուսուցիչի պաշտօն մը գտնել եւ միաժամանակ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը կ'արձանագրուի Ֆրէտէրիք Մաքլէրի որպէս աշակերտ, ու կը մտնէ «Էնսթիթիւ Կաթոլիկ», աշակերտելով Հայր Մարիէսի, նոյն ատեն կը հետեւի Մէյէի դասախօսութիւններուն «Էքօլ տէ Օթ զ'Էթիւտ»ի մէջ: Երկու տարի ետք լրացուցած ըլլալով հայերէնի իր ուսումը եւ վկայուած՝ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանէն, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ պաշտօնի կը կոչուի, ֆրանսերէն լեզուի որպէս ուսուցիչ: Այն հինգ տարիները զորս կ'անցընէ Մխիթարեան Հայրերու մօտ, իրեն մեծապէս կը ստարեն. այնպէս որ առանց իրենց դասընթացքներու հետեւած ըլլալու, ինքզինքը կը նկատէ անոնց աշակերտը:

1937-ին, Փարիզի մէջ կուտայ իր առաջին երկար դասախօսութիւնը հայերէնով, Հեթում Պատմիչին մասին, ինչ որ զինքը կը ծանօթացնէ տեղւոյն հայ համայնքին եւ կը դառնայ մտերիմ բարեկամը Ա. Չօպանեանի: 1941-ին հակառակ շրջանի պայմաններուն, լիսանսը աւարտած, կը մտնէ «Գիտական հետազօտութեան ազգային կեդրոն»ը, ուրկէ կը հեռանայ միայն 1949-ին, ստանձնելու համար Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին հայկ. բաժինին վարչութիւնը: Նկատի առնելով իր վաստակին ամբողջութիւնը, 1973-ին իրեն կը շնորհուի «տոքթէօր տ'էթա էս - լէթր է Սիանս իւմէն» տիտղոսը:

սակայն այնքան ալ «ժողովրդավար» բընոյթ չունին, քանի զանազան պատըրւակներով, բազմաթիւ նորաստեղծ կուսակցութիւններ արտօնութիւն չստացան գործելու եւ թեկնածու ներկայացնելու: Հին կուսակցութիւններէն ոչ մէկը կրցաւ հրապարակ իջնել, նոյնիսկ նոր դիմակի տակ: Ներկայիս երեք կուսակցութիւններ կան. - Անավաթան փարթիսին (Մայր հայրենիքի կուսակցութիւն), Միլլիյէթչի դեմոկրասի փարթիսի (Ազգայնական ժողովրդավար կուսակցութիւն) եւ վերջապէս՝ Հալքչը փարթի (Ժողովրդական կուսակցութիւն): Առաջինին պարագլուխն է Թուրկութ Էօզալ, նախկին վարչապետ, Երկրորդը կը գլխաւորէ Թուրկութ Սունալփ, նախկին դեսպան Քանատայի եւ երրորդը՝ Նէճատէթ Ճալփ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութիւնները կը կատարուին Նոյեմբեր 6-ին: 1980, Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական վարչակարգին հաստատուելէն ի վեր, առաջին ընտրութիւններն են, որոնք

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ» Միտք եւ արուեստի, նոր (77-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Քալէիտոսդոփ. -

ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Առաստաղը. -

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ժամանակակից բանաստեղծութիւն. -

ՔՈՒԱԶԻՄՈՏՕ

ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻԿ ՖԷՅՏԻԻ

հայագիտական մեծ վաստակին դիմաց

(75ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Փրոֆ. Ֆրետերիկ Ֆէյտի, Ուսուցչապետ Փարիզի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու Հիմնարկին, անդամ՝ Վենետիկի Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիային, 75 տարեկան է. հայագիտական վաստակով՝ 50 տարեկան:

Յոբելեան մը՝ ջերմօրէն շնորհաւորելի, կեանքի պատկառելի հանգրուան մը՝ նուիրական, մշակութային մեծ վաստակ մը՝ գերազանցօրէն օրինակելի ու գնահատելի:

Ծիշդ յիսուն տարի առաջ տեսած եմ Պարոն Ֆէյտին, այսպէս կը կոչէինք զինք՝ Ս. Ղազարու Ընծայարանի փոքրիկ ու նորեկ աշակերտներս. այդ տարիներուն (1933 - 1934), մեզի Ֆրանսերէն քերականութիւն կը դասաւանդէր Պարոն Ֆէյտին. քանի մը ընկերներով - որոնց մէջ՝ նախկին Աբբահայր՝ Հ. Պօղոս Վ. Անանեան, Հ. Եփրեմ Վ. Տէր - Ղազարեան, Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեան - մէկ երկու տարի մարզուած ենք Պ. Ֆէյտիի ձեռքին տակ, յատկապէս՝ քերականական խնդիրներու քննութեան մէջ:

Իր պատկառելի գլուխով՝ մեզի կը թուէր թէ Ֆրանսացի մեծ գիտնական մըն էր Պ. Ֆէյտին, անմահներու ակադեմիային, թերեւս Տէքարթի սերունդէն. իր ծանրախոհ լրջութիւնը բոլորս համակած էր՝ առաջին իսկ օրէն, եւ Ֆրանսերէնի դասը ամենէն լուրջ պահն էր դարձած մեզի համար: Իր ամէն մէկ դասը՝ խակական վերելք մըն էր՝ քերականական նուրբ վերլուծումներու լեռն ի վեր, փնտռելու միշտ յստակն ու ճշգրիտը:

Գիտէինք թէ Պ. Ֆէյտին հայերէն ալ կը սորվի ու կը հասկնայ. բայց ինք երբեք հայերէն չէր խօսեր դասի ժամանակ. պատանեկան հետաքրքրութիւնիս աւելի լարուած կը մնար, ու չէինք համարձակեր նոյնիսկ հայերէն բաներ մը փսփսալ իրարու՝ գրասեղաններուն ետեւէն: Օր մը, յանկարծ, հայերէն նախադասութիւն մը գրեց քարետախտակին վրայ, իբրեւ օրինակ, Ֆրանսերէն ասացուածք մը մեզի աւելի հասկնալի դարձնելու համար. հայերէնը անթերի էր ու անսխալ: Աւելի սիրեցինք զինք. հպարտացանք՝ կարծես. մեր Ֆրանսացի ուսուցիչը՝ ուրիշ ուսուցիչ էր, հայերէն կը խօսէր ու կը գրէր: Շատ ցաւեցանք որ կեանքի պարագաներու բերումով՝ շուտով թողուց մեզ, շուտով կորսնցուցինք զինք:

1935-ին՝ մեր Ֆրանսերէնի ուսուցիչը հրատարակեց արեւմտահայերէնի քերականութիւն մը. հաճոյքով ու մեծ հետաքրքրութեամբ ձեռքէ ձեռք անցուցինք զայն, ու հաւատացէ՛ք որ հայերէնի մեր դասագիրքէն աւելի ճոխ մանրամասնութիւններ սորվեցանք անկէ: Պ. Ֆէյտին իսկական հայագէտ մըն էր դարձած, խորունկ հայերէնագէտ:

1937-ին ուրախութեամբ ողջունեցինք իր անդամակցութիւնը Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիային. եւ օր մըն ալ իմացանք թէ պատուական հայուհիի մը հետ ամուսնանալով, մեր փառապանծ մշակոյթին ուսումնասիրութեան կապած է իր ամբողջ կեանքը, հայերէնը դարձնելով նոյնիսկ իր ընտանիքի լեզուն:

Գրական հայ շրջանակներու մէջ, մեծ խանդավառութիւն եւ հետաքրքրութիւն առեղծ է Փրոֆ. Ֆէյտիի անդրանիկ բանախօսութիւնը, հայերէն լեզուով կատարուած՝ Փարիզ (1938, Մարտ 31), զոր մեծ գնահատանքով ողջունած է մեր մեծանուն գրագէտը՝ Արշակ Չօպանեան, այնքան՝ որ նոյնիսկ հոգացած է բանախօսութեան հրատարակութիւնը, առանձին մեծադիր հատորով մը, որու խորագիրն է. - «Հեթում պատմիչ՝ հեղինակ Ծաղիկ Պատմութեանց Արեւելեան Աշխարհի գրքին». հատորը պատկերազարդուած է Փարիզի Ազգային Մատենադարանի մանրանկարեալ լատիներէն հին ձեռագիրներու վերարտադրութիւններով: Այդ առիթով՝ Արշակ Չօպանեան կը խոստանար լայնօրէն բանալ իր «Անահիտ» թերթին էջերը, հիւրընկալելու համար Հեթում պատմիչի այդ գործին աշխարհաբար նոր թարգմանութիւնը, բնագրական համեմատութիւններով ճոխացած: Գործ մըն է մեր արքայազուն Հեթումին՝ որ քանի մը տարիով միայն կրտսեր է քան՝ Մարքօ Փօլոյի հռչակաւոր դրութիւնը, անոր նման հսկայ արժէք մը կը ներկայացնէ՝ Թաթարներու պատմութեան համար, եւ ուր Հեթում կը ներկայացնէ իր հեռատես քաղաքականութեան ցոլքերը:

Այնուհետեւ՝ Փրոֆ. Ֆէյտի տեւականօրէն հաստատուած Փարիզ, ուր երբեմն աշակերտած էր նշանաւոր հայագէտներու, ինչպէս՝ Մէյէէի եւ Մաքլէրի, վկայուած նաեւ Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկէն, 1949-ին կը ժառանգէ՝ նոյն հաստութեան մէջ՝ հայերէն լեզուի եւ մշակոյթի ամպիոնը, յաջորդելով մեծանուն Տիւմէզիլի:

Այնուհետեւ աւելի քան երեսուն տարի, Փրոֆ. Ֆրետերիկ Ֆէյտի, գրեթէ լուռ ու անաղմուկ, հայ մշակոյթի փառքը կը հիւսէ, բեմէն ու մամուլէն:

Համալսարանի դասախօսութիւններ, հասարակաց բանախօսութիւններ, լեզուագիտական համագումարներու դրական մասնակցութիւններ (Փարիզ, Մոսկուա, Նիւ - Եորք, Վենետիկ, Երեւան, եւայլն...), ուսումնասիրութիւններ, յօդուածաշարքեր. ահա՛ իր վաստակը:

Աւելի մանրամասնելով՝ Փրոֆ. Ֆէյտի գրած է հայ լեզուի պատմութեան ու ձեւաւորման, Մեսրոպեան այբուբենի, մեր ժողովրդական բանահիւսութեան, հայ երգիծաբանութեան, Հայոց հեթանոսական հաւատալիքներու եւ աւանդոյթներու, գրաբարի հոլովաձեւերու եւ բայերու յօրինուածքին, դերանուններու եւ յօդերու կազմութեան եւ անոնց նշանակութեան նրբերանգներուն մասին:

Իբրեւ Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիայի անդամ, Փրոֆ. Ֆէյտի շատ կանուխէն՝ 1936-էն ի վեր յօդուածներ բանտորագրած է «Բազմավէպ»ի մէջ, զոր նկատած է միշտ տարիներու իր ժրաջան աշխատանքներուն սիրելի փեթակը. հո՛ն է որ գլխաւորաբար հրատարակած է իր հայագիտական ուսումնասիրութիւնները, որոնք առանձնատիպ հատորիկներով ալ լոյս տեսած են պարբերաբար Ս. Ղազարու Մխիթարեան տպարանէն, 1957-էն ասդին: Այսպէս կազմուած են շարքերը իր «Քայիէ»ներուն, շուրջ տասնեակ մը, նուիրուած՝ հայ գրականութեան, քերականութեան եւ ժողովրդական հաւատալիքներուն: Ընդհանրապէս Ֆրանսերէն լեզուով են իր յօդուածները. մերթ նաեւ հայերէն, ինչպէս՝ «Մխիթար Աբբահօր բառարանին շուրջ» (Բազմ. 1949, թ. 7 - 12, էջ՝ 308 - 312): Ամէն մէկ յօդուած արդիւնք է տարիներ տեւող ժրաջան պրպտումներու:

1950-ական ու 60-ական թուականներուն, ամառները յաճախ Վենետիկ կ'անցընէր, ուր կուգար օդափոխութեան, ընտանիքով. կուգար կազդոյր փնտռելու Ս. Ղազարի կամարներուն տակ. եւ ի՜նչ հրաշալի ժամեր կ'անցընէինք միասին, ամէն կէսօրէ ետք, մեր լեզուի գաղտնիքներուն մէջ թափանցողի խանդավառութեամբ: Ամէն անգամին, սովորութիւն էր դարձուցած միասին բերել նոր յօդուածաշարք մը, «Բազմավէպ»ին համար, որուն խմբագրապետութիւնը կը վարէի այդ տարիներուն. եւ ի՜նչ համեստօրէն իր գրութիւնը կը յանձնէր խմբագրութեան, նոր անդրադարձութիւն մը՝ Փաւստոսի մասին, Ագաթանգեղոսի մասին, Գանիի յունարէն արձանագրութեան մասին, մեր հին դիցաբանական զրոյցի մը կամ հեթանոս կրօնքէն մնացած անծանօթ անձնաւորութեան մը մասին:

Վկայ եմ՝ այդ օրերուն՝ Ս. Ղազարի ձեռագրատան մէջ ալ իր կատարած պրպտումներուն՝ Փաւստոս Բիւզանդի բնագիրներուն վրայ, հմայիլներու երկար - բարակ ու ոլորուն ծալքերուն մէջ ալ թաթթափելով յաճախ:

1961-ին, հայ երգիծաբանութեան մասին խորունկ ուսումնասիրութեան մը հետ միասին, Մխիթարեան մեր տպարանէն լոյս կը տեսնէ Երուանդ Օտեանի «Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար», Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ Փրոֆ. Ֆէյտիի, յատուկ յառաջաբանով:

1964-ին, Իւնեսքօ-ի շարքերուն մէջ (հրատ. Կալիմար), հրապարակ կ'ելլէ մեր հանրածանօթ դիւցազնավէպը, Սասունցի Դաւիթը, Ֆրանսերէն ընտիր ու սահուն սքանչելի թարգմանութեամբ, ռտանաւորի ազատ չափով, աշխատասիրութեամբ Փրոֆ. Ֆէյտիի: Շուրջ 400 էջնոց գիրք մը, մանրամաս, որու ճակատին՝ ամենափոքրիկ եւ հազիւ տեսանելի տառերով դրոշմուած է վաստակաւոր թարգմանիչին անունը: Ակադեմիկոս Յովսէփ Օրբելիի ներածականէն ետք (էջ 9 - 34), կուգայ թարգմանիչին բուն յառաջաբանը (էջ 35 - 50), ապա հերոսավէպը՝ իր չորս բաժանմունքներով. Սանասար ու Բաղդասար (էջ՝ 51 - 149), Առիւծ Մհեր (էջ՝ 151 - 189), Սասունցի Դաւիթ (էջ՝ 191 - 367), Կրտսեր Մհեր (էջ՝ 369 - 398), առաւել՝ 343 ծանօթագրութիւն, էջերուն տակ նշելու համար պատմական, աշխարհագրական, լեզուական, գրական նկատողութիւններ, հերոսավէպին բնագրի կազմութեան կամ պատումներու տարբերակներուն վերաբերող բացատրութիւններ, մեկնաբանիչ նշումներ՝ հայ ժողովրդական ասացուածքներու, եւայլն...:

Յարգելի փրոֆէսօրը, որ այս հատորին լոյս տեսնելէն եօթը տարի առաջ հրատարակած էր ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը «Հայ ժողովրդական դիւցազնավէպը» խորագրով (1957), յարմարագոյն անձն էր՝ միջազգային պատուանդանի վրայ բարձրացնելու մեր Սասունցի Դաւիթը, իր հրեղէն ձիով, ազգակից Մհերներով ու այլ մեր հերոս - հերոսուհիներով: Մշակութային հսկայ ծառայութիւն մը՝ հայ ժողովուրդին համար, որ արժանի է ամէնուս, խոր գնահատանքին ու շնորհակալութեան: Մշակութային մեծղի ծառայութիւն մը՝ նաեւ միջազգային չափանիշով, որով Փրոֆ. Ֆէյտին կը դառնայ նաեւ արժանաւոր յաջորդը՝ Պորէներու, Տիւլօրիէներու եւ Լանկլուաներու:

1969-ին, Փրոֆ. Ֆէյտի կը վերհրատարակէ արեւմտահայերէնի իր քերականութիւնը, հիմնովին վերամշակուած ու ընդարձակուած (Փարիզ, տպագ. Տէր - Յակոբեան, հրատ. Քլինքսիէք, էջ՝ 394): Ոսկեղէն մրցանակի արժանի քերականութիւն մը, որ համաձայնական օրէնքներու ալ ճոխ բաժիններ ունի. ընթերցումի յատկացուած հրահանգներուն մէջ՝ հեղինակը կուտայ նաեւ Հայոց պատմութեան ընդհանուր պատկերը, Հայկ դիւցազնէն մինչեւ մեր օրերը, ինչպէս նաեւ հակիրճ տեղեկութիւններ՝ հայ հին ու նոր գրականութեան ու գեղարուեստի մասին:

Գրքին 23-րդ եւ 25-րդ գլուխներու վերջաւորութեան՝ ունի եզական ընթերցումներ, «Ցիշուելիք չափեր ու թիւեր» խորագրով, ուր կուտայ Հայաստանի տարածութեան, լեռներուն և անոնց բարձրութեան գետերուն և անոնց երկարութեան, լիճերուն և անոնց մեծութեան չափերը, կը նկարագրէ կլիման, կը ներկայացնէ խորհրդային Հայաստանի ու Երեւանի բնակչութեան թիւերը, գրական սահուն շարադրութեամբ (էջ՝ 167, - 183):

Փրոֆ. Ֆէյտիի քերականութեան այս բաժինները, մանաւանդ Հայոց Պատմութեան նուիրուած ընթերցումները, տաքուկ հայրենասիրութեամբ մըն ալ լեցուն են. հո՛ն Ֆէյտի ամբողջովին Հայ է:

Կ'ուզէ՞ք լսել քերականական շատ փոքրիկ մանրամասնութիւն մը, Ֆէյտիի կատարած պրպտումներուն պատկերն ունենալու համար, սկսինք օրինակով մը. «Հինգ աշակերտ ունիմ», «Հինգ աշակերտներ եկան». եզրակացութիւն, թուական յոգնակիածականներու քով՝ գոյականը եզակի կը դրուի, երբ ուղղակի լրացուցիչ է (առաջին օրինակ). իսկ յոգնակի կը գրուի՝ երբ ենթակայ է (երկրորդ օրինակ):

Այս տեսակ մանրամասնութիւններու ուրիշ տեղ հանդիպած չեմ: Եւ ասոնց նման համաձայնական անդրադարձութիւններ՝ հարիւրներով կը գտնենք Փրոֆ. Ֆէյտիի քերականութեան մէջ, որ արդիւնք է քառասուն տարուան հետազօտական աշխատանքի:

Այս քերականութեան տիտղոսաթերթին վրայ ալ, Փրոֆ. Ֆէյտի կը ներկայանայ որպէս անդամ Ս. Ղազարու Հայկական Ճեմարանին, ինչպէս միւս բազմաթիւ հատորներուն վրայ:

Փրոֆ. Ֆէյտի, որ դասաւանդած էր երբեմն Փարիզի ու Վենետիկի մեր վարժարաններուն մէջ, մեծ ձեռներէցութեամբ ու նուիրումով վարած է նաեւ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի քաղաքական տեսուչի պաշտօնը 1970 - 1982 երկարող տարիներուն, եւ հարազատ եղբայրակիցի մը նուիրումով՝ սերտ աջակիցն է եղած Մխիթարեան Հայրերուն, իրենց կրթական առաքելութեան սրբազան գործին մէջ:

Վերեւ ակնարկեցինք Փրոֆ. Ֆէյտիի հայասիրութեան մասին, ես նոյնիսկ պիտի ըսէի հայրենասիրութեան, զինք նկատելով հարազատ մեր եղբայրը. ինք՝ հարազատ Ֆրանսացի, ու պարծանք այդ մեծ ազգին, մեզի համար աւելի մեծ է. կը խորհիմ - պատկանելով նաեւ այս փոքրիկ ազգին՝ Հայութեան, որուն ողբերգական պատմութենէն խորապէս ազդուած՝ յաճախ լսելի ըրած է նաեւ իր հեղինակաւոր ձայնը, եւրոպական մամուլին մէջ, յատկապէս Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առիթով: Որուն համար հայ ժողովուրդը կրկնապէս կը մնայ շնորհապարտ:

Փրոֆ. Ֆէյտիի դերազանց պաշտամունքը հայ մշակոյթին, մեր «հազարադանձ» Մեծասքանչին, մինչեւ իսկ հայերէն լեզուի տեւական գործածութիւնը՝ իր ընտանեկան յարկէն ներս, որ մեծ օժանդակութիւն բերած է իր շնորհալի կնոջ՝ Տիկին Հերմինէն, սքանչելի օրինակ է Սփիւռքի տարածքին ու մանաւանդ Ֆրանսա ապրող մեր բոլոր հայրենակիցներուն: Կենդանի ուսուցիչ մըն է Փրոֆ. Ֆէյտին, որ պիտի ուզէ իսկ իր բարձունքէն գոչել բոլորին. «Հայերէ՛ն սորվեցէք, հայերէ՛ն խօսեցէք, հայերէ՛ն գրեցէք: Սիրեցէ՛ք ձեր հայրենիքը՝ իր Հայկով, Վարդանով, Սասունցի Դաւիթով, իր Սահակ - Մեսրոպով, Շնորհալիով ու Մխիթար - Ալիշանով, իր վարդագեղ Երեւանով ու սքանչելի Մատենադարանով»:

Ու տակաւին ի՜նչ խորհուրդներ՝ Փրոֆ. Ֆէյտիի պայծառ օրինակին մէջ. կրնա՞նք միթէ անտեսել այն սէրն ու փարումը՝ զոր կը տածէ հանդէպ Մեսրոպեան ուղղագրութեան եւ արեւմտահայերէնին, որ Փարիզի հայութեան ալ սուրբ ժառանգութիւնն է՝ Չօպանեաններու, Նարդունիներու եւ Միսաքեաններու, շունչով նուիրականացած, Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի երբեմնի ու նոր շրջանի հեղինակաւոր աշակերտներու գրիչով քանդակուած:

Ահա՛ դասը՝ զոր այս Ֆրանսացի մեծ Հայը կուտայ Հայութեան, մանաւանդ Ֆրանսահայութեան, իր ծննդեան 75-ամեակին առիթով:

Շնորհակա՛լ ենք, սիրելի Պարոն Ֆէյտի:

ԸՆՏԻՐ ԷՋԵՐ ՖԷՅՏԻԻ 1969-Ի ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հեթանոսական շրջանի հայկական մատենագրութենէն գրեթէ հետք չէ մնացած, որովհետեւ այն գրականութիւնը լոկ բերանացի էր ազգային այբուբենի պակասին պատճառով, ուստի քրիստոնէութիւնը գիրար ջնջած է զայն: Մովսէս Խորենացիի քանի մը մէջբերումներու շնորհիւ՝ ժողովրդական դիւցազներգութեան մը գոյութիւն ունեցած ըլլալը կը գիտնանք:

Երբ որ Հայերը քրիստոնէական կրօնքին յարեցան՝ քարոզութեան հարցը դեռ աւելի զգալի ըրաւ այբուբենի պակասը: Ս. Սահակ կաթողիկոսին փափաքով՝ Ս. Մեսրոպ հայկական տառերը հնարեց եւ այս երկու պատկառելի կրօնաւորները, իրենց աշակերտներուն գործակցութեամբ, հետամուտ եղան Աստուածաշունչը թարգմանելու: Այս շատ յաջող թարգմանութիւնը սկիզբն եղաւ հայկական մատենագրութեան: Ս. Գրոց մեկնաբանութիւններ եւ կրօնական ճառեր յօրինուեցան: Ինքնատիպ այս գործերէն ամէնէն կարեւորն եղաւ Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ աղանդոց» գիրքը, որուն մէջ հեղինակը թէ՛ ուղիղ վարդապետութիւնը պայծառ

եւ ճշգրիտ փաստերով կը լուսաբանէ, թէ՛ աղանդները եւ հեթանոսական կրօնքները հաճելի եւ հանճարեղ ոճով մը կը հերքէ: Հին դարերու հայ փիլիսոփաներու կարգին՝ գերազանց տեղ մը կը գրաւէ Դաւիթ Անյաղթ որուն համբաւը այնքան մեծ եղաւ որ մինչեւ բիւզանդական արքունիքին մէջ մեծապէս կը յարգուէր:

Թէեւ Հայուն հանճարը ընդունակ է լուրջ իմաստասիրութեան եւ խոր աստուածաբանութեան, սակայն Հայերը բանաստեղծ են բնութեամբ եւ շուտ մը սկսած են յօրինել քերթողական շունչով լի շարականներ որոնք Ոսկեդարէն ի վեր եւ մինչեւ հիմա եկեղեցիներուն մէջ կ'երգուին:

Զմայլելի են Ժ. դարուն՝ Գրիգոր Նարեկացիի աղօթքները որոնք ոճի այնքան բարձրութիւն ունին որ անմիջապէս ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ տարածուեցան: Բայց կրօնական բանաստեղծութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Ներսէս Շնորհալիի աղօթքներով, ԺԲ. դարուն: Ներսէս իր տաղաչափութիւններուն մէջ հաւասարապէս կը յաջողի արտայայտել թէ՛ խոր տխրութիւնը եւ թէ՛ խորհրդապաշտ ցնծութիւնը: Սոյն դարուն կը պատկանի նաեւ Ներսէս Լամբրոնացի որ ամենանշանաւոր աստուածաբաններէն մին է:

×

ԱՐԴԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ութերորդ դարէն սկսեալ, ոսկեդարեան մատենագրութեան փայլը հետզհետէ աղօտեցաւ, բայց, ինչպէս որ տեսանք, Ժ. դարէն մինչեւ ԺԴ.ը, նորէն արժէքաւոր գրագէտներ եւ բանաստեղծներ երեւցան:

Հայկական մատենագրութիւնը նոր անկում մը ենթարկուեցաւ Միջին Դարու վերջին ժամանակները եւ հմտական գրականութիւնը բոլորովին անհետացաւ: Երկրին վիճակը ա՛յնքան խառնակ էր, անհատին կեանքի պայմանները ա՛յնչափ անապահով, որ այլեւս մարդ հնարաւորութիւն չէր գտներ խոր ուսումնասիրութեանց նուիրուելու: Այս աննպաստ պայմաններուն մէջ ալ՝ հայ գրականութիւնը նոր երեւոյթ մը ցոյց կու տայ: Աշխարհիկ լեզուով գրուած ժողովրդական բանաստեղծութիւն մը կը սկսի ծաղկիլ վարպետ քերթողներու գրչին տակ: Այս բանաստեղծներէն ամէնէն տաղանդաւորը կը համարուի Նահապետ Քուչակ որ բուն արեւելեան զգայնութեամբ հիւսած է սիրային փափուկ ոտանաւորներ: Միայն այս աշուղային քնարական բանաստեղծութիւնը իր գոյութիւնը պահած է մինչեւ Վերածնունդը:

×

Գրական վերածնունդը երկու տարբեր կեդրոններ ունեցաւ: Առաջինը, հայրենի հողէն շատ հեռու, Արեւմտեան Եւրոպայի Վենետիկ քաղաքը եղաւ: ԺԸ. դարուն սկիզբը, սեբաստացի կրօնաւոր մը Բենեդիկտեան կանոններուն համեմատ միաբանութիւն մը հիմնեց, Մորէայի մէջ, ապա փոխադրելով զայն Վենետիկ: Յետոյ Միաբանութիւնը երկուքի բաժնուելով, մաս մը Վենետիկ մնաց, իսկ միւս մասը տեղաւորուեցաւ Թրիէստ եւ ապա Աւստրիոյ Վիէննա քաղաքը: Մխիթար եւ իր վարդապետները հետամուտ եղան հին հայ մատենագրութիւնը եւ եւրոպական դասական գրականութիւնը ուսումնասիրելու եւ ճանչցնելու. բառարաններ, քերականութիւններ յօրինեցին, նախնեաց ձեռագիրները ժողվեցին եւ հրատարակեցին, տպարան հիմնեցին, դպրոցներ բացին: Իրենց եւ իրենց սաներուն ունեցած գործունէութիւնը հսկայական եղաւ: Հ. Չամչեանի «Հայոց Պատմութիւնը», Հ. Բագրատունիի «Հայկ Դիւցազն» դիւցազներգութիւնը հայրենասիրական զգացումը արթնցուցին: Փափկազգած բանաստեղծ Պէշիկթաշլեանի տաղերը կարելի է բաղդատել Լամարթինի քերթուածներուն հետ: Այս շարժումին արդիւնքն եղաւ նոր մատենագրութիւն մը աշխարհաբար լեզուով գրուած:

Միւս կեդրոնն եղաւ՝ աւելի ուշ՝ Հայաստան: ԺԹ. դարուն կէսին՝ Աբովեան գրեց իր «Վէրք Հայաստանի» վէպը, որով կը պանծացնէր զոհաբերութեան ոգին հայրենիքի փրկութեան համար, եւ այսպէս ազատագրական պայքարին մթնոլորտը կը պատրաստէր: Այս վէպը եղաւ արեւելահայերէն (ռուսահայերէն) լեզուով գրուած առաջին գրական գործը: Նոյն դարուն վերջերը՝ Րաֆֆի իր հայրենասիրական վէպերով ազգային յեղափոխութեան փողը հնչեցուց Վիկտոր Հիւկոյին նման զօրեղ շունչով մը:

Հայկական մատենագրութիւնը այսպէս երկու մասի բաժնուեցաւ՝ արեւմտահայ (կամ տաճկահայ) եւ արեւելահայ (կամ ռուսահայ), իւրաքանչիւրը իր սեպհական աշխարհաբար լեզուն ունենալով:

ԺԹ. դարուն՝ Թատերգութիւնը եւ վիպագրութիւնը աւելցնելով հին ատենէ ի վեր մշակած իր ճիւղերուն, հայ գրականութիւնը ճոխ եւ բարձրարժէք մատենագրութեան մը բոլոր հանգամանքները ցոյց տուաւ:

Այսօր գրական բոլոր սեռերը արտակարգ փայլով կը մշակուին Հայաստանի մէջ:

×

ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

Իրեն ժամանակակից արեւմտեան մատենագրութեան նման՝ միջնադարեան հայկական գրականութիւնը կը բաղկանայ մեծ մասամբ վարդապետական ուսումնասիրութիւններէ եւ կրօնական ճառերէ, ներբողներէ ու ոտանաւորներէ: Անկէ զատ, նոյն շրջանին՝ իբր մատենագրական ճիւղ կը ծաղկի նաեւ պատմագրութիւնը:

Դ. դարէն մինչեւ ԺԵ.ը, ժամանակագիրները եւ պատմագիրները բազմաթիւ են: Ամենահռչակաւոր պատմաբանները այստեղ յիշատակելով պիտի բաւականանանք:

Առաջինը Ագաթանգեղոսն է որ, իբր արքունիքի քարտուղար Մեծն Տրդատ Թագաւորին, իր տիրոջը Թագաւորութեան եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին քարոզութեան պատմութիւնը կը գրէ մեզի աւանդելով շատ թանկագին տեղեկութիւններ Հայաստանի պատմութեան այս կարեւորագոյն շրջանին մասին, որմէ կախում պիտի ունենար Հայ ժողովուրդին ամբողջ ապագան: Փաւստոս Բիւզանդ, որ Ագաթանգեղոսի նման՝ յունարէն դպրութեանց մէջ սնած էր, Ագաթանգեղոսի պատմութեան շարունակութիւնը կը գրէ, մինչեւ 392 տանելով զայն: Հաւանական է որ Ագաթանգեղոսի եւ Փաւստոս Բիւզանդացիի երկերը յունարէն գրուած են, Մեսրոպեան այբուբենը գոյութիւն չունենալով, եւ մեր ունեցած գրութիւնները թարգմանութիւններ են: Ղազար Փարպեցիի պատմութեամբ, որ Ագաթանգեղոսի եւ Բիւզանդացիի գործերուն շարունակութիւնն է, կը սկսի հայերէն լեզուով գրուած պատմագրութիւնը:

Եղիշէ վարդապետ, որ Վարդանանց պատերազմին մասնակցեցաւ, հայրենասիրական կրքով եւ վիպասանական շունչով մեզի կ'աւանդէ սոյն պատերազմը, իր հայրենակիցներուն քաջութիւնը եւ նահատակութիւնը պանծացնելով:

Մովսէս Խորենացի իրեն ժամանակակից դէպքերը գրի առնելով չի գոհանար. ինքը լիակատար պատմութիւն մը կը գրէ, մարդկութեան ծագումէն սկսելով իր գրքոյը եւ հասցնելով զայն մինչեւ իր օրերը: Այս պատմութիւնը գրելու համար, բոլոր կարելի եղած աղբիւրներուն կը դիմէ, արքունական դիւանէն մինչեւ ժողովրդական աւանդութիւնները, Աստուածաշունչէն մինչեւ յունական գրութիւնները: Այն ատենուան մտայնութեան հետեւելով՝ կը ջանայ ամէն տեղէ քաղուած տեղեկութիւնները Աստուածաշունչին տուեալներուն յարմարցնել:

Յիշատակութեան արժանի են շատ մը ուրիշ հայ պատմիչներ, ինչպէս Արիստակէս, Սեբէոս եւայլն: ԺԳ. դարուն՝ Վարդան վարդապետ եւ Կիրակոս Գանձակեցի մեզի շատ շահեկան տեղեկութիւններ կու տան Թաթարներուն մասին, ինչպէս, նոյն ժամանակին, Հեթում Պատմիչ կ'ընէ Ֆրանսերէն լեզուով իր պատմութեան մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ՀԱՐՄՆԻՔ ՄԸ

×

ԽՄԲ. - 1937, Յունուար 23 թուականը կը կրէ, վահէի (Շաւարշ Միսաքեան) այս տոմսը: Յարմար դատեցինք անոր վերհրատարակութիւնը, այսօր, ոչ մի. այն անոր համար որ հոն արձանագրուած դրուագը իր շահեկան կողմն ունի, այլեւս որպէսզի «Յառաջ»ի հիմնադիրն ալ, անդենականէն, իր մասնակցութիւնը բերած ըլլայ Փրոֆ. Ֆէյտիի մեծարանքի այս թիւին:

Երկտող մը սեղանիս վրայ, այնքան սրտառուչ՝ իր պարզութեամբ եւ համեստութեամբ.-

ՍԷՆ ՔԼՈՒ Յունուար 20 - 37
Առ ազնիւ Պ. Խմբագրապետ
«Յառաջ» թերթին
Փարիզ

Ազնիւ Պարոն,

Առանց անձամբ ձիրար ճանչնալու, սակայն իրարու ծանօթ եղած ենք նամականի քերականութեանս մասին ձեր ազնիւ թերթին մէջ հրատարակուած գրախօսութեան շնորհիւ: Անոր համար է որ նամակով ձեզի կ'ուզեմ իմացնել հայ օրիորդի մը հետ ամուսնանալս: Եթէ կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ բնաւ արգելք չկայ որ հրատարակէք, ընդհակառակը ... բոլոր Հայութեան բարեկամ եմ եւ գաղութին մեծագոյն մասին ծանօթ եմ...:

Հաճեցէք ընդունիլ, ազնիւ պարոն, յարգալիր բարեւներս:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Ֆրանսացի երիտասարդ մըն է Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, շրջանաւարտ՝ Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանէն եւ արդէն հեղինակ՝ հայերէն քերականութեան մը (Ֆրանսացիներուն հայերէն սորվեցնելու համար):

Գրքին մասին խօսուած է «Յառաջ»ի մէջ: Իսկ իր հայերէնը կրնաք դատել վերի երկտողէն, այնքան կոկիկ եւ գրեթէ անսխալ շարադրութեամբ:

Այս երկտողին մէջ իմ ուշադրութիւնս գրաւեց ուրիշ բան մը:

Մեր հայագէտ բարեկամը մեզի կը տեղեկացնէ իր ամուսնութիւնը՝ հայ օրիորդի մը հետ (Միլան) եւ մեր հայեցողութեան կը ձգէ հրատարակութիւնը, - «եթէ (կը) կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ»:

Ու միտքս կ'իյնայ շատ մը հայկական նշանտուքներու եւ հարսնիքներու հրատարակութեան պարագան:

Ի՜նչ յաւելեալ եւ ճոխացեալ նկարագրութիւններ, որոնք զարգացան Պոլսոյ մէջ եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ.

- «Փեսան իր ուշիմութեամբ եւ ձեռներէցութեամբ նախանձելի դիրք մը գրաւած է առեւտրական հրապարակին վրայ, հարսը իր գեղեցկութեամբ եւ ազնիւ ձիրքերով պատիւ կը բերէ հայ իգական սեռին» եւայլն:

Տակաւին կան հարսնիքին մասնակցողներու ցանկը, տրուած նուէրները, հրամցուած ըմպելիները, կառքերուն ու ծաղկեփունջերուն թիւը, երբեմն ալ՝ խօսուած քարոզներն ու ճառերը:

Ընդհանրապէս, ամէնէն համեստն ալ կը սպասէ որ լուրին կցուին, նաեւ, հրատարակող թերթին շնորհաւորութիւնները:

Յաճախ դժուար կ'ըլլայ նոյնիսկ երիտասարդներ համոզել թէ՝ նշանտուքը կամ հարսնիքը անհատական դէպքեր են, կ'արձանագրուին իբրեւ պարզ տեղեկութիւն, եւ պէտք է մնան այդ սահմանին մէջ, բացի արտակարգ պարագաներէ:

Թող մեր բարեկամը շատ չտեսնէ այս թերութիւնները: Մանաւանդ որ, անոնք ընդօրինակուած են Փարիզի սալոնական բարքերէն:

Ինչպէս քերականութիւնները, ժողովուրդներն ալ ունին իրենց զարտուղութիւնները, ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ:

ՎԱՀԷ

-TRAVAUX-

×

FEYDIT, Frédéric

Docteur ès - Lettres et Sciences humaines
Professeur honoraire à l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales. (Université de Paris III).
Membre de l'Académie arménienne de Saint-Lazare.
Commandeur de l'Ordre des Palmes académiques.

Langue arménienne :

«Grammaire de la langue arménienne» dialecte occidental. Venise, 1935, in-8°, X-205 pp.

«Manuel de langue arménienne», (arménien occidental moderne), Paris, 1948, gr. in-8°, VIII-342 pp.

Deuxième édition, revue et augmentée, Paris, 1969, XVI-394 pp.

«Cahiers de grammaire arménienne» (extraits de la revue «PAZMAVEB» :

N° I «L'état de la langue arménienne au Ve siècle», Venise, 1967, gr. in-8°, 15 pp.

N° II «Le système du verbe arménien classique», Venise, 1970, 55 pp.

N° III «La déclinaison en arménien classique», Venise, 1976, 50 pp.

N° IV «Combiamenti di struttura del verbo armeno. Tempi, modi e aspetti in armeno», Venise, 1956, gr. in-8°, 16 pp.

N° V «Les articles en arménien moderne occidental» (paru dans la revue PAZMAVEB, 1952, pp. 171-179, - tirage à part prochain).

N° VI «Détermination et cas en arménien» (parution prochaine).

N° VII «Remplacement du signe zéro dans le parfait arménien» (parution prochaine).

N° VIII «Relatives savantes et relatives populaires en arménien classique» (parution prochaine).

(Tous les numéros annoncés en parution prochaine sont entièrement rédigés pour paraître au cours des prochains mois).

«L'utilité et les problèmes de la dialectologie arménienne» (Communication faite au premier congrès international de dialectologie, à Louvain, en 1960, et parue dans les Actes du Congrès, Louvain, 1964, pp. 146-153).

«Considérations sur l'alphabet de st. Mesrop» (Questions historiques et questions linguistiques) Revue Handès Amsorya, 1962 et 1963. Edité à part dans la collection «Studien zur Armenischen Geschichte», Vienne, 1964, in-8°, XII-160 pp.

Deuxième édition, refondue et augmentée, publiée sous le titre plus explicite de : «Considérations sur l'alphabet de saint Mesrop et recherches sur la phonétique de l'arménien». Vienne, 1982, VI-216 pp.

«Considérations sur l'alphabet arménien : liquides et sonantes». Revue Handès Amsorya, numéro spécial pour la commémoration du tricentenaire de la naissance de Mekhithar, 1976, pp. 355-368.

«Una data per gli imprestiti iranici in armeno», Revue Paideia, Genova, 1962, Vol. XVII, p. ((brève notule).

«Observations sur le consonantisme arménien» publié en traduction russe dans le bulletin «Questions de linguistique» de l'Academie des Sciences d'U.R.S.S., Moscou, 1961, pp. 47-50.

«Les facultés d'expression de la langue arménienne», communication faite au Congrès international des Orientalistes, à Cambridge, en 1954, publiée en résumé dans les Actes du Congrès, refaite en arménien à Paris et publiée dans Haratch, Paris, 24 et 25 Nov. 1954.

«Problème de phonétique arméno-phrygienne», revue Handès Amsorya, Vienne (Autriche), 1968, t. LXXXII, col. 353-356.

Article sur la langue arménienne au mot «arménien» dans le Grand Larousse Encyclopédique.

«Յօրանջ, կիսաձայն եւ ձայնորդ» («Hiatus, semi- consonne et sonante») in revue Պատմա-բանասիրական Հանդէս de

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար. Գ. էջէն)

l'Académie des Sciences de la R. S. S. d'Arménie, 1979, N° 3, pp. 57-61.

«Sopra certe tendenze della fonetica armena e la loro incidenza sulla morfologia della lingua classica e l'etimologia». Actes du Convegno sulla cultura armena fra Oriente e Occidente, Venise.

Chapitre sur la langue arménienne dans l'ouvrage collectif «Histoire des Arméniens, Toulouse, Privat, 1982, pp. 38-47.

«Յարաբերական նախադասութիւնը հայերէն գրաբար լեզուին մէջ». A paraître dans les Actes du Congrès de linguistique arménienne d'Erévan, Sept. 1982.

«La particule - նէ ne et les adverbes դէ de, նոր nor et դոր dor en arménien populaire. A paraître dans PAZMAVEB 1983.

Philologie (établissement de texte et critique textuelle) :

«L'éloge de Djouancher», PAZMAVEB, Venise, 1954, pp. 297-298.

«Un passage énigmatique de Fauste de Byzance (Communication au Congrès International des Orientalistes, Munich, 1957) Pazmaveb, 1957, N° 11, 12, pp. 282-284.

«L'Histoire de Fauste de Byzance comprenait-elle deux livres aujourd'hui disparus?», Pazmaveb, 1958, pp. 140-143.

«Serait-ce la solution de l'énigme du VIe livre de Fauste de Byzance?», Pazmaveb, 1966, pp. 95-97.

«A propos de l'inscription (grecque) de Garni» dans le volume «Armeniaca» publié à l'occasion du 250e anniversaire de la fondation de la congrégation mekhithariste, Venise, 1969, pp. 184-189. (Essai de reconstitution d'une inscription grecque mutilée).

Անդրադարձութիւններ Մխիթար Աբբահօր բառարանին շուրջ : («Considérations sur le dictionnaire de l'abbé Mekhithar»). (Analyse de la méthode lexicographique de Mekhithar). Pazmaveb, 1949, N° 7-12, pp. 308-312.

«Միջազգային քաղաքականութեան ազդեցութիւնը Մեսրոպի այբուբենին կազմաւորման վրայ» :Actes de la «Conference on classical armenian culture» de Philadelphie, 1979.

Version française de : «Research on the composition and construction of the armenian Folk-Epic».Actes du symposium «David of Sassoun».

Littérature :

«Հեթում Պատմիչ, հեղինակ *«Ծաղիկ Պատմութեանց Արեւելեան Աշխարհի»* գրքին», Փարիզ, Անահիտ մատենաշար, «L'historien Hetoum, auteur de «*La Fleur des Histoires de la Terre d'Orient*»», Collection «Anahit», Paris, 1939, gr. in-8°, 26 pp. (en arménien).

«Cahiers de litérature arménienne» (extraits de Pazmaveb) :

N° I «La haute signification de l'invention de l'alphabet arménien par st. Mesrop», Venise, 1963, in-4°, 8 pp.

N° III «L'épopée populaire arménienne», Venise, 1957, in-4°, 39 pp.

N° IV «La comédie et la satire en Arménie : Baronian et Odian». Venise,1960, in-4°, 24 pp.

«Littérature arménienne» in Encyclopédie «Clartés», Paris, 1958, in-4°, 12 p., 2 col.

«Coup d'Œil rétrospectif sur la littérature arménienne» in revue «Europe» 1961, pp. 170-175.

Article «Littérature arménienne» dans le Grand Larousse Encyclopédique, s. v. «Arménie».

Croyances populaires et magie :

Prêt pour l'édition (vraisemblablement courant 1983), (en 550 pages dactylographiées) : «Les amulettes de l'Arménie chrétienne». Avertissement, Catalogue des mss. d'amulettes de Saint-Lazare, établissement de textes avec apparat critique, traduction avec commentaires sur la signification magique des textes.

«Les croyances populaires arméniennes». Ouvrage paraissant en fascicules. Fasc. I : Les esprits (en général);fasc. II: Les dragons; fasc. III : La démono-mythologie selon les écrivains classiques ; fasc. IV : Les croyances populaires de l'époque moderne;fasc. V: Al et Thepgha (déjà paru).

Traductions :

«Une mission à Dzabelvar» de Yervant ODIAN, Ed. «Mekhithar», Venise, 1961, in-8°, 64 pp.

«David de Sassoun», épopée populaire arménienne, Collection «Caucase» de la «Collection des œuvres représentatives» de l'U.N.E.S.C.O., Gallimard, 1964, in-8°, 400 pp.

Larges extraits de la 26e homélie de Jean Mandakouni dans les Mélanges offerts au professeur Dauvillier, Toulouse, 1979, pp. 293-306.

Discours-portraits littéraires et artistiques:

— sur le poète Varoujan (Brochure du Comité pour l'érection d'une plaque, commémorative à Varoujan à l'Université de Gand).

— sur le journaliste Chavarch Missakian (Journal «Haratch» 14 et 15 Mars 1957). (en arménien).

— sur Archag Tchobanian (Brochure du Jubilé).

— sur la romancière Zarouhi Bahry (revue Zwartnotz, 15 Jan. 1958).

— sur le peintre Sarkis Khatchadourian (revue Zwartnotz, 1er Août 1958).

— sur le compositeur Aram Khatchadourian (Haratch, 3 Avril 1960).

— «René Grousset et les études arméniennes, in revue «France-Asie», Sept.-Oct. 1953, N° 88-89, pp. 837-839.

— Article sur cinquante ans d'activité du journal Haratch, avec en titre une phrase de l'article : «"Յառաջ" մնաց իր բարձրութեան վրայ», Volume «Haratch» du cinquantenaire, Paris,1976, pp.388-390.

Articles :

«Les caractères dominants de la tradition arménienne», Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves de Bruxelles, T. XVII, 1963-1965, pp. 15-21.

«Le cinquantenaire des massacres d'Arménie», Le Monde, 23 Avril 1965.

«Une congrégation savante : la congrégation mekhithariste», in Vie Intellectuelle, Décembre 1949, pp. 553-558.

Grammaire française :

«Remarque sur l'emploi des articles partitif et indéfini», Le Français Moderne, Janvier 1952, pp. 29-30.

«Concordance des temps (du subjonctif)», Le Français Moderne, t. XXI, 1953, N° 4, pp. 275-280.

«CALIBRE, revue de l'Ecole Nationale des Langues Orientales vivantes, 1966, pp. 121-126.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պրնուէլլարնակ Տիկին Հերմինէ Նիկողոսեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ցեւլեքս Նարկիզեան* 500 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, փոխան ծաղկեպսակի :*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բաննի Հայ Տիկնանց Միութիւնը կ'ողբայ իր անդամուհիներէն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

եւ իր միօրեայ դպրոցի աշակերտուհի՝

ԱՑՏԱ-Ի

եղերական մահերը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալներուն ընտանիքին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայ Կազմակերպութեանց Միացեալ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիզպոնի Թրքական դեսպանատան հինգ անձնազոհ հայ երիտասարդներուն. -

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ

ԱՐԱ ԳԻՐՃԼԵԱՆԻ

ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

հոգիներուն համար, այս Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Cocktail d'Inauguration de la Salle Sarkis Minassian le 5 Novembre, à partir de 18 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ
du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphithéâtre se fermeront à 15 h. précises.

Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Librairie SAMUELIAN** : 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN** : 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet** : 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE** : Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR** : rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club** : 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE** : 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT** : 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI** : 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

ՓԱՐԻԶԻ

Համազգայինի

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

—×—

Այս Ձորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, *ժամը* 20·30-*ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը*, 17 ռիւ Պլէօ, *մեթրօ Բառէ* :

Կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՆԻՒԹ .- Բանաստեղծութիւնը :

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

Ա Ց Ց

P E R E L A C H A I S E

Նոյեմբեր 11-*ին, Ուրբաթ օր, ժամը* 15·30-*ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ - Լաշէզի Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յուշարձանին :*

Հաւաքուիլ Կամպէթթա մուտքին :

Նախկին ռազմիկներն ու հայ գաղութը կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը :

RÉUNION D'INFORMATION

Le comité d'information et de défense des prisonniers politiques arméniens dans le monde (CIDPPAM) organise une réunion d'information

le Mardi 8 Novembre, à 20 h. 30

Maison de la Culture arménienne, 6, rue de Madrid — Alforville

Les sujets abordés seront :

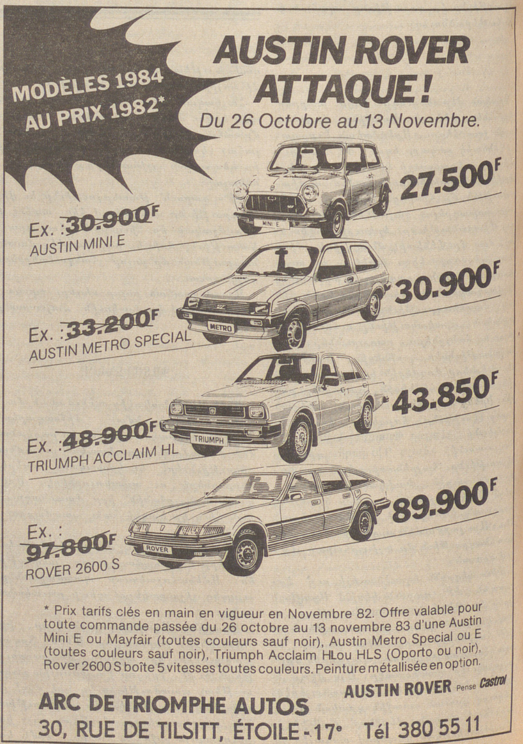
— le CIDPPAM : ses objectifs et ses travaux

— le cas Hüsnü Göl

Pour tout contact, écrire ou :

CIDPPAM B. P. 157

75463 Paris Cedex 10

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6

DIMANCHE
6 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 77

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.562 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.562

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ 1983

Նախ այս վէպին ամփոփումը, այնքան որ հնարաւոր է:

Հիւանդանոցի սենեակ մը, ուրկէ մեզի կը խօսի կէս-անդամալոյծ վաթսունամեայ այր մը: Կը պատմէ այդ շատ իրական աշխարհը, որ իրն է: Հիւանդապահուհիներու մուտքն ու ելքը, բժիշկներու անտարբերութիւնը, եկող գացող հիւանդները, այցելուները եւ անոնց մէջ իր աղջիկը՝ Սաթենիկ: Ամբողջ ծէսը ուրեմն անշարժացած մարդու մը, որուն ամէնօրեայ հորիզոնը առաստաղն է, ուր կը գծէ իր մտածումները ուրկէ կ'անցնին հեռաւոր աշխարհին շուքերը: Տեսակ մը լուսանցք: 8-9 ամիսներէ ի վեր հոն է այս մարդը, այն օրէն երբ պանանի կեղեւի մը վրայէն կը սայթաքի, կ'իյնայ: Դատապարտուած է անշարժութեան ցկեանս: Որոշած է սակայն հիւանդանոցը մնալ, բեռ չըլլալու համար աղջկան ընտանիքին, փեսային: Այս վերջինին գործը ըստ երեւոյթին լաւ չընթանար եւ մտադրած է ընտանեօք մեկնիլ Գանատա, ի հարկէ հիւանդը ձգելով այս քաղաքը, որ կրնայ Պոլիսը ըլլալ: Ճշմարտութիւնը թոռնիկն է որ բերնէն կը փախցնէ վէպի վերջին էջերուն: Հիւանդին համար սարսափ երկրորդ պանանի կեղեւն է, անկում մը վերջնական, որ կը կրկնէ առաջինը:

Այս թերի ամփոփումը հազիւ գաղափար մը կրնայ տալ վէպի մթնոլորտէն, որովհետեւ ամէն ինչ տեղի կ'ունենայ հիւանդի հոգեկան աշխարհին մէջ, այլ խօսքով՝ մենախօսութեան երկայնքին որ գրութիւնն է:

Վէպին հորիզոնը այլ է անշուշտ: Եթէ առաջին սայթաքումը պատրուակն է, որուն շնորհիւ մենախօսութիւնը կը սկսի, երկրորդ «սայթաքումը» կը բացայայտէ թելադրուածը: Շրջանակ մըն է եղածը, որուն սկիզբը արդէն վերջն է: Արագ ըսուած վէպին հորիզոնը կը վերաբերի վերջի մը, ըսենք մահուան որ գաղթն է: Գրուած է. «Վերջացաւ» ըսած էի Վերժինին, երբ հայրս մեռած էր: Վերժին չէր հասկցած, թէ ի՞նչ բանի ակնարկած էի: Ես ակնարկած էի այն միւս շունչին, ինչպէս տարբեր այն միւս օդին, որ կը լեցնէր հօրս թոքերը: Հօրս մահով վերջացած էր գաւառէն եկող գիծը, գաւառին մէջ վառուած լապտեր մը: Հիմա ահաւասիկ հոս, հօրս աշխարհէն այնքան տարբեր այս մեծ քաղաքին մէջ զիս պիտի լքէին հարազատներս ու պիտի երթային օտար ափեր: Հոն է որ օր մը պիտի լսէին իրենց ծերունի ու կաթուածահար հայրիկին մահը: (...) Ու Սաթենիկ պիտի պատասխանէր «Վերջացաւ, Ռուբիկ, վերջացաւ»: Ռուբիկ պիտի կարծէր որ վերջացողը մեծ հայրիկին թանկագին կեանքն է: Մինչդեռ ուրիշ բան ըսել պիտի ուզէր Սաթենիկ մելամաղձոտ իր նայուածքով: Միջին Արեւելքն էր որ այդ օրը պիտի վերջանար մեր ընտանիքին մէջ: Դարեր առաջ հոն վառուած լապտեր մըն էր որ պիտի մարէր հիւանդանոցի մը սենեակին մէջ...» (էջ 220):

Վերջացող մեծ հայրը, ինչպէս Սաթենիկին նայուածքը, ինչպէս վէպին սկիզբն ու աւարտին կրկնուող անկումը կը յղուին նոյն վերջին. ամէն պարագայի ուրիշ բան ըսել կ'ուզեն, այսինքն՝ կ'այլաբանեն Միջին Արեւելքին վերջը ընտանիքին մէջ, որը իր կարգին այլաբանութիւն մըն է:

Ծերունին սակայն չէ մեռած: Կը մնայ դատապարտուած ապրելու, ապրելու անշարժութեան մէջ, ապրելու՝ մտածումով: Վերջին պարբերութեան մէջ կը զանցէ անգամ անձնասպանութեան կարելիութիւնը, մինչ սենեակին մէջ դարձող ճանճը կը նախադծէ մեկնող օդանաւ մը: Կը մնայ վերապրիլ սորվիլ. «Ու եթէ ուղեղս կրցաւ տոկալ, վերապրիլ, սիրտս ալ անկասկած պիտի կարենայ նոյնը ընել: Միայն թէ քիչ մը ժամանակ, քիչ մը համբերութիւն: Ես գիտեմ, ես կը տեսնեմ գալիքը: Պարտութիւնը գոյութիւն չունի, որքան ատեն որ չընդունիս զայն: Ու երջանկութիւնը միշտ երջանկութիւն է, որքան ալ նահանջէ, որքան ալ հարուած ըստանայ: Կը բաւէ որ կարենաս զայն ապրեցնել, սնունդ տաս անոր, չթողուս որ կուլ տրուի դժբախտութեան կողմէ...» (էջ 224):

Այսպէս վիրաւոր, կիսով անշարժ ու անդամալուծուած, կիսուած մարմնով կ'ապրի, կը տոկայ մեծ հայրը իր նոյն առաստաղին դիմաց, վերածուած գրեթէ ինքն ալ տեսակ մը մտածումի, պարտութիւնը եւ ասոր բերած աղէտը չընդունելու մոլուցքով:

Գրեց՝
Գ. ՊՈԼՏԵԱՆ

Վէպը, ըսուեցաւ արդէն, մենախօսութիւն մըն է, հոգեբանական ընդլայնումներով: Ժամանակը կ'ընթանայ առաւօտէն գիշեր, քանի մը օրերու երկայնքին, բայց Հատտէճեան կը խուսափի զայն նշելէ: Հիւանդանոցի առօրեան կ'ընծայէ բաւականաչափ նիւթ ու իրական տուեալ, չընչին միջադէպեր, որոնք պատումը ամբորէն կը լծորդեն առարկայական աշխարհին: Բայց միւս կողմէ մենախօսութիւնը իր մէջ կ'առնէ խօսակցութեան կտորներ, փշուրներ, որոնք կը մեկնաբանէ, անոնցմէ կը հանէ ենթադրեալ ուրիշ իմաստներ, ինչպէս ատիկա տեղի կ'ունենայ Որբունիի վէպերու երկայնքին:

Սակայն ինչ որ կ'ապրեցնէ այս մենախօսութիւնը, ան ալ անդադար գործածութիւնն է անցեալի յղումներուն, երազներուն կամ երեւակայութեան: Հօր մահը, ըստ իս, երկու էջի վրայ, գրութեան ամէնէն թելադրական մասերէն մէկն է, ինչպէս են անցեալին բոլոր ոգեկոչումները հոս: Յետադարձ ակնարկի թեքնիքին հետ Հատտէճեան կը գործածէ ըսենք ապադարձ ակնարկներ ալ, երբ հիւանդը երեւակայութեամբ կը հետեւի մեկնող աղջկան, դիտելու, վերակազմելու համար ընտանեկան պահ մը: Հաւանական դէպքերու ուրուագծումները այսպէս կը խախտեն պատումին միաթաւալ ընթացքը, անոր տալով որոշ խտութիւն ու լիցք:

Բարեբախտաբար, պիտի ըսեմ, որովհետեւ հիւանդանոցի առօրեային կաշկանդումը եւ յիշողութեան աշխատանքին մասամբ կամովին զսպումը, խցումը, որոշ էջերու ընթերցումը կը դարձնէ անշահեկան: Հիւանդի անցեալին - ընտանեկան, սեռային- բոլոր վկայակոչումները, վէպին մէջ սփռուած, կը թուին այնքան իմաստալից, որքան ոչ բաւականաչափ ընդլայնուած: Որքան պիտի ուզէինք, որ մըտածումով ապրող մեծ հայրը փորձէր վերականգնել մանկութեան թէ պատանութեան կեանքի հաստ շերտեր, որոնցմէ նիհար նմոյշներ ներկայացուած են արդէն: Վէպը անկասկած պիտի շահէր ատոնցմէ:

Ներկայէն անցեալ եւ անցեալէն ներկայ թէ ապագայ անցումները, երբեմն ճարպիկ, արագ, երբեմն աննշմարելի, աղուոր նորութիւններ են: Ակնյայտ է Հատտէճեանի ձգտումը այդ անցումները դարձնելու «բնական» ագուցումներ: Բայց միշտ չէ որ համոզիչ են: Գրութիւնը յաճախ շատ շեշտը կը դնէ բացատրութեան վրայ: Կարծես հեղինակը ըսէր. ահա հիմա երազ է, հիմա իրականութիւն է, հիմա անցեալէն կ'անցնիմ ներկային: Ներքին մենախօսութեան թաւալին մէջ նման ստորագծումներ, եթէ անթացուպեր են ընթերցողին, գրութիւնը կը զրկեն այն շփոթի մշուշէն, որ աննկատ զօդումներուն գոյութեան իրաւունքն է:

Վերջապէս Պրն. Հատտէճեանի վէպը ըստէպ-ստէպ շատ մօտիկը կը թուի լրագրութեան, այնպէս ինչպէս կը կարդանք զայն իր հռչակաւոր Յուշատետր-ին մէջ: Հիւանդին մտածումները երբեմն յստակօրէն չափուած ձեւուած գաղափարներ են, որոնք ոչ մէկ մարմին կ'անձնաւորեն: Հոգեբանական խորութեան չեն տանիր: Տեսակ մը լպրծուն ընդհանրութիւններ են, առանց զգայարանական քօղի, առանց տարբերակացումի, ինչ որ եթէ աշխուժութիւն կը թուի բերել, նոյն ատեն համարժէքն է մակերեսայնութեան: Կը հասկցուի ի՞նչու Հատտէճեանի այնքան շահեկան ու մտածել տուող հարցը, ի հարկէ իրմէ պայմանաւոր, կը բախի արագ, հաճելի, դիւրին ընթերցուող գրութիւն մը պարտադրող գեղագիտութեան:

Ինչպէս վերջին էջի նշումը կը թելադրէ, Առաստաղը առաջին գիրքն է, կ'ենթադրեմ՝ վիպաշարքի մը: Գալիք հատորը կամ հատորները կրնան յաւելեալ լոյս սփռել այս գրութեան վրայ, Սփիւռքի վէպին կը բերեն այժմէական ու մտածելի հարցադրութիւն մը կարելի բովանդակի մը մէջ:

■

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Բանաստեղծութեան նիւթը բացուած է անհունին եւ գիտենք թէ անհուն են (քերթողականներուն համեմատութեամբ) ճամբաները՝ որոնք թոյլ կուտան մարդուն մօտենալու, իր պատմութեան սահմանեալ մէկ շրջանին՝ հաստատ այս հոգեվիճակին: Հարցերը, զորս բանաստեղծը կու տայ ինքզինքին եւ որով՝ ամէնուն, կրնան ժամանակակիցներուն կողմէ մութ սեպուիլ. ատով իսկ, սակայն, չեն դադրիր իրենց ազդեցութիւնը գործելէ կազմեալ ընկերութեան մը ամէնէն նախանձախնդիր խաւերուն մէջ:

Բանաստեղծի մը ծնունդը միշտ ալ «անկարգութեան» արարք մըն է եւ կ'ենթադրէ կեանքին մօտենալու ապագայ նոր ձեւ մը, որովհետեւ - եւ լաւ է խնդրոյն նշել - բանաստեղծը երբեք չուրանար կեանքը՝ եթէ նոյնիսկ յուսահատութեան ընդմէջէն կ'ընդունի չորութիւնը, մարդոց սրտին տեսակ մը տարրողնումը, եւ զանոնք կը տեսնէ կիսով ոսկեզօծ եւ կիսով արիւնոտ, արիւն՝ որ կը հոսի մահուան հետ իրենց խօսակցութեան ընթացքին:

Կեանքը, անշուշտ, իր իւրաքանչիւր անողոք յայտնութեանը մէջ, - եթէ ուրախութիւն է՝ ուրախութիւն, եթէ ցաւ է՝ ցաւ, յանցապարտութիւն, փսխճոզ, թըշուառութիւն: Ոչ մէկ ընկերութիւն պիտի կարենայ մարդը ազատագրել իր ֆիզիքական եւ հոգեկան ցաւերէն:

Կեանքը, արուեստին մէջ նկատուած իբրեւ անհատի մը կամ հաւաքականութեան մը լաւագոյն յաջողութիւնը, ստեղծագործական իր անկարողութեան գիտակից պերճախօսութեան մը խոստումն է միայն: Կեանքը, ճշմարտութիւնը: Մարդիկ է որ այդ մէկը կ'ուզեն բանաստեղծէն. զայն արդեօ՞ք կ'ուզեն՝ որովհետեւ ոչինչ գիտեն կեանքին ու ճշմարտութեան մասին եւ կամ, որովհետեւ, կ'ուզեն իրենք իրենց դէմ առ դէմ գալ եւ գիտնալ թէ այն որ կ'ապրին՝ կեանք է, թէ այն որու կը հաւատան՝ ճշմարտութի՛ւն է:

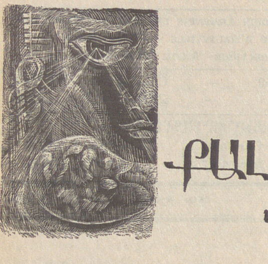
Կ'ըսուի թէ արդի մարդը հաւատք չունի եւ ատոր հետեւանք բանաստեղծը, իբրեւ մարդը իր ժամանակին, չի կրնար ըլլալ՝ բայց եթէ maudit (*) մը, ամէնէն արագ ջնջումի առաջնորդը բարոյականի մը՝ որ կը փորձէ դիմադրել զգայարանքներու ամէնէն մերկ ազատութեան: Պարզամիտներու ծանօթ հակասութիւն (որովհետեւ ընկերութիւնը բանաստեղծներուն դէմ կը պաշտպանուի ինչպէս կրնայ. կը մտածենք միջնադարեան պալատներու քաղցր ապաստանարաններուն, դափնեկիրներու պսակադրումին, եւայլն, պարզամիտներ՝ որոնք կ'ուզեն մարդու ժամանակաւոր ճակատագրին աւելի պարզ մօտեցում մը, կ'ուզեն բանաստեղծութիւն մը՝ որ չըլլայ «այս», այլ՝ «այն»:

Գրեց՝
ՍԱԼՎԱԹՈՐԷ ՔՈՒԱԶԻՄՈՏՕ

Բայց բանաստեղծութիւնը, կ'ըսէինք, հոգեկան դրութիւն մըն է, հաւատքի կամ աւելին՝ վստահութեան արարք մը հանդէպ անոր՝ զոր մարդը կ'իրագործէ, եւ չի կրնար ենթարկուիլ արտաքին որեւէ գրգիռի:

Զայն ֆիզիքական արարք մը, անանուն, անանձնական կարելիութիւն մը կարենալ նկատելու աստիճան ինկած է բանաստեղծին «գաղափարը»: Բանաստեղծութիւնը մարդուն կատարած նուաճումն է, բայց կայ մարդ եւ մարդ՝ զայն կարենալ նուաճելու համար (ընդունելով հան-

(Շար.ը 4-րդ էջ)

ՔԱԼԷՒՏՈՍՔՈՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

22 Սեպտեմբեր 1983

117 -- ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐՑՔՈՓՖ

Ժամը կէս գիշերին կը մօտենայ:

Էլիզապէթ Շվարցքոփֆ՝ Հիւկօ Վոլֆ կ'երգէ: Ու օրուան բոլոր ժամերը յատկացուած էին իր բազմակողմանի արուեստին:

Քառասուն տարուան վաստակն է զոր իր իսկ ներկայութեան ամբողջ տասնեւեօթը ժամերով կը ներկայացնէր այսօր «Ֆրանս-Միւզիք» կայանը ի պատիւ անձանձիր երգի մշակին:

Եղակի մեծարանք՝ որուն ոչ ոք արժանի դասուած էր ցարդ Ֆրանսացի թէ օտար:

Չափազանցուած չեմ գտներ պատկերը:

Իրաւամբ հարցնէին ինծի թէ ո՞վ է դիցուհիս՝ լսած ու ճանչցած բոլոր երգչուհիներուս մէջ վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին՝ կը խոստովանիմ, նախ մեքենաբար «Շվարցքոփֆը» պիտի պատասխանէի:

Նոյն շարքուան մէջ երեւումը նաեւ իր յուշերուն եւ հին անգտանելի երգապնակներու նոր ալպոմին:

Խորապէս յուզուած Շվարցքոփֆ՝ վաթսունեւութ տարու կ'ըսէ. «կրնամ այլեւս նուիրուիլ բոլորովին երգի արուեստին ուսուցման, երիտասարդ սերունդին փոխանցելու համար փորձառութիւններս»:

Առանց ծեքծեքանքի, առանց պչնոտ հովերու պէտք զգալու, երբ թաւշային հեշտալուր քաղցրութեամբ մը կը մեկնաբանէր Շուպէրթի թէ Շումանի լիտերը, անբացատրելի ջերմութիւն մը կը պարուրէր հոգիները: Գաղտնիքը գիտէր ամենադժուարինը տալու թեթեւութեամբ: Ապրեցնել տալով երեւակայածը:

Ամէն գարուն կը սպասէինք իր նոր ելոյթին:

Ծանօթ լիտերն իսկ միշտ բան մը աւելի կատարելագործուած ձեւով կը յաջողէր տալ: Դիւրահաղորդ չունչով: Մարդկային հոգիին անհամար յուզմունքովը բարախուն պատկերներ կը գտնէինք, բիւրաւոր երանգներով, Շվարցքոփֆի պարզօրէն երգած մէկ լիտին մէջ: Հոգիին խորերը պրպտող երանգներ:

Կար հոն անանուն սիրահարին մեղեդին սրտատրոփ. կար մահուան վիշտը սիրտ փղձկող: Սէգ հարուածներ ալ կային հոն որոնք ուղղակիօրէն կու գային բախիլ մեր սիրտերուն: Վճիտ ու զգայուն արտայայտութեամբ կ'երգէր: Գուցէ նկատուի իր շրջանին ամենագեղեցիկ քնարերգակ սոփրանոն, ունենալով բոլոր բնական շնորհները: Հարկ է աւելցնել թէ Շըվարցքոփֆ գիտցած էր անհաւատալի բըծախնդրութեամբ ու նոյնքան անհաւատալի յամառութեամբ մը օգտագործել առաւելագոյնս զանոնք: Նկատելով թէ ծընունդով զօրաւոր բայց համեստ ծաւալով ձայն մըն էր իրը: Աշխատութեան կերպն ու գիտակցութիւնը հասած էր ապրելակերպի, քանի ունէր իր ամուսինը իբր խորհրդատու: Վալթէր Լէճ աննման արուեստի քննադատ մըն էր, որ ունեցաւ լայն բաժին երգչուհիին վերելքին մէջ: Նոյն այդ վերելքի ճամբուն վրայ Շվարցքոփֆի ընկերացան երեւելի արուեստագէտներ, ինչպէս Ֆուրթվէնկլէռ, Հէրպէրթ Վօն Գարաեան, Վալթէր Կիզէքինկ, Էտվին Ֆիշէր: Անգերազանցելի կը մնայ նաեւ Մոցարթի ու Ռիխարտ Շթրաուսի օփերաներուն մէջ նուաճած իր դերերով: Միշտ հարազատ երգահանին ոգիին, Էլիզապէթ Շվարցքոփֆ կրնար նաեւ ներմուծել մտքին մէջ, նոր խորութեան մը տարածոյթը իր ինքնուրոյն ոճով: Տպաւո-րութիւն՝ որ աւելի իսկ վերացական կը դարձնէր երաժշտութիւնը: Հետըհետէ հեռանալով նիւթաշխարհէն:

Առաջին անգամ լսած ըլլալ կը յիշեմ զինքը Վէրտիի Ռէքուիէմի Պատարագին մէջ Վիքթոր Տը Սապաթայի ճպոտին տակ: Երեսուն տարիներ առաջ: Վերյիշումն իսկ կ'ալեկոծէ հոգիս: Ի՞նչու: Կ'երեւի կանչ մըն էր իր երգը: Դէպի անտեսանելին:

Չէ կարելի երախտապարտ չըլլալ Շըվարցքոփֆի: Այդ ուրախարար ձայնին՝ որ չարունակ փորձեց երջանկութեան համնիլ ճշմարտութեամբ:

24 Սեպտեմբեր 1983

118 -- ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Արդի Արուեստի Համաշխարհային Տօնավաճառը տասը օրուան կեանքով կը տօնէ իր տասնամեակը: Կրան Փալէ լայն բացած է իր դուռները:

Հսկայ ձեռնարկ, որ իր բազմակողմանի ըլլալ ուզելու ճիգերով կը ներկայանայ այս տարի որոշ հետաքրքրական դիմագիծով:

Նշմարելի է սակայն հեւքը միայն տեսակ մը առուծախի. առանց խկական առեւտուրի: Ցուցադրութենէ աւելի բեմադրութիւն է կարծէք սարքուածը:

Որքա՞ն ով կը բերէ փաստը ինքնին նոր չուկայ մը ստեղծած ըլլալու իր յաւակնութեան:

Տօնավաճառ պիտակն ալ արուեստի կալուածէն ներս ենթադրել կու տայ աւելի արուեստի առարկաներու ցուցադրութիւնը՝ քան արուեստի գործերուն խըստապահանջ: Տեսակարար կը թուի ինծի տարբերութիւնը: Առարկան տալով օրուան ճաշակը միայն: Եւ իրօք եթէ կան հոն՝ ընդունուած մեծ արուեստագէտներուն քով, քանի մը լաւ երիտասարդ նկարիչներու գործերը, անոնք ալ իրենց բուն տեղը չեն գտած այս բեմադրութեան շըրջագծին մէջ: Ցուցադրուած գործերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, ինքնա-վարժ չուտափոյթ փորձերու սահմանը չեն անցնիր: Ո՛չ նորանոր շունչ, ո՛չ ալ գեղեցկութիւն կը բերեն: Կան այս տօնավաճառին մէջ նաեւ նկար ծախող խանութներ: Այդ ա՛լ տարբեր ճիւղ մըն է՝ որ նըմանութիւններ կը ներկայացնէ ցուցասրահին հետ՝ առանց սակայն անոր նոյնանալու:

Անպայման տեսնել անշուշտ այդ բոլորը:

Գէթ հասկնալու համար յետոյ, թէ նախընտրելի է նախ ընտրել -աւելի սիրտով քան մտքով- ու գնել առանց հոսանքէն տարուելու:

Դարուն սկիզբը, երկու ռուս արուեստասէրներ ամէն տարի Փարիզ ժամանելով գիտցեր են ընտրել ու գնել Մոնէի, Կոկէնի, Վան Կոկի, Սէզանի, Ռընուարի, Փիքասոյի ու Մաթիսի լաւագոյն գործերէն նմոյշներ: Առանց այլեւայլի գլուխ գործոցներ: Մեր հերոսները ուրեմն, Մորոզով եւ Զուչքին ոչ միայն ունեցած էին լաւին ճաշակը, այլեւ հաւաքածոյ մը հետըհետէ ճոխացնելու հմտութիւնը:

Կը խորհիս՝ ի՞նչու այս կարգի հաւաքածոներու այլեւս չենք հանդիպիր մեր օրերուն: Բացառութիւն՝ Վօն Թիսէն:

Գրեց՝

ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Պատճառը նիւթական չի կրնար ըլլալ: Կան աւելի իսկ հարուստ գիտակից մարդիկ:

Ապրելակերպի մը արդիւնքն է սակայն գեղեցիկ հաւաքածոն: Այն որ չինուած է գուրգուրանքով, ժամանակով: Մղիչ ուժն է եղած այդ գործերով շրջապատուելու իղձը:

Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ քանի մը շաբաթներ եւս: Անցո՛րդ, եթէ անցնիս մօտիկէն, գնա՛, տե՛ս Մաթիսի «Կարմիր Ձուկերը»: Լուկանոյի լիճին կապտորակ ջուրը կարմիր-կանաչ երանգներ պիտի առնէ եւ տակաւին պիտի շարունակես տեսնել հոն գունաւոր նոր հորիզոններ: Ըմբոստութեան, ուրախութեան, խնդութեան:

25 Սեպտեմբեր 1983

119 -- ԼՈՒԿԱՆՕ

Չէի ճանչնար քաղաքը:

Գործողութեան մը յաջորդող հանգիստի շրջանը գիս հոն հասցուց: Բարերախտ օրերու:

Ու եթէ քանի մը շաբաթներ առաջ առիթը ունեցած չըլլայի վերջին տարիներու լաւագոյն նկարահանդէսը տեսնելու, գուցէ երբէք ճաշակածս այդքան ալ անհամ պիտի չթուէր:

Իրաւամբ Լուկանոյի առասպելային ցուցահանդէսէն ետք Փարիզի Արդի Արուեստի Տօնավաճառը հեռու էր որեւէ գոհացում պատճառելէ: Սապէս մէկտեղ-

1 Հոկտեմբեր 1983

120 -- ՌՈՍԹՐՈՓՈՎԻՉ

Նոր սերունդը իր նուագելու կերպը ընդդրկեց: Երեւելի երգահաններ նոր գործեր տուին ներշնչուելով իր նուագէն: Գործիքին երգացանկը զարգացաւ: Հետաքրքրութիւն արթնցուց անոր շուրջ: Հանդիսացաւ նաեւ անտառակ որդի:

Այդ բոլորը միանալով իր վեհանձն խառնուածքին, հասցուցին թաւջութակը վերջին տասը տարիներու ընթացքին ջութակին ժողովրդականութեան: Այսօր կարելի է թաւջութակի նուագահանդէսով մը սրահ լեցնել. տասը տարիներ առաջ գրեթէ անկարելի էր: Մսթիսլավ Ռոսթրոփովիչ լայն բաժին ունի այդ տարածման մէջ:

Օյսթրախ կ'ըսէր. «Բոլորս ալ քիչ թէ շատ տաղանդաւոր ծնած ենք, բայց Սլավան փետուր մը աւելի ունի: Կրնայ նոր գործի մը թռիչք տալ, ժամուան մը ինքնակեդրոնացումով»:

Իրականութիւն՝ որուն Առնօ Բաբաջանեան եւս կ'ակնարկէր յաճախ սրամըտաբար պատմելով դրուագ մը իր իսկ գործերէն մէկուն առընչութեամբ՝ ուր Սլավա առաւօտուն հասած էր գործին անգիտակ ու նոյն գիշերն իսկ մեկնաբանած զայն:

Գէթ քանի մը օր պիտի հանգստանա՞ք կը հարցնեմ համերգէն ետք, ողջագուրւելէ յետոյ: Ո՛չ, արձակուրդ պիտի չառնէ: Միասին կը մտնենք պանդոկ բայց չենք կրնար երկարել խօսակցութիւնը. առաւօտ կանուխ կը մեկնի, նոյն գիշերը դարձեալ պիտի նուագէ, յաջորդող 2 միւս գիշերները... նոյնպէս... եւ ժապաւէնը շարունակելի է: Մեծերը ինչո՞ւ պէտքը կը զգան այսքան յաճախ նուագելու: Հարցում որուն չեմ կրցած միակ պատասխան մը գտնել: Ու այդ պայմաններուն տակ հրաշք էր ուրեմն որ Հայտընի ու Պոքէրինիի քոնչէրթոները տրուէին այդ հրաշէկ ճպոտով: Շունչով մը որ պարզապէս կը մագնիսացնէ բոլորտիքը: Կ'անչարժանաս՝ խորհրդածելու համար երաժշտութեամբ: Ձեռ իսկ զարմանար. դիւրահասկնալի է ամէն ինչ: Նախադասութիւնները զմայլելի հնչականութեամբ, լաւագոյնս հակակըշռուած, անհաւատալի ծաւալով մը կու գան պարզօրէն պատմել բոլոր այն բանե-

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐՑՔՈՓՖ

րը, զորս չենք կարող արտայայտել բառերով:

Նուագը ա՛յս է կը խորհիս:

Ու կ'ափսոսաս երբ ան կ'աւարտի: Տիտան մը:

2 Հոկտեմբեր 1983

121.- ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ

Սիրելի Զահրատ՝ ուրեմն ա՛յդպէս:

Ցապաղումով եւ անոյշ յուզումով կարդացի Թերթիս մէջ: Քառասուն տարիներ են անցեր ուրեմն այն երանելի օրերէն՝ ուր նարտ կը խաղայինք փառահեղ չագանակենիի մը լուսկեայ շուքին: Գրնալը՝ յետմիջօրէի արեւոտ ժամերուն կը կազմակերպուէր... բարձրօրակ խաղը խիստ լրջութեամբ: Վկայականի փոխարէն: Ընդհանրապէս դուն յաղթական դուրս կու գայիր: Ու բաժանումի պահուն կը ձայնէինք իրարու՝ վաղը... նոյն ժամուն: Եւ այդ օրերուն սկսած էիր երգել ժպտուն՝

«Բարձրերուն մի՛ նայիր տղաս...»

կ'ուզէիր նաեւ՝

«Փոքր բաներով
երջանկութեան մեծ տաղեր իմանալ
մութ ճամբաներով
լապտեր մը տեսնել ու երջանկանալ»:

Հաւատա՛, յաճախ արտասանած եմ այդ տաղերդ եւ... հետեւեալները ներքնապէս: Ուրախ թէ տխուր ժամերուս:

Ի՞նչ մաղթել հիմա:

Տարինե՛ր... տողե՛ր - չեմ հաւատար որ արուեստագէտին հոգին կրնայ ծերանալ - բառերո՛վ, բառերո՛վ... միշտ քու այդ նեղ արահետէն մագլցելով:

Տալու համար տառապանքը քմծիծաղով: Կաթիլ մը գերիրապաշտ երազով: Լոյսով: Պեղելով հարուստ ներաշխարհդ: Քալելով յոյսը սրտիդ: Վերանորոգիչ ափշով: Այդպէսով միայն տխուրը տանելի մնաց Կիկոյի մօտ: Միտքն ալ գործեց յամառ կամքովն իր ներքին ազատութեան՝ հաւասարակշռեց յոռետեսութիւնը: Եւ դժգոհութեան զգացումն ալ գիտցաւ փոխարինել մաքուր թթուածինով որպէսզի չըմբոստանայ անիրաւութեան դէմ:

Կիկօ միշտ երանգաւորել ջանաց իր ծիծաղը: Քեզի նման:

Գունաւոր սահմաններէդ կապոյտն է որ հիմա կը վայլեցնեմ քեզի: Ու չարունակես՝ միշտ աւելի արագ: Առանց սրտիդ զարկը հաշուելու:

Վստահ՝ ոչ մէկ ցաւ, ոչ մէկ յուսախաբութիւն, ոչ մէկ երկիւղ, ինչ որ ալ նկատես հաշուեյարդարը: Անցնող տարիներէն միայն սէր մնաց քեզի: Այդ է տեսիլքդ նոր տարիներուն, վերջին քերթուածներուդ մէջ: Տաղեր գրես՝ որպէսզի շարունակենք... Մութ ճամբաներով լապտեր մը տեսնել ու երջանկանալ:

3 Հոկտեմբեր 1983

122.- ՓԻՆՔԱՍ ՑՈՒՔԷՐՄԱՆ

Երիտասարդ է: Անկասկած իր սերունդին երկու կամ երեք լաւագոյն ջութակահարներէն մին: Ամբողջութեամբ Պրահմսի յատկացուած յայտագրով մը կը ներկայանայ հոս այս գիշեր, պատմական մատուռի մը խորանին առջեւ:

Օդը անձրեւոտ, փայտէ նստարանները դրեթէ խոնաւ են, բայց մթնոլորտին մէջ ուխտագնացութեան մը լուծը կայ: Հեռուէն կու գանք: Ութ չափ եօք, կ'ըսեմ. ճամբորդութիւնը կ'արժէր. Պրահմսի եռեք սոնաթները դիւրին պիտի չմոռցուին:

Ցուքէրման, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին կը յաջողի, Պրահմսի վերջին գործերուն պահանջած խորութեամբը տալ զանոնք: Գիտէ մշուշային խորհուրդներու չվերածել խռովարար ալիքները Պրահմսի անարատ հանճարին: Պարզութիւն եւ խորութիւն զոյդ կ'ընթանան: Ծպոտը կը հոսի առաւելին վճիտութեամբ: Առանց նուազագոյն արտաքին ճիգի:

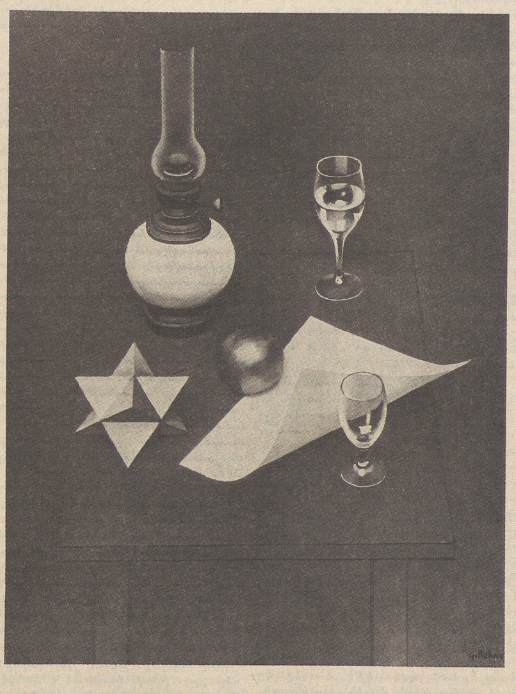
Իրեն արժանի դաշնակահար մըն է նաեւ Մարք Նիքրուկ, քանի սոյն գործերուն մէջ դաշնակը ընկերացողի դերէն աւելին ունի: Ուղղակի մաս կը կազմէ երաժշտական խորհուրդին:

Կը խորհիմ՝ եթէ երաժշտութիւնը այսպէս մեկնաբանուի, ամէն ոք կրնայ երաժշտասէր դառնալ: Արդեօ՞ք:

5 Հոկտեմբեր 1983

123.- ՍԱՐԹՐԻ ՍԻՐԱՏՈՄՍԵՐԸ

Իրաւ է որ իմ սերունդի տղաքը հրապուրուած են Ժան-Փոլ Սարթրով: Ձիս միայն շահագրգռած էր առաջին ընդգըրկումէն ետք՝ ընդհանրապէս գրողը, երբեմն ալ թատրոնի մարդը: Ընդունակ չէի իր տեսութեան: Բնութեամբ յոռետես, չէի շլացած իր գոյութենապաշտութեան փիլիսոփայութիւնով, իբրեւ կենսարար մտքի աւիշ: Կեանքի ըմբռնումիս հակառակ կու գար իր մտածելակերպը, մինչեւ իսկ վտանգաւոր, իր գործելակերպով: Փիլիսոփայական վարկածի մը կարեւորութիւնն ու արժէքը ինծի համար մնալով, վերացական տեսլականէ մը աւելի, առօրեայիս կշռոյթ տուող շարժման ուժանակ: Տարիներէ ի վեր հեռացած էի Սարթրի ընթերցումէն: Երէկ գիշեր, բոլորովին արթուն՝ քնանալու յոյսով ձեռքս առի երկու հատորներու մէջ ամփոփուած իր

ՌՈՀՆԷՐ. «ԼԱՄԲԱՐԸ» (100 × 81 սմ.)

սիրատոմսերը, 1926-1963ի միջեւ Սիմոն Տը Պովուարի ուղղուած՝ մեծամասնութեամբ: Եւ նոր Սարթր մը վերագտայ: Սիրելու պատրաստ, անվախ տաք շունչ մը: Անկեղծ ու անդիմադրելի: Սարթր մը որ կ'ըսէ. «Պզտիկս, ինչո՞ւ տրամաբանութեան կը դիմես»: Եւ ի՛նչ փաղաքշանք իր սիրասուն Գաստորին հասցէին: Կարդալ նաեւ իր «Պատերազմի Ցուշերը», զորս գնեցի այս առաւօտ:

6 Հոկտեմբեր 1983

124.- ՌՈՀՆԷՐ

Ֆլամարիոն հրատարակչատունը նոր գրքոյկ մը յատկացուցած է Ժորժ Ռոհնէրի, որ օրերս լոյս կը տեսնէ իր «Արդի նըկարչութեան վարպետները» շարքէն:

Մանրածաւալ՝ բայց խիստ խնամեալ նկարներով:

Բնագիրը վստահուած է յայտնի քննադատ Ժան-Լիւք Շալիւմոյի:

Անոր ընթերցումը ոգեւորեց զիս, որովհետեւ կը խորհիմ թէ սոյն գրութիւնը սահուն ոճով կու տայ Ռոհնէրի թաքուն մնացած կողմերը: Եւ ընդհանուր առմամբ, արուեստի գործ մը վերլուծելու զարմանազան ուղիներուն առընչութեամբ, Ժան-Լիւք Շալիւմօ ունի շատ հետաքրքիր տեսակէտ:

Եօթանասունի սէմին, Ռոհնէր կը գրաւէ յատուկ տեղ մը նկարչական աշխարհէն ներս: Երեւելի է որոշ շրջանակի մը համար, առանց ծանօթ ըլլալու ժողովուրդին: Նաեւ յարգուած կը մնայ զինքը այնքան ալ չհանդուրժող արուեստագէտներէ արուեստի կալուածին վրայ: Դպրոցի մարդ չէ: Ու չէ փոխած ուղին: Թելադրիչ է իր հաղորդական ոճը: Հին առարկաներուն նոր պատմուճան կը զգեցնէ: Ուրոյն ճամբայ մը ուր իրը մնալով հանդերձ կերպընկալ գիծերու մէջ, միջոցին շուրջ անոր ստեղծած բանաստեղծական մթնոլորտը կու տայ որոշապէս Ռոհնէրի գործերուն իմաստալից երկդիմութիւն: Երբեմն խռովարար, միանգամայն հըրապուրիչ ձեւափոխումներ որոնել տալով մտքին: Հոդ՝ գերիրապաշտ տարազներու կարելի է հանդիպիլ Ռոհնէրի մօտ:

Հին վարպետներէն Էնկր ու Տավիտ, նորերէն Փիէթ Մոնտրիան իր սիրելիները կը մնան: Իր գործերը թէ աչքին, թէ մտքին գոհացում կու տան: Առաւելապէս հզօր կը մնան կառոյցն ու հնչականութիւնը վերջին գործերուն մէջ:

Սալոր, կեռաս, խնձոր՝ այդ կարմիր, դեղին, կանաչները, ծպտուած պտուղներ՝ կը հայթայթեն նախաշարժիչ ուժը այն երեւակայական խաղին որ մեր ինքնաթելադրութեամբը ծնունդ կ'առնէ: Եւ որուն տեսքը, մենք նկարչութիւն կ'անուանենք: Երբ ան կարող է ցոյց տալ ամենապարզ առարկան նոր տարազով, նոր լոյսով:

Ինքնուրոյն ոճով նկարիչ է Ժորժ Ռոհնէր, որ չէր ցուցադրած իր գործերը Փարիզի մէջ երկար ատենէ ի վեր: Մաղթելի է որ սոյն ցուցահանդէսով ան գայ վերջնապէս գրաւել իր տեղը արդի նկարչութեան մէջ:

125.- ԻՐԻԿՆԱՑԻՆ

Վեց տարիէ ի վեր ուղղակի լուր չունիմ Առնօ Բաբաջանեանէն:

Անցեալ օր ձեռքս անցաւ իր ամենավերջին գործերէն, «Նոքթիւռն»ը, դաշնակ եւ նուագախումբի համար յօրինուած:

Գործը՝ հայելին է արուեստագէտին ոչ միայն մտքին, այլ կ'արտացոլացնէ նաեւ անոր ճշմարիտ հոգեկան վիճակը: Ուսուի նամակ մըն էր ստացածս: Թուական՝ 83: Լաւ էր: Առողջ էր: Սիրով կ'երգէր իրիկնային զաղջ հով մը: Աչնան այդ հովը անցաւ ստեղնաշարիս վրայէն... առանց նըւագախումբի:

Երբ Փարիզ գայ, կ'իրականանայ երազը... նուագախումբով:

126.- ՀԱՅ ԵՐԳ

Առնոյին վերջին երկը զիս կը մղէ արագօրէն խորհրդածելու ուրիշ նիւթի մը շուրջ: Ուր Սփիւռքը, աշխատանք ունի տանելիք: Երաժշտական կալուածն է այդ, ուր հայ զաղթաշխարհը հետամուտ չէ իրեն վիճակուած հոյակապ պարտականութեան: Թէ ի՞նչպէս կարող է ծանօթացընել, նաեւ ի՞նչպէս շահագործել լաւագոյնըս հայ երգահանին պատմական վաստակը: Հին թէ նոր: Երգահան թէ մեկնաբան չունին նեցուկ մեր համայնքին մօտ:

Ի՞նչպէս չարիւնին մեր սիրտերը, երբ կը լսենք օտարներէ իսկ թէ հա յ երաժըշտութիւնը արժանի է աւելի ծանօթացման: Սփիւռքը ինք իր ոյժերով պարտի գլուխ հանել այս գործը:

Եւ եթէ կ'ուզենք արուեստի բարձր ըմբռնողութեամբ մը պարտադրել հայ երգահանը աշխարհի -մանաւանդ արեւմուտեան- պէտք է նախ անյապաղ պատրաստել ջանանք մենք զմեզ: Ու այդ, թէ դաստիարակչական թէ կատարողական եւ թէ կազմակերպչական գետիններուն վրայ: Առաւել գիտակցութեամբ:

Առարկայօրէն՝ կրկնակի զովելի մնալով Մարսէյլի զաղութին՝ ներկայիս տարած աշխատանքը այդ ուղղութեամբ -տրուած պայմաններով- պարապ դաւաթի մը մէջ կաթյացած քանի մը ջուրի կաթիլներ են միայն, սպասուած արդիւնքը: Եւ աղէտ մըն է հաստատել թէ երգահաններու այս տարուան ցանկին վրայ, մեր ամենամեծ արդի երգահան Արամ Խաչատրեանի գործերն իսկ զգալիօրէն պակսած են: Չկայ զոր օրինակ դաշնակի քոնչէրթոյին երգապնակը: Իսկ մեկնաբաններու ցանկին վրայ, չորս հարիւրի մօտ օտարներու կարգին՝ մէկ հայ: Նոր գործ պէտք է տալ նաեւ հասարակութեան: Ի՞նչու չաշխատիլ Խաչատրեանի երրորդ համանուագին վրայ. հոյակապ գործ՝ որ անծանօթ է: Միւս կողմէ, կրնանք օգտըւիլ անուանի օտար մեկնաբաններէ եւս, նաեւ երգահաններէ, բազմաթիւ ձեւերով, այս տեսակարար աշխատանքին մէջ:

Առանց մոլին ըլլալու նեղմիտ ազգայնամոլութեան մը, կա՞յ աւելի օգտակար ճամբայ հոգեւին հայ մնալու:

Խելացի մշակումը ինքնաբերութեամբ օժտուած հայկական մեղեդիներու, ինքնատիպ չեշտերով, եղակի դարձուցած են մեր երգահաններուն կարդ մը գործերը:

Եւ կա՞յ ժողովուրդներու մշակոյթին մէջ խորհրդանիշ մը աւելի օրինակելի իրրեւ յաւերժութեան բնական տարերք՝ քան իր երգը:

Վստահ՝ փիլիսոփայութեան մը խարիսխըն է երաժշտութիւնը: Եթէ սակայն գիտակցինք անոր ուժին:

■

Փարիզ՝ 8 Հոկտեմբեր 1983

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ա. էջէն)

դերձ ձիրքը)․ ահա թէ ինչու կամաւոր արարք մը սահմանել չափածոներու յօրինումը, զորս բազմիցս կը կարդանք որոշ դասական կլիմայի մէջ, «քերթողական» քաղաքակրթութեան պատկանելով հանդերձ ոչ թէ բանաստեղծական, այլ ուսումնասիրական արտայայտութիւններ են: Բոլոր գրականութիւններու պատմութիւնը բացէ ի բաց կը մատնանշէ այլ բանաստեղծներու այս որոշեալ, հոգեկան հաստատ դրութեան մը թեքնիք կիրարկումը:

Ասիկա ժամանակակից բանաստեղծութեան տագնապին «կէտ»ն է: Նոր բանաստեղծի մը ծնունդը - կրկնենք - ցասումի արարք մըն է եւ առով իսկ չի կրնար չարունակել նախագոյ կարգը: Բանաստեղծութեան դաշտին մէջ չկան «խնամատարական» կարելիութիւններ: Այսօր բանաստեղծութեան բացուող սերունդը (կը խօսիմ Իտալիոյ մասին) կրնայ ընդունի՛լ միայն գրական հասունութեան դասեր, բայց չի կրնար իր ուսուցիչները ընտրել իմաստասիրութենէն․ Նոր սերունդը պէտք է արտայայտէ իր բանաստեղծները միայն, եթէ երբեք, արդէն, այդ բանաստեղծները կը բերեն նոր խօսքեր: Սխալ չհասկցուիմ․ «խօսքը» ինծի համար ունի, միշտ ունեցած է նաեւ դիւցազներգական, ողբերգական իմաստ: Երբ կը սկսինք ուսումնասիրել տուեալ ժամանակաշրջանի մը բանաստեղծները՝ կը յանդինք իրենց լեզուի վերլուծումին (չմոռնանք թէ գործ մը կարելի է դատել գեղագիտութեամբ միայն), եւ այդ վերլուծումը յաճախ կը քանդէ արդէն իսկ բացարձակ ճշմարտութիւն թուող շատ մը պատրանքներ: Ամէն բանաստեղծ ինքզինք կը հաստատէ ոչ միայն իր կշռոյթով կամ ներքին ձայնով, այլեւ մանաւանդ իր լեզուով, այն իւրայատուկ բառամթերքով եւ կառոյցով՝ որ հոգեկան դիրքորոշման մը ընդմէջէն «անհատականութիւնը» պիտի յայտնաբերէ:

Էլիոթ կ'ըսէ, թէ «հասունութիւն ձեռք բերած որեւէ գրականութիւն պատմութիւն մը ունի իր ետին, պատմութիւն մը՝ որ միայն ժամանակագրութիւն, միայն այս կամ այն տեսակի գործերու ձեռագիրներու կոյտ մը չէ, այլ, եթէ նոյնիսկ անգիտակից, բայց կանոնաւոր յառաջխաղացումը լեզուի մը՝ ձեռք բերելու համար գիտակցութիւնը իր իսկ սահմաններուն մէջ իր իւրայատուկ կարելիութիւններուն»: Պատմութիւն մը, ուրեմն՝ աւանդութիւն մը:

Մեր մօտ եւ այլուր, բանաստեղծներուն անհրաժեշտ ձայնը միշտ ալ ըս ած է իր իսկ արեան խօսքը, եւ այդ ձայնը միշտ ալ ճանչցուած է մարդերէն՝ նոյնիսկ երբ աշխարհի վրայ առանձնութեան վախը անոնց մէջ կը յառաջացնէր զգացումներու ընկալման համապատասխանող եւ ամէնէն պարզ բաներէն անջատումի պահ մը: Բայց այսօր ի՞նչ կ'ուզէ, ի՞նչ կրնայ ուզել Եւրոպան: Անշուշտ ոչ հոգիի միակ «երեւոյթ» մը, միակ «եղանակ» մը՝ որ իր արուեստով հասարակաց եզրի վերածէ մարդու սրտին առընչութիւններու փնտռտուքը: Ոչ իսկ, իւրաքանչիւր ազգի ընդմէջէն, միեւնոյն «թեքնիքը»՝ որ ջնջէ ու անհետացնէ այդ ազգերուն ամէնէն կենսական իւրայատկութիւնը: Այլապէս ոչ մէկ ժողովուրդ պիտի մնայ կենսունակ․ պիտի կարենայ, միաժամանակ, ըսել ի զօրու խօսք մը՝ եթէ երբեք իր լեզուական զանազանութեան կը վստահի ոչ թէ իր միտքը, իր պայքարն ու ապրելակերպը միայն, այլեւ կեանքի եղանակի մը ամէնէն ընդունելի անդրադարձը՝ որ իր իսկ իւրայատկութեան հակընդդէմ ըղձացումի մը համապատասխանէ:

Պիտի չծնի ոչ վէպ, ոչ բանաստեղծութիւն՝ եթէ երբեք հոգիի այս յայտնաբերութիւնները փորձեն արդէն իսկ բացայայտել, եւ որով՝ այլեւս երբեք իւրայատուկ ամանակը «ձեւային պարունակութիւններու»՝ դիւցազնական թէ ողբերգական, որ զիրենք ժամանակագրութեան կը մօտեցնէ: Կեանք կամ մահ, ցաւ կամ ուրախութիւն, - հարցը բարոյական է միշտ՝ այնքան ատեն որ մարդ կը սկսի խօսիլ իր իսկ երկրէն՝ զգացումներ հաղորդելու համար հեռաւոր այլ մարդերու:

Արդեօ՞ք, ուրեմն, մեր գրականութիւնը գերհասունութեան տագնապ մը կ'ապրի: Այդ է որ պիտի յստակացնենք քիչ ետք կամ, աւելին, պիտի ըսենք թէ բանաստեղծը այլեւս չի գիտեր որո՛ւ խօսիլ․ եւ ասիկա արդեօ՞ք, որովհետեւ ունկնդրութիւնը կ'երթայ կազմութեան մէջ եղող ընկերութեան մը, կամ ընկերութեան մը՝ որ կը խախտի, որ արդէն իսկ խախտած է պատերազմի մեքենական զայրոյթէն, որ տակաւին ինքզինք կը պաշտպանէ, ինչպէս կրնայ, «կենաց զգուանքի» վերջին ամրոցներուն մէջ:

Կարելի է, այլապէս, հաստատել թէ բանաստեղծը կը խօսի հին կամ նոր կազմութեամբ այլ ընկերութիւններու եւ թէ իր ձայնը կը մնայ այս կամ այն ժողովուրդին՝ յանուն համաշխարհայինին՝ ամէն մարդու յատուկ զգացումով մը բացայայտուած: Բայց իր իսկ պատերուն մէջ ո՞րն է ճակատագիրը այդ մարդուն՝ հարիւր անգամ սիրուած եւ հեղնուած, ամէն օր հազար անգամ քարկոծուած: Եթէ բանաստեղծը արտայայտութիւնն է ընկերութեան մը կեանքին կամ մահուան, աւա՜ղ, այսօր արտաքսեալ մըն է ան, աքսորեալ մը, «անջատում» մը՝ այնքան ատեն որ զինք բացայայտող ընկերութիւնը անգոյ է: Բայց եթէ ճիշդ է, ինչպէս ճիշդ է հակառակը, այն՝ թէ բանաստեղծը, իբրեւ մարդ, կը մասնակցի ընկերութեան մը կազմութեան, եւ աւելին՝ «անհրաժեշտ անհատականութիւն» մըն է այդ կազմութեան մէջ, թողուցէք որ ըսեմ, ուրեմն, թէ իր ոյժը արտաքին ազդակներու կարիքը չունի: Յետոյ, անշուշտ, եթէ այդ ոյժը վտանգ մը ներկայացնէ, զայն կը ջնջենք: Պղատոնի սիրելի եւ ահեղ ուրուական:

Գիտենք նաեւ թէ յոյն իմաստասէրը կը մեղանչէր պետութիւններ կերտողի իր իսկ տրամաբանութեան դէմ՝ դաղտնօրէն հովուերգական եւ արքատեան ոտանաւորներ գրելով․ Վարդի թերթերն ու սիրանոյշները, իմաստասիրութենէն քըշուած, կը թռչկոտէին իր ազատ դէմքին չուրջ: Չեմ հաւատար բանաստեղծութեան իբրեւ «մխիթարութիւն», այլ իբրեւ մըղում ու արարք որոշ ուղղութեամբ կեանքին իսկ մէջ, այսինքն՝ մարդուն «ներսը»: Բանաստեղծի չի կրնար ոչ ոք մխիթարել, չի կրնար մարդը «վարժեցնել» մահուան գաղափարին, չի կրնար նուազեցնել ֆիզիքական իր տառապանքը, չի կրնար խոստանալ ո՛չ եդեմ եւ ո՛չ ալ աւելի մեղմ դժոխք մը:

Բանաստեղծը կ'արտայայտէ ինքզինք․ մարդ մը․ «մարդը» (եթէ կ'ուզէք) կը խօսի ընկերութեան մասին՝ ուր կ'ապրի, կը պոռայ՝ եթէ պէտք է պոռալ, ի հարկին․ եւ եթէ մին կ'երգէ ցաւը եւ միւսը ձուլարաններէն ցայտող հալած մետաղի հոսանքը կամ սիրած աղջկան հետ գործաւորի մը պտոյտը, երկուքէն ո՞վ ճշմարտութիւնը կ'ըսէ: Մեր խօսքը բանաստեղծներու մասին է, ուրեմն՝ երկուքին ալ:

Արդի իմաստասիրութիւնը փորձած է չեղել ստեղծագործութեան ընթացքը, զայն զուգահեռ դարձնելով գիտակցութեան արարքի մը, եւ կարգ մը բանաստեղծներու որոշ քերթողականներ կը թըւին հաստատել՝ թէ բանաստեղծութիւնը կամաւոր եւ մտածուած արարք մըն է միայն: Կը մտածենք Լէոփարտիի «Բաղուածքներուն», իր «արձակին»՝ որ ծնունդ կու տայ չափածոյին, կը մտածենք Էլիոթի եւ Վալերիի քերթողականին: Յամենայն դէպս իւրայատուկ արձակ մըն է այն՝ որմէ կը ծնի չափածոն, եւ ընտրութեան որոշումը, ըլլալով հանդերձ մաքի արարք մը, կ'ենթադրէ աշխատանք մը (աշխատա՛նք կ'ըսեմ) որ գիտակցութենէն կը խուսափի:

Ասով չենք ուզեր, անշուշտ, ընդունիլ ներշնչման գաղափարը այնպէս՝ ինչպէս կը հասկնային վիպապաշտները․ պէտք է ընդունիլ, սակայն, թէ մտածուած արարք մը միշտ ալ ուսումնասիրական, եւ ոչ ստեղծագործական տեսակի է: «Խորհրդածութիւնը» բանաստեղծութեան երկրորդ հանգրուանն է: Արդի բանաստեղծը «Մուսաներու ծառայէն» ուզեց վերածուիլ Մուսաներու տիրոջ: Ասկէ՝ երգով ստեղծագործելու անկարողութիւնը: Ասկէ՝ պառնասեաններու այն բազմութիւնը որ այս պահուն, եւ ոչ միայն Իտալիոյ մէջ, կը կազմեն աշխարհի ստեղծագործութենէն դոհ կամ դժգոհ «տրամադրութիւններու», «խառնուածքի» անանուն շղթան:

Վարժուած, ինչպէս ենք դարերէ ի վեր «անհատականութիւն» հասկացողութեան (այսինքն՝ յստակօրէն սահմանուած ֆիզիքապէս եւ կենսաբանօրէն, կարող՝ արտայայտելու որոշ գաղափար մը, իրագործելու որոշ աշխատանք մը, որոշ յանցանք մը գործելու եւ, ինչ որ մեր նիւթն է՝ գրելու որոշ բանաստեղծութիւն մը), մեր տրամաբանութիւնը կը մերժէ անանձնական նկատել արուեստի ստեղծագործութիւնը: Ուրեմն, արդեօ՞ք բանաստեղծութիւնը իէս ոյժ մըն է, որ կը ներմուծուի մարմնի մը մէջ (անշուշտ ատակ՝ զայն ընդունելու) յամրընթաց կերպով արտայայտուելու համար: Կարեւոր չէ որ այդ մարմինը ինքնութեան թուղթ մը ունենայ, ըլլայ Տանդէինը, Փեթրարքայինը, Թասսոյինը կամ Լէոփարտիինը:

Անկասկած որ կ'ուզեն նսեմացնել բանաստեղծը մարդկային արժէքներու սահմանին մէջ:

Այլ հարցում:

Տակաւին, իմաստասիրութիւնը կրնա՞յ յօրինում մը ըլլալ, բանաստեղծութեան կմախքը: Իմաստասիրութիւնը միշտ ալ «ոչ բանաստեղծութիւն» է: Մեր խօսքը, անշուշտ, քնարերգական խօսքի կառուցման համար անհրաժեշտ ոչ բանաստեղծութեան մասին չէ: Չափածոյ իմաստասիրութիւնը արհեստաւորի աշխատանք մըն է, եթէ նոյնիսկ այդ արհեստաւորը Տանդէի մեծութիւնը ունենայ: Այս մէկը կ'ըսեմ եւ դարձեալ կը մտածեմ Էլիոթի՝ ժամանակակից աշխարհի ամէնէն մեծ քնարերգակներէն մէկուն քերթողութեան:

Բանաստեղծներուն իմաստասիրութիւնը (բայց քանի՞ առիթով կարելի է խօսիլ իմաստասիրութեան մասին) միշտ ալ քննադատութենէն նկատուած է իբրեւ ժըխտական մաս: Բանաստեղծի մը «միտքին» եւ իմաստասիրութեան մը ժամանակակից կերպաւորման միջեւ «համաձայնութիւնները» մարդու պատմութեան մէկ վայրկեանին, պատրանք մը բերելով հանդերձ նշեալ բանաստեղծին արժէքին վրայ՝ կը մատնեն հեռացում իրաւ սահմաններէն ուր բանաստեղծութիւնը, երեւութապէս թէեւ աւելի պարզ, իրագործուած է սակայն:

Հոգեվիճակի մը «փաստաթուղթը» բանաստեղծութիւն չէ: Օրինակի համար, ոչ ոք կրնայ նկատել Լէոփարտին Սիլվա-յիճ-ի բանաստեղծութեան բաղդատմամբ աւելի մեծ՝ իճֆզիճֆխս-ին տողերուն մէջ:

Այլ հարց․- արդի բանաստեղծը պէ՞տք է արդեօք, մարդն ու աշխարհը դիտելու եղանակի իր միտումին մէջ, գագաթնակէտը հանդիսանայ իր ժամանակի «դիտելիքներուն»: Դարձեալ կը դիմենք Էլիոթի (պիտի ուզէինք, թէեւ, չխանգարել մեռելները)․ Էլիոթ կապուած է Տանդէին․ Տանդէն իր վարպետն է որոշ իմաստով (բայց Էլիոթի լեզուն ու դիրքորոշումը Լաֆորկն է՝ առաւել Շէյքսփիր), եւ Վիրգիլիոսը կը նկատէ բանաստեղծներուն մէջ ամէնէն «դասականը»: Այս ուղղութեամբ ահա թէ ինչ կը գրէ Էլիոթ Վիրգիլիոսի մասին․․ «Եղելութիւն է թէ այնպէս ինչպէս կը ներկայանար Հռոմի պատմութիւնը եւ լատիներէն լեզուին նկարագիրը, որոշ վայրկեանի մը անկրկնելի կերպով կարելի դարձաւ դասական բանաստեղծի մը գոյութիւնը․ Թէեւ պէտք չէ մոռնանք այդ յատուկ բանաստեղծը, եւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին նոյնինքն այդ բանաստեղծին աշխատանքը՝ իր երգէն ծնցնելու համար «դասականը»: Կը հետեւի՝ թէ Վիրգիլիոս չէր գիտեր թէ «ա՛յս» էր իր ըրածը: Ծա՛յր աստիճան գիտակից էր անոր՝ զոր կ'ուզէր աւելցնել, բայց միակ բանը որուն չէր կրնար հետամտիլ եւ զոր ակամայ կ'անգիտանար իրագործել՝ դասական գործ մը յօրինելն էր․ ահա թէ ինչո՛ւ պատմութեան մը հեռանկարին մէջ է միայն որ դասական մը կրնայ ճանչցուիլ իբրեւ այդ:

«Եթէ կայ բառ մը որուն վրայ կրնանք կանգ առնել եւ որ լաւագոյնս կը մեկնէ ինչ որ կը հասկնամ «դասական» սահմանումով՝ հասունութիւն բառն է: Տարբերութիւն մը կայ համաշխարհային դասականին - ինչպէս՝ Վիրգիլիոս - եւ միւս դասականին միջեւ՝ որ այդպիսին է մի՛այն իր պատկանած գրականութեան մնացեալին եւ այդ տուեալ շրջանի կեանքը ըմբռնելու եղանակին առընչութեամբ: Դասական չկայ՝ այնքան ատեն որ քաղաքակրթութիւն մը իր հասունութիւնը ձեռք չէ բերած, այնքան ատեն որ լեզու մը եւ գրականութիւն մը իր հասունութիւնը չէ թեւակոխած, եւ իր գործը, անկասկած, չէ հանդիսացած հասուն միտքի մը արգասիքը»:

Կարելի է հոս երկար անդրադառնալ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ Էլիոթի դիրքին, Տանդէն վկայակոչելու իր տեւական միտումին՝ իբրեւ լաւագոյն հայելի, եւ զուգադիպեցնել Տանդէ - տագնապը Էլիոթ- տագնապին: Վերադառնանք այն գաղափարականին՝ որուն կը ձգտի Էլիոթի ամբողջ գործը: Բանաստեղծութեան համար Տանդէի իմաստասիրութիւնը տապալած է, իր ժամանակի կեանքի վաւերագիրներէն կը մնան բարոյական դատումները միայն, տակաւին կրնայ հիացում պատճառել աշխարհներու իր կերտումը: Այս իմաստով Տանդէի ոչ բանաստեղծութիւնը անքակտելի մարմին մը կը կազմէ բանաստեղծութեան հետ:

Տանդէն, կը կրկնեմ, դժուար դաս մը տուաւ անով իսկ, որ իր պատմածը տուեալ ժամանակաշրջան մը չէ, այլ՝ իր «զգացումը»: Այս իսկ պատճառով Փեթրարքա եւ Լէոփարտի համաշխարհային են եւ մի՛շտ ժամանակակից: Մտածենք Փեթրարքային, իր քնարերգութեան՝ որ երեք դարեր կերակրեց ամբողջ Եւրոպայի բանաստեղծներու մրջնակոյտը, մտածենք Լէոփարտիի ճակատագրին, զոր կրնանք նկատել ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Էլիոթ Վիրգիլիոսը կը տեսնէ, քանի Լէոփարտի, ինչպէս Վիրգիլիոս, կը փակէ եւ իր մէջ կը սպառէ լեզուի մը եւ գրականութեան մը հասունութիւնը:

Լէոփարտիէն ետք, իրապէս, իտալական գրականութիւնը սովորեցաւ ամէն ինչ վերակերտել, եւ տակաւին այսօր եւս կ'ընթանայ այդ ճամբով:

Աշխատանքը կատարուեցաւ լեզուին վրայ, բառերուն վրայ, քաղաքական եւ տնտեսական պատճառներով «հիւանդ» կեանքի մը վրայ: Այդ գործը ամէնէն աւելի տարաւ Տաննունցիօ, եւ այս կամ այն դարը պեղելու իր երկար աշխատանքին պատճառները աւելի ուշ պիտի յայտնուին: Այսպէս, պիտի նկատենք, օրինակ, թէ Թասսոյի, Ալիոսթոյի, Լէոփարտիի նման մեծ բանաստեղծներու դէմ առ դէմ «մերժումներու» իր անձկութիւնը ձեւային բնոյթի էր․ եւ այլ բան չէր կրնար ըլլալ արդէն․ Լէոփարտին ժխտելու իր կամքը ինքնին ամէնէն անգիտակից գիտակցութիւնն է անոր մեծութեան: Տաննունցիօ «կը կրէր» վիճակը անոր՝ որ պէտք է պայքարի ընդդէմ հասուն լեզուի ու գրականութեան մը՝ «անկրկնելիօրէն» ներկայ Ռիգանդացիի գործին մէջ: Չէր հասկցած թէ յաղթելու համար Լէոփարտիի՝ պէտք էր ընդունիլ իր տուած դասը: Աւելի կամ նուազ գրական արդիւնքներով այդ է որ կատարեցին Տաննունցիոյէն ետք եկած բանաստեղծները՝ որոնք իտալական բանաստեղծութիւնը մշակեցին ժամանակակից աշխարհի հոգեկան արժէքներու գետնին վրայ:

Այսօր, երկու աշխարհամարտերէ ետք որոնց ընթացքին «հերոսը» մեռեալներու անհաշուելի թիւ մը հանդիսացաւ, բանաստեղծին պարտաւորութիւնը շատ աւելի ծանր է՝ քանի պէտք է վերակերտէ մարդը, աշխարհի վրայ ցանուցրիւ մարդը՝ որուն ամէնէն սեւ միտքերն իսկ կը ճանչնայ, մարդը որ կ'արդարացնէ ցաւը՝ իբրեւ անհրաժեշտութիւն, կարիք՝ որմէ կարելի չէ խուսափիլ, որ կը հեգնէ լացն իսկ՝ որովհետեւ «թատերական» է լացը, մարդը որ աւետարանական ներման կը սպասէ՝ արիւնով արատաւոր ձեռքերը դրպաններուն մէջ:

Վերակերտել մարդը․․ ահաւասիկ գըլխաւոր հարցը: Անոնց, որոնք բանաստեղծութեան կը հաւատան իբրեւ գրական խաղի մը, որոնք կը շարունակեն մարդը նկատել կեանքին օտարական, մէկը՝ որ գիշերը իր աշտարակի սանդուխներէն կը բարձրանայ տեղերքը չհաղդիտելու համար, կ'ըսենք՝ թէ «չհաղդիտութեան» ժամանակը անցած է: Վերակերտել մարդը․ ահաւասի՛կ պարտաւորութիւնը:

ՍԱԼՎԱԹՈՐԷ ՔՈՒԱԶԻՄՕՏՕ

«Թարգ․ «ՅԱՌԱՋ»

(*) Ֆրանսերէն՝ բնագրին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8

MARDI
8 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.563 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ

ԱՐԱՖԱԹ՝ ՄԻՍ - ՄԻՆԱ՞Կ

Ուրբաթ վաղ առաւօտեան, Հակիսրայելեան ահաբեկչական արարքին վերջնական արդիւնքն էր՝ 60 մեռեալ եւ 32 վիրաւոր: Այս 60 մեռեալներուն 28-ը՝ իսրայելացի զինուորներ են, իսկ 32-ը՝ պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերիներ:

Ինչպէս կ'ակնկալուէր երբ հարցը Իսրայէլի հետ է, հակայարձակումը չուշացաւ եւ դեռ սպառնալիքներն ալ բաւական մութ ապագայ մը կը խոստանան, գլխաւորաբար Սուրիոյ, որ հեղինակն է, Իսրայէլի համար, պատահածին: Շամիր բառերը չծամեց, անմիջական ռմբակոծումներէն ետք, սուրիական եւ պաղեստինեան դիրքերու դէմ: Տեղւոյն վրայ իսկ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան եւ իսրայելեան ուժերը բռնի արտաքսեցին Սայտայի լիբանանեան ոստիկանութեան պաշտօնատարները (300 լիբանանցի պետական պաշտօնեայ): Նախ, Լիբանանցիք մերժած էին, առարկելով թէ ի վերջոյ իրենք կախում ունին իրենց կառավարութենէն: Բայց իսրայելեան ուժերը վերջնագիր տալէ ետք, բռնի եւ կոպտօրէն արտաքսած են Լիբանանցիները: Պարզ է, որ իսրայելեան իշխանութիւնները բնաւ միտք չունին իրենց բանակը քաշելու: «Պիտի մնանք, ցորչափ անհրաժեշտ ըլլայ երաշխաւորելու համար Գալիլէայի ապահովութիւնը» կը շեշտէ Շամիր, ճիշդ այն ատեն, երբ Ժընեւի ժողովը յատուկ առաքելութիւն տըւած է նախագահ Ճեմայէլի քաղաքէ քաղաք երթալու, բանակցելու համար իսրայելեան բանակին քաշուելուն մասին: Ամին Ճեմայէլ Փարիզէն սկսաւ, պիտի անցնէր Ուաշինկթըն Կիրակի օր, բայց այդ այցելութիւնը յետաձգեց առանց որոշ պատճառներ տալու:

Իսրայելեան այս դիրքորոշումը օրհնութիւնը կը վայելէ արդէն Միացեալ - Նահանգներուն, որոնք աւելի քան երբեք այն համոզումն ունին թէ վստահելի գինակիցը՝ Իսրայէլն է: Ուաշինկթըն նաւատորմը զգալի կերպով զօրացուց Պէյրութի բացը: Աւելի քան երեսուն նաւեր, օդանաւակիր թէ պատերազմական դիրք բռնած են:

Այս ահաբեկչական արարքը դատապարտեցին արեւմտեան Պետութիւնները, նոյնիսկ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը: Բայց այս վերջինին մէկ ուրիշ դիրքորոշումը աւելի յատկանշական է, այն որ Սուրիոյ դէմ է, բացէ ի բաց Արաֆաթի պարագային կապակցութեամբ:

Արդարեւ, շատ ճակատագրական կը թուի ՊԱԿ-ի պարագլուխին վիճակը, որ կռնակը միայն ծովն ունի եւ դիմացը՝ թշնամիներ, որոնք իսրայելացի չեն, այլ՝ Պաղեստինցի եւ Սուրիացի ու Լիբիացի, այսինքն՝ արաբ:

Երկուշաբթի առտու Տրիպոլիսի բնակչութեան վիճակը ողբերգական կը նկարագրուէր: Ոչ լոյս, ոչ ջուր, ոչ ալ ուտեստեղէն ու բնտանիքներ կրկին կը փախին: Ո՞ւր, դէպի Պէյրութ եւ նոյնիսկ Կիպրոս, փոքր նաւերով: Լիբանանեան ոստիկանութեան համաձայն, կռիւներէն արդէն 500 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 800 վիրաւոր: Տրիպոլիսի հիւանդանոցները այլեւս տեղ չունին: Թունուզէն Ֆաթհի կեդր. կոմիտէն օգնութեան կոչ ըրած է արաբական Պետութեանց: Արաֆաթ կ'ըսէ թէ կռուելէ զատ ուրիշ ելք չունի: Իր երկու կայաններէն մէկը՝ Նահր էլ Պարէտ ինկած է եւ Երկուշաբթի առտու միայն Պատտաուին կը մնար: Եգիպտոս, Ալժերիա, Թունուզ, միակ արաբական Պետութիւններն են, որոնք անտարբերութեամբ չեն դիտեր ՊԱԿ-ի ղեկավարին անկումը: Սուրիա եւ Լիբիա յաջողած են ջնջել տալ պաղեստինեան հարցին նուիրուած արաբական վեհաժողով մը: Այս ամբողջը կը պատահի, որովհետեւ Արաֆաթ չուզեր հլու - հնազանդ խամաճիկը դառնալ Դամասկոսի վարչակարգին, մինչ Մուպարաքի (Եգիպտոս) նման ղեկավարներ կը գիտակցին թէ նոր ղեկավարութիւն մը պաղեստինեան դիմադրութեան գլուխը չի կրնար բան փոխել կամ որեւէ ազդեցութիւն ունենալ պաղեստինեան հարցին կարգադրութեան համար:

Ամէն պարագայի մէջ, Արաֆաթ կ'անդրադառնայ հաւանաբար թէ արաբ նըման բարեկամներ ունենալէ ետք, թըշնամիի պէտք չունի:

× Թեհրանի մէջ, Խոմէյնի յայտարարած է թէ «Իրան կը փափաքի որ Իսրայէլ այրի, բայց ատիկա չի նշանակեր որ պատասխանատու է Իսրայելացիներու դէմ եղած պայթումներուն»:

× Սուրիական ուժերը կրակ բացած են Արաֆաթի ի նպաստ ցոյց ընող Պաղեստինցիներուն վրայ, 6 մեռեալ եւ 17 վիրաւոր կայ ու պաղեստինեան չորս կազմակերպութիւններ կոչ մը ըրած են որ վերջ տրուի Պաղեստինցիներու ջարդին: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ դիմած է արաբական Պետութեանց որպէսզի դադրեցնել տան ռմբակոծութիւնները Արաֆաթի կայաններուն վրայ: Այսրյոր - դանանի մէջ ալ հակասուրիական ցոյցեր ըրած են Պաղեստինցիք:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՎՐԷՆԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ Գ. ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Թէեւ, կարելի չէ անշուշտ ազատ կամ ժողովրդավար որակել Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները, բայց եւ այնպէս առաջիններն էին, որոնք կը կատարուէին 1980 Սեպտեմբերի զինուորական իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր:

Երկուշաբթի առտու երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք (ժամը 11) վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին, բայց ընդհանուր պատկերը պարզ էր: Երեք արտօնուած կուսակցութիւններէն գլուխը կը հանէր Անավաթան Փարթիսին (Մայր Հայրենիքի կուսակցութիւն), որ մասնակի արդիւնքներու համաձայն, ձայներու 45,5%-ը կը ստանար, իրեն կը յաջորդէ Հալքչը Փարթին (Ժողովրդական) ձախի մօտ (որքան որ կարելի է իրաց կացութեան մէջ), հուսկ՝ Միլլիյէթչի Դեմոկրասի Փարթիսի, ազգայնական, որ օրուան իշխանութեան այսինքն՝ Էվրէնի ամէնէն մօտը կը նկատուի եւ անոր 3-րդ դիրքի վրայ գտնուիլը, յատկանշական է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» թերթի Հոկտեմբեր 28-ի թիւէն կ'իմանանք մահը Մկրտիչ Մկրեանի, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիի թղթակից անդամ, գիտութեան վաստակաւոր գործիչ, Երեւանի համալսարանի փրոֆ., ծանօթ գիտնական եւ մանկավարժ:

Մ. Մկրեան ծնած է Վան, 1907-ին, 1915-ին կը գաղթէ Անդրկովկաս: 1919-ին կը հաստատուի Երեւան: Համալսարանը աւարտելէ ետք, 1933-ին գրականութեան պատմութեան ամպիոնին մէջ կը սկսի դասախօսել:

Շուրջ 22 տարի եղած է բանասիրական ֆաքիւլթէի վարիչ: Ունի դասագիրքեր, գրական աշխատասիրութիւններ, մենագրութիւններ:

Մ. Մկրեան որպէս մանկավարժ եւ գիտնական, իր կէս դարու վաստակին շնորհիւ արժանացած է կառավարական բարձր պարգեւներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ երկու ընտրութիւն եւս ծանր արդիւնքներ ունեցան մեծամասնութեան համար, Նոյեմբեր 6-ին: Միշտ խարդախութեան պատճառով է, որ Մարտի ընտրութիւնները կը կրկնուէին Վիլըրնէօվ Սէն - Ժորժ եւ Օլնէ: Առաջին արւարձանին մէջ, առաջին շրջանին իսկ ընդդիմութիւնը - ծայրը ծայրին - յաղթած է, ստանալով ձայներու 50,41%: Համայնավար քաղաքապետին պարտութիւնը հետեւանք է նաեւ ձախի պառակտըւած պատկերին: Եօթը ցանկ կար եւ ձախի միութեան կողքին (որ կը ստանայ 35,07), Փի _ ԷՍ - Իւն առանձին կը ներկայանար: Իր ստացած 6,08% սակայն չէր կրնար փրկել համայնավարը: Օլնէի մէջ, ընդդիմութեան ի նպաստ «համեմատական» մը կայ և պարզուած պատկերը բնաւ քաջալերական չէ մեծամասնութեան համար, նոյնիսկ՝ մտահոգիչ, երբ նըկատի առնուի թէ Լը Փէնի ծայրայեղ աջը (Ազգ. Ճակատ) առանձին 9,32%-ը ստացած է ձայներուն: Ընդդիմութիւնը սակայն 45,13 առ հարիւրով պէտք չունի կրկնելու Տրէօյի «սխալը», այսինքն գինակցելու ծայրայեղ աջին հետ, Նոյեմբեր 13-ի Բ. ընտրութեան: Հոս, համայնավարները իրենց (աւանդական) ձայներուն 5%-ը կը կորսնցնեն, բաղդատմամբ մանաւանդ նախորդ արդիւնքին: Յատկանշական է թէ այս երկու արուարձաններն ալ գաղթածներու համախմբումներ ունեցող վայրեր են: Հարցն հոն է, թէ ընդհանրապէս Ֆրանսացին մէկուն ի նըպաստ չէ որ կը քուէարկէ, այլ՝ մէկուն դէմ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Շատլի Պէն - ճէտիտ պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ ժամանեց Երկուշաբթի օր: Պատմական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը, Ալժերիոյ անկախութեան հռչակումէն 21 տարի ետք, որ նոր էջ մը պէտք է բանայ երկու երկիրներու պատմութեան մէջ:

SANS EXCUSE POSSIBLE

—×—

Գաւառի եւ Փարիզի կարգ մը հրապարակային ներկայացումներէն եւ մանաւա՛նդ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի Անթէն 2-ի (եւ դեռ այս վերջինը՝ միայն Ա. մասն էր...) Սան ռըթուր փոսիպլըի սփռումէն ետք, վրդոված բողոքները կը շարունակեն տեղալ «Յառաջ»ի խմբագրութեան: Ըստ երեւոյթին, մեր ընթերցողները անտեսած կամ մոռցած են թէ «Յառաջ» իր աւելի քան բացասական կարծիքը յայտնած էր արդէն, տեսնելէ ետք ամբողջութիւնը (Նահանջը՝ շէփոբով, «Յառաջ» Հոկտեմբեր 15/16): Թեեւս, կրկին անդրադառնանք յետագային, բուն ֆիլմէն ալ անդին, կարգ մը նորայայտ յարակից երեւոյթներու վրայ: Առ այժմ մենք զմեզ կրկնելու անհրաժեշտութիւնը չենք տեսներ: Ըսենք միայն թէ մեզի յայտնուած զայրացած կարծիքները կ'ամփոփուին սա նախադասութեան մէջ. - Եթէ մասնաւոր դիտաւորութիւն ըլլար մեզ վարկաբեկելու, ասկէ աւելի «յաջող» գործ կարելի չէր դուրս հանել: Եւ դեռ, յիշեցինք վերը, շատեր վերջին մասը եւ անոր «գիտաւոր» շիւթը չեն տեսած...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՈՐՈՒՄ՝

ԴՆԵՊՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՐԱՐԱՏ՝ 14-ՐԴ

Վերջին խաղերու արդիւնքներն են..

Սպարտակ (Մ) - Դնեպր	2 - 4
Դինամօ (Մս.) - Պախտակոր	2 - 1
Շախտեոր - Դինամօ (Մ)	0 - 1
Ժալգիրիս - Զէնիթ	0 - 1
Մետալիստ - Արարատ	0 - 0
Նիստրու - Չերնոմորեց	1 - 4
Դինամօ (Կ) Տորպեդօ	8 - 0
ԲԿՄԱ - Դինամօ (Թ)	0 - 1
Տորպեդօ (Մ) - Նեֆթչի	0 - 0

Ընդհանուր դասաւորման գլուխն են..

Ա.- Դնեպր	49 կէտ
Բ.- Սպարտակ	45 կէտ
Գ.- Դինամօ (Մս.)	43 կէտ

Արարատ 14-րդ է 29 կէտով, իրեն կը հետեւին՝ Դինամօ (Մ) 28, Դինամօ (Թ) 27, Տորպեդօ (Քութայիս) 18 եւ Նիստրու 10: Այս վերջին երկուքը, դալ շրջանին Բ. դասակարգ կ'իջնեն:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ու. Ժի. Ա. Ալփորվիլ-Բլէյ Սիւլլի	3 - 3
Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Լա Ֆոնթոն	2 - 0
Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին - Լ'էթռա	5 - 2
Ու. Ժի. Ա. Վալանս - Թոնոն	3 - 3
Ա. Էս. Փոլիս - Ա. Ս. Ա. Իսի	0 - 1
Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս - Մասիֆ Սանթրալ	3 - 0

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Ալզաս Լօրէն Փարիզ - Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս	82 - 81

200-ԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿՑՈՒՄԸ

Տարօրինակ տարեդարձ մըն է զոր ուզած - չուզած կը տօնէ խորհրդային Վրաստանի Հանրապետութիւնը. երկու հարիւրամեակը՝ 1783-ի ռուս - վրացական դաշնագրին, ստորագրուած՝ կայսրուհի Կատարինէ Բ.ի եւ Հերակլը Թագաւորին կողմէ: Այսպէսով սկիզբ առած ընթացք մը քանի տարի ետք պիտի յանգէր պարզապէս Վրաստանի կցումին, ցարական Ռուսիոյ կողմէ, վերջ տալով երկու հազարամեայ անկախ Պետութեան մը գոյութեան, եւ անոր պատճառելով աւելի քան դար մը ազգային նուաստացում և մշակութային կաշկանդում :Պէտք պիտի ըլլայ սպասել մինչեւ 1918 որպէսզի Վրաստան վերագտնէր իր գերիշխանութիւնն ու անկախութիւնը ... երեք տարուան համար:

Տարօրինակ ոգեկոչում, եւ մեզի համար անհասկնալի. այնպէս ինչպէս եթէ Ֆրանսա իր ազգային հանդիսութեանց շարքին դնէր Ալզասի պարտութեան տարեդարձը, Հարիւր Տարուան պատերազմներուն ամէնէն մռայլ պահերը, կամ 1940-ի անձնատուութիւնը:

Ցարական Ռուսիան աւելի բծախնդիր էր իր պատմական յիշատակարաններուն առընչութեամբ, 1801-ի կցումն էր որ կը տօնէր 1901-ին եւ ոչ թէ 1783-ի դաշինքը, ուր ըստ իրեն ոչ մէկ ոտնձգութիւն կար վրացական գերիշխանութեան սահմանէն ներս: Ան կը վերաբերէր հաւանութեան պարագայի մը, վրացական թագաւորութեան մուտքին՝ ռուսական կայսրութեան հովանաւորութեան ներքեւ: «Ան կը ներկայացնէ, կը գրէր իրաւագէտ Լուի լը Ֆիւռ, երկկողմանի համաձայնութեան մը նկարագիրը՝ երկու գերիշխան Պետութիւններու միջեւ»: Նախաձեռնութիւնը կու գար Վրաստանի արքայ Հերակլը Բ.էն: Ինչո՞ւ:

Վրաստանի Թագաւորութիւնը՝ Կովկասի լեռնաշղթային հարաւակողմը, Սեւ ծովու և Կասպից ծովու միջեւ, մնացորդն է մեր թուականին սկիզբի դարերուն գոյութիւն ունեցող Կողքիսի (ներկայիս, արեւմտեան Վրաստան), եւ Իպերիայի (կեդրոնական եւ արեւելեան Վրաստան): Քրիստոնեայ՝ Դ. դարուն վերջաւորութենէն ի վեր, կարճ ժամանակ մը ետք կ'ունենայ ինքնայատուկ այբուբեն մը, կիրարկուած «հրաշալի կերպով ճոխ եւ ճկուն լեզու»ի մը (Ժ. Տիմէզիլ), նաեւ եզակի - որ կը պատկանի կովկասեան լեզուախումբին, անծանօթ՝ հնդեւրոպական, ինչպէս նաեւ սեմական կամ թուրք աշխարհին:

Հակառակ աճարկու ներխուժումներու, ան յաջողած է ստեղծել ու պահպանել միշտ ըստ Տիմէզիլի, այս «փայլուն քաղաքակրթութիւնը, որ չէ դադրած քրիստոնէութիւնը ընդունելէն ի վեր պահելէ իր ինքնատպութիւնը արեւելեան եւ արեւմտեան հոսանքներու միջեւ»: Եթէ այս մշակոյթը եւ լեզուն որ փոխադրիչն է անոր, կրցած են վերապրիլ չարչարուած պատմութեան մը անկայունութեան մէջ, եւ նաև տոկալ սպառիչ յարձակումներու, ինչպէս Մոնղոլեան կամ Պարսկականները, այս ապացոյցն է վրացական Պետութեան տեւականութեան: Բագրատունիներու միապետութիւնը շարունակուած էր անընդմէջ՝ մինչեւ 1807-ի Ռուսիոյ կցումը:

Սակայն ԺԸ. դարուն ազգին գոյութիւնը եւ նոյնիսկ Պետութեան շարունակութիւնը սպառնալիքի տակ են: Միակ քրիստոնեայ զանգուածը Կովկասի հարաւային շրջանին մէջ, Բիւզանդիոնի անկումէն ու Հայաստանի բաժանումէն ետք, Վրաստան բնականաբար կը դառնայ որս մը մահմետական հզօր դրացիներու համար, յատկապէս Պարսկաստանի (Թուրքիոյ հետ Հերակլը կը յաջողի համաձայնութեան մը գալ, թէեւ շատ խախուտ): Ուրեմն պէտք էր գտնել հակակշիռ մը պարսկական մշտատեւ լուծին դէմ: Արեւմտեան Եւրոպայի ուղղուած նախկին դիմումներու անյաջող ելքէն մղուած, Հերակլը Բ. կը պարտաւորուի բանակցիլ Ռուսիոյ հետ, հովանաւորութեան և ուխտակցութեան մը համաձայնագրին մասին, այն որ կը յիշատակուի այսօր Խորհրդային Միութեան մէջ:

Բանաձեւուած Մոսկուայի մէջ 1783-ի Յուլիսին, Պոտեմկինի եւ Բագրատունի ու Ջաւչաւաձէ իշխաններուն միջեւ, ստորագրուած 1784-ի Յունուարին Թիֆլիսի մէջ Հերակլը Թագաւորին կողմէ, ան կը պայմանաւորէր յատկապէս՝ ռուսական հովանաւորութեան հաստատումը Վրաստանի վրայ, Ռուսիոյ կողմէ վրացական Պետութեան գերիշխանութեան ճանաչումը, եւ այս վերջինին համաձայնութիւնը չմիջամտելու Վրաստանի ներքին գործերուն. վրացական եկեղեցիին անկախութեան ապա՝ զինուորական ապահովութիւն մը Ռուսիոյ կողմէ Թագաւորութեան սահմաններուն վերաբերեալ եւայլն:

Գալով Վրաստանի, առաւելութիւնները յստակ էին, սակայն նուազ չէր վտանգը: Նման դաշնագիր մը կրնար լաւագոյն կամ յոռեգոյն հետեւանք ունենալ: Ճիշդն ըսելով, ոչ մէկ հետեւանք ունեցաւ, գոնէ անմիջականօրէն: Որովհետեւ Ռուսիա չի յարգեր իր յանձնառութիւնները, հակառակ անոր որ շուտով զգալի կ'ըլլայ զինուորական օժանդակութեան մը անհրաժեշտութիւնը:

1783-ի դաշնագիրը Հերակլը Թագաւորին ընտրութեամբ, ամենամօտ ու ամէնէն վտանգաւոր Արեւմուտքին ի նպաստ, Արեւելքի մէջ դժոխային մեքենայի պէս կը գործէ: Թուրքիա կը մոռնայ իր բարեացակամութիւնը եւ պարսկական, նաեւ Ատրպատականի ու Տաղստանի բոլոր իրենց հաւատարիմներուն արշաւանքները թոյլ չեն տար ինքզինքին ձգուած Վրաստանի շունչ առնելու: Ռուսական բանակը կը խուսափի միջամտելէ. ցարին նոր պաշտպանեալը իր արեւելեան դրացիներուն մշտատեւ արշաւներուն դիմաց լքուած կը մնայ: Մինչեւ որ Աղա Մուհամմէտ Խանի զօրքերը 1795-ին կը գրաւեն Թիֆլիսը եւ անդթաբար կ'աւերեն. այս անցքը ուժգնօրէն ոգեկոչուած է Տինիանովի «Վէզիր - մուխթարին մահը» անուն պատմական վէպին մէջ: Դարուն վերջին տարիներուն Վրաստան կը դառնայ բառացիօրէն արիւնաքամ, անպաշտպան Պետութիւն մը, ուրիշներու որս:

1801-ի Յունուարին է որ ցար Պօղոս Ա. շահագործելով եւ չարափոխելով 1783-ի դաշինքը, կը հրատարակէ Վրաստանի Ռուսիոյ միացման մասին ծանօթ հրովարտակը. Աստուծոյ շնորհիւ, մենք, բովանդակ Ռուսիոյ կայսրն ու ինքնակալը... Ոչ աւելի ոչ նուազ, եղածը Վրաստանի կցումն է, հաստատուած եւ վաւերացուած Աղէքսանդր Ա.ի հրովարտակով, 1801, Սեպտեմբեր 12-ին: Այնուհետեւ Վրաստան դատապարտուած էր ռուսական կայսրութեան մէկ գաւառաշրջանը ըլլալու. շարունակութիւնը ծանօթ է. արքայական ընտանիքին տեղահանութիւնը, ռուսական վարչաձեւին հաստատումը, 1801-ին խնայուած վրացական իշխանութիւններու դրաւումը զինուորական ուժով, յետոյ ռուսականացումը բռնութեամբ, արիւնալի ճնշումը ամէն տեսակի ազգային ցոյցի: Եւ վերջին հարուած մը. ցարին առաջին գործը, անոր որ հովանաւորողն է ուղղափառ եկեղեցիին - դաշնագրին գոյութեան պատճառներէն մէկն է այս - կ'ըլլայ 1801-ին, վերջ տալ վրացական եկեղեցիին ինքնավարութեան, որ կապուած էր ռուս սինոդին, 1811-ին ռուս մարզպան մը կուգայ Թիֆլիս, եւ սլաւերէնը կը փոխարինէ վրացերէնը եկեղեցական ծէսին մէջ:

Այս այսպէս ըլլալով, ի՞նչ են պատճառները որոնք կը մղեն խորհրդային իշխանութիւնները 1983-ին յիշատակութեան արժանացնելու դաշնագիր մը որ ցարերուն ծառայած էր կցումը օրինաւոր դարձնելու: Ծանօթ ենք գոնէ պաշտօնական պատճառաբանութիւններուն, որոնք յստակօրէն սահմանուած են «պատմական» գործերու մէջ, եւ այս վերջիններու թիւը կը բազմապատկուի վերջին տարուան ընթացքին. այս պատճառաբանութիւնները ամփոփուած են լաւագոյնս այդ հրատարակութիւններէն մէկուն խորագրին մէջ. Վրաստանի Ռուսիոյ միացումին յառաջդիմական հետեւանքները (*Թիֆլիս*, 1982): *Այս* յառաջդիմական հետեւանքները *վեց հատ են*,

1.- Միացումը Վրաստանի բերաւ յաւիտենական խաղաղութիւն մը, այսուհետեւ պահպանուած բոլոր օտար յարձակումներուն դէմ:

2.- Ան պաշտպան հանդիսացաւ Վրաստանի ազգային ամբողջականութեան, պահպանելով իր պատմական սահմանները:

3.- Իրականացուց Վրաստանի ընկերային զարգացումը, անոր շնորհելով մասնաւորաբար ցարական բարեփոխումներու օգուտները:

4.- Թոյլ տուաւ Վրաստանի, կերտելու իր ազգային միութիւնը, հեռացնելով բոլոր կեդրոնախոյս հակումները:

5.- Զօրաւոր կերպով նպաստեց վրացական մշակոյթին վերածնունդին եւ զարգացումին:

6.- Վրաստանը մղեց մասնակցելու ցարական ինքնակալութեան դէմ բոլոր յեղափոխական պայքարներուն:

Այս է պաշտօնական բանաձեւը. գիտենք թէ ինչ եղաւ իրականութիւնը:

Վրացիները խաղաղութիւն ունեցան. այն խաղաղութիւնն իսկ զոր կը կրէ որեւէ ժողովուրդ, որ զինուորական գրաւմանը տակ է օտար Պետութեան մը:

Վրաստանի նախկին հողամասը մասամբ պահպանուեցաւ, սակայն եւ այնպէս ռուսական գօտի մըն էր, գաղթավայր մը, զերծ՝ ազգային որեւէ գոյութենէ:

Այլապէս զարմանալի է տեսնել ընկերվարական պետութիւն մը որ կը մղուի պաշտպանութեան ու փառաբանութեան ԺԹ. դարու Ռուսիոյ ցարերուն «ընկերային քաղաքականութեան» Նիկողոս Ա.ով եւ Աղէքսանդր Գ.ով: Վրաստան երբեք մոնղոլեան շրջանէն ի վեր, չէր ենթարկուած ընկերային նման նահանջի մը, կրկնապէս ծանրակշիռ, տրրուած ըլլալով որ այդ գործն էր դրաւումի իշխանութեան մը: Եթէ «կեդրոնախոյս» փորձութիւնը ելք ունեցաւ ցարական կայսրութեան այս գաւառաշրջանին մէջ, այդ՝ ամէն գաղթավայրի ճակատագիրն էր:

Հինգերորդ յօդուածը գրգռիչ է: Վրացի պաշտօնական «պատմագիր» մը Նիկողոս եւ Աղէքսանդր ցարերու մշակութային քաղաքականութեան մունետիկ դարձած ... Հակառակ որ ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ ինչ եղաւ ռուսականացումը «ժողովուրդներու այս արգելավայր»էն ներս: Վրացերէնը արգիլուած, ազգային մշակոյթը բռնի ուժով ռուսականացած: Որոշ է որ այս ճնշումը խթան հանդիսացաւ ու ծնունդ տուաւ գեղեցիկ ու հզօր գրականութեան մը. սակայն ընդդէմ ցարական Ռուսիոյ եւ հակառակ մտաւորական ճնշումին, որու կը դիմէր, երթալով աւելի:

Հեգնութիւն ուրեմն եւ այնքան համրնթաց, որ հազիւ կարելի է հասկնալ թէ ով է զայն բանաձեւողը եւ արտօնութիւն տուողը: Այս վերջին կէտն է զոր կը յայտնէ բացատրութիւնը: Մնացեալը ամբողջ դատարկ պատճառաբանութիւն է միայն:

Ճիշդ է, արդարեւ որ եթէ 1801-ին Ռուսիա կցած չըլլար Վրաստանը, այս վերջինս պիտի չենթարկուէր ցարական կեղեքումին, եւ ուրեմն առիթը ներկայացած պիտի չըլլար այդ լուծը թօթափելու: Ան պիտի չմասնակցէր 1917-ի յեղափոխութեան, որ իրեն միջոց հայթայթեց իր ազգային անկախութիւնը վերակառուցելու եւ վերստին հանդիսանալու իշխող պետութիւն մը, 1918-էն 1921: Հարկ էր որ պատմութիւնը տարբեր ընթացք մը չառնէր 1783-ի եւ 1801-ի միջեւ, որպէսզի 1921-ին Ռուսիա սովորական միջոցներով կարենար վերջ տալ վերագտնուած անկախութեան:

Եթէ ուրեմն խորհրդային Վրաստան կը հրաւիրուի հակառակ ամէն տրամաբանութեան, տօնելու ցարական Ռուսիոյ կցումին իր երկու հարիւրամեակը, այս կ'ըլլայ պատմութեան տեսութեան մը շնորհիւ ուր կը յայտնուի նախախնամութեան վարդապետութիւնը, աւելի մօտ Պոսիւէի, քան Մարքսի, որ սակայն ամէն պարագայի մէջ՝ մերը չէ:

ԺՈՐԺ ՇԱՐԱՇԻՁԷ

«Լը Մոնտ»

ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳԾԱՆԿԱՐԻ ՈՒ ՋՐԱՆԵՐԿԻ ՄԻՋԵՒ

Բացուած է Ասատուրի նոր ցուցահանդէսը Սակօ-լը-Կարեգի մէջ: Կը խմբէ վերջին վեց տարիներու ընթացքին փորագրուած գծանկարներու հատընտիր մը եւ տասնեակ մը ջրաներկ (*):

Ասատուրի արտադրութեան հոլովոյթին հետեւողը դիւրաւ պիտի հաստատէ, ինչ որ այնքան տիրական եղած է իր մօտ: Ասատուր խարխափում չի ճանչնար: Կամ թերեւս անոր խարխափումները, կերպի մը ձեւաւորումները, մօտաւորացումները չեն յայտնուիր մեզի ցոյց տրուած գործերուն մէջ: Կարծէք ան մի քանի ոստումով հասած ըլլայ այն հաւասարակշռութեան, այն հասունութեան, որ հիմա այլեւս իրն է, իր գործերուն մէջ: Թէեւ գիտենք, որ այդ բոլորին գինն է երկարատեւ, յամառ, անընդհատ աշխատանք մը:

Հասունութիւն՝ ըսել կ'ուզեմ միշտ փոփոխուող եւ միշտ ժամանակաւոր հնարաւորութիւններու տիրակալում՝ ջրաներկի թէ գծանկարի կրկնակ ու հակոտնեայ կալուածներուն մէջ: Տիրակալում՝ ի հարկէ թեքնիքի, մտասեւեռումի: Ամէն գործ իր մօտ կը թուի նկարչական թեքնիք հարցի մը լուծումին փնտռտուքը, որ գործին տրուած երբեմն շատ բնորոշիչ խորագիրը կրնայ չթելադրել: Արուեստագէտ մը նախ եւ առաջ իր արուեստին մարդն է, այսինքն՝ ունի հարցերու խումբ մը, որոնց մէջէն կը յայտնակերպուի, կը կերպարանաւորուի ինչ որ մարդիկ կը կոչեն զգայնութիւն, տեսանկիւն կամ աշխարհի ըմբռնում: Նկարչական հարցեր եւ նկարչական լուծումներ: Կը հասկցուի ինչո՞ւ Ասատուր չի վարանիր շրջագայութեան մէջ դնելու քանի մը տարրեր, նշաններ, թիւեր ու գիրեր, երկրաչափական ձեւեր, քաղաքներ եւ անձնաւորութիւններ: Նոյն տարրերը միշտ, իրենք իրենց մէջ անկարեւոր, բայց ի նպաստ յօրինուածքի մը, քերթուածքի մը պիտի ըսէի, նկատի առնելով փորագրութեան արուեստը:

Գծանկար ու ջրաներկ կը պատմեն մի ու մէկ փորձառութիւն: Խորքին մէջ կը պատկանին նոյն շարժումին, երկու տարբեր եղանակներով ընթացող: Գծանկարը հոս անդին է գծանկարէն: Յաճախ գունաւոր է ան, կամ ջրաներկուած փորագրութեան վրայ, կարծէք գիծը յորդէր դէպի գոյնը, աճէր անով: Իսկ ջրաներկը է աւելի քան ջրաներկ: Ո՛չ խղաներկին մէկ անկեալ ենթասեռը, այլ առանձին, լրիւ պաստառ մը, ինքնին:

Երկուքին ալ մէջ մակերեսի, խաւերու, նիւթեղէն թանձրութեան, թանձրութեան որակներու, չինանիւթի, չաղախի, լուսաւորումի աստիճաններու փնտռտուքն ու գրաւումը կը գտնենք: Ասատուրի նախկին գործերը հետամուտ էին գիծերու ճարտարապետութեան մը, գոյնն ու մակերեսը ենթարկելով կառուցումին: Իր վերջին արտադրութիւնները ո՛չ միայն գոյնը կ'ազատագրեն գիծէն, այլեւ կը ձգտին մակերեսի խտութեան տարբեր որակներու տարազումին:

Հոս՝ գծանկար ու ջրաներկ կը միանան, կը նոյնանան պիտի ըսէի: Բայց Ասատուր չի միտիր առաջինին միջոցներով երկրորդին ազդումներուն հասնելու: Տարբերութեան մէջ յայտնուող նոյնութիւնը նկարչական, ներքին մտածումինն է: Մետաղին վրայ փորագրութիւնը եւ թուղթին վրայ տարածուող, առոր թաւ կամ թեթեւ հատերը օգտագործող ջրաներկը չեն դադրիր ըլլալէ ինչ որ են էապէս: Միշտ ենթակայ են գերազանց խառնութեան մը, գրաւիչ ճշգրտութեան մը, բայց նաեւ երեւակայութեան մը փանթէզիին ու խաղերուն: Ոչինչ աւելի ազատ կը թուի, որքան ջրաներկ մը Ասատուրէն եւ նոյն ատեն ոչինչ աւելի կշռուած, մտածուած:

Ասատուր կրնայ այլեւս իր պաստառները չստորագրել: Անունը հոն է, ոճին մէջ:

Ցուցահանդէս մըն է ասիկա, որ կը բերէ փաստը Ասատուրի արտադրութեան լիութեան, ինքնագրաւումին: Անկէ անդին՝ կը սկսի, թերեւս, գուշակելի շրջադարձ մը:

Գ. Պ.

(*) Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Նոյեմբեր 15:

Գերմանական նամականի

×

Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին Պատըն - Վիւրթէնպուրկի հայութիւնը, ցնծութեան եւ ուրախութեան օրեր անցուց, երկու կարեւոր դէպքերու առիթով:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին Կէօբինկըն քաղաքին մէջ, գերմանական աւետարանական եկեղեցիի կողմէ, հայ հասարակութեան ընծայուած՝ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ օծումը կատարուեցաւ: Օրուան պատարագը մատոյց՝ կեդրոնական Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան եւ գերմաներէն լեզուով ալ սուր պատշաճի խօսեցաւ: Խօսք առին նաեւ կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, տեղական իշխանութեանց կողմէ երկու անձեր եւ տեղւոյն եկեղեցական խորհուրդի ատենապետ Պ. Յակոբ Խօզլին: Օծման հանդիսութեանց կը նախագահէր՝ Գերմանիայէն Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, որ իրիկուան ժամերգութեան ընթացքին, քարոզեց հայերէն լեզուով «Ողորմիա զեկեղեցի շինողաց...:» բնաբանով, ուր ներկայ էին շրջաններու զանազան քաղաքներէ հաւաքուած հայ հաւատացեալներ:

Իսկ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 14, երեկոյեան ժամը 6-ին, Շթուծկարտ քաղաքի կեդրոնին մէջ, կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ տեղւոյն հայ հասարակութեան տրամադրուած՝ Հայ Տան սրահի բացումը կատարուեցաւ, Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեանի, Մեսրոպ Ծ. վրդ. Գրիգորեանի, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու ներկայութեամբ:

Կրօնական մասնաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ, որու ընթացքին կրօնական պատասխանատու անձեր, յաւուր պատշաճի խօսեցան, խօսք առաւ նաեւ Շթուծկարտի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ խորհուրդի ատենապետ Պ. Գրիգոր Մինասեան:

Սոյն երկու հանդիսութիւնները բացառիկ առիթներ են ընդհանրապէս, Գերմանիոյ մէջ կայք հաստատած հայութեան եւ Պատըն - Վիւրթէմպուրկի նահանգին մէջ գտնուող հայ հասարակութեան մասնաւորաբար: Երկու կարեւոր կեդրոններ՝ մեր հայապահպանման սուրբ գործին համար: Ժամանակն է որ Գերմանիոյ հայութիւնն ալ հաւաքուի իր ազգային արժէքներու շուրջ: Գերմանիոյ տարածքին վրայ կը գտնուին պատրաստուած հայ տարրեր, որոնք տարբեր միջավայրերէ եկած ըլլալով չեն յաջողած տակաւին, ցանկալի միութիւնը ստեղծել: Եկեղեցին իր ազգային նկարագրով, իր ունեցած դարաւոր հոգեւոր փորձառութեամբ այդ միութիւնը կը ձգտի ստեղծել, բայց անհրաժեշտ է որ ունենայ իր նուիրեալ եւ պատրաստուած կրօնականները, եւ միւս կողմէ ալ անոր դերին հաւատացող եւ գործակցող անդամները: Ս. Խաչ եկեղեցւոյ օծումը եւ Հայ Տան բացումը պէտք է ամրապնդեն մեզ մեր հաւատքին մէջ: Անձնական սին վէճերը մոռացութեան պէտք է տրուին, որպէսզի զոյգ այդ հաստատութիւններու շուրջ կարելի ըլլայ ծառայել Աստուծոյ փառքին եւ հայ ժողովուրդին:

Հոկտեմբեր ամիսը կը նկատուի Մշակոյթի ամիս Հայկական կեանքէ ներս, որովհետեւ այդ ամսոյն ընթացքին Թարգմանչաց տօն է եւ այդ տօնը, սրբավառ կոչումով մը, հռչակուած է տօն ազգային եւ եկեղեցական: Ահա, այս ամսուն գործնական յաջողութիւն մը արձանագրեց Պատըն - Վիւրթէմպուրկի նահանգի մէջ գտնուող կրօնական զոյգ միութիւնները: Պատիւ անոնց, որոնք յաջողեցան իրենց սահմանուած պարտականութեանց մէջ: Այժմ, հայ գաղութի զաւակներուն կը մնայ վերածել զոյգ այդ հաստատութիւնները անմար ջահերու, որպէսզի անոնցմէ ժայթքած լոյսը տարածուի հրլանի հայ հասարակութեան սրտերուն մէջ եւ անով զօրացած կարենան բոլորն ալ վառ պահել լոյսը հայ հաւատքին եւ ունենան սէրը ոսկեղինիկ հայ լեզուին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

ԼԱՒ ՇԱԲԱԹ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

×

Փարիզեան շրջանի երեք հայկ. խումբերէն, Իսի լէ Մուլինոյի Ա. Ս. Ա.ն իր դաշտին՝ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս հակառակորդին դաշտին վրայ յաղթական հանդիսացան. իսկ Ալֆորվիլի Իւ. Ժ. Ա.ն իր խմբակին առաջինին հետ իր դաշտին վրայ հաւասար մնաց:

×

Ա. Ս. Ա. - Փլէսի Ռոպէնսոն՝ 5 - 1

(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Իսի լէ Մուլինոյի հայկ. խումբը, շնորհիւ մանաւանդ իր Բ. կիսախաղի խաղարկութեան, գեղեցիկ յաղթանակ մը տարաւ Փլէսի Ռոպէնսոնի խումբին դէմ: Թէեւ առաջին կիսախաղին տիրապետողը հակառակորդներն էին, սակայն կէտը նշանակողները եղան հայ մարզիկները Գազարեանի շնորհիւ: Բ. կիսախաղին, դաշտին վրայ միակ խումբ մը կար այլեւս. Ա. Ս. Ա.ն, որ խմբական գեղեցիկ խաղարկութեամբ մը ուշագրաւ դարձած էր, այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ, Ֆ. Գազարեան արժեւորեց իր ընկերներուն ստեղծած առիթները, եւ նշանակեց խումբին բոլոր կէտերը:

Այս մրցումէն ետք, Ա. Ս. Ա.ն պիտի գրաւէ իր խմբակին առաջին կարգը, եթէ ֆութպոլի ֆէտէրասիոնը հաստատէ խմբակին այժմու առաջնորդ «Սթատ Ֆրանսէ»ի այս շաբաթավերջի ոչ - մասնակցութեամբ պարտութեան պարագան:

Ա. Ս. Ա.ն այս մրցումին համար դաշտ իջած է հետեւեալ կազմով. - Արմանտօ, Փօնէ (Պէտանեան 30), Ֆէրնանտէզ, Գաւէճեան, Վասսա, Պուտէրկի, Ադլի, Սարգիսեան, Պալեան, Գազարեան, Կուրինեան (75՝ Կարօ):

×

Էթուալ տը Տրանսի - Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս՝ 1 - 2

(Կիսախաղ՝ 0 - 2)

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի ֆութպոլի խումբը իր չորրորդ յաղթանակով, գրաւեց իր խմբակին առաջին կարգը:

Այս մրցումին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս դաշտ ելաւ հետեւեալ կազմով. - Խաչէնեան, Հայկարամ, Գէորգէշեան, Գարթալեան, Խօզլուեան, Հօրունէօղեան, Գըլըճասլանեան, Պալըքճեան (15՝ Համբարձեան), Խօզլուեան, Թաշճեան, Պէրպէրեան:

Առաջին իսկ վայրկեաններուն Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները յաջորդաբար երկու առիթներ ունեցան կէտ նշանակելու, բայց չյաջողեցան:

15-րդ վայրկեանին - Համբարձեանի Պալըքճեանը փոխարինելը - անտեղի՝ բստ մեզի քանի որ մարզիկ մը 15 վայրկեանի մէջ չի կրնար լրիւ ցոյց տալ թէ ինչ կրնայ ընել - բան չփոխեց խումբին համար:

Վերջապէս, 35-րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը հաշիւը բացին շնորհիւ Թաշճեանի վարպետութեան. իսկ կիսախաղէն ճիշդ առաջ (44՝) Պէրպէրեանի միջոցաւ երկրորդ կէտ մը արձանագրելով, յաղթանակը մասամբ ապահոված եղան:

Բ. կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս ուրիշ առիթներ փախցնելէ ետք, խաղին վերջին քառորդ ժամը աւելի պաշտպանողական խաղով մը չարունակած է եւ այս պատճառաւ ալ 82-րդ վայրկեանին հակառակորդներու արձանագրած կէտով դաշտէն հեռացած է միայն 2 - 1 արդիւնքով:

Գրէսի - Իւ. Ժ. Ա. - Ալֆորվիլ՝ 2 - 2

(Կիսախաղ՝ 2 - 2)

Ալֆորվիլի հայկ. խումբը հակառակ որ երկու անգամ յաղթական դիրքի մէջ գտնուած է խաղին ընթացքին, դժբախտաբար չէ կրցած պահել այս առաւելութիւնը:

Դեռ առաջին վայրկեանին միջնապահներէն Զադոֆ 25 մեթրէն ազատ հարուածով գնդակը ղրկած է բերդին ձախ վերի անկիւնը: 7-րդ վայրկեանին հակառակորդները հաշիւը հաւասարեցուցած են, 15-րդ վայրկեանին կրկին Զադոֆ նոյն ձեւով գնդակը ղրկած է բերդին աջ վերի անկիւնէն ներս. իսկապէս շատ գեղեցիկ կէտեր էին երկուքն ալ:

Ալֆորվիլի տղոց ուրախութիւնը երկար չտեւեց սակայն, քանի որ հակառակորդները 28-րդ վայրկեանին հաշիւը հաւասարեցուցին (2 - 2): Կիսախաղը վերջացաւ այս արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղին երկու խումբերու ջանքերն ալ ապարդիւն մնացին եւ խաղը վերջացաւ 2 - 2:

Այս մրցումէն ետք Իւ. Ժ. Ա. կը գրաւէ իր խմբակին 7-րդ կարգը. ունի 9 կէտ, միայն չորս պակաս առաջինէն՝ Գրէսիէն:

×

ՌՈՆ ԱԼԲԻ ՇՐՋԱՆ

Թօնօն - Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին՝ 1 - 2

(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը առաջին կիսախաղը 1 - 0 արդիւնքով փակելը կը պարտէր թէ՛ հակառակորդ յառաջապահներու անփորձութեան, թէ՛ իր բախտին, եւ թէ իր բերդապահին: Դեռ 10րդ վայրկեանին նշանակած կէտէն ետք տեղացի խումբը բազմաթիւ առիթներ ունեցաւ կացութիւնը փոխելու, բայց չկարողացաւ:

Բ. կիսախաղին, 68-րդ վայրկեանին Ակօսթինօ հաւասարութեան կէտը արձանագրեց եւ 80-րդ վայրկեանին ալ Արզարեան շնորհիւ յետսապահներուն մէկ «նուէր»ին, յաղթանակի կէտը կը նշանակէր:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Փէրթիւի 2 - 2

(Կիսախաղ՝ 2 - 1)

15-րդ վայրկեանին Էչխախամեան կը բանար հաշիւը, շնորհիւ 20 մեթրէն ազատ հարուածի մը, գնդակը զետեղելով բերդի աջ վարի անկիւնը: 18-րդ վայրկեանին, 20 մեթրէն դարձեալ ազատ հարուած մը, Ճամպոյեանի կողմէ, կը բախէր ձողին: 26-րդ վայրկեանին հակառակորդները կը հաւասարեցնէին հաշիւը, հակադրոհի մը շնորհիւ, բայց 31-րդ վայրկեանին Նազարէթեան Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի երկրորդ կէտը կը նշանակէր, արդիւնք՝ խմբական գեղեցիկ խաղարկութեան մը:

Բ. կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը կը տիրապետէին խաղին. Թուղայնի եւ Տիլպէքեանի դաշտ մուտքը աւելի եռանդ մը բերելով հանդերձ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները չկրցան երրորդ կէտ մը արձանագրել, որ զիրենք աւելի ապահով դիրքի մէջ պիտի պահէր դարձի մրցումներուն:

76-րդ վայրկեանին Տիոփ սքանչելի գլխու հարուածով մը հաշիւը դարձեալ կը հաւասարեցնէր: Ասկէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակի կէտը արձանագրելու բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացած ըլլալով, խաղը վերջ գտած է 2 - 2 արդիւնքով:

Այս մրցումին Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմը հետեւեալն էր. - Թուրմիքեան, Տէօքմէճեան, Սիմոնլ, Փօրթալէս, Ազարեան, Գէօնճեան, Նազարէթեան, Ճամպոյեան, Տէր - Մեսրոպեան, (Տիլպէքեան 57՝), Ֆարատեան, Թուղայն:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԴՈՂԴՈՒԹԷ ԴՈՂԴՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, սրտի կաթուածով մեռած է համբաւանոթ սրտաբան փրոֆ. Զաւէն Տոլայճեան: Ծնած էր 1928-ին՝ Աղեքսանդրիա: 1947-ին ընտանեօք ներգաղթած է Հայաստան եւ 1953-ին աւարտած Երեւանի բժշկական հիմնարկը: 1956-էն մինչեւ 1982 եղած է Երեւանի սրտաբանութեան եւ սրտի վիրաբուժութեան հիմնարկի սրտաբանութեան բաժնի վարիչը: Հեղինակն է մօտ 250 բժշկագիտական ուսումնասիրութիւններու, դասագիրքերու եւ գիտական մենագրութիւններու: Փրոֆ. Տոլայճեան միջազգային «Ճօրնըլ աֆ էլեքտրօքարտիոլօժի» հանդէսի (Միացեալ Նահանգներ) խմբագրական կազմի անդամ էր: Եղած է Հայաստանի երեսփոխան եւ 1972 - 1982 Պրեզիտիումի անդամ: 1982 Ապրիլին հաստատուած էր Լոս Անճըլըս: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 15-ին, Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցին:

×

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, Սեպտեմբեր 25ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Լիբանոն նահատակուած հինգ հայ երիտասարդներու յիշատակին, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Յաւարտ արարողութեան, եկեղեցականներ եւ բազմութիւնը, Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Երիտասարդական Միութեան անդամներու առաջնորդութեամբ ուղղուած են դէպի Ս. Փրկիչ գերեզմանատուն, ուր կը գտնուի Արարատի ճակատամարտին ինկած հայ քաջերու յուշարձանը, զոր ծածկած են բազմաթիւ ծաղիկներով: Ապա հաւաքուած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի ակումբը, ուր Հայ Դատի Յանձնախումբին խօսքը կարդացած է Լեւոն Օհանեան: Փակման խօսքը արտասանած է Գարեգին Արք. Գազանճեան:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Փաղանգաւոր Կուսակցութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը, Հոկտեմբեր 3-ին այցելած է Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ ակումբը, ուր ընդունուած է հայ երեսփոխաններ՝ տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի, մէթր Խաչիկ Պապիկեանի, Սուրէն Խանամիրեանի, տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչներու կողմէ: Խորհրդակցութիւնները կեդրոնացած են երկրի դէպքերուն եւ մասնաւորաբար՝ ազգային համերաշխութեան համագումարի աւարտութեամբ, Նոր Լիբանանի կերտման հեռանկարով, քննարկումի նիւթ եղող տարազներուն վրայ: Այս առիթով, հայ ներկայացուցիչները վերահաստատած են միացեալ եւ անկախ Լիբանանի կերտումին ամբողջական մասնակցութեան Հայութեան անվերապահ պատրաստակամութիւնը: Անոնք նաեւ դժգոհութիւն յայտնած են առաջադրուած համագումարէն հայ համայնքին հեռու պահուելու իրողութեան հանդէպ, զայն նկատելով Հայութեան հայրենասիրական կեցուածքին անտեսումը, որ պէտք է սրբագրուի:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարան այցելած է (Հոկտեմբեր 2-ին) Դանիոյ Պէյրութի դեսպանը՝ Վիլատս Վիլատսըն, եւ ընդունուած Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ: Խօսակցութեան նիւթ դարձած է Լիբանանի կացութիւնը: Դեսպանը հետաքրքրուած է նաեւ ամբարկոծումներու հետեւանքով ձեռքէկլի «Թաչնոց Բոյն»ի կրած վնասներով: Դեսպանը Հայրապետին յանձնած է դանիերէն հրատարակուած գրքոյկ մը՝ մեծանուն բարերարուհի Քարէն Եփփէի մասին:

Հոկտեմբեր 5-ին Կաթողիկոսարան այցելելով Նորվեկիոյ Պէյրութի ներկայացուցիչը՝ Կուննար Ֆլաքթատ, մօտէն հետաքրքրուած է հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակութեամբ եւ կեցուածքով՝ հանդէպ Լիբանանի դէպքերուն: Խօսուած է նաեւ Նանսէնի՝ հայ ժողովուրդի հանդէպ ցոյց տուած այն զօրեղ վերաբերումին մասին, «որուն համար Հայութիւնը կը մնայ միշտ երախտապարտ», ըսած է Հայրապետը:

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Թակար եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պալեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մէնէքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Ռիշէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարք Լըլիէվր եւ աղջիկը եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Շիրվանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 5-ին, իր բնակարանը յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 13.45-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի Քոնիւնալ գերեզմանատունը, ուր տը լ'Էկալիթէ:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Կրօնիկ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուրբաթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մասէն, Պ. Պ. Սարգիս եւ Վաղարշակ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Ժաք Մարկոսեան, Պ. Րաֆֆի Ուրբաթեան, Այրի Տիկին Տիրան Սալմասլեան զաւակներն ու թոռները, ինչպէս նաեւ Ուրբաթեան, Թէրզեան, Քարաքաշեան, Պերկովից, Գաթրճիօղլու, Տէմիրճեան, Փափազեան, Պարսումեան, Բալուճեան, Ալեքսանեան, Աթընու, Մարկոսեան, Ազաշեան, Գարասալմասլըեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մաննիկ Սալմասլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, 79 տարեկանին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

ՓԱՐԻԶԻ

Համազգայինի
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

Այս Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ:

Կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՆԻՒԹ .- Բանաստեղծութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անթուան Գալուստեան 300 Ֆ., Տիկին Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պետիկ Պետիկեան եւ ընտանեկան պարագաները փոխան ծաղկեպսակի Այրի Տիկին Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ., Տիկին Մանուշակ Չրչրեան 400 Ֆ., Պ. Բագ. Սեմերճեան 100 Ֆ., Պ. Լութվիկ Թադէոսեան 50 Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշեանի մահուան առթիւ. - Պ. Յար. Աշճիպաշեան եւ Ալ. Պապաեան ընտանիքներէ 500, Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղականութենէն 300, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հըրաչեանէ 300, Այրի Տիկին Մանոյշ Շահմիրեանէ 200, Մկրտիչեան ընտանիքէն 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մաշոյեանէ, Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպէրեանէ, Պ. Սարգիս Թէքէեանէ, Այրի Տիկին Վ. Հայգազրծեանէ 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վ. Տէր-Կարապետեանէ, Պ. Միսաք Աւետեանէ 50-ական Ֆ., Պ. Յարութիւն Ասլանեանի մահուան առթիւ Մկրտիչեան ընտանիքէ 150 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Մարիամ Զօպոյեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. _ Տիկին Վառնաճեան իր զաւկին նորոգ հանգուցեալ՝ Վազգէն Վառնաճեանի յիշատակին (յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մօլէօն) 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Իւղաբեր Եաղուպեան եւ զաւակները 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի Տիկին Ֆլոր Ադամեանի մահուան (Արժանթէյ) առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գուլիան ցերեկոյթ

Նուիրուած՝
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆԻ
Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ՎԷԶԻՐԵԱՆ
Բանախօսուհի՝
ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 16-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:
118 ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր:
Մուտքը ազատ է:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ե Ի

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Սիտի Այաշ, 276 Պուլվար Վօլթէր, մեթրօ Նասիոն
Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ.:
Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել:

Հեռաձայն. -
325 04 13 606 27 51 379 08 03

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

CEDIA
organise
un concert exceptionnel avec le violoniste
TIBOR VARGA
Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30
au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE

Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքներուն հետ կը տրուին նաեւ հայկական երգերու դասեր ժամը 15-էն 16, Մանկանց երգչախումբի մը կազմութեան նպատակաւ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեան:

Նոյնպէս կը տրուին դաշնակի դասեր:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն որ առաջնորդեն իրենց զաւակները (5-էն 14 տարեկան) Հայ Մշակոյթի Տուն:

Արձանագրութիւնները Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 14-էն սկսեալ:

ԱՑՑ
PERE LACHAISE

Նոյեմբեր 11-ին, Ուրբաթ օր, ժամը 15.30-ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ-Լաշէզի Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յուշարձանին:

Հաւաքուիլ Կամպէթթա մուտքին:

Նախկին ռազմիկներն ու հայ գաղութը կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը:

UGAB - Jeunes

présente

«SANS RETOUR POSSIBLE»

un film de
J. KEBADIAN
et S. AVEDIKIAN
Vendredi, 11 Novembre, à 20 h. 30
AU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

projection suivie d'un débat avec
Jacques KEBADIAN
et Serge AVEDIKIAN
participation aux frais :
membre gratuit
non membre 15 F.

ԼՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԹԻՆ
Ե Ի
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

մասնակցութեամբ
Սայաթ-Նովա
Ժողովրդական նուագախումբին

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Օր. Հ. Գալուստեան - «Պոլսահայ գրականութեան մասին ընդհ. ակնարկ»:

Ցերեկոյթի աւարտին - ընդունելութիւն - քոքթէյլ -:

Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20

(Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ):

Այս հաղորդումը չփոթութեան տեղի չտալու համար:

Ն Ա Յ Ի Ր Ի

Երգչախումբի արձանագրութիւնները սկսած են:

Ղեկավարութիւն՝
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

- Սոլֆէժի դասեր:
- Ձայնի մշակում:
- Երգեր:

Նախատեսուած են համերգներ:

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ, ժամը 20.30-ին Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար, հեռաձայնել՝
375 - 01 - 73

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱԼԵՐՈՒ ԵՒ ՁԱՅՆԵՐԻԶՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ն Ո Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

SOUHAITEZ
UN JOYEUX NOEL ET LA BONNE ANNEE
DANS VOTRE LANGUE MATERNELLE

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 NOVEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.564

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.564

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱԿԱՅԱՆՆԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԳԵՐԻՆԵՐ

—×—

Անսար : Պաղեստինեան գերիներու արգելակայան մը : Արգելակափակուածներէն շատեր փշաթելերուն կը կառչին՝ դուրսի աշխարհը դիտելու համար : Ոմանք՝ ինչ - ինչ ակնկալութիւններով, ուրիշներ ալ դառնութեամբ : Կառչողներէն շատեր զայրոյթի արտայայտութիւններ կ'ունենան, շատեր ալ պարտուած մարդոց համակերպութեամբ դառնութիւններ կ'արտայայտեն :

Արգելակայանը կը գտնուի Հար. Լիբանան : 4.700 պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերիներ կը գտնուին հոն : Հարկադրաբար, կը բնակին փշաթելերով եզերուած եւ հսկողութեան աշտարակներով յայտուն բանակատեղիի մը մէջ՝ վրաններու տակ :

Պահակներէն ոմանք, ըստ Իսրայէլացիներուն, այս կամ այն պատճառով զինուորական ատեաններու կողմէ վճռուած պատժական ժամանակաշրջաններ կը բոլորեն :

Քանի մը վրաններու վրայ, կը գրէ «Հերըլտ»ի թղթակիցը, պաղեստինեան դրօշակներ կը ծածանին : Երբ գերիները կը նշմարեն օտարականներ, իրենց մատները Վ.Ի.ի, այսինքն՝ յաղթանակը խորհրդանշող ցուցական դիրքեր կը պարզեն, պաղեստինեան ազգայնական երգեր կը հնչեցնեն :

- Անսար, Աուշվից մըն է, դուք Նացիներ էք, Իսրայէլ պէտք է հեռանայ :

Պաղեստինեան դրօշակները, երգերը եւ ազատութեան ի նպաստ նշանախօսքերը կ'արգիլուին Այսրյորդանանի մէջ : Գերիներէն ոմանք համակերպութեամբ կը հետեւին այս պարտադրութեան : Ուրիշներ, սակայն, ինքնաբուխ կերպով, իրենց ազգային զգացումները կ'արտայայտեն : Իսրայէլացի սպայ մը կ'ըսէ, - Հոս ազատ կը մնան, իրենց ուզածը կ'ընեն : (Լրագրողը ծուղակը չիյնա՞ր, քանի իր արձանագրած խօսքերը կը նշանակեն, թէ Պաղեստինցիները Այսրյորդանանի մէջ ազատ արտայայտուելու իրաւունքէն կը զրկուին, մինչդեռ արգելակայաններու մէջ իրաւունք կ'ունենան այդպէս վարուելու) :

Արգելակայանին մէջ, նկատել կուտայ ամերիկացի լրագրողը, չորս անձերէ կազմուած վարիչ մարմին մը կեանքի կը կոչուի : Գլխաւոր պատասխանատուն կ'ընտրուի Պաղեստինեան Ազատագրական ճակատի ղեկավարներէն, - Նախկին, - Թամրի :

Կ'ըսէ, - Աղիքները ծեծերը, բռունցքը, գաւազաններու հարուածները սովորական երեւոյթներ կը դառնան : Ամէն առաւօտ, իւրաքանչիւր գերի կը մտածէ, թէ ծեծին կարգը ե՞րբ իրեն պիտի գայ : Նաեւ՝ հարցաքննութեան : Ասոր հետեւանքով, կացութիւնը կը բարելաւուի :

Իսրայէլ կը մերժէ ընդունիլ, թէ անոնք պատերազմական գերիներ են : Հետեւաբար, կը ժխտէ Ժընեւի համաձայնագրերին տրամադրութիւնները՝ գերիներուն վերաբերեալ : Կարմիր Խաչին միջոցով համաձայնագրերին կէտերը ձեռք կը ձգեն : Նախ ոչ մէկ արդիւնք : Ապա՝ կը հարկադրուին որոշ զիջումներու դիմել : Վերջ կը դնեն ձեռքերը վեր պահելուն, ամէն առաւօտ, գերիները հաշուելու արարողութեան : Ծեծերը կը նուազին, եւ ընթացք կուտան բողոքներուն :

Հինգ բանտարկեալներ, - գերիներ, - կը մեռնին : Երեք հոգիներ ալ կը վիրաւորուին գնդացիրի կրակներուն հետեւանքով :

Ըստ բանակին մէկ բանբերին՝ այս դժբախտ պատահարները պատահական արկածներու պէտք է վերագրել : Արդէն կ'աւելցնէ ան, ամերիկացի լրագրողին, երկու սպաներ եւ երեք ենթասպաներ պատժական միջոցներու կ'ենթարկուին :

Ո՞վ կրնայ ստուգել սպային հաստատումները : Ո՛չ ոք :

Թամրի կ'ընդգծէ, - Նամակ կամ այցելութիւն, զինուորական իշխանութիւններու քննութեանց կ'ենթարկուին, նոյնիսկ գերիներուն զաւակները :

Ցօղուածին ընթերցումը ցոյց կուտայ, թէ Իսրայէլացիները խիստ միջոցներու կը դիմեն : Նաեւ՝ ոչ մէկ խօսք Պաղեստինցիներու ազատ արձակումին մասին :

Թ. Ս. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵԾ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ՝

ԹՈՒՐԳՈՒԹ ԷՕԶԱԼ

Թրքական երեսփոխանական ընտրութեանց մասնակի արդիւնքները, որոնց արձագանգած էինք երէկ, պարզած էին արդէն վերջնական պատկերը, այլ խօսքով Թուրկութ Էօզալի, Մայր Հայրենիքի (Անաւաթան Փարթիսի) կուսակցութեան փայլուն յաղթանակը : Արդարեւ նախկին վարչապետ՝ Էօզալի կուսակցութիւնը առանձին ապահոված է բացարձակ մեծամասնութիւնը, 400-ի վրայ ձեռք ձգելով 212 աթոռ, այսինքն մարդու պէտք չունի կառավարութիւն կազմելու եւ ուզած քաղաքականութիւնը վարելու համար : Երկրորդ դիրքի վրայ կը հասնի Հալքչին, որ միակ քիչ մը ձախ շարժումն է եւ վերջինն է Էվրէնի ամէնէն մօտ նկատուածը՝ Միլլիյէթչի Դէմոքրասի : Հալքչիները 116 աթոռ կ'ապահովեն եւ միայն 72 ամէնէն աջ որակուած Գ. կուսակցութեան : Այս երկու կուսակցութեանց ղեկավարները ընդունած են իրենց պարտութիւնը եւ համակերպած՝ ազգին վճիռին :

Էօզալ, 57 տարեկան է, ծնած Մալաթիա եւ պատրաստութեամբ՝ ճարտարագէտ : Երեք կուսակցապետերուն ամէնէն երիտասարդն է : Լաւագոյն տնտեսագէտը կը նկատուի Թուրքիոյ, որ յաջողած էր դրամահոսութիւնը 120-էն 27%-ի իջեցնել եւ կրկնապատկել արտածումները : Զինուորական իշխանութեան հաստատումէն ետք փոխ - վարչապետ նշանակուած էր, բայց այդ պաշտօնը թողած էր Յուլիսին, իր իսկ կուսակցութիւնը կազմելու համար : Ճարտարագիտական թէ տնտեսական իր ուսումը կատարած է Ամերիկա, մեծ կողմնակից մըն է ազատ ձեռնարկներուն եւ մասնաւոր ելեկտրականութեան ճիւղին : Իր երազն է որ ամբողջ Թուրքիան ելեկտրականութիւն ունենայ : 1977-ին չյաջողեցաւ ընտրուիլ Միլլի Սէլամէթի (Էրպաքան) որպէս թեկնածու : 1979-ին, Տէմիրէլի կառավարութեան մէջ Ծրագրի նախարար էր : Զինուորական պետական հարուածէն ետք, Տնտեսութեան նախարար էր եւ փոխ - վարչապետ : Տնտեսական նախարարի պաշտօնէն հրաժարած էր 1982-ին, երբ սնանկութիւններու շարք մը խախտած էր դրամատուներու դրութիւնը եւ ըստ իր ազատական սկզբունքներուն, մերժած էր որ Պետութիւնը դրամատուներու օգնութեան փութայ : Ամէն պարագայի մէջ, ընդհ. կարծիքն այն է թէ իր մէջ, գլխաւորաբար, տնտեսագէտն է որ ընտրուած է եւ իրեն կը մնայ վերականգնել երկիրը այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կ'ենթադրէ սնանկութեանց եւ գործազրկութեան յաւելում մը : Կարգ ու կանոնը կը շարունակէ ապահովել բանակը, Էվրէն բաց էր թէ պէտք չէ յուսալ պաշարման վիճակի անմիջական ջնջումին, առնուազն ցորչափ չեն վերջացած Քիւրտերու դատավարութիւնները : Կան, սակայն, երեք կարեւոր հարցեր նոր վարչապետին համար, մընացեալին կողքին՝ մամուլի ազատութեան պարագան, Համալսարանը, հուսկ՝ մարդկային իրաւունքները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹԻ շուրջ օղակը երթալով կը սեղմուի եւ Տրիպոլիս կը դառնար իր վերջին ապաւէնը ինքզինքը պաշտպանելու համար : Փարիզի մէջ Միթերան եւ Շասոն իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են, քանի շատեր կը խորհին թէ Արաֆաթի անհետացումը փափաքելի չէ, բայց եւ այնպէս, ըստ սովորութեան հոգեհաճ խօսքերու սահմանը անցնող չկայ : Իսրայէլ եւ Սուրիա մասնակի զօրակոչ կ'ընեն, Արաֆաթ կը շարունակէ պոռալ «Զիս ծունկի պիտի չբերեն», ամէն օր լրագրողներ ընդունելով :

ԱՆԴՐՈՊՈՎԻ բացակայութիւնը Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 66-րդ տարեդարձի հանդիսութեանց ուշադրութեան առարկայ է արեւմտեան շրջանակներու մէջ : Պաշտօնական յայտարարութիւն չըլլալով, զանազան հիւանդութիւններու մասին կը խօսուի՝ շաքարախտ, երկամունք, Փարքինսոն, ուղեղային կաթուած եւայլն, եւայլն :

ՊԵԼԺԻՈՅ Լիէժ քաղաքի շրջանը երկուշաբթի ենթարկուած է Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը, ժամը 2-ի մօտ : Ռիխթէրի սանդղակին վրայ, ուժը 4,9 էր (առաւելագոյն՝ 9) : Մէկ մեռեալ կայ, վիրաւորներ եւ նիւթական բաւական վնասներ : Պելժիացիք բաւական իրար անցած են :

ԳԱՐԼՈՍ միջազգային ահաբեկիչը, նամակով մը ուղղուած Ֆրանսայի Սաւտի Արաբիոյ դեսպանին, տէր եղած է արեւմտեան - Պերլինի Ֆրանսայի Տան դէմ եղած ոճրափորձին, որ Օգոստոս 25-ին մէկ մեռեալ եւ 27 վիրաւոր պատճառած էր եւ զոր ստանձնած էր ԱՍԱԼԱ-ն :

ԿՐԿԻՆ

«SANS RETOUR POSSIBLE»Ի

ԱՌԹԻՒ

Բողոքները կը շարունակեն տեղալ այս հեռատեսիլ - ժապաւէնին առթիւ եւ «Յառաջ»ի հեռաձայնը դադար չունի : Տրուած ըլլալով սակայն որ «Յառաջ»ը չէ Անթէն 2-ի յայտագրերուն պատասխանատուն, կը խնդրուի այդ բողոքները ընել առ որ անկ է, այսինքն՝ Անթէն 2-ի տնօրէնութեան. -

ANTENNE 2
5-7, rue Montessuy, 75007 Paris

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈՅ. 3)

ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՆՏԻՊ ԵՒ ՉՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Հայաստանի Մանուկ Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը, 1962 - 1968 թուականներուն, հրատարակած էր Եղիշէ Չարենցի երկերու հաւաքածոն (6 հատորով), որ ամբողջական չէր : Զանազան պատճառներով անկէ դուրս մնացած էին հեղինակի ողջութեան տպագրուած կարգ մը բանաստեղծութիւններ ու պոէմներ, թարգմանութիւններ, յօդուածներ, ինչպէս նաեւ այդ ժամանակ տակաւին չյայտնաբերուած նամակներ ու գրութիւններ : Վեց հատորներուն մէջ չէին առնուած Չարենցի՝ կեանքի վերջին տարիներուն (1935 - 1937), գրած եւ մասամբ այդ տարիներուն տպագրուած, իսկ ստուար մասը՝ անտիպ, բազմաթիւ քերթուածներ : Այդ պակասը լրացնելու նպատակով Հիմնարկը հրատարակութեան պատրաստած է Չարենցի անտիպ եւ չհաւաքուած երկերու ստուար հատոր մը, զոր լոյս ընծայած է Ակադեմիայի հրատարակչականը : Գիրքին բնագիրը պատրաստած եւ ծանօթագրած է բանաստեղծին աղջիկը՝ Անահիտ Չարենց : Հատորը խմբագրած են Եդուարդ Ջրբաշեան եւ Պիոն Ցակոբեան :

×

Գ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

«Իզվէստիա» թերթը «Գեղեցկագոյն Երեւան» խորագրուած հարցազրոյց մը կատարած է Գ. Գասպարեանի հետ : Ան պատասխանելով «Երեւանը ձեր ճակատագրին մէջ» հարցումին, կ'ըսէ. «Երեւանն է որ զիս ոտքի կանգնեցուց, բացաւ Մոսկուայի լաւագոյն համերգասրահներուն դռները. ես առիթ ունեցեր եմ երգելու աշխարհի աւելի քան 40 երկիրներուն մէջ : Երեւան իմ ճակատագիրն է. երջանիկ ինչպէս մեր հիանալի մայրաքաղաքը» : Այն հարցումին թէ ինչպէս կ'ուզէր տեսնել իր համաքաղաքացիները, ան կը պատասխանէ. «ինչպէս այսօր, աշխատասէր, համարձակ, հպարտ, հիւրասէր» : Ան յաճախ կ'առաջնորդէ Հայաստան այցելող իր հիւրերը դէպի «Հրազդան» մարզադաշտը, մեթրօն, «Զուարթնոց» օդակայանը, Օփերայի թատրոնի շէնքը, երիտասարդական պալատը :

×

ՀՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Ժ. դարուն կառուցուած «Աղջկայ Բերդ»ը, որուն պեղումները կը կատարուին քաղաքին շրջակայքը, զգալի դեր խաղացած է Հայաստանի ռազմաշինութեան պատմութեան մէջ : Միջնաբերդը՝ մասնաւորապէս 17 աշտարակներով, հզօր պարիսպով՝ անմատչելի է եղած թշնամիներու : Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն զանգակատուն ու աւազանի աւերակները :

ԽՂՃԻ ՊԱՐՏՔ ՄԸ ՀԱՆԴԷՊ ԵՐԵՔ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒ

ՊԵՏՐՈՍ ԱՏՐՈՒՆԻ, ՕՆՆԻԿ ՍՐԱՊԵԱՆ, ԷԼԻԶ ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Երբ դպրոց կ'ըսենք, կը հասկնանք ուսուցիչ եւ տնօրէն, որովհետեւ առանց որակեալ ուսուցչի կատարուած ուսուցումը կը նմանի սանդի մէջ ջուր ծեծելու, եւ առանց կարող տնօրէնի վարժարանն ալ նման է առանց նաւապետի թեքերող նաւու:

Վկա՛յ հայերէնի միօրեայ դասընթացքները, որոնք ստանձնուած ըլլալ կը թուին անձնագոհ, կամաւոր, բայց յաճախ պատահական ուսուցիչներու կողմէ, որոնք կը կարծեն թէ ազնիւ նուիրումը բաւարար է, արդիւնք ձեռք բերելու համար, հոգ չէ թէ հայերէն լեզուի ուղղագրութեան եւ քերականութեան տարրական սկզբունքներն իսկ անգիտանան երբեմն:

Հայերէն սորվեցնելու կարող ուսուցիչներու հոյլ մը գոյութիւն ունէր տակաւին, աւելի կէս դար առաջ, Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ: Գաւառի անուշան ուսուցիչներ էին անոնք եւ կամ համեստ տարեց Օրիորդներ: Պարզապէս ունէին գաղտնիքը հայերէն սորվեցնելու, գաղտնի՛ք, որ կորսուեցաւ այդ սերունդին հետ:

Այդ համեստ ուսուցիչներուն անունները պէտք է ոսկի տառերով արձանագրուէին, բայց մոռացութեան տրուեցան անշուշտ: Պիտի մոռցուին նաեւ անունները երեք կարող տնօրէններու, որոնց աշակերտելու բախտը ունեցայ Պոլսոյ մէջ, եւ որոնց մասին կ'ուզեմ բերել վկայութիւն մը, որ անձնական է թէեւ, բայց գալով կէս դարու հեռաւորութենէ մը, անցած է ժամանակի ու միջոցի անաչառ հունէն:

Պիտի սկսիմ ամենածանօթէն, վերջացնելու համար ամէնէն համեստով, առանց որ այս դասաւորումը արժանաւորութեան իմաստ ստանայ:

Ա.

ՊԵՏՐՈՍ ԱՏՐՈՒՆԻ

Պ. Ատրունի Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնութիւնը վարեց 1927-էն 1933: Ես իրեն աշակերտեցի 1930-էն սկսեալ: Ծնած ըլլալով 1882-ին կամ՝ 1883-ին, իր հարիւրամեակը առիթ եղաւ որպէսզի շատ մը նախկին Կեդրոնականցիներ վերջերս արտայայտուին իր մասին:

Պ. Ատրունի վարչական կարողութիւններու կը միացնէր ճաշակը կարգ-կանոնի, վայելչութեան եւ արուեստի: Իր տնօրէնութեան ընթացքին վարժարանին հին շէնքը վերանորոգեց եւ օժտեց կոկիկ կարասիներով ու գրասեղաններով: Կարգի դրաւ կէսօրուան ճաշի հարցը, ձրի ճաշ ապահովելով անոնց որոնք ի վիճակի չէին վճարելու: Գտաւ նաեւ բազմաթիւ բարերարներ, շատ մը աշակերտներու կրթաթոշակը մասամբ կամ ամբողջովին հոգալ կարենալու համար:

Համալսարանական ուսուցիչներ ունենալու ջանադրութեամբ ուժ տուաւ «Ազգային Սան»երու դրութեան, կրթաթոշակ ապահովելով փոքրաթիւ, բայց ընտրեալ ուսանողներու, որոնք յանձնառութիւն կը ստորագրէին ուսուցիչ դառնալու: Իրական կրթաթոշակ մըն էր այդ եւ չէր նմանէր ներկայիս այդ անունով բաշխուող չնչին գումարներուն, որոնք հազիւ նախաճաշի մը կը բաւեն (միջին հաշուով օրական 10 ֆրանք), որովհետեւ բաշխող կազմակերպութիւնները կ'ուզեն վայելել գոհունակութիւնը ամենափոքր գումարներով կարելի եղած թիւով շատ ուսանող պահելու:

Պ. Ատրունի երաժշտասէր էր եւ իբր այդ կ'ուզէր որ իր աշակերտներուն մօտ երաժշտական ճաշակ արթննայ: Կէսօրուան ճաշերուն ընթացքին պարտաւորիչ կերպով ունկնդրել կուտար դասական երաժշտութեան սալեր, որոնց շաբաթական յայտագիրը կախել կուտար դասարաններուն պատէն, որպէսզի ամէն աշակերտ գիտնայ թէ ի՛նչ կը լսէ: Տարիներ շարունակ ունկնդրուած այդ երաժշտութիւնը իր հետքը կը ձգէր անպայման բոլորին ենթագիտակցութեան մէջ, հոգ չէ թէ կէս ականջով ունկնդրուած ըլլար ան:

Պ. Ատրունի վարժարանին մէջ կը կազմակերպէր երաժշտահանդէսներ, համոզելով եւ ձրի Կեդրոնական բերելով Պոլսէն անցնող համաշխարհային համբաւի տէր վիրթիւոզներ, ինչպէս նաեւ պոլսահայ յայտնի արուեստագէտներ: Երբեմն մէկ շաբթուան ընթացքին երկու նուագահանդէս կ'ունենայինք, որոնց ունկնդրութիւնը պարտաւորիչ էր, բացարձակապէս: Գոմէտի Ֆրանսէզի դերասաններ իսկ տողանցեցին իր օրով Կեդրոնականի մէջ:

Դաստիարակչական այս ինքնատիպ մեթոտը, որ քիչ մը բռնատիրական էր, իր օգտաշատ արդիւնքները տուաւ անշուշտ, շատ մը ուսանողներու մէջ զարգացնելով արուեստի եւ երաժշտութեան ճաշակը, որուն համար երախտապարտ են բոլորն ալ այսօր:

Պ. Ատրունի ամուրի էր եւ իր զաւակները կը նկատէր աշակերտները: Կը հետաքրքրուէր մանաւորաբար անոնցմով, որոնց մօտ կը նշմարէր որեւէ ձիրք կամ կարողութիւն: Թոյլ չէր տար որ որեւէ արժէք կորսուի: 1930-ի տնտեսական տագնապի օրերուն երբ հայրս որոշեց Կեդրոնականի միջնակարգի բաժնէն հանել եղբայրս եւ զայն գործի դնել, Պ. Ատրունի հօրս խանութը գալով զինքը տարհամոզեց եւ յաջողեցաւ ո՛չ միայն եղբայրս դպրոց վերադարձնել, այլեւ զիս ալ Կեդրոնական առաջնորդել: Ո՞ր տնօրէնը այսօր իր մէկ աշակերտին ետեւէն պիտի վազէր այդպէս, ճակատագրական դեր մը խաղալով անոր կեանքին մէջ:

Պ. Ատրունիի տնօրէնութիւնը դժբախտաբար երկար չտեւեց: 1933-ի դպրոցական շրջանի վերջաւորութեան զոհ գնաց անանուն մատնութեան մը, որուն պատճառաւ Թրք. կառավարութիւնը իրեն արգիլեց ոտք կոխել որեւէ հայ վարժարանէ ներս:

Բ.

ՕՆՆԻԿ ՍՐԱՊԵԱՆ

Օննիկ Սրապեան (հայրը դերասան Թորգոմ Սրապեանի) տնօրէնն էր Կէտիկ-Փաշայի Ս. Մեսրոպեան Վարժարանին, երբ այդ նախակրթարանը մտայ 1925-ին: Դպրոցը, որ սովորական տան պէս համեստ շէնք մըն էր, այդ շրջանին ունէր 600-ի մօտ աշակերտ, ամէն տարիքէ, որովհետեւ շատեր աքսորէ վերադարձած ընտանիքներու կը պատկանէին եւ դպրոց չէին տեսած: Այս դպրոցը, որուն համեստ ուսուցչուհիներէն սորված եմ հայերէնը շատերու պէս, փակուեցաւ վերջերս, աշակերտի չգոյութեան պատճառաւ:

Օննիկ Սրապեան ունէր կազմակերպչական եւ վարչական բացառիկ յատկութիւններ, որոնց շնորհիւ աշակերտական այդ խայտաբղէտ բազմութիւնը կը գործէր մեղուի փեթակի մը աշխուժութեամբ ու կանոնաւորութեամբ, փոխանակ դառնալու բաբելական խառնարան, նկատելով որ շատ մը աշակերտներ թրքախօս էին եւ հայերէն իսկ չէին գիտեր:

Օննիկ Սրապեան ոգին էր փեթակին: Հոս չեմ խօսիր դպրոցին ուսումնական մակարդակին մասին, որ այդ շրջանին հաւասարակից էր Պոլսոյ բոլոր հայ նախակրթարաններուն, ուրկէ ելլողները որոշ պատրաստութիւն մը տեսած կ'ըլլային կեանքի մէջ նետուելու համար: Արդարեւ, այդ օրերուն շատ քիչերու բախտը կը վիճակէր ուսումը շարունակելու լիսէի մը մէջ:

Օննիկ Սրապեան ամէն դասարանի ներշնչած էր ինքնագիտակցութեան, հասունութեան, կարեւորութեան եւ մրցակցութեան զգացումներ: Ամէն դասարան կը գործէր մշակութային միութեան մը պէս, իր մէջէն ստեղծելով յանձնախումբեր գրական, թատերական, մարզական, եւայլն: Գրական յանձնախումբը կը կազմէր գրադարան, կը հրատարակէր խմբատիպ թերթ եւ կը կազմակերպէր արտասանական մրցում: Թատերական յանձնախումբը կը փորձէր զաւեշտի պէս բան մը պատրաստել. իսկ մարզական յանձնախումբն ալ կը կազմակերպէր տարեվերջի ողիմպիական խաղերը:

Այսօր անշուշտ քմծիծաղով կը վերյիշեմ այդ բոլորը: Գրադարան՝ փոքր դարակի մը մէջ, Թատրոն՝ տունի սենեակ մը բեմի վերածելով, եւ ողիմպիական խաղեր՝ Թաշկինակի չափ փոքր պարտէզի մը մէջ: Ամէն ինչ յարաբերական է եւ Օքսֆորտի համալսարանը չէր անշուշտ մերը: Բայց եւ այնպէս, ամէն աշակերտ չափազանց լուրջի առած ըլլալ կը թուէր իրեն վիճակող պարտականութիւնը եւ իբր այդ կ'աշխատէր:

Արտաուսումնական այս բոլոր աշխատանքները մեծապէս կը զբաղեցնէին աշակերտները, մասամբ ջնջելով տարիքի տարբերութեան ստեղծած անպատեհութիւնները, քանի որ Օննիկ Սրապեան գիտէր այդ տարբերութիւնը օգտագործել, մեծերուն տալով առաջնորդի եւ պաշտպանի հանգամանք, հանդէպ փոքրերուն:

Օննիկ Սրապեան եւրոպական համալսարաններու մէջ չէ որ սորված էր մանկավարժութիւնը: Եթէ չեմ սխալիր, նախապէս տնօրէն եղած էր Պարտիզակի Ներսէս Շուշանեան վարժարանին, ուրկէ իրեն հետ բերած էր նախկին գործակից մը, Օրիորդ Եղիսաբէթ Օհանեան, որուն շառաչուն ապտակներուն կը պարտին իրենց հայերէնը շատեր, ինչպէս մեքսիկաբնակ գրագէտ եղբայրս որ առիթ չի փախցներ երախտագիտութեամբ յիշելու այդ պարագան:

Մեղք որ Օննիկ Սրապեանն ալ զոհ գնաց մատնութեան, եւ պաշտօնէ հանուեցաւ 1928-ին: Իրեն յաջորդեցին հասարակ տափակութիւններ միայն, որոնք նախանձով այդ օրուան կը սպասէին ապահովաբար:

Գ.

ՕՐԻՈՐԴ ԷԼԻԶ ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Օրիորդ Էլիզ Էլմասեան տնօրէնուհին էր Ֆէրիգիւղի երբեմնի Մերհամէթճեան փոքրիկ վարժարանին, որ հազիւ քանի մը դասարան կրնար պարփակել իր մէջ: Հոն անցուցած եմ մանկապարտէզի օրերս եւ տարիներ վերջ զարմանքով մտաբերած որ հոն է որ սորված եմ հայերէնի նախատարրերը, ինչպէս նաեւ արաբական տառերով թրքերէն գրել եւ կարդալ:

Այդ զարմանքն էր որ 1947-ին զիս մղեց կրկին այցելելու այդ հնամենի վարժարանը եւ հաստատելու որ Օրիորդ Էլմասեան նոյն եռանդով եւ նոյն ձեռնհասութեամբ անթերի հայերէն կը սորվեցնէր իր աշակերտներուն: Ուզեց որ իմ ներկայութեանս տասնամեայ այդ տղաքը մէկական էջ գրեն յանպատրաստից, ցոյց տալու համար որ գիտեն հայերէն գրել, գրեթէ առանց սխալի:

Զարմացայ եւ հիացայ պարզապէս, եւ հիացումս փոխանցելու համար պոլսահայութեան, լրագրական յօդուածաշարք մը հրատարակեցի, «Դպրոց մը ուր հայերէն կը սորվին», «Հարուստ Թաղին աղքատ վարժարանը» եւայլն խորագրերով: Արձագանգը չուշացաւ, որովհետեւ շուտով կազմուեցաւ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբ մը, որ նախ հասոյթի միջոցներ ապահովեց, ապա աշակերտներուն կէսօրուան ճաշի խնդիրը կարգաւորեց եւ վերջն ալ ծրագրեց վարժարանը բարեկարգել եւ վերաշինել: Ես ալ իբր խորհրդական, կը ջանայի լրագրական յօդուածներով օժանդակել և խոստացած էի նոյնիսկ վերաշինուելիք վարժարանին ճարտարապետական յատակագիծերը պատրաստել, խոստում զոր չկրցայ յարգել աւա՜ղ, Պոլսէն հեռանալով:

Այսուհանդերձ ծրագիրը իրագործուեցաւ: Հին խարխուլ տունը քանդուեցաւ եւ տեղը նոր ու մեծ վարժարան մը կառուցուեցաւ, միջնակարգի աստիճանով: Բայց ճակատագրի ի՜նչ հեգնանք. նոր խնամակալութեան առաջին գործը եղաւ վերջ տալ Օրիորդ Էլմասեանի պաշտօնին, անոր տեղ համալսարանաւարտ նոր տնօրէն մը նշանակելով, հարկադրաբար:

Դպրոցը փրկուեցաւ, բայց տնօրէնուհին զոհուեցաւ: Նկատելով որ այդ խնդիրը յարուցանողը ես եղայ, խղճի խայթ մը կը պահեմ, խորհելով որ անթերի հայերէն սորվեցնելու կարող ուսուցչուհիի մը ասպարէզին վերջ տրուելուն պատճառ դարձայ ակամայ, պարզապէս իր գովեստը ընելով:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

ՀՕՄ-Ի 61ՐԴ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երբ ոտքդ ներս կը դնես Հոլիտէյ Ին պանդոկին Քարնավալէ սրահը, կը տեսնես խոր լռութեան մէջ քառասունէ աւելի պատգամաւորներ նստած սեղաններու առջեւ: Անոնք եկած են այն բոլոր երկիրներէն, ուր ՀՕՄ-ը մասնաճիւղեր ունի (Հիւս. Ամերիկա, Քանատա, Աւստրալիա, Աման, Երուսաղէմ Հայֆա, Անգլիա, Կիպրոս Ֆրանսա, Ցունաստան) պատգամաւորներու թիւը համապատասխան է իւրաքանչիւր մասնաճիւղի ընդհ. թիւին:

Ամէնուն առջեւ դրուած է մեքենագրուած անգլերէն եւ հայերէն 32 էջնոց կեդրոնական վարչութեան եռամեայ տեղեկագիրը: Այս համապարփակ տեղեկագիրը իր եռամեայ գործունէութեան նաեւ խտացումն է Շրջանային եւ մեկուսի վարչութիւններու եռամեայ տեղեկագիրներուն, կը ծառայէ նաեւ իբրեւ օրակարգ:

Ողջոյնի եւ բարի գալուստի խօսքերէն ետք կատարուեցաւ ընտրութիւնը աշխատանքի բաժանումի - նախագահի, պիտաճէի, դիւանի, բանաձեւերու եւայլն:

Անհրաժեշտ է այս յօդուածին մէջ քիչ մը ընդլայնել եւ մանրամասնօրէն տալ կեդր. վարչութեան եռամեայ գործունէութիւնը:

Նախ, ՀՕՄ-էն ներս իբրեւ ներքին աշխատանք ան պիտի ընդարձակէ իր ծառայութիւնները աշխարհացրիւ հայ գաղութներուն, ներառեալ մայր հայրենիքին, նաեւ պիտի հաստատէ միութեան աւանդական յանձնառութիւնները: Պիտի օգնէ շրջաններուն որպէսզի անոնք ալ բարեփոխեն իրենց ծրագիրները համահայկական ծրագիրին համաձայն, նկատի ունենալով տեղական կարիքները:

Կեդր. վարչութիւնը պիտի մշակէ գործնական ծրագրեր միութեան եւ սփիւռքի հայ գաղութներուն համար: Պիտի պատրաստէ ղեկավարներ եւ մասնագիտացած անձնակազմ:

Իբրեւ արտաքին գործունէութիւն պիտի շարունակէ հետապնդել ՄԱԿ-ի ոչ կառավարական կազմակերպութեանց իր անդամակցութեան բարելաւումը, աշխատելով նաեւ անդամակցութիւն ձեռք ձգել միջազգային այլ կազմակերպութեանց հետ:

Պիտի քաջալերէ շրջանայինները որ նոյնը ընեն տեղական մակարդակի վրայ:

Ինչպէս կ'երեւայ շատ լայն է ՀՕՄ-ի կեդր. վարչութեան առաջադրութիւնները: Ան պիտի հետեւի որ երիտասարդութիւնը զօրացնէ իր հայկական ոգին, պիտի շարունակէ հրատարակութիւնը Հայ Սիրտին, որ տարին միայն մէկ անգամ լոյս կը տեսնէ:

Կեդր. վարչութիւնը կազմած է պատկեր մը ուր կը նշուի անդամներու ընդհ. թիւը գործօն եւ օժանդակ: Այս թիւերէն կը պարզուի թէ՝ ո՞ր մասնաճիւղն է որ իր ընդհ. թիւին համեմատութեամբ շատ կամ քիչ գործօն անդամ ունի, օրինակ Աւստրալիա ունի առաւելագոյն գործօն՝ 334 անդամի վրայ 304-ը գործօն: Կիպրոսի (Նիկոսիոյ) մէջ 11 անդամի 11-ը գործօն: Իսկ նուազագոյն՝ Հայֆա 47 անդամի վրայ 7-ը գործօն:

Գործելակերպի տեսակէտէ բոլոր շրջանները գոհացուցիչ կերպով հետեւած են եւ գործադրած կեդր. վարչութեան ցուցմունքները:

Շրջանայիններուն եւ մեկուսիներուն իր այցելութեանց ընթացքին, կեդր. վարչութիւնը թելադրած է որ ապահովեն պետական ճանաչում իբրեւ տուրքէ զերծ միութիւն:

Վերջին երեք տարուան ընթացքին կեդրոնական վարչութիւնը հիմնած է նոր մասնաճիւղեր Ժընեւի, Լոնտոնի եւ Նիկոսիոյ (Կիպրոս) մէջ:

Կեդր. վարչութիւնը կը թելադրէ որ Շրջանային վարչութիւնները անդամակցին եւ գործնական մասնակցութիւն բերեն միջազգային այն կազմակերպութեանց, որոնց սկզբունքները կը համապատասխանեն ՀՕՄ-ի սկզբունքներուն:

Թէեւ կեդր. վարչութիւնը չկրցաւ անդամակցութիւն ապահովել միջազգային Կարմիր Խաչին, սակայն Կարմիր Խաչի եւ ՀՕՄ-ի շրջանային գրասենեակներու եւ

միաւորներու միջեւ համագործակցութիւնը կը շարունակուի Միացեալ - Նահանգներու մէջ: Կեդր. վարչութիւնը հետապնդած է նաեւ մասնակցութեան կարելիութիւն եւրոպական խորհուրդին այն գործունէութիւններուն որոնք կը համապատասխանեն ՀՕՄ-ի նպատակներուն:

ՀՕՄ-ը կը շարունակէ իր անդամակցութիւնը ՄԱԿ-ի հանրային տեղեկութեանց բաժնին եւ իր ներկայացուցիչներու միջոցով կը մասնակցի շաբաթական տեղեկատու նիստերուն, տարեկան համագումարներուն:

Կեդր. վարչութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբ մը կը շարունակէ հետապնդել ոչ - կառավարական կազմակերպութեանց իր անդամակցութեան բարելաւումը, այն մարմինի միջազգային, տնտեսական եւ ընկերային հարցերու լրիւ անդամակցութիւն: Այս դիմումնագիրը նկատի պիտի առնուի 1984 Փետրուարին կայանալիք Ո. Կ. Կ.ի համագումարին:

Նիւթական. - ՀՕՄ-ի բոլոր ստացուածքները ներդրուած են առաւելագոյն եկամուտ ապահովող շահարկումներու մէջ իր հսկողութեան տակ:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին կեդր. վարչութիւնը ստացած է Սամուէլ եւ Ազատնի Երամեան կտակը 221·132 տոլար: Ըստ կտակի սահմանումին, հիմնադրամի եկամուտը պիտի յատկացուի կրթաթոշակներու: Վերջին եռամեայ շրջանին ՀՕՄ-ի ստացուածքները արձանագրած են շօշափելի աճ եւ այժմ կը ներկայացնեն 2·300·145 տոլար բաղդատմամբ երեք տարի առաջուան գումարին որ էր 1·835·185 տոլար: Այս յաւելումը կը ներկայացնէ ստացուած կտակներու կողքին շահարկումներէ գոյացած եկամուտը առաւել սթաքներու վաճառման շահերը:

Կեդր. վարչութեան նիւթական յատկացումներու պատկերը հետեւեալն է. -

Հայագիտական 8,4%,
Բարեսիրական, կրթական շարունակական նպաստներ 14,9%
Վարչական գրասենեակային եւայլն, եւայլն 26,7%
Օգնութիւն 11,7%
Շինարարութիւն, դպրոց եւայլն, եւայլն, 29,6%

Եռամեայի ընդհանուր յատկացումներու ընդհ. գումարը 459·375 տոլար: Մասնաւորելով մեր խօսքը Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի տեղական գործունէութեան ան կ'ընդգրկէ հետեւեալ մարզերը - կրթական, ընկերային, քարոզչական, շահաբեր ձեռնարկներ, դաստիարակչական, կրթական, դաստիարակչական: Ընդհանուր պիւտճէն Հոկտեմբեր 1980 - 1982 Դեկտեմբեր կը ներկայացնէ 1·319·038 Ֆրանք:

Ինչպէս կը տեսնուի շատ լայն է ՀՕՄ-ի աշխատանքի դաշտը: Հիմնուած 73 տարի առաջ, երբ իր նախաքայլերը կ'առնէր, այսօր հասած է այնպիսի բարձունքի մը, որ դարձած է հիւս. Ամերիկայի մեծ ընկերութիւններէն մէկը:

Նախ քան ժողովին փակումը եղան գնահատանքի խօսքեր, հիւրաբար ներկայ գտնուողներու կողմէ: Երկու օր իր ներկայութեամբ պատուեց ժողովը Սոռպոնի պատմութեան փրոֆ. Անահիտ Տէր-Մինասեան, որ գնահատանքի ջերմ խօսքերով դրուատեց հայ կնոջ վրայ ծանրացած ազգային պարտականութիւնը զոր լիովի կը կատարէ ՀՕՄ-ը իր բազմաթիւ մասնաճիւղերով: Ապա խօսք առին ընկերուհիներ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան նախագահուհին ընկերուհի Լիսի Շէրոյեան, որ ներկայացուց իրենց տարած աշխատանքները մանուանդ կայան, Արշալոյս Թաշճեան որ ըսաւ, թէ աշխատելու այս նոր ձեւը կամուրջ մըն է որ իրարու մօտ պիտի բերէ ընկերուհիները: Մաննիկ Մեծատուրեան իր եւ «Յառաջ»ի կողմէ շեշտելով մամուլի կատարած դերը ճանչցնելու հանրութեան ընկերութեանց գործունէութիւնը, մասնաւորելով իր խօսքը «Յառաջ»ին որ իր հրատարակութեան առաջին օրէն ի վեր լայն բացած է իր էջերը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին: Ապա խօսեցաւ Համազգայինի ներկայացուցիչ Յակոբ Պալեան, շեշտը դնելով Համազգայինի կրթական առաքելութեան վրայ: Խօսք առին նաեւ Միջին - Արեւելքէն եւ Ֆրանսայէն ուրիշ հիւրեր:

Պատգամաւորներուն կողմէ խօսեցաւ Քանատայէն Փրոֆ. Շաքէ Մինասեան, որ ոգին էր ժողովին իր բացատրութիւններով եւ թելադրութեամբ: Խօսեցան նաեւ Ամերիկայի ամէնէն հին անդամներէն Շնորհիկ Կիւրեղեան, Խաթուն Բագրատունի, Աշխէն Քէշիշեան, Լիբանանէն Ալին Փափազեան, որ գովելի ջանասիրութեամբ Լիբանանի դժնդակ պայմաններուն մէջ աշխատած եւ իրենց կարելին ըրած են կանգուն պահելու Լիբանանի Օգն. Խաչը: Ամերիկայէն ՄԱԿ-ի մէջ պաշտօնեայ Ա. Զարխուտեան արժանացաւ բուռն ծափահարութեան, իր տարած ՀՕՄ-ի աշխատանքին համար: Ժողովին կը մասնակցէին նաեւ 2 ընկերուհի իրաւաբաններ՝ Ամերիկայէն եւ Կիպրոսէն. Նաեւ դաստիարակչուհիներ, որոնք դրուատեցին ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը: ՀՕՄ-ը ունի երեք ամերիկացի իրաւաբան եւ մէկ ամերիկացի հաշուեքննիչ:

Պէտք է հոս մասնաւորաբար շեշտել ՀՕՄ-ի մնայուն գործավար Արփի Պալեանը, որ պատրաստած էր եռամեայ տեղեկագիրը հայերէն եւ անգլերէն: Իր տարած գործին մեծ գիտակցութիւնը ունէր պատրաստակամութեամբ բացատրութիւններ կուտար եւ հակառակ իր շատ երիտասարդ տարիքին տիրացած էր հայերէնի եւ անգլերէնի: Ուրախալի էր տեսնել թէ շատեր ծնած ըլլալով Ամերիկայի մէջ սահուն հայերէն կը խօսէին, ըլլալով չորրորդ կամ հինգերորդ գաղթող սերունդէն:

Բազմաթիւ ունկնդիրներ Կապոյտ Խաչական կամ ուրիշներ ներկայ էին եւ կը հետեւէին ուշադրութեամբ տարուած աշխատանքներուն:

Ապա տեղի ունեցաւ Կեդր. վարչութեան եռամեայ աշխատանքի ընտրութիւնը - ընտրուեցան անդամներ եւ փոխ անդամներ:

Անդամներ. - Շաքէ Մինասեան, Աշխէն Քէշիշեան, Խաթուն Բագրատունի, Արփի Բիլեան, Հերմինէ Կաքաւեան, Վարդ Խաչիկեան, Անահիտ Վարատեան, Ալին Փափազեան, Արփի Հալաճեան:

Փոխ անդամներ. - Մառի Գորքիկեան, Տիքի Թորիկեան, Հէլէն Քէօսէեան, Ժանէթ Մարգարեան, Մարօ Ֆուրունճեան:

Ահաւասիկ համառօտ պատկերը 150 մասնաճիւղերով 14·000 անդամ ունեցող հայկական ծաւալուն ընկերութեան մը՝ ՀՕՄ-ը, որ կոչուած է թեթեւցնելու ազգային մեծ մտահոգութիւններէն մասնիկ մը:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԽՕՍՔԸ (*)

Հայ ժողովուրդը պէտք ունի անկեղծ ու նուիրեալ օտար բարեկամներու. եւ իրօք որ այդպիսի անձերը քիչ են մեր իրականութեան մէջ:

Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտին, որ աւելի քան յիսուն տարիներէ ի վեր, նուիրուած է հայ լեզուին եւ մշակոյթին ծառայութեան, այդ քիչերէն է:

Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի առաջին շփումը հայութեան հետ եղաւ 1928-ին՝ երբ մտաւ Սամուէլ - Մուրատեան Սեւրի նորաբաց վարժարանը, ֆրանսերէնի իբր դասատու: Այդ օրէն սկսեալ, իր կապը Մխիթարեան ընտանիքին հետ, Փարիզ կամ Վենետիկ, պիտի ըլլար անխզելի:

Ուստի բնական կը թուի որ իր ա՛յնքան սիրած Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանն ըլլայ, նախկին աշակերտներուն միջոցով, որ նախաձեռնութիւնն առնէ կազմակերպելու մեծարանքի եւ յարգանքի յոբելենական այս հանդէսը:

Մխիթարեան նախկին աշակերտներուն հետ, այս հանդիսութեան կը մասնակցի նաեւ Արեւելեան Լեզուներու եւ Քաղաքակրթութիւններու հիմնարկը՝ ծանօթ Լանկ զ'Օ կամ՝ ԻՆԱԼՔՕ անուններով: Զէ՞ որ Փրոֆ. Ֆէյտին եղաւ երկար տարիներու հայերէնի ամպիոնի վարիչը այդ բարձրագոյն դպրոցին մէջ. հոն ուր, ինչպէս իր նախորդները 1812-էն ի վեր, մեր լեզուն դասաւանդեցին հարիւրաւոր ուսանողներու:

Արդ, այս ձեռնարկով ոչ միայն ֆրանսահայութիւնն է, այլեւ ամբողջ համալսարանական աշխարհը եւ իր մէջէն ֆրանսացի ժողովուրդը, որ կը մեծարէ հայերէնի մասնագէտը, հին ու հարուստ մշակոյթի մը պաշտպանը:

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի յիսուն տարիներու վաստակը:

Նախ, իր կարեւոր աւանդը հայագիտութեան զարգացման գործին՝ Ֆրանսայի մէջ: Ան ձեւով մը կը ներկայանայ արժանի ժառանգորդը մեծանուն Մէյեներու, Մաքլեռներու եւ նոյն ատեն ուղղակի հետեւորդը Մխիթարեան դպրոցին, անոր աւելի քան երկու հարիւր յիսուն տարուան պայծառ անցեալին:

Փրոֆ. Ֆէյտին պէտք է նաեւ նկատել Հայոց լեզուին արժանիքներուն ջատագովը երկրէ երկիր, ինք, յատկապէս արժեւորած է հայերէնի հարուստ բառապաշարը ու ցոյց տուած հայերէնի բառերու ստեղծման լայն հնարաւորութիւնները. յիշենք իր այս խօսքերը, բազմաթիւ անգամներ կրկնուած.

... «Այն եզրակացութեան եմ հասած որ հայերէնը շատ յարմար է միջազգային գիտութեան լեզու ըլլալու, իր արտայայտութեան կարելիութիւնները նոյնիսկ աւելի մեծ ըլլալով քան անգլերէնը կամ ֆրանսերէնը»:

Փրոֆ. Ֆէյտիի այս սէրն ու նուիրումը հանդէպ Հայոց լեզուին հիացում ու յարգանք պատճառած է մինչեւ Հայաստան ուր գիտնականներ կը խոնարհին իր վաստակին առջեւ:

Բայց մեզի՝ Հայերուս համար, Պարոն Ֆէյտին կը ներկայանայ ալ աւելի մօտիկ մեր առօրեայ հոգերուն. քանի՜ անգամներ, ան պայքար մղած ու դատապարտած է անոնք որ անհիմն պատրուակներով, անհոգութեան պատճառով կամ տարուած օտարամոլութենէ, աղաւաղած են մեր լեզուն գործածելով օտար խորթ բառեր, որոնց ճշգրիտ ու հարազատ թարգմանութիւնը գոյութիւն ունի հայերէնի մէջ:

Փրոֆէսէօրին այս բծախնդրութիւնը մեր մայրենիին հանդէպ, անոր պայքարը յանուն իր անաղարտութեան ու պաշտպանման պէտք է օրինակ ըլլայ ու ճառագայթէ բոլոր հայ տուներէն ներս:

Քանի մը տարի առաջ, Ժան Թիվըրնօ՝ ծանօթ ֆրանսացի լրագրողը, աղաղակ կը բարձրացնէր գոչելով
«Hé,la France,ton français fout le camp!»: իր այս գրքին մէջ, հեղինակը իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ օտար եւ ի մասնաւորի անգլերէն բառերու ներխուժումին դիմաց, ֆրանսերէնին մէջ:

Ուսուցչապետ Ֆէյտին Հայոց լեզուին ծառայող, այդ ցեղին պատկանող առաքեալներէն է:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

(Ս. Մ. Ն. Ա. Մ.)

(*) Նիւթերու առատութեան պատճառով, միայն այսօր լոյս կ'ընծայենք նախկին աշակերտներու այս խօսքը, որ տեղ չգտաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի նուիրուած առանձին թիւին մէջ:

LIVRES REÇUS

LA MEMOIRE RETROUVEE
par : Arnaud HAMELIN
Jean-Michel BRUN
Ed. Mercure de France, Paris 1983

×

L'ARMENIE
HIER ET AUJOURD'HUI
par Daniel YAHDJIAN
préface : Gérard DEDEYAN
Paris 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Եւ իրաւ, զմայլելի էր վայրը: Գարունը ուժգին յորդութեամբ կը զեղուր հող, երանգաձոյլ կանանչի մը փառքին մէջ: Խոտերը կը բարձրանային զմրուխտափայլ, վայրի ծաղիկներու կիտուածներով դրակոն-տիկնուած, շուքին տակը հարսնեւորուած ծառերու, որոնց սպիտակ ծաղիկներուն ձիւնեղէն ժանեակը դեռ կը մնար, կանանչ ծիրանիի վրայ բանուած ճերմակ մետաքսի պսպղումներով: Ռազիաններուն հոծ թուփերը քմահաճ դրասանդումներով կ'արշաւէին ամէն կողմէ, մակարոյծ տունկերու հետ խառնիխուռն: Հեռուն, անհետացած ապարանքին գետինը կը տարածուէր նորէն լերկ ու աւերածոյ: Պատի փլածքները կ'երեւային դեռ, հողէն դուրսը ցցուած գերանի ծայրերը, յետոյ գետնափոր մառանին խոռոչը եւ ջրհեղջին խաւարչոտ կլափը: Եւ ասոնց մէ անդին, անստգիւտ, մաքուր, անսահման կիսաբոլորակի մը վրայ, մեծավայելուչ գիւղանկարը իր անհամար պէսպիսութիւններովը, արծաթափայլ գետը, կանանչագեղ բլուրները, աղուոր հորիզոնը լուսաւորուած մեծանշոյլ արեւէն:

Սոֆի կը նայէր այս բոլորին իր տարտամ ու խոնաւ աչքերովը, լիաթոք շնչառութեամբ, տեսակ մը տարօրինակ հմայքի ներքեւ, որմէ չէր գիտեր թէ իր հոգին կը ցնծա՞ր թէ կը տուայտէր: Մինակ այդ քաղցր ու արտասուոր յուզումին տակ, կը զգար որ երակներուն մէջ արիւնը ուժգնօրէն կ'երթեւեկէր, սրունքները նոր կորով մը կը ստանային, կենդանութիւն մը, ողեւորութիւն մը կը սփռուէր իր ամբողջ էութեան վրայ: Գինովութեան պէս բան մըն էր ատիկա, որ վայրկենական խարուսիկ եւ անոյշ կորով մը կը պարգեւէր:

Հիմա կը փնտռէր պարտէզին այն մասը, ուր մերժուած սիրահարին քաղուկները ունայն աշխատանքի մը տակ տատած էին օրերով, ամիսներով: Ափսո՜ս, գրեթէ բան մը յայտնի չէր անկէց. խոտերու վայրի եւ ամենակուլ արշաւին տակ բոլոր ածուները, բոլոր ծաղկեթումբերն ու ծառաստունկերը աներեւոյթ եղեր էին: Մինակ հսկայ, հաստաբուն թանթրաւենին հոն էր միշտ, որուն շուքին ներքեւ իր ցածուկ աթոռակը կը դնէր՝ դիտելու համար շուրջը, վայելելու համար ծաղիկներուն բուրումը: Անոր կռթնած, Սոֆի շուրջը կը դիտէր: Նորէն յուզման սաստկութեանը տակ, սիրտը կը հեւար, աչքերը կը լեցուէին: Համբիկին պատկերը աչքին կը ներկայանար, անոր ազնիւ, երկչոտ, բարեքիկ կերպարանքը՝ հող, անհետացած ածուներուն շուրջը, աշխատելով անդադրում, սիրոյ կրակէն տանջուած:

- Խե՜ղճ, սիրելի՜ բարեկամս, կը մրմնջէր աղջիկը, գրեթէ հեկեկալով: Ա՜խ, ո՞ւր, ո՞ւր գացին այն ժամանակները:

Ու խոտերուն մէջ կը մտնար, մանր ոտուըներովը անդին կը հրէր, կը կոխկռտէր զանոնք, տենդոտ դայրոյթով մը, ուզելով երեւան հանել ածուներուն ձուաձեւ գծագրութիւնը, կանանչ կարճուկ թփիկները, ու ծաղիկները, թաղարները, բոլոր նախկին կացութիւնը: Այո՛, կը մոլեգնէր վերստեղծել ատիկա, ապրիլ նորէն զայն, յաւերժացնել ու վերջապէս երջանկանալ անով: Ի զո՜ւր. ոչինչ կրցաւ գտնել. իր ունայն ու ցաւագին ճիգէն յոգնած մանկամարդ աղջիկը ինկաւ խոտերուն վրայ, կարծես չուզելով բաժնուիլ ատկէ, ինք ալ ջնջուելու, անհետանալու համար բոլոր անհետացած բաներուն հետ:

- Համբի՛կ, Համբի՛կ, կը կանչէր խղդուկ ու լալագին ձայնով, բարակ ու դեղին մատներովը խոտերուն կառչելով:

Հեռուէն, մօրը ձայնը հնչեց խզդուկ ու շնչասպառ.

- Սոֆի՛, Սոֆի՛, ո՞ւր ես... Սոֆի՛...:

Սթափած աղջիկը ելաւ կեցաւ խոտերուն մէջ, գլխարկը տեղաւորեց գլխուն վրայ, եւ մօրը միացաւ, որ աղջկանը երկարատեւ անհետացումէն սկսած էր հոգ ընել: Անոր դէմքին արտասուոր տժգունութիւնը տեսնելով գող ելաւ:

- Եաւրում, ի՞նչ էղար, ի՞նչ ունիս, կը հարցնէր:

- Քիչ մը անհանգիստ եմ, մայրիկ, երթանք, ըսաւ Սոֆի, որ սաստիկ բարախումէ մը կը նեղուէր եւ ամբողջ մարմնին վրայ ուժասպառութիւն մը կը զգար:

(Շար. 180)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան խումբը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց - Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին, իրենց մահացած ընկեր - ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 13ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ՆՈՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առիթով ողբացեալին զաւակները կ'ընեն հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկի. - Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նոտարեան 500-ական Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Զէնկիլերցիներու Հայր. Միութեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան 500-ական Ֆ. Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆոր - Մշակոյթի Տան եւ Հայ Արիներու Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան 500-ական Ֆ. Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. -Աշճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՇՃԻՊԱՇԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նալպանտեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ե. Մանուկեան իր ամուսնոյն Հայկազ Մանուկեանի մահուան 11-րդ տարելիցին առթիւ 50 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին եւ 100 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԻՍԻ. - Պ. Ղազարոս Դանիէլեան, զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դանիէլեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնած են իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՍԻՐՈՒՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Ասատուրեան)

մահուան (Հոկտեմբեր 30) առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 2-ին, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Եպրաքսէ Մանուկեանէ 100 Ֆ. Մարինոս Շիրվանեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Գազանճեանէ 50 Ֆ. Զարուհի Բարատեանի յիշատակին:

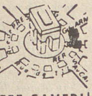
Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

-ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ-

Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութեան Նոյեմբեր 13-ի գրական ցերեկոյթը յետաձգուած է Օր. Ատրինէ Տատրեանի անակնկալ հիւանդութեան պատճառաւ:

Նոր թուականը պիտի յայտարարուի մամուլով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

à l'étoile
Concessionnaire LEYLAND
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

UGAB - Jeunes

présente

«SANS RETOUR POSSIBLE»

un film de
J. KEBADIAN
et S. AVEDIKIAN

Vendredi, 11 Novembre, à 20 h. 30
AU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

projection suivie d'un débat avec
Jacques KEBADIAN
et Serge AVEDIKIAN

participation aux frais :
membre gratuit
non membre 15 F.

ԱՅՑ PERE LACHAISE

Նոյեմբեր 11-ին, Ուրբաթ օր, ժամը 15.30-ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ - Լաշէզի՝ Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յուշարձանին:

Հաւաքուիլ Կամպէթթա մուտքին:

Նախկին ռազմիկներն ու հայ գաղութը կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը:

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

CEDIA

organise
un concert exceptionnel avec le violoniste

TIBOR VARGA

Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30

au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE

Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՓԱՐԻԶԻ Համազգայինի ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

Այս Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քառէ :

Կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՆԻՒԹ .- Բանաստեղծութիւնը:

PRET-A-PORTER De LUXE
Kazazian
40, rue des Jeûneurs — 75002 Paris
Tél. : 236. 73. 48
236. 43. 32

Cherchons couturière à domicile TRES QUALIFIEE pour le flou -pas mécanicienne-.

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԹԻՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

մասնակցութեամբ
Սայաթ - Նովա
ժողովրդական նուագախումբին

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը :

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Օր. Հ. Գալուստեան - «Պոլսահայ գրականութեան մասին ընդհ. ակնարկ»:

Ցերեկոյթի աւարտին - ընդունելութիւն - քոքթէյլ - :

Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20

(Էսաեան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ):

Այս հաղորդումը չփոթութեան տեղի չտալու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 14.30 - 16.30 փոքրիկներու եւ երիտասարդներու համար, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան, 26 ռիւ Սիպիէ 13001 Մարսէյլ, հայկական կեդրոնին մէջ:

Կը խնդրուի ջերմապէս Մարսէյլի կեդրոնը ապրող հայ ծնողքներէն քաջալերել իրենց զաւակները, ուղղելով զանոնք հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Սարգիս վրդ. Դաւիթեանի, 26 ռիւ Սիպիէ Մարսէյլ:

Հեռաձայն. - (91) 48 - 19 - 60

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

CHATEAU DES FLEURS

Nuitée d'Automne

de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de MARSEILLE

Samedi, 26 Novembre

RETENEZ VOTRE SOIREE

Programme détaillé ultérieurement

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Բառարան

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ - ՀԱՅԵՐԷՆ
(Բ. տպագրութիւն)

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

Գին՝ 170 Ֆր.

Դիմել. -
Librairie H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10

JEUDI
10 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.565

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.565

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԸ

ՍՈՒՐԻԱ ՏԷՐՆ Է ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

—×—

Երեքշաբթի իրիկուն լուր մը տարածուեցաւ, ըստ որուն Արաֆաթ ֆրանսական նաւու մը վրայ փոխադրուած է, Թունուզ մը: Քիչ ետք սակայն, հերքուեցաւ եւ Չորեքշաբթի առտու, հաստատուած կը թուէր, որ ՊԱԿ-ի պարագլուխը Տրիպոլիս քաշուած է, ուրկէ դեռ կը տանի վերջին ճակատամարտը: Ըլլա չունի, կացութեան տէրն է Սուրիա: Կրնայ, թեւրեւս, դեռ բանակցիլ կամ բոլորովին անձնատուր ըլլալ, կամ մեռնիլ պատնէշին վրայ...: Ինչ որ ալ ընէ, դիրքը այնքան տկարացած է, որ բանակցութիւն իսկ վարելը դժուար է իրեն համար, եթէ միշտ կը մերժէ «Սուրիոյ մարդը» դառնալ: Որքան ալ օգնութեան իր կանչերը սկսան արձագանգ գտնել, արդիւնքը մեծ բան չեղաւ, քանի որ Դամասկոս նախ մերժեց ընդունիլ իսկ արաբական հինգ երկիրներու պատուիրակութիւն մը: Տըրւած պատրուակն այն էր, որ նախագահ Ասատ նախապէս ժամադրութիւններ առած էր: Սուրիա չի քաշուիր իսկ յայտարարելու թէ հիւս. Լիբանանի կռիւները իրեն հետ որեւէ կապ չունին, պաղեստինեան ՆԵՐՔԻՆ հատուածական կռիւներ են...:

Ի վերջոյ Սուրիոյ նախագահը կը յօժարէր պատուիրակութիւնը ընդունելու: Անոնց մէջ մաս կը կազմէին հինգ նախարարներ (Թունուզ, Ալժերիա, Քուէյթ, Սաուտ - Արաբիա, հիւս. Եմէն):

Վերջալոյսի այս ժամերուն, Արաֆաթի վերջին յոյսն ալ կը թուի ըլլալ, որ Սուրիա պիտի չհամարձակի յարձակիլ ու գրաւել Լիբանանի երկրորդ քաղաքը, այնպէս ինչպէս Իսրայէլ Պէյրութը գրաւեց, առնուազն բաղդատութենէ մը խուսափելու համար:

X «Լիբանանեան ուժերը, (Փիէր Ճեմայէլի քրիստոնեայ միացեալ քաղաքագործքեր) մերժեցին ընդունիլ Ժընեւի համաձայնագրին բանաձեւը, որ կը վերաբերի Լիբանանի «արաբական» ինքնութեան:

X Հարաւ Լիբանանի բնակչութիւնը ընդհանուր գործադուլ ըրաւ Երեքշաբթի օր: Բողոք մըն էր Իսրայէլի ձեռք առած միջոցներուն դէմ, ոճրափորձէն ետք.

X Փարիզի արաբական Լիկայի գրասենեակը գրաւած են շուրջ 20 արաբ ուսանողներ, որոնք կը բողոքեն արաբական երկիրներու լռութեան դէմ, ի տես՝ ՊԱԿ-ի ղեկավարին վրայ եղած յարձակման:

X Չորեքշաբթի առտու, կը հաղորդուէր թէ Դամասկոսի հանդիպումին՝ կարելի եղած է սկզբունքի հրադադար մը ձեռք ձգել: Մանրամասնութիւնները, ըսած է Քուէյթի նախարարը պիտի հրապարակէն առանձին:

ՃԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը հաստատեց թէ հինգ Սիւփէր - էթանտար օդանաւերը Իրաքի յանձնուած են Հոկտեմբեր 8-ին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը կողքին ունենալով Միթերանը, ընդունեցաւ «ընտրըւած» Ալժերացիներու կարեւոր խումբ մը, շուրջ 1500 հոգի փարիզեան պանդո-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 / ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4)

ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մարոքի մայրաքաղաքի կեդրոնական ցուցասրահին մէջ, բացուած է «Հայաստանի ընկերվարական արուեստը» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են նկարիչ Է. Իսաբէկեանի 45 պաստառները: Կան նաեւ գունաւոր լուսանկարներու ցուցափեղկեր ուր կը պատմուին Հայաստանի ընկերա - տնտեսական, գիտական եւ մշակութային մարզերու մէջ արձանագրըւած նուաճումները: Ցուցահանդէսի բացումին ներկայ գտնուած են Մարոքի պաշտօնական բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, եւ Խորհ. Միութեան Մարոքի դեսպան Ե. Ներսէսով:

×

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պետական համալսարանի հրատարակչութիւնը «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով հրատարակած է Ագաթանգեղոսի «Հայոց Պատմութիւն»ը գրաբար բընագրով ու աշխարհաբար թարգմանութեամբ: Հայ պատմագրութեան անդրանիկ գործն է Ագաթանգեղոսի պատմութիւնը, որ կուտայ Գ. եւ Դ. դարերու Հայոց քաղաքական ու մշակութային կեանքի պատկերը: Մեզի հասած են այդ պատմութեան մօտ երեք տասնեակ ձեռագիրները որոնց մեծ մասը կը գտնուի Մաշտոց մատենադարանը:

Ագաթանգեղոսի պատմութեան Ա. հրատարակութիւնը կատարուած է Պոլիս, 1709-ին: Ներկայ հրատարակութիւնը աշխարհաբար առաջին ամբողջական թարգմանութիւնն է, կատարուած պատմական գիտութիւններու թեկն. Արամ Տէր - Ղեւոնդեանի կողմէ, հիմնուած՝ Գ. Տէր - Մկրտիչեանի եւ Ս. Կանաեանի 1909-ին լոյս ընծայած քննական բնագիրին:

×

ԿԻՄ ԲԱԿՇԻԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայի «Կերպարուեստը» հրատարակչականէն լոյս տեսած է լրագրող եւ թատերագիր Կիմ Բակշիի «Ծակատագիր եւ քար» աշխատութիւնը, նուիրուած հայկական ճարտարապետութեան: Այս երրորդ գիրքն է որ մոսկուացի լրագրողը կը նուիրէ հայ մշակոյթին: Կիմ Բակշի առաջին անգամ Հայաստան այցելած է 1964-ին, «Օգոնեօկ» հանդէսի համար Երեւանի Մատենադարանին մասին յօդուած մը գրելու նպատակով: Ծանօթացած է Վախթանգ Անանեանի, որ դարձած է ռուս լրագրողին ուղեկիցը: Կիմ Բակշի հիացած է Հայաստանի վրայ, որուն բնեղծած համամարդկային արժէքները տարեկից են Ասորեստանի ու Բաբելոնի, Հին Յունաստանի ու Հռոմի: Այցելած է Մատենադարան եւ ուսումնասիրելէ ետք հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթին վերաբերող նիւթերը: Գրած է «Արծիւ եւ սուր» գիրքը, նուիրուած հայկական ձեռագիրներուն: Այնուհետեւ բազմիցս այցելած է Հայաստան եւ մօտէն ուսումնասիրած հայկական ճարտարապետութիւնը, որ ծնունդ տուած է ներկայ գիրքին: «Հակառակ անոր, որ իմ գիրքերը նուիրուած են հայ գրչութեան եւ ճարտարապետութեան, - կ'ըսէ լրագրողը, - ես նոյն ատեն փորձած եմ կարգ մը ընդհանրացումներ կատարել առհասարակ ժողովուրդի ճակատագրին մասին: Հայ ժողովուրդին օրինակը ինքնին կը վկայէ, որ գոյատեւման համար քիչ է միայն Պետութիւն ունենալ: Հայաստան դարերով զրկուած է անկէ, միշտ եղած է արշաւանքներու, աւերումներու ասպարէզ: Հայերը այդ բոլորին հակադրած են բնեղծարար գործունէութիւն մը՝ գիրք, տաճար, գիտութիւն, արուեստ: Ամբողջ պատմութեան ընթացքին ոչ թէ սուրը փրկած է ազգը, այլ՝ իմաստութիւնը»:

Ներկայիս, Մոսկուայի հեռատեսիլի պատուէրով «Երեւան» արուեստանոցը կը պատրաստէ 12 մասերէ բաղկացած փաստանկար մը, նուիրուած Մատենադարանին: Բեմանիւթը յանձնուած է Կիմ Բակշիի, որուն կը գործակցի Յովիկ Հախվերդեան:

×

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ալեքսանդր Սպենդիարեան տուն - թանգարանի այցելուներուն ուշադրութիւնը գրաւած են հազուագիւտ այն քամանչան եւ պկուն (սրինգ), որոնք ամբողջացուցած են ազգային երաժշտական գործիքներու ցուցանմոյշները: Զանոնք թանգարանին նուիրած է Արխազիոյ գիւղերէն մէկուն բնակիչ Վլատիմիր Եայլոյեան: Այդպիսի նուագարաններէ երկար ատեն օգտուած է Արեւմտեան Հայաստանի բընակչութիւնը: Ազգային նուագարաններու ցուցադրութիւնը կազմակերպուած է 1981-ի ամառը եւ անմիջապէս գրաւած է երաժշտասէրներու, երաժշտական ու - սումնական հաստատութիւններու ուսանողներու եւ հասարակութեան ուշադրութիւնը: Հաւաքումի եւ հետազօտական մեծ աշխատանք կը տանին թանգարանին աշխատակիցները, որոնք կապեր հաստատած են Աբխազիոյ տարածութեան մէջ բնակող Հայերու հետ, որոնցմէ շատեր տրապիզոնցի, զմիւռնացի, համշէնցի Հայերու անմիջական ժառանգորդներն են: Մինչեւ այսօր ալ կարգ մը ընտանիքներու մօտ պահպանուած են պապենական քամանչաներ, թամբուրներ, չոնգուրներ եւ երաժշտական հազուագիւտ այլ գործիքներ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՆԱՊԱԿԻՆ

«Նայիրի», «Անոյշ», «Մարգարիտ» անուանուած են «Հայ ճենապակի» գործատան նոր արտադրատեսակները: Ճաշի, թէյի, սուրճի այդ սպասները արժանացած են գեղարուեստական խորհուրդի բարձր գնահատականին: Հոն պատրաստուած ճենապակիէ, յախճապակիէ եւ խեցեղէն ծաղկամանները, սկահակները, մոմակալները, ափսէները ուշադրութիւն կը գրաւեն նրբագեղութեամբ, գոյներու եւ ծաղկազարդումներու բազմազանութեամբ: Յաճախ գործածուած են միջնադարեան մանրանկարչութեան դերիշխող թեմաները՝ խաղողի ողկոյզն ու նըռան տերեւները, թռչուններ ու կենդանիներ: Հայկ. ճենապակիէ պատրաստըւած իրերը միջազգային բազմաթիւ ցուցահանդէսներու մէջ արժանացած են պարգեւներու, վկայականներու: Անոնք լայն սպառում ունին ինչպէս Խորհ. Միութեան, նոյնպէս արտասահմանեան կարգ մը երկիրներու մէջ:

×

ՆՈՐ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ ժողովուրդի, բոլոր աշխատաւորներու նորօրեայ նուիրական տօներուն վրայ աւելցած է հատ մը եւս, Էրեբունի - Երեւան տօնահանդէսը. այս մէկը այսուհետեւ կը նշուի ամէն աշնան ու կը խորհրդանշէ պատմութեան ուղիներուն վրայ ցաւ ու աւեր տեսած, բայց ներկայ դարուն հասած մեր ժողովուրդին տնտեսական ու ընկերային վերելքը: Հոկտեմբեր 23-ին բազմահազար Երեւանցիներ մասնակցեցան տօնախմբութեան, որուն ներկայ եղան նաեւ Կ. Դեմիրճեանը, Ֆ. Սարգսեանը եւ վարչական այլ դէմքեր:

Հանդէսը սկսաւ այն բարձունքին վրայ ուր յայտնաբերուած է Երեւանի ծննդեան քարէ վկայագիրը. հոն կը ցուցադրուէր թատերական պատկեր մը որ ներկաները կը տանէր հազարամեակներու խորքը, երբ ժողովուրդը կը հաստատէր իր ինքնութիւնը, մաքառելով օտար նուաճողներու դէմ: Էրեբունիէն սնած ջահերով ջահակիրներու թափօրը հասաւ Երեւան: Հոն մայրաքաղաքի աշխատաւորները ընտրեցին իրենց առաջին «պատուաւոր քաղաքացի»ները, յանձին Վ. Համբարձումեանի, Ս. Մարտիրոսեանի, նաեւ «Նաիրիտ» գործատան բանուոր Ս. Պետրոսեանի. այս անուանումը նոր հաստատուած է Երեւանի քաղաքապետարանի որոշումով: Տօնահանդէսը շարունակուեցաւ զանազան շրջաններու մէջ ժողովրդային ելոյթներով, մարզական մրցումներով:

կի մը մէջ, խանդավառ հրճուանքներու մէջ: Այս առթիւ Շատլի, արաբերէն երկար ճառով մը, ըսած է, ի մէջ այլոց թէ հարկ է անցեալը թողուլ պատմութեան եւ ապագան կերտել: Միթերան, իր կարգին շեշտած է թէ պէտք է նոր մղել ցեղապաշտութիւնները, անհանդուրժողութիւնները:

ԼՈՒՌՏ հաւաքուած, Ֆրանսայի եպիսկոպոսները, գրեթէ միաձայնութեամբ, (2-ի դէմ 93 ձայն) 5000 բառերէ կազմըւած բանաձեւ մը քուէարկեցին՝ «Խաղաղութիւնը շահել» խորագրուած եւ ուր խաղաղապաշտ շարժումներու դէմ կ'արտայայտուին: Այս դիրքորոշումով կաթողիկէները կ'անջատուին բազմաթիւ երկիրներու բողոքականներէն: Իրենք համաձայն են եւ կը զինաթափ չեն: - «Արեւմուտքը հիւանդ է, այս կացութեան մէջ, բացարձակ զատապարտումը որեւէ պատերազմի խաղաղասէր ժողովուրդները չի՞ դներ տիրապետութեան գաղափարականով մը տարուածներու ձեռքին մէջ»:

FIGURATION

Զի թուիր, որ Անդրոբովի առողջական վիճակին մասին անորոշութիւնը իրար կ'անցընէ իր հայրենակիցները: Երկուշաբթի, Մոսկուայի ժողովուրդը տողանցեց իր սովորական եւ ինքնաբուխ եռանդով Կարմիր հրապարակին վրայ: Վերը, ղեկավարներու շարքին, Պ. Անդրոբովի բացակայութիւնը խուճապ չստեղծեց:

Խորհրդայինները կը խորհին որ դըրութեան մը մէջ որ կլոր կը դառնայ - մանէժի մը պէս - ղեկավարները միշտ փոխարինելի են եւ միշտ նոյնանման: Որեւէ մասնակցութիւն չունենալով անոնց նշանակումին մէջ, կը սպասեն, հանդարտօրէն, յաջորդը ողջունելու ժամուն: Ինչպէս բարեխիղճ ֆիկիւռաններ:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓԱ

«Լը Մոնտ»

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Ա.

Հազարամեայ դեգերումներու ընթացքին հայ ժողովուրդը մայր երկրէն դուրս գաղթօճախներ հիմնելով, իրեն հետ տարած է նաեւ մշակութային արժէքները, օտար ափերուն կերտած նոր սքանչելիքներ եւ այժմ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ, զանազան հաւաքածոներու մէջ կան հայ արուեստի հարիւրաւոր յուշարձաններ, որոնք կը կարօտին պահպանման եւ ուսումնասիրութեան:

Տարբեր դարաշրջաններու հայկական մշակութային բազմաթիւ նուիրական յիշատակներ կան նաեւ Երուսաղէմ, որոնք ի տարբերութիւն այլ գաղութներու յուշարձաններու, յարաբերաբար ծանօթ են: Անոնց մասին տարբեր առիթներով գրած են Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեան, Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, Արբակ Մխիթարեան, Պեգալեւ Նարկիզ, Տատիանա Իզմայլովա եւ ուրիշներ:

Դարերու ընթացքին Երուսաղէմ ապրող Հայերը կառուցած են վանքեր ու եկեղեցիներ, որոնցմէ շատեր հիմնովին քանդուած են, իսկ մէկ մասը վերահաստատուած: Քանդուած հայկական հինաւուրց վանքերու մասին կը յիշեցնեն խճանկարներով զարդարուած անոնց յատակները: Ինչպէս ծանօթ է, հայկական արուեստին մէջ խճանկարը շատ չէ տարածուած, ուստի Հայաստանէն դուրս կերտուած նման յուշարձաններու ուսումնասիրութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի հայ մշակոյթի պատմութեան համար: Երուսաղէմ գտնուող հայկական խճանկարներէն հնագոյնը, այսպէս կոչուած Արտաւանի խճանկարը, գիտնականներու կարծիքով կերտուած է Ե. դարու կէսերուն: Նոյն դարուն կը պատկանի ուրիշ խճանկար մը, որ կը զարդարէ Երուսաղէմի՝ ներկայիս ռուսական վանքի մատուռներէն մէկը:

Դամասկոսի Դրան մօտ գտնուող Ս. Պողիկտոսի մատուռին մէջ յայտնաբերուած երրորդ խճանկարը գիտնականներու համոզումով կերտուած է Զ. դարու կէսին: Միւս երկու խճանկարներու նման այս ալ ունի հայերէն արձանագրութիւն:

Ներկայիս կանգուն հանրածանօթ Ս. Յակոբ Կաթողիկէ տաճարը կառուցուած է 1142 - 1165 թուականներու ընթացքին՝ խաչակիրներու տիրապետութեան օրով:

Ներկայիս տաճարը եւրոպական չքեղ պարոքի եւ հայկական աւանդական ճարտարապետութեան ինքնատիպ խառնուրդ մըն է, որուն առանձին ձեւերը կը յարին ԺԲ. - ԺԳ. դարերու հայկական վանական համալիրներու մէջ ընդունուած յօրինուածքներուն, իսկ որոշ մանրամասնութիւններ կը յիշեցնեն հիւսիսային Իտալիոյ եւ հարաւային Ֆրանսայի ԺԲ. դարերու կառոյցները: Երուսաղէմի վանքի ներկայ ձեւաւորումը կատարուած է Գրիգոր Շղթայակիր Պատրիարքի օրով եղած բարենորոգումներու ընթացքին: Այդ ժամանակ ալ վանքին ներքնամասը զարդարուած է բազմաթիւ նկարներով, որոնց հեղինակն է ԺԸ. դարու նկարիչ Տիրացու Յովհաննէս: Ս. Յակոբի վանքի պատերը ներսէն զարդարուած են Կուտինայի (Քէօթահիա) ԺԸ. դարու յախճապակիէ սալիկներով: Նկարազարդ այդ սալիկները ԺԸ. դարու հայկական յախճապակիի բնորոշ օրինակներ են, որոնց հայերէն մակագրութիւններու եւ նկարազարդումներու թեմաներու համապատասխան անգլիացի գիտնական Ճոն Քարզուէլ զանոնք կը բաժնէ երեք խումբերու: Առաջին խումբը կը պարունակէ գլխաւորաբար Հին Կտակարանի պատկերներով ու երկաթագիր տառատեսակով գրուած յիշատակարան ունեցող սալիկները: Նոր Կտակարանի տեսարաններով զարդարուած երկրորդ խումբի սալիկներուն վրայ կան մակագրութիւններ՝ Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքներու կողմէ Պոլսոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին վերաշինելու մասին, որ հրոյ ճարակ դարձած է 1719-ին: Հոս կը նշուին նաեւ Երուսաղէմի հայկական համայնքի դրամական ու հոգեւոր վիճակը բարելաւելու նպատակով այդ Պատրիարքներու ձեռք առած միջոցները: Կուտինայի զանազան ընտանիքներու եւ անհատներու նուիրած սալիկները, որոնք կը կազմեն երրորդ խումբը, ունին Հին ու Նոր Կտակարաններէ եւ Վարքագրութենէ քաղուած թեմաներով պատկերներ: Ս. Յակոբի վանքին մէջ կայ Կուտինայի մօտ 45 սալիկ: Անոնց մեծ մասը պատրաստուած է Քրիստէր Թորոսի ձեռքով, որուն անունը կը հանդիպինք ոչ միայն սալիկներու, այլեւ նոյն շրջանի տարբեր ամաններու վրայ: Վարպետ Թորոս իր սալիկներուն համար առաւելաբար օգտուած է բիւզանդական պատկերագրութենէն: Թերեւս, անոնց մէջ նկատելի են նաեւ արեւմտեան տարրերը, որոնք խեցեգործ նկարիչին կրնային ծանօթ ըլլալ տպագիր գիրքերէն կամ Աստուածաշունչի թեմաներով ձեւաւորուած հոլանտական սալիկներէն: Ս. Յակոբի վանքին մէջ կան նաեւ Կուտինայի յախճապակիի այլ օրինակներ:

Նման գործերէ յիշատակելի են ծիսական նպատակներու համար նախատեսուած սափորն ու ափսէն, զորս պատրաստած է վարպետ Գէորգ՝ 1716-ին, յատկապէս Երուսաղէմի տաճարին համար: Այս առարկաներու կապոյտ, ծաղկաձեւ զարդաւորումը բնորոշ է Կուտինայի յախճապակիի ոճին: Երուսաղէմի վանքին ներսը ձեւաւորող չքեղ դրուագներէն ուշագրաւ են նաեւ սադափէ դռները:

Հայ մշակոյթին համար մեծ նշանակութիւն ունին վանքին գանձատունը գտնուող գեղարուեստական այլազան գործեր եւ Մատենադարանի ձեռագիրներու հաւաքածոն: Հարիւրամեակներ շարունակ Երուսաղէմ այցելած ուխտաւորները Ս. Յակոբի վանքին նուիրած են տարբեր իրեր. այդ նուէրներէն գոյացած է թանգարանային հսկայ հարստութիւն մը:

Ծանօթ է, որ վանքի մատենադարանի հայերէն գրչագիր մատեաններու հաւաքածոն իր մեծութեամբ ու կարեւորութեամբ՝ Երեւանի Մատենադարանէն ետք, երկրորդն է աշխարհի մէջ:

Երուսաղէմի վանքի ձեռագիրներուն կարեւոր մասը նկարազարդ է, կան բացառիկ արժէք ներկայացնող նմոյշներ: Վանքի գրադարանի գանձերէն մէկուն՝ կիլիկեան անուանի նկարիչ Սարգիս Պիծակի ծաղկած, 1312-ի Աւետարանին մէջ կարուած է Ժ. դարու վերջաւորութեան ձեռագրի էջ մը, որուն մանրանկարչութիւնը կը համարուի հաւաքածոյի հնագոյն նկարազարդ օրինակը: Այդ էջի «Ս» գլխագրին մէջ պատկերացուած է քաղաք անձնաւորող հեթանոսական աստուածուհին՝ ձեռքին առատութեան եղջիւրները: Գեղարուեստական իր յատկանիշներով մանրանկարը կը մօտենայ Երեւանի Մատենադարանը գտնուող 989-ի Էջմիածնի Աւետարանի պատկերազարդումներուն: Այս ձեռագրին կ'առնչուի Երուսաղէմի ուրիշ մէկ մատեան, այսպէս կոչուած, «Էջմիածնի երկրորդ Աւետարան»ը, որ գրուած է Ժ. դարու վերջաւորութեան կամ ԺԱ. դարու սկիզբը: Արուեստաբան Պեգալեւ Նարկիզի կարծիքով երկու յուշարձանները շատ տարբեր են ոճով: Բացառելով երկու ձեռագիրներու միջեւ որեւէ ուղղակի կապ, անոնց մանրանկարներու աղերսները ան կը բացատրէ ընդհանուր նախօրինակի օգտագործումով:

Երուսաղէմի չքեղ գործերէն է Գագիկ Թագաւորի Կարսի մէջ ապրած Աւետարանը: Ըստ ոմանց կարծիքին, այս մատեանի պատկերներու համար նախատիպ ծառայած են Բարսեղ Բ. կայսեր Կ. Պոլսոյ Յայսմաւուրքի 1000 թուականի նկարազարդումները:

Այս ձեռագիրը ԺԱ. դարու գիրքի արուեստին մէջ «բիւզանդամէտ» ուղղութիւնը ներկայացնող գործերէն է, որ հայկական առաջին մատեանն է, ուր թեմատիք նկարները անմիջականօրէն մտած են բնագրին մէջ: Ձեռագրի քննութիւնը ցոյց կու տայ, որ ծաղկողը քաջ ծանօթ եղած է հին արուեստի սկզբունքներուն:

ԼԵՒՈՆ ՉՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԻ ՓՈՔՐԱԹԻՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի Սիպերիոյ մասնաճիւղը, (*) վերջերս դիտել կու տայ, թէ այժմ անհրաժեշտ է ուղիներ եւ միջոցներ գտնել առաւելագոյն չափով օգտագործելու համար Հիւս. Սիպերիոյ շրջագօտիին ճարտարարուեստականացումին կարելիութիւնները. բայց այնպիսի ձեւով մը, որ մէկ կողմէ Երկիրը, - իմա՝ Խորհ. Միութիւն, - բնական անհրաժեշտ հարստութիւններէն օգտուի եւ, միւս կողմէն, նուազագոյնի հասնին բնութեան, միջավայրին վնասող ազդակները: Այս հիմունքներով՝ Հիւսիսի տնտեսութիւնը կը յաջողի աղբիւր հանդիսանալ միսի եւ ձուկի մատակարարումի յաւելումին, ինչպէս նաեւ կաշին:

Ասիկա, այլոց շարքին, յստակ ցոյց կու տայ, թէ Հիւսիսի շրջագօտիին բնական աղբիւրներուն օգտագործումը, ըստ ծրագիրի, նկատի չունենար բնիկներուն շահերը:

Կը հետեւի, թէ ուղիներ կը փնտռուին, միշտ նոյն նպատակները հետապնդելով: Եւ պէ՞տք է մտածել, թէ խորհրդային մասնագէտները ցայսօր կ'անտեսեն բնիկներու հարցը, երբ, օրինակ, Սիպերիոյ ճարտարարուեստականացումը նկատի կ'առնեն: Նովոկուզնեցկէնէն մինչեւ Կոմսոմոլսկ՝ Ամուրի վրայ, կամ՝ Նորիլսկ: Չէ՞ որ Խորհ. Միութիւն միշտ դիտել կու տայ, թէ Հիւսիսի ժողովուրդները լաւագոյն ձեւով կը յարմարին նոր գոյավիճակներուն, փոփոխութիւններուն հետ, առանց կորսնցնելու կամ հրաժարելու իրենց ապրելակերպի ձեւերէն, աւանդական:

Իրողութիւն մէջ, Հիւսիսի ժողովուրդներուն հարցերը, - ինքնայատուկ, - շատ յաճախ կ'անտեսուին: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ետք, 1924 - 35-ին, ձեռնհաս մարմին մը կը գործէ՝ Հիւսիսի Կոմիտէ անունին տակ: Կը հիմնուի երկու անուանի ազգագրագէտներու եւ գիտնականներու յամառ ջանքերով՝ Վ. Բոգորազ եւ Լ. Շթէնպէրկ: Ասոնք կը ձգտին պաշտպանել շրջանի ժողովուրդներուն շահերը: Արդարեւ, երկուքն ալ տեւական կերպով կը յիշեցնեն պատկան մարմիններուն, թէ տրուած որոշումներուն մէջ եւ մշակուած ծրագիրներուն ընթացքին, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ Բեւեռի էքոսիսթեմին առանձնայատկութիւնները: (Բնութիւն եւ ժողովուրդ):

Ստալին կը դժգոհի այս յիշեցումները լսելով: Լուծարքի կ'ենթարկէ Կոմիտէն եւ էթնոլոժին կը հռչակէ «քաղքենիական գիտութիւն»: Հիւսիսի հաւաքականութիւններու աշխատանքին ղեկավարութիւնը կը յանձնէ արդիւնակայարաններու Մ ա ր մ ի ն ն ե ր ո ւ ն: Այսպէս աքսորականներուն հետ շրջանի բնակիչները կ'արտահանեն ոսկի, հանքա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

1918-ի Մայիսի 22-ի առաւօտը բացուեց Արարատեան երկրի բոլոր վանքերի ու եկեղեցիների զանգերի ղօղանջներով: Դեռ մութը կռիւ էր տալիս լոյսի հետ, որ Էջմիածնի Մայր տաճարի կաթողիկէն կանչեց արծաթաձայն: Նրան անմիջապէս արձագանգեցին Գայեանէի ու Հռիփսիմէի վանքերի համերաշխ զանգերը, որոնց տագնապոտ ձայներից չորս կողմերի վրայ զարթնեց Արարատեան դաշտը: Եւ ծաւալուեց համասփիւռ ու անվերջանալի մի ահազանգ, որ մտնում էր չէներն ու աւանները, զարկւում էր Հայոց սարերին ու լեռնապարերին: Զարկւում ու ետ էր գալիս, եւ այնպէս էր թւում, թէ լեռները եւս զանգեր են դարձել, ու Արարատն էլ մայր զանգն է՝ դրուած Հայոց երկրի կրծքին:

Արեւելքում, Գեղամայ լեռների վրայ մութը ճաք էր տուել, եւ այդ ճաքից երեւում էր մի կրակ, որը ասես դանդաղ պիտի լափէր լեռների վրայ քուլայ-քուլայ նստած ամպերը: Կրակը ձեւաւորուեց: Հիմա էլ արեգակի ծիրանավառ կիսաշրջանը նման էր աչքի վառուող լոյսի, որ ամպեղէն բիբի հետ միասին չռուած էր Արարատեան երկրի վրայ:

Ռազմաճակատի հրամանատար Դանիէլբէկ Փիրումեանը, վաղուց ոտքի վրայ, երկու ձեռքով տրորեց ուսերն ու ծոծրակը: Թւում էր այնտեղ թունաւոր մի սարդ ճիրանները տարածել է դէպի գանկը եւ սեղմում է անխնայ: Տրորեց ու նայեց երկրի կարմրած աչքին:

- Ի՞նչ ես բերում այս երկրին, այ սուրբ առաւօտ: Ծառագունած աչքդ ի՞նչ է ասում: Կը կարողանա՞նք ետ մղել պղտոր սեւալը, - այսպէս բարձրաձայն խօսելով շրջուեց եւ թիկունքում տեսաւ տոհմակից դնդապետին: - Պօ՞ղ: Այդ երբուանի՞ց ես այստեղ:

_ Մրսած հարսի պատմութիւնը գիտե՞ս:

- Ի՞նչ հարս:

- Աղբիւրի վրայ կռացած է լինում: Ձայն է հանում ու ինքն իրեն թոնթորում: «Քռանամ'մ, - ասում է, - Երկուշաբթի օրը թոնրատանն եմ քամի առել»: Մի ձայն էլ հանում է Երեքշաբթի ոչխար կթելիս առած քամուց...: Մինչեւ հասնում է Ուրբաթ օրը եւ ինքն իրենից խրտնած ետ է նայում, տեսնում՝ Սիմոն քեռին ետեւը կանգնած: «Վա՛յ, Սիմոն քեռի, էդ երբուանի՞ց ես էստեղ»: Թէ՝ «Քե մատաղ, հէնց հաշուիր՝ Երկուշաբթի օրուանից էստեղ եմ»:

- Ո՛նց էլ կատակ անելդ գալիս է, - տրտնջալու պէս նրան ասում է Դանիէլբէկը:

- Օրը պիտի կատակով բացես, - անհոգ յարում է գնդի հրամանատարը: - մանաւանդ, որ այս օրը մերն է: Հայի՛ օր է բացւում, Դանիէլբէկ: Եւ մենք պիտի ծիծաղենք Թուրքի վրայ: Թէ չէ, մեռած օրս կը լինի...

- Անմիտ կատակներ մի անի, Պօ՛ղ:

- Ես ասացի, դու կը տեսնես:

- Ի՞նչ ես սիրտ տալիս:

- Երբեք ինձ չի խաբում կանխազգացումը, _ հանգիստ խօսում է Պօղոսբէկը: - Իսկ այսօրուայ յաղթանակը ոնց որ գրպանումս լինի:

- Թուրքին յաղթելուց առաջ մենք պիտի կարողանանք մեզ յաղթել, պիտի յաղթենք մեր միջի պարտուողին:

- Մենք մեզ յաղթել - պրծել ենք, պարոն հրամանատար, - կիսամթան մ է ջ ժպտաց Պօղոսբէկը: - Մի իմանայի՛ր, թէ ի՛նչ ջանքեր են պէտք, որ զօրքը պահեմ ելման դիրքերում: Գումարտակների հրամանատարները գիշերը կանգնել են, թէ՝ «Թոյլ տուր, յարձակուենք: Զուր ժամանակ ենք վատնում, - ասում են, - միեւնոյն է գինուորի աչքին քուն չի գալիս...»:

Դանիէլբէկն անհանգստացաւ:

- Ջանե՛ս նման բան, - ասաց: Ո՛չ մի քայլ առաջ, մինչեւ նրանց առաջապահների վրայ հրետանային կրակ չթափենք: Հասկանո՞ւմ ես: Նրանք առաւօտեան սէպի պէս դուրս են գալու Սարդարապատից: Մենք միաժամանակեայ կրակով կը ռմբակոծենք թեւերից: Դուք պիտի չարժուէք այն ժամանակ, երբ տեսնէք որ սէպի կեդրոնն է կրակի տակ:

- Հասկնալի է, սիրելիս: Ամէն ինչ կը լինի՝ ինչպէս պայմանաւորուել ենք: Ես գինուորի տրամադրութեան մասին եմ խօսում, - հանգստացրեց Պօղոսբէկը: - Գիշերն ինձ մօտ վերադարձաւ սրբազանը: Ասում է. «Սիրտս չի դիմանում»: Գնացել, Մայր տաճարը բացել է տուել, աղօթք է կարդացել ու անմիջապէս բռնել վերադարձի ճամբան: «Ձեր քունը կը տանի՞ - ասում է: - Եկել եմ, որ միասին կարճացնենք այս երկար գիշերը»:

(Շար. 1)

ծուխ, քօղալդ, փայտ՝ լայնատարած անտառներէն. կը շինեն ճամբաներ, կը կառուցանեն քաղաքներ Բայկալ - Ամուր երկաթուղիի սկզբնական վայրերուն մէջ:

Հիւս. ժողովուրդներուն միակ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ ատեն - ատեն, «ժողովրդական ինքնաբուխ բանաստեղծութիւններ» յօրինել՝ Ստալինի եւ Լենինի նուիրուած, անշուշտ նաեւ փառաբանելով Կուսակցութիւնը:

Խրուշչեւեան ժամանակաշրջանի սկզբնական օրերու անկեղծութեամբ, Պրաւդա, 1957 Մարտ 16-ին, կը հրապարակէ խորհրդային կառավարութեան մէկ որոշումը. հոն կը կարդանք, - լուրջ թերիներ կ'արձանագրուին բնիկներու տնտեսութեան կազմակերպումի մարզին մէջ:

Պետութիւնը, 50-ական թուականներու վերջերը, կը ձգտի սրբագրութիւններ կատարել եւ վերահաստատել Հիւս. ժողովուրդներուն իւրայատուկ տնտեսութիւնը: Դպրոցներ, հիւանդանոցներ կը հիմնէ. կ'աւելցնէ որսորդներու եւ հիւսիսային եղջերուներուն (ռէն) հովիւներու սահմանուած աշխատավարձքերը. նիւթական յատկացումներ կը կատարէ ընտանիքներու: Այլ սակայն այս նոր քաղաքականութեան կ'ընկերանայ աւանդական փոքր գիւղերը, հիւղաւանները քանդելու եւ տեղացիները մեծ-կեդրոնացեալ աւաններու մէջ տեղաւորելու ծրագիրը: Ասիկա կը միտի վերջ տալ վաչկատուն ապրելակերպին՝ անյարիր ընկերվարական ընկերութեան:

Նոր աւաններ կը հիմնուին որսառատ, ձկնառատ եւ հիւսիսային եղջերուներու կերակրավայրերէն հեռու կեդրոններու մէջ, որպէսզի քաղաքաբնակները հարկադրուին գետնախնձոր մշակել, բուծել ոչխարներ, խոզեր, կապտաւոր աղուեսներ կը հեռանան բնատանեկան շրջանակէն:

Դուրսէն պարտադրուած այս նոր ապրելակերպը նկատի չունենար շրջանին կլիմայական պայմանները, տեղացիներուն դարաւոր կենցաղը: Ուրեմն՝ դժգոհութիւններ:

Նոր աւաններու մէջ - չատեր առանց աշխատանքի կը մնան: Անդին՝ հիւս. եղջերուներ բուծող հովիւներ իրենց հօտերուն կը հետեւին. որսորդներ եւ ձկնորսներ կը հեռանան բնատանեկան շրջանակներէ, երկար ժամանակով եւ, ընդհանրապէս, կը նախընտրեն վերադառնալ իրենց երբեմնի քանդուած, լքուած գիւղերը: Ռուսական դրութեամբ կառուցուած աւանները տեղացիներու հակամերժ տրամադրութիւններու պատճառ կը դառնան, քանի նորահասներ այլեւս չեն արտայայտուիր իրենց մայրենի լեզուով: (Դպրոցներու մէջ կը սորվին ռուսերէն, ուսուցումը կը կատարուի այդ լեզուով):

Հետեւաբար, 1957-ի որոշումը իր ակնկալուած արդիւնքը չի տար: Կը բաւէ արձանագրել, թէ խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ասդին, բնիկներուն թիւը գրեթէ անփոփոխ կը մնայ՝ 150.000: Խառն ամուսնութիւնները, ընդհանրապէս Ռուսերու հետ, երկար չեն տեւեր: Կենցաղի տարբերութիւններ:

Թիւերը կը մնան ցայտուն: 1930-ին 14.000 Ջուկոտկացիներ եւ Էսքիմոներ ու քանի մը հարիւր Ռուսեր կը բնակէին, օրինակ, Ջուկոտկայի ազգային մարզին մէջ (**): Բնիկները, այժմ, նոյն թիւը կը ներկայացնեն, մինչդեռ հոն «դաղթողները» 150.000-ի կը հասնին:

1980 Փետրուար 26-ին, «Պրաւդա», կեդրոնին մէկ նոր որոշումը կը հրապարակէ Հիւս. Սիպերիոյ մասին: Ի տարբերութիւն նախկինին, այս անգամ ոչ մէկ խօսք կ'ըլլայ Հիւսիսի ժողովուրդներու տնտեսութեան զարգացումին վերաբերեալ: Այլ պարզապէս կը խօսուի շրջանի զարգացումին, ինչպէս նաեւ նոր բնակիչներու հաստատումին մասին: Եթէ 1957-ի որոշումը կը քննադատէ շրջանի ղեկավարութիւնը այն իմաստով, թէ նկատի չունենար տեղացիներուն կենցաղը, ապա նոր որոշումը աչքաթող կ'ընէ այս իրողութիւնը: Կեդրոնական մարմիններուն համար, հետեւաբար, հիմնականը կը մնայ շրջագօտիին տնտեսումը՝ անտեսելով 150-հազարի սահմաններուն մէջ տուայտող բնիկներուն իւրայատուկ դիմագիծին պահպանումը:

Ուրեմն, Մոսկուա տնտեսական շահերը գերադաս կը համարի: Մնաց որ «դաղթողներու» հոսանքով, շրջագօտին կը ռուսանայ:

Թ. Ա. Թ.

Ծանօթ. -

(*) Հայաստանի մամուլին կողմէ կը մատնանշուի՝ ՍՍՀՄ ԳԱ Սիբիրի բաժանմունք: Տուեալ մասնաճիւղի տնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան արտադրութեան կազմակերպութեան Հիմնարկութեան տնօրէնն է Աբել Աղանբեկեան, ակադեմական: Խմբագրապետն է նաեւ ԷԿՕ-ի:

(**) Ջուկոտեան Ազգային Օգրուտ. կը հիմնուի 1930ին վերջերը: Մայրաքաղաքը կամ կեդրոնը՝ Անադիր:

Նամակ խմբագրութեան

Թավերնի, 28 Հոկտ. 1983

ՅԱՐԳԵԼԻ՛ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի 1983 Հոկտեմբեր 27-ի թիւով Ա. Թ. ստորագրութեամբ, արձագանգ կը հանդիսանաք Համազգային Մշակութային Միութեան կազմակերպած դասախօսական շարքի մէկ մասին, նուիրուած Յ. Օշականին:

Տեղին է դիտել տալ թէ Ա. Թ.ն (ցանկալի պիտի ըլլար «Յառաջ»ի ընթերցողներուս՝ ճանչնալ իր ինքնութիւնը), գրական գիտութեան (թէ՞ գրականասիրութեան) իր նախափորձը կը կատարէ մաղձոտ տողերով, մակերեսային հայերէնասիրութիւն մը քարոզելով կազմակերպութեան մը՝ որուն առաքելութեանց առանցքն է դարձած հայ մշակոյթի սփռումը, պահպանումը իր ամէն երեսակներով եւ ամէն միջոցներով՝ անխտիր:

Հասարակ տեղիքէ խուսափելու համար իր հարցումներուն նմանող ուրիշ հարցումներ չեմ ուզեր Ա. Թ.ին բայց այս մէկէն թէ՝ «հրաշք - դարման» մը ունի՞ արդեօք ինքը Ֆրանսախօս մեր սերունդին ծանօթացնելու գրող մը, որուն երկերը տակաւին չեն թարգմանուած օտար լեզուներու եւ որ այսօր ժամանակն է այլեւս ծանօթացնելու մեր միշտ Ֆրանսախօս գրականասէր հասարակութեան. մանաւանդ՝ որ հայերէնով, երկրորդ՝ դասախօսութիւն մը նախատեսուած էր արդէն Վահէ Օշականի կողմէ եւ ծանուցումներ կատարուած այս ուղղութեամբ: Չեմ կարծեր որ Համազգային Մշակութային Միութիւնը դաս ունենայ ստանալիք Ա. Թ.ներէն թէ ինչո՞ւ եւ ե՞րբ հայերէն կամ ոչ հայերէն պիտի ընէ իր դասախօսութիւնները:

Եթէ Ա. Թ.ներ քաջ ծանօթ ըլլային Համազգային Մշակութային Միութեան տարած հայ մշակոյթի եւ ի մասնաւորի հայապահպանման ուղղութեամբ սատարած աշխատանքին եւ «շօշափելի» արդիւնքներուն Սփիւռքի ամբողջ տարածքին վրայ՝ նման թեթեւութեամբ չէին փորձեր քարկոծել ծափահարելի ձեռնարկ մը, զոր ցարդ ոչ ոք քաջութիւնը ունեցաւ ընելու: Ապերախտ է Մարք Նշանեանի դերը նման պարագայի մը, երբ անիրատես անձեր, որոնք միջին արեւելեան հայագէտի կամ հայասիրութեան յաւակնոտութեամբ, գգաստութեան հրաւիրել կը փորձեն Մարք Նշանեանի նման մտաւորական մը եւ Համազգայինի նման մշակութային վիթխարի մը:

Եթէ այսօր Փարիզի Համազգայինը միայն մազերակն է այդ հսկայ կազմակերպութեան, մտահոգութիւնները, նախանձախնդրութիւնները եւ հայ մշակոյթի ջահը վառ պահելու ճիգերը միշտ նոյնն եւ մէկ են հոս եւս:

Ոչ Մարք Նշանեան եւ ոչ Համազգային Մշակութային Միութիւնը մտքի շփոթութիւն ունեցած են, վստահաբա՛ր, Ֆրանսախօս Ֆրանսահայը Սորպոնի ուսանող կարծելու: Արդեօք Սորպոնի ուսանողնե՞ր են հազարաւոր մեր Ֆրանսախօս հայրենակիցները, որոնք հայերէն հասկնալու դժուարութիւնը, այսուհանդերձ ծարաւը, ունին հայ գրականութեան, յատկապէս՝ անոր քիչ ծանօթ դէմքերուն եւ ծալքերուն:

Արդարեւ, չատ հեշտ բան է հայապահպանման ջատագով հանդիսանալ թերթերու սիւնակներէն, երբ անտեսենք դառն իրականութեան պահանջները եւ կացութիւններ փրկելու ճգնաժամային թափը իւրաքանչիւր մշակութային եւ ընդհանրապէս հասարակական կազմակերպութեանց:

Ու տակաւին՝

Ինչո՞ւ ընդլայնել արդէն գոյութիւն ունեցող խրամատը հայախօս եւ ոչ հայախօս մեր հասարակութեան միջեւ, երբ կարելիութիւնը ունինք Մարք Նշանեանի բերնով հրամցնել Օշականի նման ցարդ անմատչելի մնացած դէմքեր:

Ինչո՞ւ այս աժան մաքրակրօնութիւնը: Հաճո՞յք պատճառելու համար մեր չատ յարգելի հայախօս երէց սերունդին եւ քանի մը բախտաւոր միջին Արեւելքցիներուն, որոնք շնչելու պէս բնականաբար հայերէն խօսած են եւ կը խօսին:

Այլասիրական թելադրանքներէ աւելի հեռու է իմ մտահոգութիւնը Ա. Թ.ի փութկոտ ակնարկներու նկատմամբ, ոչ ալ «ստանձնայլի փաստաբան»ի տխուր զգեստով ներկայանալու ճիգ մըն է, այլ պարզապէս մատը դնել կոտտացող վէրքի մը վրայ եւ նախընտրել երկու չարեաց փոքրագոյնը. «չարիք» մը, որուն զոհերն են ամբողջ սփիւռքահայ յետ - պատերազմեան քանի մը սերունդներ:

ԷԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

×

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի. - Այս անտեղի նամակը նոր փաստ մըն է - եթէ հարկ էր - որ Հայը չի հանդուրժեր ոչ մէկ քննադատութեան, նոյնիսկ պարզ դիտողութեան: *Ալերժի* ունի, ինչպէս ցոյց կուտան մեր նամակագրին մաղձոտ տողերը, ուղղուած մեր աշխատակցին (իրականին մէջ՝ «*Յառաջ*»ին): Նոյնութեամբ հրատարակեցինք այս նամակը, հակառակ անոր, որ որքան գիտենք՝ տիկինը ոչ կազմակերպիչն էր, ոչ ալ խօսողը, որպէսզի այսքան բորբոքի, իմէ նախ խնդրելու համար որ գրուածը ճիշդ հասկնայ: Ֆրանսերէն դասախօսութիւնները կրնան անխուսափելի նկատուիլ ոմանց կողմէ, բայց նոյնիսկ ատոնք կրնան արդարացուիլ *միայն* իրենց նիւթով, հասարակութեամբ, վայրով եւ դասախօսին հայերէն չգիտնալով: Մեր ըսածը այն էր որ այս տուեալներէն ոչ մէկը կար այդ իրիկուն, այսինքն՝ Սորպոնի հասարակութիւնը չէր (ուսանողութեան հարց չկայ), որպէսզի Օշականի մասին խօսուէր ֆրանսերէն: Աւելին, կը կասկածինք որ այդ իրիկուն ներկաներուն մէջ, հայերէն չհասկցող ըլլար եւ ֆրանսերէնով ծանօթանար Օշականին, որուն, ինչպէս կ'ակնարկէ տիկին Մերճանեան «երկերը տակաւին չեն թարգմանուած օտար լեզուներու»: Աւելի քան որեւէ մէկը - *nous sommes aux premières loges, dans ce domaine* - գիտենք որ «...կը նահանջէ լեզուն», հարկ է սակայն չքաջալերել այդ նահանջը, տեղի չտալ անոր, երբ ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կայ: Թող քիչ մըն ալ այդ երիտասարդութիւնը, որ իր հայութեամբ կը պարծենայ փողոցէ փողոց, ճիգ մըն ալ թափէ եւ իր լեզուն սորվի եթէ ազգ. արժանաւորութեան գիտակցութիւնն ունի: Գալով մեզի տրուած դասին Համազգայինի բնոյթին եւ առաքելութեան մասին (այլ հարց որ, թըղթակցութեան մէջ, Համազգայինը խնդրոյ առարկայ չէր), չենք կարծեր թէ «*Յառաջ*» այդ ուղղութեամբ որեւէ դասի կը կարօտի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ու ելան դուրս ատկէ, մինչ արեւը դէպի հորիզոն ծռելով, տրտմատեսիլ աւերակին խեղ ու հաշմոտ ցցուածներուն կուտար երկար ստուերներ, ամբողջութիւնը չէկ լոյսի մը տակ պարուրուելով, որ մթացածին երեւոյթ մը կ'ընծայէր վայրին:

- Մայրիկ, ուրիշ անգամ նորէն գանք, կ'ըսէր Սոֆի իր մօրը, դռնէն դուրս ելլելուն չարունակ ետին դառնալով, չուզելով բաժնուիլ այդ աւերակներէն ու այդ վայրի, լքուած ու ամայի բնութենէն, ուր հեշտալի ու դառն գինովութեան րոպէներ ապրեր էր:

- Աղջիկս, կ'ըսէր Կիւլիւկ հանըմ, չհասկնալով Սոֆիի հոգեբանութիւնը եւ այդ վայրը վերադառնալու անոր յամառութեան պատճառը, պարզ քմահաճոյքի մը վերագրելով, աղջիկս աս եապանի տեղը ի՞նչ ընենք գանք... տեսնալ էր նէ տեսար...

- Չէ, մայրիկ, ես հոս չատ կը սիրեմ, կը պնդէր աղջիկը, հոս դամ նէ աղէկ կ'ըլլամ կոր, ուրիշ անգամ նորէն գանք մայրիկ...

- Թոհա՛ֆ. աս եօխուշներէն վեր հոգիս ելաւ, Սոֆի, հէմ քու ալ ըռէնկդ աւելի նետեց...

Երբոր տուն վերադարձան, հանըմը դեռ յետմիջօրէի իր սովորական քունը քնանալու վրայ էր: Սոֆի իր սենեակը քաշուեցաւ, թիկնաթոռի մը վրայ իյնալու համար ուժասպառ, կրած յուզումներէն քայքայուած: Այդ ուխտագնացութիւնը որքան քաղցր ու սփոփարար, այնքան ալ ցնցող եղած էր: Բայց անոր գինովութիւնը դեռ կը տիրէր իր վրայ. աչքերը գոց, անով կը յափշտակուէր, անով կ'անէջանար: Միեւնոյն պատկերները, ցաւագին ու քաղցրալի, կը հոլովուէին ցնորականօրէն իր փակ աչքերուն առջեւ. տանը աւերակները՝ օրհասական չառաչումներով, պարտէզին վայրի եւ ապերասան կանանչութիւնը՝ դիւային խուժումներով: Անոնց մէջ, ատեն ատեն, յանկարծ կը ցցուէր ուրուական ու ահաւոր երեւոյթով, վիթխարի հերարձակ գլխով, արխնոտ նայուածքով: Գարա-Աղաճի ծովափին եւ Սիլահտար Աղայի բլուրին մարդն էր, մեծցած, ահագնացած, ահաւորցած: Սոֆի կը սկսէր դողալ, կը լարուէր, կը դալարուէր թիկնաթոռին վրայ, ինքզինքը այդ մղձաւանջէն ազատելու ունայն ջանքերով:

Միւս օրերը, իր հոգիին տանջանքը չդադրեցաւ: Վրիժառութեան կրակը, զղջումի եւ ապաշխարութեան մոլեռանդ թափը, ամէն բան վերսկսելու, վերականգնելու իր անօգուտ կամէնութիւնը, փոխնիփոխ, խառնիխուռն, երբեմն միահաղոյն կը մրկէին իր դանկը, կը սպառէին իր վտիտ մարմինը: Ժամերով, դէմքը ձեռքերովը ծածկած, կը մնար, անշարժ, թմրած, ոչնչացած: Բժիշկին դեղերը որեւէ նպաստաւոր արդիւնք չունեցան, ընդհակառակն, Սոֆի աւելի դեղնեցաւ, աւելի վատուժցաւ: Զոր հազը, զոր միշտ ունէր արդէն, հիմա աւելի յաճախ կը ցնցէր անոր տխեղծ կուրծքը, շնչառութիւնը դժուարացնելով: Իր խոշոր սեւ աչուըները տենդավառ ցոլքեր կ'արձակէին, տարտամ սեւեռումներով, որոնք կարծես ա՛լ հոս չէին նայեր, հեռաւոր անծանօթ հորիզոններու հետամուտ: Դէմքին վրայ իր կուսականութեան պաշտելի սրնգոյրը կ'երեւնար նորէն: Մոլորումի եւ ապականութեան տիղմը, որուն մէջ ընկղմեր էր պահ մը, չէր կրցած ցայտեր նետել անոր մաքուր, անապական հոգիին վրայ: Յուսախաբութիւնը, ցաւը, ապաշաւը լուացեր էին զայն, մարմինին տալով իր կոյսի անբծութիւնը, նայուածքին՝ իր տրտմալի քաղցրութիւնը, Սոֆի առաջուանը եղաւ նորէն, անոյշ, բարի, գթոտ: Իր նախկին վիճակին կարօտը քաշեց, ափսոսաց զայն: Մանկութենէն ի վեր իր ապրած խաղաղ կեանքին վրայ յանկարծ փոթորիկ մը անցած էր. դիմադրելու անկարող, այդ ամպրոպին մոլուցքներուն յանձներ էր ինքզինքը: Բայց հիմա անցած գացած էր ան, տեղի տալով անդորրութեան, բայց անդարմանելի աւերումներ թողլով իր ետեւը, անցած տեղին վրայ:

(Շար. 181)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻ ԵՒ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆՄԱՀ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ 61-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 20, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ կէսօրէ ետք, հոգաճաշ՝ ժամը 13.30-ին ճաշարան Լաֆայէթ 80 թիւ, ուիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9-րդ:

Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

Սեղանները կ'ապահովուին միայն կանխաւ արձանագրութեամբ, հեռաձայնել Տիկին Թորոսեանի:

Հեռաձայն.- 793 - 53 - 71

Այս առթիւ ինչպէս անցեալ տարի Միութիւնը հինգ հարիւրական Ֆ. կը նուիրէ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, Դպրոցասէր եւ Մխիթարեան վարժարաններուն, «Յառաջ»ին, «Աշխարհ»ին եւ 400 ֆրանք Ռատիօ - ԱՋԳ-ին: (Մխիթարեան եւ Դպրոցասէր՝ ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Նուպար Եուսուֆեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Պօղոսեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր թէ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, քրոջ՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

եւ իրենց զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՏԱՑԻ

մահերուն առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան եւ Տոքթ. Ս. Թիրեաքեան իրենց քրոջ և մօրաքրոջ՝ Տիկին Գայեանէ - Արմենուհի Ֆաքիր - եանի, ինչպէս նաեւ՝ Ճանկէօզեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.- 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 1000 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 1000 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 1000 Ֆ. Համազգայինի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն), 1000 Ֆ. ալ Մալթայի կարգին:

×

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան եւ Տոքթ. Ս. Թիրեաքեան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ստեփան Թիրեաքեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ, 2000 Ֆ. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի խումբին, 1000 ֆրանք Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Հրանդ Անտոնեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեանէ Ամենայնսրբոց տօնին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան խումբը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց - Կիրակի. Նոյեմբեր 13-ին, իրենց մահացած ընկեր - ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ուիւ տը Մատրիտ:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 13ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ՆՕՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. -Աչճիպաշեան եւ Պալայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՉՃԻՊԱՇԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նալպանտեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առթիւ. - Օրդ. Լիտիա Գալայճեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճունկուրտաեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Գույումճեանէ (Սէն Շամոն) 200 Ֆ., Տիկին Պերճուհի Տիֆուրէ (Ամիէն), Տիկին Պէրպէրեան Անայիսէ, Պետիկեան ընտանիքէ 100-ական Ֆ.:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Ողբացեալ՝ Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Չէրչեան եւ Տիկին Արեգնազ Չէրչեանէ 500 Ֆ., իսկ Սարգիս Մինասեան սրահի նորոգութիւններուն համար Պ. Պետիկ Պետիկեանէ 500 Ֆ. եւ Պ. Տոտոզեանէ 100 Ֆ.:

Օր. Գալայճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ճերանեան 300-ական Ֆ. նուիրած են Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առթիւ, ծոխան ծաղիկի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

-ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ-

Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութեան Նոյեմբեր 13-ի գրական ցերեկոյթը յետաձգուած է Օր. Ատրինէ Տատրըեանի անակնկալ հիւանդութեան պատճառաւ:

Նոր թուականը պիտի յայտարարուի մամուլով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

CEDIA
organise
un concert exceptionnel avec le violoniste

TIBOR VARGA

Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30
au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE

Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր:

Կը հաղորդէ թէ իր դարմանատունը կը գտնուի՝

2. Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

RADIO ASK
M F.- 98, 5 Mhz.
Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԼՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

մասնակցութեամբ
Սայաթ - Նովա
Ժողովրդական նուագախումբին

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Օր. Հ. Գալուստեան - «Պոլսահայ գրականութեան մասին ընդհ. ակնարկ»:

Ցերեկոյթի աւարտին - ընդունելութիւն - քոքթէյլ - :

Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20

(Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ):

Այս հաղորդումը չփոթութեան տեղի չտալու համար:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ծագած շփոթութիւններու առաջքն առնելու համար, ճշդենք որ ՀԱՇ-ի հանրաժողովին (Հոկտեմբեր 18) խօսք առնող Ա. Զաքրեանը՝ Արիկ Զաքրեանն է, ոչ Արսէն Զաքրեանը:

JOUR DE L'AN & NOEL EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h. — Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille — tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11-13
VENDREDI - DIMANCHE
11-13 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO: 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.566

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.566

ՃԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը ծաղկեպսակ մը դնելէ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, Յաղթական Կամար, եւ ընդունելութիւն մը տալէ ետք Ֆրանսայի նախագահին, վերադարձաւ իր հայրենիքը: Շատլի Պէնճէտիտի ամէնէն խորհրդանշական ժեսթը կը նկատուի ծաղկեպսակի այս զետեղումը: Ընդհանուր կերպով, այս այցելութիւնը շատ աւելի դրական եղած է քան ինչ որ կ'ակնկալուէր, միայն Պէն Պելլան է, որ եւրոպական իր աքսորէն յայտարարած է թէ Շատլի Պէնճէտիտ չի կրնար խօսիլ յանուն ալժերացի ժողովուրդին:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ (Հիւս. Լիբանան) խախուտ հրադադար մը կայ միայն եւ հոս հոն բախումները կը շարունակուին: Արաֆաթ, ինք ալ կը հաստատէր որ հրադադարը յարգուած է, բոլոր ճակատներուն վրայ: ՊԱԿ-ի ղեկավարը շնորհակալութիւն յայտնած է Նախագահ Միթերանի եւ Շէյսոնի իրենց բռնած դիրքին համար պաղեստինեան հարցին նկատմամբ: Դամասկոսի մէջ, նախագահը, ի վերջոյ, ստիպուած եղած է տեղի տալ արաբական ճնշումներուն (սուրիական պիւտճէն ապահովողը, ի վերջոյ, Սաուտի Արաբիան է): Մնաց որ, Մոսկուան ալ շատ համամիտ չի թուիր սուրիական քաղաքականութեան: Միւս կողմէ, Ժընեւի ժողովին, համաձայնութիւն մը գոյացած է լիբանանեան Սահմանադրութեան բարեփոխումին շուրջ, որպէսզի կրօնաւանական բաշխումները աւելի արդար ըլլան: Ընդունուած է որ Հանրապետութեան Նախագահը քրիստոնեայ մնայ, փոխ-Նախագահի պաշտօն մը կը ստեղծուի եւ Ծերակոյտ մըն ալ, այլ բարեփոխումներու կարգին: Ամէն ինչ կարգին չէ այսքանով, պէտք է կողմերու պետերն ալ ընդունին:

ԱՆՏՐԷ ՇԱՆՍՈՆ, վիպասան, ակադեմական, մեռաւ փարիզեան հիւանդանոցի մը, «յետ անողոք հիւանդութեան» բառ ծանօթ բանաձեւին: Ծնած էր 1900-ին, Նիմ, ակադեմական ընտրուած է 1956-ին, պաշտօնավարած Թանգարանապետ Վերսայլի դղեակը, ազգ. Թանգարաններու ընդհ. տնօրէն, Փըթի-Փալէի տեսուչ 1946-էն 1960, Ֆրանսայի դիւաններու ընդհ. տնօրէն 1959-էն 1971: Հեղինակ է վէպերու եւ կենսագրութիւններու:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ, Չորեքշաբթի իրիկուն առեւանգուած է՝ Ալֆրէտ Հայնըքէն, տէրը նոյն անունը կրող գարեջրագործատան: Առեւանգողները զէնք չեն գործածած, բայց երբ Հայնըքէնի վարորդը, որ կը սպասէր կառքին մէջ, փորձած է միջամտել, ինք ալ առեւանգուած է: Անցեալ Օգոստոսին սիւրինամեան ծագում ունեցող Հոլանտացի մը փորձած էր իրմէ 20 միլիոն տոլար շորթել, թունաւորելով գարեջուրի երկու փոքր տուփ: Ձերբակալուած էր:

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ մէջ կառքերու երթեւեկին հսկողութիւնը պիտի խստանայ, որովհետեւ ըլլալով որ ծանր արկածները կը բազմանան եւ միայն Սեպտեմբերին քաղաքներու մէջ, արկածէ 330 հոգի մեռած է: Կարմիր ազդալոյսերու չյարգուիլը գլխաւոր պատճառներէն մէկը կը նկատուի: Նոյն ամսուան ընթացքին, մինչ արկածներու թիւը կը նուազէր 4,28% բաղդատմամբ 1982-ի Սեպտեմբերին, մեռեալներու թիւը կ'աւելնար (1.113) այսինքն 9,87 առ հարիւր եւ այս յաւելումին համեմատութիւնը 30,95% է քաղաքի մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ալ երկրաշարժ պատահած է, Չորեքշաբթի օր, բայց ուժը 5,8 էր միայն Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ: Հիւսիսային շրջանն է որ ենթարկուած է ցնցումներու, շուրջ 50 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են Փարմա եւ շրջակայքը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ընտրութեանց յաղթական՝ Ալֆոնսին ծանօթ պատգամ իր կառավարութեան կազմը: Բոլոր նախարարներն ալ արմատական են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Երեւան զարդարուած է ճարտարապետական նոր կառոյցով մը, որ է Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին՝ մարզահամերգային համալիրը: Բաղկացած է համերգային ու մարզական սրահներէ, որոնք կրնան ընդունիլ մինչեւ 10 հազար հոգի. թիւ մը որ եռապատիկն է Երեւանի օփերային թատրոնի եւ մեծ համերգասրահի տարողութեան: Համալիրը նախագծուած է Կ. Յակոբեանի, Ա. Թարխանեանի, Հ. Պօղոսեանի, Ս. Խաչիկեանի, Գ. Մուշեղեանի, Ի. Ծատուրեանի եւ Գ. Աղիզեանի կողմէ: Համալիրին մէջ կայացած է մեծ համերգ մը, բոլոր անոնց համար, որոնք մասնակցած են անոր շինարարութեան:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉ ՌՈՒՍՏԵՄԱՍ ԵՈՆԱՍ

Վիլնիւսի (Լիթուանիա) պետական պատկերասրահին մէջ՝ Կիւսթաւ Քուրպէի, իտալացի վարպետներու, լիթուանացի դասական նկարիչներու կողքին կը ցուցադրուին Հայ նկարիչ Ռուստեմաս Եոնասի 12 կտաւները: Անոնցմէ երկուքը հեղինակին ինքնադիմանկարներն են, միւսները կը պատկերացնեն ժամանակի անուանի դէմքերը: Ռուստեմաս Եոնաս (1762 - 1835) մանկութենէն հաստատուած է Լիթուանիա: Եղած է Վիլնիւսի համալսարանի դասախօս. իր նախաձեռնութեամբ հիմնուած է Չքաւոր Ուսանողներու Օգնող Ընկերութիւնը: Իրեն աշակերտած է ուկրաինական գրականութեան դասական Տարաս Շեւչենկօ:

×

Ռ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԵՐԳԵՐԸ

Յօրինող Ռ. Ամիրխանեանի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները տեղ գտած են «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան լոյս ընծայած ժողովածուին մէջ: Այն երգերուն հետ որոնք նկատուած են ժամանակակից հայկ. թեթեւ երաժշտութեան ինքնատիպ դասական գործեր, գրքին մէջ զետեղուած են «Ոտքի ելէք» նոր ահազանգ-երգը եւ ռուս բանաստեղծուհի Մ. Ցվետաեւայի խօսքերով գրուած քնարական պալլատները:

×

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Դաշնակցային Գերմանիոյ Գիտութիւններու ակադեմիի «Ֆերլակ» հրատարակչութիւնը հրատարակած է Վ. Խոջաբեկեանի «Խորհ. Հայաստանի բնակչութիւնը եւ աշխատանքային ռեսուրսները» մենագրութիւնը:

Հայաստանի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ միջեւ կնքուած երկկողմանի համաձայնութեամբ Վ. Խոջաբեկեան 1976 - 1980 տարիներուն արդիւնաւոր գիտահետազօտական աշխատանք կատարած է Գերմանիոյ գիտութիւններու ակադեմիի տնտեսագիտութեան հիմնարկի մասնագէտներուն հետ: Ուսումնասիրութիւնը արժանացած է երկու ակադեմիներուն բարձր գնահատանքին: Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ նաեւ Երեւանի մէջ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱՑ

Զվիրաւորուիլ քննադատութենէ:
Կարելի՞ է: Կամ, ըսենք, դիւրի՞ն է:

Մարդուս հոգեբանութիւնը ատա՞կ է որեւէ քննադատութիւն ընդունելու՝ պաղարիւն հանդուրժողականութեամբ, առողջ տրամաբանութեամբ: Դիւրի՞ն է հաւատալ դիմացինին անախորժ մատնանշումներուն, աւելի դիւրի՞ն չէ պնդել թէ դիմացինը կը սխալի: Կամ դիմացինը անիրաւ է: Կամ դիմացինը այդ խօսքերը կ'արտասանէ պարզապէս թշնամութիւն ըրած ըլլալու համար:

Մեր փորձառութիւնը ցոյց կուտայ որ, եթէ տասը հոգիի հասցէին քննադատութիւն ընէք, անոնցմէ մէկը միայն պիտի սեղմէ ձեր ձեռքը եւ պիտի ըսէ.

- Սիրելիս, իրաւունք ունիս, չէի նկատած իմ այս թերութիւնը, կամ իմ այս սխալը: Շնորհակալ եմ որ ցոյց տուիր զայն ինծի: Հիմա պիտի ջանամ ուղղել այդ թերութիւնը: Կամ սխալը:

Այդ տասը քննադատուածէն մէկ հոգի մըն ալ կուգայ, յարգանքով կը բարեւէ ձեզ ու կ'ըսէ.

- Սիրելի բարեկամ, քննադատութիւնդ տեղին էր թերեւս, բայց կայ կէտ մը զոր չես գիտեր: Ես այդ սխալը գործեցի սա կամ նա պատճառով: Այսինքն այդ սխալը գործեցի կամքէս բոլորովին անկախ: Ես ալ գիտեմ որ ճիշդ չէ, բայց պիտի ընդունիս որ ամբողջ յանցանքը իմս չէ: Եւայլն, եւայլն...:

Միւս ութ հոգիէն չորսը, անմիջապէս որ քննադատուին, պիտի գոցեն իրենց աչքը ու պիտի բանան իրենց բերանը.

- Մարդ Աստուծոյ, դուն այս բաներէն ի՞նչ կը հասկնաս որ: Ես ամբողջ կեանքս այս ճամբուն վրայ մաշեցուցեր եմ: Երբ ես այս գործերով կը զբաղէի, դուն տակաւին կարճ տաբատ կը հագնէիր: Մարդ եղար ու հիմա զի՞ս կը քննադատես: Բայց ես գիտեմ. դուն զիս կը քննադատես, որովհետեւ անցեալ օր փողոցը քեզի բարեւ չտուի: Կամ զիս կը քննադատես, որովհետեւ անցեալ օր քու մէկ խնդրանքը մերժեցի: Կամ զիս կը քննադատես որովհետեւ կը նախանձիս ինծմէ, եւայլն, եւայլն...:

Մնացեալ չորս հոգին ալ, եթէ զիրենք քննադատես իրենց մէկ սխալին համար, անմիջապէս կը սկսին քու մասին բամբասել:

- Ան նախ թող ինքզինք քննադատէ: Ինքը արդեօք ամէն տեսակէտէ կատարեա՞լ մէկն է որ ելեր է զիս քննադատելու: Իմ հայերէնս կը քննադատէ, ինք հայերէն չի գիտեր: Կ'ուզէ որ ամէն կիրակի եկեղեցի երթամ, ինք եկեղեցիէն ներս ոտք չի նետեր: Կը քննադատէ որ եկեղեցիին մէջ սխալ կ'երգեմ, ինք այդ երգերէն մէկ հատը չի գիտեր: Եւայլն, եւայլն...:

Մարդ յարգանք կը զգայ քննադատուողներէն առաջին երկուքին նկատմամբ, կարծես կը մոռնայ անոնց սխալները: Բայց դժուար է չտառապիլ տեսնելով հակազդեցութիւնը, զոր ցոյց կուտան մնացեալ ութ հոգին:

×

Երբեմն կը խորհիմ թէ ի՞նչ կը պատահի եթէ այդ նոյն տասը հոգիին հասցէին լորձնաշուրթն գովասանք հիւսես, փոխանակ քննադատութիւն ընելու: Անոնցմէ մէկ հոգի իսկ կուգա՞յ արդեօք ընդվզում յայտնելու:

- Դուն ի՞նչ կը հասկնաս այս գործերէն, որ ելեր ես զիս գովաբանելու:

Չեմ կարծեր: Ես աշխարհի վրայ չեմ կրնար երեւակայել մէկը որ դրուատիքը չսիրէ, դրուատիքի մը դիմաց չերջանկանայ: Մարդկային է, բնական է, նոյնիսկ արդար է: Դրուատիքը կ'առինքնէ մարդը, կը քաջալերէ, կը խրախուսէ նոյնիսկ եթէ երբեմն չափազանցեալ է ու քաղաքավարական: Բայց դրուատիքով մը երջանկացողները պէտք չէ դժբախտանան երբեմն քննադատութիւններ ալ լսելով: Ամէնէն անարդար ու թշնամական քննադատութիւնն անգամ կրնայ օգտակար հանդիսանալ քննադատուողին, եթէ այս վերջինը յաջողի պաղարիւնով ու առողջ տրամաբանութեամբ խորհրդածել այդ քննադատութեան վրայ:

Ֆրանսայի հանրածանօթ գրագէտ մը անցեալները համագումարի մը մասնակցելու համար Թուրքիա եկած էր: Ան հետեւեալը ըսաւ իր բանախօսութեանը մէջ.

- Եթէ մինչեւ վերջ ձեր համախոհներուն ականջ տաք, ի վերջոյ ապուշ կը դառնաք:

Բարեբախտաբար մենք կը կազմենք հաւաքականութիւն մը, որուն անդամները ոչ մէկ կէտի վրայ համախոհ են իրարու...: Կ'երեւի թէ այդ է պատճառը որ ... ապուշ չենք:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՀԱՅԿԱԶ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Նոյեմբեր 4-ի թիւով, կը հաղորդէ որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով Ներքին նախարար նշանակուած է (Նոյեմբեր 3-ին) Հայկազ Սրապիոնի Շահինեանը: Նախկինը՝ Եւգենի Պատալով, «ազատել է» իր պաշտօնէն «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»: Պատալով Հայաստանի Ներքին նախարար նշանակուած էր 1974, Դեկտեմբեր 4-ին, նոյն ձեւով յաջորդելով Վլատիմիր Դարբինեանի որ իր կարգին «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» ազատել էր այդ պաշտօնէն:

Հայկազ Շահինեան ծնած է 1924-ին: 1951-ին մաս կազմած է Հայաստանի պետական ապահովութեան մարմիններու: 1953 - 1957 եղած է կուսակցութեան կոմիտէի քարտուղար, իսկ 1957 - 1969 Հայաստանի պետական ապահովութեան կոմիտէի նախագահի տեղակալ: 1969-ին նշանակուած է Ներքին նախարարի Ա. տեղակալ: 1977-էն ի վեր Հայաստանի դատախազի տեղակալ էր:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, (Նոյեմբեր 11) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ եւ խմբագրատունը փակ է: Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջ)

Ս. Յակոբի վանքի մատենադարանի հռչակաւոր յուշարձաններէն է 1041-ի Աւետարանը, որուն պատկերներու նմանութիւնը Երեւանի Մատենադարանը գտնուող Մալաթիոյ Աւետարանի (1057) ձեւաւորումներուն՝ կարգ մը պարագաներու մէջ կը հասնի գրեթէ նոյնութեան: Այս իրողութիւնը ենթադրել կու տայ, որ երկու ձեռագիրներն ալ գրուած են Մալաթիոյ միեւնոյն գրչատունը եւ ԺԱ. դարու կէսի Փոքր Հայքի մանրանկարչութիւնը ներկայացնող եզակի օրինակներ են: ԺԱ. դարու երկրորդ կէսին Հայաստանի սահմաններէն դուրս գրուած հազուագիւտ ձեռագիրներէն է Երուսաղէմ գտնուող 1064-ի Աւետարանը, որ Անտիոքի մօտ գտնուող Սեւ լերան վրայ հիմնուած Շուխր Խանդարա վանքի հայկական գրչատունէն մնացած միակ մատեանն է: Կը թուի, թէ մանկական անփորձ ձեռքով եւ միամիտ երեւակայութեամբ կատարուած են այս ձեռագիրներու ձեւաւորումները: Աւետարանի նկարիչին, անշուշտ, ծանօթ եղած են մանրանկարչութեան դասական սկզբունքները, բայց հոս անոնք վերիմաստաւորուած են պարզ, անմիջական ձեւերով:

Ի տարբերութիւն ԺԱ. դարու հայկական ձեռագրի, ԺԲ. դարէն մնացած թեմաթիք նկարազարդումներով գրչագիր օրինակները սակաւաթիւ են: Երուսաղէմի վանքի մատենադարանը կը գտնուի այդպիսի բացառիկ մատեաններէն մէկը՝ Թէոդորոս նկարիչին ծաղկած Աւետարանը: Գարեգին Կաթղ. Յովսէփեան Թէոդորոսը համարած է կիլիկեան նախնական շրջանի լաւագոյն նկարիչներէն մէկը:

Երուսաղէմի վանքի մատենադարանի զարդերն են ԺԳ. դարու կիլիկեան գրքարուեստի կարգ մը գլուխ-գործոցներ: Ինչպէս ծանօթ է, Երուսաղէմ կը գտնուին ԺԳ. դարու անուանի նկարիչ Թորոս Ռոսլինի վրձինած եօթը ստորագիր մատեաններէն չորսը, որոնց շնորհիւ կարելի է գաղափար կազմել նկարիչի գործունէութեան եօթնամեայ շրջանին մասին: 1262-ին Հեթում Ա.ի զաւկին՝ Լեւոն իշխանի համար ծաղկած Աւետարանին մէջ արտայայտուած է Ռոսլինի դիմանկարչական ձիրքը: Պահպանուած է Լեւոնի ու իր կնոջ՝ ապագայ Կեռան թագուհիի նկարը: Այդ գործով եւ աւելի կանուխ կերտուած թագաժառանգ Լեւոնի պատկերով Ռոսլին կը ներկայանայ իբրեւ պատմական դիմանկարչութեան հիմնադիրներէն մէկը հայ գրքարուեստի մէջ:

Մօտիկ անցեալին անուանի նկարիչին վերագրուած են ԺԳ. դարու երկրորդ կէսին գրուած խումբ մը հոյակապ, բայց անստորագիր ձեռագիրներ: Ներկայիս, ուսումնասիրողներու միահամուռ կարծիքով, այդ մատեանները կը համարուին ուրիշ, Ռոսլինէ ոչ նուազ տաղանդաւոր արուեստագէտներու գործեր: Կարգ մը պարագաներու, ինչպէս օրինակ Կեռան թագուհիի 1272-ի Աւետարանի անծանօթ նկարազարդողը գրեթէ չի զիջիր Ռոսլինի: Կիլիկեան գրքարուեստի պսակը հանդիսացող այդ ձեռագիրը եւս կը գտնուի Ս. Յակոբի վանքի մատենադարանը: 1269-ին Կիլիկիոյ Լեւոն Գ. արքայի թագադրութեան առթիւ անոր կնոջ՝ Կեռան թագուհիի պատուէրով 1272-ին Սիս ընդօրինակուած այդ Աւետարանի պատկերները ունին ոչ միայն գեղարուեստական, այլեւ պատմա-ազգագրական արժէք: Ի շարս այլ մանրանկարներու, գիրքին մէջ տեղ գտած է Լեւոն թագաւորի, անոր կնոջ եւ զաւակներուն նկարը:

Հետաքրքրական է նաեւ նոյն ժամանակաշրջանի ուրիշ մէկ գլուխ-գործոց՝ Հեթում Ա. թագաւորի եղբօր՝ Վասակ իշխանի պատուիրած Աւետարանը, որ կերտուած է ԺԳ. դարու 70-ական թուականներուն: Այդ նոյն ժամանակներէն մնացած է մասունք մը, որ նոյնպէս կը գտնուի Ս. Յակոբի վանքի գանձատունը: Խօսքը կը վերաբերի Հեթում Ա.ի կարմիր սաթէ գաւազանին, որ ծածկըւած է արծաթէ եւ ոսկիէ նուրբ զարդերով եւ գեղարուեստական արհեստագործութեան սքանչելի նմոյշ է:

Երուսաղէմ գտնուող հայ արուեստի գանձերէն իր բնոյթով կ՚առանձնանայ տաճարին նկարազարդ Աստուածաշունչը, որ ընդօրինակուած է 1269 - 1270 թուականին Երզնկա՝ Մխիթար, Յակոբ եւ Մովսէս գրիչներու համագործակցութեամբ: Ձեռագիրը ծաղկողն է Մխիթար գրիչ, որուն մանրանկարներուն ոճը կը նմանցնեն նոյն ժամանակի կիլիկեան նկարազարդումներու ոճին: Բնորոշը այն է՝ որ Երզնկայի Աստուածաշունչի պատկերները նախօրինակներ չեն ունեցած, ձեւաւորումներու մեծ մասը, թերեւս, արդիւնք են ծաղկողի գեղարուեստական երեւակայութեան, հանգամանք մը՝ որ արտակարգ կարեւորութիւն կու տայ այս ձեռագիրին, առանձնացնելով զայն բիւզանդական, զպտի, ասորական եւ արեւմտեան նոյնանման գործերէ:

Երուսաղէմի հաւաքածոյին մէջ կան նաեւ Գլաձորի մանրանկարչութեան նմոյշներ: Գլաձորի անուանի նկարիչ Թորոս Տարոնացիին կը վերագրուին 1321-ի Աւետարանի ձեւաւորումները, իսկ նոյն թուականի մատեանի ծաղկողն է անոր ժամանակակից եւ նոյն միջավայրի վարպետ Թորոս Սարկաւագ: Վերջինիս վրձինին վերագրուող պատկերներէն մէկուն մէջ կը տեսնենք Գլաձորի համալսարանի ղեկավար Եսայի Նչեցին՝ իր աշակերտներուն հետ, դասաւանդութեան պահուն:

Ս. Յակոբայ վանքի ձեռագրական հաւաքածոն հարուստ է նաեւ ԺԵ.-ԺԷ. դարերու ընթացքին ծաղկած օրինակներով: Հոն կը գտնուին Բիթլիսի մերձակայ Խիզան քաղաքի ու Վանի մանրանկարչական դպրոցներու բազմաթիւ հետաքրքրական օրինակներ: Հաւաքածոյի կարեւոր նմոյշներէն են մանրանկարիչ Սարգիս Խիզանցիի գերդաստանին վերաբերող ձեռագիրները: Նկարչական այդ ընտանիքի երեք սերունդներու ներկայացուցիչները եւ անոնց աշակերտները Խիզան, Նոր Ջուղա եւ այլուր ծաղկած են տասնեակ մատեաններ, որոնք ներկայիս կը գտնուին աշխարհի տարբեր գրադարանները եւ մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ:

Երուսաղէմի մատեաններէն շատեր զարդարուած են արծաթէ կազմերով, որոնց մեծ մասը պատրաստուած է ԺԷ.-ԺԸ. դարերուն: Հոս կը գտնուին նաեւ ծիսական նշանակութիւն ունեցող զանազան առարկաներ, որոնք նոյնպէս պատրաստուած են թանկագին մետաղներէ ու քարերէ: Հայկական ոսկերչական արուեստի ամբողջական պատմութիւնը անկարելի է պատկերացնել առանց այն վարպետական գաւազաններուն, որոնք պատրաստուած են Զմիւռնիոյ վարպետներու ձեռքով եւ ներկայիս կը գտնուին Երուսաղէմ:

Երուսաղէմի գանձերուն մէջ կան խորանի սեղնազարդ վարագոյրներ, ոսկեթել եւ արծաթաթել բանուածքով, մարգարիտներով ու թանկագին քարերով զարդարուած ծիսական զգեստներ, շուրջառներ, բազպաններ, խոյրեր եւայլն: Անոնք պատրաստուած են Կ. Պոլիս, Վան, Երուսաղէմ, Գանձակ՝ մեծ վարպետութեամբ:

Կարելի չէ թուել այն բոլոր արժէքները, որոնք այսօր հաւաքուած են Երուսաղէմի հայկական վանքը: Գեղարուեստական սքանչելիքներով հարուստ այդ աշխարհը շատ քիչ ուսումնասիրուած է: Եւ, անշուշտ, նման հաւաքածոներուն վերաբերող աշխատութիւններով կրնայ ամբողջանալ հայ արուեստի պատմութեան լրիւ պատկերը:

ԼԵՒՈՆ ՉՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ամսաթերթէն,
արեւմտահայերէնի վերածուած

ՏԱՐԵՑՆԵՐԸ ՊԷ՞ՏՔ Է ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԵԼ...

1964-էն սկսած, Ֆրանսան՝ զգալի կերպով կը ծերանայ. յետ պատերազմեան վերածնունդի շրջանը, այսինքն ծնունդներու արշաւը, վերջ գտաւ այդ թուականին եւ, փոքր տարբերութեամբ, սկսաւ հաւասարակշռուիլ մահերուն հետ: Միւս կողմէ, կեանքի տեւողութեան նոյնքան զգալի բարելաւումը, զուգորդուելով ծնունդներու նուազումին հետ, Ֆրանսան կը վերածէն թուլամորթ ծերակոյտի մը, որ անխուսափելի կերպով դէպի անկում կը դիմէ: Հակառակ յոռետեսներու այս կարգի պոռչտուքներուն, շատ լաւ գիտենք թէ Ֆրանսան՝ որ 1946-ին, հազիւ 40 միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէր, այսօր 54 միլիոնի հասած է, երեւի Սուրբ Հոգիին շնորհիւ....:

Ճիշդ է թէ Ֆրանսա կը ծերանայ, բայց առաւելապէս կեանքի տեւողութեան աճման պատճառով, որու ընդհանուր միջինը 80-ի կը մօտենայ՝ բարձր եկամուտ ունեցող բոլոր երկիրներուն մէջ: Ֆրանսայի բնակչութեան միջին տարիքը որ ներկայիս 32,8-ն է, 1990-ին պիտի հասնի 34,7-ի: Ուստի տարուէ-տարի տարեցներու թիւն է որ պիտի աւելնայ, եւ դարավերջին, 60-էն վեր եղողները գործօններու 38 տոկոսը պիտի կազմեն, այսօրուան 35-ին տեղ: Իսկ ծնունդներու նուազումին պատճառով 20-էն վար եղողներու թիւն ալ շարունակաբար պիտի պակսի, հասնելով Ֆրանսայի պատմութեան ամենացած մակարդակին: Այս յառաջատեսներու տեսակէտն է, բայց, ինչպէս գիտենք ոչինչ կայ վերջնական. դարերու հոսանքին մէջ, ժողովուրդներու պատմութեան ելեւէջները, յաճախ խոտոր կը համեմատին այս կամ այն նախատեսութիւններու վճիռներուն. տնտեսական պայմաններու կամ դէպքերու հակազդեցութիւնը, բոլորովին տարբեր ուղղութիւններ եւ մտայնութիւններ կը ստեղծէ որոնք շատ անգամ անըմբռնելի կը մնան: Օրինակ՝ Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին, ծերացած Ֆրանսա մըն է որ վերակենդանացաւ եւ իր կենսունակութեան փաստը տուաւ հսկայական ոստումով մը վերագրաւելով իր առաջնակարգ դիրքը:

Ուստի, այժմու ծնունդներու նահանջն ալ, տնտեսական պայմաններէ աւելի ընկերա-կենցաղային եւ բարոյական նոր մտայնութիւններու հետեւանք է, որոնք պարագաներու բերումով, նորաձեւութեան նման փոփոխութիւններու կ՚ենթարկուին, ժողովուրդներու պատմութեան ընթացքին եւ հետեւաբար վերջնական չեն:

Սակայն, ինչ որ մօտ ապագային համար անխուսափելի է՝ տարեցներու շարունակական յաւելման ստեղծած տնտեսական դժուարին կացութիւնն է՝ որ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Սնտի՞կ է դրուած այդ մարդու ներսը, - զարմացաւ Դանիէլբէկը: - Ամբողջ օրը շարժման մէջ է, կրակուած խօսում է, գիշերն էլ մի ժամ չի հանգստանում:

- Յովսէփը սիրահարուած է նրան: Ասում է. «Եթէ նրա ճառերից յետոյ մեր գործը պարտուի, կենդանի մնացածներին պիտի կախաղան բարձրացնել»:

- Միքայէլն էլ վաղուց է սիրահարուած որպէս զինուորականի: Հիմա էլ ասում է. «Միայն նրա պէս վիթխարի զինուորականը կարող էր լինել այսպիսի քարոզիչ»: Եւ որոշել է պատերազմից յետոյ մնալ մօտը: Ասում եմ. «Թող բարով-խերով այդ «յետոյ»ին հասնենք»:

Այդ պահին երեւաց համհարզը եւ զինուորական ողջոյն տալով՝ զեկուցեց, որ ներկայանում է ըստ հրամանի: Ճակատի հրամանատարը նայեց ժամացոյցին.

- Կեցցե՛ս, - ասաց, - պայմանաժամից էլ շուտ ես եկել: - Եւ դառնալով գնդապետին՝ ձեռքը պինդ սեղմեց: - Ես գնում եմ դէպի հրետանային մարտկոցները: Ինչպէս պայմանաւորուել ենք:

Ճանապարհին Դանիէլբէկ Փիրումեանը նախ հանդիպեց հրետանային մարտկոցի պետ Խորէն Իգիթխանեանին, տեսաւ ու հաւանեց մեքենաների վիճակը, հրետանաւորների տրամադրութիւնն ու պատրաստականութիւնն ստուգեց թռուցիկ հարցուփորձով եւ, այնքանից յետոյ միայն խօսելով մարտկոցի հրամանատարի հետ, զգաց, որ իր առաջ կանգնած է խելօք ու բարեխիղճ մի զօրական, որի հետ դժուար պիտի չլինի խնդիրներ լուծել:

Իգիթխանեանը՝ երիտասարդ, գրագէտ ու հայրենասէր մի սպայ, համակ սպասում էր ու անհանգստութիւն: Համոզուած էր, որ իր մարտկոցի «Նախապատրաստութիւնից» մեծապէս կախուած է լինելու մարտի յաջողութիւնը: Ինքը պիտի թշնամուն հասցնէր առաջին անսպասելի ու ցնցող հարուածը, առաջացնէր տագնապ ու խուճապ, որից յետոյ արդէն իրենց խօսքն էին ասելու գնդացիրներն ու հետեւակայինները: Սպասումից, ամենապատասխանատու վերի գիտակցութիւնից լարուած այն աստիճան, որ զգում էր ներքին մի դող: Այդ ծայրայեղ լարուածութիւնից նա չկարողացաւ ազատուել նոյնիսկ ռազմաճակատի հրամանատարի հայրական-խրախուսիչ խօսքից յետոյ: Փիրումեան անմիջապէս նկատել էր նրա վիճակը եւ փորձեց հանգստացնել:

- Տղաս, - ասաց, - ապրե՛ս, լաւ ես պատրաստուել: Բայց շատ մի՛ յուզուիր: Ես քո կողքին եմ լինելու, - եւ ուսը գրկեց մտերմօրէն:

Յետոյ ճակատի հրամանատարը մի կարճ ժամանակով բաժանուելու էր նրանից: Ձերմակը քամու պէս սուրում էր դէպի Արաքսի չամփուանները, ուր տեղակայուած էր հայկական զօրքի մի փոքրիկ մաս եւ խնդիր ունէր հսկելու գետի անցումներին, որպէսզի Թուրքերն այդ կողմերով չխուժեն Արարատեան նահանգը:

Արաքսը վարարել, յորդում էր՝ մայիսեան պղտոր ջրերից: Գետի խակական հունից բաւական հեռու գոյացել էին հասող ճահճուտներ, որոնցով անցնելու փորձ կարող էին կատարել միայն խելագարները: Իսկ Թուրքերն իրենց խելօք էին համարում: Ուրեմն, շնորհակալութի՛ւն Հայոց մայր Արաքսին, որ բնական պատնէշ էր դարձել Թրքական 5-րդ եւ 12-րդ զօրաբաժիններին դէմ, որոնք առատաջուր դէպից այն կողմ, Իգդիրի, Կողբի ու Կաղզուանի երկարութեամբ տարածուած, երազում էին թափուել Արարատեան դաշտը, կոտորել տեղացիներին ու արեւմտահայ հարիւր-հազարաւոր գաղթականներին, որոնք ապաստան էին գտել հայկական այս վերջին մի բուռ հողի վրայ, բաց երկնքի տակ:

Փիրումեան իմացաւ, որ արդէն կատարուած է իր հրամանը՝ քանդուած են Մարգարայի ու Կարակալայի կամուրջները, եւ Թուրքերը միայն մրքով կարող էին Արաքսն անցնել, եթէ հարկէ, գետանցների վրայ հսկող հայ փոքրիկ ջոկատները կարողանան աչալուրջ հսկողութեամբ կասեցնել նրանց ամէն մի փորձ:

Մարգարայի կամրջի աւերակի մօտ նա հանդիպեց դումարտակի հրամանատար Երուանդ Մամաջանեանին, որը զեկուցեց առաջադրանքի կատարման մասին եւ խոստացաւ ամուր պաշտպանել Արաքսի գետանցները:

(Շար. 2)

պատանական հանգամանք կը ստանայ, հանգստեան թոշակներու եւ առողջապահական ծախքերու հսկայական ծաւալումով: Այս ընթացքով, այսօրուան 5,4 միլիոն թոշակաւորներու թիւը, 7,5 միլիոնի պիտի հասնի 1990-ին: Այսօր, ո՛չ միայն 60 տարեկանին հանգստեան կոչումը պարտաւորիչ կը դառնայ - բան մը՝ որ աշխատաւորական մեծ յաղթանակ մը կը նկատուի, անշուշտ ո՛չ բոլորին համար, - այլեւ ասոնց վրայ կ՚աւելնան մօտ 700 հազար, կամայ թէ ակամայ, կանխաւ հանգստեան «դատապարտուած», հազիւ 55-ը անց աշխատաւորներ: Արդ, անգործութեան տագնապին առաջքն առնելու նպատակով, կառավարութեան թափած ջանքերը ոչ մէկ դրական արդիւնքի կրնան յանգիլ քանի որ՝ - պատասխանատուները չատ լաւ գիտեն, - տնտեսական տագնապէն աւելի, արտադրական մեքենային վերակազմութիւնն է գործազրկութեան գլխաւոր պատճառը եւ այս ուղղութեամբ որեւէ բարեփոխութիւն կարելի չէ ակնկալել մօտ ապագային համար: Հետեւաբար, հետզհետէ ալ աւելի մեծ գումարներ պէտք պիտի ըլլան Պետութեան՝ այս բազմամիլիոն չարտադրող զանգուածին, ներկայ հասոյթներու չափը ապահովելու եւ միեւնոյն ատեն, տարուէ-տարի ալ աւելի ծեր, ուստի ա՛լ աւելի բազմածախս բնակչութեան առողջապահական պահանջները գոհացնելու համար: Պարզ է որ, ներկայ դրութիւնը կարելի չէ ապահովել առանց ընկերային տուրքերու անմիջական յաւելման, եւ մանաւանդ լրացուցիչ ապահովագրութեան (ըրբրէք բոմփլէմանթէր) վերաքննութեան, որուն մասին, պատկան մարմինները նորանոր ծրագիրներ կ՚որոճան, բայց կառավարութիւնը աչք-կապուկ կը խաղայ հանրային կարծիքին հետ, վստահեցնելով զայն որ այդ ուղղութեամբ, ո՛չ մէկ բացառական ծրագիր գոյութիւն ունի: Սակայն անկեղծութեան մէկ վայր - կեանին պատասխանատու խորհրդական - ներ կը խոստովանին, թէ իրապէս ծրագիրներ գոյութիւն ունին՝ վերջն դէպի վար հրելու համար, բարձրագոյն եւ բարձր, լրացուցիչ ապահովագրութեան թոշակները...: Իսկ, եթէ հանգստեան թոշակաւորներու յարաճուն բանակին վրայ աւելցնենք, գործազուրկներու նոյնքան յարաճուն զանգուածը՝ որ ըստ գաղտնի տեղեկագրի մը երկու տարիէն պիտի հասնի 2,8 միլիոնի պատկառելի թիւին (Շրվէնըման կը խոստովանի, մինչ կառավարութիւնը ըստ սովորութեան կը հերքէ):

Կը տեսնենք թէ, մօտ ապագան չատ վարդագոյն չերեւիր վերը յիշուած դասակարգերուն համար. սակայն, պէտք չէ մոռնալ թէ Ֆրանսա աշխարհի ամենահարուստ եւ յառաջադէմ երկիրներէն մին է. ֆրանսացի կորովի ժողովուրդը չատ բան տեսած է իր երկար պատմութեան ընթացքին, հետեւաբար համեմատաբար փոքրիկ այս տհաճութեան առաջքն առնել, իր կարողութեան սահմաններուն մէջ կը գտնուի: Մնաց որ, պետական անձնաւորութեանց անխորտակելի լաւատեսութիւնը՝ հաճոյք կը պատճառէ, նոյն իսկ անբուժելի յոռետեսներուն...:

Գ. Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Ա. Ս. ՓՈԼԻՍ - Ա. Ս. Ա. ԻՍԻ 0 - 1

(Կիսախաղ՝ 0 - 0)

Իսի լէ Մուլինոյի հայկական խումբը՝ հակառակորդի դաշտին վրայ, կարեւոր յաղթանակ մը տանելով ամրապնդեց իր դիրքը: Առաջին կիսախաղը հաւասարակշռուած էր: Երկրորդ կիսախաղին Ա. Ս. Ա.ի տղաքը տիրապետելով դաշտին, բազմաթիւ առիթներ ունեցան կոլ նշանակելու, սակայն միայն 52-րդ վայրկեանին է, որ աջ յառաջապահ Պալեանի միջոցաւ յաջողեցան արդիւնաւորել իրենց ճիգերը: Այս կոլն ալ արդէն եղաւ միակը՝ մրցումին:

×

- Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ -
- ՄԱՍԻՖ ՍԱՆԹՐԱԼ 3 - 0

(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի տղաքը առաջին կիսախաղին երկու անգամ մրցակիցի բերդին ձողը հարուածելէ ետք, վերջապէս 42-րդ վայրկեանին՝ Գըլըճասլանեանի միջոցաւ, հաշիւը բացին: Այս կոլին պատրաստութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ Թաշճեան, որուն փոխանցած գնդակն է, որ Գըլըճասլանեան փէնալթիի կէտէն գլուխի հարուածով կը վերածէր կոլի: Երկրորդ կիսախաղին Մասիֆ - Սանթրալի տղաքը կը ճնշեն Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի վրայ, բայց շնորհիւ այս վերջինի յետսապահներու գեղեցիկ խաղարկութեան, չեն կրնար կոլ նշանակել: 70-րդ վայրկեանին Թաշճեանի երկար փոխանցումին հետեւանքով, Պէրպէրեան հակառակորդներուն լիպէռօն ալ անցնելով, 30 մեթր մինակը յառաջանալով կը նշանակէ իր խումբին երկրորդ կոլը: Մասիֆ Սանթրալի տղաքը կը յուսահատին եւ 82-րդ վայրկեանին Գարտալեան կոլ մը նշանակելով կ՚ամրապնդէ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի փառաւոր յաղթանակը:

×

- ԻՒ. ԺԻ. Ա. ԱԼՖՈՐՎԻԼ -
- ՔԼԷՅ ՍԻՒԼԼԻ 3 - 3

(Կիսախաղ՝ 1 - 1)

Իւ. Ժի. Ա.ի տղաքը միայն առաջին կիսախաղին կրցած են լաւ խաղարկութիւն մը ցուցաբերել: Անցեալ մրցումին պէս, կոլ նշանակելէ քիչ ետք ստացած են կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին Ալֆորվիլի տղաքը անգամ մը եւս դժգոհ ձգած են իրենց համակիրները տկար ու անկազմակերպ խաղարկութեամբ մը եւ պարտութենէ ազատած՝ 90-րդ վայրկեանին: Իւ. Ժի. Ա.ի կոլերը նշանակած են Ամըլէն, Փէթրովսքի եւ Լէհիւ:

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՏԷՍԻՆ - Լ՚ԷԹՌԱ 5 - 2

(Կիսախաղ՝ 4 - 1)

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը պարտութեան մատնելով իր խմբակի գլուխը գտնուող խումբը՝ Լ՚էթռան, գրաւեց անոր տեղը: Խաղը չատ հաճելի եղած է ներկայ մարզասէրներուն համար, շնորհիւ երկու խումբերու յարձակողական եւ մաքուր խաղարկութեան: Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին դեռ առաջին կիսախաղէն յաղթանակը ապահոված է շնորհիւ Արդարեանի (14րդ եւ 27-րդ), Ակոսթինոյի (22-րդ) եւ Լակոյի (37-րդ վայրկեան) նշանակած կոլերուն: Մրցակիցները, 43-րդ վայրկեանին, օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի յետսապահներուն անուշադրութենէն իրենց առաջին կոլը նշանակած են: Երկրորդ կիսախաղին խումբերը (Տէսին՝ 59-րդ վայրկեանին, շնորհիւ Լակոյի, եւ Լ՚էթռա 80-րդ վայրկեանին) մէկական կոլ եւս նշանակած են եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին դաշտէն հեռացած է փառաւոր յաղթանակով եւ անցած իր խմբակի գասաւորման գլուխը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

ԼԱ ՖՈՆԹՈՆ - Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ 0 - 2

(Կիսախաղ՝ 0 - 1)

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ հակառակորդներու դաշտին վրայ յաղթանակ մը տանելով ջնջած է նախորդ մրցումին թողուցած գէշ տպաւորութիւնը: Հայ մարզիկները խաղի ամբողջ տեւողութեան տիրապետած են դաշտին: 14-րդ վայրկեանին Ֆարատեան նշանակած է առաջին կոլը: Երկրորդ կոլը նշանակած է Էչխախամեան փէնալթիով (84-րդ վայրկեան): Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւէն իրենց յաջող խաղարկութեամբ աչքի զարկած են բերդապահ Թումիկեան, Էչխախամեան, Տէր - Մեսրոպեան, Ֆարատեան եւ Տիգէրեան:

×

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ ԻՐԱՒԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԶՈՀ ...

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի պասքէթպոլի խումբը 81 - 82 արդիւնքով պարտուեցաւ Ալզաս Լորէնէն, այս վերջինի դաշտին վրայ, իրաւարարներու ծայրայեղ կողմնակալութեան հետեւանքով: Առաջին կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի տղաքը լաւ խաղարկութիւն մը չկրցան ցուցաբերել, մանաւանդ Պաղտասարեանի եւ Գազանճեանի կորսնցուցած գնդակները հակառակորդները արագ գրոհներով կէտերու վերածեցին: Թէեւ քիչ մը ուշ, Տէմիրեանի դաշտ մուտքը միայն ապահովեց տարբերութեան կայունութիւնը. Կիսախաղը վերջ գտաւ 44 - 32 արդիւնքով, ի նպաստ Ալզաս Լորէնի:

Երկրորդ կիսախաղին հայ մարզիկները աքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, մանաւանդ առաջին տասը վայրկեաններուն, եւ շնորհիւ Սիսեռեանի, Գազանճեանի եւ Տէմիրեանի 12 կէտի տարբերութիւնը ջնջելէ ետք նոյնիսկ 9 կէտի առաւելութիւն մըն ալ արձանագրեցին (66 - 57): Բայց այդ վայրկեանէն ետք, տեղական խումբին թէ մարզիկներուն, ինչպէս նաեւ համակիրներու ազդանանքներէն վախցող իրաւարարները սկսան անընդհատ սուլել հայ մարզիկներուն դէմ, տեղծելով բոլորովին երեւակայական սխալներ. այս պատճառով ալ Գազանճեան, Քիրիշեան եւ Մազմանեան 5-ական սխալներով խաղէն դուրս մնացին: Ձիրենք փոխարինողները՝ Խշուաճեան, Ահարոնեան եւ Շահմիրեան, լաւ պայքարեցան, բայց ոչինչ կրցան ընել երկու իրաւարարներու դէմ, որոնք որոշած էին կարծէք պարտութեան մատնել Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսը:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի կէտերը նշանակեցին. - Սիսեռեան (43), Տէմիրեան (14), Գազանճեան (12), Պաղտասարեան (6), Մազմանեան (4), Խշուաճեան (2):

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԾԱՂԻԿՆԵՐ ԾԱՂԻԿ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակ. Միութեան «Հրաչ Երուանդ» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած գրագէտ Վահրամ Մավեանի յիշատակին: Նուպար Մամուրեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Եդուարդ Պարսումեան, բանաստեղծ եւ արձակագիր: Անդրադառնալով Վահրամ Մավեանի կենսագրութեան, բանախօսը մատնանշած է, թէ «անոր մահը կրկնակի կորուստ մը եղաւ Սփիւռքի Հայութեան համար: Առաջին՝ որպէս քանի տարիներու պատասխանատու պաշտօնեայ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնին, ուր շնորհիւ իր ճիգերուն գործադրուեցան հայ մշակութային, պատմական ու կրթական լայնածաւալ ծրագիրներ: Երկրորդ՝ բնածին գրագէտին գրչին յանկարծական բեկումով հայ մշակոյթին կրած վնասն է»: Վերլուծելէ ետք Վահրամ Մավեանի գրականութիւնը բանախօսը եզրակացուցած է. «Թէեւ 20-րդ դարու ճէնթլմէնի մը արտաքինով, սակայն ներքնապէս միջնադարեան աշուղի մը պէս ապրեցաւ Մավեան մինչեւ մահ չրաժնուելով իր նուագարանէն - մայր լեզուէն»:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Հանդարտ վայրկեաններու, ողջամիտ եւ անաչառ, Սոֆի իր սխալները կը թուէր, ինքզինքին կը բացատրէր զանոնք, կերպով մը անոնց վերլուծութիւնը կ՚ընէր: Որքա՛ն յստակ եւ ճիշդ կը տեսնար ու կը դատէր հիմա: Ասոնց դժուարութեան, այժմ ինք կ՚ընդունէր որ իրեն համար միակ երջանկութիւնը այն համեստ ու անշուք կացութեան մէջ պիտի ըլլար, ուր ծնած եւ ուր ապրած ալ էր տարիներով:

Որքան խաղաղ պիտի ըլլար իր կեանքը ու երակն, եթէ, օրինակի համար, հօն, վերը, իր աղքատի անշուք խրճիթին մէջ ապրէր նորէն, ու երբոր Համբիկ իր սէրը գար յայտնելու իրեն, ինքը ընդունէր ու փոխարինէր տռիկա, այդ ազնիւ, աշխատասէր ու խելացի երիտասարդին հետ կապէր իր կեանքը, ու բոյն մը կազմէին տաք եւ արդաւանդ, ուր՝ սիրոյ յարաճուն փթթումի մը մէջ՝ համեստ բայց արեւոտ կենցաղի մը հեշտանքը վայելէին խաղաղօրէն:

Երազուած այդ երջանկութեան հեռապատկերին առջեւ, հիւանդ աղջիկը կենդանութիւն մը, ոգեւորութիւն մը կը ստանար, զանիկա վերապրելու հնարաւորութեան մը խաբկանքէն տարուելով: Բայց խիկոյն, վայրագ ու անները իրականութիւնը, հոն, գլխուն, ուսերուն, մարմինին, հոգիին վրայ ծանրացած, կը սթափեցնէր զինքը:

- Ա՜խ, ա՛խ, կը հեծէր աղջիկը, անդրադառնալով իր դժնդակ ու աննահանջ կացութեան, իր վերջնական փճացումէն սարսափահար:

Իր յուսահատ ու լալահառաչ առանձնացումներուն միջոցին, արցունքներէ պղտորած աչուըներովը երկարօրէն կը դիտէր բոլոր այն առարկաները, որոնք սուտ, խաբեբայ, պիղծ սիրոյ մը անարգ առհաւատչեաններն էին եղած: Հիմա, այդ առարկաներուն մէջտեղը, քովն ի վեր, անոնց յարատեւ ու անխուսափելի չօշափումին տակ, վարնոց, անխուսափանելի, եղեռնական առեւտուրի մը, ամօթալի փոխանակութեան մը գաղափարը կը տեսնար: Ամէն մէկը մէյ մէկ համբոյրի գին էր, մէյ մէկ գգուանքի վարձք, ամբարիշտ ու բղջախոհ սարսուռներու բոլորանուէր ու արժանապէս չահուած պարգեւը: Անոնք, քիչ քիչ, մէկիկ մէկիկ, եկած էին բան մը գողնալու իրմէ. իր սէրը, իր պատիւը, իր կուսականութիւնը, իր երջանկութիւնը, իր կեանքը: Ահռելի ու արիւնոտ ապացոյցներ, կը կենային հիմա անոնք հոդ, անարգուած, լքուած աղջկան սենեակին մէջ, ամէն րոպէ, դառն եւ անդարմանելի յուսախաբութեան մը խորհրդանշանը:

Ու տենդոտ մը հրահրուած, ջղաձգօրէն երբեմն կը խոյանար այդ առարկաներուն վրայ, զանոնք փշրելու, ջարդելու, բզքտելու մոլեգնութիւնով մը: Փարթամ ու հմայքոտ աղխճի մը զարթախուցին պերճութիւնը կը ներկայացնէր այս առանձնոցը: Նրբարուեստ կահերու, գեղօրներու, մանր մունր առարկաներու խառնիխուռն բայց սիրուն յարդարումով մը, ժանեակներու ճխնեղէն ապիտակութեամբ մը եռանդաւորուած մեղկ, հաճոյալի, տաքուկ բոյրի մը խորհրդապաշ հեշտութիւններուն սարսուռով լեցուն: Օթոցապատ որմերէն կախուած դիցաբանական պատկերներ, ճերմակ յաւերժահարսերու լուսաւոր ու յայրատ մերկութիւններով, ոսկեզօծ շրջանակներու մէջ թաւշաւոր լայն բազրոցներ՝ սենեակին անկիւնները, ձեղունէն կախուած վարդագոյն կանթեղը, գեղարուեստօրէն քանդակ սատափազարդ կահերը, ծածկուած բազմատեսակ պիպլօներով, հայելաւոր զարդասեղան մը մահոկենիէ՝ ու պճնասէր կնոջ մը բոլոր պիտոյքները խենթուխելառ բայց աղուոր խառնաշփոթութեամբ մը կը հեծային ատոր, փափլուն եւ անուշաբոյր, ու յետոյ բոլոր այն շնորհալի եւ սիրուն ոչընչութիւնները զորս սիրող ու ցնծացող աղջկան մը քմշոտ երեւակայութիւնը կը ծնի, ցանցնուած հոս հոն, պատերուն վրայ, գետինը, անկիւնները, կահերուն վրայ: Սոֆի ա՛լ չէր դպչէր ատոնց, որոնք երբեմն իր գուրգուրացող խնամքին յարատեւ առարկան եղած էին. անոնց չօշափումը, տեսքն իսկ սոսկում կու տար կարծես իրեն: Անոնց ամէն մէկը իր մէկուկէս տարուան յուզումնալից կեանքին դրուագներուն յուշարարն էր: Ու երբեմըն, իր ոչնչացումի, ինքնամոռացումի րոպէներուն՝ այնպէս կը թուէր իրեն թէ իր ապրած այդ անհաւատալի շրջանը երազ մը եղած էր լոկ, անոյշ ու ֆանթաստիկ մղձաւանջ մը միայն, որուն փաստերը հօն էին, չուրջը, ամէն դին, անհերքելի, չօշափելի ու ջախջախիչ:

(Շար. 182)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Աշճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռաձայնով, ծաղիկով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՇՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Նալպանդեան)

մահուան առթիւ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կը տօնէ եկեղեցւոյ օծման 30-րդ տարեդարձը, Կիրակի, Նոյեմբեր 13, առաւօտ, նախագահութեամբ՝ Հայրապետական պատուիրակ Եւրոպայի՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը պատարագէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս ծառայող բոլոր եկեղեցական եւ աշխարհականներու հոգւոց համար:

Նոյն օրը, կէսօրին, ընկերակցութիւնս կազմակերպած է ճաշ մը, Վալանսի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ: Տեղերը սահմանափակ են:

ՎԱԼԱՆՍ

– ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ: Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:

6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի

Կը նախագահէ քերթողուհի՝

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

Մերայօժար կը մասնակցին՝

Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ճէյմս Լիոն (թաւջութակ):

Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գմբէթեան, Մարիէթթա Մանուկեան (Երեւանի կոնսերվատուարէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝

Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Եանպէկեանի:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

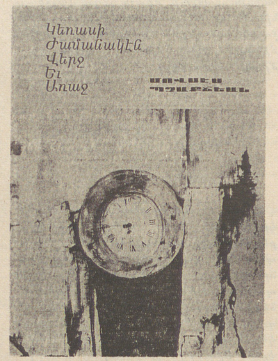
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր ընկերուհիներուն եւ հիւրերուն, որոնք Հոկտեմբեր 17-ի հաւաքոյթին հանգանակութեան մասնակցեցան 2100 Ֆր. նուիրելով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խընամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Ա. Պալեան 100 Ֆ. իր զաւկին յիշատակին, խնամակալութեանս նախկին երկարամեայ ատենապետուհի Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է՝ Տիկին Հ. Գէորգեանէ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժ. Դատաւորեանէ 300 Ֆ., Հ. Բ. Ը. Մ. - Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովին կողմէ 1000 Ֆ.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes du 7 Nov. au 20 Nov. inclus de 15 à 23 heures

Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Այնթապցիները խորհրդակցական հանդիպումի մը կը հրաւիրուին, Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Քատէ:

Մանրամասնութիւններու համար՝ հեռաձայնել. - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

UGAB - Jeunes

SANS RETOUR POSSIBLE-ի ներկայացումը յայտարարուած Նոյեմբեր 11-ի համար տեղի պիտի չունենայ:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ դնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h. — Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
Guy des Cars — Annie KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville

présentent

le dimanche 4 décembre à 15 h. 15

à la Maison de la Chimie

28bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻԻ

« Խ Ե Ն Թ Ը »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— M.C.A. de PARIS : 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— M.C.A. d'ALFORTVILLE : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— Et sur place

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA

et la gracieuse participation de YORGANTZ

SEULES LES PERSONNES MUNIES D'INVITATION SERONT ADMISES

— Aucune invitation ne sera delivrée sur place —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.567

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.567

ԹՈՒՐՔ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

———o———

Կ'ինէչ թրքական թերթը, սրճագունգ կը հանդիսանայ թուրք լրագրող՝ Մէհ-մէտ Ալի Պիրանտի մէկ հարցազրոյցին, տրուած Պի - Պի - Սի-ին, խորհ. Միու-թիւն կատարած իր շրջապտոյտին առ-թիւ: Թուրք լրագրողը շեշտը կը դնէ Մոսկուայի խոհեմ դիրքին վրայ Անգս-րայի նկատմամբ. (Նոյեմբեր 4, այսինքն՝ նախքան ընտրութիւնները):

×

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ընտրութիւններու նա-խօրեակին, թուրք եւ սովետ յարաբե-րութիւնը ի՞նչպէս կը գտնէք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, Սթալինեան շրջանի իրենց սխալ մերձեցումները փո-փոխութեան ենթարկեցին: Այլեւս Թուր-քիոյ հետ իրենց յարաբերութիւններու ընթացքին, սպառնալիքի եւ ճնշումի ու-ղի չտալու համար խոհեմ ընթացք կ'որ-դեգրեն: Որովհետեւ, այն մտավախու-թիւնը ունին, որ, իրենց ճնշումի համե-մատութեամբ, Թուրքիա պիտի հակի դէպի Ամերիկա: Միեւնոյն մտահոգու-թեամբ, սովետ մամուլն ալ Թուրքիոյ վերաբերեալ մեկնաբանութիւններու եւ վիճաբանութիւններու ընթացք չի տար: Մեր ներքին հարցերուն գնացքը զիրենք անհանգիստ ընելով հանդերձ, այդ մա-սին կը ջանան լռութիւն պահել:*

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Հայկական ահաբեկչու-թիւնը, որ ներկայիս սաստնած երեւոյթ կը պարզէ, յայտնի չէ, թէ ե՞րբ պիտի խլրտի: Սովետ տեսակցութիւններու ըն-թացքին, համաձայն ձեր քաղած տպա-ւորութիւններուն, Մոսկուա ի՞նչպէս կը դիմաւորէ հայկական ահաբեկչութիւնը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, Թուրքիոյ կապակցութեամբ փոխ-յարաբերութիւն-ներու մէջ, ամէնէն տաղտկալի հարցը կը նկատեն հայկական ահաբեկչութիւնը: Որովհետեւ, Խորհ. Միութիւնը երկու սուրի միջեւ մնացած է: Մէկ կողմը կը գտնուի Սովետական Հայաստանի հան-րապետութիւնը, որ Մոսկուան երբեք չի կրնար անտեսել կամ զանց առնել զայն, իսկ միւս կողմը ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիր Թուրքիան կը գտնուի, զոր չգրգռելու համար պարտի ուշադիր ըլ-լալ: Հայկական հարցի նիւթին շուրջ, եթէ Թուրքիոյ կողքին դիրք գրաւէ, այդ պարագային իր ծոցին մէջ գտնուող Հա-յերուն միջեւ խռովութիւններ կը ծագին: Իսկ միւս կողմէ, Թուրքիոյ մէջ, հայ-կական ահաբեկչութիւնը սովետական դրդումներու հետեւանք ըլլալով ընդու-նողներու թիւը օր ըստ օրէ կ'աճի: Ասի-կա ալ Մոսկուայի համար տարբեր մտա-հոգութեան նիւթ մըն է: Այս նիւթին շուրջ միակ հետաքրքրական զարգացումը այն եղաւ, որ ԹԱՍ Օգոստոս 31-ի յայ-տարարութեան մէջ, ԱՍԱԼԱ-ն առաջին անգամ ըլլալով, որպէս ահաբեկչական կազմակերպութիւն որակեց:*

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Եգէականի հարցին շուրջ Սովետներու հետ յարաբերութիւնները ի՞նչ վիճակի մէջ են:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, ազատ անց-քը չարգիլելու եւ Եգէականի կղզիները պաշտպանելու համար, Յունաստանի դէմ եւ Թուրքիոյ կողքին դիրք կը գրաւեն: Սակայն Սովետներու Յունաստանի դէմ դիրքաւորումը բացայայտ բնոյթ չունի: Որովհետեւ իրենց դիմաց ունին ընկերվա-րական Փափանտրէուն: Այնքան ատեն, որ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ բա-նակցները կը շարունակուին, ՕԹԱՆ-ի հարաւ-արեւելեան ճակատը չի կրնար զօրանալ: Իսկ այս կացութեան դիմաց, սովետ կառավարութեան կը մնայ ըսել. «ասիկա ձեր ներքին հարցն է, դուք ձեր միջեւ համաձայնեցէք»:*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԼՆԷ - ՍՈՒ - ՊՈՒԱ հինգերորդ Թաղա-պետութիւնն է, զոր ձախը, աւելի ճիշդ՝ համայնավար կուսակցութիւնը կը կոր-սնցնէ: Հոս ալ խարդախութիւններու պատճառով, կը կրկնուէին ընտրութիւն-ները եւ նախորդ Կիրակին արդէն նպաս-տաւոր համեմատական մը կար ընդդի-մութեան ցանկին համար: Թէեւ այս ան-գամ ընդդիմութիւնը չկրկնեց Տրէօյի «սխալը» զինակցելով Լը Փէնի ծայրա-յեղ աջ՝ Ազգ. ճակատին հետ, բայց կաս-կած չկայ որ օգտուեցաւ անոր ձայնե-րէն: Արդարեւ ՀՀՀ-ի ցանկը կը ստանայ ձայներու 54,42%, մինչ համայնավարը՝ 45,58: Ծայրայեղ - աջը խոր մտահոգու-թիւն պատճառած էր առաջին շրջանին (Նոյեմբեր 6), ձայներու աւելի քան 9%-ը ապահովելով: Այս առթիւ, Ժորժ Մառշէ բուռն ելոյթ մը ունեցած է ուր ոչ միայն ձախի յաջորդական պարտութիւններուն պատասխանատուն կը նկատէ ոչ թէ իր այլ՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը այլեւ բարոյական դաս մը կուտայ, ինչ կը վերաբերի համայնավարներուն վե-րագրուած խարդախութիւններուն: Ժորժ Մառշէ կը շեշտէ որ պարկեշտութիւնը ամէնէն զօրաւոր կէտն է համայնավար-ներուն: Ամբաստանել համայնավարնե-րը զեղծարարութեամբ եւ խարդախու-թեամբ, այնքան հակառակն է այն ամէն ինչին, որ է համայնավարը, այնքան ա-ներեւակայելի...: Համայնավարը, կ'ըսէ ընդհ. քարտուղարը՝ ուղղամտու-թիւնն է, պարկեշտութիւնն է, զոհաբե-րութիւնն է...:

ՊԱՐՊԻԻ շուրջ կրկին աղմուկ ելաւ այս շաբաթավերջին: Գերման «մասդործին» փաստաբան՝ Ժաք Վերժէս «Վերջացնելու համար Պիզատոսի հետ» (Փուռ տը Ֆինիռ աւէք Փոնս Փիլաթ) խորագրուած հատո-րի մը մէջ, կրկին կ'անդրադառնայ Ժան Մուլէնի հարցին, վերարծարծելով այն վարկածը ըստ որուն Ժ. Մուլէնը մատնո-ղը ուրիշ դիմադրական մըն էր՝ որն է Հարտի: Դիմադրական շրջանակները շատ վրդոված են եւ հաշիւ կը պահանջեն, անընդունելի գտնելով թէ դաւաճանու-թեան հետեւանքով Մուլէն անձնատուան եղած ըլլայ բանտը եւ ոչ թէ Պարպիի չարչարանքներուն տակ մեռած: Ինչ որ ալ ըլլայ, մէկ կէտ անուրանալի է, ինչ որ բուռի միայն գիրքին վաճառքին կը նը-պաստէ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ իշխանութիւնները յայ-տարարած ըլլալով թէ նախագահը հի-ւանդ է եւ նոյնիսկ հիւանդանոց փոխադ-րուած կոյր աղիքի գործողութեան են-թարկուելու համար, Լիբանանի նախա-գահը Պէյրութ մնաց, մինչ Դամասկոսի ճամբան պիտի բռնէր Ասատի հետ տես-նուելու համար: Անկարելի չի նկատուիր որ Ասատի հիւանդութիւնը «դիւանագի-տական» ըլլայ, պարզապէս Ճեմայէլը չընդունելու համար: Տեղւոյն վրայ, Տր-րիպոլիս, հրադադարը յարգուած կը թուի:

ԻՐԱՆ յայտարարեց թէ Ֆրանսայի դէմ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, մա-նաւանդ առեւտրական յարաբերութեանց գետնի վրայ, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսա-յի Իրաքի յանձնած հինգ օդանաւերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆ ետք, Ալժերիոյ նախա-գահը Շատլի Պենճէտիտ Իտալիա ան-ցաւ, ուր նախագահ Փերթինի հիւրն էր շաբաթավերջին: Շաբաթ օր ալ կ'ըն-դունուէր Վատիկան:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ մա-մուլի օրէնք մը կը պատրաստէ, բաւական սեղմումներ նախատեսող, բայց գլխաւոր եւ (ձախող) յատկանիշն այն է, որ քիչ մը շատ բացայայտ է որ այդ օրէնքը կը վերաբերի Հերսանի եւ անոր դէմ է մի-այն, որ մէջտեղ կը հանուի:

ՄԱՀ
ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԵՐԱԺԻՇՏԸ ՄԵՌԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11ԻՆ

Ցաւով իմացանք, որ յետ վիրաբուժա-կան գործողութեան մը պատճառած ա-րիւնահոսութեան, Երեւանի մէջ, Նոյեմ-բեր 11-ին, իր մահկանացուն կնքած է մեծանուն հայ երաժիշտ՝ Առնօ Բաբա-ջանեան, որ Հայաստանէն Սփիւռք, ուր կատարած է բազմաթիւ շրջապտոյտներ, այնքան գնահատուած ու սիրուած անձ մըն էր, իր արուեստէն անդին ալ, որ-պէս հաղորդական եւ խանդավառող անձ մը:

Ծնած էր 1921 Յունուարին, Երեւան: 1929-ին մտած է Երեւանի Երաժշտանոցի կից երաժշտական դպրոց: Դեռ ինը տա-րեկանին գրած է «Պիոներական քայ-լերգ»ը, որ հրատարակուած է Զարենցի աջակցութեամբ: 1947-ին, աւարտած է պետական Երաժշտանոցը (Վ. Տալեանի ստեղծագործական դասարան), 1948-ին՝ Մոսկուայի Երաժշտանոցը (Իգումնովի դաշնակի դասարան): Առնօ Բաբաջան-եանի մէջ նոյնքան հռչակաւոր է դաշնա-կահարը որքան յօրինողը, որ եթէ ըս-կզբնական շրջանին կրած է Ա. Խաչա-տրեանի եւ Ռախմանինովի ազդեցութիւնը (դաշնակի և ջութակի գործերու մէջ, ա-ռաւելաբար), արագօրէն յայտնաբերած է իր անհատականութիւնը, ինքնատիպ գոր-ծերու մէջ, որոնց մեծ մասը ծանօթ է նաեւ Սփիւռքի հայութեան: Յիշենք. - «Հերոսական բալլադ», «Վաղարշապատի պար», «Փրելիւտ», «Հայկական ռափ-սոտի», (այս վերջինը՝ Ա. Յարութիւնեա-նի հետ), «Պոլիֆոնիկ սոնատ», «Վեց պատկեր» եւլն., եւլն.: Առնօ Բաբաջան-եանի յօրինած երգերն ալ մեծ յաջողու-թիւն արձանագրած են, ասոնց կարգին ալ յիշենք՝ «Կամուրջներ», «Գուշակիր ցանկութիւնս», «Մի շտապիր», «Ազգ փառապանծ» եւ այնքան ուրիշներ:

Առնօ Բաբաջանեան քանիցս իր փայ-լուն մասնակցութիւնը բերած է Քաթրա-ի այնքան որակաւոր երաժշտական երե-կոյթներուն Փարիզէն մինչեւ Թեհրան:

× 1950-էն 1956 դասաւանդած է Երե-ւանի պետական Երաժշտանոցը:

Ինքնատիպ տաղանդի տէր, յօրինող եւ դաշնակահար Առնօ Բաբաջանեան մեծ արուեստագէտ մըն էր, որու մահը զգա-լի պարապ կը ստեղծէ հայ երաժշտական կեանքին մէջ: Դեռ առիթը կ'ունենանք անշուշտ անդրադառնալու իր կեանքին ու գործին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի օր, Երեւանի մէջ, ուր մեծ յուզում կը տիրէ, Ուրբաթ օրուընէ, ի լուր մահուան Առնօ Բաբաջանեանի, ո-րու մէջ արուեստագէտը նոյնքան սիր-ուած էր որքան՝ մարդը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

———

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ (4-ՐԴ ՇՐՋԱՆ)

Ժի. էս. Ա. Սէն Թ'Անթուան - Իւ - էս. Անտում 1 - 1

Սէն Թ'Անթուան դուրս մնացած՝ փէ-նալթիներով:

Մէյթէ - Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին 0 - 1

Լա Թայոտիէռ - Իւ. էս. Ժի Վա-լանս 1 - 3

×

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱԺԱԿ (4-ՐԴ ՇՐՋԱՆ)

Իւ. Ժի.Ն Ա. Ալֆորվիլ - Սէսոն 2 - 4

×

Օ ՏԸ ՍԷՆԻ ԲԱԺԱԿ

Պոն Քոմպէյ - Ա. Ս. Ա. Իսի 5 - 1

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԵՐԳԱՀԱՆԸ

Լրացած է հայ ազգ. երաժշտական դպրոցի հիմնադիրներէն մէկուն՝ Ռոմա-նոս Մելիքեանի ծննդեան հարիւրամեա-կը:

Ան հետեւած է հայ երաժշտութեան աւագներու Կարա - Մուրզայի, Եկմալ-եանի, Կոմիտասի սկզբունքներուն, ա-նոնց պէս Ռ. Մելիքեան եւս քալեց դէպի ժողովրդական երաժշտութեան ակերը: Ան առաջիններէն էր որ ժամանակակից բանաստեղծութեան նուաճումները օգ-տագործեց ազգ. երաժշտութեան մէջ եւ մեր մօտ սկիզբ դրաւ ռոմանսի սեռին:

Ոչ միայն երգահան էր ան, այլ նաեւ երաժշտական կեանքի տաղանդաւոր կազմակերպիչ ու մշակութային գործիչ: Թիֆլիսի մէջ իր հիմնած «Երաժշտական Լիկա» կազմակերպութիւնը լայն գոր-ծունէութիւն ունեցած է, որուն նպա-տակն էր հայկ. դպրոցներու մէջ բա-րելաւել երաժշտական կրթութիւնը:

Իր ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած էր Երեւանի մէջ կայացած գիտական նըս-տաշրջանը, զոր կազմակերպած էին Գի-տութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկը, Կոմիտաս երաժշտանոցը եւ Հայաստանի երգահաններու միութիւնը:

Ա. Մեասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը որ կը պատ-մէ իր կեանքին ու գործունէութեան մա-սին:

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԵՐԳ

Աւելի քան քառորդ դար է, որ լոյս է տեսել մեր կազմած «Հայկական միջնադարեան ժողովրդական երգեր» ժողովածուն (1956)։ Այդ ընթացքում մենք որոնել ենք նորայայտ երգեր, որպիսիք ի յայտ չեն եկել, եթէ հաշուի չառնենք մի չարք տարբերակներ եւ ժողովրդական խաղիկների մի փոքրիկ չարք (առաջինները յանձնուած են ՀՍՍՀ ԳԱ արուեստի ինստիտուտի գիտական նիւթերի ժողովածուում զետեղելու, իսկ վերջինը տպագրուել է «Հայրենիքի ձայն»ում, 1974 Հոկտեմբեր 9)։ Բայց ահա վերջերս Վենետիկից խորին շնորհակալութեամբ ըստացանք երեք ձեռագրերի մանրաժապաւէններ՝ մեր հրատարակելիք «Հայրեններ»ի լիակատար ժողովածուի կապակցութեամբ եւ նրանցից մէկում (թիւ 1350, ԺԶ. դար, էջ 485 - 486 / 482 - 483) հանդիպեցինք միանգամայն թարմ ու անտիպ ժողովրդական մի երգի։ Նրա ոչ մի տողը եւ տունը չեն յիշեցնում ժողովրդական որեւէ երգի համապատասխան միաւորները։ Ցիրաւի, միանգամայն ինքնատիպ ու եզակի անակնկալ, որը ցոյց է տալիս, թէ որքա՜ն հարուստ ու բազմազան է եղել հայ միջնադարեան ժողովրդական երգի բնագաւառը։

Նորայայտ երգի ամէն տան մէջ գովերգւում է մի պտուղ (խնձոր, սերկեւիլ, թուրինճ, նուռ եւայլն)։ Իրենց տողերով ու կառուցուածքով այդ տները նոյնանման են, եթէ ոչ նոյնական, որովհետեւ նրանց մէջ փոխւում է միայն պըտուղի անունը։ Ու չնայած երգի վերջին տները մանրաժապաւէնում խիստ խաւար են եւ ընթեռնլի են լոկ առանձին բառեր («խաղող», «չեփթէլի», «սալոր»), այդուամենայնիւ, երգի ընդհանուր պատկերը պարզ է։ Ուշագրաւ է, որ երգն աւարտւում է հետեւեալ բառերով՝ «...օր միտքըդ (միրքըդ) օր (կուզ) է՝ էն առ»։ Այսինքն՝ երգը կարող է չարունակուել՝ գովերգութեան նիւթ դարձնելով երգողի ցանկացած բոլոր պտուղները։ Այսպիսի նմոյշ մեզ ծանօթ է միջնադարեան ժողովրդական մի ուրիշ երգից, որի մէջ գովերգւում են կենդանիները եւ բոյսերը («Հայկական միջնադարեան ժողովրդական երգեր» 1956, էջ 289 - 294)։

Նկատենք, որ նորայայտ երգի ամէն տունը բաղկացած է 8 տողից, որոնցից վերջին 3 տողերը կրկնակ են եւ լրիւ գրըւած միայն առաջին տան մէջ, իսկ միւսներում՝ նշուած են սղումներով։ Այնուհետեւ, ամէն տան մէջ 3-ական տողեր աւարտւում են «այէ» մասնիկով։ Վերջինները, հաւանաբար, կրկնակային հին մնացուկներ են, մանաւանդ որ նոյն ձեռագրում կան նման ուրիշ կրկնակներ՝ «ա՜յ», «ա՜յվ» ձեւերով։ Ահա երգի համապատասխան տողերը, ուր մենք «այէ» մասնիկն անջատել ենք իբրեւ կրկնակ.

Ջեռfս ի վեր ըղվեմ, ա՜յ, է՜,
Խընձորէն կտրել, ա՜յ, է՜,
Միոյ միոյ կտրել, ա՜յ, է՜։

Բացատրելի է այս տողերից առաջինի «ըղվեմ» բառը։ Կարծում ենք, որ այն «ուղղել» (մեկնել) բառի ձեւերից մէկն է։ Բացատրելի են նաեւ կրկնակի վերջին տողի որոշ բառերը։ Ինչպէ՞ս կարդալ ո՞րն է ճիշդ ընթերցումը.

Քեմ օրերս ալ աւ մըյ ունի...
Քեմ օրերս, ա՜ (յ, է՜), լաւ մըյ
ունի...
Քեմ օրերս ալաւ մըյ ունի...

Հաւանաբար այս երգը պարերգ է, որի առանձին տները երգուել են փոխն ի փոխ՝ երկու խմբի բաժանուած պարողների կողմից, իսկ կրկնակները երգուել են միասին։

Ստորեւ տպագրութեան ենք ներկայացնում նորայայտ երգը՝ կատարելով հետեւեալ խիստ անհրաժեշտ միջամտութիւնները.

ա) Երգի կրկնակները, որոնք, բացի առաջին տնից, սղուած են, լրացնում ենք ըստ առաջին տան։

բ) Երգի վերջին տները, որոնցից միայն առանձին բառեր («խաղող», «չեփթէլի», «սալոր») են երեւում, լրացնում ենք ըստ միւս տների։

գ) Վերեւում նշուած տարակուսելի բառերը տալիս ենք մեզ հաւանական թըւացող ընթերցումներով։

×

Էրթայեայf ու գայեայf
Ու մեր պատին ու ձեր պաղչին,
Ջեռfս ի վեր ըղվեմ, ա՜յ, է՜,
Խընձորէն կտրել, ա՜յ, է՜,
Միոյ միոյ կտրել, ա՜յ, է՜։

Խնձորս ալ տէր ունի,
Քեմ օրերս, ա՜յ, է՜, լաւ մըյ
ունի։

×

Էրթայեայf ու գայեայf
Ու մեր պատին ու ձեր պաղչին,
Ջեռfս ի վեր ըղվեմ, ա՜յ, է՜,
Սերկեւիլէն կտրել, ա՜յ, է՜,
Միոյ միոյ կտրել ա՜յ, է՜։

Սերկեւիլս ալ տէր ունի,
Սերկեւիլս ալ տէր ունի,
Քեմ օրերս, ա՜յ, է՜, լաւ մըյ
ունի։

×

Էրթայեայf ու գայեայf
Ու մեր պատին ու ձեր պաղչին,
Ջեռfս ի վեր ըղվեմ, ա՜յ, է՜,
Թուրինճէն կտրել, ա՜յ, է՜,
Միոյ միոյ կտրել, ա՜յ է՜։

Թուրինճս ալ տէր ունի,
Թուրինճս ալ տէր ունի,
Քեմ օրերս, ա՜յ, է՜, լաւ մըյ
ունի։

Տպագրելով երգի միայն առաջին երեք տները, նշենք, որ չարունակութեան մէջ գովերգւում են նուռը, խաղողը, «չեփթէլի»ն, սալորը։

ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԼՈՒՏԵՐԻ ՏԱՐԻՆ

×

Վիտենբերգի կեդրոնական հրապարակին վրայ, Արեւելեան - Գերմանիոյ Բողոքական եկեղեցիին Սինոդի փակումին առիթով, , տասը հազար քրիստոնեաներ կը համախմբուին Սեպտեմբերի վերջերը։ 37 տարիներու հակակրօն քարոզչութենէն ետք, այս երեւոյթը առաւել քան յատկանշական կը մնայ, յատկապէս մեծ թիւով երիտասարդներու ներկայութեամբ։

Վիտենբերգ այն քաղաքն է, ուր 1517 Հոկտեմբեր 31-ին, Մ. Լուտեր, իր 95 տեսութիւնները պարզող ազդագիր մը կը զետեղէ Ամենասրբոց եկեղեցիին դրան վրայ։ Խորհրդանշական աքթ մը, որով ծայր կուտայ քաղաքականութեան չարժումը։

Այս տարի Լուտերի ծննդեան 500-ամեակը կը յիշատակուի Արեւելեան - Գերմանիա՝ Համայնավար Պետութեան եւ Եկեղեցիին կողմէ, անջատաբար։ Իւրաքանչիւրը իր շահերը ի մտի կ'ունենայ։ Այլ սակայն, անջատ շահերէ թելադրուելով հանդերձ, Պետութիւն եւ Եկեղեցի կը «գործակցին» իրարու հետ, կարգ մը ձեռնարկներու առընչութեամբ։

Արեւելեան - Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ Լեհաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի Համայնավար այլ երկիրներուն մէջ, Եկեղեցիին եւ Պետութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապերը կը յատկանշուին յաճախ բախումներով եւ չատ անգամ ալ նպատակայարմար կենակցութիւններով։ Երկու ճակատներն ալ կը գիտակցին, թէ իրարու նկատմամբ հակադիր դիրքերու վրայ կը գտնուին. այլ սակայն, կողք - կողքի ապրելու հարկադրութեան տակ կը մնան։

Համաձայն պաշտօնական թիւերուն, Բողոքական Եկեղեցին Արեւելեան - Գերմանիոյ մէջ, շուրջ 17 միլիոն բնակչութեան վրայ, ութ միլիոն անդամով իր ուժը կը ներկայացնէ։ Ասոր առընթեր, մէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի Կաթոլիկներ կան, մասնաւորաբար երկիրին հարաւը։

Լուտերի Տարին, որոշ իմաստով ցոյց կուտայ Պետութիւն - Եկեղեցի յարաբերութիւններու մարզին մէջ արձանագրուող փոփոխութիւններ։ Վարչակարգը կը ձգտի օգտագործել տարեդարձը՝ գերման ժողովուրդին անցեալի ժառանգութիւնը, պատմութիւնը իր «սեփականութիւնը» դարձնելով։ Եկեղեցին, իր կարգին, տարեդարձը առիթ կը նկատէ մեծամասնութիւն պարզող, սակայն Պետութեան կողմէ ճնշուող, լռութեան դատապարտուող ժողովուրդին, հաւատացեալներուն ձայնը լսելի դարձնել։ Արդարեւ, ժողովրդական համախմբումներ տեղի կ'ունենան բազմաթիւ քաղաքներու մէջ՝ Վիտենբերգի օրինակով։ Վերջինը՝ կը նախատեսուի կատարել Նոյեմբեր 10-ին, բարենորոգիչին ծննդեան օրը, Լայփցիկի մէջ եւ, ծննդեան վայրը՝ Այզլէպըն։

Պետութիւն - Եկեղեցի միացեալ յանձնաժողովին, - կեանքի կոչուած կառավարութեան կողմէ, - առաջինին յանձնարարութեամբ, անձնապէս ներկայ կը գտնուի Էրիք Հոնէքէր, կուսակցապետը, առաջին նիստին։ Եւ կը տեսակցի բարձրաստիճան հոգեւորականներու հետ։

1967-ին, Բողոքական չարժումին սկըզբնաւորութեան 450-րդ տարեդարձին առթիւ, Պետութիւնը բացարձակ կերպով կ'անտեսէ Եկեղեցին։ Ուրեմն՝ տարբերութիւնը կը մնայ ակներեւ։

Եկեղեցականներուն ըսելով, Հոնէքէր, ի տարբերութիւն իր նախորդին՝ Վ. Ուլպրիխտի, իրապաշտ անձ կը նկատուի։ Միւս կողմէ, պէտք չէ անտեսել այն իրողութիւնը, որ կուսակցութեան ղեկավար չրջանակներուն մէջ, - կը գրէ Հերըլտ Թըլթակէր, - Հոնէքէրի մերձեցումի փորձերը, քայլերը, քննադատութիւններու կ'ենթարկուին։ Որով՝ ոչ ոք կրնայ վստահ ըլլալ, թէ Պետութեան, - վարչակարգին, - դիրքը յաջորդող տարիներուն, տասնամեակներուն, ի՛նչ կ'ըլլայ։

Քանի մը կէտեր պետական այժմէ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Ռուսական բանակի երկու զօրականներն իրար վաղուց էին ճանաչում եւ նոր փորձութիւնների կարիք չունէին իրար ստուգելու համար։ Էրզրումի ճակատում Մամաջանեանի ղեկավարած վաշտը գընդապետ Փիրումեանի յուսալի յենարանն էր եղել, մանաւանդ Դալանգէօզ ամրոցի գրաւման ժամանակ, երբ ուսից ծանր վէրք ստացած վաշտապետը մարտը չէթողեց, մինչեւ որ թշնամին ջախջախուած էր վերջնականապէս, եւ ինքն այլեւս չէր կարող տեղից չարժուել։

- Կապիտան, ես քեզ նման կորիճին ճակատից հանել եմ ու նշանակել այստեղ նրա համար միայն, որ այս թիկունքը մեր ամենանեղ տեղն է, - հին ծանօթի ու բարեկամի մտերմութեամբ սեղմելով Երուանդ Մամաջանեանի ձեռքը՝ բացատրեց Դանիէլբէկ Փիրումեանը։ - Ձեր դումարտակի հսկողութեան տակ քիչ տեղամաս է տրուած, բայց այդ չի նշանակում, թէ դուք լիազօրութիւն չունէք ուրիչ հանգոյցների վրայ հսկելու։

- Պարոն զօրավար, ես ուրախ եմ եւ հպարտ նաեւ, որ պատիւ ունեմ կատարելու ձեր հրամանը։

Եւ պատմեց, որ առաւօտեան եղել է բաշգառնեցի Մակեդոնի ու տրապիզոնցի Թռուցիկ Ցովսէփի հեծեալ ջոկատներում, խելք - խելքի են տուել, պայմանաւորուել, թէ ինչպէս գիշեր - ցերեկ աչալուրջ հսկեն Արաքսի հովիտը, որ ոչ մի թուրք չհամարձակուի գետի ձախ ափ ենել։

- Ուշադի՛ր եղէք նաեւ արեւելեան սահմաններում, որովհետեւ նրանք Շարուրի կողմերից էլ կարող են յայտնուել, - ըղգուշացրեց Փիրումեանը։ - Արամը խոստացել է Վեդիի կողմերում ոտքի հանել ժողովրդական աշխարհազօրը։ Սակայն, ամէն պարագայի, այստեղ դո՛ւք պիտի լինէք դրութեան տէրը, փորձուած ու հըմուտ զօրավարնե՛րդ։

- Կ'աշխատեմ արդարացնել ձեր վըստահութիւնը, պարոն զօրավար։

Դանիէլբէկ Փիրումեան Մամաջանեանին հրաժեշտ տուեց այն հաստատ համոզումով, որ թիկունքը յուսալի ձեռքերում է գտնւում։ Իսկ նրա կարծիքով՝ թիկունքի ապահովութիւնը ճակատամարտի յաջողութեան կէսն է։ Երբեք չէր մոռանում հայկ. աւանդութիւնն այն քաջ զօրականի մասին, որը կրծքից վէրք ստացած՝ գոռացել է. «Վա՜յ թիկունքըս...»։ «Տարօրինա՜կ մարդ, - հարցրել են, - կուրծքդ է վիրաւորուած, դու թիկունքիդ համա՞ր ես վայ կանչում»։ Եւ զօրականն ասել է. «Բա որ ես պաշտպանուած թիկունք ունենայի, կրծքից վէ՞րք կը ստանայի»։

Հիմա ճակատամարտի գնացող հայ փոքրաքանակ զօրքը պաշտպանուած թիկունք ունէր։ Սակայն նրա դէմ կանգնած էր եւ ահա այսօր նոր արշաւանքի պիտի ելնէր թրքական հռչակաւոր 36-րդ զօրաբաժինը՝ կոչուած նաեւ Դարդանէլեան կամ Գալիպոլլու, որի հետ չարժւում էր մի խաժամուժ՝ քրդական հեծելազօրը եւ Սարիղամիշի ու Կարսի կողմերից հաւաքուած մահմեդական աւազակախմբերը։ Փոքրաքանակ Հայոց զօրքն ի վիճակի կը լինի՞ թշնամուն հասցնելու վճռական այն հարուածը, որից յետոյ սովորաբար մնում է փակել հաշիւները։ Դանիէլբէկ Փիրումեանն այդ հարուածը տեսնում էր չատ որոշակի, այնպէս իրական, կարծես մէկ անգամ արդէն ամէն ինչ կատարուել էր, եւ հիմա լոկ ցոյց էր տրուելու եղածի կըրկնապատկերը։ Եւ որ այսօր Թուրքերը վաղ առաւօտանից յարձակման չանցան, դա եւս ինքը կանխատեսում էր, դրա համար էլ հանգիստ գնաց Արաքսի ափի հսկողութեան կէտերն ստուգելու։

Հրետանու սպայ Խորէն Իգիթխանեանը մի քիչ վարակուել էր ռազմաճակատի հրամանատարի հանգստութեամբ, սակայն դեռեւս չէր կարողանում մի տեղ կանգնած մնալ։ Մարտկոցի հրանօթների ստուգումն առիթ դարձնելով՝ մէկից միւսի մօտ էր գնում, խօսում էր գինուորների հետ, նոր յանձնարարութիւններ էր տալիս։ Սակայն դա էլ չէր օգնում, որովհետեւ այնտեղ էլ հրետանաւորներն էին յուզուած եւ անհամբեր հարցնում էին. «Ինչի՞ ենք սպասում, երբ որ պարզ տեսնում ենք իրենց դիրքերը։ Ահա մի տեղ ծուխ է բարձրանում, եւ զօրքը խռնուած է չուրջը։ Հարուածենք՝ ահագին աւերածութիւն կը լինի»։

(Շար. 3)

գիրքորոշումներուն կապակցութեամբ: Գերման Պատմութեան Թանգարանը, իր տեսակին մէջ ամէնէն անուանին Արեւելեան - Պերլին, իր գլխաւոր յարկին մեծ մասը կը յատկացնէ այս վերջինոյն, այսինքն՝ Լութերի: Նկարազարդումներ, ձեռագիրներու եւ նոթագրութիւններու լուսապատճէններ կը պարզեն կեանքն ու գործը Լութերի: Կը մատնանշեն անոր ժողովրդական հերոս ըլլալու հանգամանքը, կը նկատեն հայրը յեղաշրջումի. այնպէս կ'ուզեն ցոյց տալ, թէ ան նախակարապետը կը հանդիսանայ Համայնավար յեղափոխութեան:

Լութերի յառաջդիմական ժառանգութիւնը կը պահպանուի Ընկերվարական - գերմանիոյ ազգային մշակոյթին մէջ, կ'ըսէ մեծ տառերով գրուած նշանախօսք մը:

Եկեղեցիին բանբերներէն մէկը կ'աւելցնէ, - անցեալին, վարչակարգը Լութերը պատկերացնելու ժամանակ կ'ըսէր, թէ ան գիւղացիութեան դասին կը դաւաճանէ, հիմա կը դառնայ ազատարարներու:

Թանգարանին, ինչպէս նաեւ դասագիրքերու մէջ կը մատնանշուի Լութերի գլխաւոր արժանիքներէն մէկը՝ Աստուածաշունչը գերմաներէնի թարգմանել. այս ճամբով կը նկատուի գերման այժմու լեզուին հիմնադիրներուն շարքին, եթէ ոչ գլխաւորը:

Պետական հեռատեսիլը, հինգ յաջորդական բաժիններով, յատուկ ժապաւէն մը կը ցուցադրէ ժողովուրդին: Գրեթէ անհատի պաշտամունք, կ'ըսէ հոգեւորական մը:

Ոչ - համայնավար պատմաբաններ հետեւեալ կէտը կը մատնանշեն, ի տես այս քաղաքականութեան, - Արեւելեան - Գերմանիոյ ղեկավարները, առաջնորդները կ'ըմբռնեն, թէ իրենց Պետութիւնը աշխատաւոր դասին կողմէ չէ հիմնուած: Գիտեն, թէ Պատին հաստատումով է միայն, որ արգելք կը հանդիսանան տեղացիներուն փախուստին դէպի Արեւմտեան Գերմանիա: Մասնաւորապէս՝ երիտասարդութեան: Կը մտածեն, - եւ կը հաւատան, - թէ իրենց գերման Պետութեան միակ գոյութիւնը կրնայ հաստատակամ հիմերու վրայ մնալ միայն այն պարագային, երբ իրենք կը յաջողին ցոյց տալ, թէ հարազատ ժառանգորդները կը մնան գերման պատմութեան, այնքան, որքան Արեւմտեան Գերմանիա:

Եկեղեցիին պատասխանատուները կ'ըսեն, թէ ներկայիս ժամանակավրէպ է, - շատ կանուխ է, - գուշակութիւններ կատարել: Ի՞նչ կ'ըլլայ ապագային Պետութեան դիրքը կրօնքին եւ Եկեղեցիին հանդէպ: Ո՞վ կրնայ նախատեսել: Չէ՞ որ Պետութիւնը կը շարունակէ իր հակակրօն քարոզչութիւնը դպրոցներուն մէջ: Եւ իր հակակշռին տակ գտնուող մասմետիաներով:

Ցամենայն դէպս, ներկայիս, Եկեղեցին իրաւունք ունի իր առանձին հաղորդումները կատարելու՝ երկու ամիսը մէկ անգամ, պետական ձայնասփիւռէն:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շատերուս ծանօթ է որ Փարիզի Համալսարանական Ոստանին մէջ ունինք հայ ուսանողներու համար գեղեցիկ շէնք մը:

Այս շէնքը Պօղոս - Նուպար Փաշայի նուէրն է մեզի, ի յիշատակ իր ազնիւ կնոջ Մարի Նուպարի: Տարիներէ ի վեր հայ ուսանողներ ապաստան կը գտնեն հոն:

1974-ի սկիզբը, փարիզաբնակ քանի մը հայ տիկիններ գեղեցիկ գաղափարը կ'ունենան բարեկամներու միութիւն մը կազմել Մարի Նուպարի յիշատակը պանծացնելու եւ հայ ուսանողներու շուրջ հետաքրքրութիւն մը արթնցնելու համար հայ համայնքին մէջ:

Այդ շրջանին քաղաքական պատճառներու բերումով Փարիզ ողողուեցաւ Լիբանանէն, Պարսկաստանէն, Թուրքիայէն գաղթող հայ երիտասարդներով: Այս երիտասարդները եկած էին ապաստան գտնելու եւ իրենց ուսման ծարաւը յագեցնելու լոյս քաղաքին մէջ:

Մարի Նուպար Հիմնարկին ուսումնասէր եւ ազգասէր տիկինները գործի լծուեցան եւ պաշտպանեցին այս գաղթական ուսանողները: Անոնք բարեկամներ գտան, տեղաւորեցին այս տղաքը Նուպարեան շէնքին մէջ:

Համայնքին մէջ հետաքրքրութիւնը արթնցած էր, տիկինները ընդլայնեցին շրջանակը նոր անդամներով եւ համակիր բարեկամներով: Շէնքին սենեակները նորոգուեցան եւ ուսանողները ունեցան ազգային(?) տուն մը եւ հաճելի միջավայր մը: Ուսանողներն ալ յաջողութիւններ արձանագրեցին իրենց հետեւած ճիւղերուն մէջ, պատիւ բերելով համայնքին:

Տիկինները իրենց պլատճէն հաւասարակշռելու եւ միեւնոյն ատեն իրենց աշխատանքը ծանօթացնելու համար հայ համայնքին, ամէն տարի Նոյեմբեր ամսուան մէջ պատրաստեցին տօնավաճառ մը: Այս քերմէսներուն իրենց մասնակցութիւնը բերին ծանօթ հայ թէ օտար անձնաւորութիւններ:

Այս տարուան 1983-ի քերմէսը դարձեալ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 19-20-ին, Ուսանողական Տան սրահին մէջ, բարեկամական օր մը՝ ուր պիտի հաւաքուին Մարի - Նուպար Հիմնարկի համակիրները:

ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Համազգայինի կազմակերպած՝ Մշակոյթի Օրուան ձեռնարկներու շրջագիծին մէջ: Էդիկ Օրդուխանեան ներկայացուցած է դասախօսը՝ Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան, որ վարիչն է Քալիֆորնիոյ Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնին: Դասախօսը՝ որուն նիւթը եղած է «Հայկական ձեռագիրներու Քրիստոսի թեմայով արծաթապատ կողքերը», ի մէջ այլոց ըսած է. «Օտար լեզուով յաճախ նոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն հայ մշակոյթի մասին, բայց արծաթապատ կողքերու մասին՝ երբեք: Միջնադարեան մեր ձեռագիրներու արծաթապատ կողքերը լրջօրէն չեն ուսումնասիրուած, նոյնիսկ Հայաստանի մէջ: Առաջին անգամ Երեւանի Մատենադարանի աշխատողներէն Բաբկէն Առաքելեան 1958-ին լոյս ընծայեց յօդուած մը, որ նոր ուղի բացաւ կողքերու ուսումնասիրութեան մէջ: 28 տարի է, որ այդ գործին լծուող չէ եղած: Արտասահմանի մէջ Յարութիւն Քիւրտեանն է, որ անդրադարձած է այդ գործին»: Ապա դասախօսը լուսապատկերներով բացատրած է Ամերիկայի տարբեր քաղաքներու համալսարաններու մէջ գտնուող 19 ձեռագիրներու արծաթապատ կողքերուն ժամանակագրական եւ պատկերագրական յատկութիւնները:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, նշուած է Թարգմանչաց Տօնը: Պատարագած է Դպրեվանքի փոխտեսուչ Արշաւիր Վրդ. Գարուճեան: Քարոզած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ անդրադառնալէ ետք այն ճգնաժամային կացութեան, որուն մատնուած էր Հայաստան՝ Դ. դարու վերջաւորութեան եւ Ե. դարու սկիզբը, յիշելով տառերու գիւտը՝ ի մէջ այլոց ըսած է. Ազգի մը - ինչպէս անհատի մը - արժէքը հոգեկան, բարոյական եւ իմացական ըմբռնումներու մէջ է: Երբ ազգ մը կամ անհատ մը պարպըւի այդ հոգեկան ներքին զօրութենէն, ո՛չ թագ, ո՛չ գահ, ո՛չ բանակ, ո՛չ դրամ կրնան զայն փրկել աշխարհի քանդիչ ազդեցութիւններէն: Մեր ժողովուրդը դիմացաւ դարերու արհաւիրքներուն, շնորհիւ այդ հոգեկան, իմացական եւ բարոյական ուժին, որուն սնուցիչները եղան Թարգմանիչ վարդապետները Ե. դարուն եւ յաջորդող բոլո՛ր դարերուն»: «Ինծի համար, - ըսած է Հայրապետը, - աշխարհը, մարդկութիւնը գանձանակ մըն են. պատմութիւնը այդ գանձանակին պարունակը: Ամէն անձ եւ ամէն ազգ կ'անցնի այդ գանձանակին առջեւէն: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անցաւ եւ իր արցունքը դրաւ որպէս հաւատքի աղբիւր, Ս. Մեսրոպ՝ իր գիրը, Կորիւն՝ իր «Վարք Մաշտոցի»ն, Եզնիկ՝ իր «Եղծ Աղանդոց»ը, Եղիշէն՝ իր «Պատմութիւն վասն Վարդանայ պատերազմ»ին, Վարդան եւ բոլոր Վարդանները՝ իրենց սուրը, Նարեկացի՝ իր Աղօթամատեանը եւ դեռ նո՛ր նո՛ր ուշարա՛ն շարա՛ն միտքի ապասաւորները՝ իրենց յաւերժաբարբառ երկերը, հայ նահատակները՝ իրենց արեան շիթերը, հայ հողագործը՝ հողին յանձնած իր սերմերը եւ հողէն քաղած իր հասկերը, հայ մեծահարուստը՝ իր հնչուն քսակը, եւ այսպէս մեծ ու փոքր բոլոր մարդիկ՝ բան մը դրին իրենց մարդկութենէն ու Հայութենէն»: Իր քարոզի եզրակացութեան մէջ Գարեգին Բ. ըսած է. «Ի՞նչ պիտի դնենք մենք այսօր, մեզմէ ամէն մէկը, այդ գանձանակին մէջ: Մեր անտարբերութի՞ւնը, մեր հաճոյապաշտութիւննե՞րը, փցուն «արժէքներ»ուն ետեւէն մեր խօլ սա՞վքը: Ո՞ւր ենք մենք այսօր այդ գանձանակին դիմաց: Մտածենք, խորհրդածենք, ինքզինքնիս տեսնենք, մենք զմեզ փոխենք Թարգմանչաց ոգիին ներգործութեամբը»:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած արուեստագէտ Խաչիկ Արարատեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան: Բացումը կատարած է տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան: Արուեստագէտին կենսագրականը տալէ ետք՝ «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» վարժարանին տնօրէնը՝ Յակոբ Յակոբեան, իր խօսքին մէջ անդրադարձած է Խաչիկ Արարատեանի ամբողջական նուիրումին՝ սամոյնքի ճամբով հայ բանաստեղծութեան տարածման գործին մէջ: «Գասպար Իփէկեան» Թատերախումբի անդամներէն Յարութիւն Պալեան խօսած է Խաչիկ Արարատեան դերասանի մասին: «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան» վարժարանի տնօրէն Վարդգէս Ղազարեան անդրադարձած է հայ ուսուցիչի պարտաւորութիւններուն եւ ներկայացուցած իր տպաւորութիւնները Խաչիկ Արարատեան ուսուցիչէն՝ շեշտելով անոր արժանիքները: Թէքէեան Մշակ. Միութեան կողմէ խօսք առնելով Օշին Քէշիշեան շեշտած է, որ Խաչիկ Արարատեան ամբողջական առումով արուեստագէտ է: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արարատեանի աշակերտները, արտասանութիւններով: Համազգայինի Շրջ. Վարչութիւնը եւ Մոնթեպելլոյի մասնաճիւղը յիշատակի տախտակներով պատուած են Խաչիկ Արարատեանը: Հուսկ, մեծարեալը շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքերէ ետք արտասանած է Սայաթ Նովայի «Արի, ինձ անկանջ կալ»ը եւ Վահան Թէքէեանի «Հաշուեյարդար»ը: Խաչիկ Արարատեան 50 տարուան վաստակ մը ունի Սփիւռքի մէջ՝ Հալէպէն Պէյրութ եւ վերջին տարիները Լոս Անճըլըս, ամէնուրեք տարածելով հայ բանաստեղծութեան սէրն ու հմայքը՝ համազգայնութային բեմերէ: Ներկայիս արտասանելու արուեստը կը դասաւանդէ Լոս Անճըլըսի ազգային վարժարաններու մէջ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ալ վերջացած էին հայելիին առջեւ երկարաշունչ մանրակրկիտ արդուզարդերը, որոնք օրուան իր ամենէն հաճոյալի ժամանցներն էին. իր վարսերուն հոյակապ շէնքը, իր նրբարուեստ մատուըններուն տակ, շքեղ, յանկուցիչ յարդարումներ կը ստանար, արժեցնելով իր կուսական նշուլազեղ դէմքին աղուորութիւնը: Հիմա, անոնք անհամբեր ու տենդալի անփութութեամբ մը կ'ամփոփուէին գանկին վրայ, կը թափթփէին քունքերէն ու ծոծրակէն, շեշտելով իր ապաշխարուհիի արտասուաթոր երեւոյթը: Հանդերձարանին մէջ, ուր ան երբեմն մեքենաբար կը մտնէր, կը մնար շուարած ու գալկահար, իր բազմաթիւ հարուստ պարեգօտներուն դէմին առջեւ: Տօքթորը, դէպի ցափութեան ու չուայտութեան վայրերը իր հետ քաշած տարած ատենը, զանիկա հագուեցնելու խնամքը ունեցեր էր փարիզեան կիսաշխարհիկի մը պերճութեամբը, իր խտէալին իրականացումին բան մը պակաս չձգելու համար: Մետաքսը, թաւիշը, ադամանդը, ժապաւէնը, մուսլինը իրենց այն բոլոր ձեւերուն տակ, զորս կնոջական քմայքն ու տարօրինակութիւնը միայն կարող են տալ անոր, հոն այդ հանդերձարանին մէջ սեղմուած էին անուշահոտ գլխիչ բուրմունքներով թըրծըւած, իրենց գոյներուն եւ փայլին պերճ ներդաշնակութեամբը: Անքթիթ եւ շնչասպառ, Սոֆի իր անառակութեան եւ իր անխորհրդութեան այդ աղուոր ու վշտալի ապացոյցներուն կը նայէր, երբեմն, կատաղի վրիժառութեան տագնապէն խելայեղ, մատներովը ու ակռաներովը վար քաշելով, պատռելով, բզքտելով իր ամօթին այդ զարդարուն ու հաւատէտ վկայութիւնները:

Եւ իր մաքրագործիչ ապաշխարութեան բոլորովին անձնատուր, ա՛լ սկսաւ անդադար մերժուած սիրահարը մտածել, անով սփոփուիլ, անով տանջուիլ, անով ապրիլ: Իր մէջ, ասիկա սպառիչ ու անողորմ մխիթարութիւն մը եղաւ սակայն:

Հակառակ իր սրտաջանքին խորունկ անկեղծութեանը, գործուած սխալը, կատարուած աւերն ու անարգութիւնը դարմանելու եւ բացարձակ անկարողութեան գիտակցումը, նոր ու դարհուրելի չարչարանք մը եղաւ իրեն համար: Իր ջախջախուած, ըլկոտած եսին, իր անարգուած կամքին, իր երիտասարդական եղծուած կորովին ու ա՛լ անդարմանելի կերպով քայքայուած մարմնին մէջ զգաց, տեսաւ, հաստատեց ամէն բան փրկելու իր այդ անկարողութիւնը: Ի՞նչպէս շինել նորէն ամիրային հիւղակը, Հ... գիւղի բարձունքին վրայ: Ի՞նչպէս փոխադրուիլ հոն նորէն: Ամբողջ կործանուած կացութիւն մը ի՞նչպէս վերականգնել, մարդերէն սկսեալ մինչեւ իրերը: Անփորձ աղջիկը իր մէկ գիւղին շարժումը, անխորհուրդ եւ անբարհաւաճ, ետեւէն բերեր էր, շղթայաբար, կործանումի այդ շարքը: Ու հիմա հսկաներու ուժը պիտի չբաւէր առաջուան վիճակին մէջ դնելու համար ամէն բան, շղթայաբար: Բայց կը մտածէր Սոֆի, եթէ ամէն բան կարելի ըլլար վերաշինել, հնարը կա՞ր արդեօք մերժուած սիրահարը վերաշինելու: Գարա Աղաճի ծովեզերքին վրայ ցցուած ուրուականը, իր խռուահեր գլխովը եւ ահռելի նայուածքովը, ա՛լ անխլանելի, փակչուն, մակաբոյծ պատկերը եղաւ իր վեհերոտ երեւակայութեանը: Այդ ուրուականէն ի՞նչպէս կարելի էր իր մանկութեան հեզ, համեստիկ, երկչոտ, սիրուն ընկերը դուրս հանել:

- Ո՛հ, ըմնցա՛ծ է ամէն բան, կը հեծկլտար մանկամարդ աղջիկը, սրտաճմլիկ յուսահատութեան տագնապներու մէջ գալարուելով ունայնօրէն:

Սակայն, հակառակ իր այս յուսահատութեանը, հակառակ ամէն բան վերջնականապէս վերջացած ըլլալու իր համոզումին, եւ ճիշդ ասոր համար, իր մէջ փափաք մը, պէտք մը ծնաւ տեսնելու նորէն համբիկը, խօսելու անոր հետ, մխիթարելու զայն՝ եթէ կարելի էր, եւ մխիթարուելու ալ անկէ՝ եթէ անկարելի չէր: Հիմա, հոգիին բոլոր խանդովը կ'ուզէր որ դարձեալ գիւղուած մը իր դէմը հանէր զայն յանկարծ: Օ՜, գիտէր թէ ի՛նչ պիտի ընէր ինք ա՛լ այս անգամ, եթէ Սիլիհտար-Աղայի բլուրին արկածին պէս արկած մը անոր թեւերուն մէջ նետէր զինքը վերստին:

(Շար. 183)

Տէր եւ Տիկին Միհրան Քէպապճեան զաւակներն եւ թոռները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Քէպապճեան զաւակներն ու թոռները, Տիկին Զապէլ Քէպապճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 9-ին, 100 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացընէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շը - նորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Գ. Պեզազեանէ 350 Ֆ. Հայկազ Պեզազեանի մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վար - չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Շնորհիկ Նոտարեանի մահուան առ - թիւ. _ Տէր եւ Տիկին Թովմասեանէ 500, Պ. եւ Օր. Ակասեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նէտէլեանէ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճունկուրտաեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճէրանեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Բապու - ճըեանէ 500 Ֆ., Տիկին Պերճուհի Տիւ - փուրէ 100 Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե - ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու- թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրնե - րը. - Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շահինեան 150 Ֆ., Տիկին Պայծառ Տէմիրճեան 100, Արխեան ըն - տանիք 200, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեան 100 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ թատերական 2-րդ ձեռնարկը, Կիրակի, Փետրուար 5-ին կէս օրէ յետոյ:

CONFERENCE DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

Les conférences de *Grammaire de l'arménien classique* vont reprendre à la 4e Section de l'Ecole pratique des Hautes Etudes (Sorbonne, escalier E, 1er étage), les 1er et 3e mercredi de 10 h. à 12 h. (1re conférence, le 16 novembre). Les conditions d'admission demeurent inchangées : aucun titre universitaire n'est requis, il est simplement demandé aux auditeurs d'inscrire leur nom (inscription gratuite) au secrétariat de la section.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

PAPAZ

du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.

Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:
6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ
Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Կը նախագահէ քերթողուհի՝
ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
Մերայօժար կը մասնակցին՝
Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Ցասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ճէյմս Լիոն (թաւջութակ):
Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գմբէթեան, Մարիէթթա Մանուկեան (Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝
Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարու - թեամբ՝ Գէորգ Եանպէկեանի:
Մուտքը ազատ է:

CHORALE NAÏRI

Direction K. YANBEKIAN

— Cours de solfège
— Vocalises
— Chants

○ Concerts prévus ○

Les répétitions ont lieu les Vendredis, à 20 h. 30 au :
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, — 75017 Paris
Pour tous renseignements : Tél : 375.01.73

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

Présentation officielle du nouveau Pasteur d'Issy-les-Moulineaux

Le Pasteur René LEONIAN

Dimanche 20 Novembre, à 15 heures

28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

AUDITORIUM 106 — RADIO FRANCE
à 18 h. 30

LIBRE PARCOURS RECITAL

Samedi 19 Novembre :

Eugénie ALECIAN (pianiste et compositeur), *Marie-Thérèse GHIRARDI* (guitare), *Yvan CHIFFOLEAU* (violoncelle), *Michel FOCKENOY* (ténor), *Francis DZIAK* (baryton), *Any ROMAND* (comédienne).

BEETHOVEN — ALECIAN

DIFFUSION SUR FRANCE-CULTURE

Entrée sur invitation à retirer à la caisse de Radio France, à partir de 18 heures

ՎԱԼԱՆՍ

– ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ: Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր:

Կը հաղորդէ թէ իր դարմանատունը կը գտնուի՝

2. Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes

du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Անդամակցիները խորհրդակցական համ. դիպումի մը կը հրաւիրուին, Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-էն, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Քատէ:

Մանրամասնութիւններու համար՝
հեռաձայնել. - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA
et la gracieuse participation de
YORGANTZ

SEULES LES PERSONNES MUNIES D'INVITATION SERONT ADMISES

Il n'y a plus d'invitation disponible

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre
de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre
de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

JOUR DE L'AN & NOEL EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**	**WASTEELS**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16

MERCREDI
16 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.568 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.568

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

ԱԾՈՒԽԸ

ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԷ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծամասնութեան ծոցը տարակարծութիւնները ծաւալ կ'առնեն եւ քաղաքապետարաններու կորուստէն ետք, ածուխն է որ իրարու դէմ կը հանէ համայնավար եւ ընկերվարական։ Հարցը հրապարակուեցաւ Ֆրանսայի ածուխներու նախագահ՝ Ժորժ Վալպոնի (համայնավար) հրաժարումով։ Իր հրաժարականը ներկայացնելով յատուկ զեկոյցով մը, Վալպոն կը յայտարարէ. - «Նոր ուղղութիւնները եւ զեղչեալ միջոցները որոնք տրուած են ձեռնարկին կրնան առաջնորդել միայն ազգային արտադրութեան վայրէջքի ծրագրումին, փակումին՝ հորերու, որոնք պէտք է եւ կրնային շարունակել իրենց գործունէութիւնը, հանքագործներու աշխատանքներու նուազումին, տնտեսական կացութեան վատթարացման։ Իմ պաշտօնս չի կրնար ուրեմն համապատասխան ըլլալ այն նպատակներուն, որոնց համար նշանակուած եմ»։

Բուն հարցն հոն է, որ մինչ ձախը գործի գլուխ գալէ առաջ ալ, կը յայտարարէր թէ նոր թափ պէտք է տալ ածուխի արտադրութեան, այդ ճարտարարուեստը պէտք չէ մեռնի, իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, կ'անդրադառնայ թէ շատ սուղի կը նստի այդ ծրագրին իրագործումը։ Արդարեւ, այսօր, Ֆրանսա կրնայ աւելի աժան գնել օտար ածուխը քան՝ ի'րը...։ Ներկայիս թոն մը ածուխը 900 Ֆ.ի կը նստի Ֆրանսայի եւ զայն կը ծախէ 500-ի։

1981-էն ի վեր պատկերը հետեւեալն է. - Երբ ձախը իշխանութեան գլուխ եկաւ, լռելեայն ընդունած էր ազգ. արտադրութիւնը պահել 30 միլիոն թոնի վրայ։ Բայց 1981 Հոկտեմբերին իսկ, նախարարապետը կը ճշդէր որ այդ հեռանկարը՝ «փափաքելի է բայց դժուար իրագործելի»։ 1982-ին արտադրութիւնը 18,5 միլիոն թոն է։ Պետութեան տուած նպաստն է՝ 6,8 միլիառ, այս գումարին վրայ 3,5 միլիառը արտադրութեան օժանդակելու համար է, 3 միլիառ ալ հանգստեան թոշակները վճարելու եւ 325 միլիոն յատկացուած են հանքային շրջաններու վերաճարտարարուեստացման հիմնադրամին։ Բաղդատութիւն մը ընելու համար, կարելի է ըսել թէ ճարտարարուեստներու ամբողջութեան եղած նպաստը 7,5 միլիառ է։ Եթէ 1984-ի համար պահուի 18 միլիոն թոնի չափը, Պետութեան նպաստը պէտք է 9,5 միլիառ ֆրանք ըլլայ։ 1983-ին, բացը 800 միլիոն էր (112՝ 1982-ին)։ 1983-ին Ֆրանսայի հանքածուխերը 17 միլիառ ֆրանք պարտք ունին, 1981-ին 9 միլիառ էր միայն։ Պաշտօնէութիւնը 57 հազար աշխատաւորի կը հասնի, որոնց երեսուն հազարը հանքագործ է։

Հաւատարիմ ինքն իր կուսակցութեան հանդէպ, Վալպոն կը հրաժարի, աւելի շեշտելու համար համայնավարներու տարակարծութիւնը կառավարութեան հետ։ Ըստ ծանօթ սենարիօ-ի մը, կուսակցութիւնը շատ ձայն չի բարձրացներ, այդ գործը կը ձգէ ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ-ին։ Առանց յապաղումի արդէն, Բրագուքի գործի անցաւ...։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԹՇՆԱՄԻ ՉՈՒՆԻՄ»

«...Փառք Սատանային, թշնամի չունիմ։ Մի' զարմանաք, պարոններ, աշխարհիս երեսը այնպէս կ'ապրիմ ինչպէս դուք կ'ապրիք երբեմն թատրոնի մէջ. միայն հանդիսատես կը լինիմ ներկայացման, առանց դերասաններու գործոյն խառնուելու։ Ընկերութիւններէ ընդհանրապէս հեռի կ'ապրիմ եւ այս է միակ պատճառ իմ երջանկութեանս»։

Ո՞վ է այս տողերը գրի առնողը։

Այս տողերը գրի առնողը այն ամենավերջին անձն է որ պիտի յօժարէր միայն հանդիսատես մնալու եւ պիտի չխառնուէր դերակատարներու գործին։ Յակոբ Պարոնեանն է։ Այն անվհատ երգիծաբանը, որ ամբողջ կեանքն ու տաղանդը յատկացուց իր ժամանակակիցներուն թերութիւնները ձաղկելու, պախարակելու, հեգնելու։ Այսպիսի առաքելութեան մը մարդը կրնա՞ր թշնամի չունենալ։ Կրնա՞ր ընկերութենէ հեռու, երջանիկ կեանք մը ապրիլ։ Չէր կրնար։ Փառք «սատանայ»ին, թշնամի շատ ունեցաւ Պարոնեան։ Հալածուեցաւ, որովհետեւ կը հալածէր ծուռն ու սխալը, չարն ու անիրաւը։ Հալածուեցաւ, որովհետեւ երբեք հանդիսատես չմնաց շուրջի անցուդարձերուն եւ միշտ խառնուեցաւ ժամանակակից կեանքի դերակատարներուն գործին։

Սեւ հեգնանք են վերի տողերը, որոնցմով կը վերջանար «Հոսհոսի Ջեռատետր»ին նախաբանը, գրի առնուած 1880 թուականին։ Քաջարի երգիծաբանը նոր հրատարակութեան մը կը սկսէր այդ տողերով եւ ըսել կ'ուզէր, որ պիտի շարունակէր արձակել իր «կամիթներ»ը։ Իր իւրաքանչիւր տողը կամիթ մը եղած էր ընդհանրապէս։ Այդ թուականներուն արդէն անջատ պրակներով լոյս կ'ընծայէր իր երգիծական նշանաւոր դիմանկարները, որոնց մէջ կը տողանցէին շրջանի «ազգային ջոջեր»ը։ Հրատարակուած էին նախ առաջին տասը դիմանկարները, որոնց կարգին իր գլուխ գործոցները՝ «Խորէն Գալֆաեան», «Յովհաննէս Տէրոյեանց», «Անտոն Հասունեան», եւայլն։ Յետոյ տասը, անկէ վերջ ալ երեք նոր դիմանկարներ լոյս տեսած էին Պարոնեանէն։ Բայց իւրաքանչիւր հրատարակութիւն նոր թշնամութիւններ, նոր դժուարութիւններ կը բարձրացնէր իր դիմաց։ Իր հրատարակած պարբերաթերթերուն մէկը կը փակուէր, միւսը կը բացուէր։

Երեք տարի վերջ Պարոնեան, որ երբեք չէր յուսահատեր ոչ մէկ դժուարութենէ, դիմեց հանճարեղ միջոցի մը։ Սկսաւ հրատարակել «Ծիծաղ» անուն երգիծաթերթ մը, որուն հերոսները պիտի ըլլային միայն անասուններ։ «Ներկայ գործս պիտի խօսի կենդանիներու վրայ, կը գրէր անոր առաջին թիւին մէջ, ինքնին կը հասկցուի ուրեմն որ դիւցազններուս խումբը պիտի կազմուի կատուէ, գորտէ, կապիկէ, աղուէսէ, գայլէ, էշէ, սագէ, բադէ եւ վերջապէս այն ամէն կենդանիներէ, որոնց մարդ չեն ըսեր»։ Բայց ընթերցող հասարակութիւնը բոլոր այդ անասուններուն մէջ պիտի ճանչնար այն ազգային ջոջերը, որոնք գըլխաւոր դերակատարներն էին ժամանակակից հայ կեանքի։ «Փիլոն հագած կապիկներ, առաջնորդութեան թեկնածու աղուէսներ, իրենց անձն ուղղութեան օրինակ հռչակող ուղտեր, ներդաշնակութեան ճաշակ տարածող աւանակներ, պանիրի պահպանութեան համար իրենք զիրենք ընտրելի ներկայացնող կատուներ իրենց դերը պիտի կատարեն այս նոր երգիծաթերթին էջերուն մէջ» կը գրէր Պարոնեան։ Բայց բոլոր այդ «անասուն»ները հազիւ քանի մը ամիս ապրեցուցին Պարոնեանի երգիծաթերթը։ Այս վերջինն ալ փակուեցաւ փառք սատանայի ու փառք Պարոնեանի թշնամիներուն։ Ու Պարոնեան, վեց ամիս վերջ սկսաւ հրատարակել «Խիկար»ը։ Չէր կրնար թեւերը ծալել ու նստիլ։

Աշխարհի վրայ կա՞յ արդեօք մէկ հոգի իսկ, որ թշնամի մը չունենայ։ Չեմ կարծեր։ Ամէնէն ազնիւ, ամէնէն անվնաս, ամէնէն մենակեաց, ամէնէն չէզոք մարդն անգամ իր քթին տակ, կամ առաջին անկիւնադարձի ետին թշնամի մը պէտք է ունենայ։ Օ՜, մարդիկ որքան աննշան բաներու կը կարօտին ուրիշի մը դէմ թըշնամանալու համար։ Կը բաւէ որ չհաւնին անոր քթին ձեւը, խօսակցութեան շեշտը։ Կը բաւէ որ անհանդուրժ ըլլան անոր ազնուութենէն, կամ հարստութենէն, կամ մինչեւ իսկ աղքատութենէն։ Հասակէն կամ գոյնէն։ Գեղեցկութենէն կամ տգեղութենէն։

Բայց կան ալ մարդիկ, որոնք թշնամի ունին ո՛չ թէ իրենց ազնիւ կամ անազնիւ, գեղեցիկ կամ տգեղ, հարուստ կամ աղքատ ըլլալուն համար, այլ՝ անո՛ր համար որ անդադար կը ձաղկեն ուրիշին ծուռութիւնը, ուրիշին թերութիւնը, ուրիշին սխալը։ Բնական չէ՞ որ այս վերջինները աւելի անսիրելի դառնան, աւելի հակակիր ունենան քան աշխարհի ամէնէն ազնիւ, ամէնէն անվնաս, ամէնէն չէզոք մարդը։

Յակոբ Պարոնեան այդպիսի մէկն էր։ Եւ ան, որքան ալ թշուառ ու սեւ ճակատագիր մը ունեցած ըլլայ իր կեանքին վերջաւորութեան, վստահ եմ, երբեք չդադրեցաւ ի խորոց սրտի ըսելէ.

- Փառք Աստուծոյ ու Սատանայի, թըշնամի ... ունիմ։

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական դատարանը ծանըր պատիժներ սահմանեց «խաղաղութեան Թրքական կոմիտէի» 23 ղեկավարներու, որոնց մէջ՝ Օրհան Ափայտըն (5 տարի բանտարկութիւն) Պոլսոյ փաստաբանական կաճառին պետը, ինչպէս նաեւ նախկին դեսպան՝ Տիքերտէմ եւ ծանօթ լրագրող՝ Ալի Սիրմէն (8-ական տարի)։ Մեղադրեալները առժամեայ ազատութիւն կը վայելէին ութ - տասը ամիս բանտարկութենէ ետք եւ անմիջապէս ձերբակալուած են դատավարութենէն ետք։ Ամբաստանագիրը կը շեշտէ թէ. - «զօրավիգ եղած են համայնավար գաղափարականին եւ հիմնած գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որու նպատակն էր՝ դասակարգի մը տիրապետութիւնը ուրիշի մը վրայ»։ Ափայտըն, որ անցեալին պաշտպան փաստաբանը եղած է նախկին վարչապետ՝ Մէնտէրէսի (որ կախաղան հանուեցաւ), երեք անգամ Պոլսոյ փաստաբանապետ ընտրուած է, իսկ Ալի Սիրմէն խմբագիր էր «Ճումհուրիյէթ»ի։ Հինգ ամբաստանեալ ալ ազատ արձակուած են։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հիւսիսը ռմբակոծութիւնները վերսկսած են Երեքշաբթի առտու։ Հրազանդներ կը թափին նաեւ արեւելեան Պէյրութի վրայ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Երեքշաբթի առտու, երկու անծանօթներ կրակ բացած են ամերիկացի ծովային սպայի մը վրայ, որ կապուած է դեսպանատան զինուորական ճիւղին։ Սպան մեռած է, իսկ կրակողները կրցած են խոյս տալ։

ՄԱՅՐ ՓԱՍՔԱԼԻՆԱ ԼԷՀՆԵՐԹ, որ 1939-էն 1958 «տանտիրուհին» էր Պիոս ԺԲ. Պապին, որու ծառայած է հոգւով եւ սրտով եւ նոյնիսկ նկատուած որպէս հեղինակաւոր դէմք մը Վատիկանի մէջ, մեռած է Վիէննա 89 տարեկանին։ Այնքան վճռականութեամբ պահպանած է Պապին անձնական կենաքը, որ նոյնիսկ Վատիկանի բարձրաստիճան կրօնաւորները իրմէ արտօնութիւն պէտք է առնէին նախքան Պապին հետ ունկնդրութիւն մը ունենալը։

PARLEMENT EUROPÉEN

DOCUMENTS DE SÉANCE
1983-1884
20 septembre 1983

Document 1-735/83

PROPOSITION DE RÉSOLUTION

présentée par
Mme DUPORT et M. GLINNE
au nom du groupe socialiste
conformément à l'article 47 du Règlement

sur une solution politique de la question arménienne

Le Parlement européen,

A. considérant la recrudescence des attentats organisés par des groupes d'Arméniens qui les revendiquent,

B. considérant que la répression nécessaire du terrorisme ne suffit pas à éliminer les injustices à partir desquelles ces groupes fondent leur action,

C. considérant que la violence n'est pas l'expression principale des communautés arméniennes et que leurs grandes organisations politiques proposent d'autres solutions rejetées jusqu'à ce jour,

D. considérant que le droit des minorités ethniques culturelles, linguistiques, à la reconnaissance de leur identité passe par celle de leur histoire,

E. considérant que le peuple arménien est privé de cette histoire du fait que le gouvernement turc, en refusant d'admettre le génocide de 1915, efface la réalité historique de l'Arménie,

1. s'élève avec vigueur contre les attentats indignes de la cause qu'ils prétendent servir
2. exprime sa solidarité à l'égard des victimes de ces attentats;
3. demande au Conseil des ministres de la CEE
 a) **de proclamer la reconnaissance du génocide,**
 b) **d'obtenir du gouvernement turc qu'il reconnaisse le fait historique du génocide de 1915,**
 c) **de convaincre le gouvernement de la Turquie qu'une solution juste et durable du problème turco-arménien ne pourra être obtenue que par l'instauration d'un dialogue politique,**
 d) **d'obtenir de l'ONU une déclaration identique;**
4. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil et à la Comission.

PE 86-542

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԻՆՔՆԱԳՈՐԾ ՍԱՐՔԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ արագօրէն կը տարածուի ինքնագործ սարքերու գործածութիւնը, տնտեսութեան զանազան ճիւղերուն մէջ։ Ընթացիկ հնգամեակի շրջանին (1981 - 1985) նախատեսուած է Հայաստանի ձեռնարկներուն մէջ ինքնագործ սարքերու եւ մեքենայացման մակարդակը հասցնել 80 տոկոսի։ Նման արդիականացման նպատակն է թեթեւցնել բանուորներու աշխատանքը եւ հնարաւորութիւն ստեղծել աւելցնելու արտադրութեան քանակը, բարձրացնելու որակը։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԲԵՐԿՐԻ

Բերկրի հին աղբիւրներու մէջ կը յիշատակուի նաեւ Բարկիրի, Բարկրի, Բերգրի, Պարկիրի եւ այլ տարբերակներով:

Սկզբնական շրջանին սովորական գիւղ եղած է, ապա աւան՝ բերդով կամ բերդաւան, գիւղաքաղաք, բերդաքաղաք:

Կը գտնուի Վանայ լիճէն հիւսիս-արեւելք, ճամբէն 16 քիլոմեթր հեռու, Բերկրի գետի աջ հարթավայրը: Հեռաւորութիւնը Վան քաղաքէն մօտ 65 քիլոմեթր է, իսկ Արճէշէն՝ 46-47 քիլոմեթր: Քաղաքը կը գտնուի համանուն դաշտի (որ նախապէս կոչուած է Աբաղայի դաշտ) հիւսիսային մասը, ծովու մակերեսէն աւելի քան 1760 մեթր բարձրութեան վրայ: Ջրառատ է, շրջակայքը կան ընդարձակ արգաւանդ հողեր: Ունի քարածուխի հարուստ հանքեր եւ նաֆթի զգալի պաշարներ:

Պատմականօրէն Բերկրի կը մտնէր Մեծ Հայքի Վասպուրական աշխարհի մէջ եւ կը համարուէր վերջինիս Առբերան գաւառի մեծ բնակավայրերէն մէկը: Հին ժամանակ ան կը կազմէր Գնունի նախարարական տան տէրութիւնը, իսկ Ը.-Թ. դարերէն անցած է Արծրունիներուն: Նոր ժամանակները, ըստ Թրքական վարչական բաժանման, Վանի նահանգի Բերկրի գաւառակի կեդրոնն է. հոս կը նստէր գաւառակի քիւրտ կամ Թուրք բէկը:

Հին եւ միջին դարերուն անոր բնակչութիւնը առաւելապէս բաղկացած էր Հայերէ: Մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ, Բերկրիի մէջ դարձեալ կը գերակշռէին Հայերը, որոնց մեծ մասը զոհ գնաց 1915-ի Եղեռնին, իսկ միւս մասը տեղահան եղաւ: Բիչեր յաջողեցան փրկուիլ Թրքական եաթաղանէն եւ ապաստան գտնել Արեւելեան Հայաստան:

Բերկրի ականատես եղած է քաղաքական բազմաթիւ դէպքերու: Դժուար է ըսել, թէ երբ հիմնադրուած է ան: Սակայն սեպագիր արձանագրութիւններու գոյութիւնը ցոյց կու տայ, որ հին վայր մըն է: Է. դարուն Արաբները գրաւած են Բերկրին, որ 880-ին ազատագրուած է Աշոտ Բագրատունիի կողմէ, 1021-ին անցած է Բիւզանդիոնի, 1054-ին գրաւուած է Սելճուք-Թուրքերու կողմէ, 1241-ին՝ Մոնկոլներու, իսկ ԺԶ. դարուն սկիզբը՝ Թուրքերու:

Բերկրիի մասին յիշատակութիւններ ունին Խորենացի, Սեբէոս, Թովմա Արծրունի, Լաստիվերտցի, Ուռհայեցի, Գունդըստաբլը, Ստեփանոս Օրբէլեան, Թուրք հեղինակ Է. Չէլէբի եւ ուրիշներ: Քաղաքը բարգաւաճած է Թ.-ԺԱ. դարերուն: Այդ ժամանակները Բերկրի առեւտրական ճամբաներով կապուած էր Խոյի (Հեր), Արճէշի, Խլաթի, Բաղէշի (Պիթլիս) եւ այլ քաղաքներու հետ: Միանգամայն հասկնալի է, թէ ինչու ԺԱ. դարու պատմագիր Արիստակէս Լաստիվերտցի զայն քաղաք կը կոչէ:

Նոր ժամանակներու Բերկրիի բնակչութիւնը կը զբաղէր երկրագործութեամբ, այգեգործութեամբ, անասնապահութեամբ, արհեստներով եւ առեւտուրով: Արհեստները գլխաւորաբար կը գոհացընէին տեղւոյն բնակչութեան պահանջները: Կարեւոր նշանակութիւն ստացած էր ձկնավաճառութիւնը. Բերկրեցիները մեծ քանակութեամբ Վանի տառեխ կը ծախէին զանազան գաւառներու եւ քաղաքներու մէջ:

Որոշ ժամանակ արտադրուած են նաեւ քաղաքի շրջակայքի նաֆթահանքերը, զորս 1860-ական թուականներէն կը շահագործէր հայ գործատէր Առաւելեանց, սակայն անոնք քանդուեցան Ուպէյտ-Ուլլահի զինուորներուն կողմէ 1880-ին:

Ներկայիս Բերկրի փոքր ու խեղճուկ բնակավայր մըն է, սովորական անբարեկարգ գիւղ մը՝ յետամնաց տնտեսութեամբ:

Հին բերդաւանին մէջ կան յիշատակութեան արժանի պատմական հնութիւններ եւ զանազան կառուցուածքներու աւերակներ: Անոնց մէջ, անշուշտ, ամէնէն նշանաւորը բերդն էր, որուն մնացորդները կը նշմարուին մինչեւ այսօր:

Պատմական եւ հնագիտական առումով հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ հոն յայտնաբերուած՝ Մենուայի սեպագիր արձանագրութիւնը, որ կը գտնուի Պոլսոյ թանգարանը: Արձանագրութեան մէջ կը խօսուի ոռոգման նպատակով Բերկրի գետէն հանուած ջրանցքի մասին: Հոն կը գտնուին Հնադարեան Հայաստանի քանի մը ուրիշ արձանագրութիւններ ալ:

Բերդաւանի մօտ, նոյնանուն գետին վրայ կայ քարաշէն, բազմակամար կամուրջ մը, որ կառուցուած է մինչեւ Թրքական տիրապետութիւնը:

Բերդաւանը ունէր Ս. Աստուածածին անունով եկեղեցի մը, որ ներկայիս աւերակներու վերածուած է: Բերկրիի շրջակայքը կը գտնուին հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակութային կեանքին մէջ նշանակալի դեր խաղացած Տէր Յուսկան որդի հնադարեան ծանօթ վանքը, Առեստ աւանը՝ Արշակունիներու շրջանի (Ա.-Ե. դարեր) արքայական ձկնորսարանը, Ամիւկ բերդը եւ պատմական այլ վայրեր:

Բերկրի միջնադարեան Հայաստանի գրչագրութեան կեդրոններէն է: Հոս միայն ԺԴ.-ԺԵ. դարերուն գրուած եւ ընդօրինակուած մեզի ծանօթ ձեռագիրներու թիւը կը հասնի 10-ի: Անոնք աւետարաններ են, շարակնոցներ, բառգիրքեր, որոնք ունին գրիչներու յիշատակարաններ: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է 1418-ին Յակոբ կրօնաւորի գրած ծաղկազարդ Աւետարանը: Նոյն դարու միւս գրիչներէն ծանօթ է Կարապետ քահանայ, որ ընդօրինակած է երկու Աւետարաններ:

ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին եւ Ի. դարու սկիզբները Բերկրիի մէջ կար վարժարան մը:

ԹԱԴԵՒՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՖՐ. ՖԷՅՏԻՒ

«Տոհմային քաղաքական, եկեղեցական ու գրականութեան հին պատմութենէ գիտենք թէ մերայինք միշտ հետամուտ եւ փութաջան եղած են իրենց մերձաւոր եւ դրացի ազգաց լեզուին ուսմանը: Պարսիկ, յոյն, ասորի եւ արաբ լեզուք յաջորդաբար ունեցած են իրենց դարաւոր գործածութիւնն ու ազդեցութիւնը: Խաչակրաց արշաւանք եւ ծանօթութիւն՝ կ'ընդելացնեն զմերսն ե'ւ արեւմտեան ազգաց եւ ժողովրդոց լեզուին, լատինականին մանաւանդ եւ փրանկականին, որով ոչ միայն արքունի սովորոյթք, օրէնք եւ հրահանգք, այլ եւ լեզուի գիտութիւնն ու սովորութիւն մուտ կը գտնէ. եւ երբեմն նաեւ թարգմանութիւնք այլ լեզուներէ: Եւ ինչպէս մերքն արեւմտականաց, իրենք ալ կը սկսին սորվիլ եւ գործածել մեր լեզուն»:

Պարզ բայց իրաւացի այս տեսակէտը կ'արտայայտէր անցեալ դարու վախճանին ներհուն մխիթարեան մը, Հայր Գաբրիէլ Զարբհանալեան, Հայկաբանութեան պատմութիւնը ուրուագծող հատորի մը ներածականին մէջ:

Եթէ իրաւ է որ օտարները Հայերէնի ուսուցման ձեռնարկեցին գործնական կարիքներու թելադրանքով, իրաւ է նաեւ որ դիւանագիտական, առեւտրական կամ նոյնիսկ առաքելական շարժառիթները շուտով նսեմացան նոր հետաքրքրութեան մը առջեւ, որ այլեւս շահագիտական չէր, այլ հիացումի արդիւնք եւ գերազանցապէս ուսումնասիրական:

Եղաւ նոյնիսկ ժամանակ, ինչպէս կը համարի նոյնինքն Զարբհանալեան, երբ օտար գիտնականները «թերեւս մեզմէ աւելի յարգ եւ կարեւորութիւն գիտցան ընծայել մեր ազգային պատմչաց եւ անոնց գրուածոց»: Կրնայ ըլլալ, բայց այդ վարկածը, եթէ նոյնիսկ ճիշդ է, նախամխիթարեան շրջանին միայն կրնայ պատշաճիլ:

Դարերու ընթացքին բազմանուն դարձաւ հայագէտ օտարներուն ցանկը եւ ճոխացաւ անոնց բանասիրական կամ սեղմօրէն լեզուաբանական արտադրութիւնը:

Վիճակագրական հարեւանցի հաշուարկումով մը մեզի այնպէս կը թուի, թէ հայագէտ օտարներու քանակական առաջնութիւնը Ֆրանսացիներունն է: Առաջնութիւն՝ որ բնաւ խոտոր չի համեմատիր նաե՛ւ բարձրորակ մակարդակի մը հետ, զոր երաշխաւորած են պանծալի անուններ՝ ինչպէս Տիւլորիէ, Քարիէր, Լանկլուա, Մէյէ, Մաքլեր եւ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, Փրոֆ. Ֆէյտի:

Այս արդիւնաշատ ուսուցչապետին հայագիտական յիսնամեայ վաստակն էր ահա որ տօնուեցաւ Նոյեմբեր 6-ին Սորպոնի աւագ ամփիթատրին մէջ, վայել շուքով եւ համագաղութային մթնոլորտի մը ջերմութեամբ:

Ազնիւ գաղափարը յղացած էր եւ Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկին աջակցութեամբ պերճօրէն իրագործած՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, որուն տարեգրութեան մէջ կարկառուն պիտի մնայ այս ցերեկոյթին յիշատակը: (*)

Բայց տարբեր կազմակերպութիւն մըն ալ չէր կրնար ըլլալ այս հանդէսին նախաձեռնարկը: Կիսադարեան այն կապը որ խարսխած է Փրոֆ. Ֆէյտին Սուրբ Ղազարի եւ Եւրոպայի իր հաստատութիւններուն, մխիթարեան ընտանիքէն կ'ակնկալէր յարգամատոյց առաջին վըկայութիւնը:

Տօնահանդէսը սկսաւ Ս. Մուրատեան վրժ.-ի երգչախումբով, զոր ղեկավարեց՝ Գէորգ Եանըքեան: Պատանեկան համեստ այս ելոյթէն ետք, յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին ողջոյնի համառօտ բայց ազուորիկ խօսքն արտասանեց Բժիշկ Սարգիս Գզիրեան, պատկերացնելով յոբելեարին փարումը հայ լեզուին՝ որպէս «սիրոյ պատմութիւն» մը:

Յայտագիրը իր բուն, ակադեմական հունին մէջ մտաւ երբ հանդիսավար Իրմա Պասմաճեան բեմ հրաւիրեց Հայր Լեւոն Զէքիեանը, ներկայացուցիչ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան եւ ատենադպիր Ս. Ղազարի Կաճառին, որուն կ'անդամակցի նաեւ Փրոֆ. Ֆէյտի:

«Կան յոբելեաններ, ըսաւ Հայր Լեւոն վարդապետ, որոնք շրջանի մը փակումը կը նշանակեն. եւ արդար է որ այդ փակման առիթով երախտիքի տուրք մը ընծայուի անոր որ վաստակած է այդ տարիներու ընթացքին»:

«Բայց կան նաեւ յոբելեաններ, որոնք այնքանով չեն աւարտիր այլ կը պահեն այժմէական արժէք մը», շնորհիւ այն յատկանիշներուն զորս յոբելեարը, ինչպէս Փրոֆ. Ֆէյտի, դրոշմած է իր գործունէութեան: Այդ յատկանիշերն են՝ Փրոֆ. Ֆէյտիի «սէրն ու յարգանքը հայ լեզուին եւ մշակոյթին նկատմամբ, յարգանք՝ որ արտայայտուած է բանասիրական պարկեշտութեամբ, բայց մանաւանդ մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանումով եւ արեւմտահայերէնի աննահանջ պաշտպանութեամբ:

«Այն ուղղութիւնն ու նկարագիրը որ դրոշմած է Փրոֆ. Ֆէյտի իր գործունէութեան, շեշտեց բանախօս վարդապետը, պէտք է դառնայ պատգամ մը՝ նոյն հանգամանքներուն մէջ գործող բոլոր հայագէտներուն համար»:

Այդ պատգամն ու աւանդը սակայն անփճելի չեն համարուած, ըստ երեւոյթին, «նոյն հանգամանքներուն մէջ գործող բոլոր հայագէտներուն» կողմէ, որովհետեւ նոյնինքն Ֆէյտիի ձեռնասուն ու յաջորդը՝ Փրոֆ. Մահէ, Փարիզի հայկաբանական ամպիոնէն այսօր միա՛յն արեւելահայերէն կը դասաւանդէ:

Յարգանքի իր ճառն ալ Փրոֆ. Մահէ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Եւ Դանիէլբէկ Փիրումեան իր շուրջը հաւաքեց մարտկոցի մեծ ու փոքրին, բացատրեց հարուածն ուշացնելու պատճառը.

- Տեսնո՞ւմ էք Թուրքի ու մեր միջեւ ընկած այն բաց տարածութիւնը: Մերկ ղաեր են, ո՛չ մի թուփ ու կանաչ, ո՛չ մի ձոր կամ բլուր: Առաջինը կրակ բացողն ու առաջ շարժուողն այնտեղից պիտի անցնի: Եւ այնտեղ էլ պիտի հակառակորդի կրակի տակ ընկնի: Իսկ դա կը լինի այն աղէտը, որին մեր ժողովուրդն ասում է էշի նահատակութիւն:

- Բայց, միեւնո՞յն չէ, պարոն հրամանատար, թէ մենք այնտեղով երբ պիտի անցնենք, - երկչոտ հարցրեց հրետանաւորներից մէկը, որ երեւի ամենաանհամբերն էր իր ընկերներից:

Խորէն Իգիթխանեանը խէթ նայեց նրան, եւ հայեացքը ասում էր՝ «Ա՛յ կոտրած դգալ Դրաստամատ, դու էլի մէ՞ջ ընկար»: Սակայն մարտկոցի հրամանատարի հոգում կշտամբանք չկար, նոյնիսկ ուրախ էր, որովհետեւ մտածեց, թէ զօրավարը գոնէ մի փոքր կը բացատրէր իրենց խնդիրը:

- Ի հարկէ, միեւնոյն չէ, որդիս - հանգիստ բացատրեց ճակատի հրամանատարը: - Մենք պէտք է այդ ղաերն անցնենք Թուրքերին բոլոր կողմերից հարուածելուց, խուճապահար անելուց յետոյ:

- Գլուխը կորցրած եւ փախչելիս նա երկար ժամանակ դեռ ետ չի նայի, - նըկատեց մարտկոցի հրամանատարը, որ իսկոյն հասկացել էր գաղտնիքը:

- Ա՛յ, կեցցե՛ս, - վրայ բերեց Փիրումեանը: - Հիմա հասկանո՞ւմ էք՝ ինչի՛ ենք սպասում:

- Դէ՛, որ ամէն ինչ էդքան պարզ լինի, կռուելը կը դառնայ խաղ ու պար, - քթի տակից քրթնջաց Դրաստամատը:

- Խաղ ու պա՞ր, - հեգնական ժպտաց Փիրումեանը, - չէ՛, որդիս, այդ մէկը մտքիցդ հանի՛ր:

- Դէ՛, ես հեշտութեան տեսակէտից եմ ասում, պարոն հրամանատար, - արդարանալու համար խօսեց համարեա պատանի Դրաստամատը: - Երբ որ, ա՛յ, էսպէս պարզ գիտենք առաջադրանքը, էլ ի՞նչ է մնում:

- Մնում է խիզախօրէն կռուել:

- Իմ էս աչքի՛ս վրայ, - աջ թաթը վեր պարզած՝ խոստացաւ հրետանաւորը եւ աշխոյժ քայլեց դէպի իր հրետանին:

×

Արեւը բաւականին բարձրացել էր: Շոգից տաքացած օդը երեւում էր հանդարտ ծփացող, ծիրանեգոյն ու թափանցիկ հեղուկի պէս: Արարատեան երկրի դաշտերը հնչում էին խուլ, անորոշ հեռուներից եկող խորհրդաւոր կանչերի պէս:

Թուրքերը հանգիստ կորցրել էին այդ դաշտերի ղօղանջներից, որոնք լըցուել էին օդը, տարածուել էին ամէնուր, կախուել նրանց գլխավերեւներում ինչպէս խայթող մեղուապարսեր, որոնցից փրկուելու համար գողարջն իրեն ջուրն է նետում կամ ժայռից գլորւում է ցած:

Եւ այդ հոգեմաշ ու հալածող ղօղանջները լռեցնելու, թէ՞ պարզապէս նրանցից փրկուելու համար Շեվքի Փաշայի զօրքերն առաջ շարժուեցին: Առաջ շարժուեցին Սարտարապատ աւանից ու Սարդարապատ կայարանից, իսկ ճանապարհն անցնելու էր Գեչիրլուով դէպի Ղամիշլու-Եղիգնուտ եւ այնտեղից երկաթուղի վրայով Ջանֆիդասար, ուր պէտք է խառնուէին ապստամբած տեղական հաւատակից-ցեղակիցների հետ ու գնային Երեւանի վրայ: Վեհիպ Փաշայի ռազմավարական ծրագրով կովկասեան 9-րդ զօրաբաժինը ու նրան ուղեկցող անկանոն զօրամասերն էլ պիտի, Արագածը հիւսիսից շրջանցելով, նուաճէին Բաշ-Ապարանը, ապա կտրուկ ճանապարհով հասնէին Երեւան: Այնուհետեւ Արարատեան դաշտն իր բնիկներով եւ շուրջն երեք հարիւր հազար գաղթականներով պիտի մնար Թրքական աքցանի մէջ: Կը սեղմուէր այդ աքցանը, այնքան կը սեղմուէր, որ խեղդամահ լինէր հայութեան վերջին այդ խոշոր զանգուածը: Վերջապէս Թուրքը պէ՞տք է ազատուէր կոկորդին դէմ առած ու անտանելի այդ ոսկորից:

(Շար. 4)

արեւելահայերէնով արտասանեց, վեր առաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի վաստակը եւ յայտնեց որ անոր յաջորդելն ալ պատիւ մըն է իրեն համար: Պատմեց նաեւ թէ ինչպէ՛ս ինք մօտեցած է հայերէնին:

Խօսք առին նաեւ Փրոֆ. տը Լապրիօլ, փոխ-տեսուչ Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկին, եւ Հրայր Հրաչեան՝ նախկին աշակերտներու անունով:

Առաջինը դառնութեամբ հաստատեց պաշտօնական իշխանութեանց անտեսումը, վեր առնելով Ֆ. Ֆէյտիի վաստակը, եզրակացնելու համար թէ՝ անկասկած, այսօր Գ. Ֆէյտի շատ աւելի գոհ է եւ երջանիկ այս ձեռնարկէն: Հ. Հրաչեանի խօսքը ծանօթ է արդէն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Ճառախօսութիւններու առընթեր, ծրագրուած էին նաեւ գեղարուեստական միջանկեալ ելոյթներ՝ արտասանութիւն, նուագ, պար:

Սարգիս Պօղոսեան Վարուժանի «Դաստիարակը» ընտրած էր եւ Աբովեանի «Վէրք»ի նախամուտէն ընդարձակ հատուած մը: Մեզի այնպէս թուեցաւ, թէ Պօղոսեան տաղաչափութենէն աւելի՝ արձակի արտասանութեան մէջ է որ կը մնայ համոզիչ եւ հաղորդական:

Արաքսի Գմբէթեան կարդաց Զօպանեանի ծանօթ «Զօն»ին Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, որուն մէջ չզգացինք այն ջերմութիւնը որ արդէն դժուար է ճարել Զօպանեանի հայաբարբառ բանաստեղծութեան մէջ իսկ:

Երաժշտական բաժինը ստանձնած էին Ստեփան Ազեան, Սեդրակ Քուլաքսըզեան եւ Պեռնար Տէտէճեան: Առաջինը՝ սանթուրի վրայ կատարեց Կոմիտասի կտորներ, իսկ Քուլաքսըզեան՝ Պախի մէկ հեղինակութիւնը, Այթօյի համար:

Շատ գնահատուեցաւ Տէտէճեան-Քուլաքսըզեան զուգանուագը, ժողովրդական եղանակներու մեկնաբանութեամբ:

«Նաւասարդ» պարախումբն ալ խանդավառեց իր մասնակցութեամբ մեծարեալ Փրոֆ. Ֆէյտին, թէեւ բեմահարթակին անձկութիւնը չթոյլատրեց որ հոյլը ներկայանայ իր լրիւ կազմով կամ ծանօթ փայլուն արդիւնքներու վերարտադրութեամբ:

Եթէ յայտագիրը ամբողջութեամբ չիրագործուեցաւ (ատենախօսներէն մէկը, Փրոֆ. Ժերար Տէտէեան, չէր կարողացած ներկայ գտնուիլ), յայտագրէն դուրս ասպարէզ եկան Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ Փրոֆ.ի աշակերտներէն ներկայացուցիչ մը:

Սերովբէ Արք. ընդգծեց զոյգ պատկանելիութիւններու անշփոթ բայց ներդաշնակ գոյակցութիւնը Ֆրանսացի հայախօս Փրոֆ.ին մէջ, զայն իբրեւ օրինակ ներկայացնելով «բոլոր անոնց, որոնք կը տառապին պատկանելիութեան հարցով»: Ապա, որպէս գնահատանք, ուսուցչապետը պատուեց, յանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով:

Փրոֆ.ի նախկին աշակերտուհի մըն ալ, դասակիցներուն անունով երախտագիտութեան հակիրճ խօսք մը ուղղեց ... Ֆրանսերէն: Հայերէնի իրենց դասատուին Ֆրանսերէնով շնորհակալութիւն յայտնելը սակայն, ո՛չ դասաւանդութիւններէն օգտուած ըլլալու ապացոյց մը շնորհեց, ո՛չ ալ, կ՚ենթադրենք, փրոֆ.ը գոհացնելու լաւագոյն միջոցը հանդիսացաւ:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը, հուսկ, Փրոֆ. Ֆէյտիին յանձնեց մեր այբուբենին ձուլածոյ մէկ քանդակը, պատրաստուած՝ արուեստագէտ Րաֆֆի Սարգիսեանէն:

Ժամը յառաջացած էր եւ հանդէսը անընդմէջ կը շարունակուէր մօտաւորապէս չորս ժամէ ի վեր: Ներկաներուն մէջ նշմարեցինք յոգնութիւն եւ մտացրում, որ չնպաստեցին անշուշտ ուշով հետեւելու յոբելեարին շնորհակալութեան արտայայտութիւններուն, որոնց յաջորդեցին Հայոց պատմութեան համառօտ ներկայացում մը եւ տեսութիւններ՝ հայերէնի ձեւաբանական կառոյցին կամ բառակերտական առաւելութիւններուն շուրջ: Լսարանային դասընթացք մը վերջապէս, որ սրարշաւ ըլլալով հանդերձ՝ շատ տեղին չթուեցաւ:

Յիշենք որ Իրմա Պասմաճեան կարդաց նաեւ բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագրեր (աւելի լաւ պիտի ըլլար թերեւս բոլորը մէկ անգամէն կարդալ, փոխանակ ամէն յայտարարութեան՝ 1-2 հատ), Հայաստանէն - Մատենադարան, Սփիւռքահայ կոմիտէ եւայլն, եւայլն, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն, հայ կաթողիկէ էկզարք՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանէ, Ռոպէր Կիւլպէնկեանէն, որ կը յայտնէր թէ Գ. Կ. Հիմնարկութիւնը որոշած է լոյս ընծայել Ֆէյտիի գործը, Մարսէյլի Մ. Ռ. նախկին աշակերտաց միութենէն եւայլն, եւայլն:

Փակումը կատարուեցաւ երեկոյեան 7-ին:

Տպաւորութիւնները հանդէսին շուրջ, զորս քաղեցինք տեղւոյն վրայ, նպաստաւոր էին եւ սրտերը՝ գոհունակ, արժանապէս յարգուած տեսնելով անձնաւորութիւն մը, որ սիրուած է գաղութին մէջ եւ մեծապէս գնահատուած հայկական թէ միջազգային գիտական կեդրոններէն:

Այս յոբելեանը զուգադիպեցաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի 75-ամեայ տարեդարձին:

Տարեդարձ՝ որ կը մաղթենք դեռ շատ անգամ տօնուի:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(*) Թող ներուի մեզի բարեմիտ դիտողութիւն մը: «Մուրատ - Ռափայէլեան» անունը անհրաժեշտ է տրոհագծով գրել, քանի Մուրատեան եւ Ռափայէլեան անուններուն կրճատ ձեւն է եւ ոչ թէ ակնարկ՝ Պ. Մուրատ Ռափայէլեանի մը: Այս մանրամասնութիւնը յայտագրին մէջ անգամ չէր յարգուած:

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

×

ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆ ՈՒ ԽՈՐՈՎԱԾ ԳԱՌԸ

Մեծահարուստ մը ունէր անչափ ոսկի ու արծաթ, այգիներ, տուներ, կալուածներ, բայց բնաւ ողորմութիւն չէր տար աղքատներուն: Ամբողջ ունեցածը կը պահէր զաւակներուն համար:

Օր մը կ՚անցնէր շուկայէն, երբ կը տեսնէ որ գառնուկ մը կը խորովեն: Հոտը կ՚առնէ ու սիրտը խորոված գառնուկ կ՚ուզէ եւ տուն հասնելով՝ զաւակներուն կը պատուիրէ, որ շուկայ երթան եւ ճաշի համար խորոված գառնուկ մը գնեն: Կ՚ըսէ ու ինք կ՚երթայ գործի:

Զաւակները կ՚երթան շուկայ, խորոված գառնուկ մը կը գնեն ու կը բերեն տուն: Նոյն ատեն հիւր մը կուգայ իրենց տունը: Անոնք գառնուկը մէջտեղ կը դնեն ու կը սկսին ուտել, գինիով: Խորոված գառը գինիի հետ այնքան ախորժելի էր, որ կը մոռնան հօր բաժինը պահել:

Հայրը անօթի տուն կը վերադառնայ, կ՚ուզէ խորոված գառ ուտել, բայց մեծ հարսը կ՚ըսէ, թէ հիւր եկաւ եւ գառնուկը կերան:

Այդ ժամանակ հայրը կը կանչէ զաւակները, կինը եւ հարսերը ու կ՚ըսէ.

- Դրամը իմս է, տունը իմս, բայց ահա գառնուկը բերիք, կերաք ու չյիշեցիք զիս: Ես տակաւին ողջ եմ ու զիս կը մոռնաք, իսկ եթէ մեռնիմ, բոլորովին պիտի չյիշէք ... Ինչպէս որ ես մօրէ մերկ ծնայ, ու Աստուած ինծի հարստութիւն տուաւ, ձեզի ալ կրնայ տալ...

Կ՚ըսէ ու իր ամբողջ ունեցածը կը բաժնէ աղքատներուն:

×

ԱՄԱՆ ՄԸ ՀՈՂ

Ամէն անգամ որ նոր Թագաւոր մը նստեցնէին գահին, ճերմակ հագած ծերունի մը ներս կը մտնէր ու ոսկէ ամանի մէջ լեցուած բուռ մը հող կը դնէր Թագաւորին առջեւ:

- Ո՞վ ես դուն, - կը հարցնէին ծերունիին:

- Ես իմաստութիւնն եմ աշխարհի, - կը պատասխանէ ան:

- Ինչո՞ւ ոսկէ ամանով հող կը դնես Թագաւորին առջեւ:

- Կը դնեմ, որպէսզի Թագաւորը միշտ յիշէ, որ թէեւ ինք ոսկէ գահին նստած է, բայց բուռ մը հող է, թող յիշէ, չհպարտանայ ու բարի գործեր կատարէ...

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ՝ ԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՎ

×

Նոյեմբեր 4-ին, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր, ինչ որ գրական երեւոյթ մըն է, որ կը փաստէ թէ բանաստեղծութիւնը այնքան ալ անմատչելի ճիւղ մը չէ: Երեկոյթին կը նախագահէր Անդրանիկ Ծառուկեան, որ ընդհանուր ակնարկներով բանաստեղծութեան մասին, զայն նկատեց ոչ դիւրամատչելի մարզ մը, հակառակ անոր որ ամէն մարդ ունի իր մէջ այդ գիծը, եթէ ոչ որպէս ստեղծագործութիւն, գոնէ որպէս ընդունիչ: Յետոյ, յիշեց Ֆրօյտի խօսքը, թէ վերջին բանաստեղծը կը մեռնի վերջին մարդուն հետ ու թուեց ներկայ կեանքի այն ազդակները՝ հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, սինեմա եւլն., որոնք շատ տեղ չեն թողուր այլեւս մեր առօրեային մէջ բանաստեղծութեան, սակայն եւ այնպէս ան կը պահէ իր կոչումը: Ծանրանալով մեր գրականութեան վրայ, յատկապէս Սփիւռքի բանաստեղծութեան, ըսաւ թէ այս ճիւղը թուլցած է հոն, հին սերունդէն ետք գրեթէ բանաստեղծ դուրս չեկաւ, ապա հակիրճ զուգահեռ մը գծեց Հայաստանի եւ Սփիւռքի նոր շրջանի բանաստեղծներուն միջեւ, հաստատելու համար թէ Սփիւռքի մէջ որպէս բանաստեղծ չկար անուն մը համեմատելու համար Հայաստանի բանաստեղծներուն հետ ու եզրակացուց թէ Սփիւռքի բանաստեղծական այս անապատին մէջ, բարեբախտաբար յայտնուած էր հեռաւոր Արժանթինի ափերուն վրայ Ա. Կիրակոսեան, որ հրաշքով մը հայրենիքի քաշողական ուժէն ալ ազդուած, սկսած էր հայերէն ալ գրել (Ալիսիա Կիրակոսեան սպանագիր է): Հոս, կը խորհինք որ Ա. Ծառուկեան առնուազն կը չափազանցէ, եւ թէ իր խօսքերը իր մտածումէն անդին կ՚անցնին, ինչպէս կ՚ըսեն Ֆրանսացիք: Այլապէս, որքան ալ ուրախալի ըլլայ, որ Ալիսիա Կիրակոսեան սկսած է հարստացնել նաեւ հայ բանաստեղծութիւնը Սփիւռքի մէջ, բաւական տխուր պիտի ըլլար մեր պատկերը, եթէ ուրիշ անուններ չունենայինք այդ մարզին մէջ:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Ալիսիա Կիրակոսեան, որ պատրաստած էր իր քերթուածներու մէջբերումներով ճոխացած դասախօսութիւն մը, իր բանաստեղծութեան եւ անոնց տուն տուող ապրումներուն մասին: Ան «Խոստովանանք» ընդհ. խորագրին ներքեւ, որ խորագիրն է նաեւ իր բանաստեղծութեանց հատորէն ներկայացուց եւ բացատրեց իր արուեստը:

Երեկոյթը փակուեցաւ Հերմինէ Երիցեանի երգերով (Ալէմշահ, Կոմիտաս եւայլն), որուն կ՚ընկերանար դաշնակահարուհի՝ Ցասմիկ Սիւրմէլեան:

Ա. Մ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Սարսափէն պիտի չնուաղէր դարձեալ. ընդհակառակն իր վրայ ծռող այդ ահարկու եւ վայրենի գլուխէն փոխանակ սարսափելու, անոր պիտի փարէր, պիտի համբուրէր զայն, ապաշաւի արցունքներովը պիտի ողողէր, «մեղա՛յ, մեղա՛յ, ներէ՛ ինծի, ներէ՛, Համբիկ», պիտի պաղատէր զոհին ականջին: Անկարելի էր որ անիկա շարունակէր իր անզգածութեանը մէջ մնալ, պիտի խանդաղատէր, պիտի յուզուէր ու արցունքները իր արցունքներուն խառնէր. գուցէ, - ո՛ անյուսալի ու երջանիկ պատահականութիւն - բարոյական յեղաշրջմամբ մը, ան նորէն դառնար առջի Համբիկը ըլլար, հեզ, անոյշ, աղապատալից: Ու կտրուած, ընդհատուած կեանք մը վերսկսէր իր բնական ընթացքը ապրիլ նորէն, կեանքը զիրար սիրող երկու էակներու, զորս մրրիկ մը բաժնած էր վայրկեան մը:

Ասանկ երազներ շա՛տ երազեց Սոֆի: Անկարելի, մտացածին դիպուածներ երեւակայեց, հոգեցունց եղերերգութիւններ որոճաց, ֆանթաստիկ պատկերներ կերտեց, որոնց ամէնուն մէջ ալ երկու զոհերը իրենց հոգիին տանջանքներովը կը գալարուէին, ոչնչացած երջանկութեան ետեւէն վազելով հեւ ի հեւ, առանց երբեք անոր հասնելու:

Իր հոգեկան այս ալեկոծումներուն մէջ հանդարտութեան ցանցառ րոպէներ ալ կ՚ունենար: Թօթափած ամէն խղճահարութիւն, ամէն սարսափ, միտքը պատող յուսահատութեան մշուշը վանելով, յանկարծ այնպէս կ՚ուզէր հաւատալ թէ վիճակը, որուն այդքան խելայեղօրէն անձնատուր եղեր էր. մտացածին բան մըն էր լոկ, արդիւնքը իր ֆիզիքական տագնապներուն ու հրահրուած երեւակայութեանը: Չէ՛, ինքը լքուած, ըկուած աղջիկ մը չէր: Տօքթորը անգիտակցութեան սովորական մէկ րոպէին այդ սխալը գործեր էր: Ան ապահովապէս զղջացած էր հիմակ, ու կը պատրաստուէր իր սխալը դարմանելու:

Ու նորէն, մերժուած սիրահարը մոռացութեան ու լքումի մշուշներուն մէջ անյայտ կ՚ըլլար, ամիրային Թոռան յաղթական երեւումի առջեւ ոչնչանալով: Սոֆի, ոգեւորուած, առաջացած, ոտքի կ՚ելլար, կը շրջէր իր սենեակին մէջ, գգուական ակնարկներով դիտէր բոլոր առարկաները, զորս ջախջախելու տենդովը կ՚այրէր քիչ մը առաջ:

- Չէ՛, չէ՛, կը մրմնջէր, տօքթորը չի խաբեր զիս, օ՛, անկարելի՛ է, անկարելի՛:

Ու սովորականին պէս, հայելիին առջեւ անցնելով, ձեռք կ՚առնէր իր վարսերուն գիսակները, կը յարդարէր զանոնք երկարօրէն, պատրաստելով այն հրաշալի գլուխներէն մէկը որոնք իր դէմքին ամբողջ չքնաղութիւնը կ՚արժեցնէին, իր էն գեղեցիկ պարեգօտներէն մէկուն մէջ կը կաղապարէր իր նիհար մարմինը. կարծես այն երջանիկ օրերէն մէկը ըլլար ուր ամիրային Թոռը հասարակութեան հիացումին կ՚ենթարկէր զինքը այնքան սիգացող պերճութեամբ մը:

Յետոյ Հանըմին կը ներկայանար ճիշդ ինչպէս երբ տակաւին շնորհազրկութեան հարուածին չէր ենթարկուած: Գուրգուրալի խնամքով մը կը շրջապատէր ամիրային աղջիկը, մինչեւ իսկ յոյժ բնականօրէն տօքթորին խօսքը կը բանար:

- Հանըմ, տօքթորէն ի՞նչ լուր, նամակ կ՚առնէ՞ք կոր... տո՞ղջ է, Փարիզի մասին ի՞նչ կը գրէ...

Ու Հանըմը, իր ցնդածութեան խորունկէն մոռցած ամէն բան, իր զաւկին մտածումովը միայն յափշտակուած, անոր մասին շաղակրատելու այդ բարեդէպ առիթը չուզելով փախցնել, անկէց ստացած նամակներուն պարունակութիւնը լուացարարուհիին աղջկանը կը հաղորդէր, տօքթորին գրած սուտերուն մէկին վրայ հազար ալ ինքը դնելով, Սոֆիին ուրախութեան բացագանչութիւններէն ընդհատուելով ատեն ատեն:

- Պռա՛վօ, տօքթոր... ա՛հ ի՞նչ կ՚ըսէք, Հանըմ... ո՛րչափ ուրախ եմ...

Ու յետոյ, անցկալից.

- Ե՞րբ պիտի գայ, Հանըմ:

- Աղջիկս, անիկա հիմա մեծ փրոֆէսէօրներու հետ ժամանակ կ՚անցընէ կոր: Իր գիտէն շատ հաւներ են. ուրիշ գիտեր պիտի ընէ... հիչ շուտով կը ձըգե՞ն... Ա՛խ ո՛վ գիտէ երբ պիտի գայ, կ՚աւելցնէր տիկին Մարկոսեան աղեխարշ հառաչանքով մը:

(Շար. 184)

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարգար Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նուարդ Մաղաքեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Տէտէեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 14-ին, 69 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17-ին ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթեօ - Քոմինալ գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Հաքիմեան, Գաբրիէլեան եւ Պօղոսեան ընտանիքներուն:

Տէր եւ Տիկին Անդրէ Վահրատեան եւ զաւակները՝ Էլիզապէթ եւ Քարօլ, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Հիսայեան եւ զաւակները՝ Անահիտ եւ Պալիկ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան (Պուլկարիա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՊԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 14·15-ին Սեւրանի Սէն - Մաթէն եկեղեցին:

(Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Կապ. Խաչի Սեւրանի դպրոցին):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանց զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գչիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Եավրու Զագուկեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ասլանեան եւ զաւակը, Տիկին Աղաւնի Տէրտէրեան զաւակներն ու թոռները ինչպէս նաեւ Կարապետեան, Փօլատեան, Նուրեան, Սէտէֆ, Սուինալն ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԵՐՍԷՍ ԳՃԻԿԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Զուարթ Զագուկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի ընթէրքոմինալ գերեզմանատունը (108, ավ. Փոռթ տը Թրիվօ): Օթօքար մը կը մեկնի ողբացեալին բնակարանէն, 19 ավընիւ Փասթէօր, Իսի:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - տարաբախտ Հայկանոյշ Տէր-Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ. - Զէվէրեան ընտանիք 50, Պ. Գէորգ Պօղոսեան 100 Ֆ., ողբացեալ Մարտիրոս - Նոյէլ Մանուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեան 100 եկեղեցւոյ, 50 դպրոցին, 50 Դպրաց Դասուն, Այրի Տիկին Վանտա Մանուկեան եւ զաւակը, Տիկին Կարապետեան 50-ական Ֆ., Տէրտէրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Զադրեան, Նալպանտեան ընտանիք 100-ական Ֆ.:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Համախորհրդակցական Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, որ տեղի պիտի ունենար Կիրակի, Նոյեմբեր 20-ին յետաձգուած է:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Ֆրէնկեան, իր թոռան՝ Քարօլին - Արաքսիի մկրտութեան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ» օրաթերթի եւ 500 Ֆ. Խաչեան Բարեկամական Միութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Թամարա Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Արսլանեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով, Կիրակի, Նոյեմբեր 20, յետ պատարագի, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովհաննէս, Յարութիւն, Յակոբ, Զոհրապ Սարգիսեան եւ իրենց ընտանիքները, Հնազանդ Լոմպար, Թագուհի Մարթէն եւ իրենց ընտանիքները, Օր. Մարգրիտ Սարգիսեան, Այրի Տիկին Եղիկեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(Մարզուանցի)

մահուան առթիւ: (Մեռած Մարսէյլ, Նոյեմբեր 10-ին, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝ Տիկին Մաքրուհի Ասլանեանի (ծնեալ՝ Շիրվանեան) մահուան առթիւ, Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Իսիի եկեղեցւոյ դպրոցին, Կապ. Խաչի Իսիի դպրոցին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Ռատիօ - Ազգ-ին (սատնալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 20, երկար տարիներ եկեղեցիին ծառայող երաժիշտ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche.-

1.- Des animateurs spécialisés, agés minimum de 21 ans pour son camp itinérant d'adolescents de 14 et 15 ans pour Juillet et Août 1984.

2.- Des animateurs brevetés pour sa colonie de vacances de Bellefontaine pour Juillet et Août 1984.

s'adresser :

Croix Bleue

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Tél. : 824. 46. 57

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

Présentation officielle du nouveau Pasteur d'Issy-les-Moulineaux

Le Pasteur René LEONIAN

Dimanche 20 Novembre, à 15 heures

28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

LE MUSEE ARMENIEN DE FRANCE
FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Reconnue d'utilité publique)

présente

LES ŒUVRES DU PEINTRE

Elise MEHTERIAN

Exposition du 17 au 24 Novembre
de 17 à 20 heures

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

V E R N I S S A G E

le Jeudi 17 Novembre, de 18 à 20 heures

ՎԱԼԱՆՍ

– ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19/ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ: Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:

6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի

Կը նախագահէ քերթողուհի՝

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին՝

Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ճէյմս Լիոն (թաւջութակ):

Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գմրէքեան, Մարիէթթա Մանուկեան (Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝

Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Եանըքէկեանի:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes

du 7 Nov. au 20 Nov. inclus

de 15 à 23 heures

Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Այնթապցիները խորհրդակցական հանդիպումի մը կը հրաւիրուին, Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Քատէ:

Մանրամասնութիւններու համար՝

հեռաձայնել. - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

CONFERENCE DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

Les conférences de *Grammaire de l'arménien classique* vont reprendre à la 4e Section de l'Ecole pratique des Hautes Etudes (Sorbonne, escalier E, 1e étage), les 1e et 3e mercredi de 10 h. à 12 h. (1e conférence, le 16 novembre). Les conditions d'admission demeurent inchangées : aucun titre universitaire n'est requis, il est simplement demandé aux auditeurs d'inscrire leur nom (inscription gratuite) au secrétariat de la section.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

9, Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

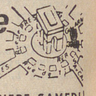
PAPAZ

du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.

Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

à l'étoile
Concessionnaire
LEYLAND

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380 55 11

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre
de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre
de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17

JEUDI
17 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.569 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.569

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՄԻԱԿ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆ Է ՈՐ ՃԱՆՉՑԱՒ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՊԻՂԱՏՈՍՆԵՐԸ, ՄԻՆՉԵՒ ԻՍԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ, ԿԸ ԶԱՐՄԱՆԱՆ...

Կիպրոսի հիւսիսը, Թուրք կիպրական ժողովը, Նոյեմբեր 15-ին միաձայնութեամբ, հռչակած է Թուրք կիպրական անկախ Պետութեան մը ստեղծումը եւ որու մկրտութեան անունն է. - «Հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութիւն»: Ինչ որ ամէնէն զարմանալին է, այս առթիւ ամէնուն ... զարմանալն է: Արդար ըլլալու համար հարկ է խոստովանիլ թէ ամիսներէ ի վեր է, որ Տէնքթաշ կը յայտարարէ ընելիքը եւ եթէ այսօր ալ որոշումը կրնայ գործադրել, պարզապէս կը նշանակէ թէ արգելք եղող չկար: Ի վերջոյ, Ուաշինկթընի զարմանք յայտնելը, անուազն անտեղի է, երբ ամէն մարդ գիտէ թէ նոյնիսկ եթէ ուրիշ Պետութիւն չէր կրնար, Միացեալ Նահանգները կրնային արգելք հանդիսանալ, այնպէս որ նախընտրաբար թող լեն Պիղատոսները...:

Հռչակումը կը ճշդէ որ.- «Կղզիին երկու ժողովուրդներու, յոյն եւ Թուրք ճակատագիրն է համակեցութիւնը: Նոր Հանրապետութիւնը ոչ մէկ ուրիշ Պետութեան պիտի կցուի: Ոչ - ուղեկից պիտի ըլլայ: Անկախութեան հռչակման յատարարութիւնը արգելք պիտի չըլլայ, այլ ընդհակառակն պիտի դիւրացնէ իսկական համադաշնակցութեան մը հաստատումը»:

«Հակառակ անոր, որ կը գրէ Լը Մոնտ Թաուֆ Տէնքթաշ շատոնց կը սպառնար միակողմանի հռչակումը իր գօտիին անկախութեան, ոչ ոք կը սպասէր որ գործի անցնի...»: Ինչո՞ւ: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչո՞ւ խօսքէն գործի պիտի չանցնէր, երբ ինը տարի է արդէն ուածը կ'ընէ կղզիին գրաւած շրջանին մէջ եւ ոչ մէկուն հաշիւ կուտայ, ոչ իսկ անհետացած Յոյներուն մասին:

Կիպրոսի Նախագահը՝ Կիպրիանու, Նախարարաց Խորհուրդի նիստ մը գումարելէ ետք, դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդին տեղապահական նիստ պահանջելով: Մնացեալը ուեւէ մէկը կրնայ նախատեսել, բանաձեւ մը կը քուէարկուի, որ, ուրիշներու կարգին, բարձի թողի կ'ըլլայ...: Առաջին առթիւ արդէն, ՄԱԿ-ը կղզիին իր ներկայացուցիչին միջոցաւ, ընդդիմութիւն յայտնած է: Անգլիա, առ այժմ միակ Պետութիւնն է, որ ճանչցած է պաշտօնապէս այս նոր Հանրապետութիւնը:

Յիշենք որ, 1974 Օգոստոսին էր, («ընկերվարական» Էճէվիթի օրով), որ Թըրքական բանակը կը գրաւէր հիւսիսային գօտին, տեղահան ընելով 200 հազար յոյն կիպրացիները եւ Անատոլուէն Թուրք բերելով, անոնց տուները տեղաւորելու համար: Այն ատեն ալ, Ազգաժողովը դատապարտած է եւ դեռ անցեալ Մայիսին, լայն մեծամասնութեամբ մը, բանաձեւ մը քուէարկած է որ կը պահանջէր «Թըր-

քական զրաւման բոլոր ուժերու անմիջական հեռացումը»...:

Արեւմտեան Գերմանիա, ի լուր այս հռչակումին, «ցաւ» կը յայտնէ, Անգլիա զարմանք եւ յուսախաբութիւն յայտնելով, Թուրք համայնքին կը դիմէ որ ետ դայ իր որոշումին վրայ:

Հարուածը ծանր է, մասնաւորաբար Յունաստանի վարչապետին՝ Փափանտրէուի համար, որ կիպրական հարցը իր գլխաւոր նպատակներէն մէկը ըրած էր եւ ի վերջոյ Էնոսիսն ալ (կցում Յունաստանի) մեռած երազ մը չէ Յունաստանի համար: Փափանտրէու ձայն կը բարձրացնէ, կը բողոքէ Հասարակաց Շուկայի իր ընկերներուն եւ ՕԹԱՆ-ի մօտ, բայց այս վերջին շրջանակներուն մէջ ալ, շատ սիրուած չէ: Դէմ արտայայտուեցաւ եւրոհրթիռներու զետեղման, դէմ նաեւ Միջին - Արեւելքի ամերիկեան քաղաքականութեան:

Այս նոր Հանրապետութիւնը, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ փաստ մը եւս, միջազգային բարձր մարմիններու եւ բոլոր ՄԱԿ-երու անկարողութեան չըսելու համար՝ աւելորդութեան: Ինչպէս միշտ, խօսքը կը մնայ՝ ուժին:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

LES ARMÉNIENS, DU GÉNOCIDE AUX «JUSTICIERS»

ԺԷօն Աֆրիք շաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ (Նոյեմբեր 16, թիւ 1193) լոյս տեսած է վերոյիշեալ խորագիրը կրող յօդուած մը, զոր ստորագրած է Փիէր (Պետրոս) Թերզեան: Հակիրճ պատմականէ մը ետք Ապրիլեան Եղեռնին, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ ժամանակակից դէպքերուն, ահաբեկչական կազմակերպութեանց եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն: Անէքէն զատ, կայ նաեւ գրութիւն մը, խորագրուած՝ «Իրաւունքն եւ ուժը», ուր կը ներկայացուի միջազգային հաւաքականութեան տարբական պարտականութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավարները կ'ուզեն նուազեցնել տարողութիւնը այն տարակարծութեանց որոնք ակներեւ են իրենց եւ ընկերվարականներու միջեւ: Շարունակելով կլլել «լորտուները» (ֆուլէօվր), կը պնդեն որ բան մը չկայ իրար անցնելիք եւ թէ կուսակցականը եւ կառավարութեան անդամը տարբեր չեն մտածեր: Գեղեցիկ բանաձեւ մըն ալ գտած էր Ժիւքէն, ըսելով. - «պարոնայք Ժոլիտ չենք կառավարութեան մէջ եւ ընկեր Ծամածրութիւն Քոլոնէլ Ֆապիէնի հրապարակը» (հասցէն է համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղիին):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պարտքը 9% աւելցած է վերջին 6 ամիսներուն, հասնելով 370 միլիառի: Ասոր գլխաւոր պատճառը կը նկատուի ֆրանքի թերարժեւորումը:

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ անձայնացած յատուկ սենեակներ շինած են, չարչարանքի սենեակներ, հարցաքննելու համար ընդդիմադիրները: Էմնըսթի մէկ նոր տեղեկագիրը, Լոնտոն լոյս տեսած, կը յայտնէ այս եւ այլ «նորութիւններ», աւելցնելով նաեւ թէ հազարաւոր սպանութիւններ կը կատարուին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ վրայ ռմբակոծութիւնները վերսկսած էին Զորեքշաբթի առտու: Կռիւները սաստիկ էին նաեւ երկրին հիւսիսը, ուր Արաֆաթի կողմնակիցները հակայարձակումի անցած էին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԽԱԼԻԼԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՉԷ՞

×

Ա.

Խմբագրական աշխատանքի ձեռնարկած օրերուս, ծանրապէս կը տառապէի ամէն անգամ որ կը նշմարէի թէ սխալ մը սպրդած է թերթին սիւնակներէն ներս: Թերթ մը խմբագրելու, լաւ հրատարակութիւն մը ընելու ամբողջ երջանկութիւնս մէկ երկվայրկեանի մէջ կը չքանար, կ'անհետանար, իր տեղը ձգելով ամօթի զգացումի մը: Երբեմն ընթերցող մըն էր որ կը մատնանշէր սխալը, հեռաձայնով կամ պատահական այցելութեամբ: Երբեմն ալ ես կը նշմարէի այդ սխալը, իրիկունը, երբ բազկաթոռիս մէջ թաղուելով կը սկսէի քննել օրուան թերթը: Այն ատեն ամօթէս գետնին տակը կ'անցնէի: Սխալը աչքերուս առջեւ կը մեծնար, կը մեծնար, ամբողջ տեսողութիւնս կը խափանէր: Այդ վայրկեանէն սկսեալ ուրիշ ոչինչ կը տեսնէի եթէ ոչ այդ սխալը: Ինծի այնպէս կը թուէր, որ այդ պահուն, հեռուները, իւրաքանչիւր տան մէջ այդ սխալն էր որ խօսակցութեան ու խծբծանքի նիւթ կը դառնար: Մարդիկ կը հեգնէին զիս՝ համբակ խմբագիրս ու հրատարակիչս: Ու այդ հեգնանքը կրկնապէս անհանդուրժելի կը դառնար, երբ կը մտածէի որ թերեւս ուղղակի ես չէի այդ սխալին պատասխանատուն: Սակայն ի՞նչ կը փոխուէր արդէն եթէ ես եղած ըլլայի պատասխանատուն: Ընթերցողը կը հետաքրքրուի՞ թէ ո՞վ, ինչո՞ւ, ի՞նչպէս գործած է այդ սխալը: Չի հետաքրքրուիր: Պէտք ալ չունի հետաքրքրուելու: Ա՛հ, կ'ըսէի ես այն ատեն, ո՞ւրկէ ընդունեցայ սա պատասխանատու պարտականութիւնը: Եւ կը կարծէի որ յաջորդ օր դիմացս ելլող ամէն մարդ այդ սխալը պիտի յիշեցնէ ինծի, պիտի ծաղրէ զիս:

Չեմ կրնար ըսել որ այսօր ալ չեմ տառապիր նկատուած իւրաքանչիւր սխալի դիմաց: Բայց այդ տառապանքը կարճ, շատ կարճ կը տեւէ: Ամօթէս գետնին տակը չեմ անցնիր այլեւս, զայն չեմ մեծցըներ աչքերուս առջեւ: Բնական կը նկատեմ: Չեմ ալ կարծեր որ մեծ ողբերգութիւն մըն է այդ: Կ'ըսեմ. անշուշտ աւելի լաւ կ'ըլլար որ չպատահէր այդ սխալը: Բայց անկարելի է անսխալ թերթ հրատարակել: Ի վերջոյ սխալը շատ աւելի քիչ տեղ կը գրաւէ բովանդակ թեր-

թին մէջ, քան ճիշդն ու շիտակը: Ուրե՞մն:

×

Մարդիկ յաճախ կը մոռնան այնքան ծանօթ ու ժողովրդական ասացուածքը, որ կ'ըսէ թէ սխալիլը մարդկային է:

- Անցեալները սխալ բառ մը գործածած էիք, կ'ըսէր օր մը մեր գրչի մարդոցմէ մէկը ինծի:

Ու կը յիշէր բառ մը զոր իրաւ ալ գործածած էինք թերեւս քիչ մը անտեղի կերպով, քանի որ մեր լեզուին մէջ գոյութիւն ունէր աւելի յարմար բառ մը ճիշդ այդ գաղափարը արտայայտելու համար:

- Իրաւունք ունիս, պատասխանեցի: Սխալիլը մարդկային է:

- Բայց մամուլի մարդը սխալելու իրաւունք չունի:

Եւ քանի որ ինք ալ գրչի մարդ էր եւ ինք ալ սխալներ գործած էր ատկէ առաջ, «անմեղ չարութեամբ» մը իրեն յիշեցուցի իր այդ սխալներէն մէկը:

Անմիջապէս դժգոհ երեւոյթ մը առաւ ու դիմեց ինքնապաշտպանութեան:

- Այո՛, բայց գիտես որ երբ ես ատիկա կը գրէի, տակաւին չէի իմացած որ, ... կամ արդէն հասկցած էի որ, ... կամ շուտով անդրադարձած էի որ, ... եւայլն:

Անտարակոյս ինք տասը տեսակ բան կրնար յառաջ քշել իր սեփական սխալը արդարացնելու համար, բայց անոնցմէ մէկն իսկ չէր ընդունէր, երբ կարգը կուգար դիմացինը արդարացնելու:

Շատ քիչ մարդու կեանքը միայն սխալներով լեցուն է: Սխալը միշտ փոքրամասնութեան մէջ կը մնայ աշխարհի մը վրայ ուր կը տիրապետէ ճիշդերու եւ ուղիղներու մեծամասնութիւն մը: Նոյնիսկ եթէ կարգ մը սխալներ ճակատագրական դեր խաղան մարդու մը կեանքին մէջ, պիտի ըսենք որ ճար չկայ անոնցմէ խուսափելու: Ինչպէս որ ճար չկայ հիւանդութենէ ու մահուընէ խուսափելու: Մեր ամբողջ կեանքը առողջութեամբ կ'անցընենք: Քիչ օրեր միայն հիւանդութենէ կը տառապինք: Մեր ամբողջ կեանքին մէջ կը քալենք, քիչ անգամ միայն կը սայթաքինք ու գետին կ'իյնանք: Մեր ամբողջ կեանքը կ'անցընենք ուտելով ու խմելով, քիչ անգամ միայն անհանգիստ կ'ըլլանք մեր կերածէն ու խմածէն: Եւ երբ կը պատահին այս վերջինները, ոչ մէկ բան այնքան բնական ու մարդկային է, որքան ըսելը, թէ «անցեալ օր անհանգստացայ», կամ «անցեալ օր անկում ունեցայ» կամ վերջապէս «անցեալ օր կերածէս անհանգիստ եղայ»:

Նոյնքան բնականօրէն չե՞նք կրնար արդեօք խոստովանիլ ու ըսել. անցեալ օր սխալ բառ մը գործածած էի:

Ի՞նչ կը կորսնցնենք որ...

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ

Գնահատանքի արժանացած է երեւանցի բեմադիր Բագրատ Յովհաննիսեանի նոր ժապաւէնը՝ «Տէրը», արձակագիր Հ. Մաթեւոսեանի համանուն գիրքի հիման վրայ: Ժապաւէնը կը պատմէ շրջակայ միջավայրի պահպանման մէջ մարդուն դերին մասին: Գլխաւոր հերոսի, անտառապահ Ռոստոմի դերը կատարած է Խորէն Աբրահամեան:

Բագրատ Յովհաննիսեան երկար տարիներ աշխատած է որպէս գրականագէտ ու համալսարանի դասախօս. տասը տարի առաջ միայն սկսած է զբաղիլ բեմադրութեամբ: Անոր «Հնձան» ժապաւէնը Մոսկուայի մէջ մրցանակի արժանացած է որպէս պատանեկութեան համար լաւագոյն ժապաւէնը:

×

ԼՃԱԿԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի պայմաններուն լաւ ընտելացած է ամերիկեան արժէքաւոր ձկնատեսակ մը՝ պուֆալօն, նաեւ ծիածանագոյն իշխանը: Հայաստանի մէջ, որ հարուստ է բնական ջրամբարներով, մեծ ուշադրութիւն կ'ընծայուի արհեստայձային տնտեսութեան զարգացումին: Այդ լիճերու մէջ կ'որսան տարեկան մօտ 3600 թօն ծածան, սպիտակ ամուր, գլխաձուկ եւ այլ ձուկեր: Մինչեւ հնգամեակի վերջաւորութեան, այդ թիւը կը հասնի 4000 թօնի:

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՊԱՐՏԻԶԱԿԷՆ

ԽՄԲ. - Նոյեմբեր 4-ի մեր թիւով խաղորդած էինք Պարտիզակի երիցագոյն սերունդի վերջիններէն մէկուն՝ Հրանդ Անտոնեանի մահը: Խոստացած էր մեզի՝ շարունակել իր յուշերը պատմել, բայց կը թողու միայն քանի մը էջ սեւագրութիւն, գրեթէ անընթեռնլի: Ստորեւ ինչ որ կրցանք քաղել...

×

Պարտիզակի «երջանիկ»ներէն Միհրան Թոթով էր, իչի Միհրան կը կոչէին զինք: Շուկան կը շրջէր եւ յանձնառու կ'ըլլար փոխադրելու սնդուղէններ կամ տարկաներ, փոքր վարձատրութիւնով մը. երբեմն իր թոթովախօսութիւնը կեղծողներ կը ջղայնացնէին զինք: Կը սիրէր թատերական ներկայացումները, պայմանաւ որ Օթէլլոյի Տէզտէմոնային պէս գեղեցիկ տիպար մը ըլլար հոն:

Երիտասարդ դերասան մը Պարտիզակ եկած էր. անկուտի էր բայց շատ կարող, իր արուեստը յարգող երիտասարդները ուզեցին որ գպրոցի սրահներէն մէկուն մէջ արտասանութիւն մը ընէ. մուտքը 40 փարա: Իրիկնամուտին մեր երիտասարդ դերասանը կը ներկայանայ շինծու բեմի մը վրայ, երկաթագործի մը բղգեստներով «Դարբիններու Գործադուլ»ը կ'արտասանէ փառաւորապէս: Երիտասարդութիւնը ոգեւորուած կը ծափահարէ ապագայ դերասանապետ Վ. Փափազեանը: Բայց մեր Իչի Միհրան ալ 40 փարա տուած եւ ներկայ եղած էր հանդէսին, կարծելով թէ թատերգութիւն էր, «40 փարաս ետ կ'ուզեմ» կը պոռար:

×

1908-ի Սահմանադրութեան տարիներուն Պարտիզակցիներն ալ քուէարկեցին թէ՝ Հայերս ալ պէտք է զինուորագրուինք. ձեռնաբարձ քուէարկեցին եկեղեցիին մէջ: Իչին ալ զինուոր վերցուցին: Հաւաքոյթի մը մէջ հայ զինուորները երբ կը վիճէին Իչին ալ խօսք ուզելով, բարկացոտ շեշտով մը կ'ըսէ. «անոնք որ եկեղեցիին մէջ մատերնին վեր առին՝ «զինուոր կուտանք» ըսելով, աւելի աղէկ պիտի ընէին եթէ մատերնին ուրիշ տեղ մը դնէին» եւ իրաւունք ունէր Իչին:

×

Պարտիզակցին իր գիւղը այցելող ոեւէ օտարական սիրով կ'ընդունէր, տեղւոյն կառավարական Թուրք պաշտօնեաները կը յարգուէին նմանապէս անոնց ընտանիքները. հանըմը իր պզտիկներով կը տեղաւորուէին իրենց մօտ եւ Թրքերէնի տեղեակ տիկին մը կանչելով կը խօսակցէին: Մէկը դուլպայ կը հիւսէր, ուրիշ մը շապիկներ կը կարկտէր, 8 - 9 տարեկան դպրոցականներ կ'երգէին 1908ի նոր երգերէն. «Հրացան ուսերնիս», «Մերն է նոր տարին», «Լուսին չկար» եւայլն: Հայ տիկինը կը հարցնէ հանըմին թէ բան մը կը հասկնա՞յ երգուածներէն. «տղաքը լաւ կ'երգեն, ես միայն երկու անուն հասկցայ, Հասան եւ Հիւսէյին» կ'ըսէ հանըմը: Քանի մը տարի վերջ էր որ լուծեցի թէ այդ երկու անունները սխալ հասկցուած «Հրացան ուսերնիս» բառերն էին:

×

... 1911-ին ծնողքս համոզեցի որ Ֆրանսա մեկնիմ երկրագործական եւ անասնաբուժական գործնական աշխատանքներուն լաւատեղեակ ըլլալու համար, ընկերներովս կ'ուզէի նմոյշ ագարակ մը ունենալ:

Ֆրանսական Փրինձի շոգենաւով Միջերկրական կը մտնենք. նաւուն մէջ կային գաւառացի Հայեր, կային Խարբերդ նահանգէն, 35-էն 50 տարեկան, Ամերիկա կ'երթային:

15 օր Մոնթէ Քրիսթօ կղզին սոխուեցայ մնալ, Կ. Պոլսոյ մէջ պատահած «քոլէրա»յին պատճառաւ: 18 ամիսներ ման եկայ Փարիզ. Գործաւորական կեանքը խիստ էր. արհեստաւորները կը ստանային 6 - 7 ֆրանք օրական, իսկ պարզ գործաւորները 5 ֆրանք: Մէկ ֆրանքով կարելի էր լաւ ճաշ մը ընել:

3 տարիէն աւելի մնացի Շէրի նահանգը ագարակի մը մէջ որ տեսակ մը դըպրոց էր: 14-ի պատերազմը սկսած էր. ծնողքէս լուր չունէի եւ շատ կը տանջուէի:

Անգամ մը, պատերազմի շրջանին Փարիզ կ'երթայի, ճամբան բոլոր թուղթերս կորսնցուցած էի, կամ կողոպտուած՝. հարցաքննեցին զիս. անտեղեակ էի պատերազմական վիճակի օրէնքներուն: Քոմիսէրը տեսնելով հանդարտ եւ միանգամայն տխուր արտայայտութիւնս, ազդըւած էր. «տղաս, ըսաւ, պատերազմական վիճակ է, թուղթ չունիս, բերանացի վըկայութիւնները արժէք չունին. կրնաս հրացանազարկ ըլլալ»: Վերջապէս հեռաձայնելով բարեկամներուս, խնդիրը կարգադրուեցաւ ի նպաստ ինծի:

... Քանի մը տարի յետոյ էր որ առի անհաւատալի սեւ լուրը, թէ մայրս, հայրս եւ քոյրս մեռած էին ժանտատենդէ:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

———×———

Ուրբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 4, տեղի ունեցաւ Լիոնի Առաջնորդարանի կից սրահին մէջ երեկոյթ մը, նուիրուած Վահէ Օշականի, ու ներկայութեամբ տեղւոյս Առաջնորդին, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի: Երեկոյթը կազմակերպուած էր Եկեղեցւոյ Մշակութային Յանձնախումբին եւ Տէսինի Մշակութային Տան կողմէ:

Այս հանդիսութիւնը դէպք մը պէտք է նկատել, եղելութիւն մը, իր նուաճած ու իր արձանագրած բացառիկ յաջողութեամբ: Բացառիկ ստիպուած ենք բսելու երեկոյթի մը, որ գոհացուց ու զարմացուց միաժամանակ բոլոր ներկաները, իր յղացումով եւ իր գործադրումով: Իբրեւ մէկը այդ զարմացածներէն, կ'ուզեմ թուել կարգ մը կազմակերպական յատկանիշներ, որոնք կը զատորոշեն կ'ենթադրեմ՝ այս ձեռնարկը նման ուրիշ շատ մը ձեռնարկներէ, աւելի աւանդական յղացումներով մէջտեղ բերուած: Նախ վայրը, Առաջնորդարանի կից նորակառոյց սրահը կը գոհացնէ բոլոր արդիական պահանջները, իր ճարտարապետութեամբ, իր լուսաւորումով, եւ ձայնադրութեան եւ ձայնարաշխութեան, մէկ խօսքով՝ սոնորիզասիոնի իր ընձեռած կարելիութիւններով: Յետոյ՝ կազմակերպիչներու ծանուցողական քաղաքականութիւնը. երեկոյթը ծանուցուած էր տեղական մամուլին մէջ (Լիոնի շրջանին ֆրանսական թերթերը), ու «Լը Փրոկրէ» թերթին մէջ լոյս տեսաւ յաջորդ օրը՝ Շաբաթ առաւօտ, մասնաւոր թղթակցութիւն մը, հիմնուած Վահէ Օշականի հետ հարցազրոյցի մը վրայ, զոր թերթին լրագրողը ունեցած էր գրադէտին հետ Առաջնորդարանի մէջ: Բայց բացառիկ էր մանաւանդ այս երեկոյթը իր որակով, որ մասամբ՝ արդիւնքն էր կազմակերպիչներու ջանքերուն, բայց գերազանց արդիւնքը՝ Վահէ Օշականի անձնաւորութեան: Վահէ Օշական Ֆրանսա կը գտնուի այս շրջանին Համազգայինի հրաւէրով, իր հօրը՝ Յ. Օշականի ծննդեան հարիւրամեակին առիթով կազմակերպուած հրապարակային ելոյթներուն իր մասնակցութիւնը բերելու համար: Լիոնի եւ շրջակայքի համայնքը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր ուրեմն նաեւ իրե՛ն, այսինքն՝ իր անձին ու իր գործին երեկոյթ մը յատկացնելու: Ներկայ էին գաղութիս տարեց անդամները, բայց նաեւ հոյլ մը երիտասարդներ, որոնց խանդավառութիւնը, յաւարտ հանդիսութեան, սփոփանք ու հիացում կը յառաջացնէր մարդուս սրտին մէջ: Ուրեմն հայ գրականութեան նուիրուած երեկոյթներն ալ կրնան եղեր արդիական շունչ մը ունենալ, ու քայլ պահել իրենց որակով, իրենց դրած ու չօշափած հարցերով՝ ներկայ աշխարհին հետ:

Որակ, շունչ եւ արդիականութիւն, որոնք սերտօրէն կապուած են անշուշտ Վ. Օշականի գրականութեան: Հիմնուելով այս երեկոյեան ընթացքին բսուածներուն վրայ, կ'ուզէի հոս հակիրճ ձեւով յիշեցնել որ Վ. Օշական ծնած է 1922-ին, որ իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը անցուցած է Երուսաղէմի մէջ, որ իր գըրական ուսումը կատարած է Փարիզի մէջ, 1946-էն 1952, նոյն Փարիզին մէջ 1964-ին՝ պաշտպանելով տոքթորայի թէզ մը արեւմտահայ վէպի ծագումին մասին: 1952-էն ասդին՝ ապրած է Պէյրութ եւ հոն՝ համալսարանի դասախօս եղած, աւանդելով հայ եւ օտար գրականութիւնները: 1975-ին փոխադրուած է Միացեալ - Նահանգներ, ուր եօթը տարի՝ Ֆիլատելֆիոյ համալսարանին մէջ՝ դասախօսի պաշտօն վարած է հայ գրականութեան եւ ընկերային պատմութեան նիւթերուն շուրջ:

Հրատարակած է բանաստեղծութեան չորս հատորներ, Պատուհանը 1956-ին, Քաղաքը 1963-ին, Քառուղի 1971-ին եւ Ահազանգ 1980-ին, առաջին երեքը՝ Պէյրութի մէջ, վերջինը՝ Միացեալ - Նահանգներ: Բանաստեղծ ուրեմն իր գործին վկայութեամբ: Հրատարակած է անշուշտ շատ մը արձակ գրութիւններ, զորս ինքը թերեւս նուազ կարեւոր կը նկատէ, քանի որ չէն արժանացած անոնք հատորի կազմին: Ունի քննադատի վաստակ մը նաեւ - ուր որ գտնուած է՝ մասնակցած կամ աշխատակցած է տեղական մամուլին, միշտ քննարկումի ենթարկելով ժամանակակից հայ գրականութեան եւ իմացականութեան ճիղերը:

Երեկոյթին կը մասնակցէին Վահէ Օշականի դէմքին շուրջ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանը եւ Մարք Նշանեան: Նորվան Եպիսկ. յիշեցուց թէ պատիւը վայելած է առենօք գրադէտին աշակերտը ըլլալու Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ, ու ներկայացուց Վահէ Օշականի անձը, ուրուագծելով իր կենսագրութիւնը: Կրնայինք ըսել՝ իր ինքնակենսագրութիւնը, քանի որ ան կարդաց ի մէջ այլոց՝ գրադէտին ինքնակենսագրական նշմարները, համեմուած այն թեթեւ հեգնանքով որ Վ. Օշականի ոճին գրաւիչ տարբերէն մէկն է: Յատակ է որ այս հեգնախառն ու համով ոճը գրադէտին մօտ՝ կը շղարշէ կեանքի ողբերգականութեան խոր զգացումը: Քիչեր բստ երեւոյթին՝ կրցած են ըմբռնել շղարշումին այս դերը, մանաւանդ իր բանաստեղծութեան մէջ:

Նորվան Եպիսկ.է յետոյ խօսք առաւ Մարք Նշանեան, որ շատ կարճ ու ամփոփ ձեւով մը՝ գաղափար մը տուաւ Վահէ Օշականի գործին կարեւորութեան ու տարողութեան մասին: Տեղն է հոս նկատելու որ օգտակար էր նաեւ երեկոյթին յղացումը, իր «երկլեզու» բնոյթով: Պարտադրանք մը կայ ի հարկէ մեր գաղութին մէջ, անշուշտ՝ ցաւալի, ինչպէս կ'ենթադրենք՝ այլուր, պարտադրանք մը որ կը վերաբերի ֆրանսահայ երիտասարդութեան ընկալումի չափերուն եւ միջոցներուն: Երիտասարդներուն մօտ արթնցած խոր ու վաւերական հետաքրքրութիւնը - պիտի ըսէինք մինչեւ իսկ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Թուրքերի առաջապահները եղեգնուտին հասուեհաս էին, իսկ զօրքի ամբողջ բազմութիւնը կեղտաջրի պէս տարածւած բռնել էր Սարդարապատի ամբողջ տափաստանը: Աջ ու ձախ թեւերից հրանօթները կրակում էին բոլոր ուղղութիւնների վրայ: Գնդացիրներն էին ճարճատում: Հետեւակն օդում ու դէպի դիմացի տարածութիւնները կրակելով ու ազմուկ - աղաղակով շարժւում էր: Նրանց երթը շատ էր ուրախ:

Թուրք զինուորը դեռ այդպիսի շքերթ, այդպիսի ազմկալից ու խանդավառ տեղաշարժ չէր ունեցել վերջին պատերազմի ընթացքում: Դէ՛, թող խլանա՛ն Հայոց զանգերի ղօղանջները: Թող Արարատեան երկիրը գերեզման դառնայ Հայութեան մնացորդների համար, որպէսզի ոչ մի արգելք չմնայ Թրքաց աւանդական բաղձանքների իրականացման ճամբի վրայ...:

Դանիէլբէկ Փիրումեանի հրամանով մէկէն կրակ ժայթքեց Խորէն Իգիթխանեանի մարտկոցի տասը թնդանօթներից: Եւ դա ահազանգ դարձաւ, որպէսզի Քէօրփուլու գիւղից արեւմուտք դիրք մտած կապիտան Կլիչի թնդանօթներն էլ իրենց զայրոյթը թափեն երկաթագծի երկարութեամբ անհոգ խռնուած Թուրքերի վրայ: Փիրումեանը Կլիչին յանձնարարել էր առաջին իսկ հարուածներով շարքից հանել Սարդարապատ կիսակայարանի ջրհան սարքը, որը երկաթագծի այդ հատուածն ու շրջակաները խմելու ջրով ապահովող միակ կէտն էր: Ճակատի հրամանատարը, հեռախօսակով կիսակայարանը հայեացքի մէջ առած, սպասում էր դիպուկ այն հարուածին, որ միայն կապիտան Կլիչի նման նշանառուն կարող էր հասցնել: Եւ այդ հարուածից ջրհան կայանի փայտամածը վառուեց, կայանը փշուր - փշուր տարածուեց չորս կողմերի վրայ:

Հայերի թնդանօթների աւերիչ ու մահացու հարուածներից Սարդարապատի դաշտի ղուրը ծածկւում էին Թուրքերի դիակներով ու արիւնով: Դաշտի մօտերքում խնամքով քօղարկուած գնդացրորդները հնձում էին անկազմակերպ նահանջի ճանապարհը բռնած ասկէրներին:

Եւ այն ժամանակ Քէօր փուլուի այգիներում, Ղուլիբեկլի ու Հայի Զէյվա գիւղերում դարանած հինգերորդ գնդի դումարտակները դուրս հորդալով՝ սկսեցին չընդմիջուող ու դիպուկ հարուածներով հնձել նահանջի ճամբան բռնած Թուրքերին:

Գնդապետ Պօղոսբէկ Փիրումեանը հեռադիտակով տեսել էր, որ թրքական շարժման ծայրն արեւելքում Եղեգնուտից էլ դուրս էր եկել, իսկ ձախ թեւը քսւում էր Ղուլիբեկլուի իրենց թաքստոցներին: Եւ այժմ, երբ իրար կոխկրտելով փախչում էին թրքական զօրամասի յետնապահները, սէպի ծայրը կազմող վաշտերը, գլուխները կորցրած, աննպատակ կրակում էին աջ ու ձախ: Գնդապետը գումարտակի հրամանատար Ստեփան Խաչատրեանին կարգադրեց կտրուկ անցումով փակել այդ վաշտերի նահանջի ճանապարհը: Խաչատրեանի գումարտակը գնդացրային կրակի պաշտպանութեամբ հասաւ Սարդարապատ կայարանի մատոյցներին եւ ապահով դիրքեր գրաւելով՝ սկսեց ջարդել, նահանջի փորձ կատարողներին: Ծուղակի մէջ ընկած թրքական վաշտերը ուրիշ ելք չունէին, քան սպիտակ դրօշ պարզելը:

Պօղոսբէկ Փիրումեանը չհաւատաց թրքական դրօշի գոյնին: Այն ե՞րբ է եղել, որ Թուրքը յարգել է զինադադարի իր պայմանադրութիւնը կամ Հայի պարզած ճերմակ դրօշի ազնուութիւնը: Նա Թուրքը մերկացրած խոյացաւ օղակի մէջ գտնուող վաշտերի վրայ.

- Քաջե՛ր իմ եսեւի՛ց, - եւ նրա ծանր հարուածից բղաւելով գետին փռուեց Թուրք մի սպայ:

Գնդապետի եսեւից թրամարտի ու սուինամարտի նետուած հայ զինուորները զոռում - գոչում լցրել էին Սարդարապատի դաշտը:

Բոլոր կողմերից պաշարուած Թուրքերը, տեսնելով, որ ի զուր է դիմադրութիւնը, ազերսում էին խնայել իրենց: Լոլոզ վաշտապետը, բարձրացած մի քարի վրայ, լալահառաչ բացատրում էր, որ իրենք ծառայել են եւրոպական ճակատներում եւ չեն մասնակցել Հայկական կոտորածներին: Աղաչում էր խիղճ ունենալ եւ չկոտորել անմեղ զինուորներին:

(Շար. 5)

անոնց զգացած հրճուանքը գրական յայտնագործումի մը առջեւ, որուն արդիւական հանգամանքը կրնային ու գիտէին հասկնալ ու գնահատել - վստահեցուց մեզ որ հոս, այս չարախօսուած, խրթբրթուած ու գրպարտուած հայկ. Արեւմուտքին մէջ, հայ գրականութիւն եւ իմացականութիւն կրնան դտնել վերջապէս իրենց արժանաւոր ընդունելութիւնը, քանի որ կրնան նախ եւ առաջ՝ լսուիլ:

Մարք Նշանեան նկատել տուաւ որ Վ. Օշականի բանաստեղծական գործը երկար ժամանակ՝ լուսանցքային մնացած է, պիտի ուզէինք աւելցնել նոյնիսկ՝ անտեսուած եւ լուրջի չառնուած: Պատճառը այն ըլլալու է, որ այդ գործը կը քերէ ու կը ցնցէ հայկական Սփիւռքի մէջ կուչկուռ կապած բոլոր սովորութիւնները, գեղագիտական թէ կենցաղային (իմէ զատ ո՞վ գիտցած է գործածել աւելի դիպուկ ձեւով «երկակենցաղ» բառը, այդ սովորութիւնները մարմնաւորող, զանոնք պաշտօն ու պատմուճան դարձնող անձերուն հասցէին): Բանաստեղծական գործը, կ'ըսէ Մարք Նշանեան, կը քակէ մէկ առ մէկ բոլոր գեղագիտական կուշկուռները, որոնք այնքան հաստատուած են մեր մէջ, ու կ'երթայ գրաւելու հակոտնեայ բեւեռներ, ինչ որ նախ եւ առաջ՝ Վահէ Օշականի բանաստեղծական լեզուն զերծ կ'ընէ բանաստեղծութիւն բուածի բոլոր «արտաքին նշան»ներէն: Իր խօսքին վերջաւորութեան՝ Մարք Նշանեան ամփոփեց Վահէ Օշականի գործին քանի մը գլխաւոր յատկանիշները - բանաստեղծական լեզուի բացարձակ ինքնատիպութիւնը, արդիականութիւնը, բանաստեղծութեան արտաքին նշաններու գիտակից ու աշխատուած խաթարումը, արդիաշունչ բանաստեղծական դիւցազներգութեան մը ծրագիրը, աշխարհի ողբերգութիւններուն հետ դիմադիմութիւնը:

Երեւոյթը չարունակուեցաւ, միշտ իր «երկլեզու» բնոյթով, նախ ընթերցումով մը, զոր Վահէ Օշական կատարեց իր վերջին գործէն հատուած մը առնելով: Երեկոյեան ամէնէն հաճելի պահն էր: Ի վերջոյ՝ կրնանք հարց տալ. ե՞րբ պատահած է արդեօք, որ բանաստեղծ մը ընթերցում մը կատարէ տակաւին աշխատանքի իր սեղանին վրայ գտնուող գործերէն, եւ ամբողջ սրահը հետեւի իրեն, լարուած ու պատկառալից ունկնդրութեամբ մը: Այդ համարձակութիւնը ունեցաւ Վահէ Օշական (հրապարակային ընթերցումը, որուն կ'ընկերակցի յետոյ տրամախօսութիւնը սրահին հետ, ընդհանրացած սովորութիւն է թէեւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ): Օշականի կարդացած հատուածը կը պատկանի իր վերջին շարքին, որ մահուան գաղափարին, իրողութեան եւ սպառնալիքին կ'անդրադառնայ: Ասկէ յետոյ՝ ներկաները ունկնդրեցին ձայնագրուած, ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, Վ. Օշականի Աւազանք գործին մէկ մասը: Վահէ Օշական քանի մը խօսք աւելցուց բանաստեղծութեան իր յղացումին մասին, անդրադառնալով այն երեք մակարդակներուն, որոնց վրայ կ'ընթանայ իր բանաստեղ-

[illegible]

Նոյեմբեր 17-էն 24, ժամը 17-էն 20, Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը կը ցուցադրուին ողբացեալ՝ Էլիզ Մեհթերեանի նկարչական գործերը: Ծնած Պոլիս, 1896-ին, Էլիզ Մեհթերեան - Զօփուրեան աշակերտած է իտալացի նկարիչ՝ Էռնարի: Փարիզ հաստատուելէն ետք, կը մտնէ Գեղարուեստից վարժարանը եւ կը յաճախէ Մոնփարնասի աշխատանոցները: Մեծ հիացող մը եղած է տպաւորապաշտ դպրոցին, որու ազդեցութիւնը կրած է: Մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու (Քարնավալէ, Կիմէ, Կռան - Փալէ): Իր մահկանացուն կնքած է 1982 Յունուարին եւ գործերը նուիրած Հայկ. Թանգարանին (Ն. Ֆրէնկեան Հիմնարկ):

ծութիւնը - կեանքի նուաճումը, հայութեան ներկայ ճակատագրին տեւական բայց գաղտնի մտահոգութիւնը, լեզուական աշխատանքը:

Երեկոյթին վերջին մասը նոյնքան ինքնատիպ էր իր յղացումով: Նկատի առնելով վերոյիշեալ պարտադրանքը՝ երեկոյեան մէկ կարեւոր մասը ֆրանսերէնով վարելու, բայց նկատի առնելով նաեւ որ Վահէ Օշական հայ գրագէտը ինքնարուխ ու բնական կերպով ֆրանսերէն պիտի չարտայայտուէր ինքն իր մասին, մտածուած էր հարցում ու պատասխանի ձեւ մը: Տրամախօսութեան մը մէջ մտնելով, ֆրանսերէնը կը դառնար Վահէ Օշականի բերնին մէջ՝ բնական ու տեղին երեւոյթ մը: Պատրաստուած հարցումները կը վերաբերէին ա) Վահէ Օշականի փարիզեան տարիներուն եւ այն ազդեցութեան՝ զոր փարիզեան գոյապաշտութիւնը ունեցած է իր վրայ, բ) Քաղաքը հատորին դիւցազներգական բնոյթին, գ) արձակ գործերու ճակատագրին եւ թատերգութիւններու նիւթերուն, դ) պէյրութեան ներկայ ողբերգութեան, եւ անոր բանաստեղծական նուաճումին: Որմէհետէ Վահէ Օշական պատասխանեց սրահի հարցումներուն:

Յաջորդ օրը, Շաբաթ կէսօրէ ետք, Վ. Օշական ներկայ պիտի գտնուէր Տէսինի Մշակութային Տան մէջ տեղի ունեցող Մարք Նշանեանի դասընթացքին, որ այդ օրը զուգադիպաբար՝ կ'առաջարկէր Յ. Օշականի գործին ներածութիւն մը:

Շեշտեցինք սոյն թղթակցութեան մէջ՝ երեկոյեան ինքնատիպութիւնը, ու անոր ձգած չափազանց դրական ազդեցութիւնը ներկաներուն վրայ: Կը կարծենք որ եկած է ժամանակը այսպիսի հանդիսութեանց, աւելի լայն համեմատութիւններով, ձեռնարկելու ֆրանսահայ գաղութին մէջ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՐՎԻԼԻՕ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—×—

Փոն - տը - Շէրի - Շարվիլօ շրջանի հայութիւնը խանդավառութեամբ տօնեց Ս. Նշան եկեղեցւոյ բացումին առաջին տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն ազգային միութեան՝ որուն կը նախագահէ Պ. Արիս Խաչատուրեան: Արեւոտ էր օրը, Նոյեմբեր 6-ի Կիրակին, Լիոնէն, Սէն Թ'իթիէնէն, ուրիշ տեղերէ ալ Հայեր եկած էին Շարվիլօ, մասնակցելու տօնախմբութեան: Եւ անոնց մէջ, բնականաբար Պահատուրեան ընտանիքին անդամները, գլխաւորութեամբ Պ. Ճիպրայէլի, եկեղեցւոյ շինութեան նախաձեռնողը եւ անխոնջ մեկենասը, ի յիշատակ իր ծնողաց:

Կոկիկ եկեղեցին մէջ՝ որ իր բոցավառ գոյնով Հայաստան կը բուրէ Տօֆինէի հողին վրայ, պատարագը մատոյց Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, շրջապատուած Զատիկ արեղ. Աւետիքեանէ եւ մեծ մասամբ երիտասարդուհիներէ բաղկացած երգչախումբէ մը՝ զոր կը վարէր Պ. Աբրահամեան:

Նորվան Եպիսկ. իր քարոզին մէջ կոչ ուղղեց մանաւանդ երիտասարդութեան, հաւաքուելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ շուրջ, մնալու համար հաւատարիմ դարերու խորէն եկած սուրբ պատգամներուն՝ որոնք օգնեցին մեզի պահելու մեր ինքնութիւնը:

Հոգեհանգստի արարողութեան ընթացքին, յիշուեցան բնականաբար Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց անունները եւ նաեւ՝, ուրիշներու կարգին Լիոնի հայ ազգասէր անձնաւորութիւններ՝ զորս Պ. Պահատուրեան փափաքած էր մասնակից ընել այս յիշատակի օրուան հանդիսութեանց: Փոն - տը - Շէրի-ի քաղաքապետը - որ ծագումով Վրացի է - ներկայ էր եկեղեցին:

Կրօնական արարողութիւններէ վերջ, աւելի քան երկու հարիւր հոգիի մօտ բազմութիւն մը տեղ բռնեց սեղաններու շուրջ, ազգային սրահին մէջ՝ որ մկրտուած է նաեւ Պահատուրեան ամոլին անունով:

Խանդավառութիւնը պակաս չէր ճաշին ընթացքին: Մանաւանդ որ Պ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան, թելադրելէ վերջ, որ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուի ո՛չ թէ ամիսը անգամ մը, ինչպէս ներկայիս, այլ ամէն Կիրակի, յայտնեց թէ պատրաստ է աջակցելու Կրընոպլի մէջ ալ հայկական եկեղեցիի մը կառուցման, այս անգամ ի յիշատակ իր եղբօր՝ Յարութիւնի:

Կարելի է զարմանալ որ մինչեւ հիմա Կրընոպլի մէջ այդ ուղղութեամբ որեւէ լուրջ քայլ չէ առնուած: Գնդակը ուրեմն, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք, Կրընոպլցիներուն մօտն է այլեւս: Մաղթենք որ յաջողին զայն լաւ օգտագործել ու հետեւիլ Սէն Թ'իթիէնի օրինակին՝ որուն նորակառոյց եկեղեցիին օծումը, կնքամայրութեամբ Տիկին Ս. Թովմասեանի, ի յիշատակ իր ամուսնոյն, տեղի պիտի ունենայ Մարտին, ինչպէս ծանուցուեցաւ ճաշին ընթացքին:

Այս հաւաքոյթը առիթ մը եղաւ մեծարելու նաեւ Շարվիլօ - Փոն տը - Շէրիի ազգային միութեան, որքան համեստ նոյնքան գործունեայ նախագահ Պ. Արիս Խաչատուրեանը՝ որուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կոնդակ մըն էր ուղարկած, նշելու համար իր ծառայութիւնները ի սպաս հայութեան եւ եկեղեցիին: Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Պ. Խաչատուրեան չմոռցաւ յիշելու իր բոլոր աշխատակիցները որոնց միացեալ ջանքերով յառաջ եկաւ Ս. Նշան աղօթատեղին շինութիւնը:

Վ. ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳՈՂՑՈՒԹԷ ԳՈՂՑՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Հոկտեմբեր 11 - 18, տեղի ունեցած է Աննա Պօղիկեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են մօտ քառասուն պաստառներ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ուիլշըր Իպէլ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան: Ներկայ եղած են 1200 հոգի: Բացումը կատարած է Գուրգէն Գասպարեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Համազգայինի Լոս Անճըլըսի մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաչի եւ Մոնթեպելլոյի մասնաճիւղի պարախումբը, ղեկավարութեամբ Ժոռա Մազարեանի: Բանախօսած է Քրիստափոր Բագրատունի ախտաճանաչումը կատարելով Սփիւռքի հայ կեանքին ու պայմաններուն:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Միսերիքորտիա» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է «Գայեանէ» պարախումբին տարեկան ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան: Քառասուն անդամ - անդամուհի ունեցող խումբին պարուսոյցն է տիկին Ալիսիա Անդրէասեան - Զօլագեան: Մեկնաբանուած են ազգագրական, ժողովրդական պարեր: Յաւարտ յայտագրի, Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Եւ երբ թէ բան մը չեղածի պէս, Սոֆի կը յանդգնէր խնդրելու տիկինէն որ իր յարդանքները հաղորդէր տոքթորին՝ յառաջիկայ նամակով:

Իր այս անգիտակից ու կսկծալի ինքնախաբէութեան մէջ կը տատանէր մէկ քանի օր, յետոյ նորէն մատնուելու համար ծանրաթախիծ յուսահատութեան, աւելի բուռն եւ աւելի լալահառաչ:

Եղաւ օր մը, ուր այլեւս անբուժական երեւցաւ իրեն խօսիլ Համբիկի սուտերին հետ, ներում պաղատիլ անկէ՝ իր ըրած չարիքին համար: Տիրական ու անյաղթելի պէտք մը ծագեցաւ իր մէջ այդ կորսուած տղուն ետեւէն վազելու, իր ցաւը, դժբախտութիւնը անոր երեսին տալու, խոստովանելով իր ոճիրին ծանրութիւնը եւ դարման մը խնդրելու իր վիճակին: Ու վերջիվերջոյ, իր մօրը կուրծքին վրայ ինկած, ամէն բան յայտնեց անոր: Նամակին պատմութիւնը ըրաւ: Կիւլիւկ հանըմ մտիկ ըրաւ, ափիբերան, աչքերը խոշոր խոշոր բացած: Անսահման կսկիծ մը անոր դէմքին թոյլ մաշկերուն վրայ կը ծրագրուէր՝ այս հեկեկալից խոստովանութեան առջեւ: Իր աղջիկէն եաքը, Համբիկը սիրած էր, ան, այդ խելօք անոյշ տղուն, որուն նման մանչու մը կարօտովը տապկուած էր լուսաւորարուհին չարունակ: Ու երբ որ Սոֆի իր կսկծոտ յայտնութիւնը վերջացուց, մայրը չկրցաւ սա բառը չնետել անոր, յանդիմանութեան մը պէս.

- Աղջիկս, ըսել է քի ատ տղուն առանկ ըլլալուն սէպէպը դո՛ւն եղար…

- Է՛ս եղայ, ե՛ս, հառաչեց Սոֆի:

- Վախ եաւրում, ողբաց Կիւլիւկ հանըմ, արցունքները սրբելով:

Յետոյ տրտմալի լռութիւն մը տիրեց մայր ու աղջկան միջեւ: Լուսաւորարուհին խելոյն կը մտածէր այն խաղաղ ու երջանիկ կացութեան վրայ, զոր պիտի ունենային, եթէ իր աղջիկը այդ պատուական տղուն սէրը մերժած չըլլար, կեանքը անոր կապած ըլլար, փոխանակ գալու ամիրայական այդ դժոխքին մէջ ինալու, ուր ամէն բան վրայ տուած էին, պատիւ ու երջանկութիւն:

- Ա՛խ, եաւրում, ինծի ինչո՛ւ չըսիր ան ատենը, կ'աւաղէր խեղճ մայրը, հէմ քեզի մեղք էղաւ, հէմ ինծի, հէմ ան զաւալլը տղուն:

- Ի՞նչ գիտնայի, մայրիկ, սխալեցայ. ան սրիկան խաբեց ինծի:

Ու ալ խոստովանելու տկարութենէն տարուած, Սոֆի, ամիրային տան մէջ իր ապրած կեանքին գաղտնիքն ալ պատմեց մօրը: Թէ ինչպէս տոքթորը քիչ քիչ իր սիրտը շահած էր, փայլուն խոստումներով, ապագայի շլացուցիչ յուսադրութիւններով: Թէ ինչպէս սկսած էր սիրել զանիկա, վայրկեան մը չկասկածելով անոր չար դիտաւորութեանցը վրայ: Թէ ինչպէս, մոռնալով ինքզինքը, եղեր էր անորը, ու ան վայրենօրէն լքեր էր զինքը: Այս ամէնը բաւ՝ յուզումէն, ամօթէն, վրիժառութեան տենդէն պղտորած ձայնով, առանց մօրը երեսը նայելու, ինքնիրենը խօսելու պէս: Ու մայրը մտիկ բրաւ այս անկարելի պատմութիւնն ալ, իր ռամկական համառօտ բառարանին մէջէն չկարենալով յարմար բառեր գտնել իր զգացումը յայտնելու, այդ կացութիւնը որակելու համար: Մինակ, իր թաց, ողորմուկ նայուածքին մէջ կատաղութեան կայծեր կածկլտացին, լայն կուրծքը աւելի դժնդակ ժխորով մը ելաւ իջաւ, ու երբեմն ձեռքովը սրբեց չորթերուն անկիւնը, ուր ինքնաբերաբար թանձր ու փրփրոտ լորձունք մը կը գոյանար:

- Սուրդի՛ւք չունը, մրլտաց ան, երբ Սոֆի իր խոստովանութիւնը վերջացուց, յանկարծ հեկեկալից լացի մը մէջ պայթելով:

Ա՛լ անկէց ետքը ամէն օր մայր ու աղջիկ իրարու քով էին, մէկը իր հառաչալից մխիթարութիւնները ջամբելով, միւսը իր խոստովանութիւններուն մէջ պակաս մնացած, մոռցուած մանրամասնութիւնները լրացնելով, հեծեծագին լացերու ընկերակցութեամբ:

- Մայրիկ, Համբիկը գտնանք, տեսնա՛նք, անպատճառ … կը պահանջէր հիմա Սոֆի:

Լուսաւորարուհին անոր այն ուշ մը նացած փափաքին՝ գլուխը կ'օրօրէր բակեպտիկ տխրութեամբ մը:

- Ան զաւալլըէն իեր չկայ ա՛լ, զաւակս, կ'ըսէր անոր տարին տաւան լըմընցեր է:

- Կ'աղաչեմ, մայրիկ, մէյ մը տեսնանք, ի՞նչ կ'ըլլայ …

(Շար. 185)

Տիկին Անահիտ Իսահակեան եւ իր զաւակները՝ Սերժօ, Վաչէ, Հրաչ եւ Պ. Անթուան Սարգիս ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ հօրեղբօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 18, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 ռիւ ժաճ - Կուժոճ:

Ցաւակցութիւն՝ տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, Տիկին Վարդանոյշ Անսըրեան եւ զաւակները, Տիկին Արաքսի Փիրանեան եւ զաւակները եւ համայն պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Նոյեմբեր 8-ին, Ֆրէժիւսի հիւանդանոցը (64 տարեկանին):

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն - Լուի, Ս. Գէորգ եկեղեցին, Նոյեմբեր 12-ին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն - Փիէռ գերեզմանատունը ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Կրօնիկ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուրբաթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մասէն, Պ. Պ. Սարգիս եւ Վաղարշակ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Ժաք Մարկոսեան, Պ. Րաֆֆի Ուրբաթեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կապ. Խաչին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Աբելեան Թատերախումբին, «Յառաջ»ին եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Ե Ւ
ՀՈԳԵՃԱՇ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻ ԵՒ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ԱՆՄԱՀ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ
61-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 20, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ կէսօրէ ետք, հոգաճաշ՝ ժամը 13·30-ին ճաշարան Լաֆայէթ 80 թիւ, ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9-րդ:

Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

Սեղանները կ'ապահովուին միայն կանխաւ արձանագրութեամբ, հեռաձայնել Տիկին Թորոսեանի:

Հեռաձայն .- 793 - 53 - 71

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յովհ. Չէօրէքճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, իր աղջիկները՝ Լիւսի Տէժառէն, Սոնա Զօրմիսեան եւ Ժանին Բիւլճեան 600 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փէքմէզեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄՈՐՍԱՆ .- Պ. Կ. Միլոշեան 100 Ֆ.:

ՆԻՍ. - Տիկին Կարպիս Արսլամեան 100 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 20, երկար տարիներ եկեղեցիին ծառայող երաժիշտ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մորսանէն Պ. Կ. Միլոշեան իր քրոջ Տիկին Մագտաղինէ Սերվերեանի (Պուա - Քոլոմպ) մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 300 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Ֆէյտիի մեծարանքի հանդիսութեան առթիւ, Տիկին Շ. Ատանալեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին. - Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Արա Աբելեան - Պօղոսեան 400 (եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին: Պ. եւ Օր. Յարութիւնեան, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խոտիկեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մնտիկեան (Միլանօ), Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Զրրաչեան 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լէօ Օթոմ, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ճիտէճեան 300-ական Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Հայկվարդ Պուրնութեան 250 Ֆ.:

Տիկին Սոնա Թուրեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան, Տիկին Բագրատունի Պախթիարեան, Պ. Յակոբ Պօյաճեան 200ա-կան Ֆ.:

Փրոֆ. եւ Տիկին Ֆ. Ֆէյտի, Պ. Հ. Պաղտասարեան 100-ական Ֆ.:

A LOUER

appartement

Deux pièces, cuisine, salle de bains, W. C., tout confort et propre, Ier étage: 2200 F. par mois, plus charges (Eglise de Pantin).

pavillon

à Livry-Gargan (93), 3 pièces, cuisine, douches, W. C., sous-sol avec un grand jardin : 2500 F. par mois.

Téléphoner de 14 à 17 heures
233 - 87 - 87
236 - 75 - 22

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սէն - Ժէռոմի եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 տարեկանը 1983 Յունուար 1-ին, քուէարկելու Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 9-էն մինչեւ 18, դպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն 12 հոգի:

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍ

— ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ: Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille **tél. (42) 89.27.47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h. — Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.570
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.570

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՎՃՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՖԱՆՐԱԳՈՅՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԴԻՄԱՑ

×

Ընդդիմադիր Միթերան, 1958-էն ի վեր դէմ եղած է նոյն տարին պատրաստուած եւ քուէարկուած Սահմանադրութեան, որ ծնունդ տուաւ Ե. Հանրապետութեան: Դէմ քուէարկած է 1958-ին եւ անկէ ետք ալ, այն բոլոր հանրաքուէներուն, որոնք յաջորդեցին: Այսօր, սակայն, Նախագահ Միթերան իրաւացի կերպով, գոհ կը թուի այդ նոյն Սահմանադրութենէն, որու կարգ մը յօդուածները իրեն կուտան գերագոյն պատասխանատուութիւնը երկրին պաշտպանութեան եւ հիւլէական ուժին: Անթէն 2-ի «Ճշմարտութեան ժամը» յայտագրին ընթացքին է, որ Նախագահ Միթերան պատասխանելով երեք լրագրողներու հարցումներուն, պարզեց Ֆրանսային դիրքը ու իր, նախագահին, տեսակէտները, գլխաւորաբար ռազմագիտական հարցերու մասին, այլ խօսքով՝ եւրօհրթիռներու: Միթերան կ՚ընդունի որ Քուպայէն եւ Պերլինէն ի վեր, ծանրագոյն տագնապն է զոր աշխարհ կ՚ապրի: Մտահոգ է, բայց ո՛չ յուսահատ: Այդ երկու տագնապներուն կարելի եղաւ տիրապետել, նոյնը պէտք է կարելի ըլլայ ընել:

Ի՞նչ է Փերշինկներու հարցը: 1979-ին էր Միացեալ-Նահանգներն ու Ատլանտեան կազմակերպութիւնը (որու զինուորական ճիւղէն Ֆրանսա քաշուած է) որոշեցին, 1983-ի վերջ եւրօհրթիռներ զետեղել, ի պատասխան Խորհ. Միութեան արդէն զետեղած (1977-ին) էՍ-էՍ 20ներուն: Հոս, Նախագահ Միթերան, շատ տեղին կերպով դիտել տուաւ թէ խաղաղապաշտները այն ատեն պէտք է ցոյցեր ընէին: Ի դէպ, կ՚ուզէ հաւատալ թէ անկեղծ խաղաղապաշտներ կան: Բայց համաձայն չէ անոնց որոնք արտաքին շարժութիւններէ մղուած ցոյցեր կ՚ընեն: Ամբողջ յայտարարութիւններուն, ամէնէն յատկանշականը մէկ նախադասութիւնն էր, զոր բոլոր խմբագիրներն ալ վեր կ՚առնէին հինգշաբթի առտու (բացի «Իւմանիթէ»էն, որ միակ օրաթերթն էր, որեւէ անդրադարձ չունեցող Նախագահին ելոյթին մասին, գոհանալով միայն արձանագրելէ) «Տարհամոզման գլխաւոր ազդակը ես եմ»: Հանրապետական արքայի մը ոճն էր, նախագահին ոճը եւ ընդդիմութիւնն իսկ գոհ է ատկէ: Ինք է, Նախագահը, տէրը կացութեան, վճռողը հիւլէական հարցերը: Նախագահը կ՚աւելցնէ, ի պատասխան այն հարցումին, որ կ՚ակնարկէ տարակարծութեանց. - «Չեմ զբաղիր», «իմ գործս չէ գիտնալ թէ այս կամ այն կուսակցութիւնը ի՞նչ կը խորհի»:

Շօշափած գլխաւոր կէտերն էին, եւրօհրթիռներէն զատ. - Լիբանան, որու մասին Նախագահը կը ճշդէ որ Ֆրանսացի զօրքերը պիտի մնան ցորչափ պէտք ըլլայ: Բայց կը շեշտէ, առանց մանրամասնութիւն տալու, ինչ կը վերաբերի հակաֆրանսական ահաբեկչութեան. - «Այդ ոճիրը անպատիժ պիտի չմնայ»: Իրան-Իրաք պատերազմի մասին, կը ճշդէ որ Իրաքի զէնք ծախելը (հին պայմանագրութիւններ են) պէտք չէ թշնամական արարք մը նկատուի Իրանի դէմ:

Արեւմտեան Եւրոպան մեծ պարտեալն է վերջին պատերազմին: Անհետացած է որպէս այդ, կը հաստատէ Նախագահը, արդար դառնութեամբ, պէտք է դուրս ելլել Եալթայի բաժանումէն: Անհրաժեշտ չի նկատեր Անդրոփովի հետ տեսնուիլ ներկայիս, գիտէ որ երբ փերշինկները տեղաւորուին, Ռուսերը պիտի ձգեն երթան Ժընեւի ժողովը: Թերեւս դեր մը կրնայ խաղալ Ֆրանսա «յետ-Ժընեւ» շրջանին:

Հիմնական մտահոգութիւնը Նախագահ Միթերանի, հաւասարակշռութիւնն է զինումի մարզին մէջ եւ հաւասարակշռութիւնը ամէնէն ցած մակարդակին վրայ: Միթերան, սկիզբը նկարագրեց նոյնիսկ երեքգլխանի ռուսական հրթիռները, հարց տալու համար «ինչո՞ւ Խորհրդային Միութիւնը տեղական անվիճելի գերազանցութիւն մը կ՚ուզէ, ինչո՞ւ կ՚ուզէ զատել, բնազդային իրենց պաշտպանութեան մէջ Միացեալ-Նահանգները արեւմտեան Եւրոպայէն: Հարցնենք Խորհ. Միութեան: Ես կ՚ըսեմ՝ շատ է»:

Այս ելոյթին ամէնէն հետաքրքրական եւ կարեւոր կէտն է, անկասկած, հակադրութիւնը: Արդարեւ, ընդդիմադիր մամուլն իսկ պարտի ընդունիլ թէ Նախագահ Միթերան կօլեան իր ոճով իսկ, խօսեցաւ Հանրապետութեան Նախագահի մը վայել ոճով ու չեն քննադատուիր նախագահին ոչ «ես»երը, ոչ ալ կրկնակի հաստատումները իր պատասխանատուութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 11)

«ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ» ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ բացուած է «Իսահակեանական գրական ակումբ»ը, Աւետիք Իսահակեան տուն-թանգարանի եւ քաղաքապետարանի մշակոյթի բաժնի նախաձեռնութեամբ: Ակումբին մէջ տեղի կ՚ունենան գրական երեկոյթներ, հանդիպումներ գրողներու հետ եւ այլ ձեռնարկներ: Ակումբին առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Արուեստի Աշխատողներու Տունը, ուր դասախօսած է Աւետիք Իսահակեանի թոռը՝ Աւիկ Իսահակեան, «Նորայայտ էջեր Աւ. Իսահակեանի կեանքէց» նիւթին շուրջ: Բանաստեղծին հետ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին յուշեր պատմած է փրոֆ. Գէորգ Հայրեան: «Աւետիք Իսահակեանը՝ մեծ բանաստեղծն ու քաղաքացին» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդացած է Վազգէն Մնացականեան:

×

ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ռոզա Գրիգորեանի «Գեղարքունիք: Հայ ազգագրութիւն եւ բանահիւսութիւն» հատորը: Գիրքը Սեւանի աւազանի շրջանները հեղինակին տարած տարիներու աշխատանքի արդիւնքն է: Տասնամեակէ մը աւելի ժողովրդագիտական հետազօտութեան ենթարկելով նախկին արեւմտահայ եւ պարսկահայ բնակիչներով այդ շրջաններու հայկական գիւղերը, Ռոզա Գրիգորեան զանազան տարիքի բանասացներէ գրի առած է բանահիւսական բազմաթիւ նիւթեր, որոնցմէ շատեր՝ իրենց բուն արմատներով, կը սերին բանասացներու նախնիներու հայրենիքէն՝ Ալաշկերտէն, Մուշէն, Պայազիտէն եւ Պարսկահայաստանէն: Գիրքին մէջ տեղ գտած են «Սասնայ Ծռեր»ու չորս եւ «Ռոստոմ Զալ»ի երկու նորայայտ պատումներ, 90-է աւելի հեքեաթներ, զրոյցներ, առակներ ու աւանդութիւններ, ժողովրդական զանազան երգեր, բազմաթիւ առած-ասացուածքներ, հանելուկներ, օրհնանքներ, անէծքներ, հմայիլներ. ժողովրդական հաւատալիքներու, ծէսերու, ինչպէս նաեւ բուժման միջոցներու նկարագրութիւններ: Յառաջաբանին մէջ ոչ միայն գիտական արժեւորում տրուած է Գեղարքունիքի հայ բանահիւսութեան արդի վիճակը, այլեւ, բնակչութեան ազգագրական կազմի ու տեղաշարժերու սեղմ պատկերը ներկայացնելու աղբիւր, տրուած են բանաւոր աւանդութեան կապը տուեալ աշխարհագրական ու ընկերային միջավայրին հետ, ինչպէս նաեւ այդ միջավայրին մէջ աւանդական բանահիւսութեան կրած փոփոխութիւնները: Հատորն ունի ծանօթագրութիւններ, բառարաններ, երգերու ընտիր նմոյշներու ձայնագրութիւններ որոնք եւս կը պատկանին հեղինակի գրիչին: Տրուած են նաեւ կենսագրական համառօտ տուեալներ բանասացներուն մասին:

×

ՍՐԲՈՒՀԻ ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է Սրբուհի Լիսիցեանի «Հայկական ժողովրդական պարեր» աշխատութիւնը, ուր մանրամասն վերլուծուած են ժողովրդական պարերու զանազան տեսակները: Հեղինակը հաւաքած է նաեւ ժողովուրդի մէջ տարածուած մեծ թիւով եղբեր, որոնք ծանօթ չէին գիտութեան: Գիրքին մէջ տեղ գտած են ձայնագրութիւններ, երգերու բնագրեր, տարազներն ու պարերը ցուցադրող պատկերներ: Պատմաբան Սրբուհի Լիսիցեան (1893 - 1979) աւելի քան 1500 հայկական ժողովրդական պարեր ու թատերական ներկայացումներ գրի առած է: Ան հեղինակն է ժողովրդական ստեղծագործութեան մասին կարգ մը աշխատութիւններու: Տասնամեակներու աշխատանքի եւ պրպտումներու արդիւնքն են մասնաւորաբար «Հայ ժողովրդի հինաւուրց պարերն ու թատերական ներկայացումները» ուսումնասիրութեան ստուար հատորները:

×

ԿԷՍ ԴԱՐ ԿԱՆԱՆՉ «ԲԱՐԵԿԱՄԻ» ՀԵՏ

Գիւղաղարակի լանջերուն փռուած անտառակը ու բուսաբանական պարտէզը կէս դար առաջ հիմնադրուած են Է. Լիոնովիչի կողմէ կիսալեհ, կիսաֆրանսացի մը, որուն համար Հայաստանը երկրորդ հայրենիքն է դարձած: Լիոնովիչ նպատակ է ունեցած Հայաստանի բուսականութեան հարստացումը. մասնագէտներ այսօր կ՚ըսեն թէ անբաւական բան ըրած է այդ ուղղութեամբ, ու ծառերու եւ թուփերու քանի մը տեսակներ ընդմիշտ «բնակութիւն հաստատած են» հոն: Ըստ Է. Լէոնովիչի պէտք է փշատերեւ ծառեր տնկել Հայաստանի առողջարաններու շրջակայքը:

×

ՈՍԿԵՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Հայկ. Ոսկերչութիւն» ալպոմը ուր հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ներկայացուած է այդ արուեստը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը:

Ինչպէս ըսուած է Վ. Աբրահամեանի յառաջաբանին մէջ, օտար եւ հայ պատմիչներ կը վկայեն որ հայկ. բարձրաւանդակը հարուստ եղած է բազմատեսակ մետաղահանքերով: Տակաւին երրորդ հազարամեակին Հայաստանի բնիկները մշակած են ոսկիի եւ արծաթի հանքեր. այդ մասին կը վկայեն պեղումներէ դուրս նուած ոսկեայ իրեր: Աւելի ետք, պրոնզի դարուն երկրորդ հազարամեակի կէսերուն, անասնապահ ցեղերը սկսած են ըզբաղիլ գլխաւորապէս ձուլման աշխատանքներով: Կիրովականի եւ Լճաշէնի մէջ գտնուած զանազան առարկաներու, զարդերու վարպետ աշխատանքը կը վկայէ հին Հայաստանի ոսկերչական արուեստին բարձր մակարդակին մասին:

×

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ ՍԵՆԵԿԱԼԻ ՄԷՋ

Տաքարի Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են հայ մանուկներու գործերը: Սենեկալի զանազան քաղաքներու մէջ երեկոյթներ տուած է «Հայկական երգ» ազգագրական համոյթը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹԻ վիճակը շատ ծանր կը նկատուէր Հինգշաբթի առտու, իր վերջին կայանին՝ Պատտաուիի անկումէն ետք: Իր հաւատարիմները բերդաքաղաքի կը վերածեն Տրիպոլիսը, ուր կը պատրաստուին կռուելու փողոցէ փողոց: Միւս կողմէ, ռումբերը կը շարունակեն տեղալ հոս ու հոն: Իսրայէլացիք կը ռմբակոծեն շիի կայանները: Ռումբեր կը տեղան նաեւ արեւելեան Պէյրութի վրայ:

ՎԵՐՍԱՅԼԻ պատժական ատեանը շատ մեղմ, խորհրդանշական բնոյթ ունեցող, դատապարտումներ սահմանեց Ռոպէր Քէշիշեանը առողջական պատճառներով բանտէն դուրս հանել տուող բժիշկներու թէ փաստաբանին: Յետաձգումով դատապարտումներն ալ պատճառ են, որ բանտ մընացող չըլլայ, բացի փաստաբան Ֆրաթիշէլլիէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք անկախ Պետութեան հռչակման առթիւ, բողոքներն ու դատապարտումները կը շարունակուին, հաւանաբար խզճերը հանդարտեցնելու համար:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՌՕԶԱ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Գուցէ շատ-շատերին տարօրինակ թուի, գուցէ շատեր պիտի մտածեն, թէ ինչպէս կը լինի, որ ամուսինը գրի իր կնոջ մասին: Զարմանալու ոչինչ կայ: Ուրիշ ազգերում նորութիւն չէ դա: Շատ յաճախ կինը գրել է ամուսնու մասին, աղջիկը՝ իր հօրը: Եթէ որոնելու լինենք, մեր հայ իրականութեան մէջ եւս կը պատահենք նման դրութիւնների:

Երկրորդ, ես չեմ գրում Ռօզայի մասին՝ որպէս իմ կինը, այլ գրում եմ մի դերասանուհու մասին, որ ամբողջ 45 տարի եղել է իմ գլխաւոր դերակատարուհին: Ոչ միայն Ռօզային, այլ մի շարք արուեստագէտների եւ սիրողների մասին պիտի գրեմ, եթէ ժամանակը ինձ չդաւաճանի եւ ԿՐՈՂ Միքայէլը ինձ այցելութեան չգայ:

Յետոյ գրում եմ, քանի դեռ յիշողութիւնս պայծառ է եւ միտքս նորմալ:

Ռօզայի եւ շատ ուրիշ դերակատար-դերակատարուհիների մասին շատ նիւթեր կան արխիւումս, որի ճակատագիրը դեռ անյայտ է: Իրանից դուրս գալիս՝ արխիւիս 80 տոկոս յանձնեցի իմ բարեկամ աշակերտներից մէկին, որպէսզի դասաւորի եւ ղրկի Հայաստան, որովհետեւ շատ անգամներ գրաւոր եւ բանաւոր կերպով այտեղից խնդրել էին, որ ուղարկեմ:

Բարեբախտաբար արխիւիս մի փոքր մասը բերել եմ: Նրանցից պիտի օգտուեմ ու նաեւ յիշողութեանս վրայ, որին վստահում եմ: Յետոյ իմ կարծիքը աւելի հարազատ կը լինի՝ քան քննադատներին, որովհետեւ նրանք երբեմն ոչ թէ խաղն են քննադատում կամ գնահատում՝ այլ անհատին:

Հաւանաբար ես չգրէի յուշերս, եթէ արխիւս Հայաստան հասած լինէր եւ յետոյ իմ յոբելեանը կատարողները մտածէին միասնաբար տօնելու, որովհետեւ իմ յիսնամեակը եւ վաթսունամեակը զուգադիպում էին նրա երեսուն եւ քառասուն ամեակներին:

Կայ նաեւ մի ուրիշ հանգամանք:

Եթէ մի օր գրուելու լինի Սփիւռքի թատրոնի պատմութիւնը, այսինքն Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիայի, Ֆրանսայի եւ Հարաւային Ամերիկաների՝ Արժանթինի, Ուրուկուէյի եւ Պրազիլիայի, պատմագէտներ յիշատակեն Ռօզայի եւ այլ դերակատարների անունները: Ռօզան այդ յիշուած եւ տակաւին մոռացուած վայրերում, եղել է ինձ հետ, մասնակցել իմ բոլոր ներկայացումներին եւ ճաշակել հայ արուեստագէտի ուրախութիւններն ու դառնութիւնները:

Ռօզայի հետ ամուսնացայ 1937-ին, Թեհրանում: Հայրը մի ծանր պայման դրեց:

- Աղջիկս պէտք չէ որ բեմ հանես:

Բայց հակառակ դասաւորուեց:

Ամուսնութիւնից անմիջապէս յետոյ մեկնեցինք դէպի Եւրոպա: Առաջին հանգրուանը եղաւ Պաղտատը: Ես նախապէս երկու անգամ եղել էի Պաղտատում՝ 1922-ին եւ 1934-ին: Ծանօթներ, բարեկամներ շատ ունէի: Լաւ սիրողներ կային, բայց միշտ էլ տառապում էի կին դերակատարներ գտնելու: Կային երկրորդական ուժեր, կար նաեւ մի սքանչելի օրիորդ՝ Նուարդ Քէթէնճեան, բայց դժբախտաբար, այդ ժամանակ հիւանդ էր: Մնացինք դժուարին կացութեան մէջ: Պիտի խաղայինք «Տրիլբի»: Ի՞նչ անել: Յետաձգե՞լ: Փոխե՞լ փիէսը: Եւ յանկարծ Ռօզան ասաց:

- Ես կը խաղամ Տրիլբին:

- Դո՞ւ:

- Այո, ես:

- Նախ, ես հօրդ խօսք եմ տուել, քեզ բեմ չբարձրացնել:

- Հիմա ես Բիթլիսեան չեմ, կոչւում եմ Մարութեան, յետոյ հօրս իշխանութիւնը Իրանից այն կողմ չի անցնի:

- Բայց դու կեանքումդ բեմ չես բարձրացել:

- Փոքր ժամանակ, երեխաներով ներկայացումներ էինք կազմակերպում:

- Եւ դու, երեխաների ներկայացումներին մասնակցելով, ուզում ես Տրիլբիի խոր ապրումներով եւ դժուարին դերը խաղալ: Ուզում ես փիէսն տապալե՞լ:

- Մի վախենար: Փորձիր:

- Անկարելի է:

- Փորձիր մի անգամ:

- Ժամավաճառութիւն կը լինի:

- Խնդրում եմ փորձիր, միայն յուշարին պատուիրիր, որ ինձ չյուշի:

- Խե՞նթ ես, հապա ինչպէ՞ս պիտի խաղաս առանց յուշարարի:

- Ես դերը անգիր գիտեմ: Պէտք չունեմ յուշարարի:

- Այդ ե՞րբ սովորեցիր:

- Քեզանից գաղտնի:

Սկսեցինք փորձը: Թէ՛ ես եւ թէ դերակատարները մնացին ապշած: Կարծես թէ տասնեակ անգամներ խաղացել էր այդ դերը: Ահա այդ օրուանից սկսեց Ռօզայի թատերական գործունէութիւնը:

Նա ուրեմն մուտք գործեց հայ բեմը 1937 Նոյեմբեր 20-ին:

Ոչ ոք չէր հաւատում, որ նա առաջին անգամն է բեմ մուտք գործում: Եւ այս ձեւով նա աշխատեց եւ շարունակեց խաղալ եւ դառնալ իմ խմբի գլխաւոր դերակատարուհին:

Մի հանգամանք նրան շատ էր օգնում: Նախ իր բեմական արտաքինը: Երկրորդ լեզուներ գիտնալը: Խօսում եւ գրում էր 5-6 լեզուներով: Կարդում էր ոչ թէ վէպեր եւ բանաստեղծութիւններ՝ այլ թատերական մեծ գործիչների գրութիւնները, նրանց բեմադրութիւնների մասին գրուածքները: Նրանց մօտեցումները՝ այս կամ այն փիէսի մասին եղած վերլուծումներ: Ցուցմունքներ: Թատերական տեխնիկայի մասին գրուածքները: Ստանիսլաւսկու, Մեյերխոլդի, Մաքս Ռէյնհարդի ուղղութիւնները:

Իմ սիրած ուղղութիւնը Ստանիսլաւսկինն էր: Մեծ պաշար էր հաւաքել: Օրերով վերլուծում էր իր դերը, խորանում էր: Շատ յաճախ խորհրդակցում էր ինձ հետ եւ յաճախ վիճում: Այս կերպով նա շատ կարճ ժամանակամիջոցում կարողացաւ ձեռք բերել թատերական արուեստի գիտելիքները, իւրացրեց եւ գործադրութեան դրաւ:

Բնական է, որ ես էլ օգնում էի, մանաւանդ հայերէնում, որ սկզբնական շրջանում թոյլ էր, բայց յետագային այնքան ուժեղացրեց, որ սկսեց օտար լեզուներից փիէսներ թարգմանել: Օրինակ՝ Ռոմէն Ռոլլանի «Սրտերի Պայքարը», յետոյ «Կիթրիս Գողը» եւ «Երջանկութիւնը»:

Իր գլխաւոր դերերը եղան՝ Դեզդեմոնա («Օթէլլօ»), Ռօզալիա եւ Էմմա («Ոճրագործի Ընտանիք»), Տրիլբի («Գէյ»), Հաննա («Կայսրը»), Ռիթա («Օչին Պայլ»), Իշխանուհի («Հին Աստուածները»), Նէնէ («Խաչագողներ»), Դալիլա («Սամսոն եւ Դալիլա»), Աննա Մարի («Մարսիլիոյ Բեռնակիրը»), Մարգարիտ («Պատուի Համար»), Սօնա («Զար Ոգի») եւ բազում այլ փիէսներում նա հանդէս եկաւ ու անթերի կատարեց:

Մի քանի մէջբերումներ հայ եւ օտար քննադատներից նրա խաղարկութեան մասին.

«Տիկին Մարութեանը խաղում էր Դեզդեմոնա: Նա եղաւ իր ամուսնու արժանաւոր խաղընկերը: Իր ձայնը, շարժումները, դիմախաղը եւ քնքշութիւնը գրաւում էր հանդիսականին: Նա աւելի շատ ապրում էր իր դերը՝ քան թէ խաղում էր»:

ԱՔՍԻԱՏԵՍ
Յոյն թատերագէտ եւ քննադատ

«Տիկին Ռօզա Մարութեանի Մարգարիտը, իրաւ որ մարգարիտ մըն էր: Պոլսոյ եւ այլ վայրերու մէջ տեսած եմ Կովկասէն եկած մեծ դերասանական խումբերու մէջ այդ դերի դերակատարները, որոնց չէր զիջեր տիկին Մարութեանը եւ յաճախ կը խաղար աւելի խորունկ ապրումներով»:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
(Գահիրէ)

«Տիկին Մարութեան Հաննան, Շանթի «Կայսրը» թատերգութեան մէջ, ամէնէն փայլուն խաղարկութիւնը ունեցաւ: Նա այդ գիշեր շատերին գրաւեց իր խաղով եւ ապացուցեց, որ կարող է դեռ շատ հեռուներ գնալ: Ողջունում ենք իրեն եւ սպասում նոր դերակատարումների»:

ՄՈՒՇԵՂ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
(Թեհրան)

«Ես չէի հաւատում, որ տիկին Մարութեանը սկսնակ դերասանուհի է, որովհետեւ Տրիլբին ապացուցեց, որ նա տարիներու փորձ եւ դպրոց ունեցող դերասանուհի է, նա կարողանում էր մի դրութիւնից փոխուել մի այլ դրութեան: Վերջին արարում՝ նրա մահը հոյակապ: Մոմ մը, որ կը ճառագայթէ, լոյս կու տայ շուրջիններուն եւ աննկատ հալուելով վերջանում է, բայց իր շրջապատը թողնում լոյսի մէջ»:

ԼԻՊԱՐԻՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Գահիրէ)

«Դերասանուհի Ռօզա Մարութեանը «17 տարեկաններ» թատերախաղում, եղաւ կենտրոնական դէմքը: Այնքան խոր ուսումնասիրած էր իր թիփը, որ կարծում էիր, թէ իրապէս հեղինակի գծած տիպարն է: Նա վերելքի ճամբու վրայ է, այդ ապացուցեց իր երեկոն»:

Վ. ՕՇԻՆ (Թեհրան)

«Տիկին Ռօզան «Աննա-Մարի Մարսիլիոյ Բեռնակիր» թատերախաղում ցուցադրեց, որ խորունկ կերպով ուսումնասիրած էր իր դերը: Հարստութեան զոհ, նոր սէր, հիասթափում եւ վերջապէս զղջում եւ հիացում իր ամուսնու ահաւոր զոհաբերութեան համար, տուեց հարազատութեամբ, անկեղծութեամբ եւ խորունկ ապրումներով»:

Յ. ՍԻՐՈՒՆԻ (Պուքրէշ)

Դեռ կարելի է երկարել շարքը, բայց գոհանանք այսքանով:

Ես այս մի քանի տողերը գրեցի, որպէս հում նիւթ, որպէսզի ապագայ հայ թատերագէտը պրպտէ արխիւներ եւ ճշդէ Ռօզայի կատարած դերը հայ բեմում:

Այսքան իմ կողմից:

Լրացնել կարող են նրանք, որոնք Իրանում, Իրաքում, Սուրիայում, Լիբանանում, Եգիպտոսում, Յունաստանում, Պուլկարիայում, Ռումանիայում եւ Հարաւային Ամերիկայի երեք գլխաւոր երկիրներում՝ (Արժանթին, Ուրուկուէյ, Պրազիլ) տեսել են նրան բեմի վրայ:

Իսկ այդպիսիներ շատ կան Հիւսիսային Ամերիկայում:

Վերջացնելով մի գաղտնիք պիտի յայտնեմ:

Ռօզան այժմ խաղում է մի սքանչելի դեր, որ կարծում եմ համաշխարհային որեւէ արուեստագիտուհի չպիտի կարողանար խաղալ:

- Պիտի հարցնէք, ի՞նչ է այդ դերը:

- Պատասխանում եմ:

- Նա այժմ ինքնամոռացութեամբ եւ ամբողջ հոգիով նուիրուած է խնամելու՝ իր հիւանդ մօր եւ ծերացած ամուսնուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Բա էդ որտեղի՞ց ես իմացել հայկական կոտորածների մասին, ես քու..., - գոռում է մի հայ զինուոր եւ հրացանի փողը բռնած կոթով զարկում նրա գլխին: - Խեղճ ունեցողներիս նայէք:

Ուլիբեկլուից արեւմուտք հինգերորդ գնդի երկրորդ գումարտակն էր կռւում: Այնտեղ գնդացրային կրակով ետ էին մղել թուրքերին հակայարձակումը եւ ջանում էին պաշտպանել գրաւած դիրքերը, մինչեւ օգնական ուժեր կը հասնէին:

Այնտեղ լաւ հունձ էին անում դիպուկահարները, որոնք իրենց գործին էին՝ յարձակում լինէր թէ պաշտպանութիւն:

Գիշեցի Զաքարն ու մուշկապատցի Արշակը, որոնք իրենց Վարանդայում համբաւաւոր որսորդներ էին եղել, հիմա գնդի լաւագոյն դիպուկահարներն էին: Զաքարն անպայման հրացանին յենակներ պիտի դնէր, նոր բռնէր իր որսը: Իսկ Արշակին բաւական էր եւ իր ձախ թեւը: Հրացանը դնում էր ձախ թեւին, փողը վերից զգուշօրէն վար իջեցնում եւ ձգանը սեղմում: Այդպէս նրա գնդակից փրկութիւն չունէր օդում թեւածող թռչունը: Իսկ դիմացի թուրքը բաւականին մեծ էր ամենախոշոր թռչունից:

Արշակը հայեացքը կտրեց թիկունք դարձրած թուրքերից, տեսաւ՝ աջակողմեան փոքրիկ հողաթմբի վրայ, թռիչքի պատրաստուող արծուի նման, վեղարի թեւերը թափ է տալիս Գարեգին սրբազանը: Նրա ձեռքի խաչը հուրհրատում էր արեւի տակ: Ինքը խանդավառուած խօսում էր, աղօ՞թք էր կարդում, թէ՞ անէծքով դժոխք էր ուղարկում թուրք ասկերներին: Ճիշդ է, հայ զինուորները տեսնում էին նրան եւ գիտէին, որ իրենց համար է սեփական կեանքը կրակի տակ դրել սրբազանը: Սակայն արկերի դղրդոցի, գնդակների ճայթիւնների ու սուլոցների, փախչողների վայնասունի ու հետապնդողների աղաղակի մէջ ո՞վ էր լսում նրա ձայնը:

Թուրքերի հունձը մի պահ դադարեցնելով՝ Արշակը վազեց դէպի հողաթումբը եւ, հրացանը ձախ ձեռքին, աջով սրբազանին առաւ թեւի տակ ու վազեց դէպի մօտիկ փոսը: Սրբազանը, նրա թեւատակին հորիզոնական ձգուած, ոտուձեռքերն էր թափ տալիս: Բայց ինչպէ՞ս կարող էր փրկուել լեռնորդու պիրկ ձեռքից: Փոսի մէջ դիպուկահարը նրան ցած դրեց եւ փորձեց արդարանալ:

- Սրբազան ջան, կեանքս քէ մատաղ, բա էն թումբն ես բարձրացել, հեռի քեզանից, որ մի բան պատահեց, ո՞ւմ պիտի դնենք քո տեղը:

Իսկ սրբազանը շշմած նրան էր նայում, ոտից գլուխ չափում էր հայեացքով, մտքում՝ այն առեղծուածը, թէ այդ կարճ ու կլոր կոճղի մէջ որտեղի՞ց էր այդքան ուժը:

- Ա՛յ արջ, ո՞նց է անունդ:

- Արշակ է, Գարեգին սրբազան, - խոստովանողի մեղապարտութեամբ յայտնեց «արջը»: - Անունս անունիդ մատաղ, քեզ խնայի՛ր, սրբազան:

- Ադա, գիտե՞ս, որ Արշակ էլ նշանակում է արջի ձագ:

Արշակը քմծիծաղեց, հողոտ ձեռքով ոպալեց կախ-կախ պեխերը:

- Հլա ո՞ւր է, հա՛, մինչեւ իսկական արջ դառնամ...

- Արշակ, թո՛ւրքը, թո՛ւրքը:

- Հո՞ր ա, սրբազան:

- Ձեռքիս ուղղութեամբ նայիր...

- Բաւական հեռու, մասրենու թփի տակից ելած ասկերը բաց տարածութեամբ իրեն աջ ու ձախ գցելով փախչում էր՝ մէջքից կռացած: Արշակը ձախ բազուկը ծալեց, հրացանի փողը դրեց վրան եւ վերից մի փոքր վար իջեցնելով կրակեց.

- Քո պատուին՝ է՛դ մէկ, սրբազան, - ինքնագոհ ժպիտով նրան նայեց Արշակը:

- Ադա՛, մէկ է՛լ կրակիր, ոնց որ չի կպել, - յորդորեց սրբազանը:

- Էդպէս չի լինում, սրբազան:

Եւ իսկապէս, ասկերը գլուխ բարձրացրեց, ոտքերը խանգարուած ու լայնլայն առաջ գցեց, ապա ետ ընկաւ թիկունքի վրայ:

Սրբազանը թփթփացրեց Արշակի մէջքը:

- Դէ՛, հիմի դու էնտեղ նայիր, սրբազան, - հրացանը նորից յարմարեցրեց դիպուկահարը: - Տէ՛ս հա՛, գալիս է իր ընկած եոլդաշին կողոպտելու, - արդէն ինքն իրեն խօսեց Արշակը: - Վա՛յ, ես քո հաւատը...:

Սրբազանն ուզում էր զգուշացնել, որ էլ հաւատ չհայհոյի, նա կրակեց: Թուրքը նստեց իսկոյն, մէկ էլ ձեռքերին յենուելով՝ ծանրօրէն վեր կացաւ:

(Շար. 6)

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԶՕՐԱՆՈՑ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

1930 Սեպտեմբեր 6-ի պետական հարուածէն մինչեւ 1976 Մարտ 24-ի կոլփը (պետական հարուած), զինուորական ուժերը տիրական դերք կը գրաւեն Արժանթինի ներքին քաղաքական կեանքին մէջ: Համաշխարհային Բ. պատերազմի աւարտումէն ետք, Սահմանադրական կարգով ընտրուած ոչ մէկ կառավարութիւն, - ի բաց առեալ առաջինը՝ զօր. Փերոնի նախագահութեամբ, - իր օրինական ժամանակաշրջանը կը լրացնէ: Որով, երբ Մարտ 24-ին հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէ, թէ իշխանութեան «բաց»ին հետեւանքով, բանակը կ'որոշէ Պետութեան ղեկավարութիւնը յանձնել, Արժանթինցիներուն մեծամասնութիւնը անտարբեր եւ, նոյնիսկ, գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ լուրը: Չէ՞ որ նոր կոլփ մը զարմանք չի պատճառեր, մանաւանդ, որ Իզապելլիթան, Փերոնի կինը, այլեւս ամէն իշխանութիւն կորսնցուցած էր:

Զինուորականները ո'չ մէկ ընդդիմութեան կը հանդիպին: Արհեստակցական միութիւնները ո'չ մէկ քայլ կը դիմեն պաշտպանելու համար աշխատաւորներուն կառավարութիւնը: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական կուսակցութիւններուն, ներքնապէս գոհ կը մնան ի տես այն իրողութեան, որ բանակը հրապարակ կ'ելլէ կացութիւնը բարելաւելու եւ երկրին կարգ ու կանոնը վերահաստատելու մըտադրութեամբ:

Անցեալի նման ժամանակաւոր նոր հանգրուա՞ն մը: Այս անգամ, բանակին բոլոր ճակատները՝ օդային, ծովային, ցամաքային, կ'իրագործեն պետական հարուածը, միասնաբար: Իրենք զիրենք կը կոչեն բարոյականութեան ապահովութիւնը, ողնայարը ազգին: Երբ զինուորականները կը յայտարարեն, թէ ազգային միութեան կազմութեան հոլովոյթը առաջադրութիւններու կը կարօտի, բայց ոչ ժամանակամիջոցի, կը կրկնեն մաշած նշանախօսք մը: Միաժամանակ, անուղղակի կերպով կ'ըսեն, կը հասկցնեն, թէ իրենք մտադիր կը մնան մինչեւ ծայրը երթալ:

Մինչեւ ո՞ւր: Շատ լաւ չեն գիտեր: Կը յայտարարեն՝ Քրիստոնէութեան բարոյականութեան եւ ազգային աւանդութիւններու պահպանում, պաշտպանում՝ ազգային ապահովութեան: Անորոշ խօսքեր, քանի երբեք իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնող զինուորականները չեն յաջողիր յստակ քաղաքականութիւն մը ճշդել: Այս վերջիններուն հիմնական մտահոգութիւնը կը դառնայ իշխանութեան կառոյցին ամրապնդումը:

Պետութեան գերագոյն մարմինը Ժէօնդը կը մնայ, ուր երեք տարուան ժամանակաշրջանով տեղ կը գրաւեն երեք բանակներու ընդհ. հրամանատարները: Ժէօնդը միաձայնութեամբ կը նշանակէ Պետութեան նախագահը՝ անպայման, հանգստեան կոչուած նախկին զինուորական մը: Այս վերջնոյն պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը կը սահմանուի երեք տարիով: Բայց կրնայ պաշտօնազրկուիլ, եթէ երբեք երեք հրամանատարները անհրաժեշտ նկատեն: Այս «չորրորդ»ը պարտի գործադրել Ժէօնդի սահմանած քաղաքականութիւնը: Այս առաջադրութիւնը, իրողութեան մէջ, հարիւր տոկոսով կարելի չըլլար իրագործել:

Արդարեւ, զինուորական բարդ մեքենան լաւ կը գործէ միայն ընդյատակեայ կազմակերպութիւններուն դէմ մղուած պայքարին,- հալածանք՝ Մոնթեներոններու, այսինքն՝ փերոնական հակումով արձակազէններու եւ Տրոցկիստական գաղափարներով առաջնորդուող Ժողովրդական Զինուած Յեղափոխականներու շարժումներուն ուղղութեամբ: Քանդող խլրդը արմատախիլ ընելու ձգտումը ընդհանուր ճնշումի դիմագիծ կը ստանայ: Արիւնոտ:

Երկար ժամանակ, զինուորականները կը փորձեն քօղարկել ճնշումներուն ծաւալը, ի յայտ եկող իրադարձութիւնները վերագրելով ծայրայեղներու անօրինական քայլերուն: Կամ ալ պնդելով, թէ այսպիսի դէպքեր կը պատահին անխուսափելի կերպով, այժմու պայքարին ընթացքին, ընդյատակեայ զինուած ուժերուն դէմ: Բայց հազարաւոր անմեղներ կը մեռնին կեդրոնացման կայաններու մէջ՝ անլուր խոշտանգումներու, տանջանքներու ենթարկուելէ ետք:

Արդարեւ, ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր բոլորն ալ գիտեն, թէ այս առեւանգումները, անյայտացումները զինուորական-ոստիկանական կողմնակի մարմիններու, - իբրեւ թէ ոչ - պաշտօնական, - կողմէ կը կատարուի, վերէն ճշդուած ընդհանուր ծրագիրի մը համաձայն: Չիլիի փորձը ցոյց կուտայ մեզի, թէ հրապարակային դնդակահարումները, մաքրագործումները անմիջապէս միջազգային հանրային կարծիքը կը հրահրեն: Այս պատճառով է, որ մենք զգօն, գաղտնապահ միջոցներու դիմեցինք, կը խոստովանի նախկին ծովակալ մը:

Զոհերուն թի՞ւը: Նուազագոյնը 30.000 կը սահմանեն մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան հարցին լծուած կազմակերպութիւնները: Իրենց բնակարաններուն, աշխատատեղիներուն եւ փողոցներուն մէջ առեւանգուածներ եւ ապա՝ անյայտացողներ:

Տուեալ միջոցներուն դիմաց զինուորական վերին իշխանութիւնը, բնականաբար, կ'ըմբռնէ, թէ մեծ եւ վտանգաւոր ռիսք մը կ'առնէ: Այսուհանդերձ, ասոր տրամադրութեամբ, մտածումով, Արժանթինցիներուն մեծամասնութիւնը գոհ կը մնայ, քանի զինուորականները ներքին անդորրութեան վրայ կը հսկեն: Տնտեսական հրաշքն ալ կը յուսան, - ինչպէս կը խոստանան այս վերջինները:

Բայց չիրականանար: Ազատ տնտեսութեան քաղաքականութիւնը չպահովեր օտար դրամագլուխներու մուտքը: Երկրին արտաքին պարտքերը կ'աւելնան՝ սնանկութեան դուռը հասցնելով:

Առաջին դժգոհները կ'ըլլան զինուորականները, որոնց բանակներուն սպառազինումի պիտոյքները կը կրճատուին: Նաեւ՝ միջին եւ ապա աշխատաւոր դասակարգերը: Բոլորն ալ պատճառներ կ'ունենան դժգոհելու:

Զինուորականները կը հարկադրուին, ըստ դէտերու, իշխանութիւնը յանձնել քաղաքացիներուն: Մանրամասնութիւնները կը մնան ծանօթ: Ժողովրդավարութիւնը կը վերահաստատուի: Արմատական Ռ. Ալֆոնսին շատ դժուար հարցեր կը գտնէ իր առջեւ: Բայց պէտք է լուծէ զանոնք, չուտով ... այլապէ՞ս:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿ

Հ.Մ.Ը.Մ. ՏԷՍԻՆ ԵՒ ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ

Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքի 4րդ հանգրուանին հայկական երեք խումբերէն մէկը՝ Սէն Թ'Անթուան, դուրս մնաց, իսկ Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին եւ Վալանս՝ հակառակորդներու դաշտին վրայ յաղթական հանդիսանալով իրաւունք ունեցան շարունակելու պայքարը:

ՄԷՑԹԷ - Հ.Մ.Ը.Մ. ՏԷՍԻՆ 0 - 1
(Կիսախաղ՝ 0 - 0)

Իրենցմէ դասակարգ մը վար բաժանմունքէն հանդէս եկող Մէյթէի դէմ խաղի առաջին վայրկեաններուն Հ.Մ.Ը.Մ.ականները երեք առիթներ ունեցած են կոլ նշանակելու, բայց չեն յաջողած: Լաւ առիթներ փախցուցած են Փըթի, Լակօ, Ակոսթինօ եւ Արզարեան: Երկրորդ կիսախաղին Մաէլլօ գլուխի գեղեցիկ հարուածով մը նշանակած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթական կոլը, որմէ ետք Մէյթէի տղաքը ա.ցած են գրոհի, սակայն չեն կրցած հաւասարեցնել հաշիւը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի տղաքը հակագրոհներով տիրապետած են դաշտին եւ երեք առիթներ ալ ունեցած կոլ նշանակելու, բայց չեն յաջողած: Վերջին հինգ վայրկեանները անձկալից եղած են եւ Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին դաշտը թողուցած է յաղթական:

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ - ԻՒ. ԷՍ. ԱՆՏՈՒՄ 1-1
(Կիսախաղ՝ 0 - 1)

Մարսէյլի հայկական երկրորդ խումբն ալ՝ Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւէն ետք, դուրս մընաց Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքէն:

Խաղի երկրորդ վայրկեանին իսկ Ժի. էս. Ա. Սէն Թ'Անթուանի տղաքը կոլ մը ստացած են, որուն կրցած են պատասխանել միայն երկրորդ կիսախաղի երկրորդ վայրկեանին, շնորհիւ Փըթիի 20 մեթրէն տուած ազատ հարուածին: Այս կոլէն ետք հաւասարակշռուած խաղը, շատ հաճելի եղած է ներկայ մարզասէրներուն համար: 88րդ եւ 89րդ վայրկեաններուն Ալէն Դերձակեան զոյգ առիթներ փախցուցած է կոլ նշանակելու եւ խաղը վերջ գտած է հաւասարութեամբ: Կէս ժամուան երկարաձըգումն ալ ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուցած է արդիւնքին մէջ: Կարգը եկած է փէնալթիներու, որոնց մէջ Անտումի տղաքը աւելի վարպետ եղած են եւ յաղթական հանդիսացած:

ԼԱ ԹԱԼՈՏԻԷՌ - ՎԱԼԱՆՍ 1 - 3

Վալանսի հայկական խումբը 1-ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնելով Լա Թալոթիէռը, այս վերջինի դաշտին վրայ, իրաւունք ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսինի հետ հայկական գաղութը ներկայացնելու Ֆրանսայի բաժակի 5րդ հանգրուանին:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱԺԱԿ

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄՆԱՑ...

ԻՒ.ԺԻ.Ա. ԱԼՖՈՐՎԻԼ - ՍԷՍՈՆ 2 - 4
(Կիսախաղ՝ 0 - 2)

Փարիզի բաժակի մրցաշարքին մասնակցող հայկական վերջին խումբը՝ Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ եւս, ցաւալի խաղարկութենէ մը ետք՝ իր դաշտին վրայ պարտուելով (2-4), դուրս մնաց մրցաշարքէն:

Օ ՏԸ ՍԷՆԻ ԲԱԺԱԿ

ՊՈՆ ՔՈՆՍԷՅ - Ա.Ս.Ա. ԻՍԻ 5 - 1
(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Իսիի Ա.Ս.Ա.ն ծանր պարտութիւն մը կրեց Պոն Քոնսէյէն, որու յաղթած էր (2-0) այս տարուան ախոյենութեան մըրցումին: Այս ծանր պարտութիւնը կրնանք բացատրել Ա.Ս.Ա.ի մարզիչին եւ պատասխանատուներու տուած որոշումով, ըստ որուն՝ անոնք այս տարի աւելի կարեւորութիւն կու տան ախոյենութեան մրցաշարքին, քան՝ զանազան բաժակի խաղերու: Այս պատճառով ալ Իսիի Հայ մարզականը դաշտ իջած էր առաւելաբար փոխարինողներէ բաղկացած կազմով մը:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Քա զաւակս, կը պնդէր մայրը, խելքին եկեր է, խենթին հետ ի՞նչը պիտի տեսնուիս... էլլայ ճիտդ պլլուի, մախնաս, հալըը իմանայ... ե՞տքը:

Բայց Սոֆի չէր յուսահատեր մօրը այս ընդդիմութենէն. կ'աղաչէր, կը պաղատէր, կու լար, նոյն իսկ յայտնելով որ եթէ տեսնէր զայն՝ ապահովապէս պիտի աղէկնար: Կիւլիւկ հանըմ վերջապէս ըստիպուեցաւ տեղի տալ աղջկանը այս անհեթեթ քմահաճոյքին:

Մայր ու աղջիկ դէպի ծովեզերք ուղղըւեցան յամրաքայլ եւ սկսաւ Համբիկի մասին ձկնորսներուն հարցումներ ընել. ձըկնորս մը.

- Խե՞նթը, հարցուց սուրճին գաւաթը ձեռքը մօտենալով:

- Հա' ճանըմ, Թումիկին տղան:

- Ի՛ւ, ան ո՛վ գիտէ ուր է հիմա, ըսաւ նորեկը, ձեռքը դէպի հեռաւորութիւնները կարկառելով. ան տեղ մը չի կենար քի, կլօխը կ'առնէ կ'երթայ...

- Աֆ կ'ընէք ամա, աւելցուց ծեր ձըկնորսը, ատ խենթը ի՞նչ պիտի ընէք, քուրուկ, անիկա մարդու հետ չիֆթ մը խօրաթա չըներ. ան աս աշխարքէն էլած պան մըն է... անոր ի՛նչ պիտի ըսէք քի. ան խօսք չի հասկնար:

- Տեսա՞ր, ըսաւ մայրը Սոֆիին դառնալով:

Սոֆիի տժգոյն սյտերուն վրայ կարմրութիւն մը երեւցաւ: Մայրը, մէկ բառով, կը մատնէր զինքը այդ մարդոց: Երկու ձկնորսները դարձան հիմա աղջկան նայելով զարմացմամբ:

Մայրը չուտով հասկցաւ իր ըրած կաֆը:

- Անիկա մեր ծառքը մեծցած է, ախպարս, ըսաւ ձկնորսին. զաւկիս պէս կը սիրէի, քանի քի հոս եկեր ենք նէ մէյ մը տեսնանք, ըսի...

- Էյ սանքի կէշ ալ չըլլար, պատասխանեց մարդը. զաւալլը տղուն վրան կլօխը ասված հեռու ընէ, կը թափի կը թափթըփի կոր... մայր մը ունէր քիչ շատ կը նայէր, ան ալ քանի մը ամիս առաջ մեռաւ, հի՛չ նայող ընող չունի...

- Հօրփը մեռա՞ւ, հարցուցին մայր ու աղջիկ մէկ ձայն, այլայլած:

- Մեռա՛ւ եա, հաստատեց Ղազար անդիէն:

Սոֆի՝ աչուըները թարթափեց արցունքի կաթիլ մը զսպելու համար:

- Վա՛խ, խեղճ Հօրփս, ողբաց Կիւլիւկ հանըմ, աչքերը սրբելով:

- Ըսել է որ, հարցուց Սոֆի, ա'լ չպարտըկելով իր յուզումը, Համբիկ ա'լ մարդ չունի, երեսի վրայ մնացած է:

- Հապա՛, աղջիկս, գիշերները աս խահվէն, բէքէին վրայ կը պառկի: Էյէր մենք ալ չնայինք նէ երեսի վրայ պիտի մնայ անօթի մեռնի:

Սոֆի խումբէն բաժնուելով քանի մը քայլ առաւ դէպի ծովեզր: Ցուրտէն կը խեղդուէր: Հեկեկանքներ կու գային կը խռնուէին կոկորդին մէջ: Կուրծքը կը տանջուէր:

Նատեցէք, քուրուկ, ըսաւ ծեր ձկնորսը, երկու ցած աթոռակներ առջեւ քշելով... հիմակ ալ չէ նէ՝ իրիկուան անպատճառ կուգայ, ո՞վ կիտէ ո՛ւր կացած է պտտելու, պաշխա տեղ չերթար. կ'ուգէք նէ պէքլէյեցէք:

- Այո, այո, կը սպասենք, ըսաւ Սոֆի, եա դառնալով խեկոյն եւ աթոռակին մէկուն վրայ նստելով:

Ձկնորսները վերսկսան իրենց ընդհատուած գործը. եւ լռութիւնը տիրեց.

- Վա՛խ Հօռփ, կը մրմնջէր լուացարարուհին, երբեմն անմխիթար իր վաղեմի բարեկամուհիին մահուան լուրէն:

- Ինչէ՞ն մեռեր է, հարցուց ծերունիին:

- Խեղճութենէ՛... ըսաւ մարդը կտրուկ:

Եւ աւելցուց.

- Մէյ մըն ալ աս տղուն կսկիծէն:

Խուլ հեծկլտանք մը լսուեցաւ մէկէնիմէկ. ձկնորսները նայեցան ու տեսան Սոֆին որ՝ մեռելի պէս տժգոյն՝ ձախ ձեռքովը յենարան մը կը փնտռէր կռթնելու: Կիւլիւկ հանըմ մինչեւ որ շարժեցաւ, ձըկնորսները աղջկան քովը հասան: Բայց չուտով սթափեցաւ Սոֆի:

- Բան մը չունիմ, ըսաւ ոտքի ելլելով, ինքզինքին դէմ արխանալու համար:

(Շար. 186)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վեհանոյշ Պասմաճեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռաձայնով եւ նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իր սիրելի քրոջ՝ Ֆլէօր Շիշմանեան-Ադամեանի մահուան առթիւ (Արժանթին) եւ այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ'ընէ. - 100 Ֆ. Խասեան Սանուց Միութեան, 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ 100 Ֆ. ալ «Յառաջ»ին (Կապ Խաչը ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրանդ Ակոնայեանի յիշատակին Տիկին Քնար Կէրէն 400 Ֆ. կը նուիրէ Դպրեցասէրին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ազաւնի Գույումճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:
6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի

Կը նախագահէ քերթողուհի՝
ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

Մերայօժար կը մասնակցին՝
Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ճէյմս Լիոն (Թաւջութակ):
Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գմբէթեան, Մարիէթթա Մանուկեան (Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝
Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Նանպէկեանի:
Մուտքը ազատ է:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi, 22 Novembre, à 20 h 45

CONFERENCE
D U
Dr. Kourken MEDZADOURIAN

« Les Exilés de la Paix» (Les Arméniens à leur arrivée en France dans les années 20».

A 19 H. BUFFET — SELF-SERVICE
Participation 30 F.
— S'inscrire avant le 20 Novembre

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE
PAPAZ
du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.
Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սէն-Ժէռոմի եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 տարեկանը 1983 Յունուար 1-ին, քուէարկելու Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 9-էն մինչեւ 18, դպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն 12 հոգի:

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ:

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

ambiance avec
BEDIK

○ Սանթուր՝ Ստեփան ԱԳԵԱՆ
○ Հայկ. ՍԵՒԱՆ նուագախումբ
○ Երգէոնի վրայ կը նուագէ ՎԱՀԷ
ԵՒ
ՊԷՏԻԿ
իր երգերով

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville
présentent
le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻԻ
«ԽԵՆԹԸ»

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— **M.C.A. de PARIS** : 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— **M.C.A. d'ALFORTVILLE** : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— **Et sur place**

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30
Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie
«HAGHTANAG»
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
avec le grand orchestre
GUY ICARD
et
LIZ SARIAN

Réservation :
MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50.15.09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91.30.62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90.90.10)
Tenue correcte

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h. — Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation
BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19-20

SAMEDI-DIMANCHE
19-20 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.571 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.571

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

«ԱՅԴ ՈՃԻՐԸ ԱՆՊԱՏԻԺ ՊԻՏԻ ՉՄՆԱՅ»
ԸՍԱԾ ԷՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ՈՒ 24 ԺԱՄ ԵՏՔ՝ ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑԻՆ ՇԻԻ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները թէեւ քիչ կ'արտայայտուին, Հինգշաբթի օրուան ռմբակոծութեանց մասին, բայց կ'ուզեն չեշտել թէ փոխ - վրէժի գործողութիւն մը չէր, այլ՝ կանխարգելիչ: Ուէ մէկը կը նկատէ սակայն թէ այդ ռումբերը յաջորդեցին Նախագահ Միթերանի յայտարարութեան. - «Այդ ոճիրը անպատիժ պիտի չմնայ»:

Հինգշաբթի, ժամը 15.30-ին է, Փարիզի ժամով, որ Ֆրանսական 14 սուփէր - էթանտարներ թռիչք կ'առնէին Պէյրութի բացը գտնուող Քլեմանսօ օդանաւատար ռազմանաւէն եւ ռումբեր կը տեղացնէին Պաալպէքի շուրջ գտնուող շիի իսլամական կայաններուն վրայ: Զոհերու ճշգրիտ թիւ չկայ, բայց Ուրբաթ առտու, 39 մեռեալի եւ 150 վիրաւորի մասին կը խօսուէր: Աւելի ուշ սակայն, ռէֆէքներ թիրախ բռնած էին ֆրանսական դիրքերը: Ֆրանսական մամուլը, ընդհանրապէս, դրական հակազդեցութիւն ունի, նոյնիսկ եթէ համայնավար թերթերը (Իւմանիթէ, լա Մարսեյէզ) վերապահ են եւ բոլորովին չեն կրնար հաւանիլ «ակն ընդ ական»ի այս քաղաքականութեան: Բայց, ինչո՞ւ Ֆրանսա լուռ պիտի մնար, համակերպելով որ կառավարութեան իր զինուորներէն 58ը՝ զոհ երթան մոլեռանդ կրօնամոլներու:

Քանիցս խօսուած է շիի այս հերձուած շարժումին մասին (բուն Ամալէն անջատուած), մկրտուած շիի իսլամական Ամալ: Աստուծոյ այս զինուորները, Խոմէյնիի հետեւորդ, լաւ մարզուած տարրեր են: Պարսիկները եկած են անցեալ տարի, Իսրայէլեան յարձակման պատրուակով, ով որ ուզէ սակայն կը միանայ իրենց: Տեղաւորուած են Պեքաայի շրջանը, որ սուրիական հակակշռի տակ է եւ յատկանշական է, որ սուրիական հակօդային պաշտպանութիւնը լուռ մնացած է ֆրանսական ռմբակոծութեան առթիւ:

Պաալպէքի շրջանը աւանդականօրէն շիի է եւ հերձուած զանազան բաժանումներով, քանակութեամբ երթալով շատցած են զինուորեալները: Լիբանանցի շիիները կը ղեկավարուէին, անցեալին, Մուսա Սատրի կողմէ, որ օրին մէկը Լիբիա գացած էր ժողովի մը մասնակցելու եւ անկէ ի վեր հետքը չկայ, այդ պատակտումէն ծնած է իսլամական Ամալը, զոր կը ղեկավարէ ներկայիս Հիւսէյն Մուսաուի, որ բոլորովին ուրացաւ որեւէ պատասխանատուութիւն հակաֆրանսական եւ հակամերիկեան ոճրափորձներուն մէջ: Ասոնք, ծանօթ է, կ'անուանուին նաեւ «Աստուծոյ խենթերը», տրուած ըլլալով որ, համոզուած են որ ուղակի դրախտ կ'երթան, մանաւանդ այդ «տաքցած» երիտասարդները, որոնք քամիքազ գործողութիւններու կը դրկուին: Այդ բեռնատար կառքերու երկու վարորդները քաջ համոզուած էին թէ այն պահուն իսկ երբ իրենց վարած կառքը օդը կ'ելլէ, արդէն իսկ Աստուծոյ քովը կը գտնեն իրենք զիրենք, քանի որ դատը արդար էր...:

Հինգշաբթի օրուան ռմբակոծութեան առթիւ, կ'ըսուի նաեւ թէ զանազան երկիրներու փոխանակած տեղեկութիւններու հիման վրայ է, որ ճշդուած է, վերջնական կերպով, պատասխանատուն եւ ձեռնարկուած ռմբակոծութեան:

× Արաֆաթի վիճակը միշտ եղերական է, որքան ալ կը յամառի ժպիտէն չհրաժարիլ, հրապարակային բոլոր համաքոյթներու եւ մամուլի ասուլիսներու ընթացքին: Տրիպոլիս զրկուած է ջուրէ եւ ելեկտրականութենէ:

× Էռ - Ֆրանս ընդհատած է դէպի Պէյրութ իր թռիչքները, ժամանակաւոր կերպով, հարկ եղած ապահովութիւնը չգանելով:

× Դպրոցները փակ են, Պէյրութի մէջ, Երեքշաբթիէն ի վեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ է, որ Նախագահ Միթերան եւ վարչապետ Քրաքսի հանդիպում ունեցան: Նոյեմբերեան մշուշոտ Վենետիկը, բստ երեւոյթին, աւելի կը ներշնչէ երկու ղեկավարները, քան հռոմէական պալատը: Ճոսուեքքայի համբաւաւոր Ջիփրիանի պանդոկը եկած են Միթերան եւ իրեն ընկերացող վեց - եօթը նախարարները: Ժողովները տեղի կ'ունենան Սան Ճիօրճիօ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք անկախ Պետութեան հռչակումէն ետք, մթնոլորտը լարուած է: Բողոքները եւ դատապարտումները կը շարունակուին, բայց չի թուիր որ Տէնքթաշի շատ հոգն ըլլայ: Կիպրիանու կ'ուզէ տնտեսական պատիժներու ենթարկել անջատ գօտին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 11)

ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, ընդունած է Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու 8-րդ սպարտակիադէին մասնակցած Հայաստանի պատուիրակութեան ներկայացուցիչները եւ վերջերս աշխարհի ու Եւրոպայի ախոյեան դարձած հայ մարզիկները: Ներկայ եղած են՝ ողիմպիական, աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեան Եուրի Վարդանեան, աշխարհի ախոյեաններ Օգսէն Միրզոյեան, Եուրիկ Սարգսեան, Բենուր Փաշայեան, Եւրոպայի կրկնակ ախոյեան Դաւիթ Համբարձումեան, Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու 8-րդ ամառնային սպարտակիադի ախոյեաններ Մանուէլ Աւիկեան, Գուրգէն Բաղդասարեան, Ջինայիդա Սիմոնեան, Յովհաննէս ըՍտեփանեան, խմբային հաշիւով սպարտակիադի ախոյեաններ՝ Բագրատ Բունիազեան, Էլմիրա եւ Նարինէ Անտոնեան, Աննա Պօղոսեան, Ֆելիքս Սարգսեան, Բագրատ Ճգմաչեան, Ստեփան Յովհաննիսեան, խմբային հաշուով աշխարհի երիտասարդական ախոյենութեան յաղթական՝ Սմբատ Լպուտեան, Շաւարշ Կարապետեան, սպարտակիադի արծաթէ եւ պրոնզէ մրցանակակիրներ, մարզիչներ: Զեկուցում մը տրուած է սպարտակիադին հայ մարզիկներու յաջողութիւններուն մասին, նշելով որ Հայաստանի ներկայացուցիչները շահած են 13 ոսկէ, 3 արծաթէ եւ 7 պրոնզէ մետալներ: Խմբային հաշուով Հայաստանի մարզիկները առաջին տեղը գրաւած են իրենց ենթախումբէն հանդէս եկող խումբերու մէջ: Կարէն Դեմիրճեան շնորհաւորած է հայ մարզիկները եւ գնահատած մարզական կազմակերպութիւններու աշխատանքը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԽԱԼԻԼԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՉԷ՞

Բ.

Մեր թերթերը բաւականաչափ խմբագիր ու աշխատակից չունին: Ատոր փոխարէն դիւրութիւն մը կը վայելեն: Սփիւռքահայ տարածքի վրայ լայնօրէն կ'օգտուին իրարմէ: Ազատօրէն իրարմէ կ'արտատպեն լուր, խմբագրական, աշխատակցութիւն, ամէն ինչ: Միայն թէ լեզուական հարց մը կայ, որ մեծ բարդութիւններ կը ստեղծէ մէկ թերթէն դէպի միւսը փոխադրուող նիւթերու համար: Մէկը ՕԹԱՆ կը գրէ, միւսը ՆԱԹՕ, մէկը Եուկոսլաւիա կը գրէ, միւսը Հարաւսլաւիա, մէկը հեռատեսիլ կը գրէ, միւսը պատկերասփիւռ, ուրիշ մը հեռուստացոյց: Մէկը Արեւելահայերէնը կը գործածէ, միւսը Արեւմտահայերէնը: Մէկը հին ուղղագրութիւնը կը պահէ, միւսը կը տպուի նոր ուղղագրութեամբ: Ուրոյն ոճ մը եւ լեզու մը պահել ջանացող խմբագիրի մը համար այլեւս դիւրին չէ մկրատի մէկ հարուածով հիւրընկալել ուրիշ թերթի մը հրատարակածը: Եւ այդ բոլորին մէջ չըլլայ որ սխալ մը սպրդի թերթը լեցնող 2800 տողերուն միջեւ: Այդ սխալը ամիսներ ամբողջ խեղճ խմբագիրը կրնայ հետապնդել եւ անոր օձիքէն կառչիլ, առաջին անկիւնադարձին վրայ:

×

Ունէի ատամնաբոյժ բարեկամ մը, որ հիմա Ամերիկա մեկնած է: Երկու տող բան չէր գրած կեանքին մէջ, բայց մտաւորական մարդ էր, լուսամիտ, հետաքրքիր, ընթերցասէր ու լաւ հայագէտ: Քիչ մըն ալ յամառ ու ինքնավստահ:

Տարիներ առաջ, անգամ մը, երբ ակռաներէս մէկուն համար իր դարմանատան մէջ նստած էի, բերանս բաց՝ հարցուց.

- Ձեր լուրերը ո՞վ կը թարգմանէ:

- Զանազան անձեր: Ո՞ր լուրերուն համար է ձեր հարցումը:

- Հայկական լուրերու համար է: Ո՞վ կը թարգմանէ, ո՞վ դրի կ'առնէ:

- Ինչո՞ւ կը հարցնէք, ըսի հետաքրքրութեամբ: Բա՞ն մը պատահեցաւ:

Հեգնական ժպիտ մը կար աչքերուն մէջ: Պահ մը լռութիւն պահեց, յետոյ տուաւ կեղծ խուսափողական պատասխան մը:

- Ոչինչ, ոչինչ, այդպէս հարցուցի: Բան չկայ:

- Անպայման բան մը կայ, պնդեցի: Այլապէս չէիք հարցներ:

Դարձեալ հեգնական ժպիտ մը ունեցաւ, բայց չպատասխանեց: Այնպէս ձեւացուց որ դարմանումով կը զբաղէր: Քիչ մը եւս պնդեցի, ի վերջոյ ըսաւ.

- Լուրի մը մէջ «Հարաւսլաւիա» գրած էիք, ատիկա մեր գիտցած Եուկոսլաւիան է:

- Գիտեմ, ըսի, ե՞րբ գրած էինք այդպէս:

- Կարծեմ չորս ամիս մը եղաւ:

Եթէ ինք չորս ամիս կ'ըսէր, հաւանաբար ութ ամիս անցած էր այդ սխալին վրայէն: Բայց բարեկամս, ոստիկանի մը նման արձանագրեր էր զայն ինծի յատուկ թղթածրարին մէջ եւ ահաւասիկ չորս կամ ութ ամիսէ ի վեր ինծի կը սպասէր, որպէսզի հաշիւ հարցնէր կամ սխալը երեսիս զարնէր:

Ամէն հայ թերթ ունի ուշիմ եւ զարգացած ընթերցողներու դասակարգ մը, որ թերթը ուշադրութեամբ ու մանրազնին կը կարդայ, թէ՛ առաւելագոյն չափով օգտուելու համար անկէ, եւ թէ միաժամանակ սխալներ ձերբակալելու համար անոր սիւնակներուն մէջէն: Ես չեմ պարսաւեր այդ ընթերցողները, որքան ատեն որ չար կամեցողութեամբ չէ որ կը շարժին անոնք: Ընդհակառակն, գնահատելի կը գտնեմ այդ բծախնդրութիւնը: Մենք շատ բան կրնանք սորվիլ ընթերցողին այդ ուշադրութենէն: Բայց ընդունինք որ ընթերցողն ալ կերպով մը կ'օգտուի այդ սխալներէն: Սխալի իւրաքանչիւր անդրադարձում, իր մէջ ընթերցողին ինքնավստահութիւնը փայփայող բան մը ունի: Ինչպէս որ «Խաչ - Բառ»ի սիրահար մը մեծապէս կը բաւարարուի, երբ կը յաջողի ամբողջովին լուծել Խաչ - Բառը, նոյնպէս ալ ընթերցողը իր մտային կարողութեան ու զարգացումին մէկ փաստը կը գտնէ սխալի մը անդրադարձումին մէջ: Երբ խմբագիրին դիտել կուտայ այդ սխալը, գիտեմ, իր բուն նպատակը հեգնել չէ խմբագիրը, ոչ ալ արհամարհել թերթը, այլ պարզապէս փաստել ինքզինքը, իր հմտութիւնը, իր արթնութիւնն ու գիտակցութիւնը: Ըսենք որ՝ ներելի է:

Բայց ի՜նչ մեղք, որ բծախնդիր ընթերցողներու այս դասակարգը յաճախ ծայրայեղօրէն ժլատ է դրուատիքի մէջ, լաւ ու ճիշդ բաներու գնահատութեան մէջ: Այսինքն անպայման լուռ կ'անցնի գովելի կէտերու վրայէն, ու կը մատնանշէ միայն սխալն ու ծուռը:

Ի՞նչ կը զգայ արդեօք բարի հայ մայրիկ մը, որ ամէն օր իր ամէնէն համեղ կերակուրները պատրաստելէ ու իր հարազատներուն հրամցնելէ վերջ, եւ անոնց համար մէկ անգամ իսկ չգնահատուելէ ետք, օր մըն ալ պատահմամբ կ'այրէ կերակուրը եւ կը տեսնէ որ բոլորն ալ ոտքի կը կանգնին գոչելով. «Այս ինչ անուշադրութիւն է, այս կերակուրը այրեր է»:

Ամէն ինչ կը փոխուէր, եթէ անոնցմէ գոնէ մէկն ալ սապէս արտայայտուէր. «Դուն որ ամէն օր այնքան համեղ կերակուրներ կը պատրաստես, ի՞նչ պատահեցաւ քեզի այսօր, որ այսպէս այրեցիր կերակուրը»:

Բայց ամէն մարդ գիտէ, որ շատեր շուտ կը մարսեն ու շուտ կը մոռնան լաւ եփած կերակուրը:

Ռ. Հ.

ՄԻԹԷ՞ ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՅՍՊԻՍԻՆ ԵՆՔ...

Մեծամեծ մարդիկը հեռու են կանգնած,
Ասպարէզը համբակներուն են թողած:

ԶԻՒԱՆԻ

- «Բայց Թագաւորը մե՛րկ է», բացագանչեց Անտերսընի ծանօթ հէքեաթի երեխան եւ միայն դրանից յետոյ բոլորը տեսան, որ Թագաւորն իսկապէս մերկ էր եղել:

«Sans Retour Possible»ը դիտելուց էր, որ յիշեցի Անտերսընի այս հիասքանչ հէքեաթը:

- Իսկ եթէ այս հաղորդման երկու հեղինակները ոչ մի մեղք էլ չունեն, իսկ եթէ նրանց արածը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ Անտերսընի հէքեաթի միամիտ երեխայի բացագանչութիւնը...

Դժուար է հաշտուել սրա հետ, բայց միտքս արդէն պղտորուել էր, ուստի սկըսեցի եւ այլ ապացոյցներ փնտռել:

Եւ, Աստուած իմ, քիչ չեն այդ ապացոյցները...

Այս գաղութը ի՞նչ է իրենից ներկայացնում, եթէ դիտելու լինենք միջին Ֆրանսիացու աչքերով: Շատ սահմանափակ թիւ են կազմում նրանք, որոնք տեղեակ են մեր պատմութեանը (գիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ եւ այլն) եւ աւելի սահմանափակ նրանք՝ որոնք ծանօթ են մեր ներկային:

Չվախենանք ճշմարտութիւնից: 54 միլիոն Ֆրանսացիների մէջ շատ չեն նրանք, որոնց տեղեկութիւնները Հայերի մասին «Փափիէ տ'Արմենի»ից այն կողմ է անցնում: Պիտի ասէք, որ յանցանքը մերը չէ, այլ իրենցը՝ Ֆրանսացիներինը:

Ինչ որ չափով մի գուցէ եւ իրաւացի էք, քանի որ իսկապէս այդ նոյն Ֆրանսիացիների մէջ քիչ չեն եւ նրանք, որոնց գիտելիքները նոյնիսկ հսկայ Ռուսաստանի մասին սահմանափակւում է միայն Միշէլ Ստրոգովի արկածներով: Բայց մեզ՝ Հայերիս համար սա արդարացուցիչ հանգամանք չի կարող լինել: Մեր պարագան այնպիսին է, որ մենք պարտաւոր ենք մեզ ներկայացնել հարկ եղածին պէս, այլ ո՛չ այնպէս, ինչպէս այդ արւում է ասենք Ժ. Ստեփանեանցի պարբերական հաղորդումներում, կամ այս կամ այն առիթով թերթերում ու ամսագրերում տպագրուող բազմաթիւ անհեթեթ յօդուածներում:

Բայց ի՞նչ ենք անում մենք, - ոչինչ, բառի բուն իմաստով (բացառութեամբ մի քանի գրքերի հրատարակութեան, որոնք սակայն բնոյթով արդէն ընթերցել չսիրող միջին Ֆրանսիացին միեւնոյնն է չի կարդում):

Մենք ոչինչ ենք անում ցոյց տալու համար, որ միայն պատմութիւն չէ մեր ունեցածը, որ 70 տարի առաջ ջարդից ճողոպրած այս ժողովրդի բեկորները արժանի զաւակներն են հազարամեայ մագաղաթներ ծաղկողների ու ճարտարապետական կոթողներ ստեղծողների, Մեսրոպ Մաշտոցի ու Անանիա Շիրակացու, որ այսօր Հայաստանում թէ այլուր այդ նոյն ստեղծագործ ժողովուրդն է, որն իր ունակութիւնների ու զարգացման ներկայ մակարդակով չի զիջում աշխարհի եւ ոչ մի ժողովրդի: Չենք անում սա եւ բնական է, որ եթէ մենք չենք անում, օտարը երբեք պիտի չանի:

Սակայն ո՞վ պիտի մեր մէջ կատարի այս յոյժ կարեւոր գործը, ունի՞ արդեօք այս գաղութը այդ կարողութիւնը, - ա՛յս է խնդիրը:

Ինչպէս եւ այլ դէպքերում, երբ այս կամ այն ձեւով վիրաւորւում է մեր ազգային արժանապատուութիւնը, այս անգամ եւս մեր հայրենակիցներից շատերն իրենց վրդովմունքն արտայայտելու համար դիմում են «Յառաջ»ին: Բայց «Յառաջ»ը կազմակերպութիւն չէ, այլ թերթ, որն իր գոյութիւնը պահպանում է շնորհիւ մի քանի աշխատակիցների եւ յատկապէս նրա տնօրէնի հսկայ ճիգերի:

Թերթին դիմողներից շատերն անշուշտ հասկանում են սա եւ սակայն հասկանալով հանդերձ, նորից դիմում են: Պատճառը մէկն է. ժողովուրդը ղեկավար է փնտռում, տէր է փնտռում իր ցաւը յայտնելու համար, իր իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Իսկ եթէ լինէր ընդհանուրի կողմից ընտրուած ու ճանաչուած այդպիսի մի «տէր», ձեռնհաս մարդկանցից բաղկացած մի կազմակերպութիւն, պիտի համարձակուէ՞ր արդեօք այդ դէպքում Անթէն 2-ի ղեկավարութիւնը՝ առանց նրա կարծիքը հարցնելու, ցուցադրել նման մի խայտառակութիւն: Կամ, ասենք, այդ նոյն կազմակերպութիւնը ինքը չէ՞ր կարող արդեօք յանձնարարել նման մի հաղորդման կամ այլ նման միջոցառումների կազմակերպումը համապատասխան կարողութիւն ունեցող մասնագէտների:

Չունենք սակայն ո՛չ այս ղեկավար կազմակերպութիւնը եւ ո՛չ էլ (պէտք է ենթադրել) կարող մասնագէտները: Մերկ ենք փաստօրէն անտերսընեան Թագաւորի պէս եւ այս հաղորդման հեղինակները միայն հաստատեցին մեր մերկութիւնը նոյն անտերսընեան երեխայի պէս:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ճի՞շդ է արդեօք, պատմութիւնը կըրնա՞յ կրկնուիլ, կարելի՞ է 30-ական թըւականներու կացութեան վերադարձը: Ահաւասիկ հարցումներ, որոնք առ այժմ կը մնան առկախ: Տրէօէն վերջ Օլնէ որու բնակչութեան 10 տոկոսը անսպասելի կերպով ծայրայեղ աջ կը քուէարկէ: Անակնկալն այն է թէ՝ ինչպէս Տրէօ, Օլնէ ևս աշխատաւորական արուարձան մըն է՝ մեծ մասով գործօն կամ նախկին աշխատաւորներ, եւ մանր առեւտրականներ: Եթէ մէկ կողմ դնենք սովորաբար պահպանողական տարեցներն, ու բուժատխտ արհեստաւորներն ու խանութպանները, որոնք մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ, կը նկատենք թէ յատկապէս աշխատաւոր եւ պաշտօնեայ դասակարգէն կուգան այս նոր համակիրները. ուրեմն առաւելաբար համեստ դասակարգերուն մէջ է որ կը տեղաւորուի Լը Փէնի կուսակցութիւնը, ինչպէս Փարիզի 20-րդ թաղամասի օրինակը ցոյց կուտայ: Շատ հաւանաբար, նոյն յաջողութիւնը պիտի ունենայ եթէ ընտրութիւններ ըլլան օտարաշատ քաղաքներու եւ արուարձաններու մէջ: Ծայրայեղ աջերու սովորական թաղերը, ինչպէս 16-րդը՝ համակիրներու թիւը ընդհանրապէս մէկ կամ երկու առ հարիւրը չանցնիր. մեծ քաղքենին կ'ատէ Ֆաշիստը նոյնքան, որքան համայնավարը. հետեւաբար Ազգայնական Աջերու ներկայ վարիչները, ի վերջոյ համոզուեցան թէ իրենց կուսակցութեան կարելի յաճախորդները, ուրիշ տեղ պէտք է փնտռել ... Լը Փէն՝ անօթի գազանի ագահութեամբ կը սպասէ նոր ընտրութիւններու, տասնապատկելու համար իր կողմնակիցներուն թիւը:

Եթէ այս յաջողութեան գլխաւոր ազդակը օտարամերժութիւնն և ասոնց վերապրուած, անապահովութեան կացութիւնն է, կան նաեւ ուրիշ տուեալներ: Ընդհանուր առմամբ, համեստ դասակարգերու մտայնութեան մէջ, աւանդապաշտ եւ ազգայնական տեսակէտներ քանդակուած կը մնան, եւ պարագաներու բերումով յանկարծ, ի յայտ կուգան ուժգին կերպով, որպէս հակազդեցութիւն կենցաղամշակութային եւ բարոյական չափէն աւելի արագ փոփոխութիւններու: Արդ, պարզ է թէ այսօր, Ֆրանսայի կենցաղային եւ աւանդական պայմանները, զգալի կերպով կը չարափոխուին, եսապաշտ մտայնութիւնը կ'իշխէ եւ կը մերժէ նկատի առնել ընդհանուրի շահերուն հիմնական առաջնութիւնը. բազմազան արհեստակցութիւններու եւ լոպիներու միակ նկատակն է, իրենց դասակարգի առաւելութիւններուն պահպանումը: Ուստի այն համոզումը որ ազգային աւանդական արժէքներու անկումը, արդիւնքն է օտարներու ազդեցութեան՝ համեստ բայց պատուաւոր քաղաքացին կը մղէ կոյր ծայրայեղութեան, որովհետեւ բան մը փոխելու պահանջը կը զօրանայ իր մէջ, հետեւաբար դիւրին որս կը դառնայ բոլոր տեսակի արկածախնդիրներուն համար:

Ահաւասիկ այս բացուածին մէջ է, որ կը նետուի պատեհապաշտ Լը Փէն, ժողովուրդի բնածին օտարատեացութիւնը՝ իբրեւ ծանր հրետանի գործածելով, սակայն ինչպէս կ'երեւի նոր կարգախօսներու յայտնութեամբ, Ազգայնական Ճակատը շատ աւելի մեծ յաջողութիւններ կ'ակընկալէ, նպատակ ունենալով ընկերային հարցերու եւ աշխատաւորութեան պաշտպանի մենաշնորհը խլել համայնավարներէն եւ շահիլ այս դասակարգի մէկ մասին համակրութիւնը, որը խորքին մէջ շատ աւելի անկեղծ հայրենասէր մըն է քան թէ 16-րդ թաղամասի քաղքենին: Արդ, միւս կուսակցութիւններու կողմէ, ո՛չ մէկ վերլուծում, ո՛չ մէկ լուրջ փորձ բացատրելու համար 40 տարիէ ի վեր քարացած՝ ծայրայեղ աջ կուսակցութեան յանկարծակի զարթօնքը: Ճիշդ, ինչպէս 30-ական թուականներուն նոյն տեսակի կարգախօսներ՝ ազգայնամոլութիւն, օտարամերժութիւն, հակասեմականութիւն եւայլն, միջին եւ աշխատաւորական դասակարգի մէկ մասը կը մղէր Տը Լարոքներու, Տրյոնքըներու, Տորիոներու, Տէաներու գիրկը: Այսօր կարծես նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, Ազգայնական Ճակատի ղեկավարները, առաջին անգամ ըլլալով կը գիտակցին թէ նոր երեւոյթի մը առջեւ կը գտնուին, ուստի նոր ուղղութիւն մը պէտք է տան իրենց գործունէութեան. դասական կարգախօսներու կարգին ազգային - ընկերվարական եւ փոփիւլիստ տեսակէտներ յառաջ կը քշեն, հետեւելով 30-ական թուականներու կազմակերպութիւններու օրինակին, ինչպէս ՓԷ - ՓԷ - Էֆ, կամ Փարթի Սոսիալ Ֆրանսէ: Եթէ այս կուսակցութիւններու վարիչներուն անունները չեն կրնար օգտագործել, պատճառն այն է թէ ասոնք, որպէս դաւաճան դատապարտուեցան ազատագրման օրերուն, բայց վստահաբար, այս մարդոց օրինակն է որ կը հետեւին իրենց նոր ռազմավարութեան համար: Անշուշտ, շատեր կը յիշեն այս կազմակերպութիւններու կամ նախկին ռազմիկներու մարձոտ ցոյցերն ու տողանցքները, սակայն ինչ որ թերեւս կ'անգիտանան, այն է թէ այդ ցուցարարներուն 80 տոկոսը՝ աշխատաւորական եւ միջին դասու համեստ դասակարգերուն կը պատկանէին. կը խորհիմ թէ, նոյն այս պատմական վերադարձն է որ կը կատարուի ներկայիս: Համայնավար կուսակցութիւնը կը ստիպուի խոստովանիլ թէ, իր համակիրներէն զգալի թիւ մը կը փորձուի աջերու այս նոր կարգախօսներէն: Պէտք չէ մոռնալ թէ Մուսոլինիի կամ Հիթլէրի ծրագիր - կանոնագրի սկզբունքները, ազգայնականութեան կողքին, ընկերվարական գաղափարաբանութիւնը ունէին որպէս հիմնական ծրագիր: Այսօր եթէ Ֆաշիստ ղեկավարներու մտաւորական մակարդակը բարձրանայ, եւ զօրաւոր նկարագիր եւ ձգողականութիւն ունեցող անձեր մէջտեղ ելլեն՝ պարագան շատ աւելի խոստմնալից կրնայ ըլլալ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Աղա՛, ոնց որ...

Երեխի վրայ ընկաւ ընկերոջ գլխին:

- Սրբազան ջան, էդ էլ քո պատուին, - ուրախացաւ Արշակը: - Հիմի դու էստեղ կաց, ես առաջ պիտի գնամ:

Այդ պահին հակառակորդի արձակած արկը եկաւ, ընկաւ աջակողմեան թմբի վրայ, որը քիչ առաջ սրբազանը դարձրել էր աղօթարան: Հողի ու փոշու սիւն կանգնեց եւ, երբ սիւնն իջաւ, թմբի տեղ մնաց հարթ մի կալատեղ:

Արշակը վախով ու խնդութեամբ դարձաւ դէպի սրբազանը.

- Էն ո՞ր սովեալին ես մի կտոր հաց տուել, քե մատաղ:

Եռանդով ծիծաղեց սրբազանը.

- Տուած կը լինեմ, օրհնուի՛ քո եօթ պորտը: Էդ որտեղի՞ց հասար:

- Աստծոյ մատը խառն է, սրբազան: Թէ չէ, ես պիտի վազելով ընկերներիս ետեւից գնացած լինէի: Դէ, հիմի դու էստեղ մի քիչ շունչ քաշի, ես գնամ: Ափսոս են էն Թուրքերը, որ իմ գնդակներին են սպասում:

- Իսկ ի՞նչ կը լինի, որ միասին գնանք:

- Է՛, չեղա՛ւ, սրբազան, - լուրջ անհանգստացաւ Արշակը: - Տէ՛ս, կը տամ, ինձ կը սպանեմ ... Ես հէչ, հա՛, էն Թուրքերն են ափսոս:

Մօտիկ ինչ որ տեղ ահեղ դղրդիւն լսուեց: Ձիեր վրնջացին: Սրբազանը ծնկի իջած, ակնազարդ լանջախաչը վեր ու վար անելով, աղօթք էր կարդում, Արշակն շտապով մօտեցաւ, սրբազանի ձեռքը խլեց, տարաւ շուրթերին, ապա թողեց ու վազելով գնաց դէպի երկաթագիծը:

×

Կէսօրից յետոյ Պօղոսբէկ Փիրումեանի գումարտակները մտան Սարդարապատ աւանն ու Սարդարապատ կայարանը: Կայարանի նուաճումը կատարուեց այնպէս արագ, որ Թուրքերը չփորձեցին էլ վիրաւորներին տանել իրենց հետ, եւ գերի ընկան երկու հարիւրից աւելի վիրաւոր ասկէրներ, որոնք յաղթողներին նայում էին վզները ծռած, իրենց օրհասին սպասող դատապարտեալների պէս: Բարձրաստիճան մի սպայ, որի երկու ոտքերը ջարդուած էին արկի բեկորներից, մօտեցող հայ զինուորներին տեսնելով, - ատրճանակի փողը սեղմեց քունքին ու կրակեց: Պօղոսբէկ Փիրումեանը մօտեցաւ նրա կողքին անյոյս պառկած ասկերին, Թուրքերէն հարցրեց.

- Ինչո՞ւ կրակեց:

- Մէկ չէ՞, դո՛ւք պիտի կրակէք, - լալով պատասխանեց Թուրքը:

- Մենք գերու վրայ չենք կրակում, - պատասխանեց գնդապետը եւ զինուորներին կարգադրեց, որ հսկեն գերիներին, մինչեւ կը գան, կը հանեն առողջապահական զօրամասից:

Սարդարապատ գիւղում Թուրքերը փորձեցին դիմադրել: Դիրքեր էին մտել գիւղի արեւմտեան թաղամասում եւ կըրակում էին փողոցներում շարժուող հայ զինուորների վրայ: Հէնց կեդրոնական փողոցում, եկեղեցու պատի տակ սպանեցին երկու զինուորի ու մի սարդարապատցի ծերունու, որը զինուորների պատմում էր, թէ ինչպէս առաւօտեան Թուրքերն սկսեցին քանդել եկեղեցու պատերը, երբ լսեցին զանգերի ղօղանջները:

Գնդապետ Փիրումեանը կարգադրեց շտապ անցումով թիկունքից հարուածել Թուրքերին, եւ երկու վաշտեր անմիջապէս գործի անցան:

Վարանդացի Արշակը նկատել էր գիւղի ծայրի տան հրակնատը, որտեղից մէկը ժամանակ առ ժամանակ հրացանային կրակ էր տեղում: Նա իր հրացանի փողը բազկին դրած՝ նշան էր բռնում հրակնատի վրայ, բոլորովին մօտիկ երեւաց Գարեգին սրբազանը, ետեւից՝ զինուորների մի ջոկատ: Աղմուկ էր շուրջը, ծուխ ու փոշի: Արշակը չհասկացա՞ւ՝ ի՛նչ է աղաղակում սրբազանը: Կրակեց հրակնատի վրայ, համոզուեց, որ գնդակն իր գործը տեսել է, նոր միայն վազեց հոգեւորականի մօտ:

- Ի՞նչ է պատահել, սրբազան, - անհանգստացաւ դիպուկահարը: - Ինչի՞ ես կանգնել գնդակի բերանին:

- Ծուխը տեսնո՞ւմ ես, - լանջախաչը սրի պէս պարզեց դէպի գիւղի հարաւ-արեւմտեան ծայրը: Այնտեղ իսկապէս թանձր ծուխ էր բարձրանում, եւ ծխի միջից մերթ ընդ մերթ ցոլանում էին բոցեղէն լեզուները: - Թուրքերը երեխաներին լցրել են այն տունը, կրակ են տուել: Հասէ՛ք, փրկեցէ՛ք...

(Շար. 7)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Սարգիս Մինասեան սրահի բացումը

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ երեկոյ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ կը կատարուէր Սարգիս Մինասեան սրահի պաշտօնական բացումը, ի ներկայութեան տեղւոյն քաղաքապետին՝ ենթանախարար Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որու այնքան կը պարտի ոչ միայն Մշակոյթի Տունը, այլեւ Ալֆորվիլի ամբողջ հայ գաղութը, ընդհանրապէս :

Առաջին առթիւ, խօսք առնելով յանուն Մշակոյթի Տան վարչութեան, Օր. Սեդա Փափազեան հակիրճ պատմականն ըրաւ Տան հիմնադրութեան, 1970-էն սկսեալ. երբ կը կազմուէր Հայ Մշակոյթի Տան Միութիւնը, ապա 1976 Հոկտեմբեր 9-ին, երբ կը կատարուէր պաշտօնական բացումը : Մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որ նաեւ պատուոյ նախագահն է Հայ Մշակոյթի Տան, ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաներուն : Կը յայտնէր թէ ըստ Տիկին Խոնարհիկ Փափազեանի - որ նուիրատուն է հողին - փափաքն է որ սրահը կը մկրտուէր Սարգիս Մինասեան (ճարտարապետ՝ Սերոբ Ադամեան) :

Այս քանի մը խօսքերուն աւարտին, Սեդա Փափազեան կը հրաւիրէր քաղաքապետը եւ Ս. Մինասեանի ազգական եւ հիմնադիր անդամ Մշակոյթի Տան՝ Տիկին Ծովինար Մալաթեանը, որ ներկայացնեն Ս. Մինասեանի նկարը, վար առնելով քօղը :

Խօսք կ'առնէր (հայերէն) Տիկին Ծովինար Մալաթեան, որ կ'անդրադառնար Ս. Մինասեանին, ընիկ Զէնկիլերցի, ծանօթ հրապարակագիր, որ կառչած կը մնար իր խէշալին, մինչեւ այն չարաղուշակ թուականը, երբ, ուրիշներու կարգին, զոհ պիտի երթար Ապրիլեան Եղեռնին : Տիկին Մալաթեան յիշեց կազմութիւնը Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին եւ Դաշնակցութեան ու Կապ. Խաչին տարած աշխատանքը 1925-էն ետք :

Իրեն կը յաջորդէր, Հայ Մշակոյթի Տան Նախագահը՝ Արա Գրիգորեան, որ շնորհակալութեան խօսքերէն ետք, կը բացատրէր՝ ինչո՞ւ Սարգիս Մինասեան : Կար անշուշտ Խոնարհիկ մայրիկին, ինչպէս կը կոչէին Տիկին Խոնարհիկ Փափազեանը, փափաքը, բայց կար նաեւ Սարգիս Մինասեանի անձը : Ծնած 1873-ին, Զէնկիլէր, փայլուն ուսումներէ ետք տեղւոյն վրայ, Սարգիս Մինասեան կ'անցնէր Պոլիս, ուր եւս փայլուն շըրջանաւարտներէն պիտի ըլլար Կեդրոնականի : Կանուխէն մտնելէ ետք Հ. Յ. Դ. շարքերը, Սարգիս Մինասեան կ'անցնէր Ժընեւ, ուր կը հետեւէր քաղաքական գիտութեանց եւ գրականութեան : Կ'ըլլար նախ Դրօշակի խմբագիր, ապա՝ խմբագրապետ Պոսթընի Հայրենիք օրաթերթին : Պոլիս կը վերադառնար սակայն 1909-ին, երեսփոխան կ'ընտրուէր, միաժամանակ դասաւանդելով եւ վարելով տեսչական պաշտօններ : Իր քիչ ծանօթ բայց կարեւոր գործերէն է սրբագրութիւնն ու նօթագրութիւնները Եղիայի Ֆրանսերէն - Հայերէն բառարանին, ինչպէս նաեւ մասնակցութիւնը բարբառներու զանազան բառարաններու, վասնզի Ս. Մինասեան միայն կուսակցութեան մարդ չէր այլեւ՝ մշակոյթի : 1915-ին, Պոլսոյ մտաւորականներուն հետ կը ձերբակալուէր, կ'աքսորուէր մինչեւ Այաշ, հոսկ սպաննուելու համար իր բախտակիցներուն հետ :

Արա Գրիգորեան, ապա, կը ծանրանար մշակոյթի տուներու առաքելութեան վըրայ, վայրեր են ուր պէտք է զարթնում տանէ քաղաքական գիտակցութիւնը, բայց անոր կողքին պէտք է ըլլայ մշակութային զարթնումը : Այդ մշակոյթը պէտք է ոչ միայն պահուի ինչ որ անփարարար կ'ըլլար, այլեւ ստեղծագործ աշխատանք պէտք է տարուի, ինչ որ կը կատարուի հոս : Այս տունը կեթօ մը չէ, այլ բաց է արտաքին աշխարհին : Իր եզրակացութեան մէջ, Արա Գրիգորեան կը շեշտէր կրկին թաղապետութեան օժանդակութիւնը, բայց նաեւ Ալֆորվիլի եւ շրջանի հայութեան :

Սեդա Փափազեան, հուսկ, խօսք կու տար քաղաքապետ - նախարար Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որ նախ իր ուրախութիւնը կը յայտնէր, որ ներկայ է այս հանդիսութեան, զոր կարեւոր կը նկատէր : Քիչ են, կ'ըսէր, քաղաքապետ, նման հաստատութիւններ, Ֆրանսայի թէ Սփիւռքի մէջ, որոնք կը պահպանեն հայկ. աւանդութիւնը, մշակոյթը, կը բաշխեն կրկին, հարստացնելով, նոր աւիւն տալով, փոխանցելու համար, բան մը աւելցնելով : Կը յայտնէր թէ, առաջին օրէն, իր գաղափարն այն եղած է, որ երբ կայ գաղութ մը, հարկ է այդ գաղութին տալ բոլոր միջոցները, որպէսզի ան երթայ դէպի իր աղբիւրները, դէպի ծով : Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի կը յիշէր թէ Արման Նշանեանի հետ, 19 տարիէ ի վեր այդ ուղղութեամբ աշխատած են եւ որքա՜ն ճամբայ կտրած են, քանի Հայերը իրենց տունն են Ալֆորվիլ, 2 փողոց կը կրեն հայկ. անուններ (Երեւան, Կոմիտաս) եւ հոս կենալու հարց չկայ : Յաջորդ հանգրուանն է Խաչքարի մը զետեղումը, ի յուշ ապրիլեան զոհերու (1984, Ապրիլ 25-ին) : Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, ապա կը ծանրանար Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութեան վրայ Թուրքերու կողմէ, յայտնելով թէ այդ ուղղութեամբ իրենց տարած պայքարը պիտի չդադրի, ցորչափ այդ ճանաչումը ձեռք չձգուի : Այդ պայքարը, կ'ըսէ քաղաքապետը, պիտի շահինք իմաստութեան, ժողովրդավարութեան ուղիներով : Կը յիշէ թէ ինք է, որ առաջինը, երբ ընդդիմադիր երեսփոխան էր, ցեղասպանութիւն բառը արտասանած է Ազգ. Ժողովին մէջ : Եւ պայքարը պիտի տարուի նաեւ միջազգային շրջանակներու մէջ, որպէսզի հոն ալ ճանչցըուի : Հարկ է չյուսահատեցնել եւ չյուսահատիլ, եթէ դուրս ելլենք, կ'ըսէ նախարարը, օրինաւոր պայքարէն, յառաջանալու տեղ, կը նահանջենք : Ասիկա կոչ մը չէ խելօքութեան, այլ կոչ մըն է՝ խելահասութեան : Ժ. Ֆրանչեսքի կ'անդրադառնայ նաեւ Հայոց պատմութեան, մշակոյթին, լեզուին, որ դեղեցկագոյնն է հնդեւրոպական լեզուներուն, լեզուն է՝ քաղաքակրթութեան : Պէտք է պահել այդ մշակոյթը ու փոխանցել : Ծանօթ է Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, բաժնուած երեք Պետութիւններու վրայ (Խորհ. Միութիւն, Թուրքիա, Իրան) : Պէտք է գիտակցիլ թէ վերամիացումը շատ բարդ է եւ ուղիները՝ վտանգաւոր : Եթէ չենք կրնար շահիլ աշխարհագրութեան պայքարը, շահինք, ուրեմն պատմութեան պայքարը : Այդ առընչութեամբ նախարարը կը յիշէ հանրային կրթարաններու մէջ հայերէն դասաւանդելու եւ հայերէնը Պաշտօնական քննութեան դընելու օրէնքի այն առաջարկը, զոր ըրած է եւ կը խոստանայ հետապնդել, որպէսզի ան, նախ, իրացուի յանձնախումբին կողմէ, հուսկ ենթարկուելու համար Խորհրդարանին (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) վաւերացման :

Եզրակացնելով, Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, կը յայտնէ թէ Հայերը Ալֆորվիլցիներ են եւ Հայեր, Ֆրանսացիներ եւ Հայեր, որովհետեւ բոլորս ալ կը պատկանինք նոյն հաւաքականութեան, մարդուն հաւաքականութեան :

Այս յիշատակելի հանդիսութիւնը կը փակուէր ճոխ ընդունելութեամբ մը, զոր պատրաստած էին Կապոյտ Խաչի անդամուհիները :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ներկայ պայմաններու մէջ. Համայնավարութեան հմայքը գոյութիւն չունի այլեւս, Սթալինեան «քաջագործութիւններուն» պատճառով, ոչ ալ օրինակելի ընկերվարութիւն մը կը նշմարուի աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, խթանելու համար, բան մը փոխելու ձգտող քաղաքացիները : Ուստի ներկայ ընկերութեան յուսահատական ցածութիւնը, միւս կողմէ ազգայնական եւ բարոյական կարգախօսներու ձգողականութիւնը, չփոթութեան կը մատնեն պատուաւոր քաղաքացիներ, որոնք որպէս հակազդեցութիւն՝ ներկայ անհանդուրժելի եւ պղտոր կացութեան, գլխիվար կը նետուին Հրէշին կլափը :

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Ազգայնական Աջերը, իրենց սովորական համակիրներէն դուրս, քուէներ շահեցան եւ դեռ պիտի շահին, բոլոր օտարաշատ եւ անապահով շրջաններուն մէջ, խորունկ երկիրը ինչպէս կ'ըսեն, բոլորովին անհաղորդ կը մնայ Փաշական ազգայնամոլ գաղափարաբանութեան հմայքներուն : Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի պատկերը դեռ շատ թարմ է ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ :

Գ. Տ.

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 23-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրած է Մայր Աթոռի միաբան երեք վարդապետներ :

Ձեռնադրուած հոգեւորականներն են՝

Գրիգորիս Եպիսկ. Բունիաթեան, Արժանթինի Հայոց թեմին վրայ՝ իբրեւ առաջնորդ, ծնած 1946-ին՝ Էջմիածին քաղաքը :

Գարեգին Եպիսկ. Ներսիսեան, Արարատեան հայրապետական թեմին վրայ՝ իբրեւ առաջնորդի փոխանորդ, ծնած 1951-ին՝ Էջմիածնի շրջանի Ոսկեհատ գիւղը :

Անանիա Եպիսկ. Արաբաջեան, Ադրբեջանի Հայոց թեմին վրայ՝ իբրեւ առաջնորդ, ծնած 1951-ին՝ Երեւան :

Ձեռնադրութիւնը կատարուած է խարտաւիլակութեամբ Արսէն Եպիսկ. Բէրբէրեանի : Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողքին ընթերակայ եպիսկոպոսներ եղած են Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան եւ Իրաքի Հայոց առաջնորդ Աւագ Եպիսկ. Ասատուրեան :

Հոկտեմբեր 30-ին, նորաօծ եպիսկոպոսները իրենց ուխտի պատարագը մատուցանած են Էջմիածնի Մայր Տաճարին եւ Երեւանի Ս. Սարգիս ու Ս. Յովհաննէս եկեղեցիներուն մէջ եւ յաջորդող օրերուն մեկնած իրենց թեմերը :

×

Հոկտեմբեր 16-ին, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է կուսակրօն քահանայի ձեռնադրութիւն : Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Եպիսկ. Պոզապալեան կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Հոգեւոր Ճեմարանի շրջանաւարտ սարկաւագներ՝ Խաչիկ Խարաղեանը, ծընած 1958-ին՝ Հալէպ, Սմբատ Արխատակէսեանը՝ ծնած 1959-ին, Էջմիածնի շըրջանի Հայթաղ գիւղը եւ Վարդան Բաղդասարեանը, ծնած 1961-ին՝ Հրազդանի շրջանի Մեղրաձոր գիւղը, վերակոչելով զիրենք Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ, Տ. Շնորհք կուսակրօն քահանաներ :

Նոյն օրը, երեկոյեան, Մայր Տաճարին մէջ ձեռնադրիչ Եպիսկոպոսը աւետարանական վեղարներ շնորհած է նորընծաներուն, համաձայն իրենց կատարած ուխտին :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Օրը շարաթ ըլլալուն՝ հրեայ կիներ ու աղջիկներ գետեզրը կը շրջէին կամ կը նստէին խնդալով պոռչտալով. Նաւակներ զմայլի կզզիէն անընդհատ կը բերէին ծով մտնողները, որոնք տեղւոյն ազմկալից զուարթութիւնը կը շեշտէին : Գետակին զանազան կէտերուն վրայ, ադմարարձ տափանաւեր՝ ջուրին հետ հարթ հաւասար կեցած անշարժ, ճնշուած՝ տիղմին ծանրութեանը տակ, զոր գործաւորները իրենց երկարաձիգ բրիչներովը վեր կը հանէին, պեղելով ջուրին յատակը, պեղելով, անվախճանօրէն պեղելով, անդունդին վրայ ծռած լուռ ու մունջ : Յետոյ ձուաձեւ նաւակներ կը սահէին անդորր ջուրը, կարծես հազիւ հպանցելով իրենց նրբաոլորցիկ իրանովը : Տաք է : Քրտինքները կը վազեն մսեղ այտերէն Կիւլիւկ հանըմին որ սիկառ մը կը ծխէ նորէն, իրերուն ու կացութիւններուն մշուշային մէկ ըմբռնումովը : Սոֆի կը պտտի, սպասողի մը անհամբերութեամբը, շուրջի առարկաներէն վեր ելած, հեռաւոր մտածումներու անձնատուր :

Ժամեր կ'անցնին : Ուսկանները կը կարկըտուին ծերուկ ձկնորսին անխոնջ ու կուչկըոտ մատուըներուն տակ, բայց Համբիկ չերեւնար :

- Քուզում ախպարս, աճապա չի՞ գար կ'ըսես :

- Կու գայ, մայրիկս, հիմա վուր է նէ կու գայ :

Արեւը կը սկսի խոնարհիլ դէպի Պահարեէի բլուրը : Գետափը կ'ամայանայ քիչ քիչ, աղմուկները կը լռեն :

- Նա՛, իշտէ՛, Համբիկը, ըսաւ յանկարծ Ղազար՝ խարխուլ նաւամատոյցը ցոյց տալով : Մայր ու աղջիկ հոն նայեցան :

Ձկնորսի նաւակէ մը արդարեւ դուրս կ'ելլար տարաբախտ տղան : Նոյն վիճակին մէջն էր. աւելի գէշ : Գլուխը բաց, մազերը խառնիխուռն, պատառոտուն բաճկոնի մը տակէն ամբողջ կուրծքը ցուցնելով սեւցած ու աղտոտ : Տարատը, նեղ, ճմռթկուած ու թելաւ՝ հազիւ կը ծածկէր անոր մերկութիւնը :

Կիւլիւկ հանըմ, հակառակ ընծայած ուշադրութեանը, չէր յաջողեր տեսնալ Համբիկը ցոյց տրուած ուղղութեանը մէջ :

- Ո՞ւր է, վո՞ւր է, կը հարցնէր՝ չկրնալով հաւատալ որ այդ այլանդակ կերպարանքը կրնար իր ճանչցած Համբիկը ըլլալ :

- Իշտէ՛, հանըմ, կրկնեց ձկնորսը, ցուցնելով տղան, որ կը մօտենար :

- Ա՛ն է, ա՛ն, հեծեց Սոֆի, թաշկինակովը բերանը ծածկելով :

Համբիկ, առանց նայելու թէ որո՛նք կային հոն, սրճարանէն ներս մտաւ, գործածուեղանին վրայէն գաւաթ մը ջուր խըմեց, ու գնաց երկնցաւ «բէքէ»ին վրայ, որ իր անկողինն էր :

- Քա ճանըմ, եաղըըն չըլլա՞յ, կ'ըսէր լուացարարուհին, աղջկանը դառնալով :

- Ա՛ն է. մայրիկ, ա՛ն է, աչուըներուն չնայի՞ս, կ'ըսէր Սոֆի սաստիկ յուզուած :

- Ծօ Համբի՛կ, պոռաց դուրսէն Ղազար՝ առանց ուսկանը ձգելու, էկո՛ւր ծօ, քեզի ուզող կայ :

Տղան վեր առաւ գլուխը, դուրս նայեցաւ անորոշ նայուածքով մը, ու կարծես չիմացած այդ կոչը նորէն գլուխը վար դրաւ :

- Ծօ, դուրս չի՞գա՞ս, պոռաց նորէն Ղազար քեզի մարդ մը կ'ուզէ կոր ըսինք :

Այս անգամ Համբիկ ելաւ. մինչեւ դուռը երկնցաւ ու դուրս նայեցաւ : Կիւլիւկ հանըմ եւ Սոֆի դէմն էին, երկու քայլ անդին :

Ձկնորսներն ալ գլուխնին վեր առին նայելու, վասնզի անոնք ալ, այդ մայր ու աղջկան, մանաւանդ աղջկան տագնապէն կը կռահէին թէ բան մը կար : Երկու տարի էր որ Համբիկ իրենց քովը կ'ապրէր, ու ոչ ոք հետաքրքրուած էր անով : Ու տեսան որ խենթին տարտամ ու խոժոռ նայուածքը մէկէնիմէկ փայլատակեց, բուռն այլայլումի մը նշանները երեւցան անոր արեւակէզ ու անգգած դէմքին վրայ :

- Ղազար կը մրմռար ծերունին իր ընկերոջը, աս տեղը պան մը կայ ամա մենք չենք հասկնար կոր, ծօ նայէ, Համբիկին երեսը նայէ ի՛նչ կ'ըլլայ կոր :

- Թոհաֆ պան, ծօ կիտես քի լուս տեսաւ, Աստվածամարը տեսաւ...

- Էյ սանքի Աստվածամարէն ալ վար չի մնար սա աղջիկը, գիտել տուաւ սմսեղուկ ծերունին կամաց մը :

(Շար. 187)

Տիկին Պերնար Թարոն, Օր. Բլօտին Թարոն, Տէր եւ Տիկին Ժան Գըզըրեան, Ֆրանսիս, Ֆիլիփ եւ Փաթրիս Գըզըրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՊԵՐՆԱՐ - ԼԻՒՍԻԷՆ ԹԱՐՈՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 15-ին, 71 տարեկանին, Սէն-Բլու։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ-Փարիզէն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

58, Bd. Serurier, 75019 — PARIS

Այրի Տիկին Լօժէնի Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մկրտիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տօնապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարիպեանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զապէլ Վարդանեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Վարդանեան (Ամերիկա), Միքայէլեան ընտանիքը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փոլի եւ զաւակները (Մարսէյլ) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԲԱԲԳԷՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 70 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21, ժամը 13.45-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-փարիզէնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Պ. Տիգրան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թորոսեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՍՈՆԻԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Աշնեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14.30ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ամուսնոյն եւ քրոջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բժիշկ Խաչատուր Տամլամեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր-Յակոբեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք մասնակցեցան իրենց վշտին՝ անձամբ, գրաւոր, հեռագրով, ծաղիկներով եւ նուիրատուութիւններով իրենց սիրելիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆԻԱ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ, Տոքթ. Խ. Տամլամեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր կնոջ յիշատակին։

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Տիւյմէճեան, Օր. Գարտինէ Տիւյմէճեան, Այրի Տիկին Վերգին Անսուրեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Բեհէեան զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՏԻՆԷ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Տիւյմէճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, Անթիյի, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ։

×

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներու պարագային, կը խնդրուի ընել «Յառաջ»ին եւ Աղքատախնամին։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիւյմէճեան ընտանիքին։

Տէր եւ Տիկին Վահէ Տանիս եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Աւետիկեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԽՆԿԵՆԻ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 10-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 12-ին Բագէօի Նոթր-Տամ եկեղեցին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Գրիգոր Ֆաքիրեան իր կնոջ՝ Գայեանէ Ֆաքիրեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. - 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 500 Ֆ. Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին, 500 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Թոնկուրեան եղբարք իրենց սիրեցեալ մօրաքրոջ՝ Թագուհի Տօնապետեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրեն Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-ի

ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. - Զափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 ֆրանք։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -

208 - 82 - 13

350 - 20 - 66

664 - 76 - 42 առտուն։

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :

E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN

O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises

THEATRE des CHAMPS ELYSEES

15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises

THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives

Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème

Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.

Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.

Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL

à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL

à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

Ի ՆՊԱՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օրիորդ Մարի Փիրանեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան, Շալճեան ընտանիք 100-ական Ֆ.։

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi, 22 Novembre, à 20 h 45

CONFERENCE

D U

Dr. Kourken MEDZADOURIAN

« Les Exilés de la Paix» (Les Arméniens à leur arrivée en France dans les années 20».

A 19 H. BUFFET — SELF-SERVICE

Participation 30 F.

— **S'inscrire avant le 20 Novembre**

Irma fourrures

SUR MESURE

— REPARATIONS —

TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle

94700 Maisons-Alfort

tél. 368 55 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

Վ Ի Է Ն

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը։ Դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին։

Centre Social d'Estressin

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.

GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN

signeront leurs ouvrages

CHATEAU DES FLEURS

16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre

DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50.15.09)

FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91.30.62)

MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90.90.10)

Tenue correcte

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22

MARDI
22 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.572 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.572

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՈՒՐՔ ԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿ-Ը ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑ

ԲԱՑԻ ՏԷՆՔԹԱՇ ԿԱՆԴԻՏԱՆԱՑ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Ապահովութեան Խորհուրդը նոր (եւ հաւանաբար՝ աւելորդ) բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ Կիպրոսի Թրքական շրջանի անկախ Հանրապետութիւնը, անոր հռչակումը «օրինաւորապէս անվաւեր» նկատելով: Բանաձեւը, զոր ներկայացուցած էր Մեծ - Բրիտանիա, քուէարկուած է 13 ձայնով, դէմ քուէարկած է Փաքիստան (միայն անդամ չէ Ապահովութեան Խորհուրդին), մինչ Յորդանան ձեռնպահ կը մնար: Բանաձեւը կը յանձնարարէ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար՝ Փերէզ տէ Քուէլարի որ բանակցութիւններ վարէ արդար եւ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար: Այս առնչութեամբ, քարտուղարը հանդիպած է Տէնքթաշի, որու համար՝ քուէարկուած բանաձեւը «զուրկ է որեւէ բարոյականէ, օրինաւոր հիմ չունի եւ չի կրնար գործադրուիլ»: Այսինքն, Տէնքթաշ չի համաձայնիր բանաձեւին մէջ բուածին: Հոն կը թելադրուի նաեւ բոլոր Պետութիւններուն կիպրական ոչ մէկ Պետութիւն ճանչնալ Կիպրոսի Հանրապետութենէն զատ:

×

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՐԱՖԱԹ,
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ,
ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ

Արաֆաթ պաշարուած է իր կեդրոնատեղիով, կը հաղորդուէր Երկուշաբթի առտու: 500 մեթր միայն կը բաժնէ ՊԱԿի ղեկավարը թշնամի իր հայրենակիցներէն եւ ճնշումը ժամէ ժամ կը ծանրանայ: Տրիպոլիսի վիճակը ողբերգական կը ներկայացուի, ըստ Կարմիր Խաչի, 500 դիակ հողված են արդէն եւ 1500 վիրաւոր կայ: Թաղապետական իշխանութիւններն ալ արտօնած են այրել 40 դիակներ, որոնց ինքնութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել: Դամասկոսի պաղեստինեան աղբիւրներու համաձայն, պաղեստինեան երկու խմբակցութիւններ՝ Ժողովրդական Ճակատը եւ Ժողովրդավար Ճակատը խօսակցութիւններ կը տանին հաշտութեան ծրագրի մը շուրջ, բայց...: Արաֆաթի համար, Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու նպատակն է քարուքանդ ընել Տրիպոլիսը: Ֆալով Մոսկուայի, կոչ կ'ընէ Պաղեստինցիներուն, որ յաղթահարեն իրենց տարակարծութիւնները, վերահաստատելու համար պաղեստինեան միասնականութիւնը:

×

Ֆրանսական ռմբակոծութիւնը կը շարունակէ նիւթ հայթայթել մամուլին և թէ զանազան երկիրներու պատասխանատուներուն:

Իրանի Իսլամական Խորհուրդին համար «դարուս ոճիրն է», մինչ Խոմէյնին յայտարարած է թէ. _ «Ֆրանսան ահաբեկիչ դարձած է եւ իր կառավարութիւնը զինքը կ'անպատուէ»: Այաթոլլան կոչ ալ կ'ընէ Ֆրանսայի ժողովուրդին, որ տապալէ իր կառավարութիւնը: Մոսկուա, պարզ է, դատապարտած է Ֆրանսական ռմբակոծութիւնը որ «նախաբանն է միայն ՕԹԱՆ-ի երկիրներու զինուորական այլ յարձակումներու»: Խորհ. Միութեան համար տարբերութիւն ալ չկայ այլեւս բազմազգեան ուժերուն եւ իսրայէլեան գրաւման բանակին միջեւ: Լիբանանի Ամալ շարժումն կը դատապարտէ «Ֆրանսական վարչակարգին յարձակողական քաղաքականութիւնը եւ անոր գաղթատիրական ձգտումները քօղարկուած իբրեւ թէ ընկերվարական դիմագիծի մը ներքեւ»:

Ֆրանսայի մէջ, մինչ առաջին առթիւ ամէն ոք համաձայն էր, ընդդիմութիւն ներառեալ, աւելի ուշ վերապահութիւններ սկսան ծագիլ, ըստ ոմանց, ամէն ինչ յստակ չըլլալով, նոյնիսկ Պաշտպանութեան Նախարարին յայտարարութենէն ետք: Ըստ Հեռնիւի գրասենեակին, զինուորական կէտ մըն է որ ռմբակոծուած է, նոյնը չէ տեղական կարգ մը աղբիւրներու կարծիքը: Արդարեւ ըսուեցաւ թէ բնակչութիւնն ալ զոհ տուած է: Շիիները յայտարարած են թէ իրենցմէ 14 յեղափոխական երիտասարդ մեռած է:

× Սընտէյ - Թայմզ կը հաստատէ որ կրցած է ճշդել ահաբեկիչներու այն կայանը, ուր կը կազմակերպուէին ինքնասպան _ ոճրափորձերը: Ըստ թերթին Դամասկոսի հիւսիս - արեւմուտքը գտնուող Զէպտանի գիւղը, «կենսական կայն» է Նախագահ Ասատի եւ ահաբեկչական խումբերու միջեւ:

× Իսրայէլեան չորս օդանաւեր ալ ռմբակոծութեանց ձեռնարկեցին Կիրակի օր, սուրիական նպատակակէտերու վրայ: Իսրայէլի կառավարութիւնը կ'ընդունի որ մէկ օդանաւ վար առնուած է, բայց օդաչուն յանձնուած է Իսրայէլի, լիբանանեան բանակին կողմէ:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ (Վալուազիէն) յաջողեցան ընտրել իրենց նոր նախագահը յանձին Անտրէ Ռոսինոյի, Նանսիի երեսփոխան - քաղաքապետը: Նախապէս, համագումարը բաւական վէճերու դուռ բացած էր, ուրիշ թեկնածուներ, այլ տեսակէտներ ունենալով: Ասոնց կարգին՝ Օլիվիէ Շթիրն կ'ուզէր ձեռք երկարել ձախ - արմատականներուն եւ միայն ընդդիմադիրի դիրքին մէջ չմնալ:

ՕՌԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱՑ (Պուա - տը - Պուլոներ) ծանօթ ճաշարանին վրայ, ռումբ մը նետուած է Շաբաթ, կէս գիշերին, որ հրաշքով կէս ճամբան մնացած է, պատին դպչելով եւ ներս չէ պայթած, առաջքն առնելով ծանր հետեւանքներու: Արդարեւ, միայն 29 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Օվեռնիայի հայրենակցական ճաշ մը կար, այլ խօսքով քաղաքական ոչ մէկ հաւաքոյթ: Երկուշաբթի առտու, ոչ ոք տէր եղած էր ահաբեկչական արարքին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ առեւտուրը բարելաւման մէջ է եւ Հոկտեմբերին միայն 893 միլիոն էր բացը:

ՄԱՆԷԻ մէկ իւղանկարը՝ «Պառյար» (92,3× 70,5) համաշխարհային մրցանիշ մը կոտրած է Նիւ Եորքի Քրիսթի'զի աճուրդատունը, 3 միլիոն 960 հազար տոլարի հասնելով (32 միլիոն ֆրանք): Գնահատումը 2 միլիոն տոլար էր: Գործը սեւ հագուած կին մը կը ներկայացնէ, պարտէզի մը մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 17)

ՌՈԲԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Հին Հայոց դիցուհի Անահիտի պրոնզաձոյլ արձանին գլուխը, որ կը գտնուի Լոնտոն՝ Բրիտանական Թանգարանը, մօտ ատենէն կը դառնայ նաեւ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի զարդը: Արուեստի այդ եզակի նմոյշի պատճէնը բնաւ կարելի չէ զանազանել իր բուն օրինակէն: Անգլիայէն ստացուած գիպսէ պատճէնը հանած է վերականգնող Ռոբեր Յովհաննիսեան, որուն առաջին աշխատանքը չէ այս: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն այն հոյակապ որմնանկարները, պրոնզէ եւ ապակիէ աքանչելի առարկաները, խեցեղէ ամանները, որոնք վերածնած են շնորհիւ Ռոբեր Յովհաննիսեանի: Եթէ չըլլային վերականգնող ձեռքերը, պատմութեան այդ համր վկաները, որոնք հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տարիներ թաղուած մնացած են հողին մէջ, կրնային անհետ կորսուիլ:

Լաւ կը յիշեմ, ըսած է Ռոբեր Յովհաննիսեան, թէ ինչպէս թանգարանի արուեստանոցը բերին այն փայլուն սեւ կարասի բեկորները, որուն մէջ ալիւր պահած էին: Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակին վերաբերող այդ առարկան անխոնջ ու մնայուն աշխատանք կը պահանջէր: Ես կրցայ 200 փխրուն կտորներէ ամբողջովին վերականգնել այդ հնամեայ հիանալի ամանի նախնական տեսքը, որ զարդարուած էր պարուրաձեւ զարդանախշով: Աշտարակի շրջանի Օշական գիւղի պեղումներէն հնախոյզները գտած էին Ն. Ք. առաջին հազարամեակի սկիզբին վերաբերող դամբարանատեղի մը: Գերեզմաններէն մէկուն մէջ յայտնաբերուած էին փայտէ առարկաներ: Սկիզբը կը կարծուէր թէ ան մեծ տոհմի պատկանող անձնաւորութեան գերեզմանային մահիճ է: Մասնագէտները այնուհետեւ գիտել տուին, որ այդ առարկաները կրնան բազկաթոռի մասեր ըլլալ:

×

Ռոբեր Յովհաննիսեան մասնաւոր հպարտութիւն մը կը զգայ այն աշխատանքին համար, զոր տարած է խաչքարի մը վերահաստատման առթիւ: Արդարեւ, խաչքարը կը գտնուէր ԺԲ. դարու ճարտարապետական յուշարձանի՝ Դիլիջանի մօտակայ Գօշավանքի մուտքին, եւ քիչեր կրնային տեսնել զայն: Երկուքուկէս թոնոց սեւ կուճէ կերտուած այդ յուշարձանը մէջտեղէն կոտրած էր: Ռ. Յովհաննիսեան անոր միջին մասը ամրացուցած է հալած քարով, իսկ պակսող մասին տեղ սեւ կուճ լեցուցած: Ներկայիս անզուգական գեղեցկութեամբ այդ խաչքարը իր սկզբնական տեսքով կանգնած է Հայաստանի պատմութեան Թանգարանի սրահներէն մէկը:

Տարիներ պեղումներ կը կատարուէին Դուին, հնագիտական հարուստ նիւթ հայթայթելով: Գտնուած են ապակիէ շատ մը առարկաներ: Ռ. Յովհաննիսեանի ամենատես աչքը անմիջապէս նկատած է գտնուած առարկային արժէքը: Ան յատկապէս բարձր գնահատած է իր վերահաստատած Թ. դարու բիւրեղապակիէ ճերմակ թասը: Ժամանակը իր դրոշմը դրած էր այդ թասին վրայ, որ կորսնցուցած էր թափանցիկութիւնը եւ փայլը: Քիմիական բաղադրութիւններու եւ այլ նիւթերու միջոցով ան կրցած է այդ թասին տալ բնական տեսքը եւ վերահաստատել բոլոր նախշերը: Երկրաչափական նախշերով զարդարուած այդ թասը ցուցադրուած է Մոսկուա՝ վերահաստատուած առարկաներու համամիութենական առաջին ցուցահանդէսին:

ՕՐԼԻ

ՉՈՐՍ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ ԱԶԱՏ ԶԳՈՒԱԾ

Օրլիի Յուլիս 15-ի ոճրափորձէն ետք, 12 հոգի մեղադրանքի տակ առնուած էին, Յուլիս 21-ին: Քրեթէյլի հարցաքննիչ դատաւորը՝ Սերժ Սամուէլ, Ուրբաթ օր (Նոյեմբեր 18), որոշած է ազատ ձգել ասոնցմէ չորսը, որոնցմէ երեքը կիներ են, մէկը՝ ֆրանսուհի, կինն է Անթուան Աչքոյեանի: Ազատ ձգուողներու մէջն է նաև Օհաննէս Աչքոյեան, իսկ միւս երկու կիներն են՝ Էլիզա Գարաթաք-Սեմերճի եւ Այտա Սեմերճի: Ազատ արձակուած են, բայց կը մնան մեղադրանքի տակ (զէնք, պայթուցիկ պահել կամ մեղսակցութիւն եւայլն), բայց նկատի առնուած է թէ իրենց բանտ մնալը անհրաժեշտ չէ այլեւս հարցաքննութեան ընթացքին համար:

Այս նոյն խնդրին կապակցութեամբ, 10 հոգի ալ արտաքսուած էին, բայց ի վերջոյ որոշումը չէր գործադրուած եւ վերածուած էր պարտադիր բնակչութեան:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ԼԱՒԱՏԵՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԴՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

×

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյեմբեր 9-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Նոյեմբեր 7-ին, Թեհրանի Հայկական վարժարաններու ծնողական խորհուրդներու ներկայացուցիչները եւ դպրոցներու պատասխանատուները հանդիպում մը ունեցած են Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Կեդրոնական Հոգաբարձութեան հրաւէրով: Ատենապետը՝ Վ. Խաչատրեան, բացումը կատարելէ ետք խօսք տուած է առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի, որպէսզի ներկայացնէ հայկական վարժարաններու հարցերը:

Արտակ Արք. հայկական վարժարաններու շուրջ ստեղծուած դժուարութիւններուն եւ անոնց լուծման համար Ազգ. Իշխանութեանց կողմէ տարուած աշխատանքներուն անդրադառնալէ ետք՝ շեշտած է.« Ներկայիս բանակցութիւններ կը տարուին Թեմական Խորհուրդի ներկայացուցիչներու եւ Ներքին Նախարարութեան քաղաքական բաժնի պատասխանատուներուն միջեւ: Բանակցութիւնները կ'ընթանան պետական յիշեալ պատասխանատուներու կողմէ ցուցաբերուած բարեացակամ մթնոլորտի մը մէջ եւ մենք լաւատեսութեամբ կը սպասենք դրական լուծումի»: Ապա խօսք առնելով Թեմական Խորհուրդի ատենապետը՝ Լեւոն Ահարոնեան, կոչ ըրած է ներկաներուն համագործակցելու Ազգ. Առաջնորդարանին հետ, որպէսզի նախկին ձեւով՝ դըպրոցներու մէջ կարգապահութեամբ շարունակուին աշխատանքները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Իւ. Ժի. Ա. Ալփորվիլ - Լա Ցէոթէ Կօշէ	1 - 0
Ա. Ս. Ա. Իսի - Փիւթօ	1 - 1
Շամպէոն - Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն Տէսին	3 - 0
Լ'էթռա - Վալանս	1 - 0
Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Լը Փիժէ	1 - 4

ՊԱՍՔԵԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս - Իսոնտէլ Քուրպիւա	53 - 76

Սեփական Երդիքի Կանչը

«Ազնուական» ցեղի չի՛ պատկանիր շունս: Ափրիկեցի երիտասարդի եւ արեւմուտքցի կնոջ ծնունդ երախայի նըման երկու տարբեր ընտանիքներու խառնուրդ՝ իր բոլոր շարժումներով կը դըրսեւորէ եւ՛ մէկուն եւ՛ միւսին նկարագիրը:

Թաւամազ կենդանի՝ տաքէն աւելի կը սիրէ պաղը, անձրեւէն աւելի՝ ձիւնը: Փոքրակազմ ըլլալով հանդերձ, զոմէշի ուժ ունի եւ եթէ վարժուէր լծկան շունի պարտաւորութիւններու, էսքիմօներու շուներուն նման առանձին պիտի կրնար քաշել սահնակը:

Ծաղաղասէր է բայց կատաղի յարձակող երբ սպառնալիք տեսնէ, օտարի հոտառութիւն առնէ, երբ իր սեփականութիւնը ոտնակոխելու չչուկներ հասնին ականջին:

Մարդու ուղեղէն աւելի խելացի անոր բնազդը սորվեցուցած է իրեն թէ՝ ո՛ւր կը սկսին իր իրաւունքները եւ ո՛ւր կը վերջանան: Չի՛ մօտենար դրացիի շեմին, պատրուակներ չի՛ ստեղծեր ուրիշի հողը կոխկրտելու: Սահմանապահ զինուորի նման կը մնայ ամրացած իր տան շրջապատին մէջ եւ ոչ ոքի թոյլ կուտայ քայլ մը աւելին անցնելու, մինչեւ չհամոզուի թէ բարեկամական այց մըն է եւ ոչ թէ թշնամական վերաբերում:

Չինք ընտելացնելու, բնազդները կոտրելու կամ արատաւորելու, հպատակի կամ գերիի վերածելու միտումով ո՛չ մէկ հարուած եմ տուած անոր, ո՛չ մէկ ծեծ կերած է ինձմէ: Այն օրէն, երբ ըմբռնեցի «ո՛չ»ին «այո՛» ըսելու ստրկութեան առաւելութիւննե՛րը, սկսայ խորշիլ ամսեղուկ քծնանքէ եւ չուզեցի նոյնիսկ այդ ախտը փոխադրել շնիկիս վըրայ: Մեծցաւ ան բոլորովին ազատ, իր անուան պէս Ազատ: «Հոս եկուր»ին անդամ չի՛ հնազանդիր եթէ տրամադիր չէ: Եւ ինչո՞ւ հո՛ս պիտի գար, երբ կ՚ուզէ հո՛ն մնալ: Սիրքի՞ չուն է ինք թէ դերասան որ հպատակի մատի շարժումներու կամ նախապատրաստուած քմահաճ խօսքերու:

Հանդիսատեսը կ՚ուրախանայ, կը զըւարճանայ, կը խանդավառուի երբ տեսնէ գազաններու կամակոր ստրկութիւնն ու խարազաններու չաչիւնին հպատակիլը, մինչ իմ սիրտը կը խայտայ շնիկիս բնական անկրթութեամբ, անքաղաքավար նիստուկացով, հրամանի չենթարկուելու համար արձակած հաչոցներով, որովհետեւ ան հաշտ է իր անձին հետ: Ծարդախութիւն, խորամանկութիւն, հակասութիւն չկան անոր հաչոցներուն, զուգաւորումին թէ յարձակման մէջ: Նայուածքը, պոչի յարատեւ շարժումները կ՚արտայայտեն գոհունակութիւն, ապրելու ուրախութիւն եւ հրճուանք: Չի դաւաճաներ ո՛չ իր դերին, ո՛չ շրջապատին:

Սատանան եւ դաւաճանը կրնայ ըլլալ աստւնը միայն, քանի օժտուած է դաւաճանական բոլոր յատկութիւններով: Օրն ի բուն կը սլքտայ անոր մտածումը. կը թափառի փապուղիներու խաւարին, աղբիւրներու նեխածութեան, պղտոր ջուրերու ծանծաղուտին մէջ: Իբրեւ դերիշխան էակ, կը յոխորտայ յարախաղացութեան ախոյեանի տիտղոսով: Կը պարգեւատրուի մեծագոյն սուտը յօղուածի կամ գրքի վերածած ըլլալու ջանքին համար: Շքանշան կը ստանայ երկիրներ ապատակելուն, ճանճ սպաննելու դիւրութեամբ զանգուած ջարդելուն համար: Զարգացուցած է նաեւ հանոցի վրայ յարձակելու եւ սարսափ տարածելու աղւէսի խորամանկութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, մենք վերապահ ենք միշտ: Այնքան ատեն որ խելացի՛ մարդը փոխանակ լեզուի, շնիկիս պէս պոչի երեւումով չարտայայտէ իր միտքն ու զգացումները, կարելի չէ հաւատալ ո՛չ բառերին, ո՛չ երդումին եւ ընչաքաղցութեան չվերապրել անոր հրոսակային չահատակութիւնները...:

Ազատ, ագահութեան ախորժակներ չունի եւ աչք չի տնկեր ուրիշի ոսկորին: Իր պնակը պարպելէ ետք, բոլորովին գոհացած մանուկի նման, աչքն ու գոհունակութիւնը կը բաժնէ ամէնուն հաւասարապէս. մէկ դիրկէ կը ցատքէ միւսին դիրկը. կը լիզէ մէկուն ձեռքերը, միւսին երեսները: Երբ անտրամադիր, անշարժանամ աթոռին կամ անկողնին վրայ, անազմուկ, լուռ ու տխուր կը բազմի քով՝ կարծես տիրոջ ցաւը բաժնելու փափաքը ցոյց տալու համար: Ան անբաժանելի մէկ անդամն է ընտանիքի եւ եթէ դժբախտութիւն մը պատահի անոր, վստահօրէն, պիտի ըլլայ դժբախտութիւնը ամբողջ ընտանիքին: Եւ խորհի՛լ թէ՝ առանց սրտի ճմլումի, առանց աչքերէ կաթիլ մը արցունք դուրս տալու, ոմանք անողաքարար անտառի մը մացառներուն մէջ կը նետեն այդ հաւատարիմ կենդանին, սիրասուն այդ «մանուկը» կամ զայն «կը մոռնան» հեռաւոր ճամբաներու եզրին:

Պիտի զարմանայինք անշուշտ անոնց անխղճութեան, եթէ զարմանքը չհասկցած ըլլալու տգիտութիւնը չըլլար. մինչդեռ մենք շատ լաւ գիտենք թէ անոնք վերոյիշեալ բարեկամութիւն երդըւող, թշնամութիւն սերմանող կեղծաւորներ են. խաղաղութիւն քարոզող, զէնքեր դրօշակող ամէնազգի խելագարները:

Այլեւս լիացած սեփական պնակէն, ձանձրացած նոյն կնոջ մարմինը լիզելէ, նոյն այրի դիրկը սեղմուելէ, մօտան անցած շապիկի կամ շրջազգեստի, խոհանոցի աւելցուքի նման շուն եւ կատու, էրիկ կամ կնիկ, մանուկ կամ ծերուկ մէկ կողմ շպրտած, կրկին ճամբայ կ՚ելլեն որոնելու «չշօշափուած» ծիծեր, առնական ջղուտ անդամներ, կոյս հողեր ու սահմաններ, նոր դաշտերու վրայ ռազմական նոր յաղթանակներ ապահովելու՝ «ճանճի» դիակներով ծածկելու համար իրենց կոխկրտած գետինները:

×

Անցումներու բանակին մէջ զինուորն ալ ե՞ս արդեօք: Ինչո՞ւ անողորմաբար չարչարեցի փոքրիկ շնիկս:

Հարցումն իսկ անմեղութիւնս ապացուցող բողոքի կը վերածուի հոգիիս մէջ: Ո՛չ: Ես Սուլթան Համիտի մզկիթի կամարներուն տակ նախապաշարեալ մոլլութիւն չեմ ուսանած, ո՛չ ալ Թալաաթի սպան եւ պաշըպօզուքն եմ: Անոնք գիտակցութեամբ ցեղասպանութիւն կազմակերպեցին, մինչ ես չէի կրնար գիտնալ թէ շնիկս կ՚ատէր արձակուրդը եւ հարաւի կիզիչ արեւը:

Երբ պայուսակները վար իջեցուցինք, դուռը կղպեցինք եւ ճամբայ ելանք, մեզի հետ պտըտելու ուրախութեան առաջին հաչոցները մարեցան յանկարծ, ձայնը խեղդուեցաւ կոկորդին մէջ: Աչքերը կորսնցուցած իրենց փայլը, դարձան արեան երկու գնդիկները, եւ կենդանի դիակ մըն էր արդէն երբ տեղ հասանք: Պոչը անշարժ՝ կախուեցաւ գետին, մազերը թափեցան ամբողջութեամբ: Կարծես փետրաթափ հաւ մըն էր կամ խոզուկի մերկ մարմին: Հըրամցուած պատառը կամ լափան լակելու տեղ, ժանիքներով յօշոտեց ամբողջ մարմինը: Արի՛ւն, արիւն կը հոսէր ամէն կողմերէն, բայց ան կը շարունակէր ինքզինքը ուտել:

Ի՞նչ էր պատահած. ինչո՞ւ այս անձնասպանութիւնը:

Չինք ճանչցած ըլլալու մեր գիտութիւնը եւ ենթադրութիւններ անզօր եղան դուրս հանելու զայն իր յուսահատութենէն: Բժիշկ եւ դեղ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ըրին: Հանգիստի մեր պահերը ողողուեցան ղառնութեան արցունքով, եւ կաթիլներու պզպզումի ընդմէջէն նշմարեցի ու համոզուեցայ թէ՝ ներքին փլուզումի հետեւանք էր անոր ցաւը. բնազդական հիւանդութիւն մը որ դեղով չի բուժուիր: Արուեստական միջոցներով, կարօտ կը դարմանո՞ւի միթէ:

Հոս, ամէն բան խորթ էր իրեն: Այս նոր աթոռներն ու սեղանները, այս տան անկիւններն ու ծակուծուկը «ծննդավայրի» բուրմունքը չունէին: Իր շունչով լեցուած, հոտառութեամբ յագեցած մտերմութիւն չկար այս պատերու ներքեւ: Ըմբռնելու կարողութենէն վեր էր թէ ինչո՛ւ լքել տուած էին իր սեփականութիւնը եւ կազմակերպած անհրապոյր տեղահանութիւն: Կարծես բռնադաղթի ենթարկուած Հայն ըլլար, որ անօթի ու ծարաւ քշուած էր օտարութիւն, ժայռերէն և բըլուրներէ վար գլորած, հաղուստները բըզիկ - բզիկ մեռած ճամբաներու եզրին, թաղուած աւազներու մէջ, կամ կշտացուցած անգղներն ու ագռաւները: Ջրհեղեղէ, արեան ճապաղիքներէ հայու փրկըւած հայ մանուկն էր, որու մէջ կը գոռար հիմա զինք տուն կանչող ձայներու որոտագին արձագանգը, սիրային մեղեդիներով, շուրջպարի երգերով լեցուն, ապրելու տքնանքով իմաստաւորուած հայրենի սեփական հողի կարօտը:

Երկա՛ր տառապանքէ ետք, վերջ դտաւ շնիկիս գաղթականութիւնը: Վերադարձաւ «հօրենական» երդիքը, գտաւ զայն ա՛յնպէս ինչպէս թողած էր: Հանդստացաւ սիրտը, բուժուեցաւ բոլորովին, վերստին բուսան մազերը եւ վերագտաւ նախկին գեղեցկութիւնը:

Օր մը, շնիկիս պէս, արդեօք պիտի վերջանա՞յ իմ ալ գաղթականութիւնը եւ պիտի վերագտնե՞մ առողջութիւնս...:

Ռունկերուս մէջ յամեցող նարինջենիներուս հոտը միշտ արթուն կը պահէ այդ յոյսը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—×—

Տարեշրջանէն ի վեր, յատկանշական կերպով կը սերտանան կապերը Չինաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն միջեւ: Չին - խորհրդային խօսակցութիւնները կը շարունակուին տարիէ մը ի վեր: Ոչ մէկ կարեւոր համաձայնութիւն կ՚արձանագրուի, որովհետեւ, երկու կողմերն ալ կը մնան հաստատակամ իրենց տեսակէտներուն վրայ: Փեքին՝ սահմաններու փոփոխութիններ կ՚առաջարկէ. Մոսկուա՝ բացարձակ կերպով կը մերժէ: Առաջինը կ՚ուզէ, որ խորհրդային զինուորական ուժը շօշափելի կրճատումներու ենթարկուի իր սահմաններուն ուղղութեամբ: Մոսկուա՝ խուլ ականջ կը մնայ: Ցամենայնդէպս, խօսակցութիւնները, - բանակցութիւններ - ցոյց կուտան, թէ երկու մայրաքաղաքներն ալ կ՚աշխատին թշնամական գօտամիջնակէն առնուազն խաղաղ գոյակցութեան սահմաններուն մէջ մնալ:

Այդ ընդհանուր շրջագիծին մէջ, Փեքին ժամանակէ մը ասդին կը ձգտի բարելաւել իր յարաբերութիւնները այսպէս նկատուող համայնավար երկիրներու հետ: Ցատկապէս՝ Հունգարիա, եւ քիչ մը նուազ չափով՝ Արեւելեան Գերմանիա:

Այլեւս ոչ ոք կը հաշուէ մշակոյթի, գիտութեան եւ մարմնամարզութեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Զինուորնե՛ր, իմ եաւե՛ց, - գոռաց Արշակը եւ Ջոկի գլուխն անցած, նեղլիկ մի փողոցով վազեց դէպի աղէտի վայրը:

Վազում էր նաեւ սրբազանը: Փոշոտուել, գոյնը գցել էր նրա վեղարը, որի ձախ փէշը պատռուած էր, եւ վազելիս մէկ - մէկ ծունկը դուրս էր գալիս պատռուածքով: Գիւղը դեռ ցնցւում էր կրակոցներից: Փողոցում խչամեղուի պզզոցով գնդակները թռչում էին աջ ու ձախ, խըփւում էին պատերին ու պարիսպներին: Եւ զարմանալի էր, թէ ինչպէս է, որ նրանցից ոչ մէկը ... Այս մտքի վրայ էր սըրբազանը, որ առջեւից գնացող զինուորը գլուխը բռնեց ու նստեց: Չկարողացաւ էլ «վայ» կանչել: Մինչեւ ընկերները հասան, փորձեցին բարձրացնել, շունչը փըչեց: Օգնութեան եկած զինուորները հայեացքով սանտրեցին շրջապատի կտուրները եւ տեսան մէկը չարչարւում է, որ անցնի վերջին ցանկապատը: Երկուսի գնդակներն էլ բռնեցին նրան. մէջքին երկու տեղից թեթեւ ծուխ բարձրացաւ: Կարծես հոգին էր, տուեց, ընկաւ:

Գիւղի տարբեր կողմերից դէպի վառւող տունն էին վազում կանայք՝ պառաւ, ջահել: Վազում էին՝ մազ փետելով, ճըվոց - ծվվոցով ... Ասում են՝ մինչեւ վերջին ժամը զինուած ասկերները պաշտպանելիս են եղել տան մատոյցները, որ տեղացիներից ոչ ոք չմօտենայ: Իսկ իրենք՝ ասկերներն ու սպաները, խումբ - խումբ գնացել են եւ կենտ-կաթուկ, շալվար կապելով հեռացել:

Գիւղի տանուտէր Ազապարոնը, որ այդ չարաշուք տան տէրն էր նաեւ ասում են երէկ գնացել է բողոքելու: Ասկերները բռնել, տարել են դէպի Ղուրդուղուլու կողմերը, եւ խեղճ մարդն էլ չի վերադարձել:

Հիմա տան շուրջն ականապատուած է: Տարեց կանանցից մէկը փորձեց մօտենալ, ականը պայթեց, մարմինը շաղ տուեց փառւող տան պատի տակ: Մնացած կանայք աղիողորմ հեկեկում են ու երեսները ճանկռոտում:

- Քարանա՛ն ձեր մայրերը, - կանչում էր մի պառաւ, որ ցամաքած աչքերը յառել էր երկինքին: - Աստուա՛ծ, քարէ կարկուտ թափիր: Աստուա՛ծ, էլ ինչի՞ ենք ապրում էս ջուլումից յետոյ:

Տան հրդեհը հանգցնել չյաջողուեց: Զինուորներն արագօրէն ականազերծ արին այն: Ապա դռները ջարդելով փրկեցին քառասուն երեխաներին, որոնց թուրքերը փակել էին ներսի սենեակներում:

Մի ծեր գիւղացի, մազը երեսին չորացած, փորձեց պատմել եղելութիւնը: Կակազի պէս չարչրկեց բառերը, վերջը ոգբալով բացատրեց սրբազանին.

- Լեզուով ասելու չէ, հայր սուրբ, լեզուս պատ չի գալիս՝ ասեմ:

«Լեզուով ասելու չէ»: Ուրեմն, առաւել անհնար է գրչով պատմել: Չէ՞ որ գրիչը չարժւում է ճերմակ թղթի վրայ...

Երեխաներից շատերը հաղիւ էին ոտքի վրայ կանգնում: Մնացածներին դուրս բերին ձեռքերի վրայ: Պատառոտուած էին հաղուստները: Կիսամերկ մարմիններն արիւնոտ էին, կապտոտուած. ենթարկուել էին տեւական ու գիշային խոշտանգումների: Եւ լուռ էին նրանք, անարտասուք, անտրտունջ՝ իբրեւ նոր օրերի նահատակներ:

Տան ընդարձակ բակում ասեղ գցելու տեղ չկար արդէն: Երեխաների շուրջը խռնուել էին կանայք եւ վիրաւոր գազաների մռնչոցով գուրգուրում էին անմեղ զոհերին: Վիրաւորուած, բզկտուած էր մայրական զգացումը, եւ նրանք իրենց կարեկցանքի ու խղճահարութեան խօսքերը մայրերին էին ուղղում, այդ երեխաների հեռաւոր ու անծանօթ մայրերին. «Քարանա՛ն ձեր մայրերը, ա՛յ աստծոյ գառներ», «Թող ձեր մայրերի անէծքը մա՛հ դառնայ թուրքի համար, ձեր մայրերի ու աշխարհի բոլոր մայրերի անէ՛ծք...»:

Գիւղացիները զինուորների հետ բակն էին լցուել, նաեւ թառել էին հարեւան կտուրներին, պարիսպներին, ծառերի վրայ:

Բակի կեդրոնում Պօղոսբէկ Փիրումեանն էր շուար կանգնած եւ վառւում էր փայլոյթի, ցաւի ու վրէժի զգացումներից: Քրտինքը ճակատից հոսում էր դէպի աչքերը, այտոսկրները: Փոշին ու արիւնը գորշ բիծերով էին նախշել հագուստները: Նա ծանր, տանջուած հայեացքով նայեց Գարեգին սրբազանին, եւ տառապանքից կուչ եկած հոգեւորականը մօտեցաւ, նրա ականջի տակ ինչ որ բան ասաց: Յետոյ սրբազանը շրջուեց դէպի զինուորները եւ խօսեց.

(Շար. 8)

պատուիրակութիւններու եւ խումբերու փոխադարձ այցելութիւնները Փեչաայի եւ Փեքինի միջեւ:

Հունգար հեռատեսիլի անձնակազմ մը կը գտնուի Չինաստան: Յարաբերութիւններ կը հաստատուին արհեստակցական միութիւններու եւ զբօսաշրջիկութեան մարզերու մէջ:

Առաւել նշանակալի կը թուին ըլլալ ելմտական - տնտեսական կապերու զարգացումը: Սեպտեմբերին, Չինաստանի տնտեսական նախարարութեան փոխ-նախարարներէն մէկը բանակցութիւններ կը վարէ Հունգար իր պաշտօնակիցին հետ: Միւս կողմէ, ներկայիս, Հունգար Դրամատան պատուիրակութեան մը ժամանումը Չինաստան, մօտալուտ կը նկատուի: Այսօրինակ խօսակցութիւնները, հանդիպումները, բանակցութիւնները, բնականաբար, կը միտին զարկ տալ առեւտրական կապերուն: Աւելին՝ ճարտարարուեստի միացեալ կեդրոններու առեղծումին: Դէտերու տեսակէտով, Փեքին կ'ուզէ, որ Հունգարները արդիականացնեն Փեքինէն ոչ հեռու գտնուող Տալիան նաւահանգիստին ձեռնարկութիւնները: Աւելին՝ ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու, Չինաստան անցեալ տարուան վերջերը հարիւր միլիոն տոլար կը գետեղէ Հունգար Դրամատան մէջ. երեւոյթ մը, որ մեծ ասութնաւ կը գնահատուի Փեչաայի կողմէ:

Արեւելեան Գերմանիոյ հետ, վերջին ամիսներուն, բազմաթիւ պայմանագիրներ կը կնքուին, այլազան ճիւղերու մէջ: Առնումէ մէկը կը վերաբերի Թղթատարի կապերուն՝ հեռագիր, հեռաձայն, թելեքս: Ծչգրիտ սարքերու կեդրոն մը կը հիմնուի Թիանձինի մէջ, Քարլ Ցայս ձեռնարկութեան կողմէ: Համագործակցութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ կը նախատեսէ նոյնիսկ կապերու հաստատում եւ զարգացում լրագրող - Թղթակիցներու եւ սփորի մարդերուն ուղղութեամբ՝ 1984 - 87 ժամանակաշրջանին: Չինաստան մօտէն կը հետաքրքրուի մարմնամարզի ճիւղին կապակցութեամբ Արեւելեան - Գերմանիոյ արձանագրած յաջողութիւններուն պատճառներով, իբրեւ նախապատրաստութիւն յառաջիկայ Ողիմպիական խաղերուն:

Փեքին, Եւրոպայի Արեւելեան երկիրներուն նկատմամբ, ոչ մէկ պահանջք կը ներկայացնէ, իբրեւ նախապայման յարաբերութիւններու բարելաւումին եւ զարգացումին կապակցութեամբ: Ի տարբերութիւն՝ Մոսկուայի նկատմամբ իր ունեցած եւ նախատեսած բարելաւումի կապերուն:

Նկատելի կը մնայ իրողութիւն մը եւս: Այն թէ՝ Փեքին պաշտօնապէս կը վերահաստատէ իր առեւտրական յարաբերութիւնները Ալպանիոյ հետ, գէրոյի մակարդակին իջած 1978-ի ծանօթ խզումներուն հետեւանքով:

Թ. Ա. Թ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ. - Փրոֆ. Ֆէյտիի մեծարանքի հանդիսութեան թղթակցութեան առթիւ («Յառաջ» Նոյեմբեր 16), փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէէ ստացանք հետեւեալ ճշդում - նամակը, զոր սիրով կը հրատարակենք: Ըսենք սակայն, թէ փրոֆ. Մահէի «անձ»ն (ի դէպ, չենք կարծեր թէ իր անձը որեւէ ատեն խնդրոյ առարկայ եղած է) ու գործունէութիւնը հաւնելու - չհաւնելու մէջ չէ հարցը, այլ՝ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան եւ պահպանման: Շատ լաւ կը հասկնանք որ փրոֆ. Մահէի համար, այս կէտը կենսական հարց մը չըլլայ (իր հարցը չէ), մեզի համար է՛, մանաւանդ որովհետեւ «պետական լեզու» չէ եւ ըսփիւռքի ճիտին պարտքն է անոր դատին տէր կանգնիլ:

×

Փարիզ 16 - 11 - 1983

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,

Փրոֆ. Ֆէյտիի յոբելեանին նուիրուած այսօրուան իր յօդուածին մէջ, Պ. Մ. Մանուկեան կը գրէ, թէ «Փրոֆ. Մահէ, Փարիզի հայկաբանական ամպիոնէն այսօր մի՛այն արեւելահայերէն կը դասաւանդէ»:

Այդ հաստատութիւնն իրականութեանը չի համապատասխաներ, քանի որ չաբաթական հինգ դասերս հետեւեալ կերպով կը բաշխուին. -

1 ժամ, արեւմտահայերէնի քերականութիւն,

1 ժամ, արեւելահայերէնի քերականութիւն,

1 ժամ, գրաբարի քերականութիւն,

1 ժամ, միջնադարեան պատմագիրներու, թարգմանութիւններ,

1 ժամ, գրականագիտական հարցեր:

Հետեւաբար արեւմտահայերէն դասաւանդելուն այնքան ժամանակ կը նուիրեմ որքան արեւելահայերէնին:

Թոյլ տուէ՛ք նկատել նաեւ, թէ փրոֆ. Ֆէյտի արեւելահայերէն նմանապէս շաբաթը մէկ ժամ կը սովրեցնէր: Հայկաբանական ամպիոնին մէջ, արեւմտահայերէնը կը դասաւանդուի շաբաթը 9 ժամ, իսկ արեւելահայերէնը միայն չորս ժամ:

Կը ցաւիմ, որ Պ. Մ. Մանուկեան, իր յօդուածը գրելէն առաջ, այդ հանգամանքներուն չէ տեղեկացած: Համոզուած եմ, որ այդ սխալանքը պիտի ուղղէք: Կարելի է - ի՞նչ խօսք - անձս ու գործունէութիւնս չհաւնիլ, բայց գոնէ ստոյգ դէպքերու հիման վրայ:

Յարգանօք կը մնամ

Ձերդ՝

Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

———×———

Ծանօթ է, թէ Երեւանի մօտ 1970 թըւականին առեղծուեցաւ Նոր Այնթապ աւանը ու այդ թուականէն սկսեալ այդ վայրը հայաստանցի թէ արտասահմանցի Հայերուն համար վերածուեցաւ ուխտատեղիի: Յատկապէս Այնթապցիներուն: Բայց կը պակսէր խորհրդանշանը, յուշակոթող մը, որ պիտի յաւերժացնէր Այնթապի հերոսական ինքնապաշտպանութեան ընթացքին զոհուած Հայերու յիշատակը:

Այդ ալ արդէն դարձած է իրականութիւն ու բացման հանդիսութիւնը վերածուած տօնի: Ներկայ գտնուած են արդիւնաբերութեան նախարար Մարլէն Զուրաբեան, սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապերու կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան, ռատիոյ - հեռատեսիլի պետական կոմիտէի նախագահ տեղակալ Գէորգ Խրլոբեան, մտաւորականներ, գիտնականներ, գրողներ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի երկիրներէ ժամանած Այնթապցիներ:

Բացման խօսքով հանդէս եկած է աւանի խորհուրդի նախագահ՝ Ֆ. Խաչատրեան, ապա հպարտութեան խօսք արտասանած է Այնթապցիի թոռ, ժանեակի գործարանի բանուորուհի՝ Անահիտ Նիկողոսեանը: Լիբանանահայ եւ սուրիահայ Այնթապցիներու անունով իր ճառին մէջ Յարութիւն Յարութիւնեան ըսած է.

- ...Ահա մենք տուն ունինք հայրենի հողին վրայ, քանի որ Նոր Այնթապը տարասփիւռ Այնթապցիներուս հարազատ տունն է: Ունեցանք նաեւ յուշարձան, որ յետագայ սերունդներուն պիտի պատմէ այն առասպելական պայքարին մասին, որ բուռ մը Այնթապցիներ մղեցին անարգ թշնամիին դէմ 1920 թուականի Ապրիլի մէկէն մինչեւ 1921 թուականի Փետրուար ութ, 314 օր:

Հայրենադարձ այնթապցի, Այնթապի հերոսամարտին մասնակից 84-ամեայ Ծորճ Կարապետեանի յուզումնալից ելոյթէն ետք, խօսք առած է Գէորգ Պագրճեան, իր կարգին այնթապցի, որ աւանի ժանեակի գործարանի կառուցման համար իր նկատելի օժանդակութիւնը բերած է: Պ. Պագրճեան ըսած է.

- ...Ինչպէս կ'ըսէին մեր նախնիք, այս երջանիկ օրուան ալ արժանացանք: Փափաքելի է որ ամէն տարի, Սեպտեմբեր 28-ին, հայկական գաղութներէն Այնթապցիներ այցելեն Նոր Այնթապ եւ ծաղկեպսակ դնեն մեծարգատար արձանագրութեամբ այս յուշարձանի սեմաքարին վրայ: Թող միշտ ապրեցնենք մեր նախնիներու հերոսական ոգին, Հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, գտնենք աւանդապահը մեր սրբութիւններուն:

Ապա այնթապցիի թոռնիկ, Հայաստանի հողագիտութեան գիտահետազօտական հիմնարկի աշխատակից Թագուհի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՑՆՃԱՐԻ (Լիբանան) Համազգայինի մասնաճիւղը Սեպտեմբերի ընթացքին իրագործած է ձեռնարկներ զանազան մարզերու մէջ: Ծատրակի խմբակը կազմակերպած է մրցաշարք մը, որուն մասնակցած են 16 երիտասարդներ ու պատանիներ: Երաժշտական յանձնախումբը Սեպտեմբեր 23-ի երեկոյթին հանրութեան ներկայացուցած է երեք ինքնուս երիտասարդներ, որոնք մեկնաբանած են հայկ. երաժշտութենէ կտորներ: Իսկ Մշակութային Յանձնախումբը կազմակերպած է կերպարուեստի ցուցահանդէս մը, Սեպտեմբեր 30-ին, 40 պատանիներու 89 գործերով. ածխամատիտ, ջրաներկ, իւղաներկ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մշակութային կեդրոնին մէջ Սեպտեմբեր 25-ին կայացած է «Յուշ - երեկոյ» մը, նուիրուած՝ Պէյրութի «Համազգային»ի Գասպար Իփէկեան» թատերախումբի տարիներու ղեկավար, դերասան, բեմադիր, թարգմանիչ Յ. Սարգսեանի, իր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ: Իր գործունէութեան մասին խօսած է Վ. Բաշեան, ցուցադրըւած են լուսապատկերներ զանազան բեմադրութիւններէ, յետոյ ներկայացուած են «Ոսկի Աքաղաղ»էն 2 պատկեր, զոր ան թատերգութեան վերածած էր Րաֆֆի Համանեան գործէն: Երեկոյթը աւարտած է Արտակ Արք. Մանուկեանի փակման խօսքերով:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Իրանահայ Գրողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ. «Հայկական տառերու գիւտը եւ Աստուածաշունչի հայացումը» նիւթին շուրջ դասախօսած է Կորիւն Եպիսկ. Պապեան, որ անդրադառնալէ ետք տըւեալ դարաշրջանի քաղաքական կացութեան, շեշտը դրած է Աստուածաշունչի հայացման անհրաժեշտութեան վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Միութեան նախագահը՝ Արսէն Մամեան:

Արզումանեանը արտասանած է յուշակոթողին նուիրուած բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի քերթուածը:

Հանդիսութեան աւարտին, Գէորգ Պագրճեան եւ ժանեակի գործարանի տնօրէն Սերգէյ Մելքոնեան կտրած են ժապաւէնը: Յուշարձանը ծածկուած է ծաղկեպսակներով եւ ծաղկեփունջերով:

ԱՅՆԹԱՊՑԻ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Սակայն, Սոֆի, օտար նայուածքներու առջեւ, չուզեց երկարել այդ վիճակը: Զգայնօրէն աչխոյժ շարժումով մը տղուն մօտենալով բռնեց անոր թեւէն եւ քաշեց:

- Եկուր, Համբիկ, ըսաւ արի ու անխըռով, ժամանակ չձգելով որ տղան հակառակելու շարժում մը ընէ: Մայրի՛կ, քալէ երթա՛նք, աւելցուց, մօրը դառնալով:

Ու երեքը մէկէն, ինք Համբիկին թեւէն բռնած մայրը ափիբերան, հնազանդ իրեն հետեւելով, սկսան քալել դէպի լերան կողմը:

Ու ձկնորսները դեռ անոնց կը նայէին՝ բան մը չհասկնալով եղածէն, զարմացկոտ աչուըներնին բանալով:

- Ծօ վո՞ւր կը տանին կոր մեր խենթը, կը հարցնէր Ղազար:

- Շիմէնտիֆէ՞ռ զարկած է աճապ, կ'ըսէր ծերունին:

Երբոր բոլորովին հեռացան մարդոց աչուըներէն, ու ամայութեամբ շրջապատուեցան, Սոֆի, միշտ բռնած տղուն թեւէն, անոր առաջ անցաւ նեղ ու օձապտոյտ կածանի մը վրայ որ լերան կողնիվար կը գալարուէր: Լուացարարուհին դիտմամբ ետ մնաց, կամաց կամաց քալելով, բայց աչքէն չկորսնցնելով այդ զոյգը: Պահ մը, տեսնելով որ անոնք նստան զառիվայրին մէկ տափարակ կանանչութեանը վըրայ, կանգ առաւ, չուզելով անոնց մօտենալ, ու ինքն ալ նստաւ, անոնց շարժումները դիտելով, գգալով որ ինքը ներկայ գտնուելու չէր այդ մտերմական տխուր տեսակցութեանը: Իր միտքը տկար եւ անհորիզոն, անկարող էր սակայն ըմբռնելու անոնց փոխադարձ վերաբերումին ամբողջ դառն եղերականութիւնը: Կսկիծը ցամքեցուցած էր իր հոգիին ակացքները: Բան մը սակայն յստակօրէն կ'ըմբռնէր - վասն զի ասիկա իրեն յստակօրէն բացատրած էր իր աղջիկը - թէ այդ տղուն խենթութեան եւ անկումին պատճառը իր աղջիկն էր, որ ատով իր ալ խենթութեան պատճառ եղեր էր: Ու տանջուող հետաքրքրութեամբ մը հիմա կը հետեւէր, հեռուանց, այդ տեսակցութեան: Սոֆի, ծնրադրած Համբիկի դէմը, չարունակ կը խօսէր, բռնած անոր աջ ձեռքը, իր հմայքովը շրջապատելով զայն: Մերթ, տղան յուզման բուռն նշաններով ու մէկէն ի մէկ կշտամբական, քանի մը բառ կը նետէր, աղջկան մագնիսող նայուածքին տակ խոկոյն ջախջախուելու, հանդարտելու համար նորէն: Յետոյ յանկարծ Կիւլիւկ հանըմ տեսաւ որ տղան լալ սկսաւ, մինչ Սոֆի, ինքն ալ յուզուած, ձեռքերովը երեսը կը ծածկէր: Երկուքն ալ կը հեկեկային իրենց ցաւովը յափշտակուած, զիրար մխիթարելու անկարող: Լուացարարուհին, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ, ինքն ալ կու լար: Ու իր արցունքներուն մէջէն տեսաւ որ Սոֆի դարձեալ կը խօսէր տղո՛ւն, որ ա՛լ հանդարտօրէն, դէմքին վրայ տեսակ մը երանական ճառագայթումով մտիկ կ'ընէր անոր, կախարդըւած:

Կածանին վրայ վերջալոյսի ստուերները կը թանձրանային քիչ քիչ, ու ձորակը մութով կը լեցուէր, երբոր Սոֆի եւ Համբիկ ոտքի ելան: Կիւլիւկ հանըմ տեսաւ որ, իջնող խաւարին մէջ անոնց իրանները իրարու փարեցան, ու յետոյ թախծոտ աչքերուն քամնելի ստուերը բաժնուեցաւ ու դանդաղօրէն անհայտ եղաւ լեռնէն վար, ձորակին ստուերներուն մէջ: Աղջկան փոխ ու սլացիկ հասակը կը մընար հոն անշարժ, կարծես արձանացած: Մայրը, անձկագին ձայնեց.

-Սոֆի՛, Սոֆի՛:

Աղջիկը սթափեցաւ ու մօրը քով վազեց:

Ու երկուքը միասին վեր ելան խորտուբորտ կածանէն, գիւղ մտան ուր լոյսերը վառուած էին արդէն: Մայրը չէր համարձակեր բան մը հարցնել իր աղջկանը՝ խորհրդաւոր տեսակցութեան մասին, անոր տրտմաթախիծ ու խոկուն երեւոյթէն արգիլուած:

-Հանըմը պիտի բարկանայ ուշանալնուս, Սոֆի, դիտել տուաւ մայրը:

- Հանըմը՛, մրմռաց աղջիկը իր երազին մէջէն, հանըմը՛...

Ու չպատասխանեց:

(Շար. 188)

Այրի Տիկին Բարուհի Ստեփանեան (Տիթրոյթ),
Այրի Տիկին Բերկրուհի Տէսթանեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արթինեան,
Տէր եւ Տիկին Մինաս Ստեփանեան եւ զաւակները (Տիթրոյթ),
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալէմքերեան եւ զաւակները (Տիթրոյթ),
Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ,
Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան եւ զաւակները՝ Սարգիս, Մելինէ, Անոյշ, Նորայր,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Թագուհի Եղիայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Թորոս Շահինեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պալեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա),
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէմիրճեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Սոնա Ասատուրեան (Քալիֆորնիա),
Պ. Շաւարշ Պետիշեան (Քալիֆորնիա),
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հաթկալուրեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Ֆլորա Համբարձումեան եւ զաւակները (Երեւան),
ինչպէս նաեւ՝ Շահինեան, Հաթկալուրեան, Հալէ ընտանիքները սրտի խոր կսակիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Վէյիսեան)

բարերարուհի եւ կնքամայր
Սէն թ'էթիէնի եկեղեցւոյ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 23, ժամը 14-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Կլեյօթիէռի նոր գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

×

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Օրիորդ Մարի Փիրանեանի մահուան տխուր առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները «Յառաջ»ի բարգաւաճման. - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆ.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաքիմեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհի Ալիս Հաքիմեանի, ամուսնոյն եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր, վեհերան ընկերուհի՝ Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ։

ՎԻԷՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-էն, ժամը 18-ին։

Centre Social d'Estressin

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամանորի Զարթօնք կազմակերպութեամբ Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 31-ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ռոզ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին, իրենց աղջիկը 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

×

Տիկին Էլիզապէթ Քիւլլէեան իր խնամիին Յովհ. Չէօրէքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 50 Ֆ. «Ռատիօ Ազգ»-ին, (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13.30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ։ Ծախքերու մասնակցութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ
Դեկտեմբեր 18-ին

JOUR DE L'AN
&
NOEL
EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261-51-13	Tél. (7) 860-13-66	Tél. (91) 95-90-12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դըպրոցին։ Տիկին Մարիամ Չոպօյեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յ. Կօչկարեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան 200 Ֆ., Տիկին Արշալոյս Մաղաքեան իր ամուսնոյն Աւետիս Մաղաքեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ.։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, Օր. Մարի Փիրանեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 300, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250, Տիկին Տիրուհի Ամիրխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փիրանեան 200, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 150, Տիկին Ազնիւ Թէլէր, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան, Գէորգ եւ Կարպիս Մինասեան, Լուսաւորիչ երգչախումբ 100-ական Ֆ.։

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 800 Ֆ. Տիկին Պայծառ Զէրչեանէ փոխան ծաղիկի, ողբացեալ Տիկին Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ. - Զէնկիլերի Հայրենակցական Միութիւնը 200 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին, ի յիշատակ Հեղնար Մուրաֆեանի մահուան առթիւ (Յունիս 83)։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Դեկտ. 11, ժամը 12.30-ին

RESTAURANT LA CAPPADOCE
67 bis, Quai Blanqui, 94140 Alfortville

Ճաշագին՝ 100 Ֆ.։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի նախօրօք տեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով՝ հետեւեալ թիւերուն՝

535 - 85 - 26
381 - 80 - 82

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-ի
ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. - Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ
ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 առտուն։

COMMUNIQUÉ

«A l'initiative du G.I.A. (B.P. 120 — 75763 PARIS CEDEX 16), des Architectes d'origine arménienne de FRANCE se sont réunis le 21 Octobre 1983 à PARIS.

Ils ont décidé d'œuvrer à l'élaboration d'un programme d'action dont le but est de définir :

- Leur rôle dans la connaissance du patrimoine architectural arménien, sa vulgarisation et les moyens de sa sauvegarde partout où il peut être en péril.

- Leur spécificité dans les rapports avec la communauté arménienne de FRANCE et dans la DIASPORA et leur capacité à répondre aux besoins particuliers de celle-ci dans le domaine de l'Urbanisme et de la Construction.

BARONIAN - A.DARONIAN - D.DEGIRMENCYAN - D.M. DEIRMENDJIAN - L.HAIRABEDIAN - R.KERKBECHIAN - J.KHACHIKIAN - R.MALDJIAN - B.MIKAELIAN - V.MURADIAN - M.RAFAELIAN - TOSELLO - A.VOSKIAN.

Les architectes souhaitant participer à cette initiative pourront s'informer auprès de D.M.DEIRMENDJIAN :
99, Bd. Jean Jaurès 92100—BOULOGNE»

ՀԱՅ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Անտիյիի, Մոնմորանսիի
եւ Սէն – Ռաֆայէլի մէջ։

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար։
Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ,
Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ,
Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք։ Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր։

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Maisons de Retraite

à Andilly, Montmorency et St. Raphaêl
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale,
Surveillance et soins médicaux permanents,
Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

S'adresser à l'A.A.A.S
Madame Mahdessian
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
tél. 878-02-99

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA
MAISON ARMENIENNE DE LA
JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50.15.09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91.30.62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90.90.10)

Tenue correcte

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville-75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23

MERCREDI
23 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.573 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.573

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14/17)

ԳԱՌԶՈՒԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է Գառզուի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են այն գործերը, զորս նկարիչը նուիրած է Հայաստանի թանգարաններուն՝ վիմագրութիւններ, իւղաներկ եւ ջրաներկ աշխատանքներ: Բացումին խօսք առած են Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Սարգիս Մուրադեան, նկարիչ Մհեր Աբեղեան, Վարդգէս Համազասպեան, Վահան Յարութիւնեան եւ Փարիզի «Աշխարհ» շաբաթաթերթի խմբագիր Աւետիս Ալիքսանեան: Կարդացուած է Գառզուի ղրկած հեռագիրը: Ցուցահանդէսին առթիւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն եւ Հայաստանի Նկարիչներու Միութիւնն ու Նկարիչներու Տունը լոյս ընծայած են Գառզուի նուիրուած քաթալոկ մը, որուն յառաջաբանը գրած է Վահան Յարութիւնեան:

×

ԱՆՍՈՎՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԻՋԵՒԱՆԻ ՄՕՏ

Հնախոյզները միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան համար անսովոր գերեզման մը յայտնաբերած են Իջեւան քաղաքին մօտ: Գիտնականներու հայեացքին առջեւ բացուած է այսպիսի տեսարան մը՝ կռնակին վրայ պառկած ռազմիկ մը, գլուխը դէպի հարաւ, կողքին դրեթէ մէկ մեթրնոց երկաթէ թուր մը, որ պահուած է կաշեպատ փայտէ պատեանի հետ-քերը: Ոտքերուն յատուկ խթաններ՝ երկաթէ ելուստներով, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը յայտնաբերուին Հայաստանի մէջ: Երբ հեծեալը սեղմած է ձիուն կողերը, անոնք մխրճուած են անոր մէջ, արագացնելով վազքը: Սուրի կողքին դրուած են նետերու եօթը երկաթէ ծայրակալներ, որոնցմէ չորսը՝ մոնկոլական տեսակի: Գտնուած են նաեւ ձիու լծասարք, պրոնզէ բոժոժիկներ, երկաթէ դանակ եւ սքանչելի կերպով դրուագուած արծաթէ մատանի մը: Մասնագէտներու կարծիքով, գլուխը դէպի հարաւ թաղուածի դիրքը եւ անոր հետ դրուած առարկաները կը վկայեն, որ ան քրիստոնեայ չէ, այլ մոնկոլ ռազմիկ մը, որ մեռած է բնակավայրին վրայ յարձակման ատեն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Հոքայտօ կղզիի Սափփորօ քաղաքի Ճափոն - Խորհրդային Միութիւն բարեկամութեան եւ մշակոյթի տունը բացուած է Հայաստանի նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու արտադրութեանց նմոյշներ, ժողովրդական ստեղծագործութեան առարկաներ, Հայաստանի պատմութեան ու մշակոյթին նուիրուած լուսանկարներ եւայլն: Հայաստանի նուաճումներուն մասին դասախօսութիւն մը տուած է խորհրդային պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Եդուարդ Հայկազեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ցոյցերը տարբեր բնոյթ ստացած են, ըստ աշխարհագրական դիրքերու: Այսպէս, ի պատասխան հանրապետական կուսակցութեանց եւ սենդիքաներու հրաւէրին, յոյն - կիպրացի համայնքը կրցած է տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ համախմբել Նիկոսիա, բողոքելու համար Թուրքերու անկախութեան հռչակումին: Անոնք ալ՝ թուրք - կիպրացիները հաւաքուած են «Կանանչ գիծին» երկայնքին, իրենց ուրախութիւնը արտայայտելու համար: Նոյն ատեն Կիպրոսի նախագահը՝ Կիպրիանու կը խօսէր Նախագահ Ռեկընի հետ, մինչ Տէնքթաշ ալ նամակով մը ամերիկացի նախագահին՝ կ'արդարացնէր իր ըրածը: Նախարարապետն ալ յայտարարած է մեր որոշումը երբեք ետ չենք առներ...:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ երկար տեսակցութեան մը մէջ, զոր տուած է «Լը Մոնտ»ի, կը յայտարարէ թէ «դրեթէ ամբողջութեամբ» համաձայն է Նախագահ Միթերանի հետ, արտաքին քաղաքականութեան մասին, բայց կը խորհի թէ. - «Պատերազմի եւ խաղաղութեան հարցը շատ կարեւոր է որպէսզի ան միայն մէկ մարդէ կախում ունենայ»: Անշուշտ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը գիտակցի թէ Նախագահ Միթերանի յայտարարութիւնը համապատասխան էր 1958-ի Սահմանադրութեան կարգ մը յօդուածներու (օրինակ՝ 15), բայց կը ճշդէ թէ համայնավարները չեն քուէարկած, որովհետեւ ան անհատական իշխանութեան վարչակարգ մը կը հաստատէր: Ի դէպ, Միթերանն ալ դէմ էր, բայց այսօր «միւս կողմն» ըլլալով կ'անդրադառնայ թէ բաւական «գործիգալիք է», նայած թէ խնդրոյ առարկայ անձը ո՞ւր նստած է:

ԿՈՆՔՈՒՌ ԵՒ ՌԸՆՈՏՕ, գրական մրցանակները տրուեցան, ըստ աւանդութեան Նոյեմբեր 21-ին: Շատ չի պատահիր որ փոքր հրատարակիչ մը «խնդայ» այդ առթիւ, քանի որ 32 տարուան ընթացքին 3-րդ անգամն է միայն, որ Կոնքուռը չի տրուիր՝ Կալիմար - Կրասէ - Սէօյլ երրեակին մէկ վիպասանին: Այս տարի, ուրեմն, Կոնքուռին արժանացաւ Ֆրէտէրիք Թրիսթան (հրատ. Պալան) իր «Լէ ժ'էկարէ» հատորով, մինչ Ռընոտօն կը տրուէր Ժան-Մարի Ռուարի (Կռասէն): Ֆրէտէրիք Թրիսթան, 52 տարեկան, խոր հմտութեան տէր մէկն է, որու վէպը պատմութիւնն է երկու անձերու, տեսակ մը տօքթ. Ճէքիլ եւ մըսթըր Հայտ, բայց գրական գետնի վրայ: Գրագէտը, շուքի մէջ, կը գրէ, ուրիշի մը անունին տակ, որ կեանքը կը վայելէ...: Ժ. Մ. Ռուարի գիրքը՝ Ավաñ - կէռ, աւանդական վէպին մաս կը կազմէ: Կը ներկայացնէ նախքան պատերազմեան Ֆրանս. մէկ գաւառը, ուր կը ծաղկի քաղքենի երիտասարդութիւն մը, տարբեր տեսակէտներով:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ կռիւները մեղմացած են, տրուած ըլլալով որ չորս օրուան նոր հրադադար մը ստորագրուած է, հաւանաբար, ոչ թէ ելք մը գտնելու համար, այլ՝ ըստ սովորութեան՝ շունչ մը առնելու...: Նոյեմբեր 22-ին ալ, Լիբանան կը տօնէր իր անկախութեան 40-ամեակը, ինչ որ կրնայ առնուազն հեգնական թըւիլ երկրի մը համար, ուր կան ամէն ազգի օտար բանակներ, ըլլան անոնք՝ գրաւման (Իսրայէլ, Սուրիա), ըլլան խաղաղութիւնը ապահովող (ֆինիլ եւ բազմազգեան), ըլլայ վերջապէս «հիւրաբար» գտնուող տեսակ - տեսակ պաղեստինցի:

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆ, Ֆրանսայի Արտաքին առեւտուրի նախարարը, որ Մոսկուա կը գտնուի, խնդրած է Ժ. Պ. Տումէնկէն, աւելի ծանօթ՝ «կարմիր միլիառատէրը» անունին տակ, որ դուրս ելլէ ժողովէն, որ կը բացուէր ֆրանսական եւ խորհրդային յանձնախումբերուն միջեւ: Ըստ կոմերու, այս միջադէպը զանազան համեմատութիւններ կ'առնէ եւ եթէ Իւմաñիթէ հազիւ կ'անդրադառնայ, միւս օրաթերթերը չեն վարանիր լայն տեղ տալու եւ խորագրերն ալ շարադրելու, որոշ դիտումներով: Լիպերասիոñ կը խորագրէ՝ «Պարոն Տումէնկ՝ դուրս», Ֆիկառօ՝ «Տումէնկ՝ արտաքսուած», Քօթիտիէñ՝ «Էտիթ Քրէսոն արտաքսել կուտայ Տումէնկը», Մաթէñ. - «Մոսկուա - Տումէնկ ինքզինքը կը պարտադրէ, Քրէսոն դայն կը վտարէ», եւայլն, եւայլն:

ՌԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՉԷՔԻՒՌԻԻ (Փարիզ 10-րդ) չորս կիներու վրայ կրակողին ինքնութիւնը ճշդուեր է: Թուրք մըն է եղեր, ծանօթ ոստիկանութեան - անցեալի դատապարտումներով Մարսէյլի մէջ, որ Փարիզի իր հայրենակիցներուն սպառնացեր էր, փոխ վրէժի դիմել եթէ զինքը յանձնեն, բայց եւ այնպէս ձերբակալուած է Երեքշաբթի օր, սպանական սահմանին մօտ: 19 տարեկան է:

ԳԵՐՄԱՆ ԽԱՂԱՂԱՊԱՇՏՆԵՐԸ չյաջողեցան արգելք հանդիսանալ Պունտըսթակի նիստին կանոնաւոր ընթացքին, հակառակ անոր որ նախքան պաշարելը Խորհրդարանը, հսկումի նստած էին նախորդ գիշերէն իսկ: Վարչապետ Քոհլ պաշտպանեց իր տեսակէտը Փերշինկներու զետեղման ի նպաստ եւ որքան ալ Վիլի Պրանտի կուսակիցները եւ բնութենապաշտները դէմ ըլլան, լայն մեծամասնութիւնը ապահովուած է նախարարապետին համար:

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱԼԻՕ, բուն անունով՝ Իսրայէլ Մոշէ Պլաուշթայն, ֆրանսական սինեմայի երկրորդական դերերու ծանօթ դերասանը մեռաւ 83 տարեկանին:

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՂԱՄ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ, յետ անողոք հիւանդութեան, Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 20-ին, Փարիզի Վէնթիմիյլ բուժարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Գեղամ Ֆէնէրճեան:

Ծնած Պոլիս, 1903, Յուլիս 6-ին, ողբացեալը կը պատկանէր Պոլսոյ մտաւորական այն սերունդին, որու վերջալոյսը սկսաւ արդէն քանի մը տարի առաջ: Փայլուն շրջանաւարտներէն Կեդրոնական վարժարանի, սիրուած աշակերտը՝ Օշականի, կանուխէն ուշադրութիւն կը գրաւէր, Հրաչեայ Պետրոսեանի հետ, գրած իր ատրպաճառով՝ «Եղիա Տէմիրճիպաշեան, իր կեանքը եւ իր գործը», լոյս տեսած Պոլիս 1921-ին, երբ արդէն ինք Ֆրանսա կը մեկնէր:

Փարիզ հաստատուելէն ետք, Գեղամ Ֆէնէրճեան իր երիտասարդութիւնը անցուցած է, ինչպէս մտաւորական իր սերնդակիցներէն շատեր Քառթիէ - Լաթէն, միաժամանակ յաճախելով Սորպոնն: Այդ շրջանին, մթնոլորտ մը, աւելի՝ միջավայր մը կար Սէն - Միշէլ, ուր գիրար կը գտնէին Վահան Թէքէեան, Շահան Շահնուր, Ադամով, Գառզու եւ այնքան ուրիշներ, որոնք կեանք տուած են երբեմնի հայկական Փարիզին:

Անդամ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Գեղամ Ֆէնէրճեանի գրական վաստակը ծնունդ առած է մամուլին մէջ: Աշխատակցած է Փարիզի Ապագայի, որու խմբագրութիւնն ալ վարած է շրջան մը, ինչպէս նաեւ Պոսթընի Պայքարին: Խոր զարգացումի եւ քննադատական սուր մտքի տէր, Գեղամ Ֆէնէրճեան ունէր նաեւ յատուկ եւ վճիտ հայերէն մը, համադրող ոճ մը: Ծայրայեղ բծախնդրութիւնը եւ վերջին տարիներու իր բեկեալիկ կեցուածքը շատ մը բաներու հանդէպ, պատճառ եղան, որ միշտ չըսէ իր խօսքը, ուր որ պէտք էր, ինք որ, այն քիչերէն էր, այլեւս, որոնք ըսելիք ունէին: Ռամկավար կուսակցութենէն հեռացուելէն ետք, կ'աշխատակցէր Պէյրութի «Նայիրի»ի եւ «Յառաջ»ին, ուր լոյս տեսաւ իր վերջին յօդուածը՝ «Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան հաւաքածոյ մը» (Սեպտեմբեր 30, 1982):

Գեղամ Ֆէնէրճեաններու կենսագրական գիծերը չեն, որ այնքան կարեւոր են, ըսել թէ զանազան պաշտօններ վարած է ազգ. հաստատութեանց մէջ, ապրուստը ճարելու համար եղած է Պօրտոյի գինիներու ներկայացուցիչ կամ շրջան մը աշխատած է նաեւ Լիզպոնի, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը, բան չեն փոխեր կամ չեն աւելցներ իր վաստակին վրայ: Մեզի համար, կարեւորը այն է, որ Գեղամ Ֆէնէրճեաններու անհետացումով, բան մը կը պակսի Սփիւռքի մշակութային մեր կեանքին մէջ, կարեւոր բան մը, քանի ամբողջ սերունդ մըն է որ կ'երթայ իր մտայնութեամբ ու մանաւանդ պատրաստութեամբ: Եւ որքան ալ Ֆրանսացիք ըսեն թէ Փէռ - Լաշէզը լեցուն է անփոխարինելի մարդոցմով, մենք դժոխ գիտակցութիւնն ունինք թէ կա՛յ սերունդ մը, որ անփոխարինելի է, որքան ալ տրամաբանական ըլլայ մահը, մանաւանդ՝ իր լրումին հասած կեանքի մը:

Գեղամ Ֆէնէրճեան մտերիմն եղած է շատերուն, բայց առաւելաբար Շահան Շահնուրի, որմէ ստացած նամակները քանի մը տարի առաջ յանձնեց Երեւանի Չարենց Թանգարանին:

Վերջնապէս հիւանդանոց փոխադրուելէն առաջ, Գեղամ Ֆէնէրճեան, երբեմն կը հանդիպէր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իր վերջին խօսակիցն ալ՝ Վահրամ Մավեան կորսնցուցած էր: Անօգուտ կը մնային մեր պնդումները՝ գրելու, գրելու: Թերահաւատ էր: Որո՞ւ համար, կ'ըսէր, ո՞վ պիտի կարդայ:

Մենք, որքան ալ յուսալքումներ ունենանք, երբեմն ամէնօրեայ, համոզուած կը մնանք թէ անոնք որոնք, ինչպէս Գեղամ Ֆէնէրճեան, ըսելիքներ ունին, պէտք է ըսեն, նախքան 25-րդ ժամը, վասնզի վերջալոյսի այդ սերունդին ճիտին պարտքն է, որպէս վերջին վկաները պատմական եղակի շրջանի մը, ականատեսի իրենց յուշերը թողուլ, մեկնելէ առաջ:

Ներկայիս, Պէյրութ, Մամուլի տակ է, իր յօդուածներուն մէկ ժողովածուն՝ «Գիրքերու հետ», Անդրանիկ Ծառուկեանի յառաջաբանով:

×

Ըստ իր փափաքին կը դիակիզուի:

Արարողութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 24, առաւօտեան ժամը 8·45-ին, Փէռ - Լաշէզի Քրեմաթօրիոմը (մուտք՝ Կամպէթթա):

ՄԻ ԿՈՐԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Ա.

Ամէն ազգ ու աշխարհ ունի իր բնութեան վեհ ու անկրկնելի յուշարձանները, իր էութիւնն ու ճակատագիրը անձնաւորող հրաշք կոթողները, առանց որոնց աներեւակայելի է նրա գոյութիւնը: Ռուսների համար այդօրինակ անձնաւորուած հրաշքներից է մայր Վոլգան, Հնդիկների համար՝ սրբազան Գանգէսը, Յոյների համար՝ Ողիմպոսը, վերջապէս մեզ, Հայերիս համար՝ Արարատ - Մասիսը, Երասխ - Արաքսը, Հրազդան - Զանգուն:

Արարատն ընկալուել է որպէս Հայութեան անցեալ փառքի ու պատմութեան, նրա վերածնութեան անխաբ վկայ, կամուրջներ չհանդուրժող Երասխը եւ ամեհի Հրազդանը՝ որպէս հայ ժողովրդի ազգային բնաւորութեան ու հաւաքական ուժի անձնաւորումներ: Երեքն էլ ներբողուել են հայ եւ օտար քերթութեան մէջ՝ հին - հին դարերից սկսած: Ամենախորհրդանշականը, թերեւս, Հայոց նոր գրականութեան հիմնադիր Խաչատուր Աբովեանի արձակ ու չափածոյ երկերն են եւ վերջիններիս մէջ Հրազդան - Զանգուին նուիրուած ներբողը «Վէրք Հայաստանի» վէպի եզրափակիչ դրուագում:

Հայոց լեռների գրկից եւ Սեւանայ անապակ ջրերից դուրս եկած Զանգուն գալիս է, որ մեր ազգի տունը քանդողին ոչնչացնի, մեր հազարամեայ անբուժելի վէրքերը բուժի, իր գութն ու բարիքները չաղ տայ կարօտ Հայութեանը եւ կասպիական կոհակների մէջ միաւորուելով մայր Վոլգայի հետ՝ վերածնի դարերով կորած Հայոց պետականութիւնը:

«Զանգի»ն Աբովեանի ամենասիրած բանաստեղծութիւնն է: Նրա վրայ հեղինակը թափել է տեւական ու յամառ աշխատանք, յղկել ու ուժեղացրել լեզուն ու ոճը, կենսահաստատ գաղափարները: Իր այս երկի կատարելութեամբ ու բանաստեղծական թռիչքով Աբովեանը կարծես լռելեայն մրցում է Նարեկայ հանճարեղ վանականի հետ, ջանում Հայոց հոգին ալեկոծող ցաւերն ու տառապանքները հասկանալի դարձնել համայն մարդկութեանը, յայտնագործել անմահութեան խորհուրդը:

«Քո գո՛րծքը, քո գո՛րծքը միայն քո անունը կը պահեն: Հայրենասիրութիւնը միայն քո յիշատակը կը տանի, ազգասիրութիւնը՝ քո արածը կենդանի կը պահի...»:

«Զանգի»ն քիչ է հրատարակուել: Առայսօր յայտնի են ԺԹ. դարի երկրորդ կէսին իրականացուած երկու տպագրութիւն (երկուսն էլ պարբերական մամուլի էջերում) եւ չորսն էլ՝ 1948 թուականից յետոյ:

Խաչատուր Աբովեանի որդի Վարդանը մի նամակում՝ գրուած 1896 թուականի Հոկտեմբերի 5-ին եւ ուղղուած մոսկովաբնակ հրատարակիչ ու մշակութային գործիչ Մկրտիչ Բարխուդարեանին, իր տարակուսանքն արտայայտելով «Վէրք Հայաստանի» վէպի «Զանգի» խորագրով յաւելուածի տպագրութիւնը գրաքննութեան կողմից արգելելու մասին, հետեւեալ լուրջ պատճառաբանութիւնն է անում. «...Ես բոլորովին զարմանում եմ, թէ ինչո՞ւ քննիչը չէ թոյլ տուել տպելու, քանի որ դա (այսինքն՝ «Զանգի»ն - Գ. Յ.) տպուած է եղել առանձին գրքոյկով եւ այն էլ խիստ գրաքննութեան միջոցին՝ Նիկոլա կայսեր օրօք» (Խ. Աբովեան, Երկերի լիակատար ժողովածու, Հ. 3, Ծանօթագրութիւններ, էջ 388): Քանի որ ինչպէս «Վէրք Հայաստանի» վէպը, այնպէս էլ նրա «Զանգի» յաւելուածն առաջին անգամ տպագրուել են Աբովեանի մահուանից (այսինքն՝ 1848 թ. Ապրիլի 2-ից) յետոյ միայն, իսկ Վ. Աբովեանի նամակից բերուած քաղուածքի համաձայն էլ «Զանգի» այլաբանական պատկերի առանձին հրատարակութիւնը Նիկոլա Ա.ի թագաւորութեան տարիներին է կատարուել, եւ այս վերջինն էլ վախճանուել է 1855 թ. Փետրուարի 18-ին. նշանակում է՝ խնդրոյ առարկայ հրատարակութիւնը պէտք է որ իրագործուած լինէր 1848 - 1855 թուականների միջեւ:

Այդպիսի հրատարակութեան գոյութիւնը, սակայն, կասկածելի է ու անհաւանական: Աբովեանի հեղինակած «Զանգի»ի՝ այդ տարիներին վերաբերող որեւէ հրատարակութիւն, հակառակ մեր տեւական որոնումներին ու հարցումներին, մինչեւ օրս երեւան չէ եկել Սովետական Միութեան եւ արտասահմանի հայագիտական հրատարակութիւններ ունեցող մատենադարաններում, նման մի գիրք չի նկարագրուած կամ հաշուառման ենթարկուած նաեւ հայ հին ու նոր տպագրութիւններին վերաբերող մատենագիտական աշխատութիւններում: Վերջապէս՝ անժխտելի է, որ «Վէրք Հայաստանի» վէպն ու նրա յաւելուածը՝ «Զանգի»ն, առաջին անգամ գրաքննութեանն են ներկայացուել 1857 թուականին, եւ երկուսի էլ տպագրութեան թոյլտուութիւնն ստացուել է նոյն տարուայ Օգոստոսի 16-ին:

Այս անժխտելի իրողութիւններից ելնելով՝ Վ. Աբովեանի նամակն առաջին անգամ գիտական շրջանառութեան մէջ դնող բանասէրները շփոթութեան ու սխալանքի արդիւնք են համարել գրողի որդու վկայութիւնը եւ, առհասարակ, մերժել «Զանգի»ի առանձին գրքոյկով հրատարակուած լինելու փաստը ինչպէս Նիկոլա Առաջինի օրերում, այսինքն՝ մինչեւ 1855 թուականը, այնպէս էլ յետագայում: Ահա՛ նրանց եզրակացութիւնը. «Վ. Աբովեանը սխալւում է, գրելով թէ՝ «Զանգի»ն տպուած է եղել առանձին գրքոյկով. նման փաստ յայտնի չէ ... «Զանգի»ն տպագրուել է միայն մամուլում (այսինքն՝ «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի 1860 թ. թիւ 11ում - Գ. Յ.)»:

Բայց Վարդան Աբովեանի մերօրեայ ընդդիմախօսները իրաւացի էին մասամբ միայն. ժամանակագրական մի անճշդութիւն ուղղելով հանդերձ՝ թոյլ էին տալիս նոր սխալ, ժխտելով «Զանգի» այլաբանական պատումի առանձին գրքոյկով հրատարակուած լինելու հնարաւորութիւնը առհասարակ եւ չմտածելով, որ ինչ անհնար էր Նիկոլա Առաջինի գահակալութեան վերջին շրջանում, հեշտութեամբ կարող էր իրագործուել նրա մահուան յաջորդ տարիներին, ասենք՝ 1857 - 1860 թուականների ընթացքում: Շուրջ քառասուն տարիների հեռաւորութիւնից անդրադառնալով այդ իրողութեանը, Վարդան Աբովեանը, հարկաւ, կարող էր շփոթել «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութեան ժամանակն ու ճշգրիտ թուականը, բայց ո՛չ երբեք հարազատ հօր գրուածքների առաջին առանձին հրատարակութիւնների անունները, որոնք մինչեւ 1896 թուականը ընդամէնը չորսն էին («Վէրք», «Նախաշաւիղ», «Պարապ վախտի խաղալիք», «Զանգի». առ այսօր մեզ այդքանն են յայտնի):

Ինչպէս ստորեւ կը տեսնենք, այդպիսի հրատարակութիւն ճիշդ որ եղել է, միայն թէ ո՛չ Նիկոլա Ա.ի օրօք, այլ նրա յաջորդի՝ Ալեքսանդր Բ.ի գահակալութեան շրջանում:

«Վէրք»ի հրատարակութեան պատմութեամբ զբաղուած հին ու նոր բանասէրների ուշադրութիւնից վրիպել է մի կարեւոր սկզբնաղբիւր, որից պարզւում է, որ «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութիւնը տեղի է ունեցել 1860-ին, «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրում տպագրուելուն զուգահեռ: Գրքոյկի մի օրինակը, շատ չանցած, ձեռք է բերել վաստակաշատ բանագէտ, գրող ու գործիչ Գարեգին Սրուանձտեանը եւ «Արծուի Վասպուրականի» հանդէսի ընթերցողներին հասցէագրուած «Տեսարան հայրենի աշխարհի, Երեւան քաղաք» յօդուածում՝ Հրազդան գետի նկարագրութեանը նուիրուած հատուածում, օգտուելով նրանից՝ ի միջի այլոց գրել է. «Երեւանցիք այս գետին վերայ մեծ զգացմունք ունին, որ եւ զանազան խաղեր, երգեր եւ գովեստներ են շինած, քան զամէն աղէկն է եռանդուն հայրենասէր Պ. Խ. Աբովեանին յօրինած ոգելից ճառը, զոր առանձին տետրակով տպուած է ի Թիֆլիզ (տե՛ս եւ ի «Կռունկ Հայոց աշխարհին», Թիւ ԺԱ., 1860)» եւայլն («Արծուի Վասպուրականի», 1861, Թիւ 1, նաեւ՝ Գ. Սրուանձտեան, Երկեր, Հ. 2, Երեւան, 1982, էջ 20, ընդգծումը մերն է - Գ. Յ.):

ԳԻՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

բանաստեղծութեան մասին

Թէ ինչպէս կ'ըմբռնէ «բանաստեղծութիւնը» ի՛նք, գրողը, ու ինչպէս կը սահմանէ իր «քերթողութիւն»ը. ատոնք եղան գլխաւոր առանցքը Վ. Օշականի Նոյեմբեր 9, Չորեքշաբթի իրիկուան դասախօսութեան, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ան երկու մասով ներկայացուց իր երեկոյթին ծրագիրը, Ա) ինչ կը հասկնամ բանաստեղծութիւն ըսելով, Բ) քերթուածներու ունկնդրութիւն:

«Բանաստեղծութեան սահմանում չկայ, ըսաւ ան. երբեք չեմ կրնար ըսել «ես բանաստեղծ եմ. դժուար է իւրացնել բանաստեղծութիւնը, քանի որ դժուար սահմանելի է ան»: Յետոյ անցնելով բանաստեղծին, ըսաւ թէ անոնք իւրայատուկ մարդիկ են, իրենք իրենց ապրող խորհրդաւոր միջատներ, որոնք էնթիմ կապեր ունին աշխարհի հետ:

Դառնալով դարձեալ բանաստեղծութեան, փորձեց սահմանել զայն որպէս «իրականութիւնը դիմագրաւելու եղանակ մը, ոճ մը» որ ունէր որոշ հիմնական սկզբունքներ: Ի՛նչ էր իրականութիւնը. թերեւս ոչ այն՝ ինչ որ կը թուէր ըլլալ, ու կասկածի ենթարկելով զայն, տիեզերքի մէջ կասկածի տակ կը դրուէին երկու բան. Աստուածն ու արժէքի, նպատակի գոյութիւնը: Առաջինը՝ «կը մեկնի շատ կանուխ. ան կը խճողէ աշխարհը» ըսաւ ան, իսկ երկրորդը բացարձակ ներկայ մը չէր, այլ կային «պաշտօններ», ինչպէս՝ աշխարհի հետ շփումը, աշխարհի ընկալումը:

Բանաստեղծութեան յայտնումին մէջ ան բնորոշեց երեք հիմնական տարրեր. 1) գիտակցութիւնը, 2) յարափոփոխ տարրը՝ մարմինը, 3) ժամանակի հարցը: Եւ կար տակաւին «բառը». «ինծի կը թուի թէ բառը կը ծեփէ իրականութիւնը» ըսաւ Վ. Օշական: Որո՞ւ կը պատկանէր ան, ստեղծողի՞ն թէ ընդունողին: «Ամէն բան կը բխի հիմնական զգայնութեան մը, շարունակեց, թէ՝ ոչինչ գիտեմ»: Բանաստեղծին պահանջն էր ստեղծել իր եւ բառերու միջեւ որոշ յարաբերութիւն մը. Ի՞նչ կար սակայն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Զաւակներս, հա՛յ զինուորներ, դո՛ւք, որ վկան էք այս համազգային ցաւի ու նուաստացումի, լա՛ւ իմացէք, թէ ինչի՛ համար էք կռւում, ո՛ւմ դէմ եւ ինչի՛ց պիտի փրկէք մեր հողն ու ժողովուրդը: Թող վրէժը բազմապատկի ձեր ուժը: Թող աստուածն ամենատես ու ամենակարող զօրավիգ լինի ձեզ եւ դըժոխքի կրակը թափի նուաճող թուրքի գլխին ...

Երեխաների կողքերին լուռ լալիս էին անծանօթ մայրերը: Ժողովուրդը տնքում էր, ախ ու վիշտով էր արձագանգում սըրբազանի խօսքերին: Իսկ Պօղոսբէկ Փիրումեանը, որ աչք - ունքով զինուորութեանն արդէն հասկացրել էր մարտական շարք կազմել, «զգա՛ստ» հրաման արձակելով խրոխտ կանգնեց շարքերի առաջ եւ, դիմելով Սարդարապատցիներին, ասաց.

- Թանկագին ժողովուրդ, հայ մայրեր, քոյրեր, մենք զինուորներ ենք եւ խօսքով չէ, որ պիտի սփոփենք վիշտը: Մենք երդւում ենք ձեր ցաւով, որ վրէժ կը լուծենք, վրէ՛ժ՝ այս բոլոր ցաւերի ու վիրաւորանքների համար: Երդո՛ւմ ենք:

- Երդո՛ւմ ենք, - որոտացին զինուորական շարքերը:

Եւ ժողովուրդը նոր սկսեց բարձրաձայն, անզուսպ հեկեկալ:

×

Իրիկնադէմին Սարդարապատ գիւղից ու Սարդարապատ կայարանից արեւմուտք Պօղոսբէկ Փիրումեանի Մահապարտների գնդի հետ հանդիպեցին գնդապետ Պերեկրեստովի պարտիզանական զօրամասն ու փոխ - գնդապետ Կորոլկովի հեծեալ գումարտակը: Նրանք մի քանի ժամ առաջ էին լսել թուրքերի սարդարապատեան չարագործութեան մասին եւ ցաւում էին, որ վաղ առաւօտեան չեն իմացել:

- Մենք պիտի շրջապատէինք նրանց, - ցասումնալից խօսեց Պերեկրեստովը: - Այն տան մօտ էլ նրանք պիտի կոտորուէին շուրջկալուած կեղտոտ շների պէս:

Շիկնած դէմքի վրայ նրա պեպէնները երեւում էին որպէս փշեր:

Սարդարապատում արդէն ղօղանջում էր եկեղեցու զանգը, եւ այնպէս էր թըւում, թէ նա ոչ միայն Արարատեան երկրի զանգերի ղօղանջներն է փոխանցում կռւող հայ զինուորին, այլեւ իր յատուկ սարդարապատեան պատուիրանն է տալիս, սարդարապատեան տառապանքի վրէժն է պահանջում:

Այն օրը Հայոց զօրքերը կարող էին երկաթգծի ուղղութեամբ առաջանալ առնուազն մինչեւ Արաքս ու Ղարաբուրուն կայարանները: Օրուայ վերջում կռւողներին օգնութեան հասած հրետանային մարտկոցների ու գնդացրորդների, հեծեալ ջոկատների ու պարտիզանական խմբերի աջակցութեամբ Մահապարտների գունդը բաւականին խոր կը մխրճուէր թրքական նահանջող զօրաշարքերի մէջ: Նրանք առաջ էին շարժւում եւ սարդարապատեան աղէտի վրէժով կրակուած՝ մոռացել էին նախընթաց պատերազմի երկար ճանապարհը, որ կազմուած էր միայն նահանջի ու պարտութեան ցաւալի դրուագներով, յիշում էին ու գիտէին մի բան՝ որ իրենք պարտաւոր են յաղթել, պարտաւոր են վրէժ լուծել իրենց հարազատներին, երկրին ու ազգին հասցուած լլկանքների եւ տառապանքների համար:

Սակայն Դանիէլբէկ Փիրումեանը փորձուած զօրական էր եւ գիտէր, որ զինուորութեան ամենախանդավառ տրամադրութիւնն ու յաղթելու կամքը ոչինչ չեն կարող անել այնտեղ, ուր մեծ խզում կայ թիկունքի ու ճակատի միջեւ: Թուրքերն ուշքի կարող են գալ եւ գերակշիռ ուժերով կը յարձակուեն ելման կէտերից բաւական հեռացած հայկ. զօրամասի վրայ: Այն ժամանակ ջուրը կը թափուի ձեռք բերած առաջին յաջողութիւնը: Մինչդեռ գրաւած դիրքերում ամրանալով՝ հնարաւոր կը լինի բոլոր ուժերի նոր դասաւորութիւն կատարել եւ երկու - երեք օրուայ ընթացքում նախապատրաստել յաջորդ ու ամենավճռական յարձակումը:

Երեկոյան դէմ զօրավարը հաստատ շտապ եւ Երեւան, Ազգային Խորհրդի Նախագահին կարճ հեռագրեց, որ Սարդարապատեան ճակատում թշնամու առաջխաղացումը կասեցուած է:

(Շար. 9)

[illegible]

ՇԱՐԹ-Ի

վերջին գործերը կը ներկայացուին կալրի Անտրէ Թէրի (56 ռիւ Թիկէտ, Պուլօնեը - սիւռ - մէռ), Դեկտեմբեր 8-էն - 24 :

բառերուն եռլին · միայն բառե՞ր ունէինք: Այս անորոշութեան մէջ կը մնար ուրեմն կամ ընդունիլ թէ միայն բառը կրնար գոյութիւն ու կարեւորութիւն ունենալ, եւ կամ մոռնալ այս բոլորը ու տալ աշխարհը:

«Ես ընտրած եմ երրորդ ճամբայ մը · բարկութիւնը · չեմ ընդունիր, ըմբոստ եմ, չեմ ընդունիր այս աշխարհը: Ուրիշ ելք չկայ, բսաւ Վահէ Օշական ու շարունակեց · «ինծի կ'ըսեն թէ չեմ մեծցեր, եւ պախայ մնացեր եմ · պատասխան չունիմ · չեմ կրնար ինքզինքս զուրսէն դիտել, մէջն եմ այս խաղերուն: Կ'որոշեմ դիրքս: ինչ որ գրած եմ, ու պիտի գրեմ, պիտի ըլլայ մերժումը այս դատավճիռին: Ուրեմն ըմբոստացում մըն է բանաստեղծութիւնը · անյոյս որոնում մը: Կը ջանամ փախչող իրականութիւնը բռնել, կը փնտռեմ ու կը փորձեմ հասնիլ թաքնուած իրականութեան»:

Գալով հրատարակութեան հարցին, գասախօսը բսաւ թէ՝ գարակին մէջ մնացած գործ մը հոգեկան եւ ֆիզիք մութ մըն է · մինչեւ որ չբացուի մարդուն, չազատագրուիր:

Բանաստեղծը մէկն էր որ կ'ապրէր միշտ տագնապի մէջ, անձկալի վիճակի մէջ ան կը ստեղծէր նոր կեանք մը, նոր օրէնք մը, ուր կ'ապաստանէր, կը փախչէր, բանաստեղծը կը բնակէր մոլորակի մը վրայ, ուր տարբեր էին օրէնքները, աշխարհէն, ուրիշ քերականութիւն մը ի զօրու էր հոն: «Քաոսին մէջ ստեղծել ինքզինք որ հաստատ թուի քանի մը վայրկեանի համար, այդ բանաստեղծութիւնն է»: «Քերթուածը միջոց է՝ ըլլալու, ըլլալը կ'ենթադրեմ թէ գիտեմ · բանաստեղծութեան շնորհիւ բանաստեղծը կ'ըլլայ»:

Այս ձեւով եզրակացնելէ ետք բանաստեղծութեան մասին ընդհանուրէն ենթակայական մերձեցումի իր արտայայտութիւնները, Վ · Օշական բսաւ · «մտերիմ բաներու մասին չի խօսուիր, մեղանչեցի հիմնական օրէնքներու դէմ: Փորձեցի մօտեցնել այն իրականութեան զոր կ'ապրիմ ես»:

Այս առաջին մասէն ետք ունկնդրեցինք իր «Տարեդարձ» քերթուածը, «Ահազանգ»ը - ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: - Յետոյ օրուան բանախօսին ուղղուեցան հարցումներ ներկաներուն կողմէ եւ այս զրոյցը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

Ա · Թ ·

ԷՍԱԵԱՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

«Էսաեան» անցեալին՝ կրթական հայաշունչ լուսաշող փարոս մը, որու հովանիին մեր պատանութեան ապրումները երանութեան անկրկնելի տարիներ եղած էին:

Այսօր սակայն ... մեր գոհար մայրենին փոխակերպուած է այլազգի բարբառի:

Հոգեկան փլուզում մը կը զգանք երբ կը տեսնենք թէ բիւրեղի պէս փշրուած է այդ անցեալը:

Էսաեան Բարեկամականը իր հին յուշերը ոգեկոչելու, եւ գէթ օր մը զանոնք վերապրեցնելու ցանկութեամբ, ինչպէս միշտ, կազմակերպած էր, Կիրակի, Նոյեմբեր 13, մշակութային եւ գեղարուեստական ցերեկոյթ մը, Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը, ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանի, ներկայութեամբ վարժարանի տեսչուհիին եւ խնամակալութեան ներկայացուցիչին: Սրահը, լիութեան հասած էր, երբ, նախագահուհի՝ Օր · Հ · Գալուստեան խօսք առաւ, նիւթ ունենալով՝ Ընդհ · ակնարկ մը, պոլսահայ գրականութեան:

Օր · Գալուստեանի բանախօսութեան գլխաւոր կէտերը կ'ամփոփուին հետեւեալ հատուածներուն մէջ · - ԺԸ · դարու վերջին քառորդէն սկսեալ Պոլիս եղած է ամէնէն յառաջադէմ եւ բարգաւաճ հայ գաղութը, որովհետեւ այդ մեծ ոստանին մէջ Հայերը յարաբերութեան մէջ էին տեղացի Յոյներուն եւ Պոլիս ապրող բազմաթիւ Եւրոպացիներու հետ եւ հետեւած են անոնց առեւտրական եւ մշակութային մարզերուն մէջ: Յաջորդ դարերուն, Պոլսոյ Հայերը սկսած են Եւրոպա երթեւեկել առեւտրական կամ ուսումնասիրական նպատակներով · բարքերու եւ մշակոյթի ազդեցութիւնը հետզհետէ ըղձալի դարձած է:

ԺԸ · դարուն արդէն կը տեսնուին համալսարաններէ վկայուած բժիշկներ:

Իբր Պատրիարքարանիստ քաղաք, Պոլիս սերտ կապ ունէր Թուրքիոյ բոլոր հայկական գաւառներուն հետ խաւար կոչուած ԺԵ · - ԺԸ · դարերուն, կրցած է հեռաւոր յուսադրիչ փարոսի մը նման լոյս սփռել դժնդակ պայմաններու տակ ապրող հայ համախմբումներուն: ԺԹ · դարուն ազատութեան, հաւասարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան գաղափարները տարածուեցան, ի ջահի մը նման պիտի լուսաւորէին Թրքահայութիւնը: 1850էն սկսեալ, Պոլիս ապրեցաւ՝ Զարթօնքի փառաւոր շրջան մը, որու կերտիչները եղան՝ Բժ · Նահապետ Ռուսինեան, Նիկ · Զօրայեան, Գր · Չիլինկիրեան, Գր · Օտեան, Կար · Իւթիւճեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:

Այդ խրախուսումներէն մին եղաւ Ազգ · Սահմանադրութիւնը 1861-ին, որ հիմը դրաւ մեր ազգ · ռամկավար իշխանութեան · այդ ոգիով կը ղեկավարուին Սփիւռքի մեր գաղութները:

Զարթօնքի շրջանին յաջորդեց - իրապաշտ շարժումը: Դէմքեր՝ - Արփիար Արփիարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գր · Զօհրապ, Հր · Ասատուր, Տիգ · Կամսարական, Լեւոն Փաշալեան - Երուխան -, Արշակ Չօպանեան: Անկէ վերջ ունեցանք Գեղապաշտ սերունդը՝ - Եղիշէ Արք · Դուրեան _ Սիպիլ -, Երուանդ Օտեան, Լեւոն Շանթ - Ինտրա, Դանիէլ Վարուժան -, Սիամանթօ -, Վահան Թէքէեան, Միսաք Մեծարենց, Զապէլ Եսայեան, Ռուբէն Սեւակ, Մարտիրոս Զարիֆեան, եւ ուրիշներ:

1850-էն 1915, Պոլիս դարձած է արեւմտահայ գրականութեան փառքն ու պարծանքը: Իսկ Հանրապետութեան շրջանին մնացին բուռ մը հին գրողներ, որոնք շարունակեցին արտադրել, ինչպէս Բիւզանդ Քէչեան, Հր · Ասատուր, Սիպիլ եւ ուրիշներ: Քանի մը դէմքեր՝ Հայկանոյշ Մառք, Յակոբ Մնձուրի, Եդուարդ Սիմքէշեան, Եղիշէ Այվազեան, եւ Ա · Տիրացան: Պէտք է յիշել նաեւ Յակոբ Մարթայեանը, որ լեզուագիտութեան մարզին մէջ միջազգային համբաւի տէր եղած է: Այս շրջանին թերթերն են որ մեծ ջանք թափած են վառ պահելու գրական շարժումը, «Մարմարա» - «Ժամանակ» - «Ազդարար» - «Շեփոր» - «Հայ կին» - «Հայ խօսնակ» եւայլն:

1930-էն սկսեալ մինչեւ 1950 նոր անուններ կը յայտնուին · - Օննիկ Բալուեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Աստրինէ Տատրեան, Վարդան Կոմիկեան, Մկրտիչ Հաճեան, Խաչիկ Ամիրեան, Ս · Կիւլպէնկեան Վարուժան Աճէմեան, Արամ Փէհլիվանեան, Սօնա Տէր - Մարգարեան, Զաւէն Պիպէրեան, Կարպիս Ճանճիկեան, Երուանդ Կոպէլեան, Արմ · Թէրզեան, այժմ «Աշխարհ» թերթի խմբագրապետ՝ Աւետիս Ալիքսանեան, Սարգիս Քէչեան: Այս շրջանին բազմաթիւ հանդէսներու մէջ, «Բանբեր», «Աշխատանք Ամէնուն», «Անի» «Ճառագայթ», «Լոյս», «Մշակոյթ», «Դէպի Լոյս», մատուրականներու կողմէ հրատարակուած են արժէքաւոր գրական յօդուածներ · ինչպէս անուններ · - Ն · Սեպուհեան, Մ · Վալիտեան, Վ · Հաճրնլեան, Հր · Տէր - Անդրէասեան, Վարդ Շիկահէր, Կարպիս Մուրատեան, Ռոպէր Հատտէճեան, Արմենուհի Եօզէր եւայլն:

1945-ի ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուեցան, Մխիթարեան, Էսաեան եւ Կեդրոնական Սանուց Միութիւնները: Այս մարմինները փութով կատարեցին մշակութային ձեռնարկներ գրական եւ գեղարուեստական հաւաքոյթներ եւ թատերական ներկայացումներ: Ուրիշ թատերական շարժում մը ստեղծուեցաւ - Աշոտ Մատաթեան-ի ջանքերով եւ գրուեցան թատերախաղեր:

Կրնանք եզրակացնել թէ այս միջին շրջանը ամէնէն բեղնաւորը եղած է նախորդէն, անհատական եւ գեղապաշտ ձգտումներէն ձերբազատելով նորերը դէպի ժողովուրդ եւ իրապաշտութիւն եւ փոխանակ շողշողուն արտաքինի, կարեւորութիւն տուած են խորքին եւ ինքնատիպ արտայայտութեան: Այս ուղղութեամբ կը զարգանայ նորավէպի սեռը, զոր կը մշակեն Վարդան Կոմիկեան, Մկրտիչ Հաճեան, Վ · Աճէմեան եւ Ռոպէր Հատտէճեան եւայլն: 1945-էն սկսեալ բանաստեղծութիւնն ալ կը հետեւի նոյն գնացքին ձեւի ազատութեամբ:

1950-էն նոր հոսանքներ տեղի կ'ունենան, որոնք կը տեւեն մինչեւ մեր օրերը:

Խաչատուրեան Պատրիարքին հիմնած «Շողակաթ» ամսաթերթը կը շարունակուի ցարդ իր կրօնաբարոյական բովանդակութեամբ: Այս շրջանին բանաստեղծութիւնն է որ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ շնորհիւ Զահրատի եւ Զարեհ Խրախունիի: Արմենուհի Եօզէր ալ կը գրէ ժողովրդական քերթուածներ: Նորեր, ինչպէս, Օննիկ Ֆչըճեան, Խ · Մանուեան, Իրմա Աճէմեան, Իգնատիոս Սարըասլան, Հ · Գալֆաեան: Այս ընդհ · ակնարկով ուզեցի ցոյց տալ թէ, հակառակ աննպաստ պայմաններու, պոլսահայ գրականութիւնը կրցած է պահել իր որակը: Պոլսահայ գրողները կրցած են պահպանել արեւմտահայերէնի որակը: Թէեւ տարուէ տարի աւելի դժուար կը դառնայ մեր մայրենիին փոխանցումը նորերուն · բայց մեր ազգը յաճախ ցոյց տուած է իր վերընձիւղումի ուժը նոր խոյանքներ ունենալու»:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ «Սայաթ - Նովա» ժողովրդական գործիական համոյթը իր ամբողջական կազմով: Երբ մուտ գործեց սրահ նախշազարդ եւ կիները շուշանաթոյր տարազներով ծափերով ողջունուեցաւ:

Համոյթը հիմնուած է 1964-ին, եւ կրնքրուած 18-րդ դարու աշուղ՝ Յարութիւն Սայաթեանի, այլ անուամբ, Սայաթ - Նովա, ղեկավարութեամբ Ժան - Փիէր Ներկարարեանի, ողբացեալ Մեսումենց մեծապէս սատարած է համոյթի զարգացման ուղեղծին: Մասնակցած է ա տ ե ն ի ն Հայկանոյշ Թորոսեանի կազմակերպած ցնծատօնին, շրջած հայաշատ կեդրոններ, Պրիւսէլ, Հեռատեսիլ, երաժշտական մրցոյթի առաջնութիւն, եւայլն: Իսկ աւանդական գործիքներ հայթայթած է Հայրենիքի կապի կոմիտէն (Քէմանչա - քանոններ - թառեր _ ուտ - սրինգ - տիտիկ - ջութակ, - թմբուկ): Շուրջ ժամ մը հայկական ջերմաշունչ մթնոլորտ մը ստեղծեցին սրահին մէջ: Տոհմիկ հարազատ մեկնաբանութիւն մը, մանաւանդ շնորհալի երգչուհի՝ Սիրանոյշի, հայաշունչ ձայնի դրոշմի հրապոյրը, իր հմայքին տակ պահեց բոլորը:

Միութեանս տիկինները ջանք չէին խնայած հիւրասիրելու ներկաները պտուղներով եւ կարկանդակներով:

Զ · ՍԱՐԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Ե ·

Այդ միջոցներուն, զարմանալի բան մը գիտուեցաւ Հ... գիւղին մէջ: Համբիկ, ձկնորս Թումիկին տղան, որ երկու տարիէ ի վեր խենթի մը պէս ծովեզերքները ու լեռները կը թափառէր կիսամերկ ու բոկոտն, Համբիկ զոր ամէն մարդ գրեթէ բոլորովին մոռցեր էր, օրին մէկը Հ... գիւղին փողոցներուն մէջ տեսնուեցաւ, վրան գլուխը չենք շնորհք, նոր ազուոր հագուստներ հագած, գլուխը ֆէս, մազերը կտրուած, յարդարուած, ոտքերը նոր նոր կօշիկներ, ու ինքն ալ առաջուան խոլոր մոլոր կերպարանքէն շատ հեռու, լուրջ ու գիտակից քալուածքով մը, կորովի երեւոյթ մը առած իր երկարամեայ լեռնային թափառիկ կեանքէն: Շատեր փարանեցան զինքը ճանչնալու, իր ինքնութեանը հաւատալու, բայց վերջապէս առանձ փոքր շրջանակի մը մէջ անհատներու ինքնութիւնը ստուգել դժուար բան մը չէր:

Արդէն կարծես իր առաջ բերած այդ զարմանքին գիտակցութիւնը ունենալու պէս, Համբիկ շուտ շուտ կը քալէր ճամբան, առանց չորս դին նայելու, առանց մարդոց աչքերու հանդիպելու, կուցէ վախնալով որ կը հարցապնդուի անհամբեր եւ կոշտ հետաքրքիրներէ: Յետոյ, մանաւանդ որ, Գարա - Ազաճի ձկնորսները իրենց խենթը սկսան փնտռել, անոր ասոր հարցնել, վասնզի անիկա, այն օրէն ի վեր ուր մայր մը ու աղջիկ մը եկած զինքը փնտռած էին, ա'լ երեւան չէր եկած: Ձկնորսները նախ կարծած էին որ արկածի մը զոհ գացած կամ անձնասպան եղած էր: Վերջէն երբոր իմացան թէ խենթութենէ հրաժարած էր ան ու պատուաւոր ու շնորհքով քաղաքացիի մը կերպարանքին մէջ մտած նորէն, սկեպտօրէն գլուխնին օրօրեցին:

_ Ի՛նչ բրաւ նէ ան ասվածամարը ըրաւ, ըսաւ ծերունի ձկնորսը Ղազարին:

_ Մեզի՛ ինկած չունի աստնկ ասվածամար մը · խենթերուն բախտը պայծ է, խորհրդածեց Ղազար տխրութեամբ:

Յետոյ, աւելի զարմանալի բան մը իմացուեցաւ Հ... գիւղին մէջ, թէ Համբիկ, գգաստանալէն եւ շնորհքովնալէն ի վեր, գրեթէ ամէն օր Մարկոս ամիրային ապարանքը կ'երթար կուգար · եւ նոյնիսկ բսողներ կային թէ անիկա գիշերներն ալ հոն կ'անցընէր:

Ծակատագրականօրէն, եւ անյիշատակ ատեններէ ի վեր, այդ ապարանքը՝ տարի պիտի չանցնէր որ հանրային հետաքրքրութիւնը եւ խծբծանքը իր վրայ հրաւիրելու եւ արծարծելու առիթ մը չընծայէր: Վերջին անգամ տաքթօրին մեկնումէն յետոյ, անոր շուրջը ըսի - ըսաները հազիւ դադրած էին, ահա հիմակ անոնք աւելի քան երբեք ուժգնութեամբ կը վերսկսէին՝ անհեթեթ համեմատութիւններ ստանալով չարաժէտ երեւակայութիւններու ճիգին տակ: Եւ սակայն, ինչպէս ուրիշ առթիւ, այս անգամ ալ ամիրայական ապարանքին պետերը խուլ մնացին արտաքին այդ մեծաշունչ վայրահաջութիւններուն, ու անոր բնակիչները, անոր անմատչելիութեանը մէջ ապաստանած, շարունակեցին ապրիլ կեանքը իր խաղաղ եղերականութեամբը, թողլով որ իրենց շուրջը մոլեգնող այդ ալիքները քիչ քիչ վերըստանան իրենց անդորրութիւնը:

Ինչ որ սակայն քանի մը օրուան մէջ տեղի ունեցեր էր հոն առանց աղմուկի եւ խրարանցումի, սովորական բան մը չէր իսկապէս: Ծովեզերքի տեսակցութեան հետեւեալ օրն իսկ, Սօֆիի նիստուկացին, ապրելակերպին մէջ արտասովոր փոփոխութիւն մը առաջ եկած էր: Մէկէնիմէկ առաջուան աշխոյժ, զուարթ, երջանիկ աղջիկն էր եղած: Գորովալից ու հոգածու գուրգուրանքով մը նորէն սկսած էր շրջապատել ամիրային աղջիկը, որ, այս յանկարծական փոփոխութեան վրայ զարմանալով հանդերձ, ինքզինքը լուռ ու մունջ յանձնած էր խանդաղատանքի այս նորօրինակ պոռթկումին, կուրօրէն, անձնահաճօրէն: Ապարանքին լուռ սրահներուն մէջ աղջկան գեղադաշնակ ձայնին ելեւէջները թըրթռացին նորէն · ու խոհանոցին մէջ՝ վշտահար լուացարարուհին խաչեր հանեց, աղօթքներ ըրաւ, փառք տալով Աստծոյ, իր գաւկին վրայ առաջ եկած այս փոփոխութեան համար:

Ամիրային տունը նորէն սկսաւ հեծել ազուոր աղջկան անոյշ տիրապետութեան տակ, որուն առաջին պտուղը խկոյն երեւան եկաւ: Սօֆի երկու բառով համոզեց հանըմը որ Խաչօն հայրենիք ղրկուելու էր այլեւս:

(Շար · 189)

Պ. Սահակ Փափազեան, Այրի Տիկին Ս. Փափազեան եւ Թոռները (Ֆրէժիւս), Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալտրաք եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալտրաք եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Հայրապետեան և զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Միլոյեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Վարուժան Միլոյեան եւ զաւակները (Երեւան), Այրի Տիկին Ս. Հազարեան (Նիւ - Եորք), ինչպէս նաեւ Ֆանարճեան, Տարաքճեան, Հազարոս - եան, Գիրէճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Փէէմէզեան, Իզմիրցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19-ին 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 23-ին, ժամը 15.45-ին Մոնմորանսիի հիւանդանոցի մատուռին մէջ եւ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալտրաք եւ զաւակը կը նուիրեն 500 Ֆ. Աղքատախնամին, 250 Ֆ. Դըպրացասէր վարժարանին, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Սահակ Փափազեանի, Տիկին Սիրանոյշ Փափազեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Նշան Դարբինեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին, 100 Ֆ. Փոն տը - Շերիի Ս. Նշան եկեղեցիին, 100 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 100 ֆրանք «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դարբինեան կը նուիրեն 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Դարբինեան կը նուիրեն 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին, 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Պենկեան ընտանիք 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչի կայանին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան (Մարսէյլ) Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.- 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին, 100 Ֆ. Իսիի Կապոյտ Խաչին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 3000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, 1000 Ֆ. Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին եւ 1000 Ֆ. Ռատիօ - Ազգին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13.30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Խաչեան Բարեկամական Միութիւնը իր մշակթ. եւ գեղարուեստ. ցերեկոյթի հասոյթը 3000 Ֆ. կը յատկացնէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Ալիս Հաքիմեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեէօի մասնաճիւղին որուն վեթերան անդամներէն էր ողբացեալը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սէն - Ժէռոմի եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 տարեկանը 1983 Յունուար 1-ին, քուէարկելու Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 9-էն մինչեւ 18, դպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն 12 հոգի:

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ:

Cours de Littérature de la Diaspora

« La littérature arménienne en France »
1925 - 1950

par **K. BELEDIAN**

PROGRAMME

Lundi 28 novembre	**N. Sarafian** poèmes
Lundi 5 décembre	**N. Sarafian** II
Lundi 12 décembre	**N. Sarafian** III
Lundi 9 janvier	**V. Chouchanian** roman
Lundi 23 janvier	**V. Chouchanian** II
Lundi 13 février	**V. Chouchanian** III
Lundi 27 février	**H. Gostantian** poèmes
Lundi 12 mars	**H. Gostantian** II
Lundi 26 mars	**H. Gostantian** III
Lundi 30 avril	**G. Poladian** roman
Lundi 14 mai	**G. Poladian** II

Ces cours ont lieu au
Centre Universitaire Dauphine, Porte Dauphine
de 18 h. 30 à 20 h. 30
salle P. 106 premier étage

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը 1 - 2 սենեակ, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան, բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաձայնել՝

346 - 51 - 06

ՎԻԷՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին:

Centre Social d'Estressin

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE I V A N O V I T C H

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ըմպելիները՝ կէս գին

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :
E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décembre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50.15.09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91.30.62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90.90.10)

Tenue correcte

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24

JEUDI
24 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKJAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.574 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.574

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀՐԱԴԱԴԱՐ՝

ԲԱՑԻ ՆԱԵՒ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԱՐԱՖԱԹԻ

×

Չորեքշաբթի առաւօտեան լուրերու համաձայն, պաղեստինեան անջատողական խմբակցութիւնները հինգ օրուան պայմանաժամ մը տուած են Արաֆաթի, որպէսզի մեկնի Տրիպոլիէն: Ուրեմն, բատ այս աղբիւրներուն, հրադադարը պէտք է ծառայէ բանակցութեանց, բայց նոյն ատեն կ'ըսուի թէ Արաֆաթ միտք չունի նահանջելու: Այս պարագային, հրադադարը շատ աւելի տրամաբանական բացատրութիւն մը կ'ունենայ՝ շունչ մը առնել, վերազինուիլ, աւելի պատրաստ ըլլալու համար վերջին ճակատամարտին համար:

Ի՞նչ կ'ուզեն պաղեստինցի ընդդիմադիրները: Ի՞նչ ունին Արաֆաթի դէմ: Այլեւս կը մեղադրուի որպէս Ամերիկայի մարդ, որ միանալով Յորդանանի Թագաւորին՝ Հիւսէյնի, պիտի ջանայ ընդունիլ տալ ամերիկեան քաղաքականութիւնը Միջին - Արեւելքի մէջ: Ընդդիմադիրներու բանբերը՝ Մահմուտ Լապատի, Դամասկոսի մէջ, տեսակցութիւն մը տուած է «Մաթէն»ի թղթակիցին եւ յայտնած թէ ինչո՞ւ այլեւս դէմ են Արաֆաթի: Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մահմուտ Լապատիի համար Արաֆաթ այլեւս ոչ՝ Չերմէն է, ոչ իսկ Ապու Ամար, այլ՝ պարոն Արաֆաթ: Եւ «պարոն Արաֆաթ, կ'ըսէ Լապատի, պէտք է առաջին օրէն իսկ հասկցած ըլլար թէ ի՞նչ կ'անցնէր-կը դառնար պաղեստինեան շարժումին մէջ, բայց պ. Արաֆաթ միայն իր շըրջապատը մտիկ կ'ընէ, ան ալ իրեն կ'ըսէր թէ մեծ ղեկավար մըն է, մեծ ղեկավար մը չի կրնար սխալիլ: Պարոն Արաֆաթ արհամարհեց Ֆաթահի ծոցը ծագած ապստամբութիւնը, Պ. Արաֆաթ չհասկցաւ, չուզեց հասկնալ...: Պարոն Արաֆաթ իրեն դէմ ունի Ֆաթահի մեծամասնութիւնը»: Հարցն հոն է, անշուշտ, թէ ինչպէս գրեթէ բոլոր հարցերուն մէջ, ոչ մէկ ազգ կամ ազգի մը պատկանող ի վիճակի է անձնական կարծիք մը ունենալու, եթէ նոյնիսկ միամտութիւնն ունի այդպէս կարծելու: Հոս ալ, ինչ որ կը կատարուի, պարզ է որ Սուրիոյ ուզածն է եւ ոչ թէ ուրիշ Պաղեստինցիի:

×

Թեհրանի օրաթերթի մը համաձայն ինքնասպան - գործողութիւնները (Ամերիկացիներու եւ Ֆրանսացիներու դէմ կատարուածներուն նման), պիտի բազմանան Պէյրութի մէջ: Խմբագրականին մէջ, Խայան թերթը կը ճշդէ նոյնիսկ թէ «մահմետական յեղափոխականներու այս գործողութիւնները աշխարհակալ ուժերու դէմ պիտի բազմանան եւ աշխարհակալ ուժերը ովկիանոսին մէջ պիտի ապաստանին հակակշռելու համար Լիբանանը...: Շիի յեղափոխականները նոր դրդապատճառ մը ունին զարկ տալու համար իրենց արարքներուն: Անցեալին, ինքնասպան գործողութիւնները սահմանափակ թիւով կամաւորներ ունէին, ներկայիս նոր ուժ մը, աւելի զօրաւոր մուտք գործած է ճիհատի բեմին վրայ»:

Երբ 13 Շիիներու դագաղները (ոչ ֆրանսական ամբակոծութեան) հասած են Թեհրանի օդակայանը, արդէն ամբոխը սկսած է պոռալ՝ «անկցի՛ Ամերիկան», «անկցի՛ Ֆրանսան» եւայլն, եւայլն:

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի ֆրանսական ամբակոծութեան, ցարդ յստակ չէ ի՞նչ նպատակակէտեր զարնուած են: Նախաբար Հէզպոլլահի տուած յայտարարութիւններն ալ համոզիչ չեն թուիր, մինչ Լոնտոնի «Թայմզ»ի թղթակիցը, որ Արեւմուտքի առաջին լրագրողը եղած է տեղւոյն վրայ երթալու, կը պնդէ որ ռումբերը միայն մասնակի ձեւով իրենց նպատակին հասած են, բայց Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիին զպած են: Ֆրանսա կը հերքէ:

× Լիբանանի անկախութեան հռչակման 40-ամեակին առթիւ, տուած իր ուղերձին մէջ, նախագահ Ճեմայէլ ճշդած է այն երեք կէտերը, որոնց իրագործումին նախապատուութիւն կուտայ. - ա) վերջ տալ գրաւման, բ) աշխատիլ մեծ Պետութեանց մօտ, ի մասնաւորի Միացեալ - Նահանգներուն, ձեռք ձգելու համար իսրայէլեան բանակի ամբողջական հեռացումը Լիբանանէն, գ) համաձայնիլ Սուրիոյ հետ, ժամանակացոյցի մը շուրջ, սուրիական ուժերու քաշուելուն շուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՑԻ ՀԱՐՍՆԵՒՈՐՆԵՐ, 5 այր եւ 3 կին փորձած են ճամբէն շեղել տալ օդանաւը, որ կ'ապահովէ Թիֆլիզ - Պաթում գիծը, պահանջելով որ Պոլիս երթայ: Օդաչուն, ի վերջոյ Թիֆլիզ իջած է, ուր ոստիկանութիւնը սկսած է կրակել: Եօթը մեռեալ կայ, որոնց մէջ օդաչուն, մեքենավարը, օթէս մը, երեք ճամբորդ եւ օդահէններէն մէկը: Կը կարծուի որ օդանաւին մէջն իսկ կրակել սկսած են եւ զոհերը ոստիկաններու կրակէն չէ, որ մեռած են:

ՑՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ընկղմած է Ծոցին մէջ, պարսկական Պուշիր նաւահանգիստին բացը, էկզոսէթ հրթիռի մը արձակումէն: Կ'ըսուի թէ մարդկային ոչ-մէկ կորուստ կայ: Ծանօթ է, որ Ֆրանսա էկզոսէթ կրող հինգ Սիւփէր - էթանտար օդանաւեր յանձնած էր Իրաքի, Հոկտեմբերին եւ Իրաք ալ յայտարարած էր թէ կրնայ գործածել Իրանի դէմ կամ առեւտրական այն նաւերուն, որ կը գործակցին Իրանի հետ:

ՃՈՆ ՔԵՆԸՏԻԻ սպանութեան քսանամեակը ոգեկոչուեցաւ (Նոյեմբեր 22) Միացեալ - Նահանգներու եւ քիչ մը ամէն կողմ աշխարհի մէջ: 93-ամեայ մայրն իսկ ներկայ եղած է հոգեհանգստեան պաշտօնի մը: Միացեալ - Նահանգներու տարաբախտ նախագահը կը շարունակէ մնալ առասպելական դէմք մը, մինչ գործուած մահափորձն ալ, ցարդ կը պահէ իր մութ ծալքերը:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ մէջ գործադուլի շարժում մը վերսկսաւ Չորեքշաբթի օր, երեք օրուան համար: Ներքին եւ վարիչ բժիշկները այն դժգոհութիւնները ունին, որոնք պատճառ եղած էին աւելի ծաւալուն շարժումի մը Ապրիլին: Բժշկութեան ապագան իսկ վտանգուած կը նկատեն: Ստիպողական սպասարկութիւնները կը բանին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14/17)

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալ. Մեասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած Յակոբ Պարոնեանի ծննդեան 140-ամեակին: Ներկայացուած են Պոլիս, Պէյրութ, Վենետիկ, Հալէպ, Գահիրէ, Թիֆլիս եւ այլուր լոյս տեսած Պարոնեանի գործերը, հրապարակագրական եւ քննադատական յօդուածները: Պարոնեան ամէնէն շատ տպագրուած հայ հեղինակներէն է: Անոր գործերը մեծ տպաքանակներով լոյս տեսած են Հայաստան, ուր Յակոբ Պարոնեանի երկերը ունեցած են ութ հրատարակութիւն, որոնցմէ ամէնէն ամբողջականը 1962 - 1979 թուականներուն տասը հատորով հրատարակուած «Երկերի ժողովածու»ն է, Գիտութիւններու Ակադեմիայի կողմէ պատրաստուած: Պարոնեան մեծ էր նաեւ որպէս քննադատ եւ մամուլի մարդ. իր հրատարակած ու խմբագրած պարբերականները՝ «Մեղու», «Թատրոն», «Խիկար», արժանի տեղ կը գրաւեն հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Այս մասին կը վկայէ ցուցահանդէսի «Մարտնչող հրապարակախօսը» բաժինը: «Պարոնեանը թատրոնում ու կինոյում» բաժնի նիւթերը կը տեղեկացնեն, որ հեղինակին շատ մը գործերը տարիներ ներկայացուած են Հայաստան եւ Սփիւռքի զանազան գաղութներու բեմերէն: Մեծ յաջողութիւն արձանագրած են Երեւանի Դրամատիկ Թատրոնին մէջ «Ատամնաբոյժն արեւելեան» եւ Երիտասարդական Փորձառական Թատրոնին մէջ «Խաղում ենք Պարոնեան» ներկայացումները: Պարոնեանի երկերը բազմիցս բեմադրուած են Հայաստանի հեռատեսիլէն: «Հայֆիլմ» արուեստանոցը «Քաղաքավարութեան վնասները» երկի թեմաներով պատրաստուած է «Մսիէօ Ժաքը եւ ուրիշները» շարժանկարը: Նըկարահանուած են նաեւ «Ատամնաբոյժն արեւելեան» եւ «Պաղտասար աղբար» կատակերգութիւնները: Երգիծաբանին անունը կը կրէ Երեւանի Երաժշտական Կատակերգութեան Թատրոնը: «Յակոբ Պարոնեանի մասին» խորագրին տակ առանձին բաժին մը յատկացուած է երգիծաբանին նուիրուած գիրքերու, աշխատութիւններու, ուսումնասիրութիւններու եւ յօդուածներու:

×

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԵԽՍ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ

Աստղաւանի կեդրոնը բարձրացած է հայկական ազգային ճարտարապետութեան լաւագոյն աւանդութիւններով կերտուած աղբիւր - յուշարձան մը: Հոկտեմբերեանի կարմիր տուֆէն կառուցուած «Տիեզերք» յուշարձանը նախագըծած, կառուցած եւ քանդակազարդած են հայր ու որդի Խաչիկ եւ Աշոտ Ադամեան:

×

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱԽԱՐԴԻՉԸ՝ ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Նկարիչ Արամ Յարութիւնեան բրինձի կէս հատիկի չափ սադափի բեկորի մը վրայ փորագրած է Շիլլերի դիմանկարը, որուն տակ գրուած են նաեւ անոր ծընդեան եւ մահուան թուականները՝ 1759 - 1805: Նկարիչին հաւաքածոյին մէջ կան շուրջ 300 մանրանկարներ: Աբրոյրի, պլատինիումի, սադափի բեկորներու վրայ ան պատկերացուցած է գըրականութեան եւ արուեստի ծանօթ դէմքեր՝ Պուշկին, Վերտի, Պէթհովէն, Հայնէ, Շէյքսփիր, Նարեկացի: Իսկ Կոմիտասի դիմանկարը փորագրուած է մազի վրայ:

×

ԿՈՐԻՒՆ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ԿԵՐՏԱԾ Է ՍԻՄՈՆ ՊՈԼԻՎԱՐԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐԸ

Կորիւն Նահապետեան Քոլոմպիոյ Մշակոյթի նախարարութեան պատուէրով նըկարած է լատին ամերիկեան ժողովուրդներու ազգային ազատագրական շարժման ծանօթ դէմքերէն Սիմոն Պոլիվարի դիմանկարը եւ զայն յանձնած Քոլոմպիոյ Մոսկուայի դեսպանատան: Հայ նկարիչը աւելի առաջ ալ կերտած էր Սիմոն Պոլիվարի դիմանկարը, անոր ծննդեան 150-ամեակին առթիւ: Կորիւն Նահապետեան, նախքան նկարելը, մանրամասն ուսումնասիրած է գրականութիւնը, ծանօթացած բազմաթիւ նիւթերու եւ փաստաթուղթերու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 15-ին Երեւանցիները վերջին հրաժեշտը տուած են Առնօ Բաբաջանեանի, որ իր մահկանացուն կնքեց Նոյեմբեր 11-ին (տե՛ս «Յառաջ», Նոյեմբեր 15-ի թիւ): Ողբացեալ երաժիշտին դագաղը դրուած է Ալ. Սպենդիարեան Օփերայի ճեմասրահը: Բաբաջանեանի գործերէն հատուածներու հնչումին առընթեր պաշտօնական անձնաւորութիւններ, կազմակերպական ներկայացուցիչներ, արուեստագէտներ թէ ուսանողներ, յարգանքի տուրք ընծայած են: Դագաղին շուրջ պատուոյ պահակ կեցած են Հայաստանի կուսակցական թէ պետական ղեկավար դէմքեր:

Ժամը 15-ին, դագաղը դուրս բերուած է Օփերայի շէնքէն եւ հրապարակը խըռնըւած բազմութեան ուղեկցութեամբ առաջնորդուած դէպի քաղաքային գերեզմանատան պանթէոնը: Հոն, Թաղման Կառավարական Յանձնաժողովի Նախագահը՝ Կարլէն Դալլաքեան, խօսք առնելով ի մէջ այլոց նշած է. «Դադարեց բաբախելուց մի սիրտ, որ արեւ ունէր իր խորքում, արեւով էր տրոփում եւ արեւ էր ճառագում: Նրա ամբողջ ստեղծագործութիւնն արդէն համապարփակ մի գեղօն է կեանքին»: Ապա անդրադառնալէ ետք Բաբաջանեան երեւոյթին՝ դամբանախօսը շեշտած է. «Խորն էին գնում Բաբաջանեանի արմատները, հասնում սեփական ժողովրդի, ռուս թէ համաշխարհային երաժշտական մշակոյթի ընդերքները, հիւթեր քաղում Պախից թէ Չայքովսքուց, Շոսթաքովիչից թէ Խաչատրեանից: Ու իրաւամբ նա կարող է իր տեղն ունենալ երաժշտական աշխարհի մեծերի էսթէտիկական խրախճանքի սեղանի շուրջ»:

Հրաժեշտի խօսք արտասանած են Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Գ. Առաքելեան, Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդ. Միրզոյեան, Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Դաշնակցային Ռուսիոյ, Թիֆլիսի եւ Ազրբէջանի պատուիրակութեանց ներկայացուցիչները:

ՄԻ ԿՈՐԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(Բ. եւ վերջ)

Ո՞վ է պատրաստել «Զանգի»ի այդ առաջին առանձին հրատարակութեան բնագիրը եւ հոգացել տպագրական ծախքերը:

Երախտանքի արժանի այդ անձնաւորութիւնը անցեալ բազմաշխատ, սակայն յանիրաւի մոռացուած գործիչ, հեղինակաւոր լրատուղէտ եւ լրջախոհ բանասէր Յովսէփ Գաբրիէլի Փոնդոյեանցն է (1824 - 1883), այն մարդը, որին հայ բանասիրութիւնը մեծապէս պարտական է հայրենի մատենագրութեան բացառիկ արժէք ներկայացնող յուշարձաններից մի քանիսի, մասնաւորապէս՝ Պետրոս եւ Սարգիս Գիլանենցի ժամանակագրութեան, Յովսէփ Արք. Արղութեանի Յիշատակարանի բնագրերը կորստից փրկելու, վերծանելու, հրատարակելու եւ առաջին անգամ մեկնաբանելու համար («Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի էջերում), ու նաեւ, որ անչափ կարեւոր է մեր արծարծած հարցի համար, Խաչատուր Աբովեանի երկերի յետմահու առաջին, համարեա բոլոր, հրատարակութիւնների համար, որոնք կատարուած են բանասիրական - բնագրագիտական խոր հմտութեամբ ու հնարաւոր ճշգրտութեամբ, եւ շատերն այսօր արդէն, սկզբնագրի արժէք ունեն, որովհետեւ նրանց մի մասի բնագրերն անդարձ կորել են ու չեն հասել մինչեւ մեր օրերը: Նրման սխրանքի համար Յ. Փոնդոյեանցը հայ բանասիրութեան պատմութեան մէջ նոյնպիսի տեղ պիտի գրաւի, ինչպէս Գէորգ Ախվերդեանը: Սակայն այդ ամէնի մասին աւելի մանրամասն գիտական կը խօսենք մէկ այլ առիթով: Հիմա շարունակենք մեր պատումը:

Գրաքննիչ Յովհաննէս Ղայթմազեանցի հետ նախապէս կարգաւորելով Աբովեանի երկերի հրատարակութեան վերաբերեալ ծագած վիճելի հարցերը եւ պաշտօնական թոյլտուութիւն ստանալով՝ 1857 թուականի Սեպտեմբերի 10-ին Յ. Փոնդոյեանցը յատուկ պայմանագիր է կնքում կոլեգիական ասեսոր խաչատուր Աբովեանի այրու հետ, երկու հարիւր ռուբլով գնում է նրա հանգուցեալ ամուսնու ձեռագիր երկերից նախ երկուսի հրատարակութեան իրաւունքը վեց տարի ժամանակով եւ անյապաղ գործի անցնելով՝ 1858 թ. Օգոստոսին առանձին գրքով լոյս է ընծայում «Վէրք Հայաստանի» վէպի հիմնական մասը, իսկ երկու տարի անց (1860 թուականի Դեկտեմբերին)՝ «Զանգի»ն:

Նկատի առնելով, որ Աբովեանի գրական ժառանգութիւնը կորստից ու մոռացութիւնից փրկելու եւ ժողովրդականացնելու, 50 - 60-ական թուականների գրական շարժման մէջ նրա բախտորոշ դերն ու յետմահու մասնակցութիւնը ապահովելուն մեծապէս նպաստող այդ հայրենասիրական ձեռնարկման մասին պատմող միակ վաւերագիրը ցարդ անծանօթ է մնացել ո՛չ միայն ընթերցող լայն շրջաններին, այլեւ հարցի նեղ մասնագէտներին՝ ստորեւ մէջ ենք բերում պայմանագրի բնագիրն ըստ Աբովեանի ժառանգների մօտ պահպանուած օրինակի, որը տարիներ առաջ, մեր յորդորներով, յանձնուել է Ե. Չարենցի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին (գրուած է ռուսերէն, թարգմանութիւնը մերն է եւ բնագրին հարազատ):

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Մենք՝ ներքոստորագրեալներս, կոլեգիական ասեսոր խաչատուր Աբովեանի այրին եւ կոլեգիական քարտուղար Յովսէփ Գաբրիէլի որդի Փոնդոյեանը, մեր միջեւ պայման կապեցինք հետեւեալի մասին.

1.- Մեզանից առաջինը երկու հարիւր արծաթ ռուբլով վաճառեց մեզանից երկրորդին իմ հանգուցեալ ամուսին խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» խորագրով երկի ձեռագրի եւ նրա յաւելուած միւս՝ «Զանգի» խորագրով երկի հրատարակութեան իրաւունքը՝ 1857 թըւականի Սեպտեմբերի առաջին օրուանից սկսած, վեց տարի ժամանակով, այսինքն՝ մինչեւ 1867 թուականի Սեպտեմբերի մէկը, առանց տպաքանակի որեւէ սահմանափակման եւ առանց հրատարակութիւնների թուի որոշման: Հրատարակութեան իրաւունքի վճարը՝ երկու հարիւր արծաթ ռուբլի, մեզանից առաջինն ստացել է նախօրօք, իսկ իւրաքանչիւր հրատարակութիւնն աւարտելուն պէս մեզանից երկրորդը պարտաւոր է մեզանից առաջինին տալ, առանց փողի, յիշեալ գրքից յիսունական օրինակ՝ թղթէ կազմով:

2.- Յիշեալ ժամանակամիջոցում ո՛չ ես եւ ո՛չ էլ իմ ամուսնու ժառանգներից որեւէ մէկն իրաւունք չունի հրատարակելու նշուած ձեռագիրը, հակառակ դէպքում՝ մեզանից երկրորդն իրաւունք ունի իր օգտին բռնագրաւելու տպագրուած բոլոր օրինակները:

3.- Մեզանից երկրորդը յիշեալ վեց տարիների ընթացքում կարող է մէկ ուրիշին վաճառել յիշեալ ձեռագրի հրատարակութեան իրաւունքը պարտաւորութեամբ հանդերձ՝ իւրաքանչիւր հրատարակութեան ժամանակ՝ յիշեալ վեց տարիների ընթացքում, տալու մեզանից առաջինին յիսունական օրինակ:

Կոլեգիական ասեսորի այրի՝
ԷՄԻԼԻԱ ԱԲՈՎԵԱՆ

Կոլեգիական քարտուղար՝
ՅՈՎՍԷՓ ՓՈՆԴՈՅԵԱՆ

Թիֆլիս, 1857 թուականի
Սեպտեմբերի 10-րդ օրը:

Մրջոցները չեն ներում, որ Փոնդոյեանցը միանգամից հրապարակ հանէր ե՛ւ բուն «Վէրք Հայաստանի»ն, ե՛ւ նրա յաւելուածը՝ «Զանգի»ն, որը նա ընկալում էր որպէս անկախ ստեղծագործութիւն:

Զէնք սաում արդէն, որ վերջինիս մի մասն էլ գրաբար էր եւ մի որոշ առումով չէր ներդաշնակում Աբովեանի լեզուական քաղաքականութեանը:

«Վէրք»ի հրատարակութեան գրկարաց ընդունելութիւնից եւ առաջ բերած լայն արձագանգներից համոզուելով, որ աննախադէպ են լինելու Աբովեանի ազդեցութիւնն ու դերը հայ հոգեւոր կեանքի վրայ եւ նոր գրականութեան ու գրական լեզուի զարգացման գործում, Յ. Փոնդոյեանցը 1860 թ. ձեռնարկում է «Զանգի»ի առանձին հրատարակութիւնը, միաժամանակ, աւելի շատ ընթերցողներ շահելու համար, տեղաւորում «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրում: Երկուսն էլ լոյս են տեսնում 1860 թ. Դեկտեմբերի կէսերին:

«Զանգի»ի առանձին հրատարակութեան տպագրութիւնն աւարտելուն պէս Փոնդոյեանցն անյապաղ լուր է տալիս Աբովեանի այրուն՝ տիկին Էմիլիէ Լօօզէին, որն ապրում էր Երեւանում:

Ահա՛ նրա նամակի համապատասխան մասը, որը նոյնպէս գիտական շրջանառութեան մէջ է դրւում առաջին անգամ:

«Թիֆլիս, 1860 թուական, Դեկտեմբերի 17-րդ օրը

Ողորմած տիրուհի.

1857 թուականի Սեպտեմբերի 10-ին, ինչպէս Ձեզ յայտնի է, ես երկու հարիւր ռուբլի արծաթով Ձեզանից գնեցի Ձեր հանգուցեալ ամուսնու երկու գրուածքը, այսինքն՝ «Վէրք Հայաստանի»ն եւ «Զանգի»ն: Այս երկերից առաջինը ես հրատարակեցի 1858 թուականին, ըստ որում, պարոն Խատիսեանցի միջոցով Ձեզ հասցրի այդ երկի յիսուն օրինակը: Այժմ ես տպագրել եմ Ձեր հանգուցեալ ամուսնու միւս երկը, որ յայտնի է «Զանգի» անունով: Չիմանալով՝ ո՞ւմ յանձնել այդ երկի յիսուն օրինակը, որոնք ես, ըստ Պայմանագրի, պարտաւոր էի հասցնելու Ձեզ, խոնարհաբար խնդրում եմ Ձեզ՝ տեղեկացնել ինձ այդ մասին:

Եթէ դուք կը ցանկաք, ես դրանք վաճառքի համար կը յանձնեմ պարոն Խատիսեանցին. այդ դէպքում կը խնդրէի Ձեզ՝ տեղեկացնել ինձ, թէ ի՞նչ գնով կ'ուզենայիք վաճառել այդ գիրքը: Աւելորդ չեմ համարում աւելացնել այստեղ, որ Ձեր ամուսնու «Զանգի» երկը տեղաւորուեց տպագրական մէկ թերթում, այն բաղկացած է ընդամէնը տասնինգ էջից:

Բարձր գնահատելով Ձեր հանգուցեալ ամուսնու երկերի արժանիքները, ես կը ցանկանայի տպագրել Ձեր ամուսնու միւս երկերն եւս, ինչ որ մնացել է, եւ եթէ Դուք ուզենայիք յանձնել ինձ դրանց հրատարակութեան իրաւունքը, ես ինձ համար մեծ ուրախութիւն կը համարէի ձեռնարկելու դրանց տպագրութիւնը...»:

Խատիսեանցը, որ յիշւում է այս նամակում, Խ. Աբովեանի սիրելի աշակերտներից էր, գիտնական, քիմիկոս ու մանկավարժ Գաբրիէլ Ստեփանի Խատիսեանցը (1831 - 1898), որը մեծ ծառայութիւններ ունի Աբովեանի ստեղծագործութիւնների ժողովրդականացման եւ նրա գրական - մանկավարժական աւանդները հայ 60-ականներին փոխանցելու գործում:

Աբովեանի այրին մեծ ուշացումով պատասխանելով Յ. Փոնդոյեանցի այս նամակին, 1861 թ. Մարտին Երեւանից խնդրում էր նրան «Զանգի»ի առանձին հրատարակութիւնից երկու օրինակ ուղարկել իրեն, իսկ մնացածը (48 օրինակը - Պ. Յ.) յանձնել վաճառքի: Փոնդոյեանցը կատարում է նրա ցանկութիւնը եւ գրքոյկները յանձնում Տփխիսի գրավաճառին: Մէկ այլ, դարձեալ անտիպ վաւերագրերից պարզւում է, որ «Զանգի»ն վաճառւում էր 10 կոպէկով:

Շատ չանցած՝ Աբովեանի այրին համապատասխան նոր պայմանագրով Յ. Փոնդոյեանցին է վաճառում նաեւ իր հանգուցեալ ամուսնու ուրիշ վեց երկերի («Նախաշաւիղ», «Պարապ վախտի խաղալիք», «Օսաննա», «Ագնէս», «Ազնուամըտութիւն եւ Շնորհակալութիւն», չափածոյ երկերի եւ ժողովրդական առածների մի անվերնագիր հաւաքածու) իրաւունքը: Դրանք էլ լոյս են տեսնում 1862 - 64 թթ. ընթացքում:

«Զանգի»ի առանձին հրատարակութիւնից եւ ո՛չ մի օրինակ մինչեւ օրս երեւան չի եկել Սովետական Հայաստանի եւ Միութեան գրապահոցներում: Յայտնի չեն նաեւ մասնաւորների մօտ պահպանուած օրինակներ: Այս պարագաներում հաստատ ոչինչ չի կարելի ասել նրա գրաֆիկական յատկանիշների եւ անուանաթերթ - տիտղոսաթերթի մասին:

Մեր խնդրանքն է Սովետական Միութեան եւ Սփիւռքի բոլոր հայ գրադարաններին՝ ստուգել իրենց գրադարանները, եւ եթէ որեւիցէ մէկի մօտ դեռեւս պահպանուել է «Զանգի»ի 1860 թուականի առանձին հրատարակութիւնը, այդ մասին լուր տալ, իսկ հնարաւորութեան դէպքում նաեւ՝ գրքոյկի օրինակը կամ մանրաժապաւէնը (լուսապատճէնը) ուղարկել ՀՍՍՀ գիտութիւնների ակադեմիայի Մ. Աբեղեան գրականութեան ինստիտուտին, որը ներկայումս տպագրութեան է պատրաստում «Վէրք Հայաստանի» վէպի ու նրա յաւելուածի՝ «Զանգի»ի գիտական նոր հրատարակութիւնը, հանդերձ սեւագիր տարբերակներով, բնագրային տարբերութիւններով եւ ըն-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ
ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Շտապ կոչուածը երկաթագծի կողքին ընկած փայտէ մի տնակ էր՝ փայտոջիլների մակաղատեղիների զարմանահրաշ նախշերով, գաղջ օդով, աւելի ճիշդ՝ շնչելու օդի բացակայութեամբ: Միայն այստեղ էր որ զօրավարն զգաց իր յոգնածութիւնը: Այնպիսի յոգնածութիւն, որի նմանը կեանքում երբեք չէր զգացել: Նախորդ ամբողջ գիշերն ու այդ ցերեկը նա ոտքի վրայ էր եղել կամ ձիու վրայ: Սա առաջին անգամը չէր: Յիշում էր որ օրերով, շաբաթներով քուն ու դադար չի ունեցել, ձեան ու անձրեւի տակ, ցեխերում ու ձիւներում կռուել է, եւ մարմինն այնպէս ջարդուած չի եղել, այնպէս անընդունակ շարժուելու, գործնական մի քայլ կատարելու: Մտածեց, որ ծերութիւնն է վրայ հասել: Ինչ էլ որ լինի, վաթսունին հասուեհաս է, եւ սա այն տարիքը չէ, որ իր պահանջները չներկայացնի: Բայց մի՞թէ այս տարիքն իր պահանջները պիտի ներկայացնէր այսպէս միանգամից, ամենապատասխանատու պահին, կեանքում ամենակարեւոր քայլը կատարելու ժամանակ: Չէ՛, երեւի ապրումներն էին ուրիշ, վերջին օրերի յուզումնակոծ, անհնարինը յանձն առած մարդու ապրումնե՛րը, որոնց տակ նա կարող էր առհասարակ չդիմանալ: Բայց դիմացաւ: Ո՛չ միայն դիմացաւ, Ազգային Խորհրդին, այդ միեւնոյն է, թէ ազգին զեկուցեց, որ թշնամու առաջխաղացումը կասեցուած է: Եւ հիմա կարելի է գոնէ մէկ ժամ փռուել մի տեղ, փռուել ու չմտածել, չմտածել, այսինքն՝ անջատուել այս ճակատից, աշխարհից, ամէն ինչից...:

Ուզում էր համհարզին զգուշացնել ... եւ յանկարծ փայտոջիլների բուծարանից դուրս պրծած երիտասարդ կապաւորը շտապեցնելով զեկուցեց.

- Պարոն հրամանատար, պարոն հրամանատար, ներողութիւն եմ խնդրում անհանգստացնելու համար: Ազգային Խորհրդից պատասխան հեռագիր է ստացուել, խնդրում են ճակատի վիճակի մասին մանրամասն գրել:

- Դէ՛, դո՛ւ պատասխանիր, էլի՛:

Եւ երիտասարդը կարմրատակեց միանգամից իր վրայ դրուած այդ աներեւակայելի պարտականութիւնից: Նրան կապիտան Շնէուրն էր իր հետ բերել շտապ՝ ներկայացնելով իբրեւ պատրաստի կապաւորի: «Ճեմարանի բարձր կարգի աշակերտ է, տեխնիկայի նկատմամբ մեծ սէր ու հմտութիւն ունի եւ իմ օգնութեամբ շուտով լրիւ կը տիրապետի գործին»: Հիմա Շնէուրի բացակայութեամբ նա ստիպուած է միայնակ գործել այն տեխնիկայի վրայ, որին յետոյ պէտք է տիրապետի:

Հեռագիրն Արամ Մանուկեանից էր: Ուրախ եմ, հպարտ եմ եւ շնորհակալ: Խնդրում եմ հեռագրել մանրամասները, - գրել էր Ազգային Խորհրդի նախագահը: Ապա գալիս էր երկրորդ մասը. «Այդպէս էլ գիտէի: Շնորհաւորում եմ: Շնէուր»:

Երեւի կապիտան Շնէուրը Մանուկեանի մօտ է եղել, երբ հեռագիրն ստացել են:

- Բայց ի՞նչ մանրամասներ են պէտք: Հօ ճակատամարտը չպիտի՞ նկարագրենք ... Դէ՛, գրի՛ր երիտասարդ - կանգնած տեղը, հէնց դրան արանքից թելադրեց ճակատի հրամանատարը: - Ասում էիր՝ անունդ ի՞նչ է:

- Անունս Դանիէլ է, պարոն հրամանատար, - ամօթխած, կարծես ինքն էր դըրել իր անունը, պատասխանեց կապաւորը, որ կանգնել էր, մնացել ու չգիտէր՝ իրեն ինչպէս պիտի պահի ճակատի հրամանատարի ներկայութեամբ:

- Դանիէ՞լ, - յոգնած ժպտաց հրամանատարը: - Ա՛յ տղայ, գիտե՞ս, որ դա շատ ծանր անուն է, ինչքա՛ն պատասխանատու ... Ա՛յ, ես, որ չգիտեմ, թէ ով է վրաս կապել, տանջւում, չարչարւում եմ չեմ, կարողանում արդարացնել:

- Հէնց միայն այսպիսի մի զեկոյցը բաւական է, պարոն հրամանատար:

Հրամանատարի մարդամօտ վերաբերմունքից ստացած համարձակութիւնն այդքա՛ն բաւականացաւ, երիտասարդը շփոթած - շշկլած՝ տեղ չէր գտնում իրեն թաքցնելու:

- Դէ՛, նստիր, նստիր երկու Դանիէլս մի կարգին հեռագիր տանք: Երեւում է, քաղաքում ուրախ են մեր յաջողութեամբ: Գրիր. «Թշնամին դուրս է շպրտուած եւ նահանջում է: Մեր զօրքերը գրաւել են Սարդարապատ գիւղն ու կայարանը»: - Գրեցի՞ր: Կեցցե՛ս: Դէ՛, մի քիչ էլ դժուարութիւններ ցոյց տանք, թէ չէ կը կարդան - կը կարծեն՝ այդքանը հէնց խաղ ու պարով ենք արել: Հը՞: Ճիշդ չե՞մ ասում: Գրի՛ր:

(Շար. 10)

ՊՐԱԶԻԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՎԻՃԱԿ

×

Պրազիլ, 1960-ական թուականներու արձանագրած տնտեսական արտակարգ ատումէն (պում) ետք, որու ընթացքին Պրազիլցիներու վերին խաւերը շատ լայն չափով կ'օգտուին, ժամանակէ մը ի վեր տնտեսական տագնապ կ'արձանագրէ: Կը բաւէ մատնանշել, թէ երկիրը 90 միլիառ տոլարի արտաքին պարտքի տակ կը կքի: Եւ ոչ մէկ ակնկալութիւն թէ պիտի կարենայ յարդել իր յանձնառութիւնները:

Վերջերս, Միջազգային Տնտեսական Քաղաքականութեան Ընկերակցութեան անունով, Թ. Սթէնլի եւ Ռ. Դանիէլեան, Պրազիլ կը մեկնին: Միացեալ-Նահանգներ կը վերադառնան յատակ եզրակացութիւններով, - այդ տարածուն Պետութիւնը երկու տարուան ընթացքին պէտք է անպայման լուծէ իր տնտեսական տագնապալի հարցերը, այլապէս՝ ընկերային գետնի վրայ ծանր կացութիւն կրնայ ստեղծուիլ: Արդարեւ, եթէ տնտեսական զարգացում չարձանագրուի, վտանգաւոր պոռթկում մը (գործածուած բառը՝ էքսփլոզիոն, պայթում) կրնայ երեւան գալ, ժողովրդական դասերուն կողմէ, աննախատեսելի հետեւանքներով: Այնուամենայնիւ, կ'աւելցնեն երկուքն ալ, իբրեւ եզրակացութիւն, աւելի ճիշդ՝ իբրեւ յուսադրում, թէ Պրազիլ կը յաջողի լուծել իր տնտեսական լուրջ տագնապները, հարցերը:

Հ. Օվէն, «Հերըլտ»ի լրագրողը, տառնց հաստատումը կը նկատէ չափազանցեալ լաւատեսութիւն: Կը շեշտէ, թէ Պրազիլ տնտեսական գետնի վրայ քաոսային պատկեր կը պարզէ. գործադուլներ եւ մեծ վաճառատուներու կողոպուտներ գրեթէ ընթացիկ երեւոյթներ կը դառնան:

Պրազիլի առաջին եւ գլխաւոր սխալը կ'ըլլայ մեծ, արտակարգ ծաւալով ծրագիրներու մշակումը: Գործադրութեան համար կը սահմանուին եկամուտէն աւելի ծախքեր, հետեւաբար, կը կատարուին փոխառութիւններ, ինչ որ կը նշանակէ կքիլ պարտքերու տակ: Իշխանութիւնը կ'անտեսէ այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ օտար երկիրներն ու դրամատուները իրենց հաշուեմատեանները կը պահեն, օրը օրին: Միւս կողմէ, Պրազիլցիք չեն նախատեսեր վառելանիւթի գիներուն յաւելումները եւ ատոնց անդրադարձը եկամուտքին վրայ: Ուրեմն՝ մէկ կողմէ առաւել ծախք այս մարզին մէջ, ապա՝ վարկերու տոկոսներու բարդում, երկուքն ալ ի վնաս երկրին, քանի արտածումէն ապահովուած գումարէն առաւել աստիճան կը պարզեն:

Պրազիլի երկրորդ սխալը կ'ըլլայ օտար աղբիւրներէ ստացած վարկերը առաջին պարտատէրերուն յատկացնելու եւ այս ճամբով բնականոն «ղոյակից-ճակ» մը շարունակելու ձգտող քաղաքականութեան կ'իրարկումը: Ի վերջոյ բոլորն ալ պարտապահանջ կը դառնան: Մնաց որ ատոնք իրարու հետ կը յարաբերին, իրավիճակին հաղորդակից կը մնան:

Պրազիլի մէջ յուսալքութեան մթնոլորտ կը տիրէ. ընկերային գետնի վրայ ալ լարուած վիճակ: Շատ կը գրուի Պրազիլի թեքնոլոժիի արձանագրած յաջողութիւններուն, երկրին բնական հարստութիւններուն մասին: Կ'ըսուի, թէ Հար. Ամերիկայի այդ ընդարձակածաւալ Պետութիւնը Թերաճ երկիրներուն մէջ ամէնէն խոստմնալիցը կը մնայ: Այլ սակայն, քիչ կը խօսուի խեղճ ու կրակ թաղամասերու, շրջաններու եւ թերասուն բազմութիւններուն մասին: Սթէնլի եւ Դանիէլեան կը զարմանան նկատելով, թէ անզործները նպաստ չեն ստանար:

Պատկերը աւելի ցայտուն կրնայ դառնալ, քանի մը կէտերու մատնանշումով:

Բնակչութեան վերնախաւը ներկայացնող մէկ տոկոսը եկամուտին 18 տոկոսը կ'ապահովէ, կամ գրեթէ բոլորովին վարի խաւերուն, - 60 առ հարիւր, - շահածը, ըստ 1980-ի վիճակագրական տուեալներուն: 1970-էն 1980-ի տասնամեակին՝ հարուստը աւելի կը հարստանայ, իսկ աղքատն ալ աւելի կ'աղքատանայ: Ընդդիմադիր կուսակցութեան պատասխանատու մը կը յայտարարէ Ուաշինկթըն փոսթի Ռիօ տէ Ժանէյրոյի թղթակիցին, - ժողովուրդը այն համոզումը կը գոյացնէ, թէ այլեւս կարելի չէ աշխատանք ճարել: Որով՝ ոչ մէկ յոյս կը տեսնէ:

Ըստ լրագրողին, - որուն համաձայն կը գտնուին Սթէնլի եւ Դանիէլեան, - Հիւս. Ամերիկա եւ Արեւմա. Եւրոպա պէտք է զարգացնեն պրազիլական արտածումներուն ներածումները դէպի իրենց երկիրները: Դուռը փակ պահել կը նշանակէ առաւել եւս դժուար կացութեան մատնել Պրազիլը:

Պրազիլ միայն մէկ ուղի ունի իր առջեւ, - մեծ թափով զարգանալ: Այլապէս, ապագայի հեռանկարները մռայլ պատկեր կրնան պարզել, նոյնքան մռայլ հետեւանքներով:

Թ. Ա. Թ.

զարձակ մեկնաբանումներով, ուր յատուկ բաժին է յատկացուելու յիշեալ երկերի ցարդ եղած բոլոր հրատարակութիւններին ինչպէս առանձին գրքերով, այնպէս էլ ամսագրերի, դասագրքերի, զանազան ժողովածուների եւ երգարանների մէջ:

Տեղեկութիւնները կարելի է ուղարկել հետեւեալ հասցէով.

375015, Երեւան 15,
Կարմիր բանակի փ. 15
Մ. Աբեղեան գրականութեան ինստիտուտ,
Բնագրագիտութեան բաժին:

ՓԻՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ «Սերժօ Գարտոզօ» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, հանդէս եկած է Հ.Օ.Մ.ի Պուէնոս Այրէսի «Նայիրի» պարախումբը: Ներկայ եղած են 1200 հոգի: Բացումը կատարած է Յակոբ Պուրունսուզեան: Խումբը մեկնաբանած է հայկական 16 պարեր, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն մը սրահին մէջ: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են Հ. Յ. Դ. «Դրօ» կոմիտէի ներկայացուցիչ Համազասպ Վարդանեան, Հ. Օ. Մ.ի անունով Ժանէթ Ժանէթեան (փորթուկալերէն), տիկին Խրլաքեան եւ Պայծառ Արսլանեան (հայերէն):

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է աշակերտական հանդիսութիւն մը, նուիրուած հայ մշակոյթին: Բացումը կատարած է հայերէնի ուսուցչուհի Էլենա Պետրոսեան: Յայտագրին մասնակցած են նախակրթարանի եւ երկրորդականի երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ տիկին Ռոսալպա Օննիկեան տէ Կարսիայի, աշակերտներ՝ արտասանութեամբ, պարերով եւ նուագներով: Բանախօսած է Պետրոս Հաճեան շեշտելով մշակոյթին դերը մեր ժողովուրդի գոյատեւման մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է Գիսակ վրդ. Մուրատեան:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Մշակոյթը բաղկացնող տարրերը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահը՝ Անդրանիկ Բաբումեան: Դասախօսած է Արտակ Արք. Մանուկեան մատնանշելով մշակոյթի բաղկացուցիչ տարրերը՝ ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, երգ, պարը, գրականութիւնն ու թատրոնը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է «Ուրարտու» երգչախումբը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ. Տան «Մարգարեան» մարզասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ձեռնարկը, ներկայութեամբ պաշտօնական հրաւիրեալներու: Խօսք առած է Մորոնի քաղաքապետ՝ տոքթ. Սանթիակօ Քահիլ, որ դրուատելէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական - միութենական գործունէութիւնը, շեշտած է Հայութեան արժանիքները եւ արդար լուծում մը մաղթած Հայ Դատին: Ապա, յայտարարած է թէ Մորոնի քաղաքապետութեան յատուկ հրամանագրով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռամոս Մեխիայի մարզադաշտի մուտքը առաջնորդող փողոցին մէկ մասը այսուհետեւ կոչուած է «Արմենիա»: Շնորհակալութեան խօսքերէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ.ի ատենապետը՝ Խորխէ Միրիճեան, Միութեան գործունէութեան ուժականութեան աղբիւրը նկատած է հայ ժողովուրդը:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Հոկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է Նիւը Իսթ Հայկական Ակումբի նորակառոյց շէնքին բացումը: Ակումբին ատենապետը՝ Լեւոն Տէր-Յակոբեան, խօսած է Վարչութեան տարած աշխատանքներուն մասին: Ողջոյնի խօսք արտասանած են տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, Վահագն Տէփոյեան եւ թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր աշակիցներուն, որոնք բնաւ չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել իր բարենպատակ, մասնաւորաբար կրթանուէր ձեռնարկներուն:

Միութիւնս հիմնուած է 1913 թուականներուն, Պ. Արամ Ճէվահիրճեանի եւ իր կնոջ կողմէ, որ կոչ ընելով փարիզաբընակ հայ տիկիններու, կը գտնէ խանդավառ ընդունելութիւն:

Փարիզի հայ գաղութը՝ յանձին այս Միութեան, կը գտնէ լուրջ կազմակերպութիւն մը, որ արդարեւ հաւատարիմ թարգմանը կը հանդիսանայ իր բարեսիրական զգացումներուն:

Պարտք կը համարենք յիշատակել Տէր եւ Տիկին Արամ Ճէվահիրճեան, Տիկին Հերիքայ Ներսէսեան, եւ նորոգ հանգուցեալ Օրդ. Երանուհի Օհանեան, որոնք, հոգիի բարձր անձնուիրութեամբ, բերած են իրենց գործակցութիւնը, իրենց կեանքի վերջին օրերուն իսկ:

Որբերու Օգնութեան Մարմնի նպատակն է իր պաշտպանութեան տակ առնել, հայ մանուկներ եւ տալ անոնց հայրենի եւ առհմային դաստիարակութիւն, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի մէջ եւ Մխիթարեան Հայրերու մօտ:

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, իր դրօշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններուն, կ'ապահովէ իր պաշտպանեալ սան եւ սանուհիներուն դպրոցական ծախքերը:

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր աջակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

Վարչութիւն
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
(կնիք)

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՈՐՌՈՒՄԸ

Ե.

Հանըմը հաւանեցաւ: Գաւառացին երբ այս լուրը իմացաւ Սոֆիի բերնէն, ուրախութենէն անոր ճիտը պիտի պլլուէր... բայց չպլլուեցաւ. միմիայն օդին մէջ այդ խեղայեղ ժեսթը գծեց՝ առանց գործնականի գիմելու: Տասը տարիէն աւելի էր որ իր հայրենիքին արեւը չէր տեսած: Երկրախօսի նշանները մէկէ աւելի էին իր վրայ չատոնցուընէ ի վեր: Եւ ա'լ ձանձրացած զզուած էր ամիրային ապարանքին լճացած ու տխուր կեանքէն: Իսկոյն կապեց իր պայուսակը, կլորիկ պարգեւ մը ստացաւ հանըմէն եւ ամէնուն ալ ձեռքը պագնելէն ետքը մեկնեցաւ գնաց, երդում ընելով անգամ մըն ալ ամիրայի տուն ծառայութեան համար ոտք չկոխել, եւ մասնաւորապէս Մարկոս ամիրային տունը:

Խաչօ երբոր մեկնեցաւ, Սոֆի թոյլտուութիւն խնդրեց հանըմէն տանը մէջ ծառայութեան առնել իր ազգականներէն չա'տ պարկեշտ եւ շատ ազնիւ երիտասարդ մը, որ ամէն կերպով օգտակար պիտի ըլլար իրենց: Ասոր ալ հաւանեցաւ տիկին Մարկոսեան, առանց ամենափոքր տեղեկութիւն մը իսկ ընելու:

Ու Համբիկ, Սոֆիին ազգականը, ամիրային տունէն ներս մտաւ: Հանըմը առաջին անգամ զանիկա տեսնելուն՝ նպաստաւոր տպաւորութիւն մը կրեց երիտասարդին տխուր եւ հեզ նայուածքէն: Մնաց որ Համբիկին կերպարանքը հիմնովին փոխուած էր: Իր ձկնորս բարեկամները հիմակ պիտի չճանչնային զինքը: Մազերը կտրուած, սանտրուած, նոր հագուստներ տոքթորին հանդերձարանէն դուրս հանուած, կը ծածկէին անոր մարմինը: Մինչեւ իսկ կեղծօձիք եւ փողկապ ունէր: Եթէ ոչ առաջուան Համբիկը բոլորովին, բայց անոր մօտ բան մը եղած էր վերջապէս: Ինքը այս արագ եւ յանկարծական փոփոխութեան ենթարկուած էր գրեթէ մեքենաբար, խօսքմառուտղու մը պէս հնազանդելով իրեն ուղղուած հրամաններուն՝ Սոֆիին կողմէ: Այս վերջինին անակնկալ եւ չանթահարիչ երեւումը ցնցում մը յառաջ էր երիտասարդին մէջ, անոր հոգիին ու մտքին վրայ թանձրացող ամպը մէկէն փարատելով, ու իր հմայքին, դիւթանքին գինովցնող ներարկումովը խինոսացնելով անոր բովանդակ էութիւնը: Մթին յուսահատութեան անդունդէն ուր գլորած էր, յանկարծ լոյս աշխարհ ելած էր մերժուած սիրահարը:

Բժշկուած էր, ինչպէս մեծ յուզումները կրնան բուժել հոգեկան հիւանդութիւնները, որոնք կ'անցնին կ'երթան այն սաստկավար հեղեղներուն պէս, որ կանանչ աղուոր դալարավայրերու մէջէն անցնելով լերկ ու խորունկ ակոս մը կը փորեն աւազի ու խիճերու թանձր սիկ մը թողլով:

Ետքէն գալիք հեղեղները ա'լ առկէց կը վազեն կ'երթան՝ իրենց յարմար անկողին մը գտած ըլլալով: Բժշկուած էր Համբիկ, բայց պարապ բան էր այլեւս անոր մէջ փնտռել առաջուան սիրահարը, հզօր եւ վսեմ ձգտումներու ընդունակ, ռոմէական յափշտակութիւններու ծարաւի: Հիմակ հանդարտ ու մտածուած բան մը ունէր իր մէջ, անծանօթ ու երկարօրէն բաղձացուած բանի մը մասին հետաքրքրուիլ մը, բարոյական ապաքինումի առաջին ուժգին փուլը ապրելէն ետքը: Իր պաշտած աղջկան զգլխանքի սրտաշարժ ու այլասարկու պոռթկումները ներողամտութեան անոյշ ու բարեբար սարսուռներ պարգեւած էին իրեն: Աղջի սիրոյն խնկալի ու քաղցր վերյիշումը՝ ապրուած յուզումներուն մանրամասնութիւնները՝ գիտակից՝ կամաւոր ու փնտռուած վայելումի մը տարտամ ու պղատոնական կամէութեան մը կը մղէր զինքը: Աղջի սիրոյն մեծութենէն հիմա կը շլանար ինքը, անոր կարօտովը կը չարչարուէր, բայց զանիկա այլեւս այնքան անտարօրէն չկարենալ ապրելուն կ'ափսոսա'ր ալ:

Չէ', ալ անիկա առաջուան Համբիկը չէր, կեանքին կապուած ազնիւ ու զորավոր փարումով մը, ապագայի աղուոր ծրագիրներ որոճալով: Ցաղթանակին, զոր հիմա իր տիրապետումին տանիլ կ'ուզէր իր կրած անազորոյն պարտութիւններուն, յուսախաբութեան ու անպատուումի արդար փոխվրէժին համար՝ նա'խ, եւ յետոյ յամեցած խղճահարութեան մը խայթերը դադրեցնելու համար: Այս վիճակը դաղտնիք մը մնաց անշուշտ ադուն համար, որ աղջկան շուարեցնող զգեստնող կախարդանքի ոլորտին մէջ բռնուած նորէն կարող չէր մտքը դնել բուն իրականութեան վրայ:

(Շար. 190)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԻՍԻ. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլ - եան, զաւակը եւ Թոռը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դանիէլեան, զաւակը և Թոռը ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագա - ները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բո - լոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (պատահած Բլամարի Պօդըլօք հիւանդանոցը, Նոյեմբեր 19ին): Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղե - ցին Նոյեմբեր 22-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մաէքրուհի Ասլանեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պալեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Գարտինէ Աղապապեանի ցաւալի մահուան առթիւ Խաչուհի մը 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ, Տիկին Աղաւնի Տէրտէրեան կը նուիրէ 100-ական Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցւոյ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին: Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Թադէոս Տէրտէրեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Հայոց եկեղեցւոյ (ստանալ «Յա - ռաջ»էն):

×

Տիկին Ռոզա Սթամթեան փոխան ծաղիկի Տիկին Վարդանոյշ Հաէքիմեանի մահ - ուան առթիւ 250 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեօ - Բաշանի մասնաճիւղին եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Համազգային»ը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Ալիս Հաքիմեանի իրենց մօր՝ Վարդանոյշ Հաէքիմեանի մահուան առթիւ եւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան ֆոնտին:

×

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քօլոմպի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Էլիզա Վարատ - եանի, Անի Հիսայեանի, ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ ազգականին ընկերուհի՝ Մառա Պապիկեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանոյշ Հաէքիմեանի մահ - ուան առթիւ, Պ. Զուլալ Գազանճեան 200 ֆրանք կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշա - կոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13.30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քօլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստա - ցած է ընկերուհի Տիրուհի Քէօլէեանէ 100 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, ընկերուհի Մառա Պապիկեանի առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վար - չութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CENTRE GEORGES POMPIDOU
Rue Beaubourg — PARIS

Lundi 28 Novembre, de 15 H 30 à 23 H

TABLE RONDE

et veillée de synthèse (à la revue parlée), autour du thème :

— NATIONS SANS ETAT —

avec la participation de
Anahit TER-MINASSIAN

La communauté arménienne est conviée à y participer .

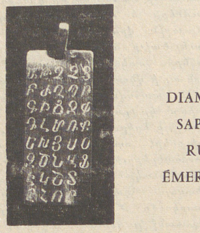
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին Արնօլտ Համըլէն եւ Ժան - Միշէլ Պրէօն կը ներկայացնեն եւ կը ստորագրեն իրենց հատորը «Լա մեմուար ըրբռույէ»:

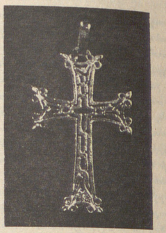
Vartan joaillier

FABRICANT - CRÉATEUR

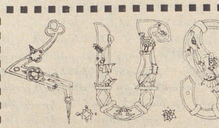
272. 33. 78

DIAMANTS
SAPHIRS
RUBIS
ÉMERAUDES

7, RUE RÉAUMUR, 75003 PARIS

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 3 et Dimanche 4 Decembre

de 9 heures à 12 heures
de 14 heures à 18 heures

— JOURNEES DU CADEAU ARMENIEN —

(vente de livres, disques, cassettes, cassettes vidéo, pulls, puzzles, autocollants...)

à l'étoile
Concessionnaire
LEYLAND

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

CHAMPS ELYSEES

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

amp

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը 1 - 2 սենեակ, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան, բոլոր յարմարութիւններով: Հեռաձայնել՝

346 - 51 - 06

Վ Ի Է Ն

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին:

Centre Social d'Estressin

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-ի
ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքա - րով:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. _ Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 ֆրանք:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 առտուն:

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville
vrésentent
le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻԻ
«ԽԵՆԹԸ»

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— **M.C.A. de PARIS :** 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— **M.C.A. d'ALFORTVILLE :** 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— **Et sur place**

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50.15.09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91.30.62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90.90.10)

Tenue correcte

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
VENDREDI
25 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.575
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.575

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱՒՈՐ ՄԱՄՈՒԼԻ վերաբերող օրինագիծը վերջնապէս ընդունուեցաւ կառավարութեան կողմէ, կը մնայ անշուշտ խորհրդարանական վաւերացումը (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) վերջնական բնոյթ ստանալու համար, այսինքն՝ օրէնք դառնալու։ Ծանօթ է օրէնքին նպատակը, ոմանց համար, անթի - Օրսէթ, աւելի յստակօրէն՝ անթի - Հերսան։ Ընդդիմադիր մամուլը կը ճղկէ այս օրինագիծը, որու մէջ կը տեսնէ նաեւ, Հերսանի դէմ ձեռք առնուած միջոցներէն զատ, տեսակ մը ընկերվարական ուղղակի հակակշիռ մամուլին վրայ։ Օրէնքը ի զօրու ըլլալէն յետոյ, նոյն անձը պիտի չկարենայ թէ ազգային թէ գաւառային օրաթերթի մը տէր ըլլալ, կրնայ սակայն երեք ազգային օրաթերթ ունենալ եթէ ընդհ. տպաքանակը 300 հազար օրինակը չանցնիր։ Ամէն օրաթերթ ինքնավար խմբագրութիւն մը պիտի ունենայ։ Մէկ խօսքով, թերթի մը խմբագրութիւնն ու վարչութիւնը պէտք է թափանցիկ ըլլան։ Այս ամբողջը մամուլի ազատութեան դէմ ալ կը նկատուի - նուիրական սկզբունք մը Ֆրանսայի մէջ եւ երեսփոխանական ընտրութեանց պատրաստութիւն մը։ Առարկայական մօտեցում մը սակայն, կը հաստատէ նաեւ թէ Ֆրանսա մամուլի տագնապ մը կ՚ապրի, Փարիզ այլեւս միայն 13 օրաթերթ ունի (27-ի տեղ) եւ երբ մէկը, այս պարագային Հերսան, կը գնէ ընկղմող թերթ մը (ինչպէս ըրաւ ընկերվարականներու իսկ զիմումին վրայ, Նոր - Էքլէրի համար), վերապրեցնելով զայն եւ արդիականացնելով մամուլը, այնքան ալ այպանելի բան մը չէ։

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ Ֆրանսական երեք օդանաւեր չորս հազար պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերի Ալժէ փոխադրեցին Հինգշաբթի օր, մինչ վեց իսրայէլացի գերիներ ալ Տրիպոլիսէն Իսրայէլ կը վերադառնային։ Փոխանակութիւնը կը վերաբերի հինգ հազար պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերիներու վեց Իսրայէլացիի փոխարէն։

ՌՈՒՍԵՐԸ, ինչպէս սպառնացած էին, Ժընեւի ժողովը ձգեցին գացին Չորեքշաբթի օր, մինչ Փերշինկները Արեւմտեան Գերմանիա կը հասնէին։ Ժընեւի ժողովը, որ երկու տարի է կը շարունակուի, կը վերաբերի հիւլէական զինումի սահմանափակումին, Եւրոպա։ Կը մասնակցին երկու մեծերը՝ Խորհ. Միութիւն եւ Միացեալ - Նահանգները։

ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐԸ, իրենք ալ զարմացած են եղեր որ անկախ են, բայց եւ այնպէս անկախ Պետութեան հռչակումէն ալ տասը օր յետոյ, ի վիճակի չեն զիմագիծ տալու այդ Պետութեան, վասնզի ոչ դրօշակ գտեր են տակաւին, ոչ ալ՝ փառերգ։

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնը, Նոյեմբեր 24-ի իր թիւին մէջ յօդուած մը նուիրած է Հայերուն էնրի Թէնըրի ստորագրութեան ներքեւ։

Յօդուածագիրը յայտնելէ ետք թէ 70 տարի առաջ, «Թուրք զինուորները 600 հազարէն մէկուկէս միլիոն Հայերու մահը պատճառեցին, արեւելեան Թուրքիոյ իրենց հայրենիքէն բիրտ տեղահանութեան ենթարկելով Հայերը», կը ծանրանայ Ֆրանսահայութեան վրայ, ահաբեկչական արարքներուն (թիրախ ունեցող եւ կոյր, ըստ գործածուած բառամթերքին), կուտայ Հ.Յ.Դ.ի տեսակէտը, նաեւ ՀԱՏ-ի, Օրլիի ոճրափորձին, կատարուած ձերբակալութեանց եւայլն, եւայլն, եզրակացնելու համար թէ այսօր, «Հայ զինուորեալներու մեծ մասին ուզածը այն է որ Հայերը երթալով վերադառնան հոն, ուրկէ Թուրքերը զիրենք քշած են 1915-ին եւ ի հարկին ստեղծուի ինքնավար կամ անկախ Պետութիւն մը»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18 - 21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1982-Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան 1982-ի մրցանակները շնորհուած են հետեւեալ գրողներուն։

Յովհաննէս Շիրազ՝ «Խաղաղութիւն ամենեցուն» պոէմի համար, «Յովհ. Թումանեան» մրցանակ։

Հրաչեայ Յովհաննիսեան՝ «Իրիկնային զօղանջ» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյի համար, «Աւ. Իսահակեան» մրցանակ։

Գեղամ Սեւան՝ «Ինչո՞ւ ... ինչի՞ համար» վէպի համար, «Դերենիկ Դեմիրճեան» մրցանակ։

Գենադի Գոնչարով՝ «Ինչ կարող է մարդը» ակնարկի համար, «Մ. Նալբանդեան» մրցանակ։

Սաղաթէլ Յարութիւնեան՝ «Աղջիկը, Ծիլիլին եւ Տիմրական» հէքեաթ - թատերախաղի համար, «Ստեփան Զօրեան» մրցանակ։

Մանուկ Մնացականեան՝ «Մայրեշխանութիւն» շարժանկարի վիպակի համար, «Գ. Սունդուկեան» մրցանակ։

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Դերասաններու Տունը տեղի ունեցած է 1983 - 1984 ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ դպրոցներու մէջ ուսանող Սփիւռքի հայ երիտասարդներու ժողով մը։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Սպարտակ Բաղդասարեան։ Խօսք առած են մասնագիտական կրթութեան նախարարի տեղակալ Վահէ Գաբուչեան, բժշկական հիմնարկէն Նորայր Վարդազարեան, Լեւոն Հախվերդեան եւ ուրիշներ, շեշտելով որ Հայաստան ուսանած Սփիւռքի հայ երիտասարդները՝ լաւ մասնագէտներ դառնալէ ետք, պէտք է գործօն մասնակցութիւն ունենան գաղութներու մշակութային - հանրային կեանքին մէջ եւ նպաստեն Սփիւռք - հայրենիք կապերու ամրապնդման։ Ուսանողներու կողմէ շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսք արտասանած են Սարգիս Աբրեան (Լիբանանէն) եւ Սիլվա Բայանդուրեան (Պարսկաստանէն)։

×

ԱԿԱԴ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ռաֆայէլ Ջիջեանի «Տիեզերագիտութեան փիլիսոփայական եւ մեթոդաբանական պրոբլեմները» գիրքը, զոր հեղինակը նուիրած է հայկական աստղաբնագիտական դպրոցի գործունէութեան, որուն ղեկավարն է ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան։ Ռաֆայէլ Ջիջեան կը խօսի տիեզերքի ծագման հիմնադրութեան մասին, ըստ Վիկտոր Համբարձումեանի։ Կը ներկայացնէ Բիւրականի աստղադիտարանը, ուր կ՚աշխատին հայ գիտնականները։ Հաստատութիւնը կը համարուի տիեզերքի ուսումնասիրութեան հարցերով զբաղող աշխարհի ամէնէն հռչակաւոր գիտական կեդրոններէն մէկը։ Այդ կեդրոնին մաս-

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄՊԵՐԸ Կ՚ԱՆՑՆԻՆ Կ՚ԵՐԹԱՆ

—×—

Ա.

Զարեհ Խրախունիին

Մարդ անպայման բանաստե՞ղծ պէտք է ըլլայ երբեմն երազկոտ աչքերով նայելու համար այս եղանակին ամպերուն։ Բոլորովին տարբեր են այս եղանակին ամպերը։ Աշնան առաջին հովերուն հետ միասին խումբ խումբ կուգան հեռուէն, չես գիտեր ո՞ր հորիզոններէն, կուգան ու արագօրէն կ՚անցնին մեր վրայէն։ Կապոյտ երկնակամարին կարճատեւ հիւրերն են անոնք։ Չեն գար չեն բազմիր անհրապոյր ու անփափաքելի այցելուի մը նման, ընդհակառակն, տակաւին հազիւ ժամանած, անհամբեր են մեկնելու։ «Քիչ մը սպասէ՛» ըսել պիտի ուզես թեթեւ նայելով անոնց գեղատեսիլ եռեւեփումներուն, իրենք իրենց վրայ սարքած խաղերուն, քանի մը ամպերու պահ մը իրարու հետ միանալով միասին քալելուն, յետոյ կարծես խնդալով իրարմէ փրթելուն, իրարմէ բաժնուելուն։ Թեթեւ են անոնք, բամպակի ծուէններու չափ կակուղ ու թափանցիկ։ Իրենց մէջէն եր-

նագէտները տեսական բազմաթիւ աշխատութիւններու եւ գործնական գիւտերու հեղինակներ են, որոնցմէ մէկ քանիի անուններով կը կոչուին ծիր - կաթիններ եւ համաստեղութիւններ։ Բիւրականի մէջ յաճախ կը կազմակերպուին միջազգային համաժողովներ։

×

ԶԱՐՈՒՀԻ ԴՈԼՈՒԽԱՆԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը հաղորդում մը նուիրած է երգչուհի Զարուհի Դոլուխանեանի, որուն անունը ծանօթ է Խորհ. Միութեան եւ անոր սահմաններէն դուրս երաժշտասէր հասարակութեան։ Ցայտագիրը բաղկացած է Հէնտըլի եւ Շուպէրթի գործերէ։

×

ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՆԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Խորհ. Միութեան թղթատարի նախարարութիւնը վերջերս հրապարակ հանած է պատկերազարդ պահարաններ, որոնք նուիրուած են հայ մշակոյթին եւ ծանօթ դէմքերու յոբելեաններուն։ Պահարաններէն մէկուն վրայ կայ ակադ. Իզրաէլ Հայրաթեանի (1903 - 1981) նկարը։ Գիտնականին յոբելեանը վերջերս նշուած է Խորհրդային Միութեան մէջ։ Ուրիշ պահարան մը նուիրուած է հրեսանիի զօրավար Համօ Օհանեանի (1903 - 1965) ծննդեան 80-ամեակին։ Կայ նաեւ պահարան մը, որուն վրայ պատկերացուած է Գառնիի հեթանոսական տաճարը (Ն. Ք. առաջին դար)։ Քանի մը տարի առաջ վերահաստատուած այդ հոյակապ կառոյցը առաջին անգամը չէ, որ տեղ կը գտնէ խորհրդային նամականի հրատարակութիւններու վրայ։ Ծանօթ են շատ մը բացիկներ, դրոշմաթուղթեր, որոնց վրայ պատկերացուած է այդ տաճարը, ինչպէս նաեւ հայկական ճարտարապետական մտքի այլ գլուխ - գործոցներ։

բեմն դեռ կը նշմարես երկնքին անոյշ կապոյտը, կամ արեւին ոսկի դեղինը։ Իրիկնային արեւը արծաթեայ կրակներ կը վառէ անոնց մէջ, արծաթի հազար տեսակ գոյներ կը ստեղծէ աներեւակայելի ու անհասկնալի խաղերով։ Անվերջ կը սահին կ՚երթան, երբեմն արագ, երբեմն դանդաղ։ Իրենց եզերքներէն, ծայրերէն թեթեւ ծուէններ կը փրթին, ետ կը մնան, անառակ որդիներու նման, որոնք դանդաղիլ կ՚ուզեն քիչ մը, գուցէ շատ չանցած կրկին միանալու համար միւսներուն։ Անվերջ կը սահին կ՚երթան, երբեմն միշտ նոյն անփոփոխ մարմնով, երբեմն ալ շարունակ ձեւափոխուելով, տարածուելով, կծկուելով, մաղուելով, կամ խտանալով։

Անգլիացի բանաստեղծ մը սապէս կ՚երգէ.

Առաւօտուն տեսայ երկու ամպեր,
Բարձրացող արեւէն ոսկեգոյն
դարձած։
Իրիկունը դեռ կը ծփային հոն,
Այս անգամ մէկ մարմին դարձած։

Կարելի՞ է որ ամպ մը նոյն կէտին վրայ մնայ երկար ժամեր։ Ամպերը կը քալեն կ՚երթան մեր երեւակայութիւնն ալ իրենց հետ քշելով։

Ինչե՛ր չենք խորհիր երբեմն մեր նայուածքը անոնց ուղղելով։ Ո՞ւրկէ կուգան, ո՞ւր կ՚երթան։ Ոչ անցագիր, ոչ արտօնութիւն, մէկ երկրին վրայէն կ՚անցնին դէպի միւս երկիրը։ Ոչ ոք առարկութիւն ունի անոնց թռիչքին դէմ, ոչ ոք կրնայ պնդել թէ ամպ մը բռնաբարած է իր օդային սահմանները։ Ամպերը կուգան ու կ՚երթան չես գիտեր ինչ պատգամներ բերելով կամ տանելով իրենց հետ, չես գիտեր ինչ լրտեսելով այս կամ այն երկրին հաշւոյն։ Երբեմն կը գգուեն մեր երեւակայութիւնը, գեղեցիկ պատկերներ կը ստեղծեն ապրումներու մեր երկնակամարին վրայ, երբեմն ալ սարսուռ կը պատճառեն մեզի, փոթորիկի սպառնալիքներ կը բերեն։

Մեր տաղանդաւոր Համօ Սահեանը սապէս կ՚ըսէ ամպերուն նայելով.

Ո՞ւր են գնում այս ամպերը
Թափառական ու երազուն,
Բազմահմուտ իմ պապերը
Հասկացել են նրանց լեզուն։
Իմացել են թէ ո՞ր սարի
Ամպն է անոյշ անձրեւ բերում.
Եւ ո՞ր ամպը զարհուրելի
Կայծակ ունի իր թեւերում։

Բանաստեղծը ապա կ՚աւելցնէ, որ կայ ամպ մըն ալ, որուն լեզուն ոչ պապերը կրցած են հասկնալ, ոչ ինք։ Ատիկա տխրութեան ամպն է։

Իջնում է ամպն այդ անծանօթ,
Եւ չգիտեմ նա աշխարհին
Անձրե՞ւ կուտայ, թէ լոկ սրտի։

Բայց քիչ մըն ալ բանաստեղծ ըլլալ պէտք է, այո՛, որպէսզի պատուհանին առջեւ նստած, հաճոյքի եզական զգայնութեամբ մը կարենաս հետեւիլ եկող գացող ամպերուն։ Մուխի պատառիկի մը չափ թեթեւ ու փոքրիկ այդ ամպերուն։ Որպէսզի ուզես ձեռք շարժել վարդագոյն կամ արծաթագոյն այդ ամպերուն, նախ քան անոնց քեզմէ հեռանալը։ Եւ որպէսզի վերջապէս՝ հեռուէն տեսնես թէ ինչպէս անոնցմէ մէկը պիտի երթայ ու պիտի միանայ դիմացի բարձունքին կատարը զարդարող կանանչ ծառերէն ամենագեղեցիկին հետ։

Ռ. Հ.

«ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ»

Վերջին երկու տարիներու քաղաքական, ընկերային, միջազգային եւ մանաւանդ տնտեսական դժուարին կացութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեց եւ խանգարեց Արեւմտեան Եւրոպայի կառավարութեանց պատրաստած կամ խոստացած ծրագիրներուն գործադրութիւնն ու յաջողութիւնը: Ֆրանսայի համար շատ աւելի մեծ եղաւ յուսախաբութիւնը, քանի որ մտաւորական ձախակողմեան հոսանքները փիլիսոփայական, քաղաքական կամ ընկերային, աւելի ճանչցուած իբր «ձախակողմեան մտաւորականներ» մեծ լաւատեսութեամբ կը սպասէին տեսակ մը «ոսկեդարի» ուր իրենց մեծագոյն փափաքները եւ առաջարկները պիտի իրականանային:

1968-էն ի վեր, ուսանողական շարժման յեղաշրջման ձեռնարկներուն առաջնորդները, այդ ժամանակուան «երիտասարդ մտաւորականները», յաջորդող տարիներու ընթացքին դարձան դպրոցական բարձրագոյն աստիճաններու ուսուցիչներ, համալսարանական փրոֆէսէօրներ, շատերը՝ կանխայայտ տաղանդով: Մեծամասնութիւնը կը բաղկանար փիլիսոփաներէ, որոնք միշտ կը պահէին իրենց քաղաքականութեան տեսակէտները եւ այսպէս կը ստեղծէին «Նոր փիլիսոփաներու հոսանքը»: Մտաւորական մեծ պաշարով եւ գործունէութեամբ շուտով կը ստեղծուէր՝ շնորհիւ մամուլին, հեռատեսիլի կազմակերպած սուլիններով, որոշ համակրութիւն մը, հակառակ երբեմնի հակասական արտայայտութեանց, իրենց քարոզչութիւնը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէր շատ մը մտաւորական շրջանակներու մէջ: «Նոր փիլիսոփաները» համակիր Ֆրանսական ձախակողմեան, անոր յաղթանակի առաջին օրերէն կը սպասէին նոր յայտագրին յաջող գործադրութեան: Բայց առաջին ամիսներու խանդավառ ցոյցերէն ետք, երբ կառավարութեան առջեւ կը դիզուէին ելմտական եւ քաղաքական դժուարութիւնները, խառնված, անորոշ, վտանգաւոր եւ քաղաքական կուիններով լի աշխարհի մը մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ ստիպուած էր շատ անգամներ տարբեր քաղաքականութիւն մը վարել, շատ մը կենսական հարցերու նկատմամբ: Նկատելի է որ «ձախակողմեան մտաւորականները» ամիսներէ ի վեր միայն լռութեամբ կը հետեւին քաղաքական անցքերուն եւ կառավարութեան գործունէութեան, յուսախաբութեան եւ քննադատութեան տպաւորութիւն մը ձգելով:

Այս «լռութիւն»ն է որ տեսակ մը մտահոգութիւն եւ զարմանք կը ստեղծէ իրենց համակիր ձախակողմեան կուսակցութեանց եւ համայնքին մէջ:

×

20-րդ դարու ընթացքին շատ անգամներ այս տեսակ հակասութիւններ պատճառ եղած են, որ մտաւորականներ եւ մանաւանդ փիլիսոփաներ կամ ընկերային հոսանքներ ստեղծողները հեռանան իրենց պաշտպանած կամ օժանդակած կառավարութեան քաղաքականութենէն:

Ա. Աշխարհամարտի վերջաւորութեան նկատելի է այս շարժումը, մանաւանդ միջազգային քաղաքականութեան մէջ, եւ 1930-էն սկսեալ մինչեւ 1939-ի պատերազմը, ապա Ֆրանսայի գրականութեան, փիլիսոփայութեան եւ քաղաքականութեան մտաւորական տաղանդաւոր ներկայացուցիչները՝ հակառակ օր ըստ օրէ քաղաքական կացութեան աւելի մտահոգիչ դառնալուն, նոր շրջան մը բացին եւ հարստացուցին Ֆրանսական պատկանելի անցեալ եւ ներկայ մշակոյթը՝ Անտրէ Մալրօ, գրագէտ եւ արուեստագէտ, Ժան-Փօլ Սարթր՝ փիլիսոփայութեան ուսուցիչ, որ արդէն սկսած էր ճանչցուիլ իբր գրագէտ եւ հիմնադիր նոր փիլիսոփայութեան մը եւ երիտասարդ հրապարակագիր մը, էքոլ Նորմալ Սիւփէռիէօրէն դասընկեր Սարթրի՝ Ռէմոն Արոն:

Երեսունական տարիները շատ անստոյգ էին, Լավալի աջակողմեան կառավարութիւններէն ետք ձախակողմեանները կը շահէին 1936-ի ընտրութիւնները եւ Լէոն Պլում կը կազմէր իր առաջին դահլիճը արմատականներով եւ առանց համայնավարներուն: Բայց տարի մը ետք Պլում կը հրաժարէր եւ յաջորդող դահլիճները Տալատիէի վարչապետութեամբ դէպի աջ կ'երթային: Բայց այս երիտասարդ եւ տաղանդաւոր երեք մտաւորականները, հաստատ իրենց համոզումներուն մէջ, երբեք չէին զլացած յայտնել իրենց ժխտական եւ ծանր քննադատութիւնները: Կը պաշտպանէին կամ կ'այպանէին յաջորդող կառավարութիւնները: Հիթլէրական շարժումը կատարեալ վտանգ մը դարձած էր արդէն եւ յիշեալ երիտասարդ մտաւորականները առանց քաշուելու իրենց անկինը եւ առանց լռելու կ'արտայայտուէին եւ կը քննադատէին. երեքն ալ յաճախ ենթակայ կ'ըլլային շատ մը չափազանցեալ եւ անհիմն քննադատութեանց կամ զրպարտութեանց:

×

Անտրէ Մալրօ, իր անձնական ճակատագիրը կապած էր ընդհանուրին, ինք ամբողջովին կապուած է անհանդարտ եւ խառն աշխարհի մը՝ Ասիայէն Սպանիա, ինքզինք միշտ կը զգայ խաւարեալ եւ անարդար աշխարհի մը առջեւ, ուր յեղափոխութիւններ անպակաս են: Գրագէտ մը՝ որուն հերոսները կը նմանին իրեն, մեկուսացած եւ լքուած իրենց ողբերգութեան մէջ: Հմայուած մահուան գաղափարով Մալրօ կը հաւատայ միայն արուեստի անմահութեան, անտարբեր բնութեան մը մէջ:

Իր փառքի տարիներուն կը լքէ ամէն բան, կը մասնակցի Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին, հանրապետականներուն հետ կ'ապրի անոնց կեանքը, կը կռուի եւ կը վկայէ: Յետոյ Ֆրանսայի պարտութենէն ետք՝ 1940-ին դիմադրական ճակատին մէջ է, կը վտանգէ իր կեանքը, կը պաշտպանէ, կ'ազատէ, մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Եւ կը շարունակէ գրել ու խօսիլ եւ պաշտպանել մարդասիրական բոլոր ձեռնարկները: Տը Կոլի մօտիկ բարեկամը կը դառնայ եւ ամբողջ տասը տարի կ'ըլլայ անոր Մշակոյթի նախարարը եւ խորհրդականը: Մալրօ բնաւ չլքեց եւ երբ պարագաները պատճառ եղան, ան դարձաւ նաեւ գործօն պայքարող մտաւորական մը, նուիրուած ազատութեան գաղափարին:

×

Ժան-Փօլ Սարթր արդէն մեծ համբաւի տէր՝ իբր գրագէտ, փիլիսոփայ եւ ուսուցիչ, որ «զզուած էր գրականութենէն», 1945-էն սկսեալ կը դառնայ դէպի քաղաքական պայքար, սակայն կը շարունակէ գրել փիլիսոփայական իր գիրքերը: Շուտով կը տարածուի իր համբաւը աշխարհի բոլոր կողմերը: «Ձախակողմեան մտաւորական» մըն է եւ տարիներ շարունակ համակիր եւ պաշտպան Խորհ. Միութեան վարիչներուն քաղաքական գործունէութեան: Եւ այս պայքարները մեծ տեղ կը գրաւեն իր կեանքին մէջ, բայց շատ անգամ պատմութեան մէջ կը փնտռէ մարդասիրական իր համոզումները եւ ճշմարտութիւնը: Հակառակ երբեմնի հակասական իր եզրակացութեանց, կ'ընդունի երբեմն իր սխալները համեստութեամբ, հակառակ նաեւ շատ մը յուսախաբութեանց՝ հաւատարիմ կը մնայ քաղաքական իր համոզումներուն: Մարդկութեան հանդէպ միշտ մեծ է իր սէրը, բարի է եւ իր լռութեան շրջաններէն դուրս միշտ կը մասնակցի արդարութեան եւ ազատութեան համար տարուած պայքարներուն, հակառակ իր առողջական դէշ պայմաններուն:

×

Ամիս մը անցաւ արդէն Ռէմոն Արոնի մահէն, ուսանողական շրջանին Սարթրի ամենամօտիկ բարեկամը եւ ընկերը: Հակառակ անոր որ գաղափարական պայքարներու պատճառաւ խզած էին ամէն յարաբերութիւն, կապը կը մնար հակառակ իրենց լռութեան: Ռէմոն Արոն փայլուն ուսանողութենէ մը ետք իր ամբողջ կեանքը անցուց մանաւանդ իբր համալսարանական ուսուցիչ. յետոյ կը դասախօսէր Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, մասնագէտ պատմութեան, քաղաքական տնտեսագիտութեան, հմուտ փիլիսոփայ, խմբագրապետ, թղթակից, վերջին յիսուն տարուան մեծագոյն մտաւորականներէն մին կը նկատուի, հանրածանօթ ամբողջ աշխարհի մէջ: Շիտակ դատողութեամբ վիճաբանող, շատ անգամներ հաշտարար ոգիով, ազատամիտ, եւ հակառակ աջակողմեան քաղաքական իր համոզումներուն գիտէր մտիկ ընել, նաեւ պաշտպանել իր տեսակէտները: Բնաւ չշեղեցաւ իր համոզումներէն: 1940-ին, Ֆրանսայի զինուորական պարտութենէն ետք, գնաց Տը Կոլի դիմադրական բանակին միանալու եւ ամբողջ պատերազմի ընթացքին՝ մինչեւ Ֆրանսայի ազատագրումը, հրատարակեց «Լա Ֆրանս Լիպր»ը:

Շատ համեստ էր եւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին եղաւ մեծ փրոֆէսէօր մը եւ մտաւորական մը. ուսուցիչներու սերունդներ հասցուց. յարգուած էր բոլորէն՝ հակառակ գաղափարներու տարբերութեան: «Ամբողջ կեանքիս մէջ համոզուած ականատես մը եղած եմ, կ'ըսէր, եւ իմ վկայութիւնս 20-րդ դարուն, իմ կարեւոր մէկ գործս եղած պիտի ըլլայ»: Իր փայլուն իմացականութեամբ կը ներկայացնէր Ֆրանսական համալսարանը՝ մարդասիրական իր զգացումներով եւ գործունէութեամբ: Իր մահէն ժամ մը առաջ դատարանին առջեւ կը վկայէր ի նպաստ քաղաքական նախկին հակառակորդի մը, որուն դիրքը 1939 - 1945 պատերազմի եւ գրաւման շրջանին դատապարտելի նկատուած էր եւ որուն դէմ կը բողոքէր այդ անձնաւորութիւնը:

×

Ուզեցինք շատ համառօտ կերպով յիշել այս երեք հսկաները՝ մտաւորական, գրագէտ, քաջ պայքարողներ, որոնք ամենադժուար կացութեանց մէջ իսկ երբեք չլռեցին եւ նոյնիսկ շատ անգամներ մոռցընել տուին «աջակողմեան կամ ձախակողմեան» պիտակը:

Մեծ է իրենց թողուցած ժառանգութիւնը եւ երիտասարդ բոլոր մտաւորականները կրնան իբր անոնց աշակերտները շարունակել իրենց առաքելութիւնը առանց լռելու, ազատութեան եւ խաղաղութեան ճամբաներուն վրայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Ռմբակոծութեան հետեւանքով աւերուել է Սարդարապատ կայարանի ջրհան աշտարակը, որը երկաթգծին ջուր մատակարարող միակ հանգոյցն է: Յաղթական զօրքը ծարաւ է...»: Կը հասկանաս, չէ՞, որ յաղթական զօրքը նաեւ կուշտ չէ ... Դէ՛, այսքա՛ն բան: Կարծեմ, բաւական է: Ստորագրութիւնն էլ դիր՝ Սարդարապատի ռազմաճակատի հրամանատար Դանիէլբէկ Փիրումեան: Դիր նաեւ քո սեփական ստորագրութիւնը. հեռագիրը յղեց Դանիէլ ... ազգանո՞ւնդ ոնց է:

- Մարտիրոսեան:
- Ա՛, մարտիրոսների ցեղի՞ց ես:
- Նաեւ Մարտիրոս գիւղից:
- Ի՞նչ ես խօսում: Այդպիսի գիւղ է՞լ կայ:
- Կա՛յ, Վայոց Ձորում է գտնւում: Այնտեղ է ծնուել Իսրայէլ Օրին:
- Ա՛, մեծ մարդ է եղել Իսրայէլ Օրին: Պատմաբանները նրա գործն ուսումնասիրած են ... նրա մասին դեռ շատ կը գրուի: Ուրեմն՝ Դանիէլ Մարտիրոսեան, Մարտիրոս գիւղից: Այ տղայ, այդքան էլ մարտիրոսութի՞ւն կը լինի:
- Մեր գիւղի գերեզմանատունը լիքն է նահատակների տապանաքարերով:
- Ինձ էլ անվերջ այն միտքն է տանջում, թէ մենք ինչպէս ենք ապրել՝ անդադար նահատակուելով, - կարծես ինքն իրեն խօսեց հրամանատարը եւ յոգնած ոտքերն առաջ գցելով դուրս եկաւ: Տնակի ցածր դռնից ելնելիս գլուխն իջեցրել էր, բարձրացրեց եւ հայեացքն առաւ Արարատին, որ օծուած էր մայրամուտի ոսկեղէն մուժով: Գագաթի ձիւները խայտում էին ու կայծկլտում, եւ դաշտի բոլոր կողմերից եկող զուարթաձայն զանգագօղանջներին ունկնդիր սարը գլուխը թեքել էր դէպի արեւելք, մրթրում էր այդ օրուայ, Հայոց օրուայ փոքրիկ թէ մեծ երջանկութեան վրայ:
- Ներիր, Արարատ, մեր հայր ու ապաւէն, - համարեա լսելի խօսեց Դանիէլբէկ Փիրումեանը: - Ներիր, որ առաջինը քեզ չզեկուցեցի: Բայց չէ՞ որ դու տեսնում էիր, քո աչքին առաջ էինք մարտնչում, քո անունով ու պարգեւած զօրութեամբ: - Եւ գլխարկը վար առնելով՝ ծունկի իջաւ՝ հայեացքն Արարատին, աչքերի մէջ երջանկութեան պարգեւած երանելի խոնաւութեան:

×

Արարատեան դաշտում դեռ լոյս էր, յաղթանակի խանդավառութիւն: Զանգերի ղօղանջներից օդը լցուել էր մի երաժշտութեամբ, որ կարծես չի ունեցել սկիզբ եւ վերջ էլ պէտք չէ ունենայ: Հէնց այդ ժամանակ Երեւանի կողմից դաշտի վրայ փռուեց շոգեքարշի՝ օդը ճօթռող սուլոցը: Հայոց գնդերը, մոռացած ըզգուշութիւն ու վտանգ, տեղներում կանգնեցին, ուռա՜ կանչեցին, գնացքն ինչ էլ որ բերէր իր հետ, թիկունքից էր գալիս, թիկունքի գոյութեան առհաւատչեան էր, նրա հզօր ապացոյցը: Առաջ ե՞րբ է եղել այդպիսի բան. տուն ու տեղ եղած թիկունքը փախչում էր՝ իր հետ քշած տանելով նաեւ դասալքութեան պատրաստ զինուորներին:

Գնացքի զիլ սուլոցը եւ ուրախ հեւոցները սարսափ տարածեցին Թուրքաց խանգարուած զօրաշարքերում: Ասկերները մտածում էին, որ Հայերի ճակատի համար զօրահամալրում է գալիս, եւ չգիտէին՝ ուր պիտի փախչէին, եթէ յանկարծ գնացքը հասնի Ալեքսանդրապոլ ու սկսի թիկունքից հարուածել: Նրանք տագնապած իրար էին հասցնում տխուր լուրը.

- Գեւուրները նոր ուժե՛ր ստացան:

Իսկ Հայոց ճակատի ուղղութեամբ շարժւող գնացքն շտապելուց թանչում էր: Վագոնների պատուհաններից, ապրանքատար վագոնների տախտակամածներից յորդում էր աղմուկը: Զուռնան ծկլթոցով նուագում էր մի հին եղանակ, որ ուրախ էր ու թախծոտ, եւ նրա հետ կենդուկաթուկ քայլ էր գցում դհոլը:

Պօղոսբէկ Փիրումեանը կարգադրել էր, որ զինուորները չհեռանան դիրքերից ու խրամատներից: Իսկ զինուորների սրտերն այնտեղ էին, գնացքից դուրս յորդացող ամբոխի մօտ:

Գնացքը կանգ առաւ Սարդարապատ կայարանի թիկունքում, այնտեղ ուր ջրմուղն էր, այնտեղ ուր ջրմուղն էր, որը կործանուեց հրետանային կրակոցով:

(Շար. — 11)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԵՐԷԿ ՈՒ ԱՅՍՕՐ

Այս խորագրով ու Ժ. Տէտէեանի նախաբանով հրատարակուած է Դանիէլ Նաղճեանի հատորը, տպագրութիւն՝ Ս. Ղազար - Վենետիկ:

Իր նախաբանին մէջ Ժ. Տէտէեան կը ներկայացնէ հեղինակը. երիտասարդ մը արեւմտահայ ընտանիքէ մը սերած, որ կորսնցուցած էր կապը իր հայրենիքին հետ: 1981-ին առաջին այցելութիւն մը Երեւան, զինք կը տպաւորէ խորապէս. կը տպաւորուի մանաւանդ Հայաստանի կեանքէն: Ու աւելի լուսանկարով քան գրիչով, կը պատմէ իր վերագտած մայր հայրենիքը:

Նախաբանին կը յաջորդէ հեղինակին էջ մը ուր կ'ըսէ թէ մեծ փափաքն էր ճանչնալ երկիրը ուր ապրեր էին իր նախնիքը, թէեւ անծանօթ էր Հայաստանի, անոր հարստութիւններուն:

Յետոյ ինչպէս ըսինք, աւելի նկարներով քան գրիչով, կը սկսի Հայաստանի ներկայացումը: Պատմական, անկախ (1918 - 20), ու ներկայ սահմանները ցոյց տուող քարտէսի մը կը հետեւի Հայաստանի պատմութիւնը, հետեւեալ ենթաբաժանումներով, Արարատ, Էրեբունի, Մեծն Տիգրան, Խոր Վիրապ, Հռիփսիմէ, Գառնի, Էջմիածին, Մաշտոց, Միջին դարու Հայաստանը, Ծիծեռնակաբերդ, Սարդարապատ, Պանթէոնը, Մայր Հայաստան: Յետոյ Երեւան ու Սեւան բաժիններով կուգայ արդի Հայաստանի մասը, եւ հատորը կը փակուի հայրենիքի փառքին նուիրուած զգացական վերջաբանով մը:

Ամէն բանէ առաջ Մխիթարեան բծախնդիր, խնամոտ տպագրութեան հմայքը, մինչեւ ամենայետին մանրամասնութիւն, յետոյ գեղեցիկ նկարներ, որոնց մեծ մասը անխուսափելիօրէն տեղ կը գրաւեն միշտ, զբօսաշրջային հրատարակութիւններու մէջ, Հայաստանը ներկայացնող: Կան նաեւ Ս. Կապուտիկեանէ ու Յ. Թումանեանէ մէյմէկ քերթուած, ֆրանսերէն լեզուով: Եւ վերջապէս հեղինակին կողմէ հակիրճ բացատրութիւններ, տեղեկութիւններ ու վիճակագրական տուեալներ:

Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՀԱՅՈՑ
գիրք չորրորդ
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան, 1983

×

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔ
Քերթուածներ
1966 - 1981
Գրեց՝ ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
Լոս - Անճըլըս, 1983

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԻԱՅՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

×

Ֆութպոլի ֆրանսահայ խումբերը՝ Նոյ. 19-20ին, շատ դէշ շաբաթավերջ մը անցուցին: Դաշտ իջնող վեց խումբերէն չորսը պարտուեցան, մէկը (Ա.Ս.Ա. Իսի) հաւասար մնաց եւ միայն Ալֆորվիլի Ու.Ժի.Ա.ն է որ յաղթական հանդիսացաւ:

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Այս շրջանի պատուոյ դասակարգէն հանդէս եկող հայկական երկու խումբերը՝ Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին եւ Վալանս պարտուեցան, հակառակորդներուն դաշտին վրայ. առաջինը՝ Շամպէրիէն (3-0), երկրորդը՝ Լ'էթրայէն (1-0): Տէսինի տղաքը առաջին կոլը ստացած են 15րդ վայրկեանին: Արզարեան, Ակոսթինօ եւ Փափազեան առիթներ չեն կրցած արդիւնաւորել: Երկրորդ կիսախաղին ալ Հ.Մ.Ը.Մ.ականներ բազմաթիւ առիթներ փախցնելէ ետք, 85րդ եւ 88րդ վայրկեաններուն երկու կոլ եւս ստանալով դաշտէն հեռացած են պարտութեամբ: Այս մրցումէն ետք Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին կը գրաւէ դասաւորման 2րդ տեղը՝ Ֆօսինեիի հետ (16 կէտով), իսկ Վալանս 13 կէտով 8րդ տեղը կը գրաւէ Նորքափի եւ Օպընայի հետ: Դասաւորման գլուխն է Լ'էթռա 17 կէտով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Այս շրջանէն Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ պարտըւեցաւ իր իսկ դաշտին վրայ Լը Փի-Ժէէն (1-4), իսկ Սէն Թ'Անթուան՝ որ Հ.Մ.Ը.Մ.էն մէկ դասակարգ վար բաժանմունքէն հանդէս կու գայ, ան ալ պարտուած է Լա Սիոթայի մէջ 1-2 արդիւնքով: Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւի տղաքը առաջին կիսախաղին արդէն կորսնցուցած են մրցումը, քանի որ բազմաթիւ գիւրին առիթներ փախցնելէ ետք, հակառակորդները առաջին հակայարձին (28րդ վայրկեան) ստացած են կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին Հ.Մ.Ը.Մ.ի յառաջապահները աւելի ջանալով օգնել իրենց յառաջապահներուն՝ մոռցած են իրենց պաշտպանողական պատասխանատուութիւնները, եւ իբրեւ հետեւանք անոր՝ երեք կոլ ստացած են: Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւի պատիւը փրկող կոլը նշանակած է Նազարէթեան: Այս մրցումէն ետք Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ կը գրաւէ դասաւորման 8-րդ տեղը, Սէն - Թրոփէզի եւ Փէրթիւիի հետ 15 կէտով: Այս խմբակին գլուխն է Լը Փիժէ 19 կէտով: Միւս կողմէ, Սէն Թ'Անթուան հակառակ խմբապետ Դերձակեանի եւ Տագէսեանի ջանքերուն, չէ կրցած ազատիլ պարտութենէն, որմէ ետք ինք ալ 8րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ՝ Պիվէռի եւ Մոնթըլտոնի հետ, 11 կէտով: Գլուխն է Մարթիկ 18 կէտով:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Ա.Ս.Ա.ն իր դաշտին վրայ հաւասար մնաց Փիւթօյի զօրաւոր խումբին հետ: Խաղի 25րդ վայրկեանին Պալըկեան բացաւ հաշիւը, շնորհիւ աջէն զրկուած գնդակի մը, զոր գլուխի գեղեցիկ հարուածով մը կոլի վերածեց: 35րդ վայրկեանին մրցակիցները փէնալթիով մը հաւասարեցուցին հաշիւը: Ապա երկու խումբերը բազմաթիւ առիթներ ունեցան յաղթանակի կոլ նշանակելու, բայց ոչ ոք կրցաւ արդիւնաւորել զանոնք: Նոյնիսկ վերջին վայրկեանին Փիւթօյի տղաքը փախցուցին ստոյգ կոլ մը նշանակելու առիթ մը, քանի որ իրենց մէկ հարուածը գնդակը բախեց բերդին ձողին: Այս մրցումէն ետք Ա.Ս.Ա. կը գրաւէ դասաւորման 2րդ տեղը: Նկատի ունենալով որ խաղ մը պակաս ունի քան Սթատ Ֆրանսէն, եթէ Իսի յաջորդ մրցումին յաղթական հանդիսանայ, կ'անցնի իր խմբակին գլուխը:

Ինչ կը վերաբերի Ու.Ժի.Ա. Ալֆորվիլի, խումբը այս տարեշրջանը առաջին անգամ ըլլալով գոհ ձգեց իր համակիրները, գեղեցիկ խաղարկութեամբ եւ տարաւ թէեւ նեղ յաղթանակ մը (1-0), բայց՝ խոստումնալից: Խաղին միակ կոլը նշանակեց Էլմասեան, 15րդ վայրկեանին, որմէ ետք Ալֆորվիլի տղաքը բազմաթիւ առիթներ ստեղծեցին, բայց դժբախտաբար չյաջողեցան երկրորդ կոլ մը նշանակել, եւ այս՝ շնորհիւ մրցակիցներու բերդապահին ընքանչելի խաղարկութեան: Այս յաղթանակէն ետք Ալֆորվիլի հայկական խումբը կը գրաւէ դասաւորման 5րդ տեղը 14 կէտով, Սիւսի-ան-Պռիի եւ Ժուէնվիլի հետ: Գլուխն է Պուաժէ 18 կէտով:

Կը յուսանք որ Ու.Ժի.Ա. այս ձեւով կը շարունակէ եւ կը խաղայ իր բաժանմունքին առաջին դերերը:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԷՊԻԼԼՈՅԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Դասախօսած է Վհաէ Պէրպէրեան՝ «Հայկական շարժանկարը» նիւթին շուրջ, անդրադառնալով այն կարեւոր դերին, զոր կը կատարէ շարժապատկերը ժողովուրդներու ընկերային, հանրային եւ քաղաքական կեանքին մէջ: Սփիւռքի հայ շարժարուեստի պատմութիւնը ներկայացնելէ ետք դասախօսը մանրամասնօրէն անդրադարձած է ըՍփիւռքի մէջ հայկական շարժարուեստի զարգացման արգելք հանդիսացող պատճառներուն եւ ընդհանուր ակնարկ մը նետած Հայրենի շարժանկարի պատմութեան եւ ներկայ վիճակին վրայ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ Հոկտեմբեր 7-ի երեկոյեան «Երգման արարողութիւն» մը կազմակերպուած է Սկաուտական Միութեան կողմէ: 250 նորընծայ արիներ, գայլիկներ, արծուիկներ ուխտած են հաւատարիմ ըլլալ Աստուծոյ, իրենց ազգին ու հայրենիքին, օգնել ուրիշներու եւ գործել՝ որպէս գիտակից ու վեհանձն մարդ: Հանդիսութիւնը հովանաւորած է Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, ներկայ եղած են աւելի քան 1500 հանդիսատեսներ եւ 300 բակուտներ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ. Հոկտեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.ի: Բացումը կատարած է Մ. Մանուկեան: Դասախօսած էԴի Պետրոս Հաճեան՝ «Հ. Օ. Մ.ը եւ հայ կնոջ դերը հայահըպանման մէջ՝ նիւթին շուրջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբերեանի շրջանի Արմաւիր գիւղի մշակոյթի տունը տեղի ունեցած է հանդիպում մը Սիլվա Կապուտիկեանի հետ: Ներկայ եղած են գրացի Հայկաւան, Այգեշատ, Ջանֆիդա գիւղերէ հարիւրաւոր աշխատաւորներ: Բացումը կատարած է Պ. Մարտիրոսեան: «Սիլվա Կապուտիկեանը որպէս բանաստեղծուհի, հրապարակախօս ու հասարակական գործիչ» նիւթին շուրջ խօսած է Լ. Հայրապետեան: Ողջոյնի խօսք ուղղած են ուսուցչուհիներ Ս. Աւդալեան եւ Մ. Յովհաննիսեան, ինչպէս նաեւ մշակոյթի տան տնօրէնը: Արտասանուած են բանաստեղծուհիին գործերէն նմոյշներ եւ մեկնաբանուած՝ իր խօսքերով յօրինուած երգեր: Հուսկ, շնորհակալութեան խօսքերով հանդէս եկած է Սիլվա Կապուտիկեան:

×

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Սենեկային Երաժշտութեան Տունը տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Կոմիտասի ծննդեան 114-ամեակին: Բացումը կատարելով Խորէն Պալեան անդրադարձած է Կոմիտասի կեանքին ու գործին: Ապա, Լուսինէ Զաքարեան եւ Խորէն Պալեան մեկնաբանած են Կոմիտասի երգերէն՝ «Անտունի», «Մոկաց Միրզա», «Կռունկ», «Կաքաւիկ» եւ այլն: Ցայտագրին մասնակցած են նաեւ դաշնակահարուհի Մարինննա Յարութիւնեան եւ երգէոնահար Վահագն ըՍտամբոլեան:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Հիմա նոր կեանք մը սկսած էր իրեն համար յանկարծ, ան զոր առենօք այնքան փնտռած էր ունայնօրէն եւ որ հիմա այնքան դիւրութեամբ կը ներկայանայ իրեն:

Սոֆի, բարոյական դոհացումին հետ իր առողջութիւնն ալ վերագտաւ: Գոյն եկաւ երեսը: Բարախումները դադրեցան, անսովոր կորովի մը հեշտութիւնը զգաց մարմնին մէջ: Հաճոյք մը եղաւ իրեն իր միրահարը հրջապատելով երկարողի հոգածութեամբ մը, հետաքրքրուելով անոր ամենայետին պէտքերուն, տղու մը պէս գգուելով զայն: Անոր համար սենեակ մը յարդարեց, հանգստութեան ամէն պայմաններով: Անոր տրամադրութեանը տակ դրաւ խել մը սպասաւորներ, որոնք տօքթորին ծառայած էին ժամանակին: Տանը մէջ անոր վարկը բարձրացնելու համար, թոյլատուութիւն խնդրեց հանըմէն որ անիկա շատ անգամ ներկայ գտնուէր սրահը, իրենց հետ մէկտեղ: Նոյնիսկ, հանըմին ներողամտութիւնը այնքան առաջ գնաց որ սեղանին ալ անոր մասնակցութիւնը անհեթեթ բան մը չնկատուեցաւ: Քիչ - քիչ, ամիրային ապարանքին մէջ Համբիկ ճամբուած Խաչոյին յաջորդն էր պարզապէս: Պզտիկներու համար դուրս ելլալնուն՝ Համբիկ ընկերացաւ իրենց, ոչ թէ ծառաներուն պէս հսկելու քալելու համար, այլ տիկնոջն քովն ի վեր, անոր հետ խօսակցելով:

Սոֆի կամաց կամաց վերսկսաւ այն կեանքը, զոր տօքթորին հետ կ'ապրէր, խզումէն առաջ: Անկեղծօրէն ամէն բան խոստովանեցաւ Համբիկի: Ամբողջ արհաւիրքովը երեւան հանեց, մանրամասնեց ոճիրը, զոր ամիրային թոռը գործած էր իր վրայ, իր մեղսակցութեամբը: Տղան մտիկ ըրաւ այս արիւնալի բաները, բռունցքները սեղմած լռիկ ու հանդարտ սոսկումով մը: Սոֆի, իր տկարութեան եւ անգիտակցութեան այս ամօթալի դրուագը ամէն անգամ յիշելուն, տղուն ոտքերուն կ'իյնար պաղատալից.

- Ներէ', Համբիկ, ներէ, սխալեցա'յ...

Ու Համբիկ ինքն ալ, սարջանքի այս սրտաշարժ ու լալագին արտայայտութիւններէն տարուելով, իր խեղճ, հարստահարուած ու պատժուած բարեկամուհիին կը փարէր, կը սրբէր, կը խըմէր անոր արցունքները, եւ անոր մեծ ցաւը ամոքելու համար իր ապրած անբացատրելի տառապանքը իբրեւ զուգակշիռ կը դնէր անորին ու ամէն բան փոխարինուած, ամէն բան մաքրագործուած, վերջացած կը յայտարարէր:

Ապարանքին մէջ երիտասարդին ներկայութիւնը բոլորովին արդարացնելու համար, մասնաւորապէս հանըմին աչքին Սոֆի՝ Մարկոսեան կալուածներուն տեսչութեան պաշտօնը Համբիկին յանձնել տուաւ, որով այս վերջինը արժանաւոր յաջորդը եղաւ հանգուցեալ երջանկայիշատակ Բարթող աղայի: Այս պարագային շնորհիւ, նիւթական ամենամեծ դիւրութիւններ վայելելով երկու սիրահարները ուզածնուն պէս սկսան ապրիլ, փայփայելով հանդերձ տրամութիւնը ու պառամականութիւնը ամիրային աղջկան, որուն տիրական զբաղումն էին հիմա դաւկէն եկած նամակները, զորս գիշեր ցերեկ կը փայփայէր, կը կարդար, կը համբուրէր, կը ծրարէր, անոնց պարունակութիւնը գոց սորվելով ու դիմացը ելլողին զրուցելով մտացածին գիւտերու եւ առասպելական փրոփէսէօրներուն խառնաշփոթ այդ պատմութիւնները:

Ա՛լ հիմա ջղային ու հոգեկան անդորրութիւն մը կը վայելէր լուացարարուհիին աղջիկը: Վրէժխնդրութեան կրակէն զօրացած ճիգով մը վիճակ մըն էր ստեղծած, որ անիրականալի կը թուէր իրեն առաջ: Ատանկ ուրեմն, այն տեղին մէջ իսկ ուր իր միամտութիւնը, անկեղծութիւնը, իր է՛ն նուիրական զգացումները գիտակցօրէն, եղեռնականօրէն սըրբապղծուած ու չահագործուած էին, հոն, ամիրայական շուայտութիւններու եւ ապականութիւններու այդ լուռ եւ տըխուր պատկանդարանին մէջ՝ իր էգ վագրի խոցոտուած սրտին վէրքերը դարմանելու լայն եւ անքոյթ ազատութիւնը կը տրուէր իրեն: Եւ ոճրագործին հեռաւորութենէն ու տան մէջ իր հեղինակաւոր անվտանգ ազդեցութեան գիտակցութենէն քաջալերուած, յորդորեց հանըմը որ գրէ իր զաւկին ինչ որ տեղի կ'ունենար ապարանքին մէջ, հոն տեղաւորուած նորեկի մասին, անանկ ոճով մը ու շեշտով մը որմէ ինք վստահ էր որ տօքթորը պիտի կրնար կռահել ամբողջ կացութիւնը:

(Շար. 191)

Տիկին Արամ Սողոմոնեանց, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Սողոմոնեանց, Օր. Քրիստին Սողոմոնեանց, Տիկին Շուշանիկ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յակոբեան, ինչպէս նաեւ Ամիրխանեան, Սարեան, Պաղտասարեան, Սապունճըեան, Յակոբեան, Մկրտիչեան, Ժամհարեան եւ Կէմրէկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մկրտիչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Փարիզիէն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Սողոմոնեանց եւ Յակոբեան ընտանիքներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ուրբաթեան ընտանիքին ողբացեալ՝ Մաննիկ Ուրքաթեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Սարգիսեան ընտանիքին, իրենց հօր՝ Կարապետ Սարգիսեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեանին, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեանին, եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեանին եւ զաւակներուն, Տիկին Արաքսի Փիրանեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեանին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, Օր. Մարի Փիրանեանի մահուան առիթով:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վարատեանի եւ Տէր եւ Տիկին Հիսայեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ Տիկին Պապիկեանի մահուան առթիւ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հաքիմեան ընտանիքներուն, Տէր և Տիկին Պօղոսեանի և ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ Տիկին Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ:

CENTRE GEORGES POMPIDOU
Rue Beaubourg — PARIS
Lundi 28 Novembre, de 15 H 30 à 23 H
TABLE RONDE

et veillée de synthèse (à la revue parlée), autour du thème :

—— NATIONS SANS ETAT ——

avec la participation de
Anahit TER-MINASSIAN

La communauté arménienne est conviée à y participer .

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէր Վարժարանի Տօնածառը՝ Յունուար 8-ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13.30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

L'ASSOCIATION CULTURELLE
HAMAZKAïNE

présente
à la M. C. A.
17, rue Bleue, métro Cadet
— *Le bilinguisme à l'école*
— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*
le mercredi 30 novembre à 20 h. 45
avec la participation de :
RAFFI ARZOUMANIAN
et HAGOP BALIAN

Irma fourrures
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS
Ձմեռը կը մօտենայ
ժամ առաջ պնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝
ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-ի
ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. _ Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 ֆրանք:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ
ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 առտուն :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France
LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30
Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie
«HAGHTANAG»
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

NE PAS OUBLIER CHYPRE

L'O.R.I.A. appelle tous les Arméniens à assister le Vendredi 25 Novembre à 20 heures 30 à LA SORBONNE au meeting de soutien organisé par le Collectif pour la Défense des Droits du Peuple Chypriote afin de protester contre la proclamation d'un soi-disant Etat turc dans le nord de l'Ile de Chypre en violation des règles fondamentales du droit international.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 3 et Dimanche 4 Decembre

de 9 heures à 12 heures
de 14 heures à 18 heures

— JOURNEES DU CADEAU ARMENIEN —

(vente de livres, disques, cassettes, cassettes vidéo, pulls, puzzles, autocollants...)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ աշխատող վարժ գործաւորուհիներ:

Դիմել՝ ,

Ets. CALDIRAC
65, rue Meslay, 75003 Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 4-էն սկսեալ ամէն կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2-ին, եւ իրիկունը ժամը 6-ին՝

ԱՒԵՏԱԲԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
Ռատիօ - էսփէրանսի վրայ,
F.M. 100,5 Mhz

×

A l'attention des auditeurs de la région marseillaise

écoutez tous les dimanches à 14 h. et à 18 h.

AVEDAPER
l'émission arménienne bilingue
sur Radio Espérance, F.M. 100,5 Mhz
à partir du 4 décembre

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission **Paritaire: N° 55935**

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի
Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e
Bernard DEDEDJIAN et son ensemble
LE GROUPE TZIGANE I V A N O V I T C H
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ուսանողներու՝ կէս գին

UCFAF ET JAF
présentent
le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN
(40 artistes)
Directeur artistique : Vilen GALESTIAN
Solistes :
E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN
Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS
en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**
Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN
Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan
Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h
à LYON **Vendredi 9 Décembre à la BOURSE du TRAVAIL**
à VALENCE **Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL**
à MARSEILLE **Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26-27

SAMEDI-DIMANCHE
26-27 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.576 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.576

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր խորհրդարանին առաջին նիստէն առաջ, վարչապետ՝ Ուլուսու իր հրաժարականը տուաւ: Զօր. Էվրէն, Թուրկութ Էօզալի պիտի յանձնէ նոր կառավարութեան կազմութիւնը, քանի իր կուսակցութիւնը -Մայր հայրենիքի- 211 աթոռ շահելով Նոյ. 6ի ընտրութիւններուն, 400ի վրայ, հանգիստ մեծամասնութիւն մը ապահովեց:

ԱՐԱՖԱԹ շնորհակալութիւն յայտնած է նախագահ Միթերանի «այն ջանքերուն համար զորս թափած է, որպէսզի ապահովուի իսրայելացի եւ պաղեստինցի գերիներու փոխանակութիւնը»: ՊԱԿ-ի ղեկավարը կը յայտնէ նաեւ իր երախտագիտութիւնը Ֆրանսացի ժողովուրդին եւ կառավարութեան մարդասիրական եւ քաղաքական նեցուկին համար ՊԱԿ-ի եւ պաղեստինեան արդար դատին:

ԻՐԱՔ խզած է պաղեստինեան ծայրայեղ Ապու Նիտալ խմբակին հետ եւ Ապու Նիտալ ու խումբին անդամները անբաղձալի յայտարարուած են ըստ Պաղտատի լաւատեղեակ աղբիւրներուն: Այս խումբը հիմնուած է տասը տարի առաջ Մոհամէտ Սապրի ալ Պանայի կողմէ (պատերազմական անունով՝ Ապու Նիտալ) եւ մկրտուած Ֆաթահ-յեղափոխական խորհուրդ, հերձուածէ մը ետք Ֆաթահի ծոցը, որ ՊԱԿ-ի գլխաւոր կազմակերպութիւնն է: Կեդրոնատեղի մը ունէր Պաղտատ, ճանչցուած որպէս «Ընկերային Օգնութեան» գրասենեակ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ դիւանը 28 ձայնով (մէկ ձեռնպահ՝ Հոլանտա) բանաձեւի ծրագիր մը քուէարկեց ապազինման մասին, ուր կը յայտարարէ թէ «շատ յուսախաբ է Ժընեւի բանակցութեանց ընդհատումէն, եւրոհրթիռներու շուրջ» եւ կոչ կ'ընէ «Միացեալ-Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան որ հարկ եղած պայմանները ստեղծեն վերսկսելու համար այդ բանակցութիւնները կարճ ժամանակի մէջ»:

«ԱՈՒԹՍԱՅԶԸՏ ԱՈՒԹ» խորագրին տակ Սուրէն Մելիքեան հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած է Նոյ. 25ի Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտին մէջ, ուր կը ծանրանայ արուեստի այն հսկայ հարստութեան վրայ, որ կայ Պոլիս, ամէնէն զանազան քաղաքակրթութեանց գլխաւոր գործերը, որոնց սակայն ազգութիւնը յաճախ չի յիշուիր: Օրինակ հայկ. արուեստ չկայ, կը գրէ Մելիքեան, կամ ոչ մէկ յիշատակութիւն այդ մասին:

ԼԻՈՆԷԼ ՔԱՐՏՈՆ, 25 տարեկան չարագործ մը, որ հեռաձայնով «հպարտացած» եւ «ցաւ» յայտնած էր իր կողմէ սպաննըւած ոստիկանին համար, եւ որ 3-4 օր է կը գրաւէր բերանացի թէ գրաւոր մամուլը, ձերբակալուեցաւ Հինգշաբթի օր, պատանդ բռնելէ ետք փաստաբան եւ լրագրող երկու կիներ, Փարիզի 16րդ թաղամասը: Ձայնասփիւռի թէ թերթերթերու թղթակիցները չեն վարանիր շեշտելէ թէ մարդը շատ կը սիրէ փիւպլիսիթէն եւ հաճոյքն է գրաւել թերթերու «առաջինը» եւ ալիքները ու հաստատելով այս կէտը, Ուրբաթ առտու, նման մատնանշումներն ըրողներն ալ լայնէն ալ անդին, լայնածաւալէն ալ անդին, տեղ կուտան ոճրագործի մը զայն դարձնելով օրուան «հերոսը»...: Իսկ եթէ այդ տեղը չտրուի՞:

ՏՈԼԱՐԸ կրկին կոտրեր է իր «պատմական մրցանիշը» հասնելով 8 Ֆր. 25ի:

ՓԱՐԻԶԻ հանրակառքերու գործադուլը մեծ հետեւանք չունեցաւ Հինգշաբթի օր:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄՊԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Բ.

Այն շրջաններուն, երբ պարզապէս լուսանկարելու համար պտոյտի կ'ելլէի, շատ կը սիրէի աշունը, որ լուսանկարիչներու ամէնասիրած եղանակն է: Այդ տարիներուն տակաւին այսօրուան չափ չէր ընդհանրացած գունաւոր լուսանկարչութիւնը: Սեւ - ճերմակով կը լուսանկարէինք, եւ այդ սեւ - ճերմակն է որ այսօր ալ բազմաթիւ լուսանկարիչներու կողմէ կը նախընտրուի յաճախ: Սեւի ու ճերմակի խաղերը սքանչելի երանգներ ու ձեւեր կը ստեղծեն լուսանկարի թուղթին վրայ: Եւ սեւ - ճերմակ յաջող լուսանկարը շատ աւելի վարպետութիւն կը պահանջէ, քան ինչ որ այսօր գունաւոր լուսանկարը կը պահանջէ, մանաւանդ կատարելագործուած գործիքներով:

Աշունը շատ սիրելի եղանակ մըն էր ուրեմն իր ամպերուն պատճառաւ: Լուսանկարիչի մը համար ի՜նչ հոյակապ տեսարան կը պարզէին այս վերջինները, կուտակուած՝ հեռաւոր հորիզոնի մը վրայ, անձնատուր՝ արեւի կամ լոյսի հազարումէկ խաղերուն: Եւ դիւրին չէր լուսանկարել այդ ամպերը: Անոնք կրնային բոլորովին անհետանալ լուսանկարի թուղթին սպիտակ երկնակամարին վրայ, կամ ընդհակառակն, սեւսեւ դարձնել պատկերին հեռաւոր հորիզոնները:

Այդ օրուընէ՝ կը սիրէի աշնան ամպերը: Անոնք ո՛չ արգելք կ'ըլլային արեւին ճառագայթներուն, ոչ ալ մօրէ մերկ կը թողէին հեռաւոր երկինքը: Իրենց այս երկու յատկութիւններով գեղեցիկ երանգ ու գեղեցիկ ձեւ կը լեցնէին լուսանկարի գործիքի փոքրիկ տուփին մէջ: Լուսանկարի զգայուն թուղթին վրայ կը ձգէին իրենց հետքը ու յետոյ կը հեռանային կ'երթային հպարտ ու ինքնավստահ ակնարկ մը հազիւ նետելով մեր վրայ:

×

Միշտ չէ սակայն որ այդ ամպերը հպարտ ու ինքնավստահ ակնարկ մը կը նետեն մեր վրայ: Երբեմն ալ մե՛նք վերէն կը նայինք անոնց: Եւ ի՜նչ գրաւիչ տեսարան մըն է այդ ամպերուն նայիլ վերէն:

Ինծի համար սաւառնակի ճամբորդութեան մը ամէնէն յուզումնալից ու ներշնչող կողմը եղած է ամպերուն վրայ վերէն նետուած այդ ակնարկը: Մէկը որ երբեք ամպերէ վեր չէ ելած, այսինքն երբեք չէ ճամբորդած սաւառնակով, չի կրնար երեւակայել թէ ինչ հմայք ու ինչ սարսափազդու տեսք ունի ամպը՝ վերէն: Հմայք, որովհետեւ ան բամպակի անծայրածիր դաշտի մը կը նմանի, կամ բամպակի անծայրածիր անկողնի մը, որ պատրաստ է քեզ օրրելու, եթէ ինքզինքդ թողուս անոր մէջ: Սաւառնակը կը թռչի արեւոտ պարապութեան մը մէջ: Քիչ առաջ վարը ամպոտ էր, արեւը չէր տեսնուեր: Կը մտնէիր, անձրեւին տակ կը թրջուէիր: Սաւառնակը ծակեց ամպերը եւ անցաւ անոնց մէջէն, տեւաբար բարձրանալով: Ցանկարծ մուխի քանի մը ծուէններ միայն մնացին, կամ մշուշի պատառիկներ, եւ արեւը ռումբի մը նման պայթեցաւ պատուհանին ապակիներուն վրայ: Այն ատեն վար նայեցար ու տեսար որ ամպերու, մշուշներու, մուխերու, բամպակներու դաշտ մը կ'երկարէր վարը, որուն վրայ կը սուրար սաւառնակին շուքը:

Հմայիչ տեսարան, բայց նաեւ՝ սարսափազդու: Կը խորհիս որ այդ անկողինը այնքան հիւրընկալ ու հիւրասէր չէ, որքան կը թուի: Անծայրածիր այդ անկողնին վերեւ կը զգաս ոչնչութիւնդ ու առանձնութիւնդ: Եւ այն ամպերը, որոնք կը կազմեն սա անկողինը, չեն նմանիր այն միւս ամպերուն, որոնց կը նայէիր վարէն, ծովու մը եզերքէն, կամ տանդ պատուհանէն, թափ տալով բանաստեղծական ներշնչումներուն: Չեն նմանիր այն ամպերուն, որոնք կը զարդարեն լուսանկարիդ հեռաւոր հորիզոնները: Կը սարսռաս: Շուտով կ'իջեցնես պատուհանիդ վարագոյրը ու կը նախընտրես այլեւս չնայիլ վար:

×

Կուգան ու կուգան ամպերը:

Երբեմն մենք ենք թերեւս անոնց թիրախը: Պիտի չերթան աւելի հեռու, ճիշդ մեր վերեւ անձրեւ պիտի դառնան ու պիտի տեղան մեր գլխուն, մեզի տալով զովութիւն, մեր հողերուն շնորհելով արգասաբերութիւն եւ առատութիւն: Երբեմն ալ պիտի անցնին ու պիտի երթան դէպի աւելի հեռու, իրենց հետ տանելով մեր յուզումներն ու մտածումները: Մեր ողջոյնները մեր հեռաւոր եղբայրներուն: Մինչեւ ո՞ւր պիտի երթան սակայն անոնք:

«Ամպ ըլլա՛լ» կը գոչէր մեր բանաստեղծ ընկերը Խրախունի: Ապրի՛լ ամպի մը բոլոր արկածախնդրութիւնները, երբեմն ըլլալ հովանի, երբեմն փոթորկել աշխարհը, երբեմն անցնիլ բոլոր երկիրներէն, երբեմն ալ կայծակ ու կարկուտ տեղացնել:

Յետոյ օր մ'ալ յոգնիլ, մաշիլ, թուլնալ,
կքիլ, քայքայուիլ,
Անձրեւ դառնալ - թափիլ իջնալ մայր
հողին
Եւ կամ ցնդիլ, անօսրանալ երկինքին
ի վեր անհետիլ:

Մեր ճակատագրին որքա՜ն կը նմանի ամպերուն ճակատագիրը: Ատոր համա՞ր է որ այս եղանակին կը նայինք անոնց անցքին ու կը դողանք բանաստեղծական յուզումներով:

Թ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18 - 21)

ԲԵՄԱԴԻՐ ՀՐ. ՂԱՓԼԱՆԵԱՆԻ 60ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ նշուած է բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանի 60ամեակը: 1930ական թուականներուն ան՝ բեմի մեծ վարպետ Վարդան Աճէմեանի ղեկավարութեամբ, դերասանական առաջին քայլերը նետած է Լենինական, ապա տեղափոխուած Երեւան՝ պատանի հանդիսատեսի թատրոն, ուր նուիրուած է բեմադրական աշխատանքի: Հր. Ղափլանեան մեծ խանդավառութեամբ ձեռնարկած է նոր թատրոն ստեղծելու գործին: Հիմնած է թատրոնարուեստանոց մը, որ յետագային դարձաւ Երեւանի դրամատիկ թատրոն, ներկայիս արդէն 17 տարուան անցեալով: Ղափլանեան հոն իրականացուցած է բազմաթիւ բեմադրութիւններ: Դասական հեղինակներու գործերու բեմադրութեան զուգահեռ ան ներկայացուցած է նաեւ խորհրդահայ թատերագիրներու երկերը: Թատրոնին խումբը հանդէս եկած է Մոսկուա եւ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքներու մէջ: Ղափլանեանի նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Բարեկամութիւն» թատրոնը, որ կը ծանօթացնէ Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ խորհրդային հանրապետութիւններու թատերական արուեստը:

COMMUNIQUE

Le Tribunal Permanent pour les Peuples et le génocide des Arméniens

A la demande du Groupement pour le Droit des Minorités, le Tribunal Permanent pour les Peuples, tribunal indépendant, non gouvernemental, constitué de personnalités morales de divers pays, a décidé de consacrer sa prochaine session à la question du génocide des Arméniens, en avril 1984.

Les sentences morales de ce tribunal ont un impact important auprès de l'opinion publique et des médias du monde entier. Il est donc essentiel, pour la reconnaissance du génocide et la détermination des responsabilités que cette session puisse se tenir et que l'ensemble de la communauté arménienne soutienne cette initiative.

A la suite de l'appel lancé à toutes les organisations arméniennes par l'Association pour la reconnaissance du Génocide des Arméniens auprès du Tribunal Permanent pour les Peuples (Président : Gérard CHALIAND), un Comité de Soutien est en cours de constitution en France. Y participent déjà :

la Fédération Révolutionnaire Arménienne (F.R.A. Dachnaktsoutioun)
le Comité de Défense de la Cause Arménienne (C.D.C.A.)
la F.R.A. Nor Seround
la Croix Bleue
l'Association culturelle Hamaskaïne
l'Union Culturelle Française des Arméniens de France (U.C.F.A.F.)
l'Association pour le développement culturel et artistique des Jeunes d'origine Arménienne de France (J.A.F)
l'Organisation pour la Réunification et l'Indépendance de l'Arménie (O.R.I.A.)
le Comité d'Information et de Défense des Prisonniers politiques Arméniens dans le monde (C.I.D.P.P.A.M.)
le mouvement Solidarité Franco-Arménienne (S.F.A.)
le Mouv. National Arménien (M.N.A.)
la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
l'Association Cultuelle des Arméniens de Chaville et ses environs
le Yan's Club
l'Union des Médecins Arméniens de France (U.M.A.F.)
l'Ecole St. Mesrob d'Alfortville
l'Association des Rapatriés Français d'Origine Arménienne

Il est encore temps d'adhérer au Comité de Soutien

Le budget prévu pour le financement de la session est de l'ordre de 500.000 F., à partager entre les communautés occidentales les plus importantes, la France et les Etats-Unis. Cette somme doit être réunie *d'ici la fin de l'année 1983.*

Les associations arméniennes et les individus peuvent adresser leurs dons à l'adresse suivante :

Mme Alice ASLANIAN-SAMUELIAN
Trésorière de l'Association pour la Reconnaissance du Génocide des Arméniens auprès du Tribunal Permanent pour les Peuples

B. P. 327
75229 PARIS CEDEX 05

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

[Մահէն դէպի կեանք]

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Ա.

ԽՄԲ.- Նոր ստացանք «Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակ»ի նոր (թիւ 8) հրատարակութիւնը, որու մէջ ամփոփուած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի գրական վկայութիւններէն շարք մը «Հող, մարդ եւ գիր» ընդհ. խորագրին տակ: Յառաջաբանին մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կը բացատրէ թէ.- «տպատրական էջեր» են անոնք - ինչպէս կը սիրէր ըսել Յակոբ Օշական: Հատորին մէջ տեղ գտած գրութիւններուն մեծ մասը լոյս տեսած է արդէն սփիւռքի մամուլին մէջ, ստորեւ մեր ընտրածը, ցարդ անտիպ էր, ինչպէս կը ճշդուի գլուխը դրուած ծանօթութիւնով:

Սփիւռքահայութեան համար առհասարակ անծանօթ շրջանի մը, նախապէս կեանքով եռուն եւ վերջին տասնամեակներուն այլեւս մարած գաւառի մը Չհարմհալի (Պարսկաստան) ուխտագնացութեան մը առիթով (1971) գրի առնուած ապրումնե՛ր՝ մեր յուշատետրէն քաղուած պատառիկներու հիւսուածքով, որոնք առաջին անգամ ըլլալով տիպ ու տառին կը յանձնուին:

Նոր - Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի սալայատակ բակին մէջ նստեր ենք բարեկամներով: Յետ միջօրէին, մեղմ հով մը կայ որ ծառերու շուքին ու ծաղիկներու բոյրին խառնուած՝ զրոյցի քաղցր պահ մըն է ստեղծած մեր միջեւ:

- Սրբազա՛ն, դու Չհարմահալցի մարդ չա՛ս տեսար, բայց Չհարմահա՛լը դեռ չտեսար, զուարթօրէն յարեց մէկը, ինք՝ Չհարմահալցի, աւելի ճիշդ՝ դեսպան ու փաստաբան Չհարմահալի: Դու որ տեսնես մեր Չհարմահալի բնութիւնը, կլկլան աղբիւրները, մեր գիւղերի կանաչութիւնը, այն ատեն կը հասկանաս Չհարմահալու արժէքը:

Յայտնապէս անոյշ դժգոհանքի եւ զլացուած բողոքի շեշտ մը կար իր խօսքին մէջ, ուղղուած ինծի, յաճախակիօրէն իմ կողմէ կրկնուած ու քիչ մը երգիծական այն արտայայտութիւններուն համար, որոնցմով Չհարմահալի գովքը ծառերուն անլսելի սրսփինին պէս ականջիս հասցնող Չհարմահալցիներուն կ՚ըսէի.

- Եթէ ձեր Չհարմահալը այդքան է գեղեցիկ, ինչո՞ւ թողուցիք ձեր կանաչաւէ՛տ պարտէզները, կլկլա՛ն աղբիւրները, որսի համեղահաչա՛կ խորտիկները եւ եկաք Նոր - Ջուղա, գացիք Խուզիստան եւ կայք հաստատեցիք Թեհրան:

- Մենք էս Սրբազանին մի օր անպայման պիտի տանենք Չհարմահալ, համաձայնեցան ու վճռեցին Չհարմահալցի խօսակիցներս:

- Չէ՛, չեմ երթար, ըսի, չեմ ուզեր որ երեւակայութեանս մէջ ձեր շինել փոր-ձած Չհարմահալը յանկարծ աչքիս առջեւ վերածուի լերկ հողերու, ցամքած աղբիւրներու, փլատակ գիւղերու: Թողէք որ Չհարմահալը՝ ձեր գեղուն բառերով շինուած՝ մնա՛յ մտքիս մէջ, նոյնիսկ եթէ չհանդիպի հաւատքիս...:

Շատ անգամ պնդեր էին որ երթամ. բայց չգիտեմ ինչու աւերակուած եւ լքուած գիւղերու պատկերին գաղափարը ծանր կը ճնշէր իմ վրայ: Ես գիւղը միշտ ապրած եմ, տեսած եւ երեւակայած գեղջկական շէն կեանքով, կանանչով պայծառ, երգիքի ծուխով խնկացող, կենդանիներու բազմահունչ ու այլաշեշտ ձայներով կենսուրախ, թոնիրի հացին բոյրով օծուն, հովիւին սրինգին ձայնով մեր անոյշ, կալի դէզերով բրգացեալ, եկեղեցիի կոչնակով խորհրդախօս, հարսնիքներու պարերով տրոփող, դըպրոցական մանուկներու Ա. Բ. Գ.ի դրատախտակներով պարծենցող եւ երբեմն գիւղական վէճերով՝ հողի ու ջրտուքի կռիւներով՝ խռովուող: Չէի ուզեր տեսնել հայկական գիւղեր երբ անոնց մէջ յուեր, դադրեր ու մարեր էին այս բոլորը:

×

Յուլիսի վերջին շաբաթն էր, դարձեալ յետ միջօրէ մը, նոյն վանքին շրջափակին մէջ. բարեկամներու դըեթէ նոյն խումբն է չուրջս: Բայց այս անգամ դէմքերու վրայ կը կարդամ հանդիսաւորութիւն մը. լուրջ են այսօր. բան մը ունին ըսելիք: Թեհրանէն ալ մարդ կայ իրենց հետ:

- Սրբազա՛ն, Չհարմահալցիքս որոշել ենք ձեզ հետ միասին Չհարմահալ գնալ եւ ... մեր ննջեցեալներին այցելել: Ցանկանում ենք Վաստիգանի գերեզմանատան մէջ մի ընդհանուր հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել ձեր նախագահութեամբ:

Պահ մը լռութիւն տիրեց. նոյն ամառնային յետմիջօրեայ զեփիւռը միայն կը խօսակցէր ծառերուն հետ: Ննջեցեալները իրենք կարծես յանկարծ ամպերէն վար թեւեցին, իջան ու նստան բոլորիս որտերուն մէջ...: Ո՞վ կրնար մերժել անոնց կամքը: Կարօտ էին Հայոց խունկին, աղօթքին ու շարականին:

- Երթա՛նք ըսի:

×

Գերեզմանատուները, հեռաւոր ու մօտաւոր, տարօրինակ «գրաւչութիւն» մ՚ունեցած են միշտ ինծի համար: Մահուան մէջէն անոնք կը խօսին կեանքի՛ն մասին. տեսակ մը ազգային կենսագրութիւն են անոնք: Այնտեղ մարդիկ հողին տուած հողէն իրենց առածը՝ այժմ ազատագրըւած են այլեւս հողայնութեան կապանքներէն. բիւրեղութիւն մը կայ անոնց մէջ. մասնաւորի ու անհատականի մանրութիւններէն բարձրացած են այլեւս եւ հասած մարդկային ընդհանրութիւններու: Յաճախ տարուած եմ մտածելու - ինչո՞ւ մարդիկ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, նոյնիսկ ու մանաւանդ քաղաքակրթութեան յառաջացեալ նկատուած երկիրներու եւ ժողովուրդներու մօտ այնքան գուրգուրոտ վերաբերում ցոյց կուտան գերեզմանատուներուն, մարդոց յաւիտենական այդ քնարաններուն, ուր ո՛չ մէկ գործ, ո՛չ մէկ շահ, ո՛չ մէկ չարժում կարելի է այլեւս: Ի վերջոյ, ի՞նչ կայ այնտեղ եթէ ոչ ոսկրոտիք՝ հող դառնալու իրենց դանդաղ մաշումի ընթացքին մէջ «ի սիրտ երկրի»: Ինչո՞ւ այնքան կանանչ ու ծաղիկ, ծառազարդ ուղիներ, այնքան խաչքար ու արձան, քանդակ ու գեղագիր: Մեռնելու ճակատագրուած մարդը արդեօք ինքզինք չէ՞ որ կը տեսնէ այնտեղ իր լինելութեան ընդհանրական պատկերին մէջ...:

Հայուն համար ալ նուիրականութեան կնիքով սրբազան նկարագիր ու իմաստ ունեցած են եւ ունին գերեզմանատուները: Խաչքարերու մեր ամբողջ քաղաքակրթութիւնը այլապէս չի բացատրըւիր:

Եղեր եմ անծայրածիր Հնդկաստանի մէջ տակաւին հողին հետ չնոյնացած գերեզմանատուներու մէջ: Հիւսիսը, Ազրայի մէջ, մահէն ետք այնքա՛ն Հայեր «որբացած» են, կեանքի մէջ այնքա՛ն շրքեղ, արքայաշուք օրեր ապրելէ յետոյ...: Այո՛, գերեզմանատունը այնտեղ մանրանկար Հայաստան մըն է, յուշաբար՝ Հայաստանցի ժողովուրդի ցեղային հաւատարմութեան, տեղծաբար ձեռներէցութեան եւ հանճարեղ նուաճումներու ատակ սեփական իւրայատուկ նկարագրի եւ զօրութեան: Տարօրինակ բան էր Հնդկաստանի այժմ բոլորովին անհայացեալ այդ միջավայրին մէջ յանկարծ քարերու վրայ կարդալ «Այս է տապան ... Բաղդասարի ... Յակոբի ... Պօղոսի ... Սարգիսի ... Մկրտիչի ... Շահնազարի ... Յովհաննէսի ... Սիմէոնի ... Մանուկի ... Բարսեղի ... Աստուածատուրի ... Գրիգորի ... Մկրտումի ... Յովսէփի ... Խաթունի ... Աննայի...: Լոյսի ճաճանչներ՝ բոլորովին հեռաւոր օտարութեան մեզի համար մութ այդ տարածութիւններուն մէջ: Հայկական - մարդկային այդ աշխարհագրութեան քարտէսին միախառնուած են Հայաստանի քարտէսէն պատառիկներ «Երեւանցի», «Ղարաբաղցի», «Արաբկիրցի», «Սամսոնցի», «Մարաշցի», «Թիֆլիսցի» եւ «Ստամբուլցի», եւ նորակերտ հայ գաղութներէն մանաւանդ «Ջուղայեցի» անուններով:

Եղեր եմ նաեւ Հարաւը, Մատրասի Հայոց եկեղեցիին բակը, ուր երկիւղածութեամբ միայն կրնայի քալել, որովհետեւ ամէն մէկ քար ոտքիս տակ տապանաքար մըն էր: Հայ լրագրութեան ռահվիրայ տերվիշ քահանային՝ Յարութիւն Շմաւոնեանի մարմարակերտ դամբարանին չուրջ, անդրշիրիմեան թելադրականութեան ուժով շնչող այդ անշունչ քարերուն մէջ հայերէն տառերով ու հայկական կեանքի վկայութիւններով դեռ կ՚ապրէին մարդիկ եւ ես այնպէս կը զգայի որ մամուռն ու փոշին ու մանաւանդ ահաւոր առանձնութիւնը, անայցելու վիճակը չէին մահացուցած զիրենք մահէն ետք...: Մէկ հատիկ հայ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունով կնքուած բայց արդի աշխարհէն Կրէկըրի անունով ճանչցըւած, կը հսկէր իրենց վրայ, ինչպէս գաւարկ եկեղեցւոյ մէջ խորանին վրայ ձէթով ապրող ու պլպլացող մեղմալոյս կանթեղ...:

Եղեր եմ Պարսկաստանի հիւսիսը, պատմական Հայաստանի Ատրպատական նահանգի մէջ: Ս. Թադէի վանքին չուրջ, բլուրներու վրայ խոնարհեր եմ սուրբերու եւ հերոսներու շիրիմներուն առջեւ: Քարերն այնտեղ եւս խօսեր են ինծի հայութեան մասին ու պատմեր հեղ մը եւս հայ պապիկին հաւատքի պարզութեամբը, թէ ինչպէս Հայ մարդիկ կ՚երթան, բայց Հայութիւնը կը մնայ...:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Վագոններից դուրս ժայթքեց բազմակերպար ու բազմագոյն հեղեղը: Ծանրաբեռ չալակներով կանայք ու աղջիկներ էին, ծերեր ու երեխաներ: Խոնաւ կուլաներն ուսներին ու կռնատակներին՝ եր-կաթգծի եզրերին ազմկում էին Երեւանի ջուր վաճառող տղաները:

- Չրի ջո՛ւր, սառը ջո՛ւր, - կանչում էր գանգրահեր ու թուխ մի պատանի:

Նրան հետեւեցին աշխոյժ դասակիցները:

Բեղերը ճերմակ, գլխարաց մի ծերունի կայարանի պատի տակ խաչած ձուերի, պանրի, թարխունի ու այլազան կանաչիի պաշարը չարեց լայն սփռոցի վըրայ. լաւաշն էլ կողքին դարսեց: Նա կռնատակն էր առել այծենի տիկորը, որից գինի էր լցնում կաւէ գաւաթի մէջ ու մեկնում զինուորներին:

- Սուրբ գինի է, խմը մեռոն, խմողին դնդակ չի բռնի, - ասում էր նախօրօք գինով ու կարմրատակած ալեւորը: - Մօտեցէ՛ք, մօտեցէ՛ք, ես ձեր օր ու ամբրին մեռնեմ, մօ՛տ եկէք: Ձեր յաղթանակի կենացը, ձեր կենացը, մեր Հայաստան աշխարհի՛ կենացը: - Ապա հայեացքը դարձնելով դէպի հարաւ՝ խօսեց: - Ա՛յ սուրբ Արարատ, դու հաստատ պահիր մեր գոյութեան հիմքը:

Ծեր, նիհար, կարճահասակ զուռնաչին հէնց տրանքատար վագոնի եզրին նուագում էր այն պարեղանակը, որից լսողի ոսկորն ու միկանն են խաղում: Դեռահաս դանքաշը շունչը կուլ տալ չէր կարողանում, վարպետը դհոլչուն աչքով էր անում, որ ուժեղ զարկի: Դհոլը ցաւից թէ ուրախութիւնից մանչում էր իր տիրոջ ծնկան վրայ: Պարի ասպարէզ մտան ճերմակ թալաթաւոր աղջիկներ եւ սկսեցին պարի հրաւիրել իրենց չուրջը անհամբեր կանգնած երիտասարդ զինուորներին: Սկզբում դժկամութեամբ աղջիկներին խառնուեց մի պորուչիկ, որ աջ ձեռքը վեր անկած, ձախը՝ գաւակին, մի շրջան արեց, յետոյ ճկռեց ու սկսեց հոլի պէս պտոյտներ զործել աղջիկների քթների տակ:

Գնդապետի հրամանով՝ պարէնի իրենց նուէրները չալակած քաղաքացիները, զինուորների ուղեկցութեամբ, մտան խրամուղիները, անձամբ նուէրներ մատուցեցին գիրքապահներին: Այնտեղ գիրքերի մէջ էլ նրանք ճաշի սփռոց բացեցին՝ հիւրասիրելով յաղթանակած զինուորներին: Նրանց հետ բաժակ բարձրացուցին յանուն ընկածների յիշատակի եւ չմոռացած ճակատամարտի հերոսներին:

- Մեր զօրավարի՛ կենացը, հերոս Փիրումեանի կենացը, Աստուած նրան երկար կեանք տայ ու մեծ երջանկութիւն, - զինու գաւաթը ձեռքին մաղթեց մի ծեր, ալեզարդ զինուորական, որը շըրջապատուած էր երիտասարդներով, եւ սրանք ազմկեցին.

- Ո՞ր Փիրումեանի, ա՛յ Լիպարիտ քեռի, էստեղ ամէն հինդ զօրականից մէկը Փիրումեան է:

- Մե՛ծ Փիրումեանի, մե՛ծ Փիրումեանի, ա՛ խոխէք, - գաւաթը դատարկելով՝ գոռում է ծերուկը: - բայց, դէ, հոգու վրայ մեղք չանենք. նրանք բոլորն էլ մէկ են ու իրար արժանի: Փիրումեան օջախի՛ կենացը, նրանց սուրբ օջախի, որ հայրենիքին էդ տեսակ պաշտպաններ է տըւել: Մի ջահել աջ ու ձախ թրատում էր թուրքերին: Հաշուիր, թէ ամէն հարուածով մէկին ուղարկեց էն աշխարհը ... Մեր Սանդրօյին, որ կողքիս կռւում էր, հարցնում եմ. «Արա, էս ո՞վ է էս ազնաւորը, ոնց որ մերոնցից չլինի»: Թէ. «մերոնցից է որ կայ. Դանիէլբէկի կուռի տղան էս, - ասաց:

Երիտասարդները ծիծաղելով հրմշտկեցին իրար եւ իրենց միջից դուրս հրեցին մէկին:

- Էն ազնաւորն էսքան կլինի՞, Լիպարիտ ապեր:

Ապերը նայեց դէմը կանգնած բարձրահասակ, թիկնեղ երիտասարդին, որ շիկնած էր ու այլայլուած, աչքերը տրորեց.

- Աղա, էս հօ է՛ն է, որ կայ, - ծերունին վեր կացաւ տեղից, գիրկն առաւ նրան: - Լիպարիտ ապերը մատաղ ըլնիք քո բոյ - բուսաթին, բա որ էստեղ ես, ինչի՞ չես ձէն հանում...

Խրամատի առջեւում արկ շառաչեց, եւ յանկարծ հողակոշտերն օդ բարձրացան՝ լցնելով նաեւ խրամուղին: Զինուորները նստոտեցին՝ թիկունքները յենելով խըրամուղու պատին:

- Թուրքերը եա է՞լ նայեցին, - փորձեց կատակել մի երիտասարդ:

Յանկարծ խրամուղու ծայրին երեւաց մի երիտասարդ սպայ, կուզէկուզ մօտեցաւ զինուորներին եւ հաղորդեց Պօղոսբէկ Փիրումեանի հրամանը խմիչքը հաւաքելու մասին:

(Շար. 12)

պատմութեան մէջ կը հանդիպինք հմայիչ անձնաւորութիւններու. Համուրաբի (Բաբելոնի Թագաւորը), Կեսար (Հռոմայեցի արքան), Հաննիբալ (Կարքեդոնացի զօրավարը), Սէթի (եգիպտացի փարաւոնը), Մեծն Տիգրան (Հայոց Թագաւորը), ժամանակագրութիւնը կանգ առնելով Ե. դարուն:

Այլապէս, այս բոլոր անուանի դէմքերուն միջեւ, կը գտնուին Հայոց պատմութեան ու քաղաքակրթութեան պատկանող ամէնէն ծանօթ դէմքերը: Բացի Տիգրան Բ.էն (95 - 55 Ն. Ք.), որու մասին կը գրուի թէ Հայաստանը վերածած է Արեւելքի զօրաւոր մեծ Պետութեան մը, ներկայ են Բարի Արտաշէս (189 - 160 Ն. Ք.), հիմնադիրը անկախ Թագաւորութեան մը մայրաքաղաք՝ Արտաշատի, Արտաւազդ Բ. (55 - 34 Ն. Ք.), յետոյ Վարդան Մամիկոնեան, 451-ի Աւարայրի ճակատամարտին հերոսը, խորհրդանիշ՝ ազգային անկախութեան եւ ազատութեան, նաեւ Տրդատ Ա. (103 - 43 Ն. Ք.), Տիգրան Գ. (20 - 8 Ն. Ք.) եւ Տիգրան Դ. (8 - 5 Ն. Ք., 2 - 1 Ն. Ք.):

Կը գտնուին, նոյնպէս, իմաստասէրներ, գրագէտներ, պատմագիրներ, որոնք - ինչպէս կ՚ըսէր Աւետիք Իսահակեան, «մշակոյթը ազգային է, քաղաքակրթութիւնը՝ միջազգային» - բարձրացուցած են իրենց ազգային մշակոյթը միջազգային քաղաքակրթութեան մակարդակին: Այսպէս է Դաւիթ Անյաղթ, որ Ե. - Զ. դարերուն մեծ դեր ունեցած է հայկական իմաստասիրութեան դրսեւորման մէջ, Մեսրոպ Մաշտոց (361 - 440), հայկական այբուբենին ստեղծիչը եւ Հայ գրականութեան հիմնադիրը, Մովսէս Խորենացի (410 - 493), «Հայոց պատմահայրը»:

Ուրարտուի Թագաւորներէն ներկայ են Սարդուրի Ա. (833 - 825 Ն. Ք.), Իշպուինի (825 - 805 Ն. Ք.), Մենուա (805 - 790 Ն. Ք.), Արգիշտի Ա. (790 - 760 Ն. Ք.), Սարդուրի Բ. (760 - 733 Ն. Ք.), Ռուսա Ա. (733 - 714 Ն. Ք.), Արգիշտի Բ. (714 - ?), Ռուսա Բ. (680 - 645 Ն. Ք.), Սարդուրի Գ. (645 - 640 Ն. Ք.), Սարդուրի Դ. (640 - 625 Ն. Ք.), Ռուսա Գ. (605 - 595 Ն. Ք.):

Հեղինակը փորձած է իր գիրքին ընծայել կրկնակ բնոյթ մը - մէկ կողմէ՝ համադրական, միւս կողմէ՝ ծանրակշռելով արժէքաւոր նիւթերը մարդկութեան բազմահազարամեայ յեղաշրջման մէջ:

ՆԱԳԱՆ ՔԸՈՒՇ

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»

Ռումանահայ ամսաթերթ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷԼԻԶ ՄԷՀԹԷՐԵԱՆԻ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մէհթէրեան - Զօփուրեան - անուն մը անծանօթ գուցէ ոմանց. բայց իր նկարչական արուեստի կատարելութիւնը շուտով կը գրաւէ արուեստասէրին ուշը:

Մէհթէրեան ծնած է Պոլիս 1896-ին, եւ մահացած 1982 Յունուարին Փարիզ:

Իր 67 պաստառները նուիրած է Ն. Ֆրէնկեան Հիմնարկի Հայկ. Թանգարանին, թոյլ տալով որ համայնքը ծանօթանայ իր գործերուն:

Պ. Ֆրէնկեան իր փափաքը մասամբ հնարաւոր դարձնելու համար, անոնցմէ 38-ը փոխադրած է Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը, ուր ցուցահանդէսի մը հրաւիրած է արուեստասէր հասարակութիւն մը բացման հանդիսութեան: Ուրախալի է ըսել թէ շուրջ հարիւր հոգի պատասխանած են հրաւէրին: Կ՚ուզենք աւելցնել թէ կազմակերպութեանց մեծապէս սատարած է Թանգարանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Ֆ. Վասմէր:

Նոյեմբեր 17, Հինգշաբթի իրիկուն ներկայ էր Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան հոգեւոր դասով:

Մէհթէրեան դարասկիզբին, դեռ աղջնակ, անզուսպ հակում մը ցուցաբերած է նկարչական արուեստին, ինչպէս եւ քերթողութեան եւ գրականութեան հանդէպ: Եւ գրած է արդէն գրքոյկ մը՝ «Ստուեր եւ Լոյս» անուամբ, ինչ որ նկարի մը հիմքն է:

Պոլիս հետեւած է իտալացի նկարիչ՝ մէթր Լօնարի:

Նկարչուհին հաստատուած է Փարիզ եւ մուտ գործած գեղարուեստից վարժարանը, նոյն ատեն յաճախելով նկարչական կեդրոնները:

Հոգով դերզգայուն, իր երեւակայութիւնը կը թեւածէր բնութեան խորքերը, եւ կ՚ուզէր թափանցել էակներու ներաշխարհին:

Իր իւղաներկերը տպաւորապաշտ են եւ ներշնչուած ըլլալ կը թուին Մօնէի եւ Տկայի գործերէն:

Մէհթէրեան մասնակցած է Քարնավալէ եւ Նիմէ Թանգարանի ցուցահանդէսներուն:

Ի տես արուեստագիտուհիին պաստառներուն, անհնար է անհաղորդ մնալ արուեստի կատարելութեան, եւ պահեր չանցընել իւրաքանչիւրի առջեւ:

Անշուշտ մարմնացում մը դեռատի էակներու, ինչպէս մերկ Շուէտուհին, Պարսկուհին, Սպանուհին, Գերմանուհին: Ուշագրաւ են ծաղկեփունջերու հմայիչ ներկայացումը. այնքան բնական, որ կը տարուինք հոտոտելու զանոնք: Միմօզաներ - ազալէներ, մանիշակներ, անէմօններ:

Տեսարաններէն, ծառախիտ պուրակը, գարնանային դալար պարտէզներ, կամ Ֆօնթէնպլօ անտառը ձիւներու տակ, լըճակներ ծառերու ցոլացումներով: Հոգեկան փղձկում մը դիտողին:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԵՐԳՉՈՒՀԻ

ԱՐՓԻՆԷ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

25-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍ

Սփիւռքի հայ երգարուեստի ամէնէն յայտուն դէմքերէն մէկն է Արփինէ Փեհլիվանեան, որուն համբաւը քառորդ դարէ ի վեր ծանօթ է Սփիւռքի թէ Հայաստանի արուեստասէր հասարակութեան: Ի գնահատութիւն արուեստագիտուհիի վաստակին, Ամերիկահայ Միջազգային քոլէճի նախաձեռնութեամբ մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 30-ին, Փասատինայի Էմպեսետըր քոլէճի Ռիսայթըլ Հոլին մէջ, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեանի: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը:

Բացումը կատարած է Քոլէճին տեսուչը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր - Եղիայեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են մեծարեալին հայ թէ ամերիկացի աշակերտները, մեկնաբանելով հայ թէ օտար երգահաններէ գործեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ Տէյվիտ Քոբնըրի:

Բանախօսած է Հ. Գր. Հէպոյեան՝ անդրադառնալով Արփինէ Փեհլիվանեանի կեանքին ու գործին: Ծնած՝ Դամասկոս 1934-ին: Փոքր տարիքէն ծնողքն է որ արթնցուցած է իր մէջ երաժշտութեան սէրը: Պէյրութ փոխադրուելով վայելած է Շահան եւ Համբարձում Պէրպէրեանի, Աշոտ Պատմագրեանի եւ յատկապէս Բարսեղ Կանաչեանի անմիջական խնամքն ու քաջալերանքը ու մտած Երաժշտանոց, որուն երգի բաժինը աւարտած է 1956-ին՝ պատուոյ յիշատակութեամբ, տարի մը ետք ալ՝ դաշնակի բաժինը: 1965-ին մեկնած է Հայաստան, հետեւելու համար հայկական օփերաներու մեկնաբանական արուեստին, Գոհար Գասպարեանի առաջնորդութեամբ: 1966-ին անցած է Իտալիա, կատարելագործելու համար իր արուեստը եւրոպական դասական օփերաներու եւ սենեկային երաժշտութեան մէջ: Արփինէ Փեհլիվանեանի բիւրեղային ձայնը եւ մեկնաբանական տաք շունչը՝ իբրեւ լիրիք - քոլորաթուր սոփրանօ, իր վրայ կը կեդրոնացնեն իտալացի մեծ վարպետներու ուշադրութիւնը: Այնուհետեւ արուեստագիտուհին վերադառնալով Պէյրութ կը սկսի երաժշտական - կրթական բեղուն գործունէութիւն մը: Կը դասաւանդէ պետական երաժշտանոցին մէջ, երգահանդէսներ կուտայ Միջին - Արեւելքի զանազան քաղաքները, ապա՝ Հայաստան, ուր կը մասնակցի նաեւ «Անոյշ» եւ «Դաւիթ Բէկ» օփերաներու ներկայացումներուն, գլխաւոր դերերով՝ արժանանալով անվերապահ գնահատանքի:

1975-ին Արփինէ Փեհլիվանեան կ՚անցնի Միացեալ - Նահանգներ եւ Քանատա՝ բազմաթիւ երգահանդէսներ տալով: Վերջնապէս կը հաստատուի Լոս Անճըլըս, ուր ներկայիս կը շարունակէ երաժշտական - կրթական իր գործունէութիւնը: Աւելի քան 300 երգահանդէսներու վաստակով երգչուհին հրապարակ հանած է երեք սալեր: 1969-ին պարգեւատրուած է Լիբանանի Սայիտ Աքլ Ա. մրցանակով, 1970-ին՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ս. Մեսրոպ շքանշանով, 1971-ին՝ Սուրիոյ Կրթական Նախարարութեան ոսկի շքանշանով, հուսկ՝ 1977-ին, Կիլիկեան Մեծ Խաչի Ասպետի Ս. կարգի շքանշանով:

Բանախօսութեան աւարտին Քոլէճի, արուեստագիտուհիին աղջկան եւ աշակերտներուն կողմէ եղած են յիշատակի նուէրներ մեծարեալին:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Արփինէ Փեհլիվանեան ըսած է, թէ յարգանքի այդ երեկոյթը խորքին մէջ կը նկատէ մեծարանք մը առհասարակ բոլոր հայ արուեստագէտներուն, հայ մշակոյթի նուիրեալներուն, որոնք իրենց անձերը վերածած են ջահերու, լուսաւորելու համար հայ հոգիները: Անդրադառնալով իր ապրումներուն՝ արուեստագիտուհին շեշտած է. «Ամէն անգամ բեմի վրայ վայելած եմ ներկայութիւնն ու քաջալերանքը հայ երգի վարպետներուն: Ու հայ երգին չափ երջանիկ եղած է հոգիս: Յաճախ վերածուած եմ երգի թռչող բեկորի մը, վերածուած՝ սիրոյ խաղի մը, մուրազի նազի մը եւ յաւերժական երթին ուխտաւոր՝ ճախրած եմ դէպի երէկի կանաչ լեռները մեր Հայրենիքի, բերրի դաշտերը մեր պապենական գաւառներու, հարսանեկան գիւղերը, վանքերը, ուխտատեղիները: Իմ երգը եղած է պատմութիւնը՝ մեռնող հարազատներուս եւ վերածնունդի քայլերը յառնող ու հասնող սերունդներուն: Եղած է պսակը նորօճախ ամոլներուն, մխիթարանքը դժբախտներուն, յաղթանակը ճակատամարտներուն, օրօրը քնացող մանուկներուն եւ աշխատանքը հայրենիքիս շինարար ժողովուրդին: Այսօր, հպարտութիւնս կը յայտնեմ հասցըւած այս սերունդին համար եւ անոնց միջոցով մեր վեհ ժողովուրդին ծառայելուս համար»:

Մեծարանքի հանդիսութիւնը վերջ գտած է «Կիլիկիա» խմբերգով:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՃԱՌԷՆ ՅԵՏՈՅ

Բանտարկեալ մը ամբաստանուած էր ձի մը գողցած ըլլալու յանցանքով, բայց իր փաստաբանին զօրաւոր ու պերճախօս պաշտպանողականին վրայ անպարտ արձակուեցաւ: Դատավարութենէն յետոյ, փաստաբանը մէկ կողմ քաշելով իր յաճախորդը հարցուց.

- Ճիշդը ըսէ հիմա, քանի որ ա՛լ ազատ ես, ձին գողցա՞ծ ես իրապէս:

- Մինչեւ այս պահը կը կարծէի թէ գողցած եմ, պատասխանեց ձիու գողը, բայց քու ճառդ լսելէ յետոյ, շիտակը ես ալ սկսայ կասկածիլ...

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Համբիկի գրկին մէջ, աղջիկը հեռուէն կ՚ըմբոշխնէր բովանդակ անոյշութիւնը այն կսկծալի կացութեան զոր տոքթորը ապահովապէս պիտի զգար նամակին հոգիին թափանցելուն: Եւ ինչպէս որ կը սպասէր, փոթորկալից պատասխան մըն է հասաւ Փարիզէն: Տիկին Մարկոսեան, դողդղահար, Սոֆին կանչեց, կարդացնելու համար նամակը: Աղջիկը կարդաց զայն, կամաց կամաց, իւրաքանչիւր բառին մէջէն հրճուանք մը, հեշտութիւն մը ծծելով, իր նպատակին անվրէպ զարկած ըլլալու երջանկութենէն արբշիռ: Տոքթորը ուժգնօրէն կը յանդիմանէր մայրը՝ առանց իրեն գիտակցութեանը տունէն ներս մարդ մը առած ըլլալուն, եւ այն ալ յանձնարարութեամբը Սոֆին «որուն բարոյականին մասին ինք պատճառներ ունէր կասկածներ սնուցանելու»: Եւ կը ստիպէր մայրը որ իսկոյն հեռացնէ այդ նորեկը ամիրային ապարանքէն, «անոր պատիւը չաղարտելու համար իր բացակայութեանը»: Սոֆի լմնցնելէն յետոյ, առանց յայտնելու իր զգացած անսահման գոհունակութիւնը, հանըմին խոստովանեցնել տուաւ տոքթորին կասկածներուն որքան անտեղի եւ անիրաւ ըլլալը, եւ խօսք առաւ անկէ որ պիտի գրէր զաւկին՝ անոր սխալ գաղումները ջրելու եւ երկիւղներու անհեթեթութիւնը անոր ըզգացնելու համար յստակօրէն:

- Դուն հոգդ մ՚ըներ, աղջիկս, ըսաւ հանըմը, ես խօսք կը հասկցունեմ տոքթորին, կ՚ըսեմ որ շատ շնորհքով աղջիկ մըն է Համբիկ:

Այս մասին, այնուհետեւ, ա՛լ բնաւ խնդիր չեղաւ: Այդ տան մէջ Համբիկի ներկայութեանը դէմ մեծագոյն արգելքը վերջացած էր: Հետեւապէս, աշխարհային իրերու մէկ անհասանելի դարձուածքովը, հանդուցեալ ձկնորս Թումիկին զաւակը ամիրայական ապարանքի մը բնակիչը կ՚ըլլար, բան մը որուն իրականացումին երջանկայիշատակ ձկնորսը իր կենդանութեանը երբեք պիտի չուզէր հաւատալ, տրուած ըլլալով իր ամիրայամոլութեան ատանկ մէկ փառապանծ վախճանի մը յանգելուն անկարելիութիւնը: Բայց հոգ չէ՛, խեղճ ձկնորսին գոնէ հոգին պիտի ցնծար հիմա անդէնին մէջ, ու պիտի հպարտութեամբ մը ողջունէր Մարկոս ամիրային տժգոյն հոգին, եթէ գիտցուածով անոր հանդիպէր հոն:

×

Եւ օր մըն ալ, տիկին Մարկոսեան, թեւերը խենթի պէս երերցնելէն, ձեռքը բաց նամակ մը, Սոֆիին սենեակը վազեց աճապարանքով:

- Տոքթորը կու գա՛յ կոր, կը կազկանձէր, դողէ ու հրճուանքէն թրթռացող իր պառաւ ճռռած ձայնովը:

Սոֆի եւ Համբիկ, որ դէմ դիմաց նստեր էին՝ երջանիկ ու գոհ մտերմութեան կեցուածքի մը մէջ, ափիբերան իրարու նայեցան: Կայծակը - ինչպէս կ՚ըսէ դարաւոր հասարակ տեղիք մը - աւելի զարհուրեցուցիչ պիտի չըլլար այդ խեղճերուն համար, եթէ հոն առջեւնին պայթէր յանկարծ: Եւ հանըմը, որ իր խելագար յափշտակութեանը եւ անպարագիծ ցնծութեանը մէջ՝ ուրախութեան զորովալից պոռթկումի մը կը սպասէր, իր աւետարերի լուրին ու յիմար ժեսթին մէջ սառեցաւ մնաց՝ զարնուելով այն սարսափահար անտարբերութեան որ իրեն ցոյց կը տրուէր այդպէս ամիրայական այդ երկու բարերարեալներուն կողմէ:

Բայց Սոֆի շուտ սթափեցաւ իր զարհուրումէն, իսկոյն նշմարեց ծիծաղելի ու նախատիչ կացութիւնը զոր իրենց սառն վերաբերմունքը ստեղծած էր հանըմին համար, անոր խօլ ու ցնծալից աւետումին առթիւ:

- Աչուընիդ լոյս, հանըմ, ըսաւ ոտքի ելլելով, շրթներուն թոթովանքը հազիւ պարտկելով իր ներքին փոթորիկը չյայտնելու գերմարդկային ճիգերէ տանջուած:

- Աչուընիդ լո՛ւս, հանըմ, կրկնեց փութկոտօրէն անոր մօտենալով, ե՞րբ կը հասնի, արդէն ճամբայ ելա՞ծ է:

- Այո՛, պատասխանեց ամիրային աղջիկը՝ իսկոյն նորէն յափշտակուած իր ներքին հրճուանքին խենթութեամբը, ա՛ռ, կարդա՛ նամակը... տոքթորը քանի մը օրէն հոս է...:

(Շար. 192)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, Տիկին Վարդանոյշ Անսըրկեան եւ զաւակները, Տիկին Արաքսի Փիրանեան եւ զաւակները, եւ համայն ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոք ծաղիկով, անձամբ, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր, մամուլով ցաւակցութի՛ն յայտնեցին՝

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին՝ Գարտինէ Աղապապեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ Տիւյմէճեան ընտանիքին։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, 26 Նոյեմբեր, ժամը՝ 10.30ին։ Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մատակարար Մարմինը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք Նոյեմբեր 19-ի պարանցիկ իր ճաշին մասնակցելէ զատ, 16 հազար Ֆր.ի գումար մըն ալ սրտաբուխ կերպով նուիրեցին ի քաջալերութիւն Ս. Մեսրոպ կրթարանին։

L'ASSOCIATION CULTURELLE HAMAZKAïNE

présente
à la M. C. A.
17, rue Bleue, métro Cadet

— *Le bilinguisme à l'école*
— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*
le mercredi 30 novembre à 20 h. 45

avec la participation de :
RAFFI ARZOUMANIAN
et HAGOP BALIAN

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12-14 rue Ste - Bazile : Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
BIJOUX **Gaby** CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85
M° Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre
Esc. 8, 2ème droite — 75002 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէր Վարժարանի Տօնածառը՝ Յունուար 8-ին։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

BELLEFONTAINE-ի

ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. — Զափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 ֆրանք։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 առտուն։

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

ambiance avec
BEDIK

○ Սանթուր՝ Ստեփան Ա Գ Ե Ա Ն
○ Հայկ. Ս Ե Ւ Ա Ն նուագախումբ
○ Երգէոնի վրայ կը նուագէ Վ Ա Հ Է

Ե Ւ
ՊԵՏԻԿ
իր երգերով

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

POUR TOUS VOS IMPRIMÉS
PUBLICITAIRES - CATALOGUES
BROCHURES - CARTES POSTALES
LIASSES - CARNETS . . .

les Editions ARIS
Imprimerie SIRA

5, Bd Victor HUGO
83150 BANDOL
☎ (94) 29.52.98
74.00.09

Adressez vos demandes de documentation à Michel ARISTAVITIAN

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

SOUHAITEZ
JOYEUX NOEL
ET
BONNE ANNEE
EN ARMENIEN

Դիմել՝ HAY DISC
21, rue Lamartine, 75009 PARIS

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROB
339, av. du Prado, 13008 MARSEILLE

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29

MARDI
29 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.577

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.577

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ

ԱԹԷՆՔ-ՆԻՔՈՍԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՆ

—×—

Փափանդրէու շատ դժգոհ է Կիպրոսի նախագահէն, որ յայտնած է, Նոր-Տելհիի մէջ, թէ տրամադիր է բանակցելու Թաչըր ծրագրին շուրջ: Ըստ այդ ծրագրին, կը նախատեսուին. - Հետզհետէ մեկնումը Կիպրոս գտնուող օտար զօրքերուն, ջնջումը կիպրական ազգ. պահակախումբին եւ անոր համապատասխան նոյն ուժին, որ Թրքական մասը կը գլանէր, հաստատումը՝ Կիպրոս խաղաղութեան ուժի մը (կազմուած Եւրոպայի Նուկայի անդամ Պետութեանց զինուորներէն): Կիպրիանու յայտնած է որ աչխատանքի իբրեւ հիմ, կ'ուզէ որ Մեծն-Բրիտանիա, Յոյներն ու Թուրքերը ձեռք առնեն կիպրական հարցը, մինչ Աթէնք կ'ուզէ նախ գլուխ - գլխի խօսիլ Անգլիոյ հետ, եւ ան յետագային միայն խօսի նաեւ Թուրքերուն հետ:

× Մարսէյլի յոյն համայնքը յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ խիստ կերպով Կիպրոսի «Թուրք խամաճիկ Հանրապետութիւնը»:

Տեղական մամուլը արձագանգ կը հանդիսանայ այս դատապարտումին եւ Փրովանսալ (Նոյեմբեր 18) կը կցէ նաեւ Հ. Յ. Դ.-ի բուռն դատապարտումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՑԻԱԿԱՆ օդանաւին «առեւանգման» («Յառաջ» Նոյեմբեր 24) մանրամասնութիւնները այլեւս ծանօթ կը թուին, ըստ Մաքէնի տուած լուրերուն, Մոսկուայի լաւատեղեակ աղբիւրներէն քաղուած: Արարքը գործն է եղեր ինը երիտասարդներու, որոնց ծնողքը Վրացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ են: Օդանաւին բարձրանալէն քիչ ետք (Թիֆլիզ - Պաթում - Լենինգրադ) խումբէն երկու երիտասարդներ օդաչուներուն խցիկը կը մտնեն եւ զէնքի սպառնալիքի տակ, կը հրահանգեն որ դէպի Թուրքիա երթան: Մերժումի հանդիպելով, մէկը կը կրակէ օժանդակ օդաչուին՝ Զաւէն Զարպաթեանի վրայ, զայն մահացու կերպով վիրաւորելով: Օգտուելով խուճապէն, օդաչուն կը հրէ օդահէնները եւ կը յաջողի կղպել խցիկը ու օդանաւը իջեցնել Թիֆլիզ, ուր արդէն կը սպասէր ոստիկան զինուած գունդ մը: Օդահէնները, այն ատեն, կը սպառնան օդանաւը կրակի տալ, քանի յաջողած էին ձեռնառումբերով մտնել, բայց զինեալ ուժերը, քանի մը ժամ սպասելէ ետք, յարձակման կ'անցնին, արտասուաբեր ռումբ ալ գործածելով: Վերջնական յարձակման ատեն, երկու ճամբորդ ալ եւ երկու պաշտօնեայ կը սպաննուին: Գալով օդահէններուն, անոնցմէ երկուքը անձնասպան կ'ըլլան, միւս եօթը կը բռնուին եւ ըստ խորհրդային օրէնքին, մահապատիժի ենթակայ են: Միւս կողմէ, ներկայիս Վրաստանի ընկերային վիճակը շատ դէշ է, մանաւանդ բժշկական դետնի վրայ: Շվարնածէ, յօդուածով մը, կը ճալկէ բժիշկներու ցած մակարդակը եւ Ա. քարտուղարը չի վարանիր խնդրոյ առարկայ ընելու նախարարներ եւ կուսակցական պատասխանատուներ: Կացութիւնը աղէտալի է, մանաւանդ, ուրտարանութեան եւ երիկամունքի ճիւղերուն մէջ, կը շեշտէ Շվարնածէ, որ կ'աւելցնէ թէ բժիշկներու անձեռնհասութեան պատճառաւ բազմաթիւ մահեր պատահած են հիւանդանոցներու մէջ: Ծնունդներու նուազումն ալ կը մտահոգէ Վրաստանի պատասխանատուն:

ՊՕՅԻՆԿ 747 օդանաւ մը, քոլոմպիական Ավիանքա ընկերութեան պատկանող, որ Ֆրանքֆուրթ - Պոկոթա գիծը կ'ապահովէր, Փարիզ - Մատրիտ - Քարաքաս հանգրուաններով, ճզմուեցաւ Շաբաթ կէս գիշերէն ետք, Մատրիտի օդակայանը իջնելէն հազիւ 5 վայրկեան առաջ: 11 վերապրող կայ (6-ը՝ Ֆրանսացի) եւ 179 մեռեալ եւ Երկուշաբթի առտու դեռ կարելի չէր եղած ճշդել այս անսովոր արկածին պատճառները: Վերապրողներու կամ օդանաւին ինկած մերձաւոր գիւղին բնակիչներուն համաձայն, շարժակներէն մէկը կրակ առած էր, բայց ատիկա չի բաւեր որ աղէտ պատահի նման ճէթի մը, որ չորս շարժակ ունի եւ կրնայ միայն երկու հատով իսկ էջք կատարել: Ճամբորդներուն մեծ մասը Ֆրանսացի եւ արեւմտեան Գերմանացի են: Սեւ տուփը, որ գտնուած է, կարենայ հաւանաբար արկածին պատճառները տալ: Մէկ բան յստակ է, թէ օդաչուն վերջին պահուն, գերագոյն ճիգ թափած է, որպէսզի օդանաւը գիւղին վրայ չճզմուի, ինչ որ աւելի մեծ աղէտ մը պիտի պատճառէր:

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ, ծանօթ նաեւ Դիմիտրիու Կէորկու անունով, ղեկավարներէն մէկը ԱՍԱԼԱ - ՄՌ (Հայ Գաղտնի Բանակ - Յեղափոխական Շարժում, որ անունն է Ասալա-ի այն ճիւղին, որ բաժնուեցաւ, դատապարտելով Օրլիի և անոր նման արարքներ) յայտնած է Շաբաթ օր, Եւրոպա Մէկ կայանէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին - առաջինը զոր կուտայ իր անունով - որ ԱՍԱԼԱ - ՄՌ պիտի շարունակէ հարուածել Թուրքիան: Իր ձերբակալութիւնն էր, Օրլի, որ ծընունդ տուած էր նոյն անունով մկրտուած խմբակին: Մոնթէ Մելքոնեան աւելցուցած է թէ դուրս չեն մնար Թրքական թիրախները այն երկիրներուն մէջ, ուր հայ հոծ գաղութներ կան, ինչպէս Ֆրանսա»:

ԱՆԴՐՈՊՈՎ անդամալոյծ է, ըստ գերմանական Պիլտ Ցայթունկ օրաթերթին, որ կը հիմնուի ապացոյցի մը վրայ, զոր Կրեմլինը ըրած կ'ըլլայ Թիւէն ընդունութեան (վերելակ չինող) երկու յատուկ շարժասանդուխի, որոնք կարենան շարժաթոռ մը փոխադրել: Ատկէ կը հետեւցնեն թէ Անդրոպով չի կրնար քալել:

ԴԱՐՈՒՍ ՀՈՒՏ - ԸՓԸ կատարուեցաւ Լոնտոնի օդակայանէն քիչ հեռու պահեստանոցի մը մէջ, Շաբաթ վաղ առաւօտեան: Վեց աւազակներ մեծ դիւրութեամբ երեք թոն ոսկի խլած են եւ առօք փառօք տարած: Պահապաններուն վրայ վառելանիւթ թափած են եւ սպառնացած զիրենք ողջ - ողջ այրել: Կարգ մը կէտեր որոշ են, բայց շատեր ալ՝ պղտոր: Ինչ որ կասկած չի վերցներ այն է, որ արարքին հեղինակները՝ արհեստաւորներ են, ինչ որ ընաւ որոշ չէ, այն է թէ որո՞ւ կը պատկանէր այս հսկայ հարստութիւնը (30 միլիառ սանթիմ) եւ ուրո՞ւ սահմանուած էր: 24 միլիոն ֆրանքի պարգեւ մը առաջարկուած է, որեւէ տեղեկութիւն տուողին:

«ՄԱ՛Հ ՖՐԱՆՍԱՅԻ», «մա՛հ Միթերանի» գլխաւոր նշանախօսքերն են այլեւս շիիներուն, դպրոցականներէն սկսեալ: Թլէս, շիի Ամալ շարժումին քաղաքական բիւրոյի անդամ, ըսած է նաեւ որ հակաֆրանսական նոր ոճրափորձեր պիտի կատարուին. եթէ շիի համայնքը որոշէ Ֆրանսացիները քշել Պէյրութէն, մէկ շաբաթէն 100 Ֆրանսացի կը սպաննէ»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

—×—

Ա.

ԽՄԲ. - «Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը՝ Ալի Պիրանտ Մոսկուայէն վերադարձին, յօդուածաշարք մը լոյս ընծայած է, որուն մէկ գլուխը կը վերաբերի Հայերուն: «Մոսկուայի տեսանկիւնէն» վերնագրին տակ. այս մասը խորագրած է՝ «Հայկ. ահաբեկչութիւնը անկախութեան պայքար չի կրնար ըլլալ», եւ կ'անդրադառնայ ոչ միայն հայկ. ահաբեկչութեան ընդհանրապէս այլեւ՝ Մոսկուա - Հայաստան եւ Մոսկուա - Անգարա յարաբերութեանց:

×

Խորհ. Միութիւնը Թուրքիոյ հետ իր փոխ - յարաբերութիւններու ընթացքին հետզհետէ դժուարին կացութեան կը մատնուի եւ անհանգիստ կ'ըլլայ: Ասոր գլխաւոր պատճառն է հայկական ահաբեկչութիւնը: Անոնց զարգացումներու մերձենալու ձեւն ալ տարօրինակ է:

Նախ եւ առաջ Խորհ. Միութեան համար «ահաբեկչութիւն» բառը, Արեւմուտքցիներու գործածած «ահաբեկչութիւն» բառի նշանակութենէն հիմնովին տարբեր է:

Եթէ խմբակ մը կամ անհատ մը, իր երկրին անկախութեան կամ օտար երկրի մը վարչաձեւէն ազատագրուելու համար պայքար մղէ, Մոսկուայի համար այս անձերը «անկախութեան ռազմիկներ» կ'անուանուին: Օրինակ՝ Պաղեստինի Ազատագրութեան կազմակերպութիւնը, ԻՐԱ: Այս որոշումէն դուրս մնացած ամէն ոք ահաբեկիչ է: Ասիկա ալ «անհատական ահաբեկչութիւն» կ'անուանեն եւ սոոր վճռաբար դէմ կը կանգնին:

Անշուշտ եթէ այդպէս ըլլայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ սահմանումի խառնիճաղանճ մը կը ստեղծուի:

Ամերիկացիներու համաձայն՝ Աֆղանները «Անկախութեան Մարտիկներ», իսկ Սովետներու համաձայն պէտք է ահաբեկիչ որակուին: Արդ, ամէն ժողովուրդ, իր մտայնութեան համաձայն տարբեր սահմանում մը կ'ընէ:

Խորհ. Միութիւնը, մինչեւ այսօր հայկական ահաբեկչութիւնը երբեք «անկախութեան պայքար» չանուանեց: Բացայայտ կերպով «անհատական ահաբեկչութիւն» ալ չորակեց:

Նախամեծար համարեցաւ լուռ մնալ եւ դէպքը չտեսնել ձեւացնել:

Ահաւասիկ այսպէս պէտք է մեկնաբանել անոր երկմտութիւնը:

Այնքան տարօրինակ լռութիւն մըն է, որ մինչեւ այսօր տակաւին չպատահեցաւ, որ հայկական ոճրագործութիւններէն մին լոյս տեսնէ սովետական մամուլին մէջ: Խորհ. Միութեան կառավարութիւնը մէկ անգամ իսկ Թուրքիոյ ցաւակցութիւն չյայտնեց սպաննուած Թուրք դիւանագէտներուն առիթով: Այնպիսի անտեսում մը, որ անհամար անձեր այն տպաւորութիւնը ունին, թէ Մոսկուա հայկական ահաբեկչութիւնը հաւկացողութեամբ կը դիմադրաւէ:

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՐԻ ՄԻՋԵՒ ԿԸ ՄՆԱՅ

Երբ խորհրդ. պատասխանատուներու կամ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններու հետ կը խօսինք, կը զգանք, որ անոնք հայկական ահաբեկչութեան նիւթին շուրջ անհանգիստ կ'ըլլան:

Մէկ կողմը սովետական Հայաստանը կայ:

Երեք միլիոն բնակչութեամբ, Պելժիոյ հողային սահմանները ունեցող եւ կարեւորագոյնը՝ սովետական Հանրապետութիւններու միջեւ, ամէնէն շատ անկախութիւն վայելողներէն մին: Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի հետ միասնեղ իրենց արտադրած ապրանքները արտածելու լայն կարելիութիւններ ունին: Հայաստանի մէջ, կարդալ - գրելու համեմատութիւնը շատ բարձր է: Հայաստանցիները մշակոյթի լրիւ ազատութիւն կը վայելեն: Այս երկիրը այնպիսի հանրապետութիւն մըն է, որ արտասահմանի հետ սերտ շփումներ ունի: Անշուշտ որ հայկական եկեղեցին մեծ դեր ունի այս գործին մէջ: Արտաքին յարաբերութիւնները մեծ մասամբ, եկեղեցիի միջոցաւ կ'իրականացնէ: Պէտք է աւելցնել, որ Հայաստանցիներու ազգայնական զգացումները, այլ հանրապետութիւններու բաղդատմամբ, չափազանց չեչտուած են: Տեղւոյն բնակիչները շատ հեւքոտ են:

Երբ 1976-ին, Մոսկուայի փապուղիին մէջ պայթում պատահեցաւ, ատիկա հայ ազգայնամոլներու վերագրուեցաւ: Դէպքին առընչութեամբ, երկու Հայեր դատարանի որոշումով անմիջապէս գնդակահարուեցան:

Սովետ. Հայաստանը, զգացական պատճառներով «Հայկ. Դէպքեր» նիւթին շուրջ չափազանց զգայուն է: Այնքան, որ իր զոհերուն յիշատակին յուշարձան մը կանգնած է: Երբ օտար պաշտօնական անձնաւորութիւններ այցի կուգան, այս յուշարձանը կ'այցելեն: Այստեղ՝ Ապրիլ 24-ին յիշատակութեան հանդիսութիւններ կը կազմակերպուին: Օտար հրատարակութիւններու մէջ, պաշտօնական անձնաւորութիւններ յօդուածներ կը ստորագրեն եւ ցեղասպանութեան Թուրքիան պատասխանատու կը նկատեն:

Պիտի յիշէք, Արտաքին Գործոց Նախարարութեան փոխ - նախագահը՝ Մանասերեան, Փրոֆ. Միմթազ Սոյսալի մէկ հարցումին պատասխանած ատեն, ըսած էր թէ «Թուրք դիւանագէտներու դէմ իրագործուած մահափորձերը պախարակելու հարկ չի տեսներ»: Անշուշտ, որ այս զօրաշարժին մէջ, եկեղեցին ալ մեծ դեր ունի: Սովետական Հայաստանի պատասխանատուներուն խօսքերը, ԱՍԱԼԱ-ի կարգախօսքերուն հետ ակնբախ նմանութիւններ ունին:

Ուրեմն բացայայտօրէն ակներեւ է, որ Մոսկուա եթէ չարտօնէ, կամ աչք չգոցէ, այս գործունէութիւնները կիրարկութեան դետին չեն գտներ:

Սակայն կէտ մը կայ. արդեօք Մոսկուա այս նիւթին շուրջ Հայաստանին արգելք կրնա՞յ ըլլալ: Կարգ մը պատասխանատուներուն համաձայն, կրնայ արգիլել, սակայն ասոր փոխարէն պէտք է ընդունիլ որ կարգ մը անհաճոյ դէպքեր կրնան պատահիլ: Արեւմուտքցի դէտի մը համաձայն, «Հայերը թերեւս ամէն բան կրնայ մոռնալ, սակայն Արարատեան ու իրենց զոհերն ու ազգակիցները յիշատակելէ ոչ ոք կրնայ զերծ կացուցանել զիրենք»: Մոսկուա մէկ բան միայն կրնայ ընել. այս յիշատակութեան հանդիսութիւնները սահմանափակել: Որովհետեւ, միեւնոյն դէտին համաձայն, Մոսկուայի միւս աչքն ալ Թուրքիոյ վըրայ է:

Այո, իրապէս ալ, Մոսկուայի մէկ աչքը Թուրքիոյ վրայ է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

[Մահէն դէպի կեանք]

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Բ.

- Երթա՛նք, ըսի:

Եւ շուրջ ամիս մը վերջ, Օգոստոս 20-ին (1971) ինքնաշարժերու երկարաձիգ թափօրը, իր մէջ խմբած Հայեր՝ Նոր - Ջուղայէն, Թեհրանէն, Խուզիստանէն, Շիրազէն, շարժեցաւ դէպի Չհարմահալ: Գաւառական հողերու մէջ մտնելէ ետք, ա՛լ ինքնաշարժերը սկսան խաչելութեան ճամբան: Խճախճող ու փոշեթաթաւ ճամբաներու գնացքը տաժանելի էր: Բայց գիւղին կարօտը ցօղի պէս իջեր էր սրտերուն վրայ եւ այրող արեւին ու խեղդող փոշիին նեղութիւնը չքացեր էր: Ցնծութիւն էր ամէն կողմ: Անցեալի հրապարտութիւնը, Չհարմահալցիներու աննկարագրելի եւ անբաղդատելի «փիս»ը՝ (1) ցնծատօնի յատուկ մթնոլորտ էր ստեղծեր ամբողջ ճամբու երկայնքին:

Մամուքա՛...
Վերի՛ն Քոնարք...
Ներքի՛ն Քոնարք...
Սիրա՛ք...
Լիվասեա՛ն...
Հաջիաբա՛տ...

Բացագանչութիւններ՝ ազմկալից եւ մրցակցական: Չհարմահալը մօգուեցաւ յանկարծ: Ամէն ոք սկսաւ ի՛ր գիւղը փնտռել ու փառքի բառերու թեւերով եօթներորդ երկինք բարձրանալ: Բարեւ լինի աշտարա՛կ...: Նոր - Ջուղայի մէջ բոլորն ալ Չհարմահալցի էին: Չհարմահալի մէջ, սակայն, Մամուքացի, Քոնարքցի, այն ալ Վերի՛ն ու Ներքի՛ն, Սիբարքցի, Լիվասեանցի դարձան: Հին քաջագործութիւններու վերյիշումներ բազմապատկուած թիւերու յատուկ անհաւատալի համեմատութիւններով ... իսկական մրցում: Իրական վէճ - ո՞րն էր մայրաքաղաքը Չհարմահալի: Այնպէս բղգացի որ Չհարմահալ մայրաքաղաք չունէր որովհետեւ ամէն մէկ գիւղ քաղաքամայրն էր գիւղացիին համար:

Չհարմահալցի բարեկամներուս լեզուն ի՛նչ վառ գոյներ հագաւ: Աւերակ տունը այդ լեզուով եղաւ ... ապարա՛նք, գեղջկական կեանքի յատուկ արջառի գողութիւններ՝ հերոսակա՛ն դրուագներ, խոպանացեալ դաշտերը՝ մարգարտեա՛յ ցորենարտներ ու գօսացեալ պարտէզները՝ կանաչուէ՛տ պտղատա՛տ այգիներ, Տէր - Թոդիկեան դպրոցները՝ ուսման վա՛ռ օճախներ եւ գիտութեան բա՛րձր կեդրոններ...:

Դիտեցի, դիտեցի երկա՛ր. լսեցի, ունկնդրեցի յար: Ցուզումը յանկարծ բռնեց ու սեղմեց սիրտս եւ քամեց արտասուք: Պահ մը ծառի մը տակ առանձնացայ ու պոռթկացի.

- Ո՛վ Տէր, այս ի՛նչ բարիք ես տուած մարդուն հողն ստեղծած ըլլալով: Այս ի՛նչ շնորհք ես բրած մարդուն հողին սէրը դնելով անոր սրտին մէջ, արիւնին չափ կենսական: Օձին ըսիր. «հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց»: Մարդը դուրս վռնտեցիր «փափկութեան դրախտ»էն, բնակեցուցիր զայն դրախտէն դուրս, բայց դէմ յանդիման դրախտին «գործել լեր կիր» եւ ըսիր անոր. «քըր - տամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»: Օձին բաժին եղաւ անէծք: Մարդուն բաժին՝ օրհնութիւն: Մարդը դրախտէն երկիր փոխադրեցիր, որպէսզի իր քըր - տինքով երկիրը դրախտի վերածէ: Օձին՝ հո՛ղը տուիր իբրեւ կերակուր: Մարդուն զայն ընծայեցիր որպէս ստեղծարար ուժի սուրբ աղբիւր: Եւ տես, ի՛նչ ըրին քու զաւակներդ զորս Հայկի անունով կոչեցիր եւ Լուսաւորչի անունով կնքեցիր: Քարախառն հող տուիր անոնց եւ անոնք Հայաստանը վերածեցին «երկիր դրախտավայր»ի: Քու ստեղծած մարդերէն ոմանք օձէն միայն չխարուեցան, այլ օձին հոգին իրենց հոգիին մէջ խառնեցին եւ մեզի տուած հողդ կերան: Տե՛ս ահա ուրիշ հողաշերտի վրայ եկան հողաշէն զաւակներդ հայկազնեան եւ այս հողերը հանդերու վերածեցին: Հիմա թողեր են այս հողերն ալ ու գացեր մեծ քաղաքներ: Հողը գացեր է իրենց ձեռքերէն, բայց հողին սէրը մնացեր է իրենց սրտերուն մէջ: Տէ՛ր, մի՛ թողուր որ այդ սէրը մարի իրենց կուրծքերուն տակ - հայրենի հողին սէրը:

Թեթեւցած հոգիով կը վերադառնամ դեանէն ցայտող աղբիւրի մը եզերքին ու ծառերու շուքին տակ սարքուած վրանը: Հոն են բոլոր բարեկամներս, պետական երեսփոխան, ազգ. ժողովականներ, Ուսումնասիրաց Միութեան անդամներ: Բանակէճը դեռ տաք է - Ո՞րն է Չհարմհալի մայրաքաղաքը: Կը մօտենամ իրենց եւ Փոլքլորային այս այնքան հաճելի մրցակցութեան կը բերեմ իմ ալ մասնակցութիւնը: Ու կ'եզրակացնեմ.

- Իրաւունք ունիք բոլորդ ալ: Կը հասկնամ ձեզ եւ ձեր վէճը. ես ալ եղեր եմ այդ վէճին վարժ վարպետ իմ հայրենի գիւղին մէջ: Բոլոր գիւղերն ալ մայրաքաղաք են, որովհետեւ մեզ ծնող հողն են անոնք. եկէք հիմա ապրինք մեր որդիութիւնը, փաստենք մեր սէրը եւ ուխտենք կապուած մնալ հողին, նոյնիսկ ու մանաւանդ երբ մեզ դուրս բերեն մեր հողերէն...:

Երկիւղալի լռութիւն մը կը տիրէ, որովհետեւ յանկարծ Տէրհայրը կը մօտենայ եւ կ'ըսէ.

- Սրբազան, ժողովուրդը պատրաստ է. գնանք հոգեհանգիստ կարդանք:

(Շար. 2)

(1) Չհարմահալցիք *փիս* կը կոչեն իրենց հայրենական գիւղերու եւ աւանդութիւններու իրենց մէջ առաջացուցած ներքին հպարտանքի զգացումը:

ՖՐ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Նոյ. 20-ին, Կիրակի կէս օրէ յետոյ, կիմէ թանգարանի սրահին մէջ տեղի կ'ունենար Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութեան յիսնամեակը շուրջ 200 հոգիի ներկայութեան, Տիկին Մարի Աթմաճեանի նախագահութեամբ:

Բացման իր խօսքով, Աւետիս Ալիքսանեան ըսաւ. -«Կը հարցնեն՝ ինչո՞ւ պահել այս ընկերակցութիւնը, երբ չկան միայուն գրողներ անցեալին պէս», ուղղակի հարց մը մէջտեղ դնելով, յետոյ անմիջապէս տուաւ իր պատասխանը. «Ազգապահպանում կ'ըսենք, միայն դրօշակին ճակտին վրայ չէ գրուած շարունակելը. եւ այնքան ատեն որ երիտասարդներ չգան գրաւելու սիրայօժար արժանազրելի աթոռները, որպէսզի չկատարուի դանդաղը, մեզի կը մնայ շարունակել ներկայ ուժերով քան թէ յանդիմանել վերջակէտի մը»:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան նախագահուհի՝ Մարի Աթմաճեանի, որ ըսաւ թէ համառօտ ակնարկ մը կ'ուզէ պտտցնել ընկերակցութեան անցեալի գործունէութիւններուն վրայ. ան թուեց օրինակներ անցնող յիսուն տարիներուն ընթացքին կազմակերպուած գրական երեկոյթներէն, ինչպէս Նարեկացիի, երիտասարդ քերթողներ Գ. Աթմաճեանի, Մ. Մանուչեանի, ապա Տիւսաբի, Սիպիլի, Անայիսի, Հ. Մառքի, Սիամանթոյի, Մեծարենցի եւ տակաւին բազմաթիւ գրական դէմքերու նուիրուած ոգեկոչումի հանդիսութիւնները, յիշեց ընկերակցութեան մրցանակին արժանացած գրագէտները:

Թերեւս մէկ անգամէն շատ բան ըսելու մտահոգութեամբ, ցրուած - չըսելու համար անկապ - այս խօսակցութեան մէջ ան յիշեց նաեւ փրոֆ. Ֆէյտին, որ ֆրանսերէնի թարգմանած էր Սասունցի Դաւիթը ու ֆրանսերէն իր ձեռագիրը նուիրած Հայաստանի...: «Մեր նշանաբանն է, ըսաւ բանախօսուհին, հայրենիքին հետ, հայրենիքին համար» ու աւելցուց. «մենք հպարտ ենք մեր անհաւատալի գործունէութեամբ»:

Շարունակութիւնը քիչ մը եւս փրցուց կապը երբ ան յանկարծ ետ գնաց մինչեւ 464, եւ ըսաւ թէ Երուանդ անուն մէկը այդ թուականին կը մտնէր Ֆրանսա, - առաջին Հայը - ու հինգ տարի կը վարէր Ֆրանսան. յետոյ խօսքին թելը գնաց Ե. դարու Հայաստանին մէջ պտոյտ մը ընելու եւ յիշեցնելու մեզի Ս. Մեսրոպը, Հայերու քրիստոնեայ դառնալու պարագաները, Ս. Սահակը, որ քրիստոնէութեան զօրութեամբ միացուցած էր ազգին բոլոր հատու - կոտոր պատառիկները ու ինք ալ դարձած Հայոց առաջին կաթողիկոսը: Ապա անակնկալներու այս խրճանկարին մէջ տեղ գրաւեցին նաեւ Յունաստանի Հայ կայսրերը, որոնք կորովով վարեր էին Յունաստանը:

Վերջապէս կորովի ոստում մը ու դարձանք նորէն մեր ժամանակին, պատուաբեր հաստատումով մը եզրափակելու համար Գրողներու ընկերակցութեան այս հակիրճ պատմականը. «Հայերը այսօր իրենց ատաղձագիտական ու ճարտարապետական բարձր տեսլականով, հպարտ՝ կը ներկայանան ներկայ դարուն ազգերու բեմին վրայ...»:

Այսպէսով աւարտեցաւ հանդիսութեան պաշտօնական բաժինը ու սկսաւ գեղարուեստականը:

Այս Բ. մասին անցնելէ առաջ Պ. Նաւասարդեան շնորհակալութիւն յայտնեց Սերոբէ Արք. Մանուկեանի, որ կը հովանաւորէր ձեռնարկը, Գիտ Եպիսկ. Նազգաշեանի, Փարիզի հայ կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, փրոֆ. Ֆէյտիի, Խորհրդային Միութեան դեսպանատան քարտուղար Պ. Լ. Գասպարեանի, եւ բոլոր ներկաներուն: Յետոյ կարդաց շնորհաւորական հեռագրեր, որոնք հասած էին Վազգէն Ա. Կաթողիկոսէն, Վ. Համազասպեանէն, Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութենէն եւայլն:

Գեղարուեստական բաժինը ունէր երկու գլխաւոր մաս. արտասանութիւն եւ երգ: Առաջինին մէջ կային Ռ. Աբրահամեան, որ արտասանեց ռուս գրականութենէն «Մօր Նամակը», որուն միայն թարգմանիչը յիշուեցաւ, - Լիպարիտ, Մարիէթթա Մանուկեան որ ընտրած էր Չարենցի «Ես իմ Անոյշ»ը, եւ Ս. Կապուտիկեանի «Խօսք իմ Որդուն»ը, ապա Արաքսի Գմբէթեան որ արտասանեց Չարենց, Ս. Նովա եւ Ա. Իսահակեան: Ինչո՞ւ ոչ մէկ ֆրանսահայ գրող, քանի ֆրանսահայ գրողներու յիսնամեակն է...:

Աւելի ճոխ եւ բազմազան էր երաժշտութեան բաժինը. Նախ ունկնդրեցինք Յ. Սիւրմէլեան - դաշնակ - Ծ. Լիոն - թաւջութակ տուօն չելո երգահան Պ. Մարթինուի մէկ սոնատով, երգչուհի Հ. Երիցեանը եօթը մեներգով, - Մոցարթ, Շուպէրթ, Մելիքեան, Մեղանկիւլեան, Կոմիտաս, Տիգրանեան, Յարութիւնեան, - հուսկ՝ Գ. Եանպէկեանի ղեկավարութեամբ Նայիրի երգչախումբը, Եկմալեան, Եանպէկեան, Կոմիտաս, Սինի, Կ. Մուրզա, Կանաչեանէ երգերով:

Հանդիսութեան ընթացքին արտայայտուեցաւ նաեւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ ըսաւ. - «Նման առիթներով կարելի չէ չյիշել 1915-ը որ ջարդուկոտոր ըրաւ մեր մտաւորականութիւնը. ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Տնաշէնի տղերք, ի՞նչ չարաշահել, եղածը խմում ենք, էլի՛, - սպայի գնալուց յետոյ անտարբեր փնթփնթաց մի երիտասարդ զինուոր, որ կուչ էր եկել Լիպարիտ ապոր կողքին:

- Եղածը խմո՛ւմ ենք, - նրան տնազելով խօսեց Լիպարիտ ապերը: - Մի մատան տեղ է, չէ՞ս կարող հուպ տալ:

- Ո՞նց հուպ տամ, երբ էն անտէրը կողքիս է: Անհնարին է, չեմ կարող:

- Ախր, ինչի՞ չես կարող, է՛, դու կընեաց Կուտուզովի տղա՛ն ես, թէ՞ Մանթաշովի փեսան... Ասում են, հրէն յարձակման ենք անցնելու: Որ ծուռումուռ անես, տան լէշդ փռեն, լա՞ւ կը լինի...

Սակայն այնպէս էլ յարձակման անցնելու կարիք չեղաւ, որովհետեւ Թուրքերը, մի քանի արկ ուղարկելով դէպի հայկական դիրքերը, նահանջեցին մինչեւ Արաքս ու Ղարաբուրուն կայարանները եւ, հաւանաբար, ապահովութեան համար, դիրքեր փորեցին կայարաններից հիւսիս - արեւելք գտնուող բլուրների վրայ:

Իրիկունը վրայ էր հասնում, եւ Սարդարապատ աւանն ու Սարդարապատ կայարանը վերանուաճած հայ զօրքերը պիտի դիրքաւորուէին ձեռք բերած նոր գծի վրայ, չնայած դեռ կարող էին առաջ գընալ եւ ստիպել, որ Թուրքերը չամրանան Արաքս կայարանի մօտերքում:

Այն ժամանակ Պօղոս բէկ Փիրումեանն իր շտաբի ռադիոյով միացաւ ճակատի հրամանատարի հետ եւ փորձեց ճշգրտել յետագայ անելիքը:

- Ի՞նչ անելիք, ախպերս, ամրանանք մեր գրաւած դիրքերում, մի փոքր շունչ քաշենք, մինչեւ խելքներս տեղը գան, - փոքր - ինչ անհոգ պատասխանեց Դանիէլբէկ Փիրումեանը, եւ գնդապետը հասկացաւ, որ հրամանատարը չատ է յոգնած:

- Պարոն հրամանատար, գուցէ, այնուամենայնիւ, մի բան ասեմ:

- Ասա՛ Պօ՛ղ, ասա, - արդէն մտերմիկ ու ջերմ արձագանքեց ճակատի հրամանատարը: - Գիտեմ, որ դու հանգիստ նստողը չես:

- Պիտի կարծել, որ Թուրքերն առայժմ մեր գծով յարձակման չեն դիմի:

- Ձեր գիծը ո՞րն է:

- Ուր որ մեր գունդն է կանգնած, ճակատի կեդրոնը:

- Չեն դիմի, պարզ է:

- Նրանք պիտի աշխատեն ճեղք գտնել թեւերում կամ ուրիշ մի տեղ:

- Հա՛, կ'աշխատեն, հասկացա՛յ: Սիրում եմ մտածող մարդկանց, կեցցե՛ս, Պօղ, ախպե՛րս:

- Հազուադէպ է լինում, որ գեներալները սիրեն մտածող ենթականերին, - կատակեց գնդապետը:

- Դեռ գեներալ չեմ, քէ մատաղ, դրանով պիտի բացատրել իմ տարօրինակ սէրը:

- Մարդ Աստծոյ, աստիճանն ունես, պաշտօնը՝ յետոյ: Հիմա էլ յաջող ճակատ ես տալիս Ֆերիկ - զօրավարի հետ: Միթէ կարեւորն այն կարմիրերից տաբատն է, - լրջօրէն նկատեց գնդապետը, որին, իրօք, անհանգստացնում էր տահմակցի գեներալական աստիճանը: - Բայց այդպէս էլ հիմնական ասելիքս մընաց...

- Հիմնականն արդէն հասկանալի է, Պօ՛ղ, - նրան ընդհատեց չքերից տաբատ չունեցող գեներալ Փիրումեանը եւ բացատրեց: - Ուզում ես, որ ճակատի կենտրոնում առայժմ դիրք բռնի քո գունդը, իսկ մնացածներին դասաւորեմ թեւերում ու հնարաւոր ճեղքումի միւս կէտերում:

Գնդապետը զարմանքից հոգոց հանեց.

- Վա՛հ, անաչքն...

- Բա՛, կարծում ես միայն դո՞ւ խրատունք ունես հասկանալու:

- Ես շատ եմ սիրում կէս խօսքից հասկացող հրամանատարին:

- Մեր գովեստն անող չի լինելու, քէ մատաղ, գոնէ մենք իրար գովենք, - կատակեց ճակատի հրամանատարը: - Դէ՛, հիմա դու գունդը խրամատաւորիր, ես մնացածների հոգսը կը քաշեմ: Ցամենայն դէպս, քո աջ թեւում մի մարտկոց կը թողնենք: Հրետանիները միշտ էլ պէտք են...

Ճակատի կապի հրահանգիչը գլուխի մէջ ընկաւ:

- Պարոն հրամանատար, - ասաց, - գեներալ Սիլիկեանն է ուզում ձեզ հետ խօսել: Պարոն գեներալ, պարոն գեներալ, պարոն Դանիէլբէկ Փիրումեանը գծում է, խնդրեմ խօսեցէ՛ք:

(Շար. 13)

ՏԻԿԻՆ Մ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սրտի անհուն կսկիծ մը պատճառեց ինծի մեր շատ սիրելի Նախագահուհիին՝ Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան գոյժը. ես ալ տարիներով վարչութեան մէջ, իմ համեստ բաժինս բերած եմ լաւագոյնս ընելու նպատակաւ. եւ մենք խնամակալութեան հետ տասնեակ տարիներ բոլոր անդամուհիներս աշխատակցած ենք իրեն հետ շարունակաբար: Որքա՛ն համեստ, բարեկիրթ եւ համակրելի կին մըն էր ան, բառին իսկական առումով. Նոյնքան ազնիւ ազնուական հոգիով տողորուած: Ամբողջ կեանքը նուիրած էր Դպրոցասէրին միայն, աշակերտուհիները միշտ երախտապարտ պիտի մնան այդ գրասէր եւ ազգասէր Հայուհիին:

Շատ քիչ է այս գրութիւնս այս թերթին մէջ յայտնելու համար այն երախտագիտութիւնը, որ մենք խնամակալուհիներս ալ ունինք իր անձին հանդէպ: Ան անկեղծ բարեկամութիւն մը ստեղծած էր մեր միջեւ, համերաշխ ոգիով: Դպրոցասէրի մեր ներքին անթիւ դժուարութիւններուն դիմաց, կը պայքարէր որպէսզի դպրոցը իր գոյութիւնը պահէ:

Երբ մենք հայերէնի քննութեան առթիւ ներկայ կ'ըլլայինք դասարանները այցելելով, որքա՛ն կը սիրէր հարցումներ ուղղել աշակերտներուն, եւ կը հրճուէր երբ ճշգրիտ կերպով պատասխաններ ստանար անոնցմէ: Ան միշտ կ'ըսէր թէ, միայն մայրենի լեզուն է ազգի մը սիրտը եւ հոգին պայծառ պահողը, որքան որ օտար լեզուներ խօսին անոնք, երբեմն ալ ներողամիտ աչքով կը դիտէր բոլոր թերութիւններուն:

Ազգային հարցերով ալ հետաքրքիր կ'ընէր զանոնք, հրահրելով անոնց մէջ ազգային ոգին. Հայոց պատմութեան էջերէն:

Տիկին Տամլամեան միշտ կը փափաքէր որ հայ ընտանիքները իրենց զաւկին դաստիարակութիւնը վստահին հայ դպրոցին: Կը յիշեմ երբ մենք կը վիճէինք զանազան հարցերու շուրջ, մեր սիրելի նախագահուհին միշտ կը շեշտէր արդիական եղանակ կիրարկելու անհրաժեշտութիւնը դպրոցէն ներս, այսպէսով կրնայինք գիտութեան պաշարով, թէ հայ կենօք ձիրքերով օժտուած հայուհիներ շրջանաւարտ ընել մեր վարժարանէն: Եւ հայ վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլալով Հայու իրենց հոգին բնաւ չէին կորսնցըներ:

Թող թոյլ տրուի ինծի յիշել որ իր թանկագին աշխատասիրութիւններէն ոմանք անտիպ մնացած են. կրնան երեւան ելլել անոնք եւ ինչո՞ւ չէ կ'ուզարկենք հայրենիք:

Այսպէս կը յաջորդէն հետզհետէ անհետացող խնամակալուհիներուն նորերը, աշխարհ շարունակ կը կերպարանափոխուի: Եւ մենք ինչքան գոհողութեան գնով կրցանք եւ ջանացինք վառ պահել Դպրոցասէրի ջահը, այս նպատակով ներկայ խնամակալութիւնը կոչուած է կատարելու բարձր առաքելութիւն մը:

Այժմ կուգամ յարգանքի իմ բաժինս բերել իր յոյժ սիրելի յիշատակին խոնարհելով իր շիրիմին առջեւ, եւ վստահ եմ որ իր յիշատակը միշտ վառ պիտի մնայ մեր բոլորին սրտերուն մէջ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ

Ց. Գ. - Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնն ու խնամակալութիւնը սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ վարժարանի խնամակալութեան երկարամեայ նախագահուհիին մահուան առթիւ եղած նուիրատուութիւններուն համար, յայտնելով թէ հաւաքուած գումարը պիտի տրամադրուի պատճէնահան մեքենայի մը (ֆոթոքոփի) գնման, ի յիշատակ Տիկին Մանիա Տամլամեանի:

կայն մնացողներ հիւրընկալ Ֆրանսայի մէջ հաստատուելով, հիմը դրին ֆրանսահայ գրականութեան. Շահնուր, Շուշանեան, Որբունի եւայլն, հովանաւորութեամբ՝ Ա. Չօպանեանին, որ մեր գրականութեան դեսպանը եղած էր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Պահ մը ունեցանք այն պատրանքը որ Փարիզ պիտի փոխարինէ Պոլիսը, սակայն պայմանները ձեռնտու չեղան: Միայն Հայ գրողներու ընկերակցութեան ի պատիւ պէտք է ըսել որ Զօպանեաններու վառած ջահը բարձր պահեցին, թէեւ այսօր քիչ մը տժգունած է այդ ջահը - ինչպէս իրենք ըսին - որովհետեւ չունեցանք դպրոցներ որ մտաւորականներ պատրաստէին: Այսօր կը շարունակէ ապրիլ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ըսելու համար, «մենք հոս ենք, մեր գրականութիւնը հոս է»:

Ժամը 19-ին աւարտեցաւ յիսնամեակի այս տօնակատարութիւնը, նոր յիսնամեակներու սեմին բերելով Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը:

Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի շրջափակին մէջ, Հոկտեմբեր 29 - 30-ին, տեղի ունեցած է Կաթողիկոսութեան գրատան կազմակերպած հայ գիրքի 6-րդ ցուցահանդէսը, մասնակցութեամբ Համազգայինի, Տօնիկեան, Սեւան, Շիրակ եւ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու հրատարակչականներուն: Հոկտեմբեր 29-ին, ժամը 15.30-ին կատարուած է երեկոյեան ժամերգութիւն, նախագահութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի: Յաւարտ արարողութեան, շրջափակին մէջ տեղի ունեցած պաշտօնական բացումին խօսք առնելով Վարուժան վրդ. Հերկելեան շեշտը դրած է հայ գիրքի ցուցահանդէսի արժէքին ու անհրաժեշտութեան վրայ՝ հայ մշակութային կեանքին մէջ: Գարեգին Բ. իր պատգամին բնաբան ընտրած է՝ «Հայ գիրքը՝ ընկերը Հայուն», եւ անդրադառնալէ ետք ընթերցումի, գրադարաններու եւ գիրքերու դերին ու անհրաժեշտութեան, ի մէջ այլոց ըսած է. «Հայ գիրքը, մշակոյթին ամենազօր կռիւնը, եղաւ հայ մարդուն ընկերը ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ: Հո՛ն ուր Հայութիւնը, օտար աշխարհներէ եկող օտարացնող ազդեցութիւններու տակ տժգունեցաւ եւ աղօտեցաւ՝ հայ գիրքը դարձաւ գոյն եւ լոյս: Հո՛ն ուր Հայութեան չունէր չիջելու ատիճան տկարացաւ ու բարակցաւ՝ հայ գիրքը փչեց «շունչ կենդանի» եւ դարձաւ ձայն պայծառաշեշտ: Հոն ուր Հայութիւնը խոտորեցաւ ներքին անհաւատարմութեան, ուծացումի փորձութենէն այցելուած՝ հայ գիրքը դարձաւ չափորաձայն յուշարար եւ խիղճի զարթնումի եւ ուղղումի խայթ»:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 15-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Օրուան ձեռնարկը, 600 Հայերու ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Վազգէն Մաթէնլեան: Հայ Դատի յանձնախումբի աշխատանքներուն մասին խօսած է Մայքլ Մահտեսեան, իսկ Խաժակ Տիգինեան ներկայացուցած է Հայ Դատի համար Տուրքի Յանձնախումբին գործունէութիւնը եւ իրագործումները, նշելով որ ներկայիս Հայ Դատի Յանձնախումբին օժանդակ անդամներու թիւը անցած է 700ը: Այս անդամները ոչ միայն կը խոստանան տարեկան նիւթական մասնակցութիւն, այլեւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն գործնապէս աշխատակցիլ Հայ Դատի Յանձնախումբին, կամաւոր կերպով: Բանախօսած է Եդուարդ Յովհաննիսեան: Յանուն Հ.Յ.Դ. Արեւմտ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսք առնելով Ժանօ Թիթիզեան շեշտած է անհրաժեշտութիւնը բոլոր Հայերու մասնակցութեան՝ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ: Վիգէն Եադուպեան, Գառնիկ Սարգիսեան եւ Անդրանիկ Մաթոսեան իրենց երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են: Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Սարօ Մարտիրոսեան 100 հազար տոլար նուիրած են Հ.Յ.Դ. կեդրոնական ակումբին (Կլէնտէյլ), որ այսուհետեւ կը կոչուի «Սալբի Մարտիրոսեան Հայ Կեդրոն»: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ եպիսկ. Թապագեան:

×

ՔՍԱՆԹԻԻ «Յունաստան» Թաղական խորհուրդի, Հայ Գթութեան Խաչի եւ Երիտասարդական միութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 29ին, տեղի ունեցած է շրջանի ակումբին բացումը: Ներկայ եղած են շուրջ հարիւր հոգի: Յանուն երիտասարդութեան բացումը կատարած է Թաւուր Գարաօղլանեան: Լուսի Հայրապետեան բացատրած է ակումբի կառուցման նպատակը: Շրջանի Հայ Գթութեան Խաչի անունով Տիկին Քէօմիւրճեան, իսկ Թաղական խորհուրդի կողմէ Օննիկ Քէօմիւրճեան խօսք առնելով անդրադարձած են ակումբ մը ունենալու անհրաժեշտութեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սերգօ Գույումճեան: Թրակիոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն քհնյ. Վասիլեան խօսած է շրջանին մէջ տարուող հայապահպանման ճիգերուն մասին: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով, որուն ընթացքին եղած են սրտաբուխ նուէրներ: Նոր ակումբը կը գտնուի եկեղեցւոյ բակին կից եւ կը բաղկանայ երեք սենեակներէ ու սրահէ մը:

Լրատու արուեստի

Դեկտեմբեր 1-էն 8, ժամը 18-էն 22, Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը կը ցուցադրուին Արամ Ալէքսանի, Արշակի, Ալէքս Պէրլեանի եւ Ռուբէն Նաճառեանի նկարչական գործերը: Չորս նկարիչները միացած են ձեռնարկելու գործունէութիւններու շարքի մը (յատկապէս մշակութային տուներէ ներս՝ կազմակերպելով ցուցահանդէսներ, կլոր-սեղաններ, հանդիպումներ) հաղորդակցութեան եւ հասկացողութեան աւելի խոր կապ մը հաստատելու նպատակաւ հասարակութեան եւ արուեստին միջեւ: Այս ձգտումն է որ իրարու մօտեցուցած է այս նկարիչները՝ հակառակ իրենց նկարչական ոճերու եւ արտայայտութեան տարբերութեան:

Արամ Ալէքսան ծնած է 1920-ին Պոլիս: 1948-ին ստացած է իր ճարտարապետական վկայականը Միլանոյի Պրէրայի հաստատութենէն: 1956-էն ի վեր իր ընտանիքով հաստատուած է Փարիզ: Մասնակցած է մեծ թիւով անհատական եւ հաւաքական ցուցահանդէսներու Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ:

Արշակ ծնած է 1931-ին, Պէյրութ: 1957-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Պատկերային շրջանէ մը ետք, 1960-ին անցած է վերացապաշտութեան: Կը մասնակցի անհատական եւ հաւաքական այլազան ցուցահանդէսներու, Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր:

Ալէքս Պերլեան (Պէրճէճիքլեան) ծնած է 1946-ին Հալէպ: Վկայուած է Վենետիկի Գեղարուեստից Ակադեմիայէն 1970-ին: Փարիզ կ'ապրի 1976-էն ի վեր: Իր գործերը ցուցադրած է զոյգ մը հաւաքական եւ անհատական ցուցահանդէսներու ձեւով:

Ռուբէն Նաճառեան ծնած է 1951ին Պէյրութ: 1975-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Վկայուած է որպէս ներքին ճարտարապետ 1975-ին (ԱԼՊԱ): Մասնագիտացած եւ որմնանկարչութեան վկայականը ստացած է 1977-ին (ԷՆՍԱՏ): Մասնակցած է մեծ թիւով ցուցահանդէսներու եւ սալոններու, 1977-ին ստանալով Էնաթիթիւ Տը Ֆրանսի մրցանակը: 1981-ին իր գործերը ցուցադրած է Մադրիտ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Աղջիկը առաւ նամակը - մինչ Համբիկ կը շարունակէր աղաղակը հանդիսատես ըլլալ այս եղելութեան եւ աչք մը նետեց նամակի այդ մանր ու հոտաւէտ թուղթին վրայ, որ քանի մը կարճ տողեր միայն կը պարունակէր:

«Սիրելի մամաս,

«Քու կարօտդ կը ստիպէ պահ մը ընդհատել հոս ունեցած գործերս ու գալ գիրկդ նետուիլ: Այս նամակը թղթատարէն յանձնելէս երկու օր ետքը ճամբայ կ'ելլամ: Ինծի կ'ընկերանայ Փարիզի նշանաւոր բժիշկներէն տոքթոր Ֆրուասարի աղջիկը, օրիորդ Ամէլի Ֆրուասար, որ կը փափաքի Պոլիսը տեսնել: Շատ կ'աղաչեմ, սիրելի մամաս, օրիորդին համար աղուոր սենեակ մը պատրաստել տուր, վասնզի որչափ ատեն որ Պոլիս մնայ, ստիպուած եմ հիւրասիրել զինքը:

«Սիրով ու կարօտով կը համբուրեմ քեզ»:

ԱՐՇԱԿ

Ու Սոֆի՝ աչքերը այդ մանր ու տարտղնուած գիրերուն յառած՝ կը յամենար կարծես անոր իմաստը ըմբռնելու, չուզելով բաժնուիլ այդ ընթերցումէն անորոշ բայց անհեդ տպաւորութենէն զոր կը կրէր, անոր հետեւելիք դէպքերուն վախովը համակուած:

- Ձե՞ս կրնար կոր կարդալ, կը հարցընէր հանըմը, անոր դէմը կեցած, անոր դէմքին վրայ ջանալով կարդալ ա՛յն տպաւորութիւնը զոր կը սպասէր որ արտայայտէր ունէ մարդ որ ատիկա կարդալու բախտը ունենար:

- Կարդացի հանըմ, ըսաւ Սոֆի, թուղթը անոր կարկառելով...

- Օրիորդ Ամէլիին սենեակը շուտով պատրաստենք, Սոֆի, վրայ բերաւ տիկին Մարկոսեան, երկու օրէն հոս են...

- Պատրաստենք, հանըմ...

Ու հանըմը, որուն աչուըները նորէն ու նորէն այդ աւետաբեր թուղթին վրայ կը դառնային, ուրախ զուարթ դուրս ելաւ սենեակէն, իր մանուկի յափշտակուած խենթութեանը մէջ չտեսնելով հարուածը զոր տուեր էր իր զաւկին այդ երկու տողերուն:

Անոնք, անխօսուկ, հիմա իրարու կը նայէին, զգացումին բանաձեւելու անկարող, ստեղծուած այդ յանկարծական ու անորակելի կացութեան առջեւ ի՛նչ ընելիքնին չգիտնալով:

Համբիկ, որուն տխրանուշ աչուըները ցաւագին յուսահատութեամբ կը յարէին Սոֆիին աչուըներուն, վերջապէս աղջըկան մօտեցաւ:

- Սոֆի, ըսաւ նուաղած ձայնով մը, ես կը մեկնիմ:

Սոֆիին աչուըները արցունքով լեցուեցան: Յուզումէն՝ չէր կրնար բան մը ըսել: Որքա՛ն քիչ տեւած էր իրենց երջանկութիւնը: Տարիներէ ի վեր իրենց ճակատագիրը վրդովող այդ սեւ ոգին ահա նորէն կը հասնէր կուզար: Արդէն իրենց շուրջը կը զգային անոր սարսուռը, մըրրիկին առաջին ալիքները, որ մեծ պայթումին նախազուշակ գողով մը կը սարսեն բնութիւնը:

- Ոչ, ըսաւ Սոֆի, երիտասարդին ձեռքը բռնելով ջղայնօրէն, մ'երթար, Համբիկ, թող գա՛յ ան...

- Բայց ... կարելի բան չէ, Սոֆի ... մտածէ՛ անգամ մը, այդ մարդը, թշնամին, այս տան տէրը ... մտածէ՛...

- Եթէ դուն մեկնիս, հապա ե՞ս ինչ կ'ըլլամ հոս միս մինակս...

Երիտասարդին աչքերուն մէջ հրճուանքի կայծ մը շողաց.

- Միասին կ'երթանք, Սոֆի, ըսաւ անոր նայելով, անոր հոգիին մէջը իջնալու ջանքով:

- Միասի՞ն, կրկնեց մանկամարդ աղջիկը, այս բառին վրայ կանգ առնելով, կարծես մէկ վայրկեանի մէջ անոր բոլոր հետեւանքները մտաբերելով:

- Այո՛, ըսաւ նորէն Համբիկ՝ տիրական եւ կտրուկ, միասին երթանք ... ու ա՛լ վերջնականապէս ազատինք ասկից, այս անիծեալ տեղէն...

(Շար. 193)

Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Հախնազար - եան, Տէր եւ Տիկին Պերնար Փաքալ եւ զաւակները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՏԵՓԱՆ ԷԼԻՋԻԲԵԿՕՖԻ

(ծնեալ՝ Տէր - Գէորգոֆ)

մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

11, Bd. Suchet, 75116 PARIS

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լուի Կրան - Բէնի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնըւած Նախկին Առաջնորդ Հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին : Պատարագ՝ 10, Հոգեհանգիստ՝ 11·30 :

L'ASSOCIATION CULTURELLE HAMAZKAÏNE

présente

à la M. C. A.

17, rue Bleue, métro Cadet

— *Le bilinguisme à l'école*

— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*

le mercredi 30 novembre à 20 h. 45

avec la participation de :

RAFFI ARZOUMANIAN

et HAGOP BALIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ· Տիգրան Թորոսեան եւ ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ ի մասնաւորի Փարիզի եւ Արնուվիլի գաղութին, որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՍՈՆԻԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Աշճեան)

մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշան Միքայէլեան կը նուիրեն 200 Ֆ· Իսիի Ս· Աստուածածին եկեղեցիին եւ 200 Փրանք «Յառաջ»ին, (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Այրի Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշեանի (ծնեալ՝ Նալպանտեան) մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս· - Աշճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքներու կողմէ եկեղեցւոյս 1500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Բորիս Մուսայէլեան 300, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 250, Դարբինեան ընտանիք 250 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աղամեան 200, Մկրտիչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սուլթանեան 150-ական Ֆ·, Այրի Տիկին Պէյլէրեան, Օր· Անահիտ Հացագործեան, Կէտիկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Տուտուեան, Տէր եւ Տիկին Տէվիս Տուտուեան, Տէր եւ Տիկին Գազարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աղամեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեան, Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեան, Պ· Յակոբ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Նահապետեան, Պ· Աճէմեան 100-ական փրանք, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Աւիքեան, Տէր եւ Տիկին Կիւլկէքեան, Տէր եւ Տիկին Թովմասեան, Այրի Տիկին Ճէրէճեան, Պ· Միսաք Աւտոյեան, Այրի Տիկին Ագնիւ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Պ· Մեսրոպ Գասգասեան, Պ· Լանտօն 50-ական Ֆ· :

(Շար·)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

70 տարեկան կնոջ մը խնամք տանելու համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը :

Բոլոր այլ մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆԻ՝

727 - 62 - 08

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Սէն Թ'Անթուանի Ս· Թադէոս - Բարթեղիմէոս Թաղականութիւնը կը տեղեկացնէ իր թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ բարեպաշտ ժողովուրդին թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, Ս· Թադէոս - Բարթեղիմէոս Առաքելոց տօնին եւ եկեղեցւոյս անուանակոչութեան - Ուխտի տօնին առթիւ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ : Բարձր հովանաւորութեամբ Արեւմտեան - Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ հոգիներու համար անոնց, որոնք ծառայեցին եկեղեցւոյս պայծառութեան եւ թաղիս բարօրութեան ապա՝ ծաղկեպսակի զետեղում նահատակաց յուշարձանին առջեւ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ· ժամերգութեան ժամը 8-ին :

Պատարագ 10-ին :

Քարոզ՝ 11-ին :

Հոգեհանգիստ՝ 11·45-ին :

Մատաղօրհնութիւն՝ 12-ին :

Կրօնական հանդիսութեանց կը յաջորդէ ճաշ :

CENTRE SOCIAL LA MARTINE

Palanque,St.-Antoine, 13015 MARSEILLE

Ճաշերը պատրաստուած են եկեղեցւոյս Օժանդակ Տիկնանց Միութեան կողմէ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ անակնկալներ : Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ՝ Հայկական Պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Եւա Պալապանեանի :

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս երգչախումբը :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ աշխատող վարժ գործաւորուհիներ :

Դիմել՝

Ets. CALDIRAC

65, rue Meslay, 75003 Paris

TERRAIN A VENDRE

Dans le VAR

en deux lots, 1000m2 chaque, eau, electricité, permis de construire

s'adresser :

A. Kalpakdjian

Les Ferrages

83136 *ROCHARON*

Tél. : (94) 04 - 91 - 06

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 4-էն սկսեալ ամէն կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2-ին, եւ իրիկունը ժամը 8-ին՝

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

Ռատիօ - էսփէրանսի վրայ,

F.M. 100,5 Mhz

×

A l'attention des auditeurs de la région marseillaise

écoutez tous les dimanches à 14 h. et à 20 h.

AVEDAPER

l'émission arménienne bilingue

sur Radio Espérance, F.M. 100,5 Mhz

à partir du 4 décembre

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

BELLEFONTAINE-ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ· 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով :

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ· _ Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ·, (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 փրանք :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել· -

208 - 82 - 13

350 - 20 - 66

664 - 76 - 42 առտուն :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

UGAB - Jeunes

présente le groupe de peintres

- *ALECIAN*
- *ARCHAK*
- *BERLIAN*
- *ROUPEN*

— vernissage-cocktail jeudi 1er décembre de 18 h à 22 h.

— exposition du 1er décembre au 8 déc. t.l.j. de 18 h à 22 h.

— table ronde le jeudi 8 déc. à 20 h 30.

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

JOUR DE L'AN & NOEL EN ARMENIE

27 DECEMBRE — 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**	**WASTEELS**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V

avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE IVANOVITCH

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54

Մուտք՝ 50 Ֆ· Ուսանողներու՝ կէս գին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 NOV.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.578

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.578

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՓ ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ նոր այերանաւ մը արձակուեցաւ, որ հետը կը տանի անձրըպետային տարրալուծարան մը եւ վեց հոգի: Վերադարձը նախատեսուած է Դեկտեմբեր 7-ին, գիտական 72 փորձերէ ետք: Առաջին անգամ ըլլալով վեց հոգիին վրայ երկուքը՝ այերանաւորդ չեն, մէկը գերման բնագէտ մըն է, միւսն ալ ամերիկացի մասնագէտ մը՝ բնարժշկական թեքնիքի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց կառք վարողներու ալքոլամոլութեան օրինագիծը: Նոր օրէնքը կը ծանրացնէ պատիժները եւ ալքոլի քանակը արեան մէջ 0,80ի կը սահմանափակէ: Նախապէս՝ 1,20 էր:

ՆԱՆԹ քաղաքը այլեւս ազատ դպրոցի կամ աշխարհականութեան խորհրդանիշ քաղաքը դարձած է: Առաջին ցոյց մը կազմակերպած էին ազատ դպրոցի կողմնակիցները, համախմբելով հարիւր հազար հոգի, նոյն թիւը ձեռք ձգեցին հանրային դպրոցին ջատագովները, թէեւ ցոյցերու թիւը միշտ կը տարբերի ըստ կողմերու, այսինքն՝ կազմակերպիչ թէ ոստիկանութիւն:

ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ մրցանակներու երկրորդ շարքը տրուեցաւ Նոյեմբեր 28-ին: Ֆեմինային արժանացաւ Ֆլորանս Տըլէ «Հարուստ եւ Թեթեւ» վէպին համար (Կալիմար): Մետիսիսը ստացաւ Ժան Էչէնոզ «Շերոքի» գործին համար եւ «Օտար Մետիսիսը»՝ Քէնէթ Ուայթ «Կապոյտ ճամբան» հատորին:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարը քաջալերանքի զանազան միջոցներ կը փնտռէ, որպէսզի ծնունդներու թիւը չպակսի Ֆրանսայի մէջ: Ժերժինա Տիւֆուա կը նախատեսէ երրորդ զաւակէն սկսեալ ամսական հազար ֆրանքի պարգեւ մը շնորհել, երկու տարի, ծնողքէն՝ անոր հայրը կամ մայրը, որ տունը կը նստի երախայով զբաղելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահը՝ Ռէկըն Շամիրէն ետք, պիտի ընդունի Լիբանանի նախագահը՝ Ճեմայէլ, որ Հռոմէն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ:

ԳՈՔԱՍՍ չկրցաւ կեդրոն - Ափրիկէի իր հայրենիքը վերադառնալ, տրուած ըլլալով որ այդ նպատակով Ապիճան հասնող ճարտվէլը ետ ղրկուեցաւ նախագահ Հուֆուէթ - Պուանյիի հրամանով: Կը թուի որ Գոքասս կը նախատեսէր իշխանութիւնը կրկին ձեռք առնել եւ հայրենիքէն կարօտէն մղուած չէ, որ կ'ուզէր Պանկի երթալ: Ֆրանսական գաղտնի սպասարկութիւնները տեղեկացուցած կ'ըլլան Քոթ տ'Իվուարի նախագահը, որպէսզի արգելք հանդիսանայ: Գոքասս շատ դատապարտուած է, քանի բանտը կը նկատէ ինքզինքը չորս տարիէ ի վեր եւ ոչ թէ՝ քաղաքական ապաստան տուող երկիր մը:

ՄԱՏՐԻՏԻ մօտ ճզմուող Պօյինկին մեռեալներու թիւը 186 էր Երեքշաբթի եւ վերջնական ալ չէր նկատուեր, որովհետեւ դեռ դիակներ կան, որոնք չեն գտնուած: Պատճառն ալ դեռ չէ ճշդուած, բայց մարդկային սխալ մը անկարելի չի նկատուիր:

ՄՈՆՍՈՒՌԻ տպարանը, որ 700 պաշտօնեայ եւ բանուոր կ'աշխատցնէ սնանկացած է եւ հաշուեկշիռը կը յանձնէ: Հոն կը տպուին՝ Լը Փուէն, լ'Էքսփրէս, Վէ - ԷՍ - Տէ եւայլն եւ կացութիւնը ծանրակշիռ է: Այս կարեւոր տպարանին արդիականացման համար դրամատուներ թէ անհատներ միլիոններ դրած էին, բայց օգուտ չունեցաւ, թէեւ նպատակն այն էր որ Ֆրանսական հրատարակութիւնները այլեւս արտասահման չերթային: Հարցն հոն է, որ Ֆրանսայի մէջ, մամուլի տպագրութեան բուն տէրն ու տիրականն է՝ Սէ. Ժէ. Թէ.ն, որ կըրցած է այնպիսի նիւթական պայմաններ ձեռք ձգել մամուլի բանուորներուն համար, որ տպարանները մրցակցութիւն չեն կրնար ընել: Ոչ Իտալիոյ մէջ, ոչ ալ Պելժիոյ, նոյն բանուորները նման պայմաններ կը վայելեն: Ներկայիս, փրկելու համար Մոնսուռի տպարանը, հարկ է 100 բանուոր պաշտօնազրկել եւ 139 միլիոն եւս դնել, առաջին լուծումը՝ Սէ - Ժէ - Թէ-ն կը մերժէ, երկրորդը՝ դրամ ունեցողները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22 - 24)

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԱԾ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին կից կառուցուած մարզական նոր պալատին մէջ տեղի ունեցած է «Ուժի, Գեղեցկութեան եւ Ջահելութեան» նուիրուած տօնախմբութիւն մը, մասնակցութեամբ անուանի մարզիկներու, մարզանքի վեթերաններու, մարզական ընկերութիւններու եւ դըպրոցներու սաներու: Ներկայ եղած են Կարէն Դեմիրճեան, Բարկէն Սարկիսով, կուսակցական եւ պետական ղեկավար այլ դէմքեր: Հոծ բազմութիւնը ջերմօրէն ողջունած է ծանրաբարձութեան աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեաններ Եուրի Վարդանեանը, Եուրիկ Սարգսեանը եւ Օգսէն Միրզոյեանը, դասական ըմբշամարտի աշխարհի ախոյեան Բենուր Փաշայեանը, «Բիւրեղեայ մարմնամարզիկ» Արթուր Յակոբեանը, որ աշխարհի ախոյենութենէն վերադարձած է մետալներով, ջրացատքի Եւրոպայի ախոյեան Դաւիթ Համբարձումեանը, միջազգային կրօսմայսթէռ Ռաֆայէլ Վահանեանը, հրաձգութեան ախոյեան Զինայիդա Սիմոնեանը: Բեմին վրայ շարուած են Հայաստանի մարզական երեք սերունդներու ներկայացուցիչները, որոնց մէջ՝ վեթերաններ, ինչպէս՝ ողիմպիական ախոյեաններ Հրանտ Շահինեան, Վլադիմիր Ենգիբարեան, Ալբեր Ազարեան, Իգոր Նովիկով: Խօսք առած են Հրանտ Շահինեան եւ բանաստեղծ Արամայիս Սահակեան: Կոմերիտ Միութեան Ա. քարտուղար Ալիդա Թոփուզեան Միութեան պատուոյ նշանները յանձնած է փառաբանուած մարզիկներուն, որոնց անունով շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Եուրի Վարդանեան: Տօնախմբութեան հանդէս եկած են գեղարուեստական լաւագոյն խումբեր եւ անհատ արուեստագէտներ:

×

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ԵՐԵՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Շուրջ 200 հինաւուրց վերածնած մեղեդիներու եւ պարի եղակի տեսարաններու ինքնատիպ «փունջ» մը հաւաքած է Դուին գիւղին մէջ գործող ասորական երգի ու պարի ժողովրդական համոյթի ղեկավար Լէոնիդ Եղիզարեան: Համոյթին 30-ամեակը նշուած է Երեւան: Հայաստանի մէջ կ'ապրին աւելի քան տասը հազար Ասորիներ, եկած առաւելաբար Պարսկաստանէն՝ 150 տարի առաջ: Կան նաեւ Ասորիներ Թուրքիայէն: Գլխաւոր մասը կ'ապրի Արարատեան դաշտի քանի մը գիւղերը: Վերջերս Հայաստանի մէջ հետաքրքրութիւն ստեղծած է պատմաբան Լեւոն Սարգիզովի «Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի երկրների Ասորիները» գիրքը, ուր վերլուծուած է ժողովուրդի ազգային ազատագրական պայքարը Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն: Կը խօսուի նաեւ հայ - ասորական կապերուն մասին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

—×—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ. - Ստորեւ Բ. եւ վերջին մասը, Ալի Պիրանտի այն յօդուածին՝ «Մոսկուայի տեսանկիւնէն», որ խորագրուած է՝ «Հայկ. ահաբեկչութիւնը անկախութեան պայքար չի կրնար ըլլալ»: Ցաջորդով՝ նոյն լրագրողին տեսակցութիւնը խորհ. Արտաքին նախարարութեան պատասխանատուի մը հետ, այլապէս շահեկան:

×

Այո՛, իրապէս Մոսկուայի մէկ աչքն ալ Թուրքիոյ վրայ է: Կը գիտէ ժողովուրդը որ սկսած է հետզհետէ աւելի ըմբռնել տալու այս հարցին հանդէպ: Երբ պատասխանատու մը կը փնտռուի հայկ. ահաբեկչութեան, բազմաթիւ մտաններ սկսած են դէպի Խորհ. Միութիւն դառնալ. հայկ. հարցը կը թունաւորէ Թուրք եւ Խորհրդային Միութիւն յարաբերութիւնները ու վերջապէս Թուրքիոյ մէջ այս պատճառով աւելի հող կը գտնէ հակա - խորհրդային հոսանքը, Թուրքիան աւելի մօտեցնելով Ամերիկային: Այս մէկը շատ փափաքելի չէ Խորհ. Միութեան համար, քանի որ ներհակ է իր շահերուն:

Ահա հոս է Մոսկուայի երկուութիւնը:
- Կրնա՞յ արդեօք ըլլալ ԱՍԱԼԱյի -

Մինչեւ այսօր Ներառեալ ՍԻԱ.ն, արեւմըտեան ոչ մէկ լրատու գործակալութիւն կրցաւ շօշափելի փաստ մը մէջտեղ դնել, ըսելու համար թէ խորհ. Հայաստանի կամ կեդրոնի կառավարութիւնը զէնքով կամ նիւթապէս կ'օժանդակէ հայկ. ահաբեկչութեան: Կան միմիայն կարծիքներ եւ տեսակէտներ, որոնք ծընունդ կ'առնեն, օրինակի համար ԱՍԱԼԱ-յի յօդուածներէն ու այն պարագայէն թէ ան բոյն կը դնէ Մոսկուայի ամէնէն մօտ կազմակերպութիւններու կամ երկիրներու մէջ:

Արդեօք Խորհ. Միութիւնը եթէ ուզէ, չի՞ կրնար Սուրիոյ նման իր ամէնէն մօտիկ դաշնակիցին սահմանափակել տալ ԱՍԱԼԱ-յի գործունէութիւնները: Կրնայ, սակայն անմիջապէս հետեւեալ հարցումը կը ծագի մեր գլխուն մէջ. «Ինչո՞ւ առնէ այս քայլը»: Ինք Թուրքիոյ դաշնակիցը չէ, աւելին, Թուրքիա անդամ է ՕԹԱՆ-ի. կազմակերպութիւն մը որուն մասին Խորհրդային Միութիւնը այն կարծիքը ունի թէ զէնքը ոչնչացնելու նպատակը կը հետապնդէ: ՕԹԱՆ-ի անդամ Պետութեան մը զգացած վրդովումն ալ ի հարկէ Խորհրդային Միութիւնը չի մտահոգեր:

Ճիշդ է որ Խորհ. Հայաստանի ԱՍԱԼԱյին նիւթապէս օժանդակելուն մասին շօշափելի ապացոյցներ գոյութիւն չունին, սակայն եւ այնպէս յստակ է այն կէտը որ ան Թուրքիոյ հանդէպ բարեկամական զգացումներ չի տածեր:

Այս հանգրուանին հետեւեալը կարելի է ըսել. երբ Իսրայէլ հայ դաշնակցական ահաբեկիչներու թիկունք կը կանգնի, Ֆրանսայի ընթացքը յայտնի է, եւ եթէ Անգլիոյ, Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցող գործունէութիւններն ալ նկատի առնուին, բովանդակ հայկ. ահաբեկչութեան ետին միմիայն Խորհ. Միութիւնը տեսնել, կը կարծեմ թէ իրականութեան միակողմանի արժեւորում մը կ'ըլլայ:

- Քաղաքականութեան փոփոխութի՞ւն -

Քաղաքական բազմաթիւ դէտեր «երկու լարի վրայ խաղալ» կ'որակեն այն կացութիւնը, ուր կեդրոնի կառավարութիւնը մէկ կողմէն հասկացողութեամբ կը դիմաւորէ Խորհ. Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող գործունէութիւնները եւ չտեսնել կը ձեւացնէ դէպքերը, միւս կողմէն Մոսկուայի մէջ ոչ մէկ ցոյց կ'արտօնէ, ու ոչ մէկ հրատարակութեան մէջ Թուրքիան կ'ամբաստանէ ցեղասպանութեամբ:

Ահա՛ այս տեսանկիւնէն է որ ԹԱՍ գործակալութեան Օգոստոս 31-ի լուրը առաջին անգամ ըլլալով յատկանշական նըկատուեցաւ: Պաշտօնական լրատու գործակալութիւնը ԹԱՍ, արտաքին հաղորդումներու անգլերէն լուրերուն մէջ, երբ կը խօսէր ԱՍԱԼԱ-յի մասին, առաջին անգամ ըլլալով զայն որակեց «ահաբեկչական կազմակերպութիւն» մը:

Արդեօք Մոսկուա հետզհետէ կը փոխէ՞ իր ընթացքը:

Կարելի չէ հիմակուընէ գուշակել: Որովհետեւ որոշումներ տալու եւ կիրարկելու իրենց դրութիւնը այնքան ծանրաքայլ է որ, միայն յառաջիկային կրնանք գիտնալ այս պարագան:

Այսօր Մոսկուայի մէջ ոչ մէկ պաշտօնական անձնաւորութիւն անկախութեան պայքար մը կը նկատէ հայկ. ահաբեկչութիւնը, սակայն նաեւ չըսեր բացէ ի բաց. «մենք դէմ ենք հայկ. ահաբեկչութեան», եւ կամ տակաւին չի կրնար ըսել: Այս մերձեցումին մէջ անպայման Խորհ. Հայաստան որոշ դեր մը ունի:

Սակայն կարելի չէ աւելի անտեսել Թուրքիոյ զգայնութեան սահմանն ալ զոր շատ լաւ կը զգան այսօր խորհրդային պաշտօնական անձնաւորութիւնները: Ամէն օր քիչ մը եւս կ'աւելնայ Անգարայի ճնշումը, եւ խորհրդային վարչակարգը իւրայատուկ մեթոտներով նոր դիրքորոշում մը ընկալելու ճամբուն մէջ է:

Կը յուսանք որ ժամ առաջ անոնք կարենան իրենց ընթացքը բացայայտօրէն արտայայտել:

×

Միլլիյէթ այս յօդուածին կը կցէ նաեւ հետեւեալ լուրը, հրատարակելով նաեւ խնդրոյ առարկայ գրքոյկին համապատասխան հատուածին պատճէնը:

«Նովոսթի Լրատու Գործակալութիւնը, Հայկական Հանրապետութիւնը ծանօթացնելու նպատակով, - գրքոյկ մը պատրաստած է: Այս գրքոյկը կը ներկայացնէ հայկական պատմութիւնը եւ արձագանգ կ'ըլլայ թրքական ջարդին: Երբ թրքական կարեւոր թերթ մը այս մասին լուսաբանութիւն մը ըրաւ, սովետ պատասխանատու մը յայտնեց որ գրքոյկին մէջ «ցեղասպանութեան» չակնարկուիր: Սովետ պատասխանատուն յայտնեց, որ ջարդն ու ցեղասպանութիւնը իրարմէ տարբեր բաներ են: Ըստ կարգ մը քաղաքական դէտերու, գրքոյկին մէջ տեղ գրաւած նախադասութիւնները, կեդրոնի կառավարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ երկարատեւ բանակցութիւններէ յետոյ տրուած որոշումին ցայտուն մէկ օրինակը կը ներկայացնեն: Քանի որ, ըստ միեւնոյն անձին, գրքոյկին մէջ կ'ուզուէր տեղ տալ «Ցեղասպանութիւն» բառին ինչ որ ջարդի փոխանակուած է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ
5-րդ հանգրուան

ՎԱԼԱՆՍ - Հ. Մ. Ը. Մ. ՏԷՍԻՆ 2 - 3

ՍԷՆ ՍԷՆ - ՏԸՆԻԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ -
ՍԷՆԹԻԻՌԻ Ֆ. Ք.
2 - 1

×

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ - ՍԷՆԹ - ԺԸՆՎԻԷՒ
72 - 90

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(Մահէն դէպի կեանք)

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գ.

Վաստիգանի ընդարձակ գերեզմանատան մէջ ենք հիմա: Հսկա՛յ տապանաքարեր փռուած են արեւուն կրակացայտ ճառագայթներուն տակ, այրած խոտերուն մէջ ոմանք կորսուած: Ծաղիկ ու ծաղկեփունջ չկայ: Ծաղիկն այստեղ, այս եղանակին, այս արեւուն ներքեւ անկնթարթի կեանք միայն կրնայ ունենալ: Բայց տեսարանը գեղեցիկ է ուրիշ, աւելի խոր, աւելի վաւերական գեղեկութեամբ մը - ժողովո՛ւրդը: Մոմեր ունին իրենց ձեռքերուն: Բայց մոմի տկար բոցերն անգամ կը մարին բոցարձակ ճառագայթներուն տակ օգոստոսեան արեւին: Ի՞նչ փոյթ. մոմն ի՞նչ կ՚արժէ այս լեռներուն վրայ, այս քարերուն մէջ ու այս արեւին տակ: Հայ մարդիկն են այսօր մոմակալ իրենց սիրտերը կերոնի անցուցած:

«Գթա՛ Տէր ի հոգիս մեր ննջեցելոց…
Եւ յիշեա՛ ողորմութեամբ…»

Բոլորին աչքերը սեւեռուած են տապանաքարերուն վրայ:

«Յիշեա՛ ՏԷՐ…»

Ամէն մէկը կը մտածէ իր ընտանիքի մէկ սիրելի անձին մասին: Բոլոր գիւղերն ու բոլոր գիւղացիք, գերեզմանատուներն ու շիրիմները համատեղուած են այստեղ մէկ կէտի վրայ - համայնութեան կամարը կազմող հայրենակցական մէկ պատկանելիութեան զգացումին մէջ: Նայուածքներու խուրձին տակ հին անուններ նոր շունչ կ՚առնեն, հողին ընդերքը կը բացուի արեւուն տակ եւ անցեալ մ՚ամբողջ, կեանք մը առհաւական կը լեցուի ուղեղներուն եւ սիրտերուն մէջ քաղաքներէն եկած այս գիւղացի ժառանգորդներուն: Կը զգամ իրենց յուզումը, ոչ անձնական ցաւ ու վիշտ, այլ հայրերու հաղորդութեան խռովիչ եւ պայծառակերպող պահ: Նոր - նոր հագուստներ են հագած, տեսակ - տեսակ գլխարկներ են անցուցած իրենց գլուխներուն, լուսանկարչական ու շարժանկարային գործիքներ կախած իրենց ուսերէն: Զհարմահալցի՞ են, հարց կուտամ ես ինծի չարականը երգած պահուս: Ե՛ն անպայման, հապա ինչո՞ւ հոս են:

Շարականի երկրորդ պատկերը գերեզմանաքարերէն կը հեռացնէ հայեացքս եւ կը սեւեռէ ժողովուրդին վրայ:

- «Լուսաւորեալքս ծննդեամբ սուրբ աւազանին,
Մի՛ բարկութեամբ խրատեր
Եւ մի՛ սրտմտութեամբդ քո յանդիմաներ…»

Մարդ ենք ի վերջոյ, դեռ չնչող ու գործող: Աստուծոյ սրտմտութեան պատճառ տուող արարքները անպակաս չեն մարդ էակին մօտ: Բայց այժմ ինկած ենք այս ժայռածածկ անապատը, այս մարդակերտ ժայռանման տապանաքարերուն մէջ. քաղաքին մէջ թողած ենք մեղքերը բոլոր՝ քաղաքներէն հաւաքուած: Այստեղ արեւին տակ բացուած ենք քեզի. այրող ու մաքրող ճառագայթներով այրէ մեր մեղքերը: Եկած ենք մեր ննջեցեալներու սրբաշող յիշատակէն լո՛յս քաղելու եւ մեղահալած ապխտակութիւնը ցանելու մեր գորշացած հոգիներուն վրայ: Անոնց սիրոյն գոնէ՝ ներէ՛ մեզի, «մի՛ բարկութեամբ խրատեր» եւ «մի՛ սրտմտութեամբդ քո յանդիմաներ» այլ գթութեամբ քո քաւէ՛, մաքրէ՛, սրբէ՛ եւ այնպէս վերադարձուր մեզ քաղաք, որ մեր հայրերուն գիւղն ու հողը, մեր ննջեցեալներուն յիշատակն ու պատգամը երբեք չհեռանան մեզմէ եւ որբ չմնանք այս կենարար սրբութենէն:

«Ի վերի՛ն Երուսաղէմ»

Վերստին կը դառնամ ննջեցեալներուն: Վեր կը բարձրացնեմ աչքերս դէպի Վերին Երուսաղէմ: Բայց արեւը ետ կը մղէ իմ նայուածքը: Դարձեալ գերեզմանաքարե՛ր. բայց այս անգամ … երկինքին հայելին են անոնք: Հաւատացեալները բռնուած են երկրի եւ երկնի այս միջասահման գիծին վրայ: Գերեզմանաքարերը ա՛լ մերկացած են քարեղէն իրենց պատանքէն: «Հրեշտակաց բնակարանն» են, ուր ննջեցեալները այժմ կ՚երեւին բոլորուած շուրջը Տէր Սուքիասին, որուն հաստահեղոյս դամբանաքարին առջեւ կանգնած կը կարդամ.

«Այս է տապան
Տէր Սուքիասի».
«Եկի ի հօրէ
Եկի աշխարհ
Թողում աշխարհ
Երթամ առ Հայր»

Բայց այսօր, եւ մանաւանդ այս պահուն, ան դուրս ելեր է դարձեալ իր հօրենական երկայնքին կայքէն եւ եկեր է իր հայրենական կայքը վերստին ըլլալու համար հետն այն ժողովուրդին, որուն հայրերուն ճակատներն է մխռներ, ձեռքերն է իրար կապեր - պսակեր, եւ դամբարաններն է կնքեր:

«Տէ՛ր, ողորմեա՛
հոգւոցն մեր ննջեցելոց»

Շարականն այսպէս հագիւ արտասանած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ, միաբերան սրտի ամենախոր ծալքերէն վեր բարձրացուց իր այնքան կրկնած բայց այդ օր կարծես առաջին անգամ երգուող «Հայր Մեր»ը:

Ամայութեան, անտուն, աներգիք տարածութեան մէջ, արեւի ու քարի միջեւ ապրող ժողովուրդի տեսարանը ալ վեր էր ըմբռնողութեանս մագնիսներէն: Քարերը կ՚երգէին, փուշերը կ՚երգէին, ծառերը կ՚երգէին, երկիր ու երկինք կ՚երգէին, չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ես ալ ես չէի, ինքնինքէս անդին, ուրի՛շ բան մըն էի. Աստուծոյ մասնի՞կ, մարդու կերպարա՞նք, հայու ըղձայարա՞նք. դարձեալ չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ուրիշներն իմ մէջ էին. ես ո՞ւր էի, ո՞վ էի. կայի՞ չկայի՞, չգիտեմ: Մէկ բան միայն յստակութեան նշոյլով մը դեռ գոյութեանս գոյն կուտար - Հայութեան ամբողջական անձնաւորութեան միստիք ներկայութեան մէջ էի:

×

Ձայները մարեր էին: Որքա՞ն ժամանակ:

- «Հողւոց» սաէք, Սրբազան, մրմնջեց քահանայ հայրը՝ կողքիս կանգնած: Արթնցայ. վերստին իմ անձի նեղ պարունակին մէջ մտայ, անհատական ինքնութեանս շրջագիծին մէջ ամփոփուեցայ ու բարբառեցայ մեղմաձայն.

- «Յիշեա՛ Տէր զհոգիս հանգուցեալ ծառայից եւ աղախնեայց քոց որք կատարեցին զկեանս իւրեանց յայսմ գաւառի որ կոչի Ջհարմահալ. արանց եւ կանանց. ծերոց եւ տղայոց, ծանօթից եւ անծանօթից, մեծաց եւ փոքրունց, հոգեւորականաց եւ աշխարհականաց, … դասաւորեալ պայծառացո՛ ընդ սուրբս քո, ամէն»:

Միտքս հաւաքեր էի թեւածութեան իր ծայրերէն. մտածումներս սկսեր էին գտնել իրենց սովորական, ընթացիկ ճամբան: Ժամն էր խօսքի: Բարոզ չէր տալիքս. չէի համարձակեր պատգամ արձակել այնքան պերճաբարբառ պատգամախօս դամբարաններուն առջեւ: Բախ ինչ որ ըսուեցաւ ինծի իրենցմէ՝ յաւէտ ննջող բայց մշտարթուն - զանգակատուն - դամբարաններէն. -

«Հաւատացեալ եւ հաւատարիմ ժողովուրդ Հայոց,

«Այս պահը, վստահ եմ, որ իւրաքանչիւրիդ հոգիին մէջ այնպէս պիտի արձանագրուի ինչպէս քանդակագործի մը ստորագրութիւնը իր քանդակին վրայ…: Այս պահը հոգեկան ապրումի այնպիսի հարազատ պահ մըն է, որուն սեղծարար «հեղինակ»ը դուք էք, ձեզմէ իւրաքանչի՛ւրը: Ամէնէն յուզիչ, ամէնէն խորասոյզ ու անջնջելի յիշատակներէն մէկն է այս պահը, որովհետեւ, կը զգամ, ամէնէն անկեղծ եւ հարազատ, ձեզի միայն ինքնայատուկ ապրումներու հոսանք մը կը բանայ ձեր հոգիներուն մէջ: Համախմբուած էք այժմ անապատացեալ եւ սակայն անցեալին մէջ կեանքով յորդուն եւ եռուն այս աշխարհի մամռապատ գերեզմաններուն շուրջ, այս այրող արեւին տակ. կը հաւատամ, չէք եկած պարզապէս «օր մը անցընելու» համար. եկած էք այս քարերուն հետ խառնելու մարդկային հոգիի ամէնէն ազնուական ապրումներէն մէկը, կեանքի կոչելու քրիստոնէական հաւատքի ամէնէն բնական ու խորունկ սկզբունքներէն մին, վերապրեցնելու հայ մարդու յատուկ ամէնէն բնատիպ, առհաւական եւ արմատական աւանդութիւններէն ամէնէն յանկուցիչը: Եկած էք այստեղ, այսպէս խուռներամ բազմութեամբ եւ միութեան ոգիով ու եղբայրական միասնութեամբ, որպէսզի ձեր հոգիի ամբողջ անկեղծութեամբը եւ սրտայոյզ այս ջերմութեամբը ձեր յարգանքը ընծայէք, ձեր տուրքը նուիրաբերէք անոնց, որոնք օր մը, դարեր առաջ, իրենց հայրենական հողերէն եկան այս «օտար» աշխարհը, գործեցին այս ամայութեանց մէջ, հայացուցին այս հողը, անցան գնացին այս աշխարհէն, բայց մնացին երկու տեղերու մէջ…

- Երկինքի, եւ
- Ձեր հոգիներուն մէջ:

Այսօր՝ օ՛ր է հաղորդութեան ընդմեռելոց:

Այսօր՝ ճաչակո՛ւմ է անմահութեան սկիհէն:

«Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ այսօրը եւ մանաւանդ այս պահը ձեր կեանքին մէջ այնպէս պիտի արձանագրուի ինչպէս մագաղաթի վրայ անջնջելի էջ մը՝ որդան կարմիրով…:

«Հիմա դուք լռեցէ՛ք. փակեցէ՛ք ձեր գոյութեան բոլոր դռները բոլոր ձայներուն դիմաց. բա՛ց պահեցէք մեռելոց ձայնին յատուկ գաղտնի դուռը:

«Կ՚երեւակայե՛մ, անոնք որոնք դարեր ու տարիներ առաջ, ձեր հայրերն ու մայրերը, այս հողին վրայ ապրեցան, քաջ գիտէին որ օր մը իրենք ալ հող պիտի դառնային, ինչպէս իրենց հայրերը դարձեր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Գիտեմ, գիտեմ, կէս ժամ է, պարոն Դանիէլբէկ Փիրումեանի զրոյցն եմ լըսում, յոգնած, փուխր ձայնով խօսեց գեներալը: - Շնորհաւորում եմ յաղթանակդ, պարոն Փիրումեան:
- Շնորհակալ եմ, պարոն գեներալ:
- Հաւատա, որ շնորհաւորում եմ ամբողջ հոգով, ամենայն անկեղծութեամբ:
- Հաւատացած եմ, պարոն գեներալ, շնորհակալ եմ:
- Իսկ որ հաւատացած էք, ինչո՞ւ չէիք զեկուցում, չէ՞ որ ես դեռեւս Երեւանեան ճակատի հրամանատարն եմ եւ, կարծեմ, իրար հետ էլ դեռեւս հաշտ ու համերաշխ ենք:

Փիրումեանը յանկարծակիի եկաւ այսպիսի սկզբից. էլի գեներալ Սիլիկեանը ման բուքը Ջրի երես բարձրացրեց և կարեւորը մոռացաւ: Սակայն զգաստացաւ, լրջացաւ:
- Պարոն գեներալ, - ասաց, - դուք չտարում չէիք: Ինձ ասել էին՝ գտնւում էք Երեւանում, եւ ես էլ հեռագրել եմ Երեւան, Ազգային Խորհրդին, որտեղ էլ, հաւանաբար դո՛ւք պէտք է լինէիք: Համ էլ, կարծում եմ, ամէնից կարեւորը կատարուած է. Հայոց զօրքը ոչ միայն կասեցրել է. թշնամու առաջխաղացումը, այլեւ ետ է մղել ամբողջ ճակատի լայնութեամբ՝ միջին հաշւով 18 - 20 կիլոմետր: Անհրաժեշտ է մտածել յաջորդ քայլի մասին, որը շատ աւելի դժուար պիտի լինի:
- Ի հարկէ, ի հարկէ, ամենակարեւորը դա է, սիրելիս, - փոխուեց նաեւ գեներալի ձայնը: - Ես, օրինակ, լսում էի ձեր զրոյցը գնդապետի հետ եւ մտածում, որ այդ փոխըմբռնումի եւ համերաշխութեան մթնոլորտը…
Դանիէլբէկ Փիրումեանին ջղայնացնում էր գեներալի մանրախնդրութիւնը: Ուրիշ պայմաններում դուցէ ուշադրութիւն չառնէր՝ ճանաչելով այդ մարդու բնաւորութիւնը: Սակայն հիմա յոգնած էր, սպասում էր ուրիշ վերաբերմունք, գոնէ անկեղծ եւ սփոփող խօսք: Իսկ սա լաբել է իր քրթմնջոցը:

Փիրումեանը վերջին ամիսներին նկատել էր, որ գեներալը յաճախ է խճճւում իր իսկ նախաձեռնութեամբ զրոյցին խառնուած երկրորդական թեմաների մէջ ու կորցնում հիմնական ծայրը: Գիտէր, որ դա ծերունական թերութիւն է, եւ հանդուրժում էր, օգնում, որ մարդը դուրս գայ խճճանքից: Հիմա գեներալի այդ հիւանդութիւնը նեարդայնացնում էր նըրան: Նա կ՚ուզենար նոյնիսկ կտրուկ անջատուել զրոյցից, մէկ էլ զգաստացաւ. կը մտածի, թէ առաջին յաջողութիւնից Դանիէլբէկ Փիրումեանը մեծամտացել, գլուխը կորցրել է:
- Գեներալ … գեներալ, ի՞նչ լուր ունէք միւս ճակատներից:
- Ի՞նչ, ի՞նչ, - սթափուեց գեներալը:
- Ասում եմ՝ ի՞նչ լուրեր կան միւս ճակատներից:
- Դրութիւնը վատ է Ղարաքիլիսայում: Իսկ Արագածի կողմերում՝ ուղղակի անյուսալի: Այսօր Թուրքերը մտել են Բաշ - Ապարան եւ հաւանաբար Աշտարակի ու Եղուարդի վրայով պիտի շարժուեն դէպի Երեւան: Հակառակի պէս մենք այնտեղ զօրք առհասարակ չունենք: Գնդապետ Ջալնեանի հեծեալ գունդն է իրեն կարգի բերում Եղուարդի դաշտում: Իսկ թէ երբ կռուի մէջ կը մտնի, յայտնի չէ:
- Ինչո՞վ կարող եմ օգնել: Որոշակի ծրագիր կա՞յ, - անհանգստացաւ Փիրումեանը, կարծես թշնամին ետ է նուաճել իր յաջողութիւնը:
- Սիլիկեանը յապաղում էր, երեւի ինքն էլ չէր որոշել, թէ ի՛նչ պիտի ուղի Սարդարապատի ճակատից:
- Իսկ դուք ի՞նչ կարող էք տալ, - վարանոտ հարցրեց նա: - Այսինքն՝ ի վիճակի՞ կը լինէք մէկ - երկու գունդ գիջել:
- Մահապարտների գնդից բացի…
- Այն ժամանակ՝ Վեցերորդը:
- Խնդրեմ:
- Եւ Կոլովկովի պարտիզանական հեծեալ գունդը:
- Այն էլ՝ խնդրեմ: Աջ թեւում է գըտնըւում Մուրադի խումբը, որ լաւ հանգիստ է առել, կ՚ուզէք՝ այն էլ ուղարկեմ:
- Շատ շնորհակալ կը լինեմ: Ես միշտ էլ մտածել եմ…
- Ո՞ւր պիտի ժամանեն: Տե՛ղը, ժամը որոշակի ասէք:
- Գիշերը կարո՞ղ են շարժուել:
- Դրանք այսօրուայ մարտին չեն մասնակցել, հանգիստ են եւ կարող են հէնց այս րոպէին էլ ճանապարհուել:

(Շար. 14)

[illegible]

Նոյեմբեր 29-էն Դեկտեմբեր 10, Պուֆ տիւ - Նոր Թատրոնը կը ներկայացուի երաժշտական թատրոն / օփերա մը, Պլէզ Սանտրարի մէկ բնագրին վրայ՝ Թրանսսիպերիէն: Երաժշտական բաժնին (առաջին ճամբորդներ) իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երեք հայ երիտասարդներ. - Ժերար Գարսեան (քամանչա), Տոմինիք Սարգիսեան (դուդուկ) եւ Վազգէն Սոլաքեան (սազ - թառ): Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթիէն Շաբաթ իրիկունները, ժամը 20·30-ին եւ Շաբաթ ցերեկէ ետք ժամը 15-ին:

1913 - Պլէզ Սանտրար, ճամբորդ եւ բանաստեղծ, Մոսկուա - Վլատիվոստոք ճամբորդութիւնը կ'ընէ պոռնիկի մը եւ ամէն տեսակի թրաֆիքանի մը հետ: Երկաթուղիին շուրջ, Ռուսիոյ հողը կը դողայ, կարմիր յեղափոխութիւնը հեռու չէ, բնագիրը ձօնուած է երաժիշտներուն: 1983-ին, Լիւսիէն Մելքի կը վերադարձնէ այդ բնագիրը երաժիշտներուն, որոնց համար Անթուան Տիւհամել կը գրէ ժողովրդական եւ գունաւոր երաժշտութիւն մը, ուր կը խառնէ ճազ, փինի, ալօ եւ արեւելք:

էին եւ ինչպէս մենք գիտենք այսօր որ մենք ալ օր մը պիտի դառնանք:

«Բայց ինչ որ իրենցմէ մեզի թողուցին՝ այս հողը չէր, որովհետեւ հողը հողին կը պատկանի: Ինչ որ թողուցին՝ այն քարերն են այսօր անուններով պերճախօս ու խաչերով գեղաքանդակ, որոնք կը բարբառին ոգիէ մը, կը վկայեն ներկայութեան մը մասին, կը խօսին մարդերու եւ կեանքերու ու գործերու մասին, որոնք հողի չեն կրնար վերածուիլ: Խորհրդանի՛շ են այս քարերը: Անոնք լեզու ունին, խօ՛սք ունին: Լսեցէ՛ք, կ'ըսեն մեզի, խորհրդաւոր ու անձայն բարբառով, կը պատգամեն մեզի՝

Հոգիին հաւատացող, հոգիով ապրող. հոգեկան արժէքներ ստեղծող եւ զանոնք յարգել գիտցող ազգը գերեզման չունի...:

«Եւ մենք այսօր եկած ենք այս անդանկապատ, բնութեան հետ միախառնուած գերեզմանատան մէջ, որպէսզի նայինք գերեզմաններէն անդի՛ն, եւ նոր ջուր առնենք ա՛յս հաւատքին, կեանքի ա՛յս փիլիսոփայութեան, որպէսզի՝ մեռելներուն մէջ անմեռ մնացող ճշմարտութիւնները մեր հոգիներու անխուժելէն հոգին մէջ խորանան, արմատական, ոսոզուին, կանանչանան եւ պտղաբերեն:

(Շար. 3)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ԵՒ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ

Նոյեմբեր 6-ին վերջ գտան ոտնագնդակի խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան խաղերը: Մրցաշարքի ախոյեան հանդիսացաւ Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր» խումբը, 49 կէտով: «Դնեպր»ը 10-րդ ակումբն է, որ կ'արժանանայ այդ տիտղոսին: Ցայժմ խորհրդային ախոյեան դարձած են Մոսկուայի «Դինամօ»ն՝ 11 անգամ, «Սպարտակ»ը եւ Կիեւի «Դինամօ»ն 10, ԲԿՄԱ-ն 6, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն 3, Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 2 եւ մէկական անգամ Վորոշիլովգրադի «Զարիա»ն, Երեւանի «Արարատ»ը ու Մինսկի «Դինամօ»ն:

Անցնող ախոյենութեան սկիզբները մարզասէրներու եւ մասնագէտներու գուշակութիւնները առաւելաբար կը կեդրոնանային փորձառու խումբերու՝ «Սպարտակ»ի, Մինսկի կամ Կիեւի «Դինամօ»ներու վրայ, իբրեւ հաւանական ախոյեան: Սկզբնական շրջանին դասաւորումը գլխաւորեցին Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, «Արարատ», «Չերնոմորեց», Վիլնիւսի «Ժալգիրիս»ը, Մինսկի «Դինամօ»ն եւ Լենինգրադի «Զէնիթ»ը, անակնկալի մատնելով բոլոր գուշակութիւնները: Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէր «Դնեպր»ը: Եւ սակայն, «Դնեպր» յաջողեցաւ իր տոկուն կամքով եւ գեղեցիկ խաղարկութեամբ նուաճել ախոյենութիւնը, եւ այս՝ փառաւոր կերպով: Խումբը արձանագրեց 22 յաղթանակ, 5 հաւասարութիւն եւ 7 պարտութիւն, նշանակելով 63 կոլ եւ ստանալով 36 կոլ: Արծաթէ մետալը շահեցաւ «Սպարտակ»ը՝ 18 յաղթանակով, 9 հաւասարութեամբ, 7 պարտութեամբ. նշանակած է 60 կոլ եւ ստացած՝ 25 կոլ: Պրոնզէ մետալակիրն է Մինսկի «Դինամօ»ն՝ անցեալ տարուան ախոյեանը:

Որո՞նք են յատկանշական երեւոյթները 46-րդ ախոյենութեան:

Արդարեւ, խորհրդային ֆութպոլի ծանօթ խումբեր՝ Կիեւի, Թիֆլիսի ու Մոսկուայի «Դինամօ»ներ, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, Դոնեցկի «Շախտեօր»ը եւ «Արարատ» ետ մնացին, իսկ փոխարէնը՝ «Դնեպր», «Ժալգիրիս», «Զէնիթ», «ըՍպարտակ» եւ Մինսկի «Դինամօ»ն աւելի որակաւոր խաղարկութիւն մը ցուցաբերելով գրաւեցին դասաւորման առաջին հինգ տեղերը: Ասիկա կը նշանակէ, թէ երիտասարդներ՝ որոնք «աստղեր» չէին համարուիր, աւելի յամառութեամբ պայքարելով հասան յաջողութեան: Մրցաշարքի լաւագոյն ռմբարկուն դարձաւ «Սպարտակ»էն Եուրի Գավրիլով՝ նշանակելով 18 կոլ: Մինսկի «Դինամօ»էն Իգոր Գուրինովիչ 17 կոլի հեղինակ դարձաւ, իսկ Խորէն Յովհաննիսեան՝ 15 կոլի: Այս մրցաշարքի 306 խաղերուն ներկայ եղան 6 միլիոն 143 հազար հանդիսականներ:

Ինչ կը վերաբերի «Արարատ»ի, պէտք է նշել որ մրցաշարքին սկիզբը ցուցաբերած խաղի որակով Երեւանցիները մեծ յոյսեր կը ներշնչէին իրենց համակիրներուն ոչ միայն զիրենք առաջին հնգեակին մէջ տեսնելու, այլեւ մետալներու արժանի: Արդարեւ, «Արարատ»ի արձանագրած յաղթանակները, գեղեցիկ խաղարկութիւնը կը վկայէին այն մասին՝ որ խումբը վերելքով կ'աւարտէ մրցաշարքը. հակառակ կարգ մը ձախողութիւններու, Երեւանցիները 10-րդ հանդիպումին 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթելէ ետք «Չերնոմորեց»ի, անցան դասաւորման գլուխը: Սակայն, այնուհետեւ կը սկսէր վայրէջքը, հետեւանք՝ անկազմակերպ, աննպատակ խաղարկութեան եւ հարցերու, որոնց անդրադարձած ենք առենին (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 7-ի թիւ):

Ստորեւ, 46-րդ ախոյենութեան ընդհ. դասաւորումը. -

1.	Դնեպր	49 կէտ
2.	Սպարտակ	45 կէտ
3.	Դինամօ Մն.	43 կէտ
4.	Զէնիթ	40 կէտ
5.	Ժալգիրիս	39 կէտ
6.	Տորպեդօ Մ.	38 կէտ
7.	Դինամօ Կ.	38 կէտ
8.	Չերնոմորեց	37 կէտ
9.	Շախտեօր	35 կէտ
10.	Պախտակոր	35 կէտ
11.	Մետալիստ	32 կէտ
12.	ԲԿՄԱ	32 կէտ
13.	Նեֆթչի	30 կէտ
14.	ԱՐԱՐԱՏ	29 կէտ
15.	Դինամօ Մ.	28 կէտ
16.	Դինամօ Թ.	27 կէտ
17.	Տորպեդօ Ք.	18 կէտ
18.	Նիստրու	10 կէտ

Վերջին երկու խումբերը գալ շրջանին կ'իջնեն Բ. դասակարգ. զանոնք կը փոխարինեն Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ը եւ Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-ն:

Կը յուսանք որ «Արարատ» հարթելով իր դժուարութիւններն ու հարցերը, հաշուեփակէ մը ետք նոր ուժերով եւ նոր կազմով կը ներկայանայ խորհրդային 47-րդ ախոյենութեան՝ 1984 Մարտին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԴՈՂԱՆՈՒԹԻՒ ԴՈՂԱՆՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Հոկտեմբեր 9ին, «Ֆերահեան վարժարանին ի նպաստ տեղի ունեցած հանդանակութեան ճաշի մը ընթացքին, Քրիս Տօնոյեան 10 հազարական տոլար նուիրած է «Արշակ Տիգրանեան», «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան», «Մեսրոպեան», «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» եւ «Ֆերահեան» վարժարաններուն:

×

ՇԻՔԱԿՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 65-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են երեք հարիւր Հայեր: Բացումը կատարած է Յ. Շքլանեան: Խօսք առած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Եղիշէ Հոստեղեան, շեշտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կարեւորութիւնը: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ: Հանդէս եկած է Լեւոն Գաթրճեան՝ աշուղական երգերով:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան եւ Հայ Կեդրոնի կազմակերպութեամբ, Հոկտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած պատմական Հայաստանի: Ներկայ եղած են շուրջ 500 հոգի: Դասախօսը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, ներկայացուցած է (հայերէն եւ անգլերէն) այն այցելութիւնը, զոր վերջերս ան կատարած էր պատմական Հայաստան՝ Կարս, Անի, Խարբերդ, Վան, Տիգրանակերտ, Մալաթիա եւ Բաղէշ: Դասախօսութեան ընթացքին ցուցադրուած են լուսապատկերներ:

×

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Պոսթըն) Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29 - 30-ին, տեղի ունեցած է Մկրտիչ Մարկոսեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 86 գործեր՝ ամերիկեան բնութենէն ու քաղաքներէն, Լիբանանի եւ Պարսկաստանի ծանօթ սրբավայրերէ եւայլն:

×

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութեան Կեդր. Վարչութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է երկօրեայ սեմինար - բանակում մը, մասնակցութեամբ «Սողոմոն Թեհլիրեան», «Արշաւիր Շիրակեան» եւ «Ստեփան Ծաղիկեան» մասնաճիւղերէ 92 անդամ - անդամուհիներու: Ցայտագիրը բաղկացած է ազգային - կազմակերպական եւ հայ դատի հարցերու շուրջ դասախօսութիւններէ, խորհրդակցական - վիճաբանական հանդիպումներէ, մարզական խաղերէ եւայլն:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Աղջիկը, ընկճուած եւ վարանոտ, ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ ու չպատասխանեց: Ցանկարծ, տաքթորէն երկտողը միտքը ինկաւ նորէն, աչքերուն առջեւ տեսաւ անոր պարունակութիւնը: Ան կուգար, ու օրիորդ Ամէլի մըն ալ հետը: Այս պարագան, իր մէջ մէկէնիմէկ փոթորիկ մը ուռեցուց: Ո՞վ էր այդ Ֆրանսացի օրիորդը որ ամիրային թոռանը կ'ընկերանար: Սոֆի խառնաշփոթ բան մը զգաց իր մէջ, դեռ անորոշ, տարտամ, բայց արդէն իսկ բուռն եւ ցնցող կիզանուտ բան մը որ սրտէն ժայթքելով կարծես ըղեղը կ'այրէր հիմա:

Համբիկ, անպատասխանի մնացած, աղջկանը վրայ ծռեցաւ:

- Հէ՞, Սոֆի, միասին կ'երթանք աս՝ կէ, չե՞ս ուզեր...

- Բայց ո՞ւր երթանք, հարցուց աղջիկը, հովուերգականէն մէկէնիմէկ իրապաշտականի դառնալով:

- Ո՛ւր որ ըլլայ, ուեւէ տեղ մը, ըսաւ Համբիկ ուսերը թօթվելով, տեղ մը որ այս տունէն դուրս ըլլայ, հոն ուր որ ես երթամ ... Մեր երջանկութիւնը ասկէց դուրս պէտք է փնտռենք, Սոֆիս, արդէն ուշ կամ կանուխ պիտի մեկնէինք այս տունէն. ահա հիմակ առիթը ներկայացած է. մեկնի՛նք. ո՞վ կ'արգիլէ մեզ...

Լուացարարուհիին աղջիկը, կարծես յուզումը, խռովքը պարտկելու համար, ձեռքին մէջ կը ծածկէր դէմքը, խուսափիլ ուզելով նայուածքէն, զոր տղան իր հոգիին մէջը կ'իջեցնէր, կսկծալի խուզարկումով մը ... Մէկէն, ջղուտ ու կորովի ժեստով մը, որուն մէջ վճռական ու խորհրդաւոր բան մը զգացուէր, Սոֆի ոտքի ելաւ, Համբիկին ձեռքը բռնեց.

- Դեռ չմեկնինք, Համբիկ, ըսաւ, մնա՛նք ... թող տաքթորը գայ ... մի՛ վախնար, բան մը պիտի չպատահի...

- Բայց ինչո՞ւ:

- Չես գիտեր, ըսաւ Սոֆի գլխի խորհրդաւոր օրօրումով մը, չհամարձակելով տղուն երեսը նայիլ, անոր աչուըներէն վախուն՝ որոնք կը շարունակէին իր վրայ սեւեռուիլ...: Դեռ մեկնելու չենք այս տունէն ... մեր երջանկութեանը համար...

- Մեր դժբախտութեա՛նը համար, աւելցուց Համբիկ:

- Չէ՛, չէ՛, մեր երջանկութեա՛նը համար, կրկնեց Սոֆի՝ Համբիկի դառնալով ուժգնօրէն եւ անոր վզին փարելով ... Զիս չե՞ս սիրեր, Համբիկ, հարցուց ողոքիչ շեշտով մը, աչքերը կիսափակ...

- Ինչո՞ւ կը հարցնես, կը կասկածի՞ս, ըսաւ Համբիկ դառնութեամբ մը որ յանդիմանութիւն կը բուրէր ... Եթէ քեզ չսիրէի՝ կեանքս այսպէ՞ս կ'ըլլար:

Ու Սոֆի՝ իր գոհին ճիտէն ի վար կախուած՝ սկսաւ հեկեկանօք լալ, իր նուրբ բազուկներուն մէջ ջղաձգօրէն սեղմելով մարմինը այդ տղուն, զոր կորուստի վիհէն ինքը քաշած դուրս հանած էր կամուրապէս, եւ զոր կարծես կը վախնար հիմա որ նորէն հոն կը դահավիժի առանց ուզելու, նորազարթ կիրքերու բիրտ ու ապերասան մղումի մը տակ: Կուլար, առանց մտիկ ընելու սփոփարար խօսքերը խեղճ երիտասարդին, որ իր շուրջը ստեղծուած այդ դժնդակ երկսայրի դրութեան մէջ ցնցումներ կը զգար իր գանկին տակ, ջանալով գտնել այն պատճառները որոնք թոյլ չէին տար, առայժմ, որ մանկամարդ աղջիկը իրեն հետեւէր, իրեն ընկերանար հեռուները, այդ խղդուկ ու չարաշուք յարկէն շա՛տ հեռու:

- Երթա՛նք, Սոֆի՛, երթանք, կը մըրմնջէր նորէն անոր ականջին...

Ու աղջիկը, իր հեկեկանքներուն մէջէն, կը յամառէր...

- Չէ՛, չէ՛, Համբիկ, չերթանք, չերթանք...

Տղան բառ մը ունեցաւ շրթներուն վրայ, երկչոտ, նուաղկոտ.

- Հապա եթէ վռնտուի՛նք...

(Շար. 194)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են.- Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գշիկեան, Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան - 2500 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 2500 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկե-ղեցւոյ, 2000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարա-նին, 1000 Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի մասնա-ճիւղին, 1000 Ֆ. Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆ. Հայ Արիներու Միութեան, 1000 Ֆ. Իսիի Հայ Աւետարանական եկե-ղեցւոյ եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Սէտէֆ 1000 Ֆ. Իսիի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Եավրու - Զա-գուկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Եավրու - Զագուկեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Եավ-րու - Զագուկեան 1000-ական Ֆ. Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. - Պ. Հրանդ Մարգարեան 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Մինասեան 30 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բո-լոր անդամուհիներով կ'ողբայ ընկերուհի Զուարթ Գշիկեանի մահը եւ ցաւակցու-թիւն կը յայտնէ ողբացեալին զաւակնե-րուն:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը եւ Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Պ. Տիգրան Թորոսեանի, իր կնոջ մահուան առիթով, ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Գրողներու ընկերակցու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Ֆ. Պ. Գէորգ Պաղըրճեանէ, միու-թեան յիսնամեակին հանդիսութեան առի-թով:

×

Շաւիլէն Այրի Տիկին Օհանեան իր զաւ-կին Մարտիրոսի վիրաբուժական գործո-ղութենէ ապաքինելուն առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ե-կեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեան (Փա-րիզ), Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցիին, 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, (ստանալ «Յառա-ջ»էն):

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լուի Կրան - Բէնի Ս. Գէորգ ե-կեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը առ ի ե-րախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնը-ւած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, եկե-ղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարո-յապէս ծառայող բոլոր Թաղական ան-դամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաս-տողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Դեկ-տեմբեր 4-ին: Պատարագ՝ 10, Հոգեհան-գիստ՝ 11.30:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 3, տօն է Սրբ-բոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

UGAB - Jeunes

présente le groupe de peintres

○ ALECIAN
○ ARCHAK
○ BERLIAN
○ ROUPEN

— vernissage-cocktail jeudi 1er décembre de 18 h à 22 h.
— exposition du 1er décembre au 8 déc. t.l.j. de 18 h à 22 h.
— table ronde le jeudi 8 déc. à 20 h 30.

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍԸ

Նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՖՐԷՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE I V A N O V I T C H

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ուսանողներու՝ կէս գին

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

SOUHAITEZ JOYEUX NOEL ET BONNE ANNEE EN ARMENIEN

Դիմել՝ HAY DISC
21, rue Lamartine, 75009 PARIS

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROB
339, av. du Prado, 13008 MARSEILLE

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :
E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'ARAM KHATCHATRIAN

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville

vrésentent

le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻԻ

« Խ Ե Ն Թ Ը »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— M.C.A. de PARIS : 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— M.C.A. d'ALFORTVILLE : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— Et sur place